

בדיני רבית

תשרי תשע"ח

בדיני ריבית

- מפתחות א
- שעורי פתיחה..... י
- סימן א. בדיני סאה בסאה, פסיקה ועוד כט
- סימן ב. בסוגיא דמוליך חבילה ע"ג א', ובטרשא דר"ח ס"ה א', בסוגיא
דפרדיסא ועוד בדף ע"ג א' ב' קא
- סימן ג. בדין מכר לו את השדה, ובדין צד אחד בריבית ס"ג א', ובדין
ריבית בדרך קנס..... קיז
- סימן ד. בסוגיא דמשכנתא..... קלו
- סימן ה. בצאן ברזל, ובדין שכירות מעות קפג
- סימן ו. בדיני עיסקא..... רב
- סימן ז. בדין ריבית מאוחרת, ועוד פרטי דינים רכז

בדיני ריבית

מפתחות

שיעורי פתיחה

א. בסוגיא ס' ב' אי בתר מעיקרא או בסוף, - עור
בביאור מה דאזלינן בתר מעיקרא, - כשהחייב
ק' בק"כ בתנאי שישלם בפירות אם הוי רבית
קצוצה

ב. ע"ה א' ת"ר אומר אדם לחבירו הלויני כור חטים
כו' קצץ.

ג. ע"ה א' מתני' לא יאמר כו', כל הסוגיא, ובדעת
הלל

ד. ע"ה א' בהיתר דיש לו

ה. ע"ב ב' מתני' אין פוסקין כו', ס"ג ב' מ"ט אמור
רבנן

ו. ס"ג ב' כל אגר נטר כו' ובמימרא דר"נ איתנהו
גבה כו' - כל הענין ובתו'

ז. ס"ד א' קרי בני זרתא כו'

ח. ס"ג ב' תוד"ה מהו דתימא כו' ע"ס דבריהם, -
וביסוד שחידשו דפוסק עמו על הגדיש לאו כיש
לו לגמרי, - ודעת ש"ר בזה

ט. ע"ב ב' מתני' ע"ס המשנה

י. ע"ב ב' אין פוסקין על שער שבשוק כו', כל
הענין - באיזה שוק, - ומ"ש לחדש ולישן, -
וללוקט ולמוכר

יא. ע"ג א' להנהו דמנטרי באגי כו'

יב. ב"ב פ"ו ב' פוסק עם הפועל כו', כל הסוגיא

יג. ס"ה ב' מכר לו בית כו'

יד. ע"ג ב' רבינא הוה יהיב כו' בהיתר שפירשו
רש"י ותו', - ועוד בתו' ס"ד ב', - עור בענין

הוצאות שהמלוה צריך להוציא כדי להביא המעות
ללוה איך הלוה משלם

טו. ס"ה ב' מתני' מרבין על השכר כו' ביאור הענין,
- ומהו טרשא דר"נ ודר"פ לפרושי הראשונים

טז. ס"ה א' מרבין על השכר כו' ואם של חדש כו'
כמה אופנים בזה.

יז. בהלואת סאה סאה אם נאסר משעת ההלואה או
משעת התשלום

יח. בדין הלויני ואלוין בשו"ע סי' ק"ס ס"ט

סימן א

בדיני סאה בסאה, פסיקה ועוד

א. ס' ב' דלית לי' רווחא דדנקא אוזפי' כו' בתר
מעיקרא כו' שם, מתני' איזהו נשך ואיזהו
תרבית, ובתו'.

ב. ע"ה א' אר"ש ה"ק אם לא קצץ כו'.

ג. שם מתני' לא יאמר כו' ואני אתן לך לגורן כו'
הלויני עד שיבא בני כו'.

ד. שם גמ' אר"ה יש לו סאה כו' ר"י אומר אפי'
כו' טיפת יין אין לו ובשו"ע יו"ד סי' קס"ב ס"ב.

ה. שם אבל חכ"א לזים סתם ופורעים סתם כו',
שבת קמ"ח ב' לימא מתני' דלא כהלל כו', ב"מ
ע"ה א' וכדברי הלל אף משום ריבית, ובתו'.

ו. בדין מפרשת סאה בסאה, ובשו"ע סי' קס"ב ס"א
בהג"ה יש מי שאומר כו' וכן נוהגין להקל.

ז. רמב"ם פ"י מה"מ ה"א ב'.

ח. טושו"ע סי' קס"ב ס"א אם לא שיעשנו דמים
שאם יתייקרו כו', ובנו"כ. - שם בשו"ע ס"ה
בהגה ואין המלוה יכול לומר כו'.

- ט.** ע"ד ב' מתני' מלוה אדם כו' שהיה ר"ג כו', ובגמ' באתרא דתנא ברא כו'.
- י.** ע"ב ב' מתני' אין פוסקין כו' ובגמ'.
- יא.** בענין אי מהני שער שבשוק לענין אי מצי יזוף, ולענין אי בעי זבין.
- יב.** אם יכול להקדים המעות ויפסוק עמו שכשיצא השער יתן לו כפי השער. - ע"ב ב' אין לווי' על שער שבשוק כו'.
- יג.** דינים העולים בהלוואת סאה בסאה.
- יד.** מ"ו א' רב אשי אמר לעולם בדמים ובפרוטטות כו' תן לי בדינר מעות.
- טו.** מ"ו א' ואי ס"ד אין מטבע נעשה חליפין כו' ואידי ואידי פירא הוו כו'.
- טז.** שם רב אשי אמר לעולם כו' ובתוד"ה נעשה.
- יז.** שם רא"א לעולם בדמים ובפרוטטות כו'.
- יח.** טור סי' קע"ג כתב הרמ"ה דוקא שולחני כו' ובש"ך ס"ק י"ב דא"ל בפירוש דרך מו"מ, בשו"ע שם ס"ו ובש"ך ס"ק י"ד.
- יט.** ס"ג ב' תוד"ה מהו.
- כ.** ע"ב ב' מתני' ה' הוא תחילה לקוצרים כו', ובמתני' שם, ופוסק עמו על הזבל. - ע"ד ב' באתרא דההוא דזבין כו', ת"ר אין פוסקים על הביצים כו' ובתוד"ה וכפר.
- כא.** מתני' עד שיצא השער כו' ר"י אומר כו'.
- כב.** ס"ד א' האי מאן דיהיב זוזי לגינאה כו'.
- כג.** בביאור שמעתתא בפרדיסא ודקרי ובגיזות וחלב.
- כד.** שו"ע סי' קע"ג ס"ו בהג"ה ול"נ כו' דא"צ שיהיו כל דמי הדינר כו'. - מ"ו א' ואני אעלה לך כו'.
- כה.** ס"ג ב' האי מאן דיהיב זוזי לקיראה.
- כו.** ס"ד א' ההולך לחלוב את עזיו כו'.
- כז.** שם, אמר אביי שרי לי' לאיניש כו' ארבעה זוזי אחביא דחמרא כו', שם ב' האי קרוב לשכר כו', תוד"ה אי, וד"ה האי.
- כח.** בהא דקאמר כיון דמקבל עלי' זולא קרוב לזה ולזה הוא לפי' הרמב"ן ותו'.
- כט.** טור סי' קע"ג ומותר להקדים מעות לגינאה כו'.
- ל.** שם בטור מותר להקדים מעות על יין כו'. - ס"ד ב' תוד"ה האי.
- לא.** בדברי הריטב"א ע"ג ב', ובדעת תו' והרמב"ן. - בטעמא דשקילא טיבותין ביצא השער ס"ג ב'.
- לב.** עוד בביאור שיטת תו'.
- לג.** ס"ג ב' תוד"ה ואמר.
- לד.** ס"ה א' אר"ג טרשא שרי כו'.
- לה.** עוד שם בדברי הראשונים, ודינים העולים.
- לו.** בטעם ההיתר להוסיף על המקח מפני ההמתנה באינו מפרש, ובדין יש לו ויצא השער. - ס"ג ב' תוד"ה ואמר.
- לז.** טור סי' קע"ג ונראה שאפי' אינו מפרש כו' ובשו"ע בהג"ה ונו"כ.
- לח.** טור שם והר"י ישעי' כתב דוקא בסתם אבל במפרש אסור.
- לט.** ש"ך ס"ק י"ז ובנה"כ.
- מ.** בהא דאסרו לפסוק על הפירות עד שיצא השער אם היינו דוקא בפירות שהשער שלהם משתנה לפי זמנים, ובדין טלית בטלית, ושוק של עיירות אי חשוב יש לו לענין מי שפרע, ובדין שער שבזמנינו.
- מא.** ס"ב ב' אמר רבה מתני' בבא לחוב כו' מאי אירא כו' ובתו'.

- מב.** שם אלא אמר רבא כו' ומאי לקח כו'.
- מג.** בפ' הרמב"ן, ולענין הלכה, ובב"י סי' קס"ג שכתב לדייק מדברי הנמו"י דדוקא שאומר לו הרי לך יין בחיטך.
- מד.** בדברי הרמב"ן דהא דשרי ביש לו היינו אפי' לא יצא השער.
- מה.** ס"ג א' וש"מ איתא לדר' ינאי כו' עושים אמנה בפירות כו' ובתו'.
- מו.** שם מיתיבי כולם אם יש לו מותר.
- מז.** ס"ג ב' מה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן כו'.
- מח.** שם רבה ור"י דאמרי תרוייהו כו' פוסקין על השער שבשוק כו' - מ"ט אמרו רבנן כו' והא בעי למיתב זווי כו'.
- מט.** שם האי מאן דיהיב זווי אתרעא כו'.
- נ.** ע"ב ב' מתני' אין פוסקין על הפירות כו'.
- נא.** ס"ג ב' אר"נ כללא דרבייתא כו'.
- נב.** דינים העולים.

סימן ג

בדין מוכר לו את חשדה, ובדין צד א' בריבית ובדין ריבית דרך מקח

- א.** ס"ה ב' משכן לו בית כו' לא תמכרם אלא לי בדמים הללו כו'.
- ב.** ס"ג א' דאמר צד אחד בריבית מותר כו', א"ל משם רא' מוכר אוכל פירות ה' כו', רבא אמר ריבית ע"מ להחזיר א"ב כו'.
- ג.** שם צד אחד בריבית מותר.
- ד.** תוד"ה צד, וי"ל דלא חשיב צ"א בריבית כו'.
- ה.** ס"ה ב' מי אוכל פירות כו' פעמים ששניהם מותרים כו' פעמים שהלוקח מותר כו' מאן תנא שניהם אסורים כו' דאי כר"י האמר צד אחד כו'.

סימן ב

בסוגיא דמולין חבילה, ובטרשא דר"ח בסוגיא דפרדיסא ועוד בדר' ע"ג א' ב'

- א.** ס"ה א' כיון דזביני נינהו ובעי למישקל דמי מעכשיו כו'.
- ב.** ע"ג א' ברשות מוכר מותר כו', ובתו'.
- ג.** שם יהיב רב זווי לחמרי כו'.
- ד.** ס"ה א' אר"ח טרשא ידידי ודאי שרי כו'.
- ה.** בשיטות הראשונים שם ולענין הלכה - שו"ע סי' קע"ג סט"ו והוא שיתן לו שכר טרחו כו' ובחכ"א כלל קל"ט ס"כ נ"ל דמותר ליתן מעות כו'.

סימן ד

בסוגיא דמשכנתא

- א.** ס"ז א' הא משכנתא באתרא דמסלקי כו'.
ב. שם סמכא דעת' ולא גמר ומקני.
ג. ס"ו ב' אר"נ השתא דאמור רבנן כו' והדרי פירי כו' התם זביני הכא הלואה.
ד. ס"ב א' א"ל רבינא לר"א והרי משכנתא בלא נכייטא כו' דבדיניהם מוציאים כו'.
שם ב' א"ל אינהו בתורת זביני אתא לידייהו.
ה. ס"ד ב' ברש"י, ויש ללמוד מכאן שאסור כו'.
ו. בנדון בתי ע"ח.
ז. ס"ז ב' אמר רבא ברי' דר"י לא ניכול אלא בנכייטא. - ס"ה ב' מכר לו בית כו', אסור כו', דאתמר קיצותא כו'.
ח. שם במשכנתא דסורא כו'.
ט. שם ס"ז ב' האי משכנתא באתרא דמסלקי כו' ושביעית משמטתה.
י. שם מסלקי לי' ואפי' מתמרי דאבודיא כו' איזיל ואטרט ואייתי זוזי כו'.
יא. שם ר"כ ר"פ ור"א לא אכלי בנכייטא רבינא אכיל כו' מידי דהוה אשדה אחוזה. - ס"ח א' ומאן דאסר אמר לך כו'. - ס"ז ב' תוד"ה רבינא.
יב. ס"ח א' סתם משכנתא שתא כו' דשכונה גבי'. - רא"ש סי' ל"ה יש מקומות שנהגו כו'.
יג. ע"ג ב' דסתם משכנתא שתא אי בעי נכרי לסלק כו' א"ל אי הוה ידענא כו'.
יד. ס"ח א' חכירי נרשאי דכתבי הכי כו' אימת קנאה כו'.
טו. בביאור דין חכירי נרשאי, ובמשכנתא דסורא. - שו"ע סי' קע"ב ס"ב משכונא זו אם בא המלוה

- ו.** בדברי הנמו"י בשם הרשב"א דכיון דקיי"ל ריבית ע"מ להחזיר אסור, לפיכך בדובין ולא אצטריכו לי' זוזי דאמרינן דהדרי זביני וא"נ בדובין אדעתא למיסק לארעא דישאל כו' לא אפשר ללוקח למיכל לפירות ואפי' בתנאי עד דידע לי' דליקום לי' זביני כו'.
ז. שם משכן לו בית משכן לו שדה כו' מאן תנא בדמים הללו אסור כו'.
ח. שם תוד"ה לא.
ט. בדברי הראב"ד פ"ז מה"מ ה"ז.
י. ביישובי הראשונים לקושיא מ"ש משכן לו מהלוהו על שדהו.
יא. בדברי הרמב"ן בדמים הללו אסור היינו אסור לקיים כן, אבל אם עבר ומכר לאחר ביותר מדמים הללו השני קנה, ועוד בדברי הרמב"ן שם.
יב. ש"ך סי' קע"ב ס"ק כ"ח דלא כדמשמע מה"ה כו' אע"פ שאינו שוה יותר אסור, בחו"ד ביאורים אות י"ב, בגליון הגרע"א, ובט"ז סק"י בשם הלבוש.
יג. שם מתני' הלוהו על שדהו כו' הרי היא שלו כו'.
יד. שם וכך הי' ביתוס עושה ע"פ חכמים.
טו. בדברי הרשב"א דאפי' בתורת קנס אסור לקנוס עצמו לכתחילה לתת יותר מעות דמחזי כריבית.
טז. שם תוד"ה לכשיהיו.
יז. דינים העולים ובטעמא דמעכשיו לא חשיב אסמכתא.
יח. שו"ע סי' קע"ז סי"ג אא"כ יתן לו הקרן במתנה כו', שם סי"ב ובהג"ה, סט"ו, ונו"כ.
יט. סי' קע"ז ס"ח במ"ש הפוסקים דהוי צ"א בריבית, ובש"ך בשם סה"ת דבאומר אם תרויה תפרע תחילה כו' מותר.

כו. בדברי הפוסקים בדין משכנתא שיכול המלוה לכוף הלוח לפורעו.

כז. בג' חילוקים שכתב הרמב"ן בין משכנתא סתם למשכנתא דסורא להמפרשים דבמשכנתא דסורא נמי מסלקי.

כח. טור סי' קע"ב וגם המלוה יכול לכוף ללוה שיפדנה אימתי שירצה כו', וכל מאי דכתיבנא היינו בממשכן שדה כו' כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשו' כו' ולא ברירא לי כו'. - שו"ע ס"א בהג"ה וכ"ז לא מיירי כו'. - שם ס"ג ואם נותן לו דבר קצוב כו'.

כט. בהא דלא חילקו הפוסקים בין צו"מ לאיניש דעלמא.

ל. בשיעור הנכייטא.

לא. שו"ע סי' קע"ב ס"ג בהגה כל משכנתא אינה נפדית לחצאין ואם הביא כו'.

לב. בדברי הב"י בשם נ"י בשם ר"ת דלא מהני נכייטא אלא במשכון דמקרקעי כו' אבל מטלטלי לא כו'.

לג. בדברי הב"י שהקשה דברי הנמו"י אהדדי. - שו"ע ס"ג בהגה ואם עשו משכונא סתם כו' אזלינן בתר מנהג העיר כו'. - ש"ך ס"ק כ"ה וכתב ה"ה בשם הרשב"א כו'.

לד. טור סי' קע"ב לרש"י אפי' בלא נכייטא, ולר"ח ולר"א בנכייטא, ובהא דהשמיט המחבר ד"ז, ובדין יתמי.

לה. שו"ע ס"א בהגה מיהו אם א"ל לא בעינא דתיכול עוד כו' ובש"ך שם.

לו. בשבע שיטות שמנה בבהיגר"א שם ס"א.

לז. שיטת הרמב"ן דכל בלא נכייטא לא מהני מידי להוציא מידי ר"ק.

לת. בדברי החו"ד דבאומר ע"מ שכשיהיו לי מעות תחזירם לי מותר.

כו. - שו"ע סי' קס"ד ס"א מי שהיתה שדה ממושכנת בידו כו' ובהג"ה ובש"ך. - שם ס"ב משכנתא דסורא אם בא כו'. - שם ס"ג מותר למכור כו' ובט"ז. - נמצינו למדין.

טז. שו"ע סי' קס"ד ס"ד הלוהו על שדהו כו'. - סי' קע"ד ס"ג ומוציאין ממנו פירות שאכל.

יז. רמב"ם פ"ו מה"מ ה"ד לפיכך מתנה לו כל הפירות שאכל מפני שהוא רבית של תורה.

יח. ס"ד ב' מתני' המלוה את חבירו לא ידור כו' אריב"מ אר"נ אע"פ שאמרו כו', ריב"א תקף עבדי כו'.

יט. שם, אע"פ שאמרו כו' אי ממתני' כו', צריך להעלות לו שכר כו' רא"ש סט"ז וכ"ש הלוהו ודר בחצירו כו'. - שו"ע סי' קס"ו ס"א ולא ישכור ממנו בפחות כו'. - שם ס"ב ואי לא קיימא לאגרא כו' ובש"ך סק"ט.

כ. בפלוגתת הראשונים בדין אבק ריבית אם קודם שפרעו מנקינן ל"י. - שו"ע סי' קס"ו ס"ז היכא דהוי א"ר כו' ובהג"ה.

כא. שו"ע סי' קע"ג ס"ג בהגה הא דמשכנתא שריא כו' אבל אם נותנה לו בחוב קדום כו'.

כב. הסכמת הפוסקים דאתרא דלא מסלקי עדיפא מאתרא דמסלקי, ובדין אתרא דלא מסלקי בתר דמישלם זימני, ובדין משכנתא דבית באתרא דלא מסלקי אי שרי בלא נכייטא לפרש"י. - נמצינו למדין.

כג. בדברי הרשב"א דשדה אחוזה אתרא דמסלקי היא דכל היכא דבעי לסלוקי פריק ומסלק את ההקדש, ובמה שהקשה מכח זה ע"ד הראב"ד והרי"ף, ובמה שהקשה ע"ד הרי"ף מנ"ל דבאתרא דלא מסלקי נמי לא אכלי.

כד. עוד בדברי הראשונים ז"ל בסוגיין.

כה. הערות בדברי הרמב"ן בסוגיין.

י. בדודא דבני מר עוקבא אי מהני קבלת אחריות על בני מר עוקבא להתיר בלא חוסכא דנחשא, והמסתעף, ובדברי התו'.

יא. בפ' הרי"ף ורש"י בסוגיין.

יב. למה לא הזכירו בגמ' דבזווי לא שייך בהו זולא. - ע' א' תוד"ה דקא.

יג. בב"י ר"ס קע"ו שכתב לדעת הרי"ף ורש"י דאסור להשכיר מעות אפי' הדרי ביניהו. - שו"ע ס"א בהג"ה אבל אם קיבל עליו כל אחריות אסור, ובביהגר"א והגרע"א וב"מ שם.

יד. שו"ע ס"ב כלים מותרים להשכירין אפי' כו'. - ס"ג בהג"ה וי"א דוקא כלים כו'. - בלשון הטור שכתב ולשומה בדמים כו'.

טו. דינים העולים.

סימן ו

בדיני עיסקא

א. ס"ח א' מתני' אין מושיבין חנוני כו'.

ב. שם מאי כפועל בטל אמר אביי כו'. - שם ב' אימא סגי לי' במשהו בעלמא כו' בין מרובה בין מועט כו' ר"י אומר כו'.

ג. ס"ח א' מתני' אא"כ נותן לו שכר עמלו ומזונו. - שם ב' ת"ר מקום שנהגו כו' רשב"ג אומר כו' ואידך גללים אפקורי מפקר להו.

ד. שם ואת התרנגולת מפני שהיא עושה ואוכלת כו' ת"ר משכרת אשה כו' איכא ביצים מוזרות כו' תוד"ה איכא.

ה. ס"ט א' אמר רב מותר שליש כו' ושמואל אמר לא מצא כו' ובתו'.

ו. בדברי הרי"ף הסמ"ג והטור.

ז. סי' קע"ז בביהגר"א סק"ו, וסקי"א, י"ג.

לט. שו"ע סי' קע"ב ס"א שמאחר שאין כח ביד המלוה לגבות מחובו כלום, ובש"ך וביהגר"א שם.

מ. טור סי' קע"ב ומדברי הרמ"ה יראה שהוא ר"ק כו'. - ב"י בשם רי"ו ואותן המקומות שנותנים כו'.

מא. שם בב"י כל משכונא כו', ובדברי רי"ו, ובתשו' הרשב"א שהביא שם.

מב. שו"ע ס"ו בהג"ה לזה מותר לתת המס כו'.

מג. דינים העולים.

סימן ה

בצאן ברזל ובדין שכירות מעות

א. ע' ב' למימרא דברשותא דמקבל קיימא ורמינהו כו'.

ב. בדברי התו', ובהא דפשיטא לן בכל עיסקא דברשותא דמקבל קיימא פלגא, היא משום דבכל עיסקא אין הקרן קיימת, אבל בצאן ברזל שאני.

ג. בענין צאן ברזל, ובדברי התו' דלמסקנא דברשותא דמקבל קיימא, הוי ר"ק, היכא דמקבל עליו סלע לחודש.

ד. מתני' אין מקבלין כו' מפני שהוא ריבית, אבל מקבלין כו'.

ה. שם גמ' ולדות פטורים מן הבכורה כו' אמר אביי כו' צאן ברזל קרית לי' כו'.

ו. עוד בענין צאן ברזל ובמש"כ לעיל. - נמצינו למדין.

ז. ס"ט ב' אע"פ שאמרו אין מקבלין כו' אבל אמרו כו'. - ע' א' אטו במנהגא תליא מילתא כו'.

ת. שם תקיל ויהיב לי' כו'.

ט. ס"ט ב' מ"ש ממרא ולא היא כו'.

סימן ז

בדין ריבית מאוחרת ועוד פרטי דינים

א. ע"ה ב' מתני' ר"ג אומר יש ריבית מוקדמת ויש ריבית מאוחרת כו' בשביל שתלויני.

ב. ר"ש אומר יש ריבית דברים כו'.

ג. ס"ב ב' כל שאילו בדיניהם אין מוציאין כו'.

ד. שו"ע סי' קס"ו ס"ג וי"א דמנכנין ל'.

ה. ס"ד ב' אע"פ שאמרו כו' ובתו'. - שו"ע סי' ק"ס ס"ז כ"ז שמעותיו בידו.

ו. ע"ה א' מתני' ולא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך כו'.

ז. שם אומר אדם לחבירו נכש עמי כו' ולא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך כו'.

ח. בדין הלויני ואלוך, ובדברי המרדכי ומהר"ם, ובגליון הגרע"א.

ט. בב"י סי' ק"ס מדברי התו' גיטין ב' ב' ד"ה וכותב.

י. בדין ליטול שכר על עיכוב דמי השכירות.

יא. שו"ע סי' ק"ס ס"ט לא יעשה מלאכה לחבירו כו'. - שם סי"א אם לא הי' רגיל כו'. - שם סכ"ג בט"ז ס"ק כ"ב.

יב. ס"ט ב' מ"ט שכר אמירה קא שקיל כי הא כו' א"ל כו' ואזופי' לפלניא זווי. - בפ"ת סק"ט ובט"ז סק"ו ד'. - ס"ט בהג"ה.

יג. ס"ב ב' וחזר ולקחן הימנו בעשרים וארבע כו'.

ת. שו"ע ס"ג בהג"ה וכ"ז כשאחד נותן כו' ובדעת הרמב"ם והטור. - שו"ע סי' קע"ז ס"ג, ובדברי רי"ו.

ט. לענין הלכה. - ש"ך סק"ו ד'.

י. ס"ח ב' רב עיליש גברא רבה כו'.

יא. שם מה נפשך אי פלגא כו'.

יב. שו"ע סי' קע"ז ס"ד, ש"ך וביהגר"א. - שם בשו"ע סכ"ה אם כתוב בשטר פלגא באגר ובהפסד כו' ובש"ך. - שם סכ"ו.

יג. ב"ק ק"ב א' בתו'. - עולה לדינא.

יד. שו"ע סי' קע"ז ס"ו ובש"ך סק"כ. - העולה לדינא.

טו. טור סי' קס"ו מלוה אדם לחבירו מנה על תנאי כו'. - בתשו' הראב"ד שבב"י.

טז. העולה לדינא. - בענין ההיתר שכתב בתרוה"ד שיתנה שהאחריות על הנותן אלא שאין המקבל נאמן אלא בעדים מיוחדים.

יז. בט"ז סי' קע"ז סק"ט שכתב דאם ניחא ל' למתעסק בחלק הפקדון כי היכי דמוזלי גבי' מותר בלא שכר עמלו.

יח. שו"ע סי' קע"ז בהגה וצריך להיות כל האחריות פלגא הפקדון כו'.

יט. שו"ע סי' קע"ג ס"ד ובלבד שיהא אחריות כו'.

כ. ס"ח א' שטרי מחוזנאי דזקפי ל' כו'.

מפתחות ע"ס המסכת

מ"ו א' כל הסוגיא דדמים ופרוטטות, ס"א ס"ק	עוד בסוגיא, ס"ד ס"ק י"ט.
י"ד-י"ח.	שם תוד"ה האי, ס"א ס"ק כ"ז ל' ל"ב.
נ"ז ב' בראשונים ס"ב סק"א.	ברש"י ויש ללמוד מכאן כו', ס"ד סק"ה.
ס' ב' מתני' איזהו, ס"א סק"א.	שם תוד"ה ולא,
ס' ב' ב' בתר מעיקרא כו', ס"א סק"א.	שם תוד"ה אמר,
שם תוד"ה איזהו כו', שם.	שם תוד"ה אבל, ס"ז סק"ה.
שם תוד"ה למה, שם.	ס"ה א' מתני',
ס"ב א' והרי משכנתא כו' ס"ד סק"ד.	שם כיון דזביני ניהו כו', ס"ב סק"א.
שם ב' א"ל אינהו בתורת זביני, שם.	שם בסוגיא דטרשא, ס"א ס"ק ל"ד-מ'.
שם כל שאילו בדיניהם כו', ס"ז סק"ג.	בטרשא דרב חמא, ס"ב סק"ד ה'.
שם מתני' בבא לחוב בדמיהן כו', ס"א ס"ק מ"א.	ס"ה ב' מכר לו את השדה,
שם מאי אירא אין לו כו', שם.	שם הלוהו על שדהו, ס"ג ס"ק י"ג.
שם בריבית דבי ר"ח, ואסור לעשות כן, ס"ז ס"ק י"ג.	שם וכך ה' ביתוס כו', שם ס"ק י"ד.
שם אלא אמר רבא כו', ס"א ס"ק מ"ב.	שם מי אוכל פירות כו', ס"ג סק"ה.
שם כל הסוגיא, ס"א ס"ק מ"א-מ"ד.	שם על סדר הגמ', ס"ג סק"ה.
שם תוד"ה הרי, ס"א ס"ק מ"א.	שם משכן לו בית, ס"ג סק"א ז'.
ס"ג א' ושמ"א איתא לדרי' ינאי כו', ס"א ס"ק מ"ה.	שם כשתרצה כו' כל הסוגיא, שם סק"ז.
שם עושין אמנה בפירות, שם.	שם תוד"ה ר"ה, ס"ג סק"ה.
שם מיתבי כולן אם יש לו כו', ס"א ס"ק מ"ו.	שם תוד"ה לא, ס"ג סק"ח.
שם צד אחד בריבית, ס"ג סק"ב ג'.	שם תוד"ה לכשיהיו, ס"ג ס"ק ט"ז.
שם א"ל משם ראי', ס"ג סק"ב.	ס"ו ב' אר"ג השתא דאמור כו', ס"ד סק"ג.
שם רבא אמר כו', שם.	שם התם זביני כו', שם.
שם תוד"ה דאמר, ס"א ס"ק מ"ה.	ס"ז א' כל את ונוולא כו', ס"ד סק"ב.
שם תוד"ה צד, ס"ג סק"ד.	שם ה"נ לא קץ,
שם תוד"ה ריבית, ס"ד סק"ו.	שם הא משכנתא באתרא דמסלקי כו', כל הסוגיא, ס"ד סק"א.
ס"ג ב' מה לי הן מה לי דמיהן, ס"א ס"ק מ"ז.	ס"ז ב' באתרא דמחלקי לא ניכול כו', ס"ד קס"ז.
שם רבה ור"י כו', ס"א ס"ק מ"ח.	שם דאיתמר קיצותא, שם.
שם האי מאן דיהיב זוזי אתרעא כו', ס"א ס"ק מ"ט.	שם במשכנתא דסורא, שם סק"ח.
שם אר"ג כללא דריביתא כו', ס"א ס"ק נ"א.	שם ושביעית משמטתה, שם סק"ט.
שם האי מאן דיהיב זוזי לקיראה כו',	שם מסלקי לי' ואפי' מתמרי כו', שם סק"י.
שם תוד"ה ואמר, ס"א ס"ק ל"ג ל"ו.	שם איזיל אטרח כו', שם.
שם תוד"ה מהו, ס"א ס"ק י"ט.	שם ר"כ ר"פ ר"א לא אכלי כו', שם ס"ק י"א.
ס"ד א' האי מאן דיהיב זוזי לגינאה כו', ס"א ס"ק כ"ב.	שם מידי דהוי אשדה כו'.
שם ההולך לחלוב כו', ס"א ס"ק כ"ו.	שם תוד"ה רבינא כו', שם.
שם אמר אביי שרי לי' לאיניש כו', ס"א ס"ק כ"ז.	ס"ח א' ומאן דאסר כו', ס"ד ס"ק י"א.
שם תוד"ה מה, ס"ב סק"ט.	שם סתם משכנתא כו', שם ס"ק י"ב.
שם תוד"ה אי, ס"א ס"ק כ"ז.	שם שטרי מחוונאי, ס"ו סק"ב.
ס"ד ב' האי קרוב לשכר כו', ס"א ס"ק כ"ז-ל'.	שם חכירי נרשאי, ס"ד ס"ק י"ד ט"ו.
שם מתני' המלוה כו' לא ידור כו', ס"ד ס"ק י"ח.	שם מתני' אין מושיבין כו', ס"ו סק"א.
שם גמ' אע"פ שאמרו כו', ס"ד ס"ק י"ח, ס"ז סק"ה.	שם אא"כ נותן לו כו', שם סק"ג.
שם אי ממתני' כו', אבל חצר כו' מ"ט כו' כל הסוגיא.	

שם מאי כפועל כו', ס"ו סק"ב.	שם אין לזין על שער שבשוק, כל הסוגיא, שם סק"ו י"א
ס"ח ב' וצריכא כו', ס"ו סק"ב.	י"ב.
שם ת"ר כמה הוא שכרו, שם.	שם ת"ר המוליך חבילה כו', ס"ב סק"ז.
שם ואת התרנגולת, ס"ו סק"ד.	ע"ג א' ברשות מוכר כו', ס"ב סק"ב ז'.
שם ת"ר משכרת אשה כו', שם.	שם אם יש לו פירות כו', שם סק"ז.
שם ת"ר מקום שנהגו כו', ס"ו סק"ג.	שם ר"פ אמר נח"ל כו', שם סק"ו.
שם רשב"ג כו' ואידך כו', שם.	שם תגרא חדתא, שם.
שם רב עיליש גברא רבה כו', ס"ו סק"י.	שם יהיב רב זווי כו', שם סק"ג .
שם מה נפשך, ס"ו סק"י"א.	שם בגרוטאות, שם.
ס"ט א' אמר רב מותר שליש כו', ס"ו סק"ה.	שם בסוגיא דפרדיסא, ס"א סק", ס"ב סק"ט.
שם ושמואל אמר כו', שם, וכל הסוגיא, שם.	שם ומורו רב בתורי כו', ס"ב סק"י.
ס"ט ב' ולא היא מרא הדרא כו',	שם א"ל שמואל להנהו דשבשי, ס"ב סק"י"א.
כל הסוגיא, ס"ה סק"ט-י"ג.	שם וההיא שעתא אוזולי, ס"ב סק"י"ב.
שם שכר אמירה כו', ס"ז סק"י"ב.	שם תוד"ה ברשות, ס"ב סק"ב ז'.
שם אע"פ שאמרו כו' השם פרה כו',	שם תוד"ה החמרים, שם.
ע' א' אטו במנהגא כו', ס"ה סק"ז.	ע"ג ב' סתם משכנתא שתא, ס"ד סק"י"ג.
שם תקיל ויהיב כו', ס"ה סק"ח.	שם ושפכי לי' טפי כו' כל הסוגיא, ס"ב סק"י"ג.
ע' ב' מתני' אין מקבלין כו', ס"ה סק"ד.	ע"ד א' באתרא דההוא דובין וכו' בהמשך הסוגיא לפי
שם ברשותא דמקבל כו', ס"ה סק"א.	סדר הגמ' ס"א סק"כ.
בסוגיא דצאן ברזל שם סק"א-ר'.	ע"ד ב' מתני' מלוה אדם כו', ס"א סק"ט.
שם גמ' ולדות פטורין, שם סק"ה.	ע"ה א' הלויני כור חטים כו' הזלו נוטל חיטיו כו', ס"א
שם אמר אביי, שם.	סק"ב.
ע"ב ב' מתני' אין פוסקין, ס"א סק"י.	שם מתני' עד שיבא בני כו' כל הסוגיא דסאה בסאה, ס"א
עוד בביאור המשנה, שם סק"נ.	סק"ג-ח'.
שם עד שיצא השער, שם סק"כ"א.	שם מתני' נכש עמי כו', ס"ז סק"ו ז'.
בסוגיא דיצא השער, שם סק"י, וס"ק	ע"ה ב' ויש ריבית מאוחרת כו', ס"ז סק"א.
שם הי' הוא תחלה לקודרין כו', כל הענין, שם סק"כ.	שם בשביל שתלויני, שם.
שם ופוסק עמו בשער הגבוה, שם סק"כ"א.	שם יש ריבית דברים, שם סק"ב.

שעורי פתיחה

בסוגיא ס' ב' אי בתר מעיקרא או בסוף

א. ס' ב' גמ' מדשביק לריבית דאורייתא כו' והא קראי כתיבי נשך כסף וריבית אוכל, לכאורה הו"מ לאקשווי במתני' דקתני סאתים חטים בשלש מפני שהוא נושך, והא בקרא תרביית קרי לאוכל, ויש לומר דאיכא נמי קרא נשך אוכל, ולכן אין קושיא מדקרי ליה נשך, אלא מהא דלא אשכח תנא איזהו תרביית אלא בדרבנן.

שם נשך בלא תרביית היכי דמי כו' הא דס"ד דמיקרי נשך בלא תרביית, היינו מפני שהפרוטות ביד הלוה מעיקרא, והתשלום ביד המלוה רק לבסוף, ולכן למלוה ליכא תרביית, אבל הלוה שמחזיק בידו מאה פרוטות, והוזלו בידו ומחזיר ק"כ, הרי הוא נישוך, דחזינן ליה כאילו לא השתמש בדנקא של שווי הפרוטות, רק נשאר עם הפרוטות והוזלו בידו.

שם סוף סוף אי בתר מעיקרא אזלת כו' מבואר בראשונים דאזלינן בתר מעיקרא, והרמב"ן בפ' כי תצא כתב דלהכי כתיב נשך כסף וגם נשך אוכל לומר דלוה סאה בסאה ומחצה אע"פ שבשעת פרעון הוזלו חטים ואינם שוים כדמי הסאה הראשונה, אפ"ה הוי נשך, ולפ"ז יש פסוק מיוחד ללמד דבתר מעיקרא אזלינן.

ויש לעי' למה באמת חייבה תורה בתר מעיקרא, הרי בכל דיני התורה של גזילות וחבלות משערין התשלום בכסף, וא"כ ראוי לחשב הנשך והתרביית לפי ערך הכסף.

ואפ"ר דכיון שהמלוה רוצה שיחזיר סאה חטים דוקא, ועוד שיוסיף חצי סאה, א"כ עיקר ההתחייבות שלא להתייחס לפי הערך של הדמים, רק לפי הכמות של החטים, ובהתחייבות כזו א"א להקל על החוב בגלל

הערך לפי דמים, שהרי המלוה רוצה שהלוה יתחייב סאה בסאה אפי' הוקר, ובהתחייבות כזו הרי הסאה בסאה כתשלום מלא של החוב כמו דינר בדינר, כי התחייב לשמור על השבת סאה בשלימות אפי' יתייקרו חטים, ואמנם גם יתכן שיוזלו חטים, אבל התחייבות כזו פירושה התחייבות להשיב כל הערך של החוב, ואף אם אירע שהוזלו, לא שייך להתחשב בזה ולומר שלא הפסיד, דכיון שנתחייב תחלה בין יוקרו בין יוזלו, אע"פ שבסוף הוזלו הר"ז רווחא דלוה נכמו המקבל על עצמו לבטח נכסי חבירו מהפסד של שריפה וגניבה, ולבסוף לא נגנב, האם יפטר מלשלם דמי ביטוח, הרי הקבלה של הסיכון מחייבת את התשלום, ודכוותה כאן ההתחייבות של סאה בכל מחיר, הר"ז כהתחייבות של כל ערך הסאה בדמים, וממילא הנוסף הוי נשך].

ואפ"ר לומר אותן הדברים בלשון אחר, דכיון שיש שני סוגי התחייבויות דינר בדינר וסאה בסאה, א"כ זה שהתחייב להחזיר סאה חטים בסאה חטים, הרי כששילם סאה בשעת הזול כבר שילם כל חובו, אע"פ שלא החזיר ערך החוב בדמים, דבהתחייבות של חטים חל חוב של חטים בין יוקרו בין יוזלו, וזוהי סוג התחייבות אחרת, וכיון שהתחייבות זו נשלמת בסאה, הרי החצי סאה הנוספת ריבית גמורה.

מיהו אם מתחייב להחזיר חטים בדינר, אפי' לזה סאה בדינר ומחזיר סאתים בדינר אין כאן ריבית, כיון שההתחייבות היתה לפי דמים, והתנאי להחזיר הדמים בשוה כסף אין זה משנה את החוב לריבית, ורק בסוג התחייבות של חטים דוקא, שמן הדין נפטר בסאה בסאה, אפי' הוזלו חטים, א"כ כל מה שמוסיף על חיובו הוי ריבית.

ארנקי חדשה, אבל עיקרו הלואה, והכי מסתברא, וצ"ע בפנים.

ע"ה א' ת"ר אומר אדם לחבירו הלויני כור חטים כו' קצץ

ב. ע"ה א' ת"ר אומר אדם לחבירו הלויני כור חטים וקוצץ לו דמים הוולו נותן חטים כו' לשון הברייטא משמע שבהוולו משלם חטים, ובהוקרו משלם מעות ולא חטים, ויש לעי' איך יתכן שבסתם הלואה פעמים התשלום בפירות ופעמים במעות, אם סתמא דמילתא כונת המלוה שיחזיר מעות למה בהוולו נותן חטים, ואם דעתו לחטים למה בהוקרו נותן מעות.

ויש לברר תחלה מהו עיקר החיוב אם לא הי' איסור מדרבנן ללוות סאה בסאה, והלזה אמר הלויני כור חטים, האם סתמא החיוב לחטים כור חטים בכל מחיר או למעות כשווי החטים, שאם שוים היום מנה הרי הוא חייב מנה, ונראה דזה פשוט שהחיוב הוא לחטים, וזה מוכח בברייטא דקתני הוולו נותן חטים, ואם החיוב הוא למעות איך פוטר עצמו בזול במחיר של חטים, ודוחק לומר שיש ללוה ברירה להביא או חטים או מעות, דלמה יסכים המלוה מתחלה להפסיד שאם יוולו יתן לו חטים, ואם יוקרו יתן לו מעות, אלא ודאי חיובו בסתמא ליתן חטים.

ולפ"ז צריך טעם למה בהוקרו נותן דמיהם ולא חטים לפי ערך הדמים שהיו החטים שוים בזמן ההלואה, ובאמת במתני' מצינו שכך נהג ר"ג ליטול חטים כשער הזול, דהיינו שבהוקרו נוטל חטים כפי דמיהם בשעת ההלואה.

ובאמת אפשר לפרש כן בברייטא דמה שאמרו דמיהם הכונה חטים כפי הדמים שהי' הכור שוה בשעת ההלואה.

וביאור הבריתא כך הלויני כור חטים ע"מ להחזיר חטים, וקוצץ לו דמים

שם אי דאזויף מאה במאה כו' מאותו פסוק דנשך אוכל הוי ריבית אע"פ שלא הוסיף במחיר, יש ללמוד גם כן שאם אין נשך אוכל, דהיינו מאה במאה אין זו ריבית.

תוד"ה למה חלקם הכתוב, כו' מה שתירצו קשה, דהא כתיב במשלי מרבה הונו בנשך ובתרבות כמ"ש רש"י, וש"מ דתרי מילי נינהו, ויש לפרש שהוא כמו הרצחת וגם ירשת, שיותר אכזריות היא להרבות הונו בנשיכת חבירו, וכ"כ בשטמ"ק בשם הריב"ש, ויתכן גם שנשך משמע סאה בסאתים, ותרבית היינו לפי איחור התשלום שמתרבה בכל יום מעט, ואף אם התנו שרק באיחור ישלם ריבית.

בביאור מה דאזלינן בתר מעיקרא

יש לעי' למה סאתים חטים בשלש הוי ריבית קצוצה, אף כשבשעת פרעון שוים השלש פחות מסאתים בזמן ההלואה, ובגמ' אמרינן בכה"ג דבתר מעיקרא אזלינן, ויש להבין מ"ט, וי"ל דסתם חפצים קיימי ליוקרא וזולא בשוה, וכיון שכן א"א להתחשב דשמא יוולו ולא יהא ריבית, דה"נ י"ל שיוקרו, ולכן נקבע הדין באופן שלא ישתנה המחיר, והיינו בתר מעיקרא, וערמב"ן פ' כי תצא דהיינו דכתיב נשך אוכל, דאע"פ שהיוקרא וזולא באוכלין, מ"מ מיקרי נשך בפסיקה דמעיקרא.

כשהחיוב ק' בק"כ בתנאי שיטלם בפירות אם הוי רבית קצוצה

יש להסתפק לזה הימנו מנה ע"מ לפרוע מאה ועשרים, אבל התנה ע"מ שיפרע לו בפירות, אם זה חשיב דרך מקח ולא הוי ריבית דאורייתא, או"ד כיון שהחיוב על סכום מסוים בשווי המעות, לא מיקרי דרך מקח, דלא שייך לומר שקנה סאה חטים דאפשר שקנה שלש סאין או חצי סאה, וכל כה"ג חשיב עיקרו הלואה אלא שהתנה באיזה שוה כסף ישלם את חוב הכסף, כענין שמצינו בגמ' מ"ה ב' שאפשר להתחייב לשלם מארנקי חדשה דוקא, וה"נ חיוב הפירות הוא כחיוב

ואאמור שליט"א בסכ"א סק"ב כתב שגזרו חכמים בהוקרו שלא ישלם חטים לפי ערך הדמים של שעת ההלוואה, דנמצא שהי' פסיקה לשלם סאה חטים, אלא שאסרוהו חכמים לשלם חובו, וא"כ עבר על איסור ריבית משעת שימה, ולכן אמרו חכמים שבאופן שנתייקר נימא איגלאי מילתא שהחוב הי' מעיקרו במעות ולא בחטים, מיהו שם פירש בקוצץ דברייטא דהיינו חטים בשווי הדמים של עכשיו, אבל בחור"ד פירש דבקוצץ דמים לעולם משלם רק מעות, ועמ"ש אאמור שליט"א בסוה"ד דמדברי הראשונים נראה שהחיוב הוא חטים תמורת חטים אף בהוקר אלא שרבנן אסרו לשלם ביוקר, וכ"מ בט"ז סק"ג ובתשובת הרא"ש שבשו"ע ס"ה דסתם חיוב סאה חטים הוא להחזיר סאה חטים, וכתב שם דלפ"ז צ"ל דכונת הגמ' שישלם חטים לפי ערך הדמים, וזה כמש"כ לעיל, ויעוי' בספר מרן זללה"ה יו"ד סי' ע"ב סק"ו משמע שמעיקר ההתחייבות הוא רק דמים, ואין חיוב ליתן חטים אלא חובת גברא, ולכאורה מקרא דנשך כסף נשך אוכל יש ללמוד שיש חיוב הלוואת כסף והלוואת אוכל מעיקר החיוב של ההלוואה, ואין הספר תח"י כעת, אבל לפירושו ניהא דהוקרו ביטלו חכמים החובת גברא להשיב חטים, ונשאר רק חיוב ממון.

לשון הגמ' נוטל חטים ונותן דמיהם משמע ג"כ שנותן מעות ולא חטים, מיהו עיקר לשון נוטל בא לומר שנוטל רק הפחות, ולשון נותן משמע יותר, וזה כלפי נוטל חטיו.

ע"ה א' מתני' לא יאמר כו', כל הסוגיא, וברעת הלל

ג. **ע"ה א' מתני'** לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטים ואני אתן לך לגורן, יש לעי' מאי קמ"ל הרי כבר שנינו לעיל ע"ד ב' מלוה אדם את אריסיו חטים בחטים לזרע אבל לא לאוכל, ובתו' משמע

שלעולם יחזיר חטים כפי הדמים ששויים החטים עכשיו, שאם היום כור במנה מתחייב להחזיר חטים במנה, ואם הוקרו ושויים שני מנים, משלם חצי כור, ואם הוזלו ושויים חצי מנה משלם שני כורים.

ואם לא קצץ דמים א"כ נתחייב לשלם כור חטים בכל מחיר, הוזלו נותן כור חטים כמו שנתחייב, הוקרו אסור לשלם כור חטים, ונותן חטים כשיעור הדמים של החטים שבשעת ההלוואה, שאם הוקרו בכפליים משלם חצי כור חטים, ואע"פ שלשון הברייטא הוא נותן דמיהם, אין הכונה מעות אלא חטים כפי דמיהם, ואין זה דוחק כ"כ, כיון שברישא דקתני וקוצץ לו דמים מתפרש וקוצץ שיתן חטים כפי דמים אלו שבשעת ההלוואה, וע"ז מסיים בסיפא הוקרו נותן דמיהם, פי' נותן כמו שהי' נותן בקוצץ דמים.

מיהו לשון השו"ע סי' קס"ב ס"א שהוא כלשון הגמ' משמע דדוקא דמים קאמר, ואף בלשון הברייטא וקוצץ לו דמים נראה בשו"ע שהכונה דמים דוקא, וז"ל השו"ע אם לא שיעשנו דמים שאם יתייקרו יתן לו אותם הדמים, ואם לא עשהו דמים ונתייקרו נותן לו הדמים שהיו שויים בשעת הלוואה, ואם הוזלו נותן לו הסאה שהלוהו, ואם הכונה נותן לו חטים כפי המחיר שהיו שויים בשעת ההלוואה, הי' לו לפרש נותן לו חטים כפי הדמים, וכיון דמפרש גם ברישא בקוצץ שנותן לו מעות ולא חטים, כ"ש בסיפא.

ובאמת לשון רשי ג"כ משמע שמפרש דמים מעות ולא חטים במחיר דמים של עכשיו, שכתב כך וכך דמים כו' יטול דמים שקצץ דהא כמו אוזפיה זוזי הוא, ואמנם קשה אם קוצץ דמים פשיטא, ומה ענין זה להלוואת חטים, והדבר פשוט שיותר להחזיר דמים אע"פ שקיבל חטים, ואדרבה זה הו' טפי דרך מקח וממכר, ולשון הברייטא משמע שזוהי עצה להלוואת חטים.

מביא לו חטים משלו, וקמ"ל שאף בזה הלל אוסר, ובשו"ע השמיט עד שיבא בני שזה ק"ו מעד שאמצא מפתח, ועי' בטור בזה.

שם והלל אוסר, דכיון שאינו מחזיר משלו דוקא, אין להתיר בנתייקרו לשלם חטים.

שם וכן הי' הלל אומר כו' יש לעי' מאי וכן, הרי אין זה מאותו טעם דרישא, וטפי הול"ל ועוד הי' הלל אומר כו', ואפשר דטעמיה דהלל מפני שסבר שסאה בסאה בהוקרו חשיב כרביית מדרבנן, ולא רק גזירה אטו רבית, ולכן החמיר שלא לשלם בהוקרו ביש לו, וכן החמיר בדבר מועט, וזהו שאמר ונמצאו באות לידי ריבית, דס"ל דהוי רבית ולא רק מיחזי כרביית, מיהו משמע בגמ' דשמואל סבר כהלל ביש לו, ולא סבר כותיה בסיפא, וש"מ דלא תליא הא בהא.

שם עד שתעשה דמים שמא יוקרו חטים כו' יש לעי' מאי קמ"ל באריכות זו, הרי ידוע דטעמא דסאה בסאה משום שמא יוקרו חטים, והיינו טעמא דרבנן ברישא דלא יאמר כו' ובמתני' דאבל לא לאכול כו' ושהי' ר"ג מחמיר על עצמו בזול והוקרו, וגם לשון לא תלוה צ"ב דעד השתא שנינו האיסור בלוה, ומ"ט נקט דינו במלוה.

ונראה מזה כמ"ש הרמב"ן שבת קמ"ח ב' דהלל אשמועינן איסור על ההלוואה ולא רק על הפרעון, דיש לחוש שיוקרו חטים והם לא ידעו להבחין בזה, וגם שלא תראה כצרת עין אם תמעט בהשבת ככר שלם, לכן אסר הלל ההלוואה, והיינו דקתני שמא יוקרו חטים ונמצאו באות לידי רבית, בלא מתכין, ולא יועיל אם יחליטו שלא ישלמו היוקר כי לא ידעו ולא ירצו לדקדק בדבר, ומזה למדו בגמ' שם דבאתרא דקיץ דמייהו שרי, כיון שהשינוי במחיר ניכר, ידעו שלא לשם אם יוקרו, ואפשר שלכך חייב הלל את המלוה לעשותו דמים, כיון שהלוה תתבייש בכך.

שהחידוש אע"פ שבגורן זל חטים, אבל קשה דבאריסים נמי מיירי שנותנים לו בזמן הקציר, ועוד דלשון גורן לא משמע זמן שהתבואה מרובה בשוק, אלא זמן שיש לו ממה להחזיר כדתנן ס"ה א' ואם לגורן בשנים עשר מנה אסור, וטפי הול"ל ואני אתן לך בקציר או כשיצא השער, ועוד דלעולם רשאי לפרוע לו בשעת הזול.

ולכאורה נראה דלגורן מתפרש מחטים של גרנו, וכלפי ששנינו בסיפא דבעד שיבא בני שרי משום דיש לו, קתני ברישא דעד שתצמח תבואה שלי לא מיקרי יש לו, מיהו קשה שכבר שנינו ע"ב ב' דפוסק עמו על הגדיש דוקא, ולא על התבואה שלא נקצרה אע"פ שראויה להקצר, וי"ל דתהם בפסיקה והכא בהלואה, דנהי דדרך מקח קיל טפי, מ"מ התם מתחייב לתת במחיר מסוים בגלל הקדמת המעות ויש בזה משום רבית, משא"כ סאה בסאה שאין בזה רבית רק גזירה מפני שמרויח ביוקרא, וס"ד דביש לו בשדהו מותר, דהוי נמי היכר המועיל.

שם עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח, פי' שהלוה אומר שא"צ להלוואת המעות, אלא שצריך כעת חטים והם מונחים באוצרו, ואבד המפתח ומיד כשימצא המפתח יחזיר לו מאוצרו, ואין ההיתר משום דבשעה מועטת אין לחוש שיתייקרו, אלא שאין זו הלוואה דאגר נטר.

מיהו אם באמת מתחייב לו מאוצרו אין זו הלוואה אלא מקח ואף להלל שרי, וכגון שיש לו קנין שזוכה מאוצרו, ומתני' מיירי שאינו מתחייב ליתן מאוצרו, אלא בכה"ג ההלוואה מותרת, וכיון שההלוואה היתה בהיתר, אפי' אירע שנתייקרו שרי, כמו כשבאמת פרע לו מאוצרו, דלא מיחזי כרביית.

שם עד שיבא בני, לא נתבאר מה יהא כשיבא בנו, אבל הלשון משמע שהבאת בנו מזומנת טפי מעד שאמצא מפתח, והיינו שבנו

ומעמא דמילתא כיון דמתני' מיירי כשלכסוף הוקרו ומשלם לו ביוקר, ולא מהני מה שהי' לו באוצרו כיון שלא נתחייב לו ולא הקנה לו באוצרו כלום, הרי שהתירו לשלם ביוקר כשהלוואה היתה בהיתר, וכיון שכן יש להתיר לעולם הלוואה בהיתר, דרך משום גזירה אסרו רבנן סאה בסאה, אבל מעיקר הענין הרי בהדיא כתיב נשך אוכל, וא"כ מפורש בפסוק דסאה בסאה שרי.

ע"ה א' בהיתר דיש לו

ד. **ע"ה א'** אר"ה יש לו סאה לזה סאה סאתים לזה סתאים, מדלא קאמר יש לו סאה אינו לזה אלא סאה, וכן ממה שהוסיף סתאים לזה סאתים, נראה דר"ה בא להשמעינו ההיתר דביש לו אע"פ שאין דעתו לפרוע לו מאלו מותר, דנעשה כאומר לו הלוויני עד שיבא בני, [דממתני' לא שמעינן אלא כשבאמת א"ל עד שיבא בני דמתפרש שיחזיר לו מאלו, ואע"פ שלא הקנם לו ולא נתחייב לתת מאלו], וכיון דר"ה בא להשמיענו ההיתר, ניחא נמי שהוסיף סאתים לזה סאתים, לומר דאפי' לזה הרבה אמרינן נעשה כא"ל, דלא נימא דוקא סאה שזה לשימושו כעת שצריך לזמן מועט עד שיבא בנו.

ויש לעי' עד מתי חשיבא אותה הלוואה שלא יוסיף ללוות יותר ממה שיש לו, ומבואר בתו' דבזה אחר זה באותו מעמד אסור, שהרי כתבו בשם ריב"ן דלר"צ בעינן בזא"ז דוקא, וש"מ דלר"ה פשיטא שג"ז אסור, ואף כשחלקו תו' על דיניה דריב"ן לדעת רי"צ, לא חלקו בדעת ר"ה דלא מהני, ובחור"ד סי' קע"ה סק"א כתב דדוקא באותו מעמד אסור, ונראה דלא מהני הערמה להפסיק המעמד לשעה ולחזור וללוות, דכל שמוכן ביניהם שדעתם לחזור ולהמשיך ההלוואה אסור, ורק כשזו הלוואה מחודשת שנגמרה הבקשה להלוואה זו, ואין דעתם להמשיכה בהפסקות, אע"פ שהלווה בלבו לחזור ולבקש, מ"מ אין

בשבת קמ"ח ב' דייקנן אמתני' דקתני שהאשה שואלת מחברתה ככרות ובלבד שלא תאמר לה הלוויני, בשבת הוא דאסיר הא בחול שפיר דמי לימא מתני' דלא כהלל, והקשה הרמב"ן מ"ט לא דייק מהא דשרי הלוויני בשבת, ותירץ דבשאלה שהיא זמן מועט לא חיישינן שמא יוקרו חטים כ"כ עד שיהא רבית במחיר הככר, דהיינו שיוקרו רק פחות משו"פ בככר, אבל בכור חטים אף לזמן מועט אסור, כדתנן עד שיבא בני שהלל אוסר, ומ"מ הדברים מחודשים להתיר זמן מועט, ושמא היו מתרצים בגמ' דכיון דאמרה בלשון שאלה מידכר דכירי ולא תשלם כשיוקרו, ולכן העדיפו לשאול מהא דבחול שרי.

שו"ר בריטב"א הנדמ"ח דמפרש דמתני' במקח מיירי שלא ע"מ להחזיר ככר אלא לשלם מעות, ולא הזכירו מקח בשבת ולא הלוואה שמא יכתוב, וניחא טפי דדייק רק מחול.

ועוד יש לדקדק מ"ט לא הקשו ברישא משואל אדם מחבירו כדי יין כו' ונראה מזה כמ"ש הרמב"ן דדוקא בדבר מועט חשש הלל שתחזיר מפני כיסופא או שלא תרגיש ביוקרא, אבל בכדי יין וכדי שמן קים להו ולא יחזירו היוקר, ואפשר נמי דקיין דמייהו בכל דוכתא.

לרבנן דפליגי אהלל מותרת להחזיר ככר אע"פ שידעת שהוקר בדבר מועט לא קפדי.

שם גמ' אר"ה יש לו סאה כו' במתני' משמע שלוה באמת רק עד שימצא המפתח ויחזיר מאוצרו, אבל בגמ' פשוט דבכלל מתני' להתיר אף שכונתו להלוואה, דהא לא פליג ר"ה אר' יצחק אלא בשיעור ההלוואה, ולא בעיקר הענין שכונתו ללוות.

כתב הב"י סי' קס"ב בשם תלמידי הרשב"א שאם הלווה סאה אינו חוזר ולוה עליה, ונראה כונתם שאם באותו מעמד מבקש סאה בהלוואה ואח"כ רוצה ללוות עליה, הוי כחוכא לומר דחשיב כהלויני עד שיבא בני, דכיון שמעיקרא לווה אותה ש"מ שהוא צריך לה כעת, ואיך יכול לחזור לומר עליה שאינו צריך לה.

מ"ד ב' רב דינרי הוו ליה, מדלא קאמר דילמא דינרי הוו ליה, נראה דפשיטא לן שלא נסתפק כעת רב אם דהבא טיבעא או פירי, דמשמע שהספק הי' לו בעובדא ידידה, ולא שאלה כללית בכל מו"מ, ולכן מסתבר דידע דדהבא פירי, וע"כ הספק הי' מפני שיש לו, אלא שלא אמר לה עד שיבא בני, האם אמרינן נעשה כאומר לה, ומיירי שפיר כשידעה שיש לו, דכיון שא"צ שיאמר לה ונעשה מאליו כאומר לה, אין חילוק אם יודעת או לא, ומתחלה לווה ממנה על צד ההיתר, ולא משמע שהספק הי' אם המלוה צריך לדעת, כיון שרב לא הזכיר מזה, ולר"ה ע"ה א' צ"ל דהוו ליה דינרי כשיעור הדינרין שלוה.

ע"ב ב' מתני' אין פוסקין כו'

ס"ג ב' מ"ט אמור רבנן כו'

ה. **ע"ב ב' מתני'** אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער כו' ואע"פ שאין לזה יש לזה, ביאור הדברים דנתינת מעות בלא חלות קנין, הר"ז כהלואה, אבל כשיצא השער כיון שהדבר מצוי לכל אדם הר"ז כמקח, ונפ"מ שאם חוזרין בהם מקבלין מי שפרע, דחשיב דבר שישנו בעולם למהוי כמקח, אבל אם נתחייב על דבר שאינו בעולם לית להו מי שפרע, וא"כ הו"ל כמלוה, מיהו מדאורייתא לא חשיב מלוה כיון שפסקו על חטים תמורת המעות, וכיון שלא פסקו על דבר מסוים כ"ז שלא יצא השער חשיב כאינו

שניהם מתייחסים לזה כהפסקה באמצע עיסקה אחת, יש להתיר, - ובשני בנ"א נראה דשרי אפי' באותו מעמד.

שם ר' יצחק אומר אפי' יש לו סאה לווה עליה כמה כורין, יש לעי' מ"ט דרי"צ, בשלמא אם לווה בזא"ז באותו מעמד שייך לומר כפרש"י דכל חדא וחדא אמרינן זו תהא תחתיה, אבל בב"א כור על סאה קשה, ובודאי לא מיירי באומר בזא"ז, שהרי על טיפת יין אינו יכול לומר בזא"ז, אפי' אם יצרף שתי הטיפות ואח"כ ארבע ושמונה.

ונראה דס"ל לר"י דכיון שבזא"ז יש להתיר אפי' באותו מעמד, ראוי לרבנן להתיר אפי' בב"א, דלהצריך לומר בזא"ז פעמים רבות הוי כחוכא, דניכר הערמה וזלזול, וכן אם מן הדין מהני בזא"ז, יש להתיר בב"א כאילו שחל בזא"ז, וסגי לרבנן בהיכר זה, כיון שבאמת לא יוסיף בהיכר אם יעשה לפנינו החוכא של בזא"ז.

שם תני ר"ח לסיועיה לר"י טיפת יין אין לו טיפת שמן אין לו, נראה דר"ח לא בא להשמיענו הא דרי"צ, אלא נקט בברייתא דריש פרקין במקום ויין אין לו וטיפת יין אין לו, להדגיש שהוא מתחייב על יין בלי שיש לו כלל יין, ודייקנן מזה דפשיטא ליה לר"ח דמיירי כשאין לו אפי' טיפה, וש"מ דביש לו רק טיפה מיקרי יש לו כדי ללוות עליה.

ויש לעי' אם איתא דר"ח קאי אבריתא דפסיקה וכמ"ש בשטמ"ק בשם ה"ר יהונתן, א"כ מבואר כאן דאף בפסיקה סגי ביש לו מעט, ותיקשי להפוסקים שמצריכין יש לו כנגד כל המעות, וצ"ע.

במברא יש מקום לומר דפסיקה חמירא כיון שקיבל מעות ונהנה בהקדמת המעות, משא"כ בהלוואה דסאה בסאה בתר מעיקרא לאו רבית היא כלל, ולעומת זה סאה בסאה הוי דרך הלואה וחמירא טפי מדרך מקח.

מיהו לשון הגמ' משמע שהי' מקום לאסור מצד המוכר, שהוא מתחייב לשלם כפי המחיר של עכשיו, מפני הקדמת המעות שהם כמלוה, כיון דלא חל מקח גמור רק לענין מי שפרע, וא"כ אצל המוכר הו"ל כריבית, וזהו שאמרו אע"פ שאין לו, וביאורו דאח"כ מצד המוכר הי' מקום לאסור, אבל כיון שללוקח אין ריוח מזה, אין לאסור בדרך מקח.

שם מאי אהנית לי כו' וא"ת פירות שמרקיבין מאי איכא למימר, וי"ל דכיון שהמוכר יש לו רשות לשלם לו מיד, א"כ לא חשיב ריוח של הלוקח, אלא המוכר הוא מעכבן מרצונו, אבל נראין הדברים שאין שער קבוע לפירות שמרקיבין, דהא מצרכינן בגמ' ע"ב ב' שער קבוע שנמשך זמן רב, ואין מושג כזה אלא בפירות שנשמרים כחטים ויין ושמן, מיהו עי' לקמן ס"ד א' בקרי, דמשמע קצת שיש שער לדלועין.

ס"ג ב' כל אגר נטר כו' ובמימורא דר"נ איתנהו גבה כו' כל הענין ובתו'

ו. **ס"ג ב'** אר"נ כללא דרביתא כל אגר נטר ליה אסור, יש לעי' מאי אתא לאשמועינן, הרי הא דאסור אפי' דרך מקח מבואר במשניות בכוליה פרקין, ואפשר שבא לומר שא"צ מושב ב"ד לדון על כל אופן אם צריך לגזור בו אטו ריבית דאורייתא, אלא מעיקרא אמרו כלל דכל שכר המתנת מעות אסור, בין אם הקדים המעות למקח או אחר המעות לאחר המקח, ובכל האופנים כבר גזרו חז"ל דאסור, וצריך למצא האופנים איך להתיר.

שם האר"נ האי מאן דיהיב זוזי לקיראה כו' פ"י תו' ד"ה ואמר, דמיירי ביצא השער בד' דאל"ה אף בד' אסור לפסוק, ויש לעי' מ"ט לא אשמועינן רבותא טפי דאפי' לא מוזיל גביה אם לא יצא השער לא מהני אע"ג דאית ליה אשראי במתא, וי"ל דסתם קירא יצא השער בכל השנה, ואם אין לו שער כעת

בעולם, וכ"מ בתו' ס"ב ב' ד"ה אע"פ, דעי"ז הו"ל כמקח לענין מי שפרע.

ויש לעי' למה התירו לפסוק עמו כשער הגבוה, הרי אם הי' לוקח כעת, לא הי' מקבל כשער הגבוה, ואין לומר דהלוקח חוזר בו, דא"כ גם המוכר יוכל לחזור בו, ובגמ' ע"ד ב' מבואר שאם המוכר חוזר בו הרי הוא מקבל מי שפרע, כיון שכך פסקו מעיקרא, ואפשר דכיון שרשות ביד המוכר לפורע לו הפירות מיד, א"כ אין הלוקח מקבל זכות להמתין לשער הגבוה, אלא המוכר הוא המתין מליקח עבורו, וכיון שעדיין מעותיו בידו ולא קנה עבורו, הרי הוא יכול לדרוש שיקנה בשער של עכשיו.

נראה דסתם פוסק על הפירות יש לו ריוח ממכירתן ככל מוכר, דהיינו שלוקח בזול ומוכר ביוקר, אלא שמפני הקדמת המעות מחליט שלא ירויח יותר מהשיעור שפסקו ביניהם, או מהשער של עכשיו, אבל עיקרו ריוח של מקח, ולא רק הלואה, ולכן אע"פ שמפסיד בגלל הקדמת מעות מ"מ חשיב מו"מ, אלא שבמקום להרויח חומש מרויח רק שותות.

פ"ג ב' רבה ור"י דאמרי תרוייהו מ"ט אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו כו' יש לעי' מה צריך נתינת טעם הרי שנינו ע"ב ב' דאע"פ שאין לזה יש לזה, ופי' תו' ס"ב ב' ד"ה אע"פ דכיון שהדבר מצוי לכל אדם חל דין מקח לענין מי שפרע, ואין לנו לאסור הקדמת מעות אלא מפני שזה כמלוה עד שיקח הפירות, אבל כיון שיצא השער הוחלט הדבר כמקח, ושרי.

ואולי יש לפרש דמה"ט מקבל המוכר מי שפרע כשחוזר בו, כיון שמצד הלוקח יכול להחליט המקח על חטים מסוימים, והמוכר הוא זה שמעכב המעות ואינו לוקח עבורו חטים, וכיון שמצד הלוקח המקח מוחלט, שוב אין כאן משום רבית.

אצל בעלי הכוורות, וכיש לו דמין, והיינו דקמ"ל רב דאע"פ שכשלו הן, ומשעבדי ליה מדר' נתן, אפ"ה לא מהני להתיר הוולה.

שם כעד שיבא בני או עד שאמצא מפתח דמי, פי' דיש לו בביתו פשיטא לן דשרי, ואפי' אינו יכול ליתנם לו מיד כגון שאבד המפתח ג"כ שרי, וס"ד דמחוסר גוביינא כמחוסר מפתח דמי, קמ"ל דמחוסר גוביינא כולו חסר, ולא דמי למחוסר מלאכה שיש לו את כולו, אלא שחסר תיקון להשלמתו.

והקשו בתו' מ"ט לא מייתי מתני' דפוסק עמו על הגדיש, ומבואר מקושייתם דבגמ' מייתי ראי' מהלואה למקח, ולפמש"כ ראת הגמ' רק דעד שיבא בני כמזומן לו דמי, אע"פ שע"כ צריך להמתין, ולא מייתי הכא ראי' דשרי להויל ביש לו, אלא לומר דעד שיבא בני כיש לו מזומן חשיב, ונקטינן השתא דהא דביש לו שרי להויל ידעינן קודם ר"נ, ועכ"פ לא זהו עיקר חידושו של ר"נ מדמיירי בקיראה וכמש"כ לעיל, ולפי"ז ל"ק כ"כ מ"ט לא מייתי מגדיש, די"ל דגדיש כיון שיש לו אלא שחסר תיקון, הר"ז עדיף מעד שיבא בני, שאין לו אפשרות ליתן כלום, וזה דמי לאשראי במתא.

והתו' בתירוצם נקטו דביש לו בגדיש וחסר מלאכה אסור להויל, ובפשוטו הדברים מחודשים דכששנינו דבשחור שתי מלאכות חשיב יש לו, אין לנו לחדש שתי דרגות ביש לו, ובשמעתין אפשר לפרש לאידך גיסא דיש לו גדיש חשיב טפי יש לו מעד שיבא בני, ואשראי במתא גרע טפי כיון שאין לו כלום מזומן ליתן לו.

לשון איתנהו גביה משמע כולם, מדלא קאמר אית גביה [מידי], אבל אין להכריח מזה דין יש לו מקצת, כיון דלא נחית השתא לנדון זה.

ס"ד א' קרי בני זרתא כו'

ז. **ס"ד א'** וקא אולי עשרה קרי בני זרתא, אפשר דיצא השער שהדלועים

מפני שאינו מצוי כגון באמצע החורף, א"כ גם האשראי גרוע, ועיקר החידוש הוא דלא מהני אשראי גם בזמן שהשעוה מצויה.

שם איתנהו גביה שרי ליתנהו גביה אסור פשיטא יש לעי' מנין פשיטא לן דשרי לאוזולי ביש לו, הרי אינו מתחייב ליתן ממה שיש לו, שהרי רצונו להרויח מהקדמת המעות, וא"כ יש בזה חידוש דשרי ביש לו, ואמנם גם מדרב לקמן ס"ד א' שמעינן לה, אבל אין להקשות פשיטא, ובאמת מיושב בג' שם דגרסינן רבא, וכמ"ש הרש"ש, דהא באיכא דאמרי משמיה דרבא נראה דפליגי על העובדא דר"כ ואם רבא פליג על רב לא הול"ל איכא דאמרי, אלא ודאי איכא דאמרי דרבא הסיק איפכא ממה ששמע ר"כ משמו בשלהי פרקיה, וא"כ רבא ידע ד"ז מר"נ.

ונראה דפשוט לגמ' שלא בא ר"נ להשמיענו רק היתר הוולה ביש לו, דא"כ הול"ל בלשון אחר, פוסקין על הפירות שיש לו, אע"פ שמוזיל גביה, ואפשר עוד דכ"ז שלא יצא השער הרי כל פסיקה כהוולה, שהרי מתחייב מחיר בזמן שלא ידענו כמה המחיר, ועכ"פ מהא דמיירי בקיראה והאריך בענינו, ידענו שיש כאן חידוש מיוחד.

שם איתנהו גביה שרי ליתנהו גביה אסור, מדלא קאמר סתמא יש לו מותר, למדנו שצריכין להיות ברשותו דוקא, וזהו לשון איתנהו גביה שנמצאים אצלו, ולאפוקי באשראי.

שם לא צריכא דאית ליה אשראי במתא, מדנקט קיראה ש"מ שיש כאן חידוש שמצוי יותר אצל האיש שרגיל למכור קירא, ומשמע דסתמא אית ליה אשראי במתא, [ומשמע שזוהי אומנות פחותה שמחזור על הפתחים כמו שציינו בערוך מתרגום שני של מגילת אסתר בפסוק ישנו עם אחד, שבני ישראל מהם מוכרי קירא, וא"כ י"ל שהוא מצוי בריוח ובזול ויש לו התחייבות לקבל

קושיא הרי בפוסק על הגדיש חשיב יש לו ממש, כי יכול להקנות לו מה שיש לו בגדיש, ומה שחסר מלאכה לאו כלום הוא, וא"כ אין ענין להסתייע מזה למחוסר גוביינא, אבל עד שיבא בני ס"ד דמחוסר גוביינא חשיב, ובאמת גם מעד שיבא בני לא באנו ללמוד ד"ז, וכאילו אמרו מהו דתימא אשראי במתא כיש לו דמי קמ"ל דלא, ולרווחא דמילתא הזכירו עד שיבא בני שהוא ג"כ מחוסר אפשרות להגיע לפירות כעת, אבל בפוסק על הגדיש אינו מחוסר כלום, דאמרינן שמחוסר מלאכה אחת כיש לו גמור, וכאילו הקנה לו את הגדיש, ונתחייב לו להשלים תיקון פירותיו.

ונראה מדבריהם דס"ל דמחוסר מלאכה דומה למחוסר גוביינא, והוי חידוש להתיר טפי מעד שיבא בני, ולכן הו"ל לגמ' לאתויי מתני', ועי' להלן.

שם וי"ל דפוסק עמו על הגדיש לא שרינן כו' יש מקום לדון לפי דבריהם שגם בדאית ליה אשראי במתא, שרי כשער הלקוטות, דכיון דס"ל דמחוסר מלאכה דמי למחוסר גוביינא, א"כ י"ל דלקושטא דמילתא דינם שוה, אבל קשה לחדש כן בלא ראי', דכיון שאמרו בגמ' דמחוסר גוביינא כמאן דליתנהו דמי, א"כ אין ללמוד בזה שום קולא, ולא דמי לגדיש שיש לו רק חסר מלאכה.

ועיקר דבריהם שחידשו דהא דתנן פוסק עמו על הגדיש לא חשיב כיש לו לכל דבר, צ"ע היכן מרומז ד"ז בגמ', הרי פשטות המשנה דגדיש כיש לו דמי, ואמנם לא שנינו דיש לו שרי להוזיל גביה, אבל מתני' מתפרשת דגדיש כיש לו דמי, שלא הוזכר דרגת יש לו אחר במשנה, ולכן מתפרשת המשנה מאימתי נקרא יש לו משעת הגדיש ומשעת המעטן, ומה שהדין ביש לו גמור, ה"ה ביש לו גדיש, וכן בסברא דכמו שהדבר מובן שחסרון של תיקון מועט אינו מגרע,

מצויין כל השנה, ואפשר דלענין זה ודאי יש לו קרי בני זרתא, וא"צ יצא השער, - זרת היא חצי אמה, אבל אפשר שהקרי רכים וחשיבי טפי, ולא הוי כפל במחיר ההמתנה אלא אם עשרה בני זרתא בזוזא, הרי עשרה בני גרמידי בזוז ומחצה.

והנה הלוקח אינו חפץ בקרי כעת, שא"כ ה' מוכר לו את הבני זרתא שיש לו בשדהו, והמוכר צריך למעות, והוא כמתחייב לו להשאיר את הבני זרתא בגינתו עד שיהיו בני גרמידי, דמשמע שההיתר מפני שהקרי יגדלו מאליהן בגינתו, ולא שדעתו לעקרון ולמכרן בשוק, ולשלם לו אחרים לאחר זמן.

שם מהו דתימא כיון דממילא קא רבו שפיר דמי, דמשעה שהם בני זרתא עד בני גרמידי א"צ טיפול נוסף, ואם ה' מוכרם לו כעת ומניחם בגינתו עד שיגדלו, לא ה' המוכר מפסיד כלום, ואפ"ה לא חשיבי יש לו, וכיון שאינו מוכר את אלו, אלא מתחייב בכל ענין אפי' יפסדו אלו אסור.

ס"ג ב' תוד"ה מהו דתימא כו' ע"ס דבריהם, וביסוד שחידשו דפוסק עמו על הגדיש לאו כיש לו לגמרי, ודעת ש"ר בזה

ח. **ס"ג ב' תוד"ה** מהו דתימא כו' וא"ת והא ר"נ כו' יש לדקדק בדבריהם שהקשו כן רק על מה שאמרו בגמ' כעד שיבא בני כו' והרי הלל פליג על רבנן גם כשיש לו בידו, וא"כ ה' להם להקשות על תחלת דברי ר"נ שאמר דאיתנהו גביה שרי, והרי הלל פליג על שריותא דאיתנהו בידיה, ונראה דאה"נ הקושיא היא על עיקר שריותיה דר"נ, אלא לפי שכאן הזכירו בגמ' כעד שיבא בני, דמלשון זה משמע דר"נ מתיר בההיא דעד שיבא בני, לכן הקשו מזה, אבל כונתם לקשות היכי שרי ביש לו, וזה שהזכירו בתירוץ דאל"ה תקשה דאפי' רבנן כו'.

שם בא"ד וא"ת דטפי הו"ל לאתויי הכא דפוסק על הגדיש כו' יש לעי' מאי

השמיענו התנא מהו תיקון מעט שתי מלאכות, ואין מקום לחדש דרגות בתיקון מועט וחילוקי דינים שלא הזכיר במתני', ושער לקטות מאן דכר שמייה.

ונראה דעת תו' דכמו ששינו ברישא ביצא השער ואע"פ שאין לזה יש לזה, דחשבינן יצא השער כיש לו והיינו דוקא כמחיר השער, כנגד זה שינו בסיפא דגדיש נמי כיש לו דמי, אבל לא שרי אלא כפי השער, וכיון שעדיין אין שער פי' תו' דהיינו שער הלקטות, וכונתם שאינו מוזיל טפי ממה שאפשר להשיג כעת בשוק, ולא חידשו שער לקטות אלא לומר שפוסק על הגדיש כפי המחיר שנקרא כעת בשוק, ולאפוקי הוזהל גמורה.

מיהו סתמות הגמ' נראה יותר דגדיש כיש לו חשיב, וכיון שאין שער עדיין, א"כ כל פסיקת מחיר כהוזהל דמי, ומזה למד ר"נ דכל יש לו שרי בהוזהל, ובגמ' לא הביאו מגדיש כיון שבאמת יש לו, ולא דמי למחוסר גוביינא, דמחוסר מלאכה כיון שהפירות קיימין ויכול למכרן כך, הר"ז כיש לו גמור, אבל עד שיבא בני שאינו יכול למכרן כעת וליתנם בידו, שיק' לדמותו למחוסר גוביינא, והיינו דקמ"ל ר"נ דמחוסר גוביינא כמאן דליתנהו דמי.

וכבר כתב הטור סי' קע"ה בדעת רש"י דשרי בגדיש כמו ביש לו, וכ"ה לשון רש"י במשנה ע"ב ב' פוסק עמו באיזה שער שירצה כו' דכיון דיש לו כו', וכ"כ הגר"א בדעת הרמב"ם, וכ"ה סתמות הראשונים שאין שתי דרגות ביש לו, אלא מה ששינו במתני' דחשיב יש לו, זהו דין יש לו לכל דבר.

ע"ב ב' מתני' ע"ס המשנה

ט. **ע"ב ב' מתני'** יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה, יש לעי' מה הוצרך התנא להוסיף אע"פ שאין לזה יש לזה, ולפי מאי דמסקינן בגמ' דלויין על שער שבשוק, א"כ אשמועינן דחשיב יש לו, וא"כ

היתר הפסיקה מצד המוכר הוא משום דכיש לו חשיב, אבל בגמ' ס"ג ב' אמרו הטעם משום שקילא טיבותיך, וקרו ליה אין לו, ואפשר דקמ"ל שאם עדיין לא יצא השער אסור לפסוק כעת, אע"פ שאינו מתחייב מחיר אלא כמו שיהא השער, דתיתי בעינן שיצא השער שהמחיר קבוע, וגם שיהא מצוי להשיג אצל כל אדם, וצ"ע בזה.

שם ה' הוא תחלה לקוצרים פי' אפי' הוא הראשון חשיב יש לו, דלא נימא שרק משעה שהתחילו כלם לקצור התירו, שאז בקרוב יהא מצוי לכולם.

שם פוסק עמו על הגדיש כו' בגמ' נראה שיש חידוש בכל הני דמני במתני', ולע"כ.

שם ופוסק עמו על הזבל כו' נראה דכאן חזור התנא לפסיקה דרישא שפוסק כפי המחיר שבשוק, ולכן חזר התנא לשנות ופוסק עמו, ולא קתני בהמשך אחד ועל הזבל כו' דכל הני שרי בהוזהל, וזבל לא שרי אלא כפי המחיר, ובאמת צ"ב מ"ט שנה התנא כל הני באמצע, טפי הו"ל לסיומי דין הזבל ושער הגבוה, ואח"כ לשנות הא דהי' הוא תחלה לקוצרים, שהרי דין יש לו מותר בהוזהל, ולדעת תו' ס"ג ב' דשרי רק כשער הלקטות ניחא קצת, דה"נ זבל כל ימות השנה דלית ליה שער, דמי לשער הלקטות.

שם ופוסק עמו כשער הגבוה, בפשוטו הכונה שאם יהא שער גבוה באמצע יקבע המחיר לפי אותו שער, והיינו שער קבוע בזול, ולא מיירי אם אירע שבשעת נתינת הפירות הוזהל השער, אלא כמו שלר"י יכול לומר לו בכל שעה שרואה שהוזהל המחיר תן לי בזה, כך לרבנן יכול לומר כן אם פסק עמו כך מעיקרא, דכל זמן שלא פרע לו חשבינן ליה כאילו מעותיו בידו ובאותה שעה נתנם לו ויכול ליקח בהם כשער של עכשיו, ולא חשיב כפוסק על מלוה, כיון דמעיקרא ניתנו המעות

גמור דמהני לפסיקה דמתני', והא דקרו ליה שער שבשוק היינו לומר שהפירות מצויין בשוק, כאילו אמר על הפירות שבשוק.

ויש לעי' למה לא אמרין שקילא טיבותין בשוק של עיירות, וי"ל דאדאזיל ואתי איחלף ליה תרעא שאין אדם טורח ליקח מיד, כ"ה לשון הרמב"ן ס"ג ב', כלומר דחשיב טובה התחייבות המחיר כיון שאין דעתו לרוץ מיד לשוק.

שם עד שיצא השער לחדש ולישן, יש לעי' אם החדש יפה מן הישן איך מגיע זמן שמחיר שניהם שוה, ואפשר לומר שהחדש מתייבש קצת ואין הפרש בטיב בינו לישן כ"כ, אבל קשה א"כ למה פרש"י שנעשה המחיר בארבע לשניהם, הרי ראוי שיהא המחיר בשלש כיון ששניהם כישנים, וי"ל דכשיצא השער במדינה הפירות בזול יותר לפי שהמוכרים רבים, ולכן גם נפחת מחיר של הישן, שיש ריבוי תבואה טובה כישן.

שם עד שיצא השער ללוקט ולמוכר, יש לעי' אם חטים של לוקט גרועות יותר, למה משתוו המחיר ללוקט ולמוכר, ורש"י פירש לעיל ס"ג ב' דתרעא חריפא שהלקוטות מוכרין בזולא זה סאה וזה סאתים, ונראה מזה דכישצא השער במדינה הרי גם הלקוטות מוכרין תבואה טובה, שעיקר מכירתם בזול הי' כשממהרין ללקוט קודם הזמן, ותבואה המתלקטת יש בה תערובת, אבל בזמן הקציר של כולם, הרי גם הלקוטות מוכרין כבעה"ב, שתבואתם מתשפרת וגם מעיקרא עיקר הוזלתם מפני שרוצים למהר ולמכור.

ע"ג א' להנהו דמנטרי באגי כו'

יא. **ע"ג א'** אמר להו רבא להנהו דמנטרי באגי כו' ז"ל הרמב"ם פ"ח ה"ז שומרי השדות שנותנין להם חטים בשכרן בזול מן הגורן, כשיבאו לגורן צריכין להתעסק עמהן במלאכה בגורן כדי שיהיו החטים האלו שנטלו בסוף זמן השכירות, ואם לא עשו כן

לפסיקת פירות אלו, וכעין שאמרו קדושין נ"ט א' דהמקדש את האשה לאחר ל' אע"פ שנתאכלו המעות לא חשיב כמקדש במלוה, כיון שמעיקרא ניתנו לקדושין, וה"נ מה"ט לא מיקרי פוסק במלוה, וכמ"ש תו' ע"ד א' וכ"כ במקור מים חיים סי' קע"ה ס".

ע"ב ב' אין פוסקין על שער שבשוק כו', כל הענין באיזה שוק, ומ"ש לחדש ולישן, וללוקט ולמוכר

י. **ע"ב ב' אר"א** אר"י אין פוסקין על שער שבשוק, סתם שער מתפרש מחיר כל המדינה, ושער שבשוק פירושו שבשוק הזה כולם מוכרין במחיר מסוים שוה, והיינו דקאמר שער של השוק ולא של המדינה, (ועי' לעיל ס' א' במתני' ולא יפחות את השער שלא ימכור בפחות מהמחיר הקבוע, וחכ"א זכור לטוב משום דמרווח לתרעא שגורם שיפחיתו את השער שבמדינה).

שם אפי' כדורמוס הזה, מדקאמר אלא מתני' היכי משכח"ל, מבואר שדורמוס הוא שוק גדול של כרכים דקביע תרעיה טובא, שאם זה ג"כ כשוק של עיירות אלא שהוא גדול יותר, לא הוה בעי' אמתני' היכי משכח"ל.

שם דלא קביע תרעייהו, דכיון שהשער תלוי בכמה מוכרים יחידים, הרי הוא עלול להשתנות מהר, לפי ריבוי הקונים, ומיעוט הפירות.

והנה פשוט שפוסקין על הפירות אף בעיירות, ואע"פ שאין שם אלא שוק של עיירות, מ"מ כשיצא השער במדינה אף השוק של העיירות אינו משתנה, שהחמרים מצויין להוליך חטים מעיר לעיר, ושער שבשוק דקאמר היינו קודם שיצא השער דמדינה, אבל בשוק של עיר זו יש מחיר קבוע לכל המוכרים.

ומה שאמרו בסמוך לוין על שער שבשוק אין הכונה שער של עירות, אלא שער

ההיתר מפני שפסק עמו שכירות אחת גדולה מהיום עד לגורן, והיינו כור בשלשים, ועלה פריך מדקאמר מדינר ליום, ולמאי דמשני רבא באמת לא מיירי בכור בשלשים כלל, אלא אע"ג דמיפסק פסיק שרי, כיון שהתחיל מעכשיו. ע"ע לקמן אות י"ב.

פ"ז א' ה"נ קמא קמא מיפסק פסק כו' יש לעי' מה הדין בכה"ג ובשלא הקדים מעות האם באמת חייב לשלם לו כל יום או שיכול להמתין ולשלם לו בסוף ימי שכירותו, ואם רשאי להמתין ולחשוב שכירותו שמשלמת לבסוף של כל הימים, א"כ י"ל דנהי דבלא השלים מלאכתו כל הימים מיפסק פסיק, אבל אכתי בהשלים מלאכתו אפשר לחשוב הכל כשכירות אחת, ונראה מזה דמ"מ לענין ריבית לא שרינן בכה"ג, כיון שבאמת יכול לתבוע שכרו כל יום.

ש"ם אמר רבא ותסבורא זלולי בשכירות מי אסיר, יש לעי' מה בין זה לפסיקה על הפירות שאסור לפסוק על פירות שיהיו בגורן, ולא קרינן ליה זלולי במקח, ותיירץ הרשב"א בשם הר"י דכיון שגוף הפועל בעולם הרי הוא כמוכר לו חפץ לאחר ל' יום שמותר להויל במחירו בגלל הקדמת המעות, וזה עדיף מיש לו פירות כיון שמשכיר לו דבר מסוים, ולא התחייבות להביא לו פועלים, אלא משכיר לו את עצמו.

ש"ם רישא דלא קא עביד בהדיה מהשתא מיחזי כי אגר נטר לי, פי' הרשב"א דהטעם מפני שפועל יכול לחזור בו, וכ"כ הריטב"א בשם הרא"ה שאם נתחייב שלא יוכל לחזור בו שרי, ויש לעי' המוכר חפץ לחבירו לאחר ל' והתנה שיוכל לחזור בו האם אסור להקדים מעות ולהויל גביה, הרי בפשוטו כיון שחל מקח הרי זכות החזרה אינה מבטלת שם מקח, והרי ההוילה רק מהמקח, ואם יתבטל המקח הרי יחזיר לו מעותיו, וא"כ אין כאן צד ריבית.

נמצאת השכירות אצל הבעלים כמלוה, וזה שלקחו בזול מפני שאחרו שכרן עד הגורן, מבוואר כאן שנותנין להם חטים בזול מן הגורן בשכר שממתינים מלקבל שכרם מזמן הקציר עד זמן הגורן, ואם זמן כלות השכירות הוא בגורן אין כאן הלואה ומותר להויל להם, אע"פ שעושין כן בשכר ההמתנה שהרי באמת רק עכשיו כלתה שכירותו, ולשון רש"י שנותנין להם מתנה יותר על שכרם.

ברם צ"ב אם אינם חייבין להתעסק בגורן, איך נחשבם כשכירים בזה שהם מתנדבים מרצונם לעזור לבעלים, ואפשר שאמר להם רבא שיתחייבו מעיקרא לעזור מעט בגורן, דהשתא הו"ל המשך השכירות, אבל כשבאין מרצונם לעזור לא מהני, ואפשר דמיירי שמגיע להם שכר על עזרתם כדין יורד, וכיון שרצונם בהמשך השכירות הרי כולה משתלמת לבסוף, ויותר משמע כלשון ראשון שמסייעין רק מעט שאין דעתם לקבל שכר ע"ז, וע"כ שמתחייבין מתחלה לעזור מעט, כדי להמשיך זמן השכירות.

ב"ב פ"ז ב' פוסק עם הפועל כו', כל הסוגיא יב. **ב"ב פ"ז ב' ת"ש** השוכר את הפועל לעשות עמו לגורן היום בדינר ולגורן יפה סלע כו' יש להסתפק האם מיירי דוקא כשידוע שלגורן יפה יותר מעכשיו, או אפי' בשוכרו היום לעשות מלאכה בשבוע הבא ונתייקר המחיר ג"כ אסור, ובלשון הברייתא ג"כ אפשר לפרש שאירע שלגורן יפה סלע, ויתיישב בזה לשון אסור ליהנות הימנו, ואפי' נפרש שידוע שלגורן יפה סלע, י"ל דלרבנותא דסיפא נקטיה, דאפי' בכה"ג בהתחיל מהיום שרי, והכי מסתברא דכל התחייבות המחיר בגלל הקדמת מעות אסור.

פ"ז א' ואי ס"ד כור בשלשים כו' ה"נ קמא קמא מיפסק כו', יש להבין מאי ס"ד דתלוי בד"ז הרי לא הוזכר כאן כלל כור בשלשים, ונראה דהמקשן סבר דטעם

ששכרו בל' דינרים לל' יום, ומ"מ יש לחלק בין תחלת מלאכה דלא מיחזי כהתחיל במלאכה ע"י משהו, משא"כ בסוף מלאכה דשפיר נמשכת עד הגורן ע"י משהו שמהפך בגורן, וצע"ע בזה.

ס"ה ב' מכר לו בית כו'

יג. ס"ה ב' מכר לו בית מכר לו שדה כו' יעוי' בתו' ס"ד ב' ד"ה ולא, בחילוקים שבין בית לשדה, וקמ"ל הכא דבתרוייהו אסור, ויש מקום לומר לפ"ז דבמטלטלין מותר כה"ג, כיון שאפשר שיפסדו, א"נ אורחא דמילתא נקט שהדרך לומר כן בדברים חשובים כבית ושדה.

שם לכשיהיו לי מעות החזירם לי אסור, האיסור מפני שמחזירם באותן דמים שלקח, ובינתיים משתמש בבית בחנם בשכר הלואת המעות, ויש לעי' אם איתא דבהזול הבית מתחייב להחזירו לו בדמים של שעת הזול, א"כ מוכח שזה מקח ולא הלואה, וכן אם הוקר הבית ישלם כשעת היוקר.

ובבתי ערי חומה מצינו שבהזול משלם כשעת הזול, ובהוקר כשעת מכירה, ואפ"ה חשבוהו ריבית, ויש לעי' אמאי, ואפשר דהא דמחזירם לו כשירצה המוכר, אינו כחזור ומוכרו לו אלא כעין ביטול מקח, שהתנה המוכר שיהא זכותו להחזיר לו מעותיו ולבטל המקח, ובזה נמצא שהמעות הלואה ואיכא משום ריבית, אבל אם אמר כשיהיו לי מעות תמכרם לי מותר.

ורש"י בערכין והרמב"ן במלחמות ס"ז ב' פירשו בדעת רבא שהמכירה גמורה, ורחמנא חייב את הלוקח להחזירו אם יגאלנו, ואין כאן הלואה כלל, אבל לאב"י חיוב החזרה כביטול מקח ולכן הויא הלואה, וכ"ה בריטב"א ס"ג ב', וכן נראה במגילה כ"ז ב' דכשמוכרין ביהכ"נ על תנאי, לא הוחלט מכירתו, ולכן אין זה זלזול.

ואפשר דשאני פועל שאין שום קנין בגופו, ולא רק שיכול לחזור בו, אלא זו התחייבות חיצונית, ולא שייך כלל קנין בגופו, שאפי' כשלא חזר בו ועשה מלאכתו לא חל בו שום קנין, ולכן מיחזי כאגר נטר, אבל בבית שקונה זכות בגופו אפי' התנה שיוכל לחזור בו, ואפי' באופן שאינו יכול ליכנס בו מדי מפני שמושכר לאחרים שפיר דמי, כיון שקנה זכות בגופו מיד, [מיהו אם הבית אינו מוכן לדירה מפני שאין בנינו מושלם בזה יש לדון אם חשיב כהקדמת מעות, או שגם כאן קונה זכות בגוף הבית הקיים, והמשכיר מתחייב להשלימו שו"ר בזה בהגרע"א ז"ל במתני' ע"ב ב' ולע"כ], ולא מצינו מיחזי כאגר נטר כשקיבל את כל דמי המקח, דבכה"ג אפי' מיחזי מותר, שהרואה טועה ולא ידע שכבר נשלם הקנין והלוקח קיבל את המקח בתמורת מעותיו, ואע"פ שהתנה שיוכל לחזור בו מותר, מיהו אם הדבר אינו בעולם דלא חל מקח רק התחייבות י"ל דאסור, [כמו בשירשא ב"מ ע"ג א', ולע"כ].

ובתו' פ"ו ב' ד"ה דינר כתבו דאסור להרבות על השכר כשאינו נכנס לדור מיד, ולשונם צ"ת דמתני' מיירי כשמוסיף בגלל ההמתנה, וכוונתם כאן כשמוזיל בגלל ההקדמה, ובזה לא דנו במתני' שם דודאי שרי, אבל התו' הוסיפו כאן שאסור להקדים מעות ולהזיל גביה אם אינו נכנס לדור מיד, וכבר כתב בנה"כ סי' קע"ו בט"ז סק"ז דהעיקר דשרי אפי' אינו נכנס מיד וכדעת הרשב"א.

שם סיפא דקא עביד בהדיה מהשתא כו' יש להסתפק אם רשאי להתחיל מלאכה משהו מעכשיו, שתחשב התחלת המלאכה מיד, כמו שהתיר רבא ב"מ ע"ג א' להנהו דמנטרי באגי להפוכי בבי דרי, כדי שתגמר שכירותן בזמן הגורן, ונראה דבדינר ליום דקמא קמא מיפסק ודאי אין להתיר, ומה שיש לדון בשכרו לחדש ימים עד גמר הגורן, דומיא דמנטרי באגי שזו מלאכה מתמשכת, וכגון

רש"י ותו' פירשו דשרי מפני שלא פירש בשכר מעותיך, ולכאורה השולח מעות למלוה לאחר הפרעון הר"ז כמפרש בשביל מעותיך, ולא מהני שתיקתו דכמפרש דמי, ורק במקח ששייך אוזולי קא מוזיל מהניא השתיקה, אע"פ שאינם מוזילין אלא למי שמקדים להם מעות, וגם י"ל דדרך מקח שרי ריבית מאוחרת, דכיון שאינו חייב לו והויא ריבית דרבנן לא גזרו בדרך מקח.

והקשו תו' ממתני' ס"ד ב' דלא ידור בחצרו חנם, וסדר המשנה מוכיח שזה אסור מעיקר דין ריבית, ולא רק משום ריבית מאוחרת, שהרי רק במתני' ע"ה ב' חידש ר"ג דין ריבית מאוחרת, ולפמש"כ דבלא טעמא דאחולי או אוזולי אין להתיר בשתיקה דסתמו כפירוש, א"כ אין להתיר התם אע"פ ששותק, ועוד דחשיב ריבית כיון שסומך שבגלל ההלואה ישתוק לו, וכמ"ש תו' ס"ד ב' בתירוצו בתרא, ועוד דהכא דרך מו"מ הוא.

בתו' ס"ד ב' בתירוצו קמא חילקו בין פרהסיא לבצנעא, והדברים מחודשים דלא מצינו חילוק כזה בריבית, דלא משום מראית העין הוא, אלא האמת שנהנה משלו בגלל ההלואה, ואם ידעו בני אדם ידעו ג"כ דלא קיימא לאגרא, ועוד דסתמא לא ידעי שהלוהו ולא ידעי אם דר בחנם או בשכר.

בבכורות כ"ט א' תנן הנוטל שכרו לדון דיניו בטלין כו' אם הי זקן מרכיבו על החמור, ונותן לו שכרו כפועל, ויש לברר בריבית מאי, כגון מלוה שצריך להביא מעותיו אל הלוה, אם רשאי ליטול שכר טרחתו שמגיע אל הלוה, או שצריך לשלם בבנק הוצאות על העברת המעות לרשות הלוה, ובפשוטו אין זה שכר ההלואה, דה"ה אם הי' מביא לו פקדונו הי' משלם כך, מיהו אפשר שצריך להקנות לו המעות תחלה, ואח"כ לטרוח עבור הלוה במעות הלוה, דבזה מסתברא דלא חשיב ריבית מאוחרת, אבל אם

דין בתי ערי חומה הוא שאם בא לגאול עושה הקנין במעותיו, ואם לא גאל אין הלוקח צריך לעשות קנין חדש, דמעיקרא מכרו לעולם עם תנאי שיכול לבטל המקח מכאן ולהבא כלמפרע.

שם מ"ש רישא ומ"ש סיפא, יש לעי' מאי קבע הא בהדיא מבואר שהלוקח אמר כן מדעתו, ולפי מה שמשמע בגמ' דטעם ההיתר מפני שלא חל חיוב, ויכול הלוקח שלא להחזיר, יש לפרש דרבא לא בא ליישב הקושיא מאי שנא רישא, אלא ללמדנו דין, שהחילוק בין הרישא לסיפא הוא דוקא מפני שלא חל חיוב, אבל אם הלוקח חייב להחזיר לו, אע"פ שהוא הציע כן מרצונו, מ"מ השתא יש כאן צד ביטול מקח לפי שמעיקרא הי' המקח בתנאי זה, ולצד של הביטול מקח הו"ל הלואה ומשתמש בבית משום ריבית.

ע"ג ב' רבינא הוה יהיב כו' בהיתר שפירשו רש"י ותו', ועוד בתו' ס"ד ב', עוד בענין הוצאות שהמלוה צריך להוציא כדי להביא המעות ללוה איך הלוח משלמם

יד. **ע"ג ב' רבינא הוה יהיב זוזי כו'** [טפי כופיתא, ברמב"ן העתיק טופיאתא, וניחא דלא מצינו לשון כופיתא, וכן בתו' העתיקו רק טפי ותו לא], מבואר שהיו מוסיפין לו בשכר הקדמת המעות, ומ"מ שרי כיון שלא נתחייבו להוסיף לו, ואין איסור ריבית מאוחרת בדרך מקח, דאחולי הוא דקא מוזלו גביה, כגרסת הרי"ף.

מיהו אפשר דמעיקרא שאל רבינא משום גזל שהוסיפו לו יותר מן המדה ושאל אם צריך להודיעם שהי' יותר מהמדה, והשיבו רב אשי דמחילה היא ולא טעות, וחזר ושאל דאכתי לא הם הבעלים ואין להם רשות למחול, ולפ"ז צ"ל שהמוכרים הי' להם מו"מ ע"י הבעלים ולא לקחו הכל לעצמם, ולכן בלא התוספת לא שאל רבינא אם שרי.

מדר"פ ור"ח שהוא מושג ידוע, ולכן לא הוצרכו לפרש דבריהם.

לדעת הרמב"ן פי' טרשא מכירה סתומה שלא פירש המחיר, אלא כמה שיהא המחיר בזמן התשלום, ובזה מובן שיהא מושג ידוע שנקרא טרשא, דהיינו שעדיין הענין סתום ותלוי במחיר שיהא בעתיד, ובדרך כלל עושין כן כשידוע שיתייקר בזמן התשלום, והלוקח מתרצה לזה בגלל המתנת המעות.

ומעמא דשרי ר"נ אפי' אמר בהדיא אם מעכשיו בכך וכך, מבואר בגמ' דהיינו משום דלא קץ ליה, דכיון שאפשר שיזול המחיר בזמן התשלום, אין כאן קציצת ריוח בגלל ההמתנה, אע"ג דסתמא הכי הוא שמתייקר, אבל סו"ס כולו דרך שמקח, שמשלם כפי המחיר שבזמן התשלום, דבכה"ג נראה כלא נשלם המקח עד אותה שעה כיון שעדיין תלוי בשעה של זמן התשלום, משא"כ בקץ שמוכח שמוסיף בגלל ההתנה, (ומה שנותנו לו מיד כמתנה דמי, כאילו מכרו לאחר זמן, במחיר שיהא באותה שעה, ונתן לו מתנה להשתמש בה מיד, עד זמן המקח).

ור"פ הוסיף דטרשא ידידה ודאי שרי, כיון שאינו מתרצה למכור עכשיו בזול כמחיר של עכשיו, וא"כ הוא עושה טובה ליתנו ללוקח מיד, ולא דמי לטרשא דר"נ שהמוכר מתרצה למכור במחיר של עכשיו אם ישלם מיד, וא"כ מוכח דניחא ליה בהמתנת המעות בגלל הריוח שיתייקר בזמן התשלום, אבל ר"פ אינו מוכר כעת כלל ומשאיל השכר לזמן היוקר, ואפ"ה השיבו רשבד"א ז"ל בתר ידיהו שמתרצים לשלם בזמן היוקר בגלל המתנת מעות.

ואיתיביה רמב"ח לר"נ מדקתני לגורן ביי"ב מנה אסור, אע"פ שדרך להתייקר בגורן יותר מחומש, כדאמר ב"ק ז' ב' דעד פלגא אורחיה למיזל, ומתני' בשדה מיירי,

מבקש תשלום יותר על החוב בגלל ההוצאות, דמי לריבית, כיון שההלואה נעשית לאחר הטירחה, ומלווה מאה במאה ועשר.

ס"ה ב' מתני' מרבין על השכר כו' ביאור הענין, ומחו טרשא דר"נ ודר"פ לפרושי הראשונים

טו. **ס"ה א' מתני' מרבין על השכר כו'** באמת בתרווייהו המחיר משתנה מפני אגר נטר, אלא שבשכירות שזמן הפרעון על פי התורה לבסוף, הרי ההוזלה בשכר ההקדמת מעות, וזה מותר כיון שמקבל מיד את הבית לשכירות, והרי זו הקדמה לשכירות, ולא הלואה כדי לקבל פירות, דלשלם דמי שכירות מיד הרי זה כתשלום של מכר מיד, דסו"ס מקבל הבית לזמן, ושכירות ליומא ממכר הוא, אלא שקבעה תורה שהיושר שישלם לבסוף, כיון שהוא כמקבל את השימושים מבעל הבית, ולא זכה בגופו.

אבל אם מקדים מעות ע"מ לקבל שכירות הבית לגורן אסור, אפי' אינו מוזיל גביה, דהו"ל כפסיקה על הפירות, ורק מפני שנכנס לדור מיד, הרי"ז קנה את הבית לזמן, מיהו אם מקנה לו זכות בגוף הבית מיד, אע"פ שזכותו היא להשתמש בו לאחר זמן שפיר דמי, ונפ"מ שאם נפל הבית יפסיד השוכר, כיון שמשתמש בבית מפני שגופו שלו, מיהו אפי' אם לא יפסיד בנפל, כיון שקנה הזכות בבית י"ל דכמקח דמי, שו"ר בתו' ב"ב פ"ו ב' בזה, ועמש"כ לקמן [דף פ"ג א'] בסוגיא דב"ב.

שם גמ' אר"נ טרשא שרי, ר"נ לא אמר דבריו על מתני', שהרי רמב"ח הקשה לו ממתני', וא"כ מוכח מזה שטרשא הוא מושג ידוע במכירות שבשוק, שאם פירוש דברי ר"נ דמכירה בשתיקה שריא, וכאילו אמר "חרש" שרי, ע"כ שצריך להתייחס למתני' דמיירי בדיבור, אבל אם טרשא הוא מושג ידוע אצל הסוחרים, שפיר הזכירו ר"נ בסתמא, וכ"נ

אינו רוצה למכור כמחיר של עכשיו אפי' ישלם לו מיד דניחא ליה טפי להשאיר השכר ולמכרו בשעת היוקר.

ומדקרי ליה ר"פ טרשא אע"פ שקץ ליה או כאילו קץ, מבואר דטרשא אינו לשון שתיקה, אלא המתנת התשלום, שהרי ר"פ כמפרש דמי, והול"ל לדידי אפי' קץ שרי, ולא שיך לומר שזה טרשא של שתיקה, וע"כ דהיינו העלאת המחיר מלשון סלעים, או מלשון האמנת התשלום לאחר זמן.

לפי הרמב"ן ל"ק ק' תו' ס"ג ב' מ"ט אסור למכור קירא בחמשה בשתיקה שלא יזכיר אם מעכשיו, דאין היתר במפרש מחיר כלל, ואפי' בדבר שאין שומתו ידועה אין להיתר הערמה ידועה, כגון שידוע שמוכרו מיד בפחות, רק שלקונה הזה לא פירש המחיר של עכשיו.

ולפרישי ותו' יש מקום לדון דבהקדמת מעות למקח החמירו יותר כיון שנראה יותר כהלואה, ובלא יצא השער שלא ידוע המחיר י"ל דכיון שאין לו לא חשיב מקח כלל אפי' לגבי מי שפרע, ולכן חמיר טפי, ומ"מ הדברים מחודשים, וצ"ע.

ס"ה א' מרבין על השכר כו' ואם של חדש כו' כמה אופנים בזה

טז. **ס"ה א'** מתני' מרבין על השכר כו' ואם של חדש בחדש סלע לחדש, יש לדקדק אמאי לא קאמר ואם בסוף השנה ב"ב סלעים, ונראה מזה דאף כשאמרו שכירות משתלמת לבסוף, לא אמרו בסוף כל השנים, אלא שמשלם על מה שכבר דר, ואע"פ ששכר ממנו הבית לשנה, מ"מ משלם כל חדש וחדש, וכן מיושב בסברא שאין דרך להמתין לדמי השכירות שנים רבות, ובדרשא של שנה בשנה ג"כ לא הוזכר יותר משנה.

מיהו נראה שאם אמר לו ואם תשלם בסוף ג' שנים בארבעים סלעים, דהיינו יותר

ואפ"ה קתני דבמוסיף חומש אסור, ומשני כיון דקץ בהדיא כמה מוסיף אסור.

ולפי אין לנו מקור להתיר למכור בתשלומים או בהמתנת כל המעות במחיר מסוים, אע"פ שלא פירש ואם מעכשיו בפחות, דלא התיר ר"נ אלא כשמשלם כפי המחיר של שעת התשלום אבל לא התיר בדקץ כמה משלם, ולא חילק אם פירש כמה מעכשיו, שלא מצינו היתר בהערמה של שתיקה כל שהדבר ידוע שמוסיף בגלל המתנת זמן התשלום.

ורשי ותו' מפרשים דאם לגורן בשנים עשר מנה לא מפני שמתייקרים השדות, אלא שיהא ללוקח מעות ממה לשלם, [וק"ק דלקמן ע"ה א' פי' תו' דלגורן הוי זמן שחטים בזול, וכאן מתפרש לגורן שיהא לו מעות מן הגורן, ובפשוטו התם יהיו לו חטים מגרנו, אבל כאן קונה שדה ואין לו שדה אחרת, ואין מרויחין מגורן דמי כל השדה], וא"כ זה מפורש שמוסיף רק בגלל המתנת המעות.

ומרשא דר"נ היינו ג"כ לשון שתיקה וחרשות, שאינו מזכיר אם מעכשיו בפחות, והר"ז נראה כאילו המחיר כך בכל ענין אפי' ישלם מיד, וכיון דדרך מקח הוא שרי, ויתפרש המושג טרשא מכירה בהמתנה בסתם, ולשון טרשא מלשון אמנה שמאמין לו התשלום או שמרחיק התשלום, שאין לפרש טרשא שתיקה בלבד, דא"כ קאי אמתני' שאם שתק ופירש רק המחיר שלאח"ז מותר, ומאי פריך ליה רמב"ח ממתני', הרי ע"ז קאי ר"נ ואמר שאם שתק מותר, וע"כ שהיה מושג ידוע אצל הסוחרים שנקרא טרשא, והיינו מכירה באמנה שישלם לאח"ז, וידוע שמוסיפים על המחיר בכה"ג, וכיון דר"נ סתם דשרי, ידענו שאפי' הוסיף שרי, ולכן הקשו לו ממתני'.

ור"פ אמר דרטשא ידידיה שרי אפי' השער ידוע דהו"ל כקץ, ולית הלכתא כר"פ כיון דאזלינן בתר הלוקח, ואע"פ שר"פ עצמו

לשון שנה בשנה שמקבל שכירות השנה בשנה והיינו בגמר השנה, שאם מקבל תחלה, אין להזכיר ע"ז בשנה.

הטעם ששכירות משתלמת לבסוף מפני שהמשכיר צריך ליתן לשוכר את הבית, ואם נופל הבית או ניזוק האחריות על המשכיר, ונמצא שלא נשלם חיובו עד שבאמת דר בבית, משא"כ במכר שנשלם הכל מיד, ואם נפל הפסיד הלוקח.

בהלואה סאה סאה אם נאסר משעת ההלואה או משעת התשלום

יז. **בנדון** אם מותר ללוות סאה סתם או שצריך לפרש בתחלה שקוצץ דמים, יעוי' בריטב"א מ"ד ב' וברמב"ן ורשב"א שבת קמ"ח ב', ונראין הדברים שהנדון הוא בחיוב הממוני ולא באיסור ריבית, דכו"ע מודו שאם המלוה סאה חטים סתם חייב להחזיר חטים אפי' הוקרו, אסור ללוות סתם, אלא דס"ל ז"ל שמחויב ההלואה יכול הלוה לפטור עצמו בחטים אם יוולו ובמעות אם יוקרו, ונמצא שעדיין לא נתחייב הלוה בריבית כלל, אא"כ פירש ע"מ להחזיר חטים דוקא.

ובסברא הדבר מחודש דלמה ילוה לו באופן שיהא ידו על העליונה, שאם יוולו יפסיד המלוה ואם יוקרו לא ירויח, אבל כנראה הראשונים ז"ל פ' דהיינו דקאמר בגמ' ע"ד א' ואם לא קצץ הוולו נוטל חטיו הוקרו נותן לו את דמיהם, וסברו שד"ז מחיובי הממוני בחו"מ, ולא תקנה דרבנן משום איסור ריבית, וכן מדוקדק לשון הגמ' דהוולו נוטל חטיו, דהיינו שאם בא לפטור עצמו בחטים כשהוולו ע"כ צריך ליתן לו חטים, ואם הוקרו הרי הוא עושהו כחוב של דמים וצריך לשלם מעות, כדין בע"ח כשיש לו מעות, ואולי הטעם דכיון דהו"ל למלוה להתנות ולא התנה, הרי הלוה יכול לפטור עצמו במה שירצה.

ויותר מיושב לומר דהבביתא נשנית משום הלכות ריבית, דאי לאו איסור ריבית

מסלע לחדש ג"כ מותר, שזכותם לקבוע זמן התשלום לבסוף כרצונם, וכיון שקבעו ביניהם שישלם לסוף ג"ש הרי זהו הלבסוף של שכירות זו, ואין כאן הלואה.

ואם כבר סיכמו בעשר סלעים לשנה, ואח"כ חוזר בו בסלע לחדש, מבואר ברמ"א סי' קע"ו ס"ו בשם תשובת הרשב"א שאסור, כיון שכבר זכה בשכירות, ונתחייב בעשר סלעים מיד, ועכשיו מאריך זמן הפרעון, ואם זקפן במלוה יש כאן רבית גמורה, ואם לענין שביעית מיקרי דמי שכירות, מסתבר דלענין רבית לא היא רבית גמורה, וצ"ע בזה.

שם מכר לו את שדהו כו' אם לגורן כו' בסיפא קתני שדהו ולא חצרו כברישא, והיינו מפני שמשלם לו מתוך גרנו כדפרש"י, או מפני שהשדות מתייקרות בזמן הגורן כפי' הרמב"ן, וקמ"ל דאפ"ה אסור כיון שקצץ לו.

שם גמ' משווא הוא דהכי שווא, בסלע לחדש הדבר מוכן, אבל אם סיכם לשלם בסוף כמה שנים יותר מהרגילות, הרי האמת דלא שווא הכי, ומ"מ מסתברא דלאו אגר נטר מיקרי, כיון שסיכמו שסוף זמן השכירות יהא לאחר ג"ש, כדאשכחן בקרא שנה בשנה, ומצינו שכיר שנה שכיר שבוע לקמן ק"י ב', ואמרין דשכיר שבוע שוה כך וכך.

שם אוזולי הוא דקא מוזיל גביה, בשכר הקדמת המעות, ואפ"ה מותר כיון שקונה ממנו זכות שכירות, ול"ד לפסיקה שמקדים מעות בלא מקח דהו"ל כהלואה.

שם אמר רבא דקו בה רבנן בהא מילתא ואוקמוה אקרא, משמע שהיתה קבלה בידם, ודקו למצא מקור לזה מן התורה, וכנראה אין זו דרשא גמורה אלא מתוך לשון התורה למדנו שכך הוא הסדר הראוי, דלשון שכיר שנה בשנה משמע שכיר שנשכר לשנה ומקבל שכירותו ביחד לכל השנה, דלכך נקרא שכיר שנה שנשכר לשנה בב"א, ומשמעות

ס"ד א' אמר אביי שרי לי' לאיניש למימר לי' לחברי' כו' כל מוכר במעות שהלוקח לו משך האחריות על המוכר, דלכך תיקנו חכמים דמעות אינן קונות שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעליי', דהיינו שאחריות אונסין תהא על המוכר, ואפ"ה לא חששו בזה משום ריבית, ויש לבאר בזה שני טעמים א' דאחריות של שריפה ואונסין שייכא בשמירה, וכמו שיכול לקבל עליו לשמור כש"ש, מקבל עליו לשמור כשואל, דדבר מובן הוא שחפץ שיצא מרשות בעלים ושמירתו ביד אחר, הרי הוא מתחייב להחזירו לבעליו, ובשואל מוסיף להתחייב בכל האופנים כדי שלא יהא שום דו"ד ביניהם אם שמר כראוי וכיו"ב, ולכן מוכר שלא מסר החפץ ללוקח מרגיש חיוב כלפי הלוקח כמו שואל, ואף בלא הקדמת מעות מקבל מוכר שלא מסר מקחו אחריות עד שיטלנו הלוקח, ב' דאחריות אונסין אינה ביטול המקח על הצד שיהא אונס, אלא זהו חיוב שומרין שישלם לבעה"ב על איבוד חפציו, ובכה"ג אין כאן צד הלואה, משא"כ בתקיפה, דכיון דלא שייכא בשמירת אדם, א"א להתחייב ע"ז מחיובי שומרים, וע"כ דלצד דתקפה יבטל המקח מעיקרו.

יש לדקדק בכל פסיקא על פירות מ"ט חשיב ריבית היוקרא, הרי כנגד כן מקבל עליו הלוקח זולא, ולא משמע דכל איסור פסיקה הוא רק בגלל שיכול לפסוק עמו כשער הגבוה, ובסברא ג"כ לא חשבינן הלוקח חפץ שאפשר שיתייקר ואפשר שיוזל שהריוח בקנייתו כלום, וי"ל דאד"נ בעצם הענין לא חשיב ריוח, אבל המוכר מתחייב סיכון זה בגלל הקדמת מעות, וכיון שעדיין לא נקנה דבר מסוים, והלוקח מעונין בהתחייבות זו, ש"מ שיש כאן ריוח תמורת הקדמת המעות, שהרי לא יסכים לכך אדם מן השוק להתחייב מחיר כשהוא קרוב לשכר והפסד בשוה.

המלוה סאה סתם מתחייב להחזיר סאה, אלא כדי שלא יעבור על איסור ריבית תיקנו שכשהוקרו לא ישלם אלא לפי דמים שבשעת ההלואה, והעיקר נראה דיש לפרש דברי הראשונים ז"ל דאחר שקבעו כן, הרי סתם הלואה באופן זה, אא"כ קצץ, אבל יסוד דין זה נקבע משום ריבית, ומשנקבע הרי ההתחייבות כך, והקשו לקושטא דמילתא האידנא למה אסר הלל ההלואה, וכ"מ בתשו' הרא"ש שהובאה בשו"ע סי' קס"ב ס"ה, וכן בט"ז סק"ג, דסתם חוב של חטים מתפרש ע"מ להחזיר חטים, ונפ"מ כשיצא השער או יש לו, אבל ההלואה הואי סתם, דלא מצי פטר נפש' בדמים כשעת ההלואה, ועי' חזו"א יו"ד סי' ע"ב סק"ט.

והנה המלוה סאה חטים ע"מ להחזיר סאה חטים יש בזה שני חיובים א' שהחוב לפי ערך של חטים ב' שצריך להביא לו חטים דוקא, והחיוב השני נלמד ממ"ש מ"ה ב' שאפשר להתחייב לפרוע מארנקי חדשה, וה"ה מתבואה חדשה כמ"ש נמו"י, וה"ה ממין מסוים דוקא, מיהו א"א לקבוע בסתמא שהמלוה מקפיד שיתן לו חטים דוקא, דאפשר דכיון שיצא השער בזמן הפרעון ונותן לו דמיהן לא איכפת לו אם הן או דמיהן, ואפשר דמש"ה אמרו הוקרו נותן לו דמיהן, דלא נחתו לאופן שהמלוה רוצה דוקא פרעון ממין חטים, אבל אם רוצה חטים דוקא, נהי דרבנן אסרו שישלם לו סאה שלימה, אבל אכתי אין להם להפסיד למלוה את זכותו לקבל הפרעון בחטים דוקא, וישלם לו חטים כפי דמים שבשעת ההלואה.

ולכאורה ר"ג שהי' מלוה את אריסיו כדתנן ע"ד ב' פסק עמהם סתמא, ונתחייבו לו סאה בסאה, ושפיר מייטנין ממנהגו שמותר להלוות לאריס, דנהי דהחמיר על עצמו בשעת פרעון, אכתי לא החמיר על עצמו בפסיקה.

שם רבה ור"י דאמרי תרוייהו כו' לקמן ע"ב ב' מסקינן דאף לוויין על שער שבשוק, ולפ"ז קשה מ"ש התם הלואה הכא זביני, הרי כאן גם הלואה שרי, וי"ל דקאי על שער הגבוה שאם יוזלו נותן כשער הזול, דבזה בהלואה אסור, והיינו דקאמר בהיני ובשילי בזולא.

בדין הלויני ואלוין בשו"ע סי' ק"ס ס"ט

יח. ב"מ ע"ה א' מתני' אומר אדם לחבירו נכש עמי כו', לכאורה מוכח במתני' הא דתניא ב"ב פ"ז א' דאסור לפסוק על שכירות לאח"ז משום דמיחזי כאגר נטר, ואפשר לדחות דנכש עמי ואעדור עמך גרע, דניכר שאין כאן זלזולי בשכירות, דמחיר בדמים אינו מוכרע, אבל עבודה קשה תמורת קלה ניכר התוספת, ומ"מ נראה דאם הי' מותר לפסוק במעות ה"ה בניכוש ועידור שהרי חזינן דלא פסיקא לתנא הי' מינייהו קשה טפי, וכיון שכן אין ראוי להחמיר בזה טפי מפסיקה במעות, אבל השתא מתפרש שהקילו בניכוש וניכוש דלא מיחזי כאגר נטר, מיהו דוקא בשוין הקלו, אבל בניכוש ועידור הו"ל כפסיק.

ויש לתמוה בשו"ע סי' ק"ס ס"ט בהגה די"א דה"ה הלויני ואלוין, והרי הכא מעיקר הדין עדור עמי יום אחד ואעדור עמך שני ימים שרי, דהו"ל זלזולי בשכירות, ואילו גבי הלואה הלויני מנה ואלוין מאתים רבית קצוצה היא.

יש להסתפק אם בקבלן ג"כ אסור פסיקה, דרשאי לחזור בו כתב הנמו"י בשם הריטב"א ב"ב שם דמותר פסיקה, וה"ה קבלן, או"ד חיוב קבלן לא מיקרי כדבר בעין שמקנה לו מיד, משא"כ פועל שמקנה לו כעין זכות בגופו.

בב"ל פסיקה אין קבלת אחריות של תקיפה כלל, שהרי לא קנה דבר מסוים ששייך לומר שהחמיץ, ואף ביש לו הרי לא קנה כלום, וכיון שהמוכר יכול למכור מה שיש לו לאחר, הרי זכות זו גורמת שלא תחשב האחריות בגלל הקדמת מעות, שיש לראות הענין כמו ביצא השער ולא לקח במעותיו כלום, ורק בזמן הפרעון הולך ולוקח מן השוק, דכל כה"ג אין בהתחייבותו אלא המחיר.

בעובדא דאביי האמת שהאגר נטר הוא קבלת האחריות על התקיפה, אבל בדיני ריבית חשבינן הריבית זה שאפשר שירוויח ביוקרא, דלצד דתקפה הואי הלואה, ובהלואה זו נתן לו זכות להרויח בדרך מקח אם יתייקר, אבל לצד דלא תקפה הרי הי' מקח גמור, ובזה לא איכפת לן שמרויח במקח יותר, ובזה מבואר מאי דקאמר אביי כיון דמקבל עלי' זולא קרוב לזה ולזה הוא, ולכאורה לא חידש לר"ש כלום דאיהו מקשה לי' דתקיפה ויוקרא הוו טפי מזולא, דיוקרא וזולא זה כנגד זה, והאחריות של תקיפה היא קרוב לשכר, ולמש"כ ה"ק לי' דאנו דנים על הצד שיש כאן הלואה, והיינו אי תקפה, והשכר שנותן לו הוא שיוכל להרויח בדרך מקח אם יתייקר, ושפיר קמ"ל שכנגד כן יש גם זולא.

ב"מ ס"ג ב' מה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן ופוסקין על שער שבשוק כו', החידוש שכתבו תו' סתום, ובפשוטו קמ"ל דאע"פ שבלקח בהלואתו בעינן יש לו, אבל בלקח בדמי מקחו לא בעינן יש לו, והר"ז כבא לפסוק במעות מזומנין דסגי בשער שבשוק.

סימן א

בדיני סאה בסאה, פסיקה ועוד

לפי הדמים, ואמנם המלוה לא קצץ כאן דמים, מפני שסמך על הריבוי בפירות, שישלים לו חסרונו אף כשיוזל, מ"מ לא חזינן את כל הק"כ כמשלימין את הק' אלא ק' פרעון וכ' ריבית, (דנהי דיש לו כונה הוגנת, ואינו רוצה לנשוך את הלוה, אבל מ"מ ריבית היא, ואי לא תימא הכי משכח"ל אפי' במלוה ק' דינרים בק"כ דינרים, דאע"ג דטבעא ניהו, אפשר דזל כספא, ולא הוי ריבית, דלכאור' מדאורייתא אין חילוק בין טבעא לפירי לענין ריבית, ועי' בזה), ואפשר דכללל דמילתא מדאורייתא דלגבי המלוה יש לראות כאילו ההלוואה היתה מונחת אצלו כל הזמן, ומה שהפסיד בזה שהי' יכול למכור את הסאה בזמן ההלוואה ביוקר, חשיב כמניעת הריוח, הגע עצמך בזול בתחלה ובסוף ואוקיר באמצע דודאי אין לראות פרעון הסאה בשעת הזול כהפסד, וה"נ באוקיר בשעת ההלוואה, ועוד דהאי סברא גופא משמשת לומר דסאה בסאה לא חשיב ריבית אע"ג דהוקר, כיון דחזינן לה כמונחת בביתו.

שו"ר בספר שדקדק מל' הגמ' דקאמר בתר מעיקרא דטעמא משום דאזלינן בתר שעת ההלוואה, אבל לא משום דאזלינן בתר הכמות בלא התייחסות לרווחא דמטבע ולפ"ז ניחא הענין יותר, ועיי"ש מלתא בטעמא באר היטב, שו"ר בסוגיא ע"ג א' מבואר דאפי' מתנה הפרעון מיד במקום היוקר לא חשיב ריבית, וי"ל דהתם נמי אפשר שיוזל, ועי' לק' ס"ב סק"ז.

בילפותא מהמהקראות

ולפ"ז ניחא טפי הא דכתיב נשך כסף נשך אוכל, דהנשך נקבע רק לפי מה שהלוהו, ואפי' ניכר להדיא דחטים הוא דולו

לעז דבתר מעיקרא האם בעינן גם תרבות בסוף
א. ס' ב' דלית ל' רווחא דדנקא אוזפי' כו' בתר מעיקרא כו', לכאור' הי' מקום לומר דאמנם מדאורייתא בעינן נשך ותרבות בתחלה ובסוף, דסאה בסאה אין לחשבו כריבית דאורייתא, משום דא"ל חטי דקדחי באכלבאי, דאינו מרויח ע"י שנתן ללוה, יותר מאילו היו מונחין בביתו, אבל גם באוזפי' מאה בק"כ כיון דל"ל רווחא י"ל דלא הוי רבית דאורייתא, [ולפ"ז נראה דאין הרווחא נמדד לפי שער הכסף אלא מדאורייתא חזינן אי מחמת טבעא זיל, שהכסף הא דזל, אין לו אלא ק', ואי מחמת תרעא דנחשת או דחיטין לית ל' רווחא מותר], ולפ"ז הוה ניחא הא דלא פשטה בגמ' לשום צד כיון דתרווייהו בעינן.

ומיושב דעת המרדכי וההג"א

ואפשר שזוהי שיטת הג"א שכ' דמספק"ל אי בתר מעיקרא או בסוף, ור"ל נהי דבתר בסוף לחוד ודאי לא אזלינן מדאורייתא, מ"מ בתר מעיקרא לחוד נמי לא שמעינן, ואם נימא דמדאורייתא שרי לא אשכחן דגזור רבנן בהא, ולכן אסור רק מספק, שו"ר בספר אאמור' שליט"א ב"מ סט"ז בכ"ז.

אבל הראשונים ז"ל נקטו דבתר מעיקרא הוי ר"ק אע"ג דלית ליה רווחא

ברם לבר מהג"א הדבר מוסכם מכל הראשונים [שו"ר במרדכי כבהג"א] דמדאורייתא בתר מעיקרא אזלינן, ואע"ג דל"ל רווחא הו"ל ריבית, דכל שמלוה סאה בסאה ולא בדמים, תשלום הסאה הוא הפרעון השלם של החוב, וכמו במלוה סאה סתם דיכול לפרעו בסאה אע"פ שהוזל, ואין החוב נקבע

דשל דבריהם הוא חשבינן ל' תרביית בלא נשך, דאל"כ מאי משני הא בין של תורה בין של דבריהם הו' נשך ותרביית, שו"ר בריטב"א.

תוד"ה איזהו

שם תוד"ה איזהו, ונראה כפי' ריב"ן כו' לכאור' לפי' איירי בכסף בכסף, וצ"ב א"כ מאי מעיקרא ובסוף איכא, וצ"ל שהוסיפו על משקל הסלעים, וצ"ע דא"כ אית ל' רווחא כיון דזיילי פירי וכן לענין נסכא עי' ב"ק צ"ז ב', ולפי' בתרא קשה דהא כספא טבעא הו' ודהבא פירי, והיכי משערינן בדהבא דדוקא אוזפי' ולית ל' רווחא, שו"ר בשטמ"ק, אבל ברשב"א פי' בשם תו' דהיינו ק' פרוטות בשתות סלע ולא בשתות דינר, דהו"ל ד' מעין והיינו קכ"ח פרוטות לפי ל"ב במעה, ולפ"ז ניחא דהו"ל נחשת בכסף.

תוד"ה למה

תוד"ה למה, וא"ת ולמה שינה בלשון כו', בשטמ"ק בשם הריצב"ש תירץ דאסרתו תורה מפני שממונו מתרבה וגם מפני שנושך, ור"ל דמרבא הונו ע"י נשיכת חבירו גרע טפי, ולפ"ז הוסיפה התורה טעם בלאו השני, וניחא טפי מת' תו'.

המלוה פירות בסתם האם חייב להחזיר בפירות או בדמים

ב. ע"ה א' אר"ש ה"ק אם לא קצץ כו' לכאור' נראה מכאן דהמלוה את חבירו סאה סתם ולא פי' בסאה או בדמים רצה נותן לו סאה רצה נותן לו דמים, ולא מצי למימר ל' חטים דוקא בעינא, מיהו יש לדחות דהוקרו נותן דמיהם אינו מדין ההלואה אלא מהלכות ריבית, אבל מסתמות ההלואה אפי' הלוהו סאה סתם, ר"ל סאה בסאה, ובהוולו נותן לו חטים דוקא.

ומ"מ מהצעת הבריייתא נראה דיכול ליתן לו דמים, דמתפרשא הכי המלוה לחבירו כור חטים מותר לקצוץ דמים שלא יפסיד

טובא חשיב נשך, והיינו דאיצטרך קרא לאשמועינן דאפי' באוכל דמצוי שינוי בתרע"י, והי' מקום לומר דכשמלוה סאה בסאה ומחצה ולא משום רווחא עביד, לישתרי, [ואי כתיב אוכל הו"א דוקא מידי דחיותא אסור], ואי הוה כתיב רק כל דבר אשר ישך אפשר דהיינו מפרשים דדוקא מידי דאית ל' רווחא חשיב ריבית, דהא לא כתיב שהנשך הוא בכסף ובאוכל, אלא במה שהאדם נישוך וזה נקבע לפי טבעא (בדרך כלל), ועי' תו' ס"א א' ד"ה אם, שו"ר ברמב"ן פ' כי תצא.

טעמא דאסרו חז"ל סאה בסאה

והא דאסרו סאה בסאה מדרבנן, אין הטעם משום דס"ל לרבנן בטעם איסור ריבית שראוי למיזל בתר רווחא דא"כ לא היו מתירין ביש לו, אלא גזירה היא אטו ריבית, משום דלאינשי משמע רווחא לפי טבעא.

והא דלא חשיב ריבית דאורייתא בדרך מו"מ, נראה דסברא הוא, שהרי יכול למכור לו מיד במחיר זה, ואין כאן מעשה ריבית, ויש להטעים הדבר יותר למאי דקיי"ל בתר מעיקרא אזלינן.

מ"ט קתני מתני' איזהו נשך ואיזהו תרביית

שם מתני' איזהו נשך ואיזהו תרביית, אפשר דה"פ איזהו נשך ותרביית ואיזהו תרביית בלא נשך, וריבית דרבנן חשיב תרביית לחוד, כיון דהאמת שאינו נושך, אלא דטעם האיסור משום גזירה והגזירה שייכא מפני שהוא מתרבה, אבל נושך לא חשיב, א"נ כל דרך מו"מ לא חשיב נושך, ועדיפא מינה בגונא דמתני' שלקח ממנו רק כשער של עכשיו אלא דיין אין לו, ואפשר דמש"ה מסיים מפני שהוא נושך לפרושי דלאו למעוטי תרביית אתא, (א"נ לרמזי נשך בלא תרביית כגון דלית ל' רווחא דחשיב לאינשי בלא תרביית ומ"מ אסור מפני שהוא נושך), ולכאור' ע"כ לפרושי הא דמשני לק' ס"א ב' עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם דר"ל כמש"כ מכאן ואילך כיון

ומעמא דמילתא אפשר דכיון שהלוהו מדעתו, גם חשש זולא בכלל הלוואתו, דמעיקר השבת החוב יש שני עניני תשלום, והא דבגזילות וחבלות משערין בדמים היינו כמש"פ אאמור"ר שליט"א ב"מ סט"ז סק"א דמשום חשש יוקרא (לגזלן) וזולא (לנגזל) ההשבה היותר נכונה לשניהם היא בדמים, ובמלוה לגבי הפסד המלוה לא חיישין שהרי מדעת הלוהו, ושפיר יש ללוה הזכות בהזולו ליתן לפי חטים, מיהו עמש"כ לק' סק"ח (ד"ה ט"ז) מדברי הפוסקים.

גם כשמשלם לפי דמים יכול לשלם במין שלוח וצוד נראה דאף כשהוקרו ופורעו דמיהם יכול לפרעו בחטים, ואף דבעלמא אי אית לי' זווי לא מצי מסלק לי' במטלטלין וכמ"ש בשו"ע חו"מ סי' ק"א, והכא הרי גם אינו משלים לו הלוואתו לפי החטים, מ"מ כיון דבהזולו נותן לו חטים ה"ה בהוקרו, ואפשר דאף בקצץ לו דמים יכול לפרעו בחטים, ולפ"ז היינו חידושא דברייתא דאע"פ שההלוואה היא הלוואת חטים, מ"מ קוצץ לו דמים ליתן כשער של עכשיו.

- הוספה -

ובגמ' ס"ב ב' תן לי חטיי דמי חטיי שמכרתים לך, אע"ג דמתני' בהלוואה מיירי לאביי, וא"כ הו"ל לשנויי תן לי חטיי דוקא וממילא שאני רוצה למוכרם נמי ניחא, ומזה משמע דסתם הלוואה (אם ירצה) משיב דמי חטים, וצ"ע, מיהו י"ל דמוקמין לה סתמא בקצץ כדי שלא יפסיד.

דין סב"ס כבר תנן לעיל ע"ד ב' ומאי קמ"ל

ג. **שם** מתני' לא יאמר כו' ואני אתן לך לגורן, נראה דקמ"ל דאע"פ שזרע חטים בשדהו ואינו צריך לקנותם בדמים בשעת הגורן, אפ"ה לא חשיב יש לו, דלגורן היינו גורן שדהו של הלוה, [עי' ס"ה א' במתני' ובפרש"י ורמב"ן] ועי' במתני' ע"ב ב' ובגמ', ומ"ש בתוד"ה הלוויני דחיישין שמא

בזולא, שאם לא קצץ הי' מפסיד בזולא, ולא אמרי' דלפי דמים לזה ממנו, וא"כ עיקר החידוש דלא חשבינן ההלוואה בדמים, ואם נימא דבסתמא מתפרש סאה דוקא, א"כ פשיטא דהזולו נותן לו סאה, והחידוש הוא רק בהוקרו.

[ובן דקדק אאמור"ר שליט"א בהערות שבת פ' שואל מדברי הרמב"ן והרשב"א שם, שהקשו מ"ט אמר הלל לא תלוה אשה, לא הי' לו לאסור ההלוואה, הול"ל שאם הוקרו לא תתן אלא דמים, ואם איתא דסתם הלוואת ככר מתפרשת בככר, אין קו' במה שאסר ההלוואה, כמו ששייך לומר דאסור ללוות סאה בסאה, אע"פ שאין טעם האיסור אלא מפני תשלום סאה כשהוקר, אבל אם מכח הלוואה סתמא אין חיוב, שפיר מקשו, וכן יש לדקדק מהא דמשני התם דבאתרא דקיץ דמייהו שרי הלל, ומתפרש דאז הלוואת הככר מותרת כמות שהיא, וא"צ להוסיף ע"ז דאם הוקר נותנת דמיהם, וע"כ דסתם הלוואת ככר רצה ככר נותן רצה דמיו, וש"מ דהלוואת ככר סתם אינה מתפרשת ככר בככר, וגם בשמעתין משמע קצת דאומר אדם לחבירו הלוויני כור חטים ולא חשיב כאומר כור בכור דהו"ל כפסיקת ריבית].

ואם נימא דהמלוה סאה בסאה (באופן המותר) יכול להחזיר לו שווי הסאה בדמים, [כ"נ לכאו' דעיקר התחייבות מתפרשת בדמים, דזה חשיבא השבה המעולה, ורק איפכא מצינו שאינו יכול לפרעו במטלטלין בדאית לי' זווי, מיהו עי' בגמ' מ"ה ב' ארנקי ישנה אבל י"ל דמו"מ שאני ולע"כ], ה"נ יכול להחזיר שווי הסאה אף בשהזולו, ולא אמרי' דיש כאן שני עניני השבה, דאם רוצה להשיב סאה בסאה צריך להשיב סאה דוקא, אלא לעולם אמרי' מה לי הן מה לי דמיהן, [מיהו בתשו' הרא"ש כלל ק"ח סט"ו מבואר דשטר שכתוב בו חטים סתם אם נתברר שיש לו ללוה או יצא השער פורע חטים, וצ"ע].

לאסור סאה בסאה בכה"ג ומכח זה אמרי' בכל גונא דיש לו נעשה כאומר כו', ועי' להלן, ועי' ס"ק ט"ו. – [ועי' לק' סק"כ ביאור במתני' ע"ב ב' כעיי"ן].

בעובדא דרב מ"ד ב'

ואפשר דהיינו דבעי רב מר"ח מ"ד ב', מי שרו רבנן אף בנעשה כאומר לו, או דבעינן דוקא שאינו צריך להלואה, ועיי"ש בתו', מיהו הי' יכול לפשוט מברייטא דר"ח דמייטי בשמעתין דקתני טיפת יין, וע"כ דבצריך לו איירי, ואפ"ה שרי, ואפשר דמ"מ מספקא לי' בדינרי זהב שאפי' כשיש לו ואבד המפתח חשיבי לאינשי הלואה גמורה, דאין צורך עצמי בדינרי זהב כי אם להוצאה, וא"כ פירושו שאין לו להוצאה, והיינו הלואה, אבל בחטים הכל צריכין למרי חטיא אפי' א"צ להלואה, ולכך כשיש לו לא חשיבא הלואה כלל, ואהדר לי' דהא בהא תליא כיון דחשבינן לי' פירות לאסור סאה בסאה, ה"ה דמהני ביש לו.

וכן היה הלל אומר כו' מאי וכן

שם וכן הי' הלל אומר כו', יש לדקדק מאי וכן, ואפשר דטעמא דלא חשבינן ריבית ביש לו, היינו נמי מענין הסברא דלא קפיד, דכיון דלוה ממנו עד שיבא בנו, ואילו הי' בנו כאן כבר הי' משתמש בחטים, גמור בדעתו שמהחטים שבאוצרו צריך להחזיר למלוה, אע"פ שלא הקנה לו ממש, מ"מ אין כאן הרגשת נשך אפי' בסוף, דכאילו השתמש מחטים שבאוצרו דמי לי', וכיון דהלל דאסר ס"ל דסגי בקפידא מועטת לאסור סאה בסאה, שייך לומר וכן דאף באשה אסר מה"ט, א"נ יש לפרש וכן על איסור ההלואה דכמו שאסור ללוות סאה בסאה עד שיבא בנו, ה"ה דאסור ללוות ככר סתם אפי' לא פירשה בככר, וכמש"פ הרמב"ן והרשב"א בשבת פ' שואל, ועי' להלן בזה, ופי' זה נראה יותר.

תתייקר אע"פ שאין רגיל להתייקר בגורן, צ"ב דמה בכך שאינו רגיל להתייקר, הא מ"מ כל פסיקתו היא לענין זה שאפי' יתייקר יתן לו חטים, דאל"ה מצי למיתב לי' חטים סתם [עי' סק"ב], ועוד דטעמא דסאה בסאה משום דבתר בסוף אזלינן, וא"כ אם התייקר הו"ל ריבית, ומה בכך שלא הי' צריך לחוש לזה בזמן ההלואה, ונראה כונתם דלא התירו כן חכמים, ואע"פ שהתירו לקצוץ דמים כשל עכשיו, והא עדיפא לי' ללוה דקרוב לשכר ורחוק להפסד הוא, אפ"ה לא שרו חכמים, ומ"מ לישנא דמתני' לא משמע לפרושי באומר לחבירו ואני אתן לך רחוק לשכר וקרוב להפסד, ויש לפרשו טפי בדרך העולם שבשעת הגורן יהא לו חטים, וניחא טפי כמש"כ דהיינו מגרנו.

הביאר בהיתר י"ש לו'

שם הלויני עד שיבא בני כו', דין יש לו מהני אף כשבאמת הוא צריך להלואת החטים, כ"מ בגמ' דפליגי בטיפת יין, וכ"מ בדבר לעיל מ"ד ב', ויש לעי' מנ"ל, הא בגונא דמתני' אף אם מחזיר לו משהוקרו אין כאן אגר נטר, דהא הו"ל חטי באכלב"י, ונראה דכיון שאינו מקנה לו החטים שבאוצרו הו"ל כאומר לו הלויני חטים לל' יום, כי אבד לי המפתח, ובכה"ג אין לנו ענין בסיבה המצריכתו ללוות, דבכל הלואה יש סיבות, ואם אומר שאבד לו מפתח של אוצר כספו, הרי ודאי דחשיב ככל לזה, כיון שעתה אין לו, (וכל לזה אפשר שיש לו סחורה למכור), ועוד דאף אשה הלואה מחברתה ככר אינה צריכה למעות, אלא שאין הפת מצוי בידה, ומ"מ אסור, כיון דאזלינן בתר בסוף והו"ל רבית, אלא ע"כ הכא היינו טעמא דשרי כמש"פ רש"י מ"ד ב' דחזינן כאילו אלו שברשותו נקנין למלוה וברשותו הוקרו עיי"ש, וכיון שכן אין לחלק בין צריך להם לאינו צריך, מיהו נראה דטעמא דשרי רבנן ביש לו הוא באמת משום כה"ג דא"ל עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח, דאין

לר"ה אם יכול ללוות ב' סאין מב' בנ"א

ד. שם גמ' אר"ה יש לו סאה כו', נראה דלר"ה אפי' משני בנ"א אינו יכול ללוות טפי מסאה, דאם הי' מותר משני בנ"א ה"ה בזא"ז מאותו אדם, וזה מבואר בתו' דלא מהני, וגם מדמייטנין לסיועי' לר"י משמע דלר"ה לא מהני לי' טיפת יין, ואם איתא מהני לי' כשיאמר שיחול בזא"ז, ולפ"ז נראה דדין יש לו נאמר ללוה דכשיש לו מותר הוא להתחייב חטים, וכיון שכבר נתחייב על סמך מה שיש לו, אינו חוזר ומתחייב על סמך אותה סאה, ואין להקשות שיתחייב על סמך הסאה שלוה עתה, דכולה חדא מילתא היא שאינו יכול להתחייב מכח סאה שיש לו יותר מסאה, ולא דמי ללוה סאה וקצץ דמים, דאין לנו ענין איך זכה בחטים, דמה לי לזה הן מה לי דמיהן, אבל כשכל הלוואת החטים היא על סמך הסאה שיש לו, א"א לראות את הסאה שלוה כאילו יש לו חטים ממקו"א.

שם ר"י אומר יש לו סאה כו', ובתו'

שם ר"י אומר אפי' יש לו סאה לזה עלי' כו', מדלא קאמר חוזר ולוה עלי', משמע כפי' תו', דאפי' בב"א לזה כמה כורין, וכ"ה סתמא דברייתא דר"ח, ומדקאמר לזה עלי' משמע כפרש"י דכל ההלוואה מתייחסת לאותה סאה שיש לו, ועוד דאם מהני מכח הכורים שלוה אינו בדין שיועיל בב"א, אבל אם הכל חל על הסאה שיש לו שייך לומר דמהני בב"א כבזא"ז, (וכדאמר') בעלמא כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, והכא ישנו בזא"ז).

בדברי הרשב"א ס"ג א' (שהובא בנמו"י)

ודברי הרשב"א לעיל ס"ג א' הי' נראה לכאן לפרש דכשלוה סאה בסאה שיש לו, אע"פ שאינו חוזר ולוה על הסאה שלו, שהרי חשבינן לה כשל מלוה, מ"מ חוזר ולוה על הסאה שלוה, וכך לעולם חוזר ולוה על הסאה הנוספת, ולכך במוכר לא מהני, דאין לו אלא הטיפת יין הראשונה, כ"נ לכאן לפרש כונתו,

דאם נפרשו כפשטות לשונו שכ' דבלוה כל שיש לו טיפה ולוה עלי' כמה טיפין רואין כאילו לזה טיפה כנגד טיפה שיש לו ואח"כ כלוה ב' טיפות כנגד שתיים וכן לעולם, מה שאין לומר כן במוכר, עכ"ל, צ"ב מ"ש אם חוזר ולוה על סאה הראשונה מאה או אלף פעמים, הא בין אם לזה ג' סאין או ג' כורין, הכל אחד, וא"כ במוכר נמי כיון שהסאה נשארת שלו שפיר חוזר עלי' כמה פעמים, אבל אם כונתו שמלוה על הסאה הנוספת, ניחא, דבמוכר ליכא אלא סאה קמייתא, ויותר נראה דלרווחא דמילתא נקט ב' כנגד ב' וה"ה ד' כנגד הראשונה, וכונתו לומר דבלוה כיון שאינו צריך להחזיר למלוה החוב כעת, יכול לחזור ולזכות בסאה, אבל במוכר מפרשינן שני ענינים שתחלה לוקח יין עבור המלוה, ואח"כ משאיר המלוה את היין גבי', וצ"ל"ע בסוגיא שם, אבל כ"נ עיקר בכונתו, דנפ"מ דבפשטו אפי' אכל הסאה שלוה, חוזר ולוה על הראשונה, ועי' לק' ס"ק כ"ד.

בריייתא דטיפת יין איתניא אהלואה או אמכר

שם טיפת יין אין לו, בשטמ"ק בשם הרר"י כ' דר"ח תנא הכי במתני' דריש פרקין דקתני ויין אין לו וטיפת יין אין לו, [והדר תנא הכי בשמן כבברייתא דר' אושעיא], ולפ"ז מפורש בברייתא דלא כהרשב"א שכ' דבמכר בעינן יש לו הכל, מיהו לשון הגמ' דמסיים הא יש לו לזה עלי', משמע קצת דבהלוואה גמורה מיתניא.

ויש לדקדק מדקתני טיפת יין דאפי' יש לו בפחות משו"פ סגי.

בדברי הפוסקים במלווה כדי שיהא "יש לו"

שו"ע יו"ד סי' קס"ב ס"ב או מלווה לו, ע"כ איירי דמלווה בקציצת דמים, דאל"כ אסור האי גופי' משום סאה בסאה, וכבר כתבו הט"ז והגר"א דברשב"א גופי' מבואר דיכול ללוות על הלוואה, וכ"כ במ"מ (ובש"ך) כהרשב"א שם, [אמנם צ"ע למה הוצרכו לכך

דהלל דמחמת כיסופא יש לחוש אפי' בהלוואת סתם, אלא דס"ל דמתנה הוא דיהבי ומחלי בשיעור מועט, והא דקאמר ליום סתם נראה דר"ל דאף חכמים לא שרו ללוות ככר בככר בפירוש, דכיון שמחויבת להחזיר ככר, אסור, אבל אם ליום סתם, דמעיקר ההלוואה לא נתחייבה להחזיר ככר אם יוקר, בזה פורעים סתם דהו"ל מתנה.

מיהו מפרש"י נראה דליום אפי' ככר בככר, וסתם לאפוקי קציצת דמים אתא, וטעמא משום דלא החמירו בסאה בסאה בדבר מועט, ומ"מ לפי דברי הרמב"ן והרשב"א בשבת שם דמתני' בלוה סתם, ממילא בכלל ליום סתם דלא שרינן ללוות ככר בככר בפירוש, וגם בסברא נראה כן דכיון שמחויבת בדבר, אין מועיל טעמא דמחילה, אלא שרש"י לא הזכיר טעמא דמתנה, ועי' תוד"ה וכדברי שהזכירו שני הטעמים.

איזה דבר מועט שרי

ולאחאמור אין ללמוד מזה היתר ללוות סאה בסאה בדבר מועט, לא מיבעיא למש"כ דליום סתם היינו לאפוקי ככר בככר, ולא מיבעיא אם הטעם משום מתנה או מחילה, דלא שמענו כן אלא באשה וחברתה דרגילין בכך, אלא אפי' נימא דטעמא שלא החמירו חכמים בסאה בסאה בדבר מועט, מ"מ י"ל דהיינו דוקא בדברים הרגילים כגון אשה מחברתה או בני חבורה, אבל בעלמא לאיזה צורך יתירו חכמים סאה בסאה, מיהו אין זה מוכרע ד"ל שכל דבר מועט חשיב צורך המתיר, שהרי לא עסקינן באגר נטר, אלא בצורך השעה, וכ"נ עיקר.

שם וכדברי הלל אף משום רבית

והא דאמר בבני חבורה המקפידין כו' וכדברי הלל אף משום ריבית, היינו דמקפידין זע"ז בשיעור המדה המשקל והמנין שכל אחד לוקח, אבל אם אירע שהוקרה החבילה אינם תובעים זמ"ז, דכסיפא להו מילתא לתבוע את

וכמשה"ק לעיל, אבל מ"מ מדבריהם למדנו דמהני, ולפ"ד הט"ז משמע שר"ל דאם מלוהו סאה אינו שייך לומר שיחזיר לו אותה סאה, וד"ז א"צ להאמר דאל"כ בכל סאה בסאה נותן לו סאה, ואם ר"ל שהלוהו הסאה בדמים צ"ע אמאי לא יהני, וגם בסברא אין להחליט שהדבר מועט שמלוהו תחלה להוצאה ניתנה, דבאמת יכול ללוותה כדי להחזירה לו אח"כ, (והגע עצמך במלוהו טיפת יין), ומ"ש בנה"כ ע"ד הט"ז שכ"כ הב"ח אינו מבואר, ומ"מ מדברי שניהם נלמד דכשמלוהו בהיתר סומך עלי', וע"כ כך מתפרשים דברי השו"ע, [נעי' בחו"ד ביאורים אות ד' מש"כ בזה, וטעמו נסתר מדברי הרשב"א והמ"מ שכ' דלוה על הסאה שלוה, וצ"ע].

ומ"מ להלכה המלוה לחבירו דינרי זהב ואין לו, מוכר לו או נותן לו דינר אחד, או מלוה לו וקוצץ כשער של עכשיו, מיהו מתנה ע"מ להחזיר לא מהני, שהרי אינו יכול לפרוע חובו ממנה, - ועי' לק' סק"ו דאסור להלוות דבר מועט סאה בסאה דלהוי יש לו.

שם וחכ"א ליום סתם ופורעים סתם כו'

ה. **שם** אבל חכ"א ליום סתם ופורעים סתם, יעוי' ברמב"ן ורשב"א ר"פ שואל, ומבואר בדבריהם דהלל אוסר ללוות ככר סתם, ואע"ג דבעלמא שרי, דאם יוקר נותן דמיהם, כדתניא לעיל מ"מ באשה מחברתה חששו דמחמת כיסופא תחזיר הככר אע"פ שהוקר, והיינו ריבית דמחמת כיסופא דהלוואה משלמת ככר שלם, ואע"פ שאין חייבת בו ע"פ דין.

והי' מקום לפרש טעמיהו דרבנן דפליגי עלי' משום דלא חישי שתחזיר ככר שלם כשיוקר, ואינם מחלקים בין הלואת אשה מחברתה להלוואת דעלמא דבסתם שרי, ואם הוקר ודאי דאסורה להחזיר ככר שלם, וקמ"ל שמואל דחכ"א דפורעים ככר שלם אע"פ שהוקר, ונמצא דאמנם היו מודים לחששא

שינוי השער אינו משנה הרבה בככר שיש בו מעט קמח, וכיון שהשינוי ביוקרא דידהו הוא בפרוטות אע"פ שנשתנה שער החטים, אין נקבע ע"ז בלב בנ"א להוסיף או למעט במחיר הככר, והיינו דמתחזיא כצרת עין, אבל אם מחיר הככר קבוע, משתנה מחירו לפי החטים, וידעו להזהר בזה, ולפ"ז אתרא דקיץ דמייהו עדיף אף מעשאתו דמים, דהתם בעינן למימר טעמא דע"י שקצצו דמיו בשעת ההלואה ידקדקו בזה גם בשעת הפרעון, ואע"פ שבעלמא אין ניכר היוקרא לגבי הככר, אבל באתרא דקיץ דמייהו מינכר טפי דמעצמם ידעו שנשתנה המחיר.

אם הוזל אם נותנת ככר או דמים

ולפ"ז האשה שלותה מחברתה ככר ועשאתו דמים והוזל הככר נותנת לה ככר, דאין עשיית הדמים קציצת ההלואה בדמים, אלא אף לאחר שעשאתו דמים הויא הלואה סתם דהוקרו נותנת דמים הוזלו נותנת ככר, וכמו באתרא דקיץ דמייהו דאכתי הויא הלואה סתם, אבל אאמו"ר שליט"א בשבת שם כ' לפרש עד שתעשינה דמים אהלואה, דלא תלוה ככר סתם עד שתקוץ דמיו, כדתניא לעיל וקוצץ לו דמים, ולפ"ז אם הוזלו נותנת דמיו, ולא הויא דומיא דאתרא דקיץ דמייהו, מיהו מצדד שם דאפשר דאם שמו דמיו בשעת ההלואה הו"ל כקצץ ההלואה בדמים, (ואם הוזלו ג"כ נותן דמיו), ועיי"ש.

שוב נראה דמ"מ הפשטות כפי' אאמו"ר שליט"א דכיון דאמרין לה שתעשנו דמים, ממילא הו"ל החוב בדמים, וכן פי' כל הפוסקים הלשון תעשנו דמים עי' שו"ע סי' קס"ב ס"א, ולפ"ז אם לותה סתם י"ל דלא מהני שתשום דמיו, דכיון שלא נקבע החוב בדמים יש לחוש שלעולם תחזיר ככר, ומאתרא דקיץ אין ראי' דהתם אם יוקרו חטים יוקר הככר עצמו, ובזה שפיר מידכר דכירי ולא יבואו לידי ריבית.

זה שלא נטל אתמול שישלים את היוקר [ועי' תו' הרא"ש], אבל אם לא היו מקפידין זע"ז בעיקר המדה, ודאי דאין לחוש על היוקר, [ועי' מה שביאר אאמו"ר שליט"א בהערות שבת שם בביאור כל המימרא, ולפ"ז מיושב יותר הענין דאם אינם מקפידין אין כאן הלואה כלל עיי"ש], וטעמא דשרו רבנן י"ל משום דיוקרא מחלי אהדדי, ולא קפדי אלא בחלוקה שוה, וכמ"ש תו'.

שם עד שתעשיה דמים כו'

שם עד שתעשיה דמים, בהרבה ספרים הגרסא שתעשנו ואככר קאי, וכ"נ מדמשני בשבת קמ"ח ב' בפשיטות הא באתרא דקיץ דמיה, ואם איתא שזו סברא מחודשת דמודה הלל באתרא דקיץ דמייהו ומשום דתוכל להשמט ולהחזיר דמים (ערשב"א שם), הול"ל טעמא, אבל אם מתני' מתפרשת עד שתקצוץ דמי הככר, שפיר משני הא באתרא שכבר קצוצים דמי הככר, ולפ"ז אין חדוש בחילוק זה, (וחדושא דמתני' דשבת בלא"ה לא מתפרשת אליבא דהלל, וי"ל כמש"פ אאמו"ר שליט"א שם דחיישינן שמא תכתוב אפי' בדבר מועט ואשה מחברתה שרגילות בכך), והיינו נמי דקתני שמא יוקרו חטים ולא שמא יוקרו סתם, ויתפרש אככרות, מיהו זה בלא"ה ניחא כיון דהאמת דאיירי באתרא דלא קיץ.

לחלל לא מהני יש לה ויצא השער

ונראה דהא דאסר הלל, היינו אפי' יש לה (אף אם בעלמא מותר ביש לה), ויצא השער של החטים, דהא בלותה סתם קיימינן שמן הדין אינה מחויבת להחזיר ככר משנתייקר ומחמת כיסופא דהלואה מחזרת ככר, ומה שייך שיועיל ע"ז יש לה, והא דמהני קיץ דמייהו אינו להתיר החזרת ככר שלם, אלא שתחזיר רק כשיעור הדמים שלותה, והא דלא סגי ביצא השער של חטים, היינו משום דלככרות אין מחיר ידוע וגם

דמיהם (ועמ"ש אאמור"ר שליט"א בסיפא דקתני ועושה עמו חשבון), ורק בככר חששו שמא תחזיר אע"פ שפטורה, מחמת כיסופא דהלואה והו"ל ריבית.

עוד בשיטת הלל

ולכאור נראה דאף אי הוה ס"ל להלל להתיר סאה בסאה בדבר מועט, ה"ל לאסור כאן שהחזרת הככר לאחר שנתייקר אינה מחויבת בו מן הדין, שלא לותה ככר בככר אלא סתם, ובכה"ג ודאי דחשיב ריבית, מיהו אם נימא דטעמא דלא החמירו בדבר מועט משום דמחלי ולא מתחזיא להו כריבית, י"ל דתליא הא בהא, ועמ"ש בדברי הגמ' בב"מ בכ"ז.

בדברי הראשונים ז"ל דמשבת לא הקשו כיון דהוי סב"ס לזמן מועט

והקשו הראשונים ז"ל אמאי לא פרכינן מהא דשרי בשבת, ותיצו דכיון דשאלה לזמן מועט הוא הו"מ לשנויי דבזמן מועט לא חייש הלל, [מיהו למסקנא נראה דאין לחלק כן], ולכאור אם באנו להתיר סאה בזמן מועט, שייך לומר הסברא דלא מתחזיא כאגר נטר, דבשלמא בהלואת זמן מרובה כיון שהכל נקבע אצל בנ"א בשויות דמים, מיחזי להו שמחזיר יותר ממה שנטל, אבל בזמן מועט מינכר טפי דסאה שקיל וסאה מהדר, אבל בגונא דמתני' שאינו מחויב מן הדין כיון שלוה סתם ע"כ לא שייך האי טעמא, וצ"ל הטעם שאין לחוש שיתייקר בזמן מועט, וכמ"ש הרמב"ן, אבל זו סברא מחודשת והו"ל לתלמודא לפרשו, [ובסאה בסאה לכאור לא מהניא האי סברא, ואם הוקר אסור לפרוע, מיהו י"ל דשרו לקצוץ משום דלא חיישינן ושוב לא אסרו [ועי' סק"ג], אבל בכה"ג דהלל ע"כ שאסורה לשלם כשהוקר שהרי פטורה מן הדין], וצ"ע, ועמ"ש בזה אאמור"ר שליט"א בהערות שבת שם.

בדברי הרשב"א בסוגיא דשבת בביאור אתרא דקיץ

ויעוי ברשב"א שבת שם שכ' דלפי' הרמב"ן טעמא דמהני אתרא דקיץ מפני שתדע מחירו ואם יוקר תעשה עצמה כאין לה ככר ותחזיר דמיו, ולכאור באתרא דקיץ מינכר לשניהם איסור ריבית ולא מתחזיא כצרת עין, אבל היכא דלא קיץ וצריכים להסכים ביניהם על מחיר הככר יש כאן משום צרות עין לחשב בפרוטות, ולא יהני לזה יצא השער של החטים כיון דמחיר הככר כולל הלישה והאפי', וע"כ צריכין להסכים ביניהם שזהו מחירו.

ונראה דבאמת כונת הרשב"א שם לחלוק על הרמב"ן דא"צ לפרש שחוששת לומר איסור ריבית, אלא דאם ה' מבורר האיסור ריבית היו שניהם נזהרות, והיינו דפי' דבאתרא דלא קיץ דמיהו אין הריבית ניכרת כלל, שא"א לברר הדבר דשמא נטלה ככר גדול יותר וכשמחזרת עתה מעט פחות אין כאן ריבית כלל אע"פ שהוקרו, אבל לפי' הרמב"ן משמע לי' שחוששת לדקדק באיסור ריבית, [ועל התי' השני שברמב"ן קשיא לי' דנימא יצא השער], ולמשי"כ אף לפי' הרמב"ן י"ל כן, [וגם מדבריו נראה דעד שתעשנה דמים דמתני' היינו קציצת דמים על הככר וכמש"פ אאמור"ר שליט"א], וצ"ע בכונתו ז"ל.

הא דלא הקשו בשבת מכדי יין

שבת קמ"ח ב' לימא מתני' דלא כהלל כו' אככרות דוקא קאי, דאילו בכדי יין רבנן נמי אסרי סאה בסאה, והא דלא פריך ארישא כבר פי' הגרע"א ז"ל וכ"כ אאמור"ר שליט"א ע"פ דברי הרמב"ן והרשב"א דבדבר מרובה אף הלל שרי דהא לא א"ל סאה בסאה, אלא הלואה סתם, [מיהו עי' לק' סק"ו דהראשונים ז"ל בב"מ ע"ה א' פירשוה בסאה בסאה], והא שרי לכו"ע דבנתיקרו נותן

(וצ"ע בריטב"א), ועוד דאין לחדש דהלל מחלק בין יש לו ליצא השער, אחר שהכרענו מסברא דאליבא דרבנן אין חילוק, עי' ע"ב ב'.

הא דאמר שמואל לזין סתם אהיבא אתמר

ברם עיקר הפי' דלווין סתם היינו ביש לו ועל שער שבשוק, צ"ע דבפשוטו יש לפרש לוין סתם אגוונא דכר כבכולי תלמודא דקאי אדברי הלל בכר שלא פי' במתני' דברי חכמים ע"ז, ועי' רמב"ן שכ' דזה קאי אכולה מתני', אבל זה דוחק דהא טעמא דפליגי רבנן בסיפא היינו משום דמתנה בעלמא יהיב ואינו ענין לפלוגתתם ברישא, וכן שמואל גופי' נראה דפסק כהלל ברישא ורבנן בסיפא מדקאמר וכדברי הלל משמע דליה לא ס"ל, (וכן מתפרש לשון זו דברי הלל), וכן לשון לוין סתם מתפרש בלא קציצה וכמ"ש הרשב"א, ועוד דשער שבשוק מאן דכר שמי' הא בככרות איירינן בדליכא שער, וגם לשון סתם אינו מתפרש דוקא בדאיכא שער.

ומה שדקדק הרמב"ן מלשון לוין ל"ק כ"כ, די"ל דקמ"ל דלא דוקא אשה מחברתה אלא ה"ה בכל גווני כגון בני חבורה וכיו"ב, והלל אשמועינן רבואת דאפי' אשה מחברתה אסור, ואם באנו לפרש לשון לוין סתם אכולה מתני' מצינן לפרש דקמ"ל ברישא דביש לו א"צ שיאמר עד שיבא בני, ובסיפא א"צ קציצה, וצ"ע, ועי' לק' ס"ק י"ב טעם אחר בשער שבשוק ולפי' לא שייכי כלל.

ומדברי כולם נלמד דלרבנן לוח אשה מחברתה ככר בככר דבדבר מועט לא קפדי או דחשיב יש לו, ואפי' קיץ דמי' ונתייקר נותנת ככר ודלא כהלל, והלל אוסר אפי' הלואה סתם וכמשנ"ת לעיל מדברי הרמב"ן והרשב"א במס' שבת, והא דשרי בקיץ דמי' היינו מפני שלא תשלם ככר כשנתייקר, אבל לאו משום דבקיץ דמי' שרי.

במימרא דבני חבורה ב"מ ע"ה א'

ב"מ ע"ה א' וכדברי הלל אף משום ריבית, אין להקשות והא יש לו, (דבפשוטו בני חבורה היינו שקנו סעודה בשותפות ויש לכל אחד מכל מין), די"ל הלל לטעמי' דאסר, אבל א"צ לזה דבני חבורה ליום סתם, ואם נטל זה בשר מן הדין מחזיר לו אף אגוזים, וא"כ אינם חייבים מן הדין כסאה בסאה, אלא אם הוקרו נותנין דמיהם, וע"ז לא מהני יש לו.

תוד"ה וכדברי

שם תוד"ה וכדברי, אמאי נקט שמואל בני חבורה המקפידין כו' אכתי קשה אמאי נקט מקפידין, וי"ל משום אינך, אבל יותר נראה כמש"כ לעיל דבאינם מקפידין על מדה ומשקל אין כאן הלואה כלל, אלא סעודה משותפת, וליכא למיחש למידי.

שם ולא מילתא היא כו', ברמב"ן מפרש לה אף את"ח, ובספר התרומות האריך לדחות דבריו, וגם בגמ' נזכר מילתא היא בל' יחיד.

בדברי הגאונים דהלל פליג אף על שריותא דיצא השער

ו. שיטת הרי"ף והגאונים דהלל דפליג ביש לו כ"ש דפליג ביצא השער, דהא טעמא דיצא השער משום דחשיב יש לו, וכן הא דאסר ככר (אפי' מפרשת ככר) בככר ע"כ משום דס"ל דיצא השער לא מהני, דככר חשיב כיצא השער לענין הסברא דיש לו, והא דמהני אתרא דקיץ דמי' היינו מפני שתדע כשתייקר ולא תחזיר ככר, אבל כשאין ההתייקרות ברורה חיישינן שתשלם ככר משום כיסופא או שלא תדע שהוקרו חטים, ומבואר מזה דרבנן שרו בככר אפי' לא יצא השער ולית לה, דהא מוקי לה בלא קיץ וגם בפשוטו לית לה כשלווה, ונראה דלהלל לא מהני אפי' יש לה בככר כדחזינן בבני חבורה דבפשוטו יש לו, שהרי לוקחים בשביל כולם אוכל שוה,

העיקר בהראשונים ז"ל דלוה אף במפרשת להחזיר ככר דוקא

והנה אף שצדדנו לעיל סק"ה דלווין סתם לאפוקי מפרשת סאה בסאה דבזה לא חשבינן כ"כ כמתנה, מ"מ למדנו מדברי כל הראשונים דאף במפרשת שרי, לא מיבעיא למ"ש בשמעתין דלווין סתם ופורעין סתם אככר נמי קאי וא"כ בסאה בסאה מתפרשא, אלא אף רש"י [והזכירוהו בתו'] פי' דלא החמירו בסאה בסאה בדבר מועט, [וכ"מ קצת מבני חבורה וכמ"ש תו'], ולפ"ז לזה אשה ככר מחברתה אפי' מפרשת להחזיר ככר דוקא, וה"ה כמה ככרות כדקתני במתני' בשבת וכן האשה מחברתה ככרות, ומדמדימין להו ש"מ דככרות דבר מועט חשיבי וכן כל שרגילין ללוות זה מזה לצרכי הבית, אבל כדי יין וכדי שמן מבואר לפי תירוץ הגרע"א ז"ל דחשיבי דבר מרובה.

בשו"ע סי' קס"ב ס"א בהגה

שו"ע סי' קס"ב ס"א בהגה יש מי שאומר כו' וכן נוהגין להקל, כבר נתבאר שהדבר מוסכם מרוב הראשונים, וכדמוכחא שמעתא דפ' שואל דע"כ איירי באין לו וקאמר דלא קיין דמי', והרמב"ם כנראה נקט כן משום דעת הרי"ף ועמ"ש הרמב"ן, (ומה שדקדק בבהגר"א מלשון ר"ח שברמב"ן, אין זה לשון ר"ח אלא לשון הרמב"ן גופי', ומ"ש אפי' בשאלת ככר ויש לו אין ר"ל יש לו ככר אלא בשני ההלכות, דככר, ודיש לו), ומה שהי' שייך להחמיר היינו בהלוואת ככר בככר בפירוש ולא בסתם, וכמש"כ לעיל, וגם בזה אין להחמיר דלא מצאנו חילוק זה בראשונים, ומ"מ במה שרגילין להלוות סתם ודאי אין להחמיר.

וברשב"א שבת קמ"ח ב' מבואר דאפי' מחזרת ככר גדול יותר שרו רבנן שהרי כתב דאין רגילין לדקדק במדה ובמשקל ומחזירין ככר סתם, ולרבנן שרי, עיי"ש.

ללוות מעט דלהוי יש לו, ובדין ללוות לזמן מועט

ונראה דאין להתיר ללוות מעט, דלהוי יש לו לענין כל ההלוואה, דלא שרו דבר מועט אלא כענין הרגיל בשכנות ובבני חבורה אבל בהלוואה גמורה בכח"ג אין להתיר, מיהו אם כל הלואתו היא דבר מועט אפשר דשרי, ועי' לעיל סק"ה, - וכן אין ללוות סאה בסאה לזמן מועט דאפי' נימא דלא חיישינן שיתייקר מ"מ אסור לשלם סאה כשנתייקר, דסברא זו מהניא רק לענין לא תלוה דהלל, עי' לעיל סק"ה, וגם בזה נראה דלמסקנא אין חילוק, מיהו בירו' משמע דמחלק בזה אבל בתלמודן אין חילוק זה וכ"מ בתו' דמפרשי חידושא דגורן משום זול, [ונפ"מ כשצריך לענין יש לו], ועי' לק' סק"י ב.

בשיטת הרמב"ם

ז. רמב"ם פ"י מה"מ ה"א ב', דברי רבנו מבוארים בסברא דטעמא דיש לו לא מהני כשאומר בפירוש שאינו פורעו ממה שיש לו, וקביעת זמן פירושה שאינו פורעו ממה שיש לו, וכן טעמא דיצא השער ביאר רבנו דאילו רצה הי' קונה ומחזיר לו וכשקובע זמן אע"פ שיכול לפרעו בתוך הזמן מ"מ א"א לסמוך על היתר זה כשההלוואה מפורשת נגדו, ועי' במ"מ [ולטעמי' ק"ק דלגורן הוי שעת הזול וכמ"ש תו'], ומ"מ הרשב"א לא ניחא לי' בזה דכל קביעות זמן יש לפרשה כאילו אמר לא יאחר מיום פלוני ואין במשמעותה שלא יפרע קודם ממה שיש לו אלא דעד אותו זמן אפי' לא יבא בנו ולא ימצא המפתח יחזיר לו, ומהא דתלינן בגמ' מ"ד ב' מ"ו א' יש לו בעד שיבא בני משמע דבהא הוא דקתני היתרא דיש לו, ואמנם יש לדחות דנקטי' משום דבמקום אחר לא כתיב שריותא, מ"מ פשטא דלישנא נעשה כאומר כו' משמע דזהו הדין שנשנה במתני', ולפי' הרמב"ם הול"ל רב דינרי הוו לי' וכיון דלא קבע זמן נעשה כאומר כו' ועיקר זה חסר, [וק"ק למה השמיט

שם ס"ב בהגה בדין אשראי ע"י לק' ס"ק י"ב.

הלוח סאה האם חייב להחזיר חטים או אפילו דמים

מ"ז סק"ג, מבואר בדבריו שהלוח סאה סתם, אם יש לו, או שיצא השער, חייב להחזיר סאה אם נתיקרו, וכ"נ מתשו' הרא"ש שבשו"ע ס"ה, אבל מדברי הרמב"ן והרשב"א שבת קמ"ח ב' נתבאר לעיל סק"ב דסתם הלואת סאה רצה נותן חטים רצה נותן דמיהם, וכ"נ פשטא דברייתא, ודברי הרא"ש בתשו' אפשר לפרש כגון שהענין מבואר בשטר דלפרוע לו חטים קאמר, והרי לפי המעשה חזינן שלא נחלקו בזה, ומ"מ שיטפת הפוסקים ה"י נראה דס"ל דחשיב סאה בסאה וכפשיטות תשו' הרא"ש, ובחזו"א יו"ד סי' ע"ב סק"ט משמע שמתחייב רק דמיו, וצ"ע.

ש"ך סק"ט ובגליון הגרע"א ז"ל, ולפ"ז להלכה אם לוח סאה בסאה ונתברר שהי' לו או שיצא השער חייב, ודין ידוע לשניהם לא נאמר אלא מפני שמסיים מותר ללוות, נמיהו מל' הרמב"ם בה"ב משמע בדוקא קאמר עיי"ש וצ"ע מקורו, ומשמע נמי דצריך שידעו כמה הוא השער, וצ"ע, וכן בבהגר"א ציין להש"ך בסק"ז ט', (וכלוהו דלא כהט"ז).

בדברי הפוסקים שהמלוה זיכה ללוח כדי שיהא "יש לו"

שם בשו"ע ס"ה בהגה ואין המלוה יכול לומר כו', ואפי' אם הלוח מאמינו אינו חייב לשלם, דבכל זכין לאדם שלא בפניו אזלינן בתר שעה שנודע לו, ואם אז אינה זכות לא זכה, וכמש"כ אאמור"ר שליט"א בכריתות ס"ח ס"ק וה"נ איגלאי דלא זכה, וכן משמע הלשון דאפי' מביא עדים לא מהני, (ואפי' אם הלוח יודע בעצמו שהי' מתרצה (אז). - משה"ק בט"ז סק"ח מפרוזבול, י"ל דהתם ע"כ לעשות פרוזבול אחר שכבר הלוח,

רבנו חדושה דמתני' דעד שיבא בני חשיב כיש לו, ולמשנ"ת נחא דבכה"ג שבאמת עומד לפרעו ממה שיש לו פשיטא דשרי, ומיהו מסתברא דעד שיבא בני מתפרש אפי' זמן קבוע, דאין לשנות שריותא דלא קבע זמן בכה"ג, שאפשר שהדבר ידוע מתי יבא, וצ"ע אם הרמב"ם מתיר בכה"ג.

מ"ש הרא"ש בתשו' לחלק בין יש לו ליצא השער לענין קבע לו זמן שלא יפרענו תוך הזמן, צ"ע בסברא דאיך אפשר לומר שכל סאה שברשותו נחלטת למלוה אם אינו יכול לפרעו מיד, וא"כ אין לחלק בין יצא השער ליש לו, אבל לפי מש"כ לק' ס"ק י"ב דטעמא דיצא השער משום דלא חיישינן שיתייקר לפ"ז יש לחלק דבקבע זמן לא מהני כלל שער של עכשיו, אבל יש לו מהני שהלוח לא יפסיד מהיוקרא, וצ"ע, ועי' לק' ס"ק ל"א.

סאה בסאה אסור א"כ מתנה

ח. מושי"ע סי' קס"ב ס"א אם לא שיעשנו דמים שאם יתייקרו כו' ואם לא עשהו דמים ונתייקרו כו', תוכן הדברים דאסור ללות סאה כדי להחזיר סאה, אבל יכול ללוות כדי להחזיר כשיעור הסאה בדמים, ואז אפי' יחול ישלם דמיו, מיהו תנאי זה מונע ממנו זכות יוקר, ואח"כ מסיים דאם לא התנה והחול נותן לו חיטין, וכך מתפרשת הברייתא ע"ה א' עי' לעיל סק"ב, (והלשון צריך תיקון קצת).

פ"ת סק"ב ג' שהברירה ביד המלוה לקחת חטים או מעות כו' דדוקא חטים הוא נוטל כו', כונתו בכל זה חטים כסכום ההלואה, אבל לא איירי מאיזה מין פורע לו, דודאי יכול לפרוע במעות אף כשהחול, כגון לוח סאה בדינר והחולה דקיימי סאתים בדינר, פורע לו או סאה או חצי דינר, וכן בהוקר פורע לו חצי סאה או דינר ופשוט, ועי' בהג"ה סוס"ב.

שם בהגה ובגליון הגרע"א ז"ל, עמש"כ לק' ס"ק י"ב.

אבל הכא יכול שלא להלוותו א"כ יתרצה הלוה לזכות, וגם אין ראוי להתירו לזכותו שלא בפניו, דפעמים שאילו הי' יודע לא הי' מתחייב סאה בסאה, שו"ר בחו"ד, ושם כ' עוד שאין ראוי לגרום לו ללוות באיסור.

ט. ע"ד ב' מתני' מלוה אדם כו' שהי' ר"ג כו', אפשר לפרש דמייתי מדר"ג שהי' פוסק חטין בחטין, ואם איתא דאסור משום סאה בסאה אף הפסיקה אסורה, אלא דלמעשה בהוקרו הי' נוטל מהם כשער הזול, וכ"נ שהרי הי' פוסק עמהם שיתנו לו חטים משדהו, ואף כשהוקרו נתנו לו חטים, אלא כשער הזול, אבל לא פסק דבהוקרו יתנו דמיהם, וכיון שכן מסתברא שפסק חטים כשיעור שנתן, אלא שהי' מחמיר שלא לגבות משום דמתחזיא כסאה בסאה, א"נ י"ל דאם הי' מותר להלוות לאריסין אפי' לאכול לא הי' ר"ג מחמיר על עצמו, אלא דכיון שאסור להלוותם סתם ולא מינכר חילוק בהלוואה אם לזרע אם לאכול לכך הי' מחמיר, ולפ"ז מייתנין מיני' אבל לא לאכול.

שם גמ' באתרא דתנא ברא כו', לפרש"י קשה דבפשוטו פוסק עמו קודם שירד דהאריס יהיב ביזרא, וגם לישנא דברייתא משמע דהעיקר תלוי בהלוואה ואע"פ שפסק תחלה אם ירד ואח"כ הלווה אסור, ועו"ק דמשמע שאם האריס צריך ליתן ביזרא ואין לו ליתן, הבעה"ב מסלקו, ואם הועיל הקנין שעשו ביניהם לחייב האריס בביזרא, א"כ אף לאחר שירד יכול לסלקו, [שו"ר בט"ז סי' קס"ב סק"ו עיי"ש], וצ"ל דה"ק אבל ירד אע"פ שנתרצה ליתן ביזרא אין זה תנאי באריסות אלא מתנה בעלמא הוא דיהיב, אבל דוחק דא"כ אין זה לזרע אלא כמו לאכול, והר"ז כנותרצה לו ליתן בשעת הגורן כשיעור שזרע, ועו"ק דבאתרא דאריס יהיב ביזרא מ"ש דמצי מסלק לי' הרי יכול ללוות במקו"א, וצ"ל שכך הוא מנהג המקום שזה עדיין לא חשיב ירד, וא"כ טפי מסתבר לתלותו במנהג המקום, [ועי'

פרישה], ולו"ד ז"ל אפשר לומר דאורחא דמילתא באתרא דאריסא יהיב ביזרא שזה קובע את מקומו דלא מצי מסלק לי', וכ"ז שלא הביא הביזרא יכול לסלקו אע"פ שאומר מייתניא ביזרא מן השוק, דאכתי לא ירד חשבינן לי', אבל באתרא דמרי ארעא יהיב ביזרא יש דברים אחרים הקובעים את הירד של האריס, ושפיר שייך ירד אף קודם דמייתי ביזרא, ובין במתני' בין בברייתא איירי כגון שפסק עמו קודם שירד דהאריס יהיב ביזרא, אלא דבאתרא דבעה"ב יהיב ביזרא קבוע ביניהם שע"י החרישה (וכו"ב) חשיב ירד, וזה לא נשתנה אע"פ שקבעו ביניהם דהאריס יתן ביזרא, דבדין מהו ירד לענין דלא מצי מסלק לי' לא שינו מנהג המקום.

ולפ"ז יש חידוש במתני' דאע"ג דירד סגי בטעמא דמצי מסלק לי' להחשיבו כנחית לבציר מהכי, והחידוש בברייתא דבאתרא דבעה"ב יהיב ביזרא אע"פ שהתנו הכא דאריס יהיב, מ"מ כיון שירד לא מצי מסלק לי', שו"ר בב"י סי' קס"ב שכ"כ בשם תלמידי הרשב"א ועיי"ש בפרישה שכ"כ בדעת הטור.

ביאור המשנה, ושם הריבית בפסיקה בטרחת המוכר שאינו מרויח אלא הקדמת המעות

י. ע"ב ב' מתני' אין פוסקין כו', לכאור' עיקר הענין דפוסקין על הפירות איירי במוכר ולוקח [ולא בלוה ומלוה שיעקר ההלוואה היא דמים, ועושה אמנה בפירות], ואין דעת הלוקח על הריות שביוקרא כלל אלא ככל לוקחי חטים, וכן אין דעת המוכר להפסיד ולשלם כי יוקרא מפני ההלוואה, אלא עיקר ענינו במכירה, להרויח ככל מוכרי תבואה, ואע"פ שאין למוכר עתה מ"מ דעתו לקנות בזול כדרך הסוחרים או להגדיש תבואתו, ואמרו דאין פוסקין על הפירות כשלא יצא השער מפני שהמוכר לא הי' מסכים לקבוע מחיר, אי לאו הקדמת המעות, שהרי

ביאור הברייתא

וביאור הברייתא נראה לפ"ז דבין ברישא בין בסיפא הנדון על החדשות שמוכר בעה"ב, דבהכי קיימין שפוסק עם בעל חטים (שיש לו או שיהיו לו), והיינו בדרך כלל על החטים שהגיע זמן מכירתם עתה, וכ"ז שיש תבואה מן הישן אין כ"כ קופצים על החדש, ולכך חשבינן ל"י שער קבוע, דמשיפסק הישן יתייקר החדש, וכן כ"ז שהלקוטות ממעטין במחיר התבואה ממילא מוזלת גם של בעה"ב, ומשיפסקו הלקוטות תתייקר תבואת הבעה"ב, והיינו דקמ"ל בברייתא דכ"ז שיש שער לישן אע"פ שמעלת החדש במקומה עומדת, מ"מ כל עוד שיש שני שערים ממילא משפיע שער אחד על השני, ואינו יכול לפסוק על החדשות כיון שיתייקרו כשיפסק הישן, וקמ"ל נמי שאינו יכול לפסוק על של בעה"ב אע"פ שמחירו עתה הוא היותר ביוקר בשוק, מ"מ יש לחוש שמשיפסקו הלקוטות יתייקר יותר, שהם גורמים להוריד במחיר של כל אדם.

ולפ"ז לא נתבאר בברייתא אם פוסקין על הישן או על של לקוטות, ואפשר לומר דלא חשיב שער לפסוק עליו כיון שעומד ליפסק, ברם מדר"נ בסמוך משמע ששער הלקוטות חשיב שער, ולפ"ז אפשר דה"ה שער דישן, ואפשר דשער הישן נמשך משנה שעברה ופשיטא דחשיב יצא השער, ומ"מ הברייתא לא איירי בנדון זה אלא בפסיקה הרגילה שפוסקים עם בעה"ב על העתיד, והיינו חדשות ושל בעה"ב, וכמשנ"ת, וכ"ז ליתא וכמשי"ת להלן.

שם א"ל רבא לר"נ מ"ש לקוט כו' מבואר דלא קשיא ל"י הא לא יצא השער, והיינו כמשנ"ת דשער של הלקוטות אינו משתנה, אלא שתבואת הלקוטות נגמרת במהרה, וא"כ כשפוסק על תבואה דלא שפירא כשל לקוטות, יכול לפסוק.

יש לחוש שיוקרו חטים, ונמצא שהלוקח משתכר במעותיו, וכל שהשער אינו קבוע, חשיב ריוח ללוקח והפסד למוכר, וביצא השער [שאינו עומד להשתנות, אלא נמשך קצת], לגבי הלוקח אין ריוח כדאמר ס"ג ב' שקילו טיבותיך כו', מיהו אם המוכר אין לו אע"פ שאינו נפסד, מ"מ אם יצטרך לקנות בשוק גם אינו מרויח, דאטו זבן וזבין תגרא איקרי, ונמצא שטורח עבור הלוקח בשכר הקדמת המעות, ולכך בעינן לטעמא שאין המוכר צריך לקנות בשוק, אלא דמצי יזיף וכמ"ש תוד"ה יזיף, דללוות ימצא בקל כדרך המוכרים שמקיפין ללקוחות, שבשכר שלוקחים מהם, ניחא להו להמתין בתשלום, (אבל ללוות כסף או חטים בחטים זה אינו מצוי), ועי' להלן, ועי' לק' ס"ק נ'.

שם אפי' כדורמוס הזה, פי' בערוך רחבה גדולה לשון יון דורמוס, וכנראה ר"ל שוק גדול, שממלא כל הרחבה, (ולשון רש"י איטליו צ"ב), שו"ר שכ"כ בשטמ"ק בשם ר"ח.

בפסיקה על שער לקוטות וחדשות וישנות

שם עד שיצא השער לחדש ולישן כו' ללוקט ולמוכר, משמע שיצא שער שוה לשניהם, והענין צ"ב למה מוכרין תבואת הלקוטות כשל בעה"ב, וכן הישנות כחדשות, (שו"ר בשטמ"ק בשם הרי"ף והראב"ד והרשב"א להלן), ולפי הענין נראה שבתחלת השוק יש עדיין מהישן וכן הלקוטות לוקטים אחר הקוצרים וממהרים למכור בשוק, וכיון שאינם אלא מעט, נגמרין מן השוק, ואז נקבע שער אחד בלבד, וליחידים שיש להם עדיין מהישן או שלוקטין מעט, אין להם שער, והיינו דקאמר יצא השער לחדש וישן שאין כי אם שער אחד, ומוכרי הישן והלקוטות משתוים ביניהם עם הלוקח על מחיר תבואתם, או שהלוקח אינו מקפיד ונעשו הכל שער אחד, [ועי' להלן ביאור אחר].

זמנו), מש"ה זל תרע"י, וכן מה שהלקוטות מוזילים היינו מפני שממהרים למכור, ואמנם גם תבואתם לא שפירא כ"כ, אבל לא זהו העיקר מה שקובע את מחירם, וזה מבואר בתירוצא דאבע"א שאין החסרון בתבואת הלקוטות ברור כ"כ, דאל"כ מה שיין לדון בזה מה דעתו של הלוקח מבעה"ב, הא פשיטא שאינו יכול ליתן לו תבואה שמחירה פחות רביע, אבל אם עיקר המחיר של הלקוטות זול מפני שהם ממהרים למכור ניחא, והשתא נמי ניחא דאח"כ משתוים השערים, [שור' דלאו ראי' היא די"ל שתירוצ' קמא מודה לזה, ונפ"מ ביניהם אם יכול לפסוק עם בעה"ב בפירוש על של לקוטות], ופרש"י שמחיר של בעה"ב משתוה לשל לקוטות, ונראה טעמו מפני שבזמן הלקוטות אכתי ליכא פירי שפירי בשוק ויכול בעה"ב למכור ביוקר, אבל לכאור' הי' נראה דאח"כ נקבע המחיר כשל בעה"ב, מפני שכבר אין לקוטות הממהרים למכור, ומבואר בתוספ' דחידושא דברייטא שאין חשוב שער של לקוטות לפסוק עליו דנימא אי בעא זבין ופרע, ולכאור' הי' נראה דהיינו מפני שהלקוטות גומרים מיד ותו לא מצי לקנות כשער של לקוטות, והיינו דס"ד דרבא בטעמא דברייטא, וכשאמר ר"נ דפוסקין ללקוטות הק' לו רבא כיון דס"ל דשער של לקוטות חשיב קבוע א"כ מ"ש בעה"ב, [ולהאבע"א צ"ע מאי קמ"ל דברייטא דאין פוסקין, ולפרש"י י"ל דאע"פ שאינו נותן לו עתה והרי עומד להשתוות שער בעה"ב כשל לקוט ס"ד דשרי ועי' בתשו' הרי"ף, רצ"ע בזה].

בשםמ"ק בשם הראב"ד פי' דפוסקין על כל אחד כפי השער שלו עיי"ש, עוד כ' שם מתשובת הרי"ף דהיו חדשות כו' פי' שאין שער קבוע לשניהם, אלא מסברא בא לקיים שאם החדשות מארבע בדרך כלל ישנות משלש, ועלה קתני דאסור עד שיצא שער ברור לישנות, - ולפי פירושם מיושב יותר ענין

שם דאי לית לי', יש לדקדק מאי דאי לית לי', הא בלית לי' קיימין, ומצינן למימר דבעלמא קאמר דאי לית לי' יזיף, אבל לפמשנ"ת במתני' הענין מבואר דהלקוט עיקר כונתו למכור משלו אלא דמוספין טעם שאינו חושש כ"כ אם לא יצליח להביא משלו, דמצי יזיף מלקוט חברי'.

שם תוד"ה יזיף, אי לאו משום כו', כן מוכח דהא בעה"ב לא זילא ב"י מילתא לקנות מלקוט, ואפ"ה אין פוסקין לו בשער הלקוטות, וע"כ דבעינן מצי יזיף.

שם גמ' בעה"ב נמי יזיף כו' לפרש"י מבואר בברייטא דלבעה"ב לא, ושפיר שיין ע"ז שני תירוצים, אבל לפי מה שצדדנו דדינא דלקוטות לא נתבאר בברייטא, א"כ מדר"נ שמעינן תרוייהו דללקוטות פוסקין ומינה דלבעה"ב לא, ולפ"ז צ"ב מה שיין לומר אב"א, הא אי קושטא דבעה"ב זילא ב"י מילתא, אין מקום לתירוצ' דאבע"א, ושמא י"ל כיון דתרוייהו קושטא ניהו הוצרך לומר שניהם, דנפ"מ שהפוסק לבעה"ב אינו יכול ליתן לו משל לקוטות, אבל אפי' פוסק עמו בפירוש כשל לקוטות אסור, כיון דזילא ב"י מילתא למיזף מלקוט, ולק' חזרנו מכ"ז.

לבאר דהשער הזול טל חדשות ולקוטות מפני שממהרים למכור בזול

שוב נראה בעיקר הענין דטעמא דיוצא שער שוה לחדש ולישן וללוקט ולמוכר, היינו מפני שהמחיר השונה לחדש ולישן בעיקרו אינו בגלל מעלת הישן, אלא שמוכרי החדש כשהישן מצוי, אינהו עבדי תרעא חריפא ומוכרים בזול, וכן הלקוטות, וכמש"פ רש"י ס"ג ב' דתרעא חריפא היינו שהלקוטות מוכרים בזול עיי"ש, וכשמוכרים הבעלי בתים בשוק אז כבר אין מעלה לישן דאף החדש בשל כל צרכו, אלא שמוכרי החדש בזמן הישן מיהרו למוכרו קודם ייבושו, ולפי שממהרים במכירתו (והראי' שלקטוהו קודם

הלוה מתשרי לטבת דאי בעי זבין במחיר שלקח ממנו ופרע לי' מיד (או אח"כ וברשותי' אייקר), ומה שמשעה מדעתו, חשיב כיש לו ומכרו.

אי בעי' גם מצי יזיף וגם שק"ט וברשב"א בזה ברם אכתי לא נתיישבו הסוגיות דלעיל ס"ג ב' מבואר דטעמא דשקילא טיבותיך מהני לענין מו"מ ולא לענין הלואה, ובשמעתין מצרכינן אף לענין מו"מ טעמא דאי בעי יזיף, ואדרבה בהלואה לא מצרכינן יזיף, והנה ברשב"א כ' לתרץ דתיתיב בעינן גם שקולי טיבותיך וגם דמצי יזיף, אבל קשה א"כ מאי מקשי אביי דליסגי בטעמא דשקולי טיבותיך הא אף במו"מ לא סגי בחדא מינייהו, ואמנם הרשב"א צידד בסוף דבריו דלאבע"א דר"נ לא בעינן טעמא דאי בעי יזיף, והיינו דאף האבע"א מודה דבעה"ב זילא ב"י מילתא למיזף מלקוט, אבל לא חייש לזה, דסגי לי' בטעמא דשקילא טיבותיך, אבל זה דוחק (דמהא דפריך רבא בפשיטות מ"ש לקוט כו' משמע דפשיטא לי' דבעינן לטעמא דאי בעי יזיף, וכן ר"נ בא להשמיענו דפוסקין, ואם איתא דעיקר הטעם הוא משום שקולי טיבותיך הי' לו לפרש הטעם דעם בעה"ב אינו פוסק דמנ"ל להמציא עוד טעם ועוד), דאין נראה דמספקא לי' לתלמודא בסברא העיקרית דפוסקין על השער, [וצ"ע דהרשב"א לא דקדק כן מקו' זו ועי' ברשב"א להלן וצ"ע].

אפשר דבלקוטות ליכא לטעמא דשק"ט ולכן בעי' דמצי יזיף

ואפשר דבאמת לא מצי לוקח למימר שקילא טיבותיך בשער של לקוטות, שאינם קבועים בשוק כסוחרי התבואה, וגם אין שער שלהם נמשך הרבה, וכמ"ש רש"י ס"ג ב' שער הבכיר שהוא סמוך לקציר שהלקוטות מוכרין בזולא זה סאה וזה סאתים, ועי' בשטמ"ק בשם הרר"י, ומש"ה ס"ד דרבא דאין פוסקין על שער של לקוטות כלל, וכ"נ בתוספתא

השערים שלעולם אינם משתוים, ועדין צ"ע בכ"ז.

לענין הלכה, ואם מפרש לבעה"ב משל לקוטות שרי

ולענין הלכה פסקו הרי"ף והרא"ש כאבע"א, ומשמע דבמפרש לבעה"ב משל לקוטות מותר, [וקצת משמע דיכול ליתן לו משל בעה"ב ולא חשיב ריבית], וכ"כ הרשב"א [בביאור דבריו עי' להלן אבל מ"מ משמע דס"ל הכי] ורי"ו, והטור יחידאה בזה, מיהו הט"ז והש"ך פסקו כותי', וכן פוסקין לבעה"ב כשל בעה"ב כ"כ הרי"ף, וכ"ה דעת רש"י, דשער של בעה"ב ישתוו לשל לקוטות ולא יתייקר יותר, ולענין ישנות מג' נחלקו הפוסקים, וצ"ע. - בבהגר"א סי' קע"ה סק"ד בליקוט לכאור' יש ט"ס וצ"ל אפי' ליתן לו אח"ז ישנות מג', וצ"ע.

בהא דבעי' דמצי יזיף ומ"ט לא בעי' לה בסב"ס

יא. בסוגיא ע"ב ב' מבואר דלא מהני שער שבשוק למיחשב יש לו למוכר אלא אי מצי יזיף מחברי', אבל אי בעי זבין לא מהני, [כ"כ תו', וכ"מ דודאי לא זילא מילתא לבעה"ב למיזבן מלקוט, אטו רק לקוטות זבני מהדדי], ובסמוך אמר ר"ה הא חטי בהיני הא חטי בשילי אי בעי זבני ופרעי לי', ומשמע דחשיב יש לו אף אי בעי זבין, ואפשר דנהי דבעלמא הלואה חמירא ממו"מ, אבל לענין סברת יש לו י"ל איפכא דלמוכר אין שייך לחשוב יש בשוק כיש לו שהרי כל ענין המכירה להרויח במכירות ולא מהני הא דמצי זבין בשוק אפי' במחיר זה, אבל למיזף ניחא לי' בהכי דאכתי מצי לאשכוחי בלקיטה ולהחזיר ואי לית לי' נמי לא מפסיד, (דבפשוטו היינו למיזף סתם, ומתפרש להחזיר חטי או מעות, מיהו עיקר הא דייזף מחברי' איכא לפרושי בקוצץ דמים), ומ"מ ללוה מהני דעיקר צרכו הוא המתנת המעות ובוזה אמרי' דאין למלוה ריוח ע"י המתנת הסאה אצל

שער שבשוק, וצ"ע בפרש"י ותו' שם, ועי' לק' ס"ק מ"ז.

לפי ה"ג אפשר לפרש הלשון כמו יש לו סאה לזה עלי' כמה כורין לק' ע"ה א', והול"ל אין לוין על פירות שבשוק אע"פ שיצא השער, אלא נקט לישנא קלילא, דנהי דפוסקין על שער שבשוק, אבל אין לוין, ולפ"ז ענין דיצא השער פירושו שהחלו למכור בשוק בקביעות כל המוכרים ולכך יש שער קבוע, אבל אין במשמעות הלשון דוקא מחיר קבוע, ומש"ה חשיב לשער טעמא למימר שקילי טיבותיך וכן בשמעתין חשיב יש לו, אבל אם הי' רק ענין של מחיר קבוע אין לחשבו יש לו וגם איכא טיבותא כגון לקנות חטים בטבת שאינם מצוים בשוק כ"כ, ולפ"ז יש לפרש הנהגה אם שער שבשוק חשיב יש לו, ולא דמי למוכר דבעיקר הפסיקה יש לקבוע הדין כאילו קונה או יזיף מיד, משא"כ בהלואה דלהוצאה ניתנה.

ויותר הי' נראה לפרש דהנהגה אם סומכין על שער שבשוק שלא יתייקר בינתיים, דכמו בפוסקין דמתני' שרינן ביצא השער דוקא, משום דלא חיישינן שיתייקר עד דהו"ל למוכר, ובשוק של עיירות לא שרינן משום דחיישינן שיתייקר מזמן הפסיקה עד זמן שיוכל ליקח, בהאי טעמא יש לדון אם אלים קביעות השער להתיר ללוות עליו ולא נחוש שיתייקר עד זמן הפרעון, או"ד דוקא במוכר שרינן משום דסגי בזמן מועט עד שיקח בשוק, אבל במלוה דלהוצאה ניתנה בעינן למימר שאפי' אם יבא ליקח בעוד זמן מה ג"כ לא יתייקר, וסבר רב הונא דלא שרינן, ולמסקנא שרי דלא חיישינן שיתייקר כיון שיש שער קבוע, ומה שהלוח ממשיך להחזיק במעות אף לאחר שנתייקר זה אינו חסרון בפסיקה, דאף המוכר שרינן מפני שיכול לקנות, ולפ"ז הענין כפשוטו אם לוין על סמך קביעות השער שבשוק, ולא בעינן לזה יש לו כלל, כיון דהטעם משום דאין לחוש שיתייקר,

עיי"ש, וכשאמר ר"נ דפוסקין ע"כ יש כאן טעם מחודש שהלקוטות עצמם לא חשיב לגבייהו טיבותא למכור כשל לקוטות, ואע"פ שאין לו סגי בטעמא דמצי יזיף, (דמצי זבין לאו טעמא הוא לגבי מוכר וכמש"כ), וא"ל רבא א"כ ה"ה בעה"ב שעוסק במכירת תבואה דלגבי סוחר תבואה שער של לקוטות ככל שער שהם מצויים תדיר בשווקים, ולפ"ז באמת עיקר טעמא דפוסקין כרבה ור"י, וכאן חידש ר"נ דכיון דקצת טיבותא איכא, בעינן דלא להוי טירחא דמוכר באגר נטר, וכיון דמצי יזיף ולא מיצטרך למיזבן חשבינן לי' שפיר כיש לו למכור, ותו לא בעינן לטעמא דשקילי טיבותיך, מיהו נראה דבכה"ג משמשינן בשתי הסברות יחד וכמ"ש הרשב"א (בכל פסיקה), דלא סגי בטעמא דיוזיף ליחשב יש לו אי לאו דטיבותא נמי לא הויא כ"כ.

אם יכול לפוסק קודם שיצא השער שבשיצא השער יתן לו כפי השער

יב. נראה דיכול להקדים המעות ופוסק עמו שכשיצא השער יתן לו כפי השער, דלא גרע מפוסק עמו כשער הגבוה, שהקדים לו המעות לפני השער, ולא דמי להא דאמר ס"ג ב' התם הלואה הכא זביני, דהתם ההלואה ניתנה תחלה להוצאה שלא על פסיקת הפירות, ופשוט.

בדין לוין על שער שבשוק

ע"ב ב' אין לוין על שער שבשוק כו' בין לפרש"י בין לפי ה"ג הדבר ברור דה"ה שער דארבי ואכלבי, ומדנקט שער שבשוק מבואר דלא נחית בלשון זה לנהגין שוק של עיירות ומתפרש בפשוטו שוק שראוי לפסוק על שערו, ויש ללמוד מזה ללשון שער שבשוק שהזכיר רבא ס"ג ב' דלא נחית בזה לפרושי מדרגת השער, וכן יש לדקדק מדרבה ור"י שם, אלא דבדבריהם שהזכירו שריותא, י"ל דאגב אורחא אשמועינן דפוסקין אפי' על

פרכינן לרבנן מכדי יין) ומתני' דעד הגורן אפשר דמודו באומר עד הגורן דאע"פ שיש לו מעות אסור, (והא דאמר ס' ב' אי בתר סוף כו' צ"ל דאיירי בלא הו"ל מעות), ולפ"ז לעיל מ"ד ב' לא הו"ל למימר רב דינרי הוו לי' דה"ה סלעים, ופשוט דגרסא דחוי' היא, אלא דנראה שמהרא"י שהביא בהגה ס"י קס"ב ס"א מסתמך ע"ז, להנצל מהשגת הגרע"א ז"ל שם עיי"ש, שו"ר בב"י ס"י קס"ב עיי"ש.

ודעת ר"י (כ"ה בטור וכ"ה בתו' הרא"ש) והרשב"א והרא"ש וכ"ד הרמב"ן וש"פ דלא בעינן יש לו מעות, ופי' הרשב"א והרא"ש דחשבינן יש לו במה שבשוק דמצי יזיף או זבין, והק' הגרע"א ז"ל א"כ בפוסקין על השער למה לי טעמא דשקילא טיבותיך נימא דחשיב יש לו, ולפמשנ"ת לעיל ס"ק י"א דלגבי מוכר לא חשיב יש לו אא"כ יש לו משלו, דאטו זבן וזבין תגרא איקרי, ואפי' מצי יזיף לא מהני אלא בצירוף טעמא דשקילא טיבותיך וכמש"כ שם, ניחא דדוקא לגבי לוח אמרי' הכי, ויסוד הקו' אפשר להקשות על הגמ' דקאמר לעיל טעמא דזיזיף וכמ"ש הרשב"א ועי' לעיל שם, ובלא"ה נמי לא קשה דהא אמרו קושטא דמילתא, וכדפריך לי' אביי (וכן תי' הגרע"א ז"ל שם בפ"מ אחרייתא), וכן לפי' הראב"ד ניחא מה"ט דלא חשיב יש לו לגבי מוכר, ואמנם הראב"ד נתקשה בגמ' דלעיל למה לי טעמא דזיזיף, (ומזה ק' לתירוצ' הגרע"א ז"ל שם) ועמש"כ לעיל בזה.

ויש' לעי' אם יצא השער חשיב יש לו, מ"ט לא חשבינן אשראי יש לו וכמ"ש בשו"ע ס"י קס"ב ס"ב, הרי יותר מצוי לו האשראי משער שבשוק, כדמשמע בדינא דקיראה ס"ג ב' דאע"פ שיצא השער לא מהני, מ"מ ס"ד דאשראי מהני, וי"ל דבאשראי תלוי הוא בדעת אחרים, אבל יצא השער אינו תלוי בדעת אדם מסוים וכיון דיש לו אפשרויות הרבה חשבינן לי' יש לו, ולא דמי להאי דקיראה שנותן ה' ה' בזוזא וזה אינו מצוי בשוק כלל, וע"כ

[ועי' בירו' אמתני' ע"ה א' דאמרי' התם דרק עד הגורן אסור אבל בשנים ושלשה שבתות לא חיישינן שיתייקר, (מיהו זה צ"ע דהא לא קתני היכא קאי בזמן פסיקתו ויש ליישב דבגורן משתנה המחיר ולכך אסור ואפי' סמוך לגורן שחים ושלשה שבתות, ואע"פ שמשתנה לזולא כל שמשתנה אסור מיהו בתלמודן לא אשכחן חילוק זה ועי' לעיל ס"ק בכ"ז)], והא דקאמר הא חטי בהני היינו שהשער הי' קבוע זמן רב והיו יכולים לקנות ולפרוע בזמן הזול, והא דפרעי בטבת הלוח גורם ולא חשבינן למלוה כמבטיח סאתו מפני היוקר.

אבל הראשונים ז"ל פי' מלישנא דהא חטי כו' אי בעי זבין ופרע דמה"ט הו"ל כיש לו, ועי' לק' ס"ק כ"א כתבנו שכן עיקר ומבואר במתני' אע"פ שאין לזה יש לזה, ובתו' הצריכו שיהא לו מעות [ומבואר דס"ל דמטלטלין לא מהני דלא אמרי' מה לי דמיהן מה לי הן, דלפירושם במימרא דרבא ס"ג ב' אין מבואר חדוש זה], ור"ל דחזינן הלואת הסאה כאילו צריך רק לחטים ולא להמתנת המעות (וכמו אשה הלוח מחברתה ככרות), ולפ"ז קשיא להו למה לי שער קבוע רק שימצא פירות לקנות אפי' ביוקר, שהרי מקבל חטים, ובכמה שיוכל למצוא בשוק זהו מה שהוא מקבל, וי"ל דלא עדיף ממקבל מעות, דאע"פ שידענו שעתה המחיר בשוק הוא כמו שפוסקין, מ"מ אסור דחיישינן שעד שיבא המוכר לקנות יתיקר, וה"נ קיבל חטים שמחירם ד' לזוז ועד שיבא לקנות יהיו ג', או נימא כמש"כ לעיל דיצא השער מתפרש שמצוי הרבה לקנות בשוק, אבל בלא"ה לא חשיב לי' יש לו, אבל מה שסיימו בספרים דגרסי על פירות שבשוק צ"ע דא"כ לעולם לזין סאה בסאה אם יש לו מעט מעות (או אפי' מטלטלין להסוברים מה לי דמיהן מה לי הן), והא דפרכינן שבת קמ"ח ב' להלל יתפרש דוקא משום דהלל אוסר אף ביש לו ועי' לעיל סק"ה בזה (דיתיישב הא דלא

דפליגא], ועי' לעיל סק"ו דעיקר פירושם במימרא דשמואל ע"ה א' דחוק ואין כן דעת רש"י ותו' שם.

יג. דינים העולים בהלואת סאה בסאה.

א. המלוה סאה חטים בסאתים, אע"פ שבשעת הפרעון שוה סאתים כסאה בשעת ההלוואה, חשיב ריבית דאורייתא לדעת רוב הפוסקים, ויש סוברים דכיון שלא נתרבה ממנו בשעת פרעון לא הוי ריבית מדאורייתא.

ב. המלוה את חבירו סאה יכול לקוץ דמי' שיתחייב כמחיר של עכשיו, ובין הוזהר בין הוקרה נותן כשעת ההלוואה. - המלוה את חבירו סאה בסאה (באופן המותר) חייב להחזיר לו סאה אפי' הוקרה (ואפשר דיכול לפטור עצמו בדמי', ואין מחייבין אותו לשלם דוקא בחטים מיהו אם התנה ליתן חטים צ"ע אם זה בדין מו"מ דנותן לו מארנקי ישנה עי' מ"ה ב' [וזה חלוק בעיקר הענין כגון הקפת החנות אינה משמטת]. - הלוהו סאה סתם ולא פירש אם בסאה אם בדמים, יש לדון איך מתפרשת הלוואה סתם ונפ"מ כגון שהי' ללוה חטים או שיצא השער והוקרה אם חייב ליתן סאה, וכן נפ"מ בהוזלה אם יכול לפטור עצמו בסאה, ומדברי הגמ' והראשונים ז"ל משמע דידו על העליונה ואם הוקרה נותן דמי' הוזלה נותן סאה, [ולפ"ז אסור לו ליתן סאה כשהוקרה דהו"ל ריבית], אבל בפוסקים משמע דסתמא חשיב סאה בסאה, אלא שאם לא הי' לו ולא יצא השער אסור להחזיר כשהוקרה, ובחזו"א משמע לפו"ר דסתמא נותן דמי' בין הוקרה בין הוזלה (וזה צ"ע מברייטא ע"ה א'), רצ"ע.

ג. כל דבר דינו כפירות חוץ ממטבע היוצא באותה מדינה, ובזמננו אין חילוק איזה מטבע, אבל מטבע של מדינה אחרת דינו כפירות.

ד. אסור ללוות סאה בסאה, אפי' בזמן היוקר, ע"מ לפרוע בזמן הזול, ואפי' לזמן מועט

שיהא לו משלו דמצי יהיב כרצונו, והא דבתלמודא מדמי לה לעד שיבא בני, היינו לענין הנדון אם האשראי כמצוי בידו, אבל לא לגמרי מדמי להו שיהא דין סאה בסאה כדין מוכר בפחות מן השער, ומ"מ הפוסקים מדמו לה לענין דלא חשיב האשראי כבידו, וממילא י"ל דגרע משער שבשוק וכמש"כ, [ויעוי' בגליון הגרע"א ז"ל בשו"ע שם שהביא לחלק בין יש לו לענין פסיקה או לענין סאה בסאה, ובסברא צ"ע להמציא כן, ואדרבה לענין פסיקה כ"ז שלא יצא השער חשבינן לי' כמוזיל גבי' דהא ליכא שער קבע, אבל בהלוואה כיון דחטי שקיל א"צ כ"כ יצא השער (עי' תו' בשמעינן), והא דאמר בקיראה דליתנהו גבי' אסור ה' ושרי ד' היינו ביצא השער, וצ"ע בזה] ועי' לק' ס"ק כ"ה.

שיטת תו' והראב"ד דבעינן יש לו מעות, צ"ע, דהיכי סתים תלמודא בהכי, הא לר"ה בעינן יש לו כל הסכום של ההלוואה, והני בני בי רב בפשוטו עיקר כונתם להלוואה ולא לחטים מדפרעי בטבת, ואיך אפשר לומר דסתמא ביש בידם מעות כנגד החוב, גם מ"ש תו' והרא"ש דלר' יצחק סגי ביש בידו מעט מעות צ"ע לחדש בדר' יצחק כולי האי, (דלפי' ש"פ ודאי שלא הי' מועיל שער שבשוק אם הי' יכול לקנות רק משהו), וכבר הסכימו ז"ל דלשיטת הגאונים א"צ יש לו מעות, וכן מוכיח לשון לוין סתם לפירושם.

הרי"ף והגאונים פ' הא דאמר ע"ה א' לוין סתם ופורעין סתם ר"ל על שער שבשוק או שיש לו, ומבואר דהלל לא ס"ל היתירא דלוין על שער שבשוק, ואם נימא דשער שבשוק חשיב יש לו ניחא, אבל לפי מה שצדדנו דטעמא דלוין על שער שבשוק משום דלא חיישינן שיתייקר, צ"ע מנ"ל דהלל פליג, וצ"ע, ולפי מה שצדדנו ניחא טפי דאתיא דיניה דרב הונא דשמעתין אף כר"נ אמר שמואל דפסק כהלל, [מיהו מפ' הרי"ף שכ' הכא נמי דלוין סתם נראה דס"ל

דאע"פ שאין לזה יש לזה, ועי' לק' ס"ק כ"א].

ז. אם קבע לו זמן שלא יוכל לפרועו תוך הזמן אסור אפי' יצא השער, אבל בסתם קביעות זמן מותר, שפירושה לא יאוחר מיום פלוני, ואם יש לו מותר אפי' קבע זמן שלא יפרענו, (וצ"ע בזה עי' סק"ז).

ח. אם הלוח סאה בסאה ולא ידע שיש לו או שיצא השער אע"פ שנתכוונו להלוות איסור, מותר וחייב לשלם סאה אפי' הוקרה.

ט. לזה אשה מחברתה ככרות וכיו"ב אפי' ע"מ להחזיר ככר בדבר מועט לא קפדי ויהיב מתנה, אפי' לותה סתם ונתייקר דמן הדין אינה חייבת להחזיר ככר כדלעיל דין ב', מ"מ מותרת להחזיר ככר, וכן א"צ לדקדק אם הככר שלותה הי' קטן מעט ומחזרת גדול יותר דכל כי האי בדבר מועט לא קפדי [כ"מ ברשב"א], וצ"ע שיעור דבר מועט, אבל הלוואות הרגילות חשיבי דבר מועט.

בדינא דאומר לשולחני כו' ואם הוא גם ב' מיני מטבעות

יד. מ"ו א' רב אשי אמר לעולם בדמים ובפרוטטות כו' רב אשי בא ליישב משמעות הברייתא שהשולחני נותן מעות היוצאין בהוצאה ולא פרוטטות, וגם לשון אני אעלה לך כו' משמע שאינו קונה מעות ידועות, ולכך מפרש לה בקנין כסף, ולא הוצרך לפרש דבפרוטטות דקאמר אבעה"ב בלחוד קאי, דכיון דקאמר בדמים ממילא מתפרש שהשולחני נתן מטבע לקנין דמים, ולא שוה כסף לקנין דמים, וגם מה צורך לאוקומי בנותן פרוטטות, דאדרבה ברייתא כפשטה טפי במטבע ופרוטטות, ועוד דבפרוטטות בפרוטטות ריבית מעליא הוא כיון שמחזיר מאותו דבר ומאי דרך מו"מ איכא, וכיון דע"כ שאין השולחני נותן מאותן שמחזיר לו אין שום סברא לאוקומה

אסור [וצ"ע בזה דבירו' מתיר], בד"א בשאין ללוה מאותו המין ולא יצא השער, אבל אם יש לו או שיצא השער (אפי' אינם יודעים בכמה השער) מותר.

ה. יש לו, פירוש, שיש ללוה מאותו המין שלוח [ששוה גם במחירון], אפי' מעט כגון אם יש לו חטה אחת לזה עלי' כמה סאין טיפת יין לזה עלי' כמה כדין (ואע"פ שאין במעט הזה שו"פ). — והרצתה להלוות את חבריו חטים בחטים ואין ללוה מאותו המין כלל, יתן לו המלוה מעט במתנה (גמורה), או ימכור לו, וכן יכול להלוותו מעט בדרך היתר כגון שיקצוץ לו דמי אותו מעט כשער של עכשיו, ואחר שיש לו יכול להלוותו הרבה סאה בסאה, [אבל היתר דדבר מועט אין כאן ללוות גם המעט הראשון סאה בסאה, וכן לא לשעה מועטת]. — אם הקנה ללוה מעט שלא בידיעתו לא מהני אע"פ שהלוה מאמינו או שיש לו עדים, מיהו אם הלוח ניחא לי' גם בשעה שנודע לו אפשר דמהני (אבל לא סגי אם הוה ניחא לי' בשעת ההקנאה). — הי' ללוה פקדון ביד אחרים מאותו המין חשיב יש לו, אבל אם אחרים חייבין לו מאותו המין אע"פ שיש בידם עתה (ועומדים לפרוע לו מזה) לא חשיב יש לו. — אע"פ שיש ללוה מעות ואינו צריך להמתנת המעות כי אם לחטים אסור, ואע"פ שיכול לקנות חטים במעותיו אא"כ יצא השער וכדלק'.

ו. יצא השער היינו שיש לאותו המין שער קבוע בשוק [ואותו שער נמשך ואינו עומד להשתנות מהר, וצ"ע מה נקרא שוק של עיירות ונראה דיש להחמיר בשוק של עיירות כעת המחבר], ואז מותר ללוות סאה בסאה, ואפי' אין ללוה מעות כלל, [והטעם משום דהלוח חשיב כיש לו שיכול ללוות או לקנות באשראי וכיו"ב, כ"כ הפוסקים, ולכאור' הי' נראה הטעם משום דלא חיישינן שיתייקר, מיהו העיקר כפי' הראשונים ז"ל וכדתנן טעמא

שעה, חשיב הלואה, כגון באבד המפתח או שהלך בנו מבואר גם באשה הלוח מחברתה ככרות ובבני חבורה לק' ע"ה א', וכבר נתבאר הטעם לעיל סק"ג דכיון שהוא צריך עתה ואין לו היינו הלואה, ואין לנו ענין בסיבה המצריכתו ללוות ובאורך זמן ההלואה, וכיון שכן פשוט דכשמוסיף בפרעון הו"ל ריבית גמורה ולא חשבין לי' כמתנה, וה"נ אף שמהצעת הברייתא נראה שאינו צריך להמתנת מעות כלל אלא לפי שתובעין אותו בשוק הוכרח ליתן להם משל שולחני, מ"מ אין בין זה להלואה דעלמא ולא כלום, והר"ז כאומר לשולחני ואני אעלה לך ממעות שיגיעו לי ממדינת הים בעוד לי יום והם כבר עתה בספינה דכל כמה שלא זיכם לו בקנין אין כאן מכירה והו"ל הלואה גמורה, [שו"ר בב"י בשם תלמידי הרשב"א וע"ע לק' ס"ק י"ז].

הרי"ף לא הביא האי שמעתתא משום דאין בזה חידוש להלכה, דהיתרא דאית לי' מבואר בדר"נ ס"ג ב' דאיתנהו גבי' שרי, ואיסור מעות בדינר ותריסית פשוט הוא, ומבואר מזה דמפרש כפי' הרמב"ן וכמשנ"ת.

אי ר"א ועולא מודו לרב אשי דבי"ל שרי

נראה דר"א ועולא מודו לדינא דרב אשי דביש לו מותר לתת דינר וטריסית פרוטטות בדינר מטבעות, דבדר"נ ס"ג ב' משמע שזה דין פשוט ולא אתא אלא לאשמועין דליתנהו גבי' אסור, והיינו דמהדר התם לאשכוחי חידוש בליתנהו גבי' עיי"ש, והא דלא אוקמוה כרב אשי, לר' אבא ל"ק דכיון דלא ידע הדיקא נמי י"ל דלא ניחא לי' לאוקומה בפרוטטות אא"כ מתפרשת כולה בחד גוונא, ולעולא י"ל דמשמע בדינר מעות שבא להשמיענו דומיא דסיפא שאין המעות ממין הדינר מדלא קאמר תן לי דינר, ולאוקימתא דרב אשי נראה דלהכי לא קאמר תן לי דינר ואני אעלה לך יפה דינר ותריסית,

בפרוטטות, שו"ר דבלשון "לעולם" מוכח דאיירי בשהשולחני נותן מטבע, דהשתא חוזר לאוקומה כדלעיל שהשולחני נתן מטבע, ואמנם במה שמעלה לו לא איירי כדלעיל, אבל שייך שפיר לשון לעולם כיון דלא עסקינן לעיל במה שמעלה לו אלא במטבע הניתן, [ועי' גירסת רש"י לעיל], אבל אי איירי אידי ואידי בפרוטטות צ"ע מאי לעולם, [ורש"י פי' לעולם כדקאמרת עיי"ש], ולשון תו' ק"ק שכ' דהכא אינו כו' דדמי למו"מ, ואי במטבע ופרוטטות מו"מ מעליא הוא, וקצת משמע מזה דס"ל דאף בשני סוגי מטבעות חשיב כמו"מ, אבל לפ"ז לא הי' צריך לאוקומי בפרוטטות אלא כיון דנותן מעות ומחזיר דינר ותריסית מותר, א"ו דוקא יפה דינר ותריסית אבל דינר ותריסית אסור, וכונתו דדמי כאילו כונתו למו"מ, משא"כ בקיראה דכונתו ממש למו"מ, (ומ"ש וי"ל דהכא ר"ל דהא הכא), וכ"מ בתו' הרא"ש עיי"ש, [מיהו י"ל דלא גרסי ובפרוטטות ועי' רש"י וכ"נ מדלא הזכירו כן בתירוץ] וכ"כ הרמב"ן הרשב"א והרא"ש, וכ"מ מדקאמר הו"ל הלואה ואסור ש"מ דבמעות לא חשיב מו"מ, [ויעוי' לשון הראב"ד בשטמ"ק שכ' ליישב לשון זה דר"ל כהלואה עיי"ש ומזה דקדק הרשב"א דס"ל דממעות לדינר חשיב דרך מו"מ, ואע"ג דתרויהו מטבעות, וכ"נ ממה שהוצרך לדחות דברי המתירים ללוות בריבית כשיש לו עיי"ש, ויתכן שלא גרס ובפרוטטות, ועי' סה"ת סוף חלק ה']. - בפרש"י כבר נתקשה בתו' הר"פ הובא בשטמ"ק עיי"ש.

לשון נעשה כאומר, נראה דשיגרא דלישנא הוא כדלעיל מ"ד ב' ול"ק ס"ג ב', והכא הו"ל כיון דאית לי' שרי כההיא דהלויני כו'.

לבאר דהלואה הוא בכל אופן ואפי' לזמן קצר עיקר הדברים דאף כשאינו צריך להלואה, אלא שאירעו מקרה המצריכו ללוות לפי

דכל שנותן כסף עבור נחושת אפי' שתייהם טבועות דרך מו"מ הוא ושרי ביש לו, וביאור דברי הראב"ד והראשונים ז"ל עי' להלן.

באיזה אופן חשיב מו"מ ומתי הלואה, ושגם במטבעות שייך דרך מו"מ

ויש"ר בספר אאמו"ר שליט"א סט"ז סק"ז בכ"ז, ואנהרינהו לעיינין ועפ"ז נבא לבאר יסודי הדברים, והנה לכא' בין בדרך מו"מ ובין בדרך הלואה שייך בשני סוגים, והיינו במו"מ כגון הלוקח מחנוני סאה ומקנה לו תמורתה סאה שיש לו בתוך ביתו, או שלוקח סאה חטים ומקנה לו סאה שעורים שיש לו בתוך ביתו, והיינו דרך מו"מ, וכן בדרך הלואה שאין לו או שיש לו ואינו מקנהו, שייך בחטים בחטים וכן בחטים בשעורים, והנה אם מטבע עושה חליפין או שלקח כלי וקנה כלי שבביתו בחליפיו אין כאן ענין הלואה והכל מותר אפי' מטבע כסף בשתי מטבעות.

וכן בקנין כסף אע"פ שאין הכסף נקנה אלא מתחייב ואם נשרפו מעותיו חייב ליתן מעות אחרות, ואף לכתחלה אין כאן חיוב לתת מאותן מעות, מ"מ כיון שמשך הפירות נתחייב זה במעות, והמתנת המעות זה דבר נוסף, ואינו מתייחס לחלות המכירה שמכר לו ביוקר, והיינו דשייכא בסוגיא דטרשא ס"ה א'.

ונדון מו"מ דשמעתין הוא בנתן המטבע ונתחייב בפירות במי שפרע ולא בחיוב גמור, ויש מקום לומר דג"ז מו"מ גמור, כיון שהתנה לתת לו מאותן שבביתו, אע"פ שאין ע"ז חלות מקח כי אם מי שפרע, מ"מ אין ע"ז שם הלואה כלל, מיהו י"ל כיון דלא חל כאן מכירה הו"ל הלואה גמורה, ותנאי תשלום ההלואה אינם קובעים את זה למו"מ.

ביאור הסוגיא לפ"ז

והנה פשטות לשון הגמ' דקאמר הו"ל הלואה משמע דאפי' הי' מתחייב ליתן מביתו

דאתא לאשמועינן דאפי' קיבל מעות אסור להחזיר דינר כי אם יפה דינר.

בכ"ז מש"כ כאן עי' מש"כ בהמשך ובס"ק ט"ו- י"ח, ויש דברים שנשנו שם ומהם שחזרנו עיי"ש.

עוד בהנ"ל וביאור הסוגיא

שם תן לי בדינר מעות, לכא' נראה לפרש תן לי ו' מעה כסף, והיינו דקאמר הו"ל הלואה דכסף בכסף תרוייהו טיבעא הוי, אבל אם נתן לו פרוטות של נחושת והוא מעלה לו דינר של כסף חשיב דרך מו"מ, אע"ג דנחושת לגבי נפשי' טיבעא הוי, מ"מ לגבי כספא פירא הוא, וכל מש"כ לעיל פירשנו בדרך זו, דלפ"ז הראב"ד שמפרש דלאו הלואה ממש קאמר, ע"כ ס"ל דשני סוגי מטבעות כסף נמי חשיב דרך מו"מ מדאורייתא, ברם שו"ר דלכא' אין הדבר פשוט כן, דרש"י פי' בדינר מעות פרוטות והיינו כמש"כ תו' דמעות אינו שם המטבע אלא שם כולל כמו דמים, ולפ"ז אם נותן לו דינר בעד פרוטות הו"ל נחשת בכסף ולאו הלואה גמורה היא, וכך אפשר לפרש דברי הראב"ד שהביאו הראשונים ז"ל, [וכ"מ בסה"ת סוף ח"ה בשם ה"ג, דנחשת וכסף דרך מו"מ הוא], ובזה אדרבה מסתברים דברי הראב"ד כיון דחשבינן לי' לענין מו"מ פירא לגבי טבעא, ה"ה הכא דחשבינן לי' מו"מ, אלא שהראשונים ז"ל פקפקו בזה מדקאמר הו"ל הלואה, ולא משני מאי מעות פרוטות, אבל נראה דלאו ראי' היא דאם איתא שעיקר ההיתר דברייתא סמ"ך ע"ז שמקבל מהשולחני פרוטות ליכא למסתם מעות, ובפרט לגרסא דידן דתני ממועות שיש לי בתוך ביתי, [ועי' לק' ס"ק ט"ו תירוצ' אחר], ולכן נראה לקיים לכו"ע דמנחשת לכסף דרך מו"מ הוא, ואף לפי' הרמב"ן והרא"ש שהזכירו טבועות ר"ל שהם טבעא ותרוייהו בכסף או תרוייהו בנחושת דלגבי ידי' טבעא הוא, וכ"נ להלכה דלא אשכחן חולק בזה,

מינה כ' בסה"ת בשם הראב"ד דאפי' מלוה סאה חטים בסאה דוחן ויש לו דוחן, כיון דלאו דרך מו"מ הוא אסור.

ברם דעת הראשונים ז"ל נראה דבכה"ג דאמר לעיל הו"ל הלואה גמורה וריבית קצוצה, בכה"ג משני רב אשי דבדמים ופרוטטות מותר, וש"מ דאע"פ שאינו מקנה הפרוטטות בקנין כסף מותר, דכיון דהו"ל דרך מו"מ שאינו משלם מה שנטל לא חשיב ריבית דאורייתא, וכיון דאית לי' שרי מדרבנן כדשרינן בסאה בסאה ויש לו, וכ"נ במימרא דר"נ ס"ג ב' שאינו מקנה לו הקיראה ואפ"ה שרי כיון דאית לי', מדקאמר ליתנהו גבי' אסור ומוקמינן לה בדאית לי' אשראי ואם כל ההיתר שייך כשמקנה לו אותם שבאשראי, א"כ העיקר חסר, וגם לשון יהיבנא לך ביש לו לא משמע שמקנה לו דבר מסוים, וכ"נ דעת תו' שכ' דההיתר הוא משום דדמי למו"מ והיינו בשינוי המטבעות אבל עצם הענין הלואה היא, וכ"מ בתו' ס"ג ב' ד"ה מהו, ועי' ס"ד ב' ד"ה האי, וכ"נ דעת ש"פ דכל דדמי למו"מ בזה שמתחייב דבר אחר ממה שלוקח הו"ל דרך מו"מ ושרי מדאורייתא אפי' דרך הלואה, וממילא מדרבנן ביש לו.

ולדעת הראב"ד נראה דהמלוה סאה חטים בסאתים שעורים, כשמחיר סאה חטים וסאה שעורים שוה, הו"ל ריבית דאורייתא דלאו דרך מו"מ הוא, שאינו מקנה דבר אלא הלואה גמורה, ואפי' יש לו, כיון שאינו מקנהו הלואה גמורה היא וריבית קצוצה, [ועי' פי' הראב"ד ר"פ איזהו נשך].

ונקטו האי כללא בידך, הא דשרינן בדרך מו"מ טפי מבדרך הלואה, לדעת הראב"ד העיקר תלוי אם חל מקח על דבר מסוים, אפי' רק לענין מי שפרע, או אפי' רק אם לא חזרו בהם, ואז מותר מדאורייתא אפי' דינר בשני דינרים, ולדעת ש"פ אם לא חל מקח גמור הו"ל הלואה, אלא דבהלואה נמי

בקנין כסף דומיא דקנין חליפין הו"ל הלואה, ונראה מזה דאין מועיל המי שפרע לקבוע שזה מו"מ, מיהו י"ל דזה ממילא מובן כיון שאין חל קנין על המעות שבביתו, מתפרש הענין התחייבות ליתן מעות וזה שא"ל ממעות שבביתו ר"ל שיש לו וא"צ המתנת מעות אבל לא להקנות מה שבביתו, ולכך הו"ל הלואה, אבל הראב"ד פי' דהו"ל הלואה אינו ר"ל הלואה ממש, והיינו טעמי' דכיון שמתפרש בקנין כסף דומיא דחליפין אין כאן הלואה אלא מכירה אלא דמדרבנן יש לאסור דדמי להלואה כיון שלא חל הקנין לגמרי, ומדברי הנמו"י נראה דהחולקים על הראב"ד ס"ל דאף בקנין כסף הו"ל ריבית קצוצה מדאורייתא, והיינו משום דכסף אינו קונה, מיהו אאמו"ר שליט"א הביא מדברי הרמב"ן דכסף קונה כ"ז שלא חזרו בהם וא"כ אין לקרותו ריבית קצוצה, וע"כ דטעמי' דהרמב"ן משום דאינו מקנה לו המעות שבביתו בתורת קנין אלא התחייבות, מיהו הנמו"י שסיים ולא חלקו עליו לכאור' כונתו בכה"ג שאומר בתורת קנין כסף, ועי' להלן.

והא דרב אשי אם מתכוין בתורת כסף הדבר פשוט דשרי דינר בפרוטטות דמכירה מעלייתא היא, וק"ק למה לי' לאתויי ההיא דעד שיבא בני, דהתם אינו מקנה לו משלו, ואפשר דלכך פי' הראב"ד דאיירי במטבע ומטבע, דהוי דומיא דהלואה שמחזיר אותו חפץ, וכי היכי דשרינן התם בהלואת סאה בסאה משום דחזינן לי' כמכירה אע"פ שמחזיר כמו שלקח, ה"נ הכא יש להתיר בדרך מו"מ אע"ג דתרווייהו טבעא, ולפ"ז קמיפלגי רב אשי ור"א ועולא אם מותר לתת דינר ותריסית מטבעות לדינר בדרך מו"מ, והיינו דאמר רב אשי לעולם כדמעיקרא ודקאמרת ריבית הוא, בדרך מו"מ שרי, ולפ"ז לא שמענו במלוה דינר ע"מ שישלם יפה דינר ותריסית פרוטטות, ואע"ג דאית לי', כיון שאינו מתכוין להקנותו בתורת כסף, ודעדיפא

שרי בשני מינים דחשיב מו"מ מדאורייתא, והדברים מוטעמים יותר למאי דקיי"ל ס' ב' בתר מעיקרא אזלינן, וכיון דאזלינן בתר מעיקרא הו"ל מו"מ גמור, [והראב"ד מפרש שם בע"א ולע"כ], כ"ז כתבנו ביסודי הדברים אבל הדברים צריכים בירור בסוגיות ובפוסקים, ונחזור לבארם בסוגיות בס"ד.

מ"ו א' ואי ס"ד אין מטבע נעשה חליפין כו'

טו. מ"ו א' ואי ס"ד אין מטבע נעשה חליפין הו"ל הלואה ואסור, יש להקשות נוקמה בשהשולחני נותן לו פרוטות של נחשת והוא מעלה לו דינר יפה וטריסית כסף, דהוהב קונה את הכסף, (ועי' לעיל בזה) וי"ל דכל כה"ג אפי' אין לו מותר, שאין הנחשת קונה את הכסף אלא מחייב את הכסף, ואין מעלה ביש לו, אלא שייכא בסוגיא דטרשא ס"ה א' בקץ ולא קץ מיהו הכא חשיב קץ כיון שאומר יפה דינר וטריסית, ולע"כ.

הראב"ד מפרש הא דאמרי' הו"ל הלואה ואסור כהלואה ולא הלואה ממש

שם הו"א לי' הלואה ואסור, לכאור' משמע דאע"פ שמקנהו המעות שבביתו דומיא דחליפין, מ"מ הו"ל הלואה ואסור, ואפשר דהטעם משום דמטבע אינו נקנה לעולם אפי' לענין מי שפרע אלא מתחייב, דזהו ענין המטבע במו"מ שאינו נצרך גופו אלא שימוש ומה לי האי מה לי האי, ועי' מ"ה ב', אבל אאמו"ר שליט"א כ' ודקדק כן מד' הרמב"ן דאפי' מטבע קונה אותו מטבע בקנין כסף מדאורייתא וא"כ מבואר דשייך ענין מכר על המטבע עצמו לענין מי שפרע, וה"נ מסתברא דכמו שבחליפין קונה המטבע עצמו ה"ה דשייך כה"ג בכסף, וא"כ קשה מ"ט הו"ל הלואה ואסור, הרי יש כאן מכירה גמורה, ותירץ הראב"ד דר"ל כהלואה ממש ולכך אסור, ומהאי טעמא באמת פליג רב אשי וסבר כיון דדרך מו"מ הוא שרי, ולפ"ז ענין מו"מ היינו שמקנה לו ממש מה שברשותו דומיא

דחליפין, אלא שאין הקנין מועיל לגמרי כי אם לענין מי שפרע, אבל אם אין המכר בעין אע"פ שמתחייב ליתן לו, אין כאן מכירה כלל, וה"ה אם אינו מקנה לו ממה שיש לו בעין, כגון אם אמר לו ואני אעלה לך סתם אע"פ שיש לו הו"ל הלואה ואסור, ואפשר דאפי' אם אמר לו עד שיכא בני ולא אמר אעלה לך ממה שיש לי בבית הו"ל הלואה ואסור, וכ"נ ממש"ש בשטמ"ק בשם הראב"ד שביאר הא דאמרי' הו"ל הלואה מפני שחייב באחריותו משא"כ בחליפין שנגב או אבד אינו חייב באחריותו, ומבואר מזה דמפרש לה במכירה גמורה אבל בעד שיכא בני אפי' מפרש שכשיכא יתן לו ממה שיש לו בביתו כיון שאינו מקנה לו עתה מה שבבית הו"ל ריבית דאורייתא ואסור.

במש"כ הראשונים דמטבע במטבע הוי ר"ק הוא אף במזכה לו המטבע

ולפ"ז מ"ש הרשב"א והר"ן והנמו"י דמטבע במטבע הו"ל ריבית קצוצה ע"כ היינו אף במזכה לו המטבע שבתוך ביתו, וצ"ע טעמא דמילתא הרי אין כאן הלואה כלל, וצ"ל כיון דאחריות המטבע על הלואה אפי' באונס גמור (ואפי' מדאורייתא), דכך מתפרש קנין כסף לענין מי שפרע, שהרי אם נשרפו החטים בעלי' משמע דליכא מי שפרע על הקונה אם חוזר בו, וכ"מ בתו' מ"ז ב', (וגם בשמעתין הדבר פשוט כן שאם אבדו מעות שבביתו אפי' מצד היושר א"צ השולחני לוותר), וגם אין כאן התחייבות על חפץ מסוג אחר, בכה"ג חשיב מדאורייתא הלואה דמ"מ כל המעשה הוא נתינת כספו בנשך, ומה שמביאנו לומר כן הוא משום דס"ל דהמלוה סאה חטים בסאתים שעורים חשיב דרך מו"מ מדאורייתא אע"פ שמחיר סאה חטים וסאה שעורים שוה, וא"כ מציאות מו"מ מדאורייתא היא בהחלפת חפץ זה באחר, אבל החזרת אותו חפץ הלואה קרי לה, וכל שיש המתנה חשיב ריבית, אבל בלא המתנה ג"כ מתנה בעלמא יהיב לי',

דשרי, וכיון דלא מצאנו חולק עליו בזה אין לאסור, [אלא דאפשר דס"ל להראשונים ז"ל שאין חלות קנין במטבע על מטבע כלל ואינו מתחייב לו המטבע שבביתו, וצ"ע בענינים אלו], דאם לא נפרש סוגיין כהראב"ד, י"ל דאף ר"א ועולא שרו בזה, דמעולם לא דנו במו"מ גמור, ואאמו"ר שליט"א סיים בזה בצ"ע, ובפירות על פירות נראה שיש להקל, והרא"ש לא סליק אדעתו כלל לפרושי במקנהו ממש וכמשי"ת.

בהלואה גמורה אף באמור עד שיבא בני כשאינו מקנהו הוי ר"ק

ובאמור הלויני עד שיבא בני אפי' אם מתפרש שיתן לו ממה שיש לו ואפי' פירש שיתן לו ממה שיש לו, לכאור' נראה עיקר דריבית קצוצה היא, כיון שאין מקנהו כלום, והרי כל מקור הדין דיש לו מותר בהלואה מעד שיבא בני למדנו, עי' לעיל סק"ג, ואם איתא דעד שיבא בני אינה הלואה מדאורייתא היכי גמרינן מינה ליש לו ואינו מפרש עד שיבא בני, וזה הרי מבואר בדבר מ"ד ב' דיש לו סתמא מהני, וכ"כ שם הר"ן והנמו"י, וגם בדעת הראב"ד כתבנו כן, עי' בדבריו בשטמ"ק דמייית מתני' דעד שיבא בני למימר שלא התירו אלא סאה בסאה, ולדעת הנמו"י צריך לפרש מתני' כשאין מתפרש שיתן לו מתוך ביתו, ול"מ כן, ושמא ס"ל להרשב"א והר"ן דכשהדבר מצוי בביתו וא"צ להמתין כלל בזה י"ל דחשיב מו"מ אבל בעד שיבא בני אף להראב"ד חשיב הלואה, מיהו בתלמודא מדמי להו, וצ"ע, מ"מ בכה"ג עיקר דעת הראשונים ז"ל דהו"ל ריבית קצוצה, ולמש"כ אף הראב"ד לא חלק בזה, ואפשר הי' לומר דיוצאה בדיינים, לו"ד הנמו"י, ובזה מטבע ומטבע או פירות ופירות שוין, ועי' לק' ס"ב סק"ז מסוגיא ע"ג א' בפירות בפירות.

שם ואידי ואידי פירא הוו ומש"ה נקנו בחליפין, יש לעי' א"כ אין לו אסור

ולפ"ז נראה כמ"ש הנמו"י שלא חלקו הרשב"א והר"ן על הראב"ד דנהי שפירשו תחלה הגמ' כמשמעות הו"ל הלואה אבל כיון שדברי הראב"ד נראין בסברא אפשר שיש לקבל הדוחק דמפרש לה כהלואה, ברם אאמו"ר שליט"א לא ניהא לי' לפרושי דאיכא מ"ד דבדרך מו"מ גמור הו"ל ריבית קצוצה, ולכך פירש מחלקותם באופן ממוצע שאינה הלואה וגם לא מכר גמור כגון שא"ל הלויני עד שיבא בני ואשלים לך ממה שיש לי בביתו, דנהי דאין חל קנין על מה שבביתו מ"מ חשיב דרך מו"מ, ובהא פליגי, וכ"נ בנמו"י שכ' דעד שיבא בני מתפרש שקובע פרעונו ממה שיש לו בביתו והיינו דרך מו"מ, אבל למש"כ לעיל דעת הראב"ד בעד שיבא בני דהו"ל הלואה גמורה וריבית קצוצה, ומתני' נמי הכי מוכחא דלא שריא בעד שיבא בני אלא סאה בסאה, ועי' להלן.

לבאר דברי הרמב"ן שאינו מקנה ממש מה שיש לו בתוך ביתו

ודברי הרמב"ן מתפרשים כמש"פ אאמו"ר שליט"א דלאו במקנה ממש ממה שיש לו בתוך ביתו, וכ"מ דמדמי לה לעד שיבא בני, ואי איירי הכא בהקנאה גמורה, א"כ כבר חלה קודם שבא בנו, וביאת בנו אינה האפשרות להביא החפץ של הלוקח מבית המוכר לבית הלוקח, ולפ"ז צ"ל דהבנת הרשב"א והר"ן בראב"ד אינה כמש"פ בדעת הראב"ד דאיירי במכירה גמורה, דלא ניהא להו לפרש דבריו כן דמדקאמר נעשה כא"ל הלויני עד שיבא בני משמע דאיירי בעד ולא בהקנאה גמורה, וכמ"ש הנמו"י, וכדעת אאמו"ר שליט"א, [ואמנם דעת הראב"ד נראה כמש"כ דמפרש דמים דומיא דחליפין].

ולאמור במקנה ממש מה שיש לו בתוך ביתו ליכא מאן דפליג דלא הוי ריבית קצוצה, ולדעת הראב"ד נחלקו האמוראים אי שריא מדרבנן ומסקנא דרב אשי

דמדמי לה לעד שיבא בני היינו משום דטעמייהו דר"א ועולא דאסרי במטבע ומטבע אפי' דרך מו"מ משום דבשיון מיתוי כהלואה, ואהא מייתי דשרינן עד שיבא בני, מסברא דכאילו פרעו מזה והיינו מו"מ, ולא חשיבנן לי' הלואת סאה בסאה, מיהו קשה דלא מפרש תלמודא הדיקא נמי בענין אחר ומשמע דהכי קאי למסקנא, גם הלשון משמע שאינו מו"מ גמור אלא אלא עד שיבא בני שאינה אלא התחייבות לתשלום, ובכה"ג הו"ל ריבית קצוצה, [אא"כ נימא דהראב"ד פליג בזה וכמ"ש הנמו"י וכמשנ"ת ס"ק ט"ו].

בפירוש התו' ואי מיירי בפרוטות או בפרוטות
שם תוד"ה נעשה, וי"ל דהכא אינו נותן לו אותו מטבע עצמו שלקח אלא מין אחר כו' כבר נתבאר לעיל ס"ק י"ד ט"ו דבנתן שולחני פרוטות נחשת ובעה"ב מחזיר דינר כסף הו"ל מכר גמור דנחשת פירא, ואין מועיל יש לו כיון שאין הכסף נקנה אלא מתחייב, אלא דהכא איירי בשולחני נותן טבעא כפשטא דמילתא, ומשמע מדבריהם שהבעה"ב ג"כ נותן טבעא אלא מטבע שונה וזה צ"ע דכיון שאינו מקנה לו מה שבביתו אין חילוק בין מעה כסף לדינר כסף ואין לחשבו דרך מו"מ, שהרי כתבו בקו' דהוי ריבית גמור, ואין ריבית גמור משתנה למו"מ בטבעא וטבעא, שו"ר בב"מ סי' קע"ג הוכיח כן ממתני' המלוה סלע בה' דינרין וקרי לי ריבית דאורייתא, ואי גרסי התו' בגמ' לעולם בדמים ופרוטות, נראה לפרש דבריהם כפי' הרא"ש, ולא הוצרכו להזכיר דהכא מטבע ופרוטות שהרי זה מפורש בגמ', וכ"נ כיון דברש"י מפורש בפרוטות סתמא קיימי כפרש"י, וכדיקא נמי דקאמר, וכ"ה בתו' הרא"ש, ושו"ר דכן עיקר דגרסי לעולם בדמים ובפרוטות וכגרסת רש"י וכ"ה גרסת הרא"ש, וס"ד דאיירי בפרוטות כדלעיל ולאפוקי חליפין אחר דמים, וע"ז פי' הרא"ש דהאי פרוטות אינו כדלעיל, וגם בתו' מטבעות שכ'

פשיטא הא אין כאן חליפין כלל, ונראה דמדאורייתא אף באין לו שרי דהו"ל כמתחייב בקנין סודר [שאינו תשלום על הסודר] ומתחייב אפי' טובא, [ואפי' אם הוא תשלום מותר מעיקר הדין כיון דהסודר הוא הפירא והו"ל מו"מ גמור], ומ"מ מדרבנן אסור, דדמי להלואה, והא דאסור מדרבנן היינו דוקא באידי ואידי פרוטות, אבל בשני מיני פירות שרי אפי' אין לו, מיהו עדין צ"ע בסוגיא דטרשא, ועמש"כ בריש הס"ק לענין נחשת וכסף.

בפר"ח בדברי רב אשי

טז. **שם** רב אשי אמר לעולם כו' בפר"ח הנדמ"ח מפרש לעולם כדמעיקרא במטבע ומטבע ואע"ג דטפי לי' דרך מו"מ שרי, והיינו כפי' הראב"ד דרב אשי פליג אהא דקאמר הו"ל הלואה ואסור וס"ל דביש לו דרך מו"מ שרי, ולפמש"כ לעיל ס"ק ט"ו בדעת הראב"ד היינו שמקנה לו ממש אותן שבתוך ביתו, ולא רק התחייבות לשלם מהם, והא דלא מוקי לה בדמים ופרוטות י"ל דהא פשיטא דמו"מ גמור הוא, ואף דר"א ועולא אסרו מדרבנן במטבע ומטבע מ"מ רב אשי ודאי ס"ל דבמטבע ופרוטות פשיטא, א"נ משמע לי' ברייתא תרוייהו בחד גונא וכיון דרישא משמע שנותן מטבעות היוצאין בהוצאה לא חייש לדיוקא דסיפא, (דבתרוייהו מעות קתני, ואפשר דהיינו פרוטות כמש"פ רש"י), ומפרש יפה דינר מפני שנותן ממעות ולא דינר וטריסית, והא קמ"ל דאפי' נותן כאותן מעות שמקבל מן השולחני מותר בדרך מו"מ הואיל ויש לו, וכן צ"ל דר"א ועולא משמע להו לפרושי ברייתא בחד גונא.

ולפ"ז אכתי לא שמעינן מדרב אשי בהלואה כעין מו"מ דר"א איירי במו"מ גמור, אבל בהלואה כעין מו"מ אפשר דאפי' דמים בפרוטות אסור, וקיראה דר"נ מצינן לפרושי במו"מ גמור ול"מ כן, וכמש"כ ס"ק י"ד, והא

פורעו ממה שיש לו, וכן בדר"נ ס"ג ב' משמע דיהיב ל' ה' ה' מפני המתנת המעות ואין בדעתו לפרעו ממה שיש לו, דמשום המתנה זו לא מוזלי כ"כ.

לבאר דלהראב"ד לא מייירי בהלואה גמורה

ברם לדעת הראב"ד לא איירי הכא בהלואה גמורה אלא במו"מ דאפי' במטבע ומטבע לא הוי ריבית קצוצה לכו"ע, ולפ"ד לא שמענו בענין מו"מ דהכונה שני סוגי חפצים, אלא כללא דמילתא כל שמקנהו מיד הו"ל מו"מ, וכל שאינו מקנהו דבר [וגם אינו מתחייב לשלם ממה שיש לו] הו"ל הלואה גמורה, ואפי' סאה חטים בסאה דוחן ומחירם שוה חשיבא הלואה, כשאין לו או שאינו מקנהו, ואסור להקדים לו שלום ושאר מילי, מדאורייתא, אבל לדעת ש"פ אין כאן הלואה מדאורייתא כלל, וכמו שחנוני המקיף לא חשיב מלוה ומותר להקדים שלו, כדתנן הקפת החנות אינה משמטת, (ואפשר דמדרבנן נמי שרי בכה"ג וצ"ע בזה), ונראה דלדעת הראב"ד המלוה סאה חטים בסאתים דוחן הו"ל ריבית דאורייתא, דאין מעלת מו"מ אלא כשמקנהו, [ואפי' בתורת דמים שאינו קונה קנין גמור], אבל כל הלואה שמחזיר ערך יותר ממה שלוה היינו נשך כסף נשך אוכל.

ולפ"מ שנת בדעת הראב"ד ניחא מ"ש דלא התירו הלואה ביש לו אלא חטים בחטים אבל חטים בדוחן ויש לו דוחן ומחירם שוה אסור, דכיון דבהלואה קיימין אין ערך ליש לו אלא דלא גזרו רבנן בכה"ג, וכיון שכן אין לנו אלא כה"ג שהתירו בהדיא, וס"ל דמה שהתירו בנכש עמי ואנכש עמך היינו נמי משום יש לו ומאותו טעם שלא גזרו בכה"ג, אבל להמפרשים דיש לו ענינו שנקנה מה שיש לו למלוה וכעין מו"מ, אין שייך יש לו בנכש ואנכש טפי מנכש ואעדור, שאין מציאות בעין שתקנה למלוה, וכ"ז מתוך ההנחה שחטים בדוחן הלואה גמורה היא מדאורייתא

ר"ל פרוטטות וכ' שאינו נותן לו אותן פרוטטות אלא מין פרוטטות אחרות, וא"נ במטבע ופרוטטות כמ"ש הרא"ש, אבל שני מיני מטבעות אף לפי תו' לא.

ברא"ש לפנינו הגירסא פרוטות והגיה הב"ח

פרוטטות, ואמנם האמת כהגהתו, אבל גם דין פרוטות נכון הוא דאם שולחני נותן מטבע כסף דהיינו טבעא ובעה"ב נותן פרוטות נחשת דהו"ל פירא מותר, ואמנם כ"נ לספרים דגרסי רק בדמים דרב אשי לא ניחא ל' לאוקומה בפרוטטות דוקא דעבדי חליפין אלא כל יפה דינר וטריסית שאינו טבעא, וזה כולל פרוטות נחשת ופרוטטות (ואולי אף זהב), או שאר הדברים המצויים אצל שולחני.

לדעת הרמב"ן דאיירי בהלואה גמורה מ"מ ל"ה ר"ק כאן שמחזיר חפץ אחר

יו. שם רא"א לעולם בדמים ובפרוטטות כו' לספרים דגרסי הכי וכן לפי הרמב"ן, והרשב"א והר"ן בפי' קמא, איירי הכא בכה"ג שבשוה בשוה כגון מטבע במטבע או פרוטטות בפרוטטות הו"ל ריבית קצוצה דמפרשי הו"ל הלואה גמורה ואסור, ואפ"ה אמר רב אשי לעולם כדמעיקרא ושרי, וטעמא משום דכל הלואה גמורה שאינו מתחייב להחזיר אותו חפץ בתוספת, לא הויא ריבית מדאורייתא אלא דרך מו"מ חשיב, [דהאמת שעיקר הפעולה היא מו"מ, ועמש"כ סק"א דזה מוטעם יותר למאי דקיי"ל בתר מעיקרא אזלינן], וכל שאין הריבית אלא מדרבנן שרו לו, ולפ"ז לא מיבעיא המלוה סאה חטים בסאה דוחן ומחיר שניהם שוה ויש לו דוחן דשרי, אלא אפי' המלוה סאה חטים בסאתים דוחן ויש לו דוחן יש להתיר, דהיינו ממש גונא דשמעתין דהא מבואר בגמ' מ"ד ב' ע"ה א' דכל יש לו הו"ל כעד שיבא בני ושרי, ואם איתא דדוקא בעינן יש לו ומתחייב לפרעו ממה שיש לו, מאי מיייתי ר"א ממתני' הא ע"כ דלא דמי בדמתני' שרי יש לו אפי' אינו

הרמב"ן אין ראי' דפליגי אר"נ, ועי' ס"ק י"ד, ועי' להלן ס"ק י"ח, וע"ע לק' ס"ק י"ט במה שיש להק' מתני' היא דפוסק על הגדוש [לשי' רש"י דמותר להזיל גבי'].

בדעת הרמ"ה דדוקא בשולחני ובאיזה אופן התירו רק בשולחני

יח. **מור** סי' קע"ג כתב הרמ"ה דוקא שולחני כו' עד דא"ל "כפי" דרך מו"מ, כ"ה הגירסא לפנינו, ולפי הענין לכאו' נראה דגרסא זו עיקר דדברי הרמ"ה מתפרשים בעיקר ההיתר ולא במשמעות הלשון, שהרי לא הוזכר בטור הלשון של השולחני, ובכה"ג שכתב הטור ומוכר הדינר כו' גם באיניש אחרינא חשיב כמפרש, וגם הו"ל למימר כ' הרמ"ה דאיניש אחרינא יזהר שלא יאמר הלויני או תן לי אלא מכור לי, ולשון באיניש אחרינא אסור מוכיח דעיקר הדין קאמר, ונראה טעמו כיון שמוכר הדינר ולא הפרוטטות מינכר ריבית גמורה, ולא דמי לקיראה שהענין ברור דהמכירה היא קיראה, משא"כ בדינר דהלוקח רוצה בדינר, מיהו בשולחני כיון דאורחי' בהכי לא מינכר כ"כ שנוטל בתשלום הדינר יותר, ודמיה לקיראה שמוכר סחורתו בפחות, ברם לפ"ז הי' בדין דהאומר לחבירו תן לי דינר ואני אעלה קיראה אסור ול"מ כן כלל, ואפשר דהרמ"ה אטריסית קאי וס"ל שהוספת טריסית לדינר חשיב שומתו ידועה דמחירה פחות, א"נ [וכ"נ עיקר] דדוקא הכא שמפרש שיתן בעד הדינר יפה דינר וטריסית ולא פי' כמה מטבעות שאינן טבעות יתן והו"ל ממש קץ, בכה"ג אין להתיר אלא בשולחני שיכול להוסיף בשכר מפני טרחתו ולא חשיב כמפרש בעד המתנת המעות, משא"כ איניש דעלמא שאסור למכור בטריסית יותר אלא כפי דרך מו"מ, [דהיינו שלפעמים מוסיף מעט על היפה דינר אע"פ שעיקר המחיר הוא פרוטטות יפה דינר בדינר, זה נראה לדקדק מדלא קאמר אלא דינר בדינר, אבל אין זה מוכרח, די"ל דנקט הכי לגבי היכא שאינו אומר יפה דינר אלא

וכמשנ"ת, אבל לדעת ש"פ אדרבה סאה חטים בסאה דוחן ומחירם שוה ויש לו זהו ההיתר היותר מעולה בסאה בסאה, דהו"ל דרך מו"מ, ויש לו, וגם אינו מוסיף על המחיר, וה"ה יצא השער דמהני, [ועי' לק' ס"ז סק"ו].

אבל הראשונים ז"ל כנראה פי' בדעת הראב"ד דודאי מודה שכל שאינו פורע מה שלוה הו"ל דרך מו"מ ושרי מדאורייתא, אלא שהוסיף היתר בדרך מו"מ אפי' מטבע ומטבע כיון שמקנה לו בדמים כמו"מ, ולכך העתיק הטור סי' קס"ב דברי הראב"ד בסאה חטים וסאה דוחן, לפי שסבר דהראב"ד אומר כן אף לפי הראשונים דכל שאינו מחזיר מה שנטל חשיב דרך מו"מ, אבל לכאו' הי' נראה בדעת הראב"ד כמש"כ, ועי' בראב"ד שבשטמ"ק מ"ו א' ס' ב' ע"ה ב', ולפ"ז למאי דקיי"ל כדעת הראשונים ז"ל פשיטא דשרי סאה חטים בסאה דוחן ביש לו (ואפי' סאתים), וע"ע בסוגיא ס"ג ב' בראשונים שמותר לפסוק בסאה חטים על יין אפי' אין כשיצא השער.

בפי' תלמידי הרשב"א בדעת הראב"ד

ותלמידי הרשב"א שבב"י סי' קע"ג נראה שפי' טעמי' דהראב"ד [בשמעתין] שאומר ממעות שיש לי בביתן מפני שיכול ליתן לו מיד ממעות שבתוך ביתו, ולא דמי לעד שיבא בני דמ"מ יש כאן קצת הלואה, אבל צ"ע לפ"ז מהו הגדר דאם ביתו במדנה"י ודאי חשיב הלואה, ולא אשכחן חילוק בשיעור זמן ההלואה, ונראה דלדינא ודאי אסור בכה"ג ולדעת הרמב"ן אפשר דריבית קצוצה נמי היא.

מהא דלא אוקמו ר"א ועולא כרב אשי כתב אאמור"ר שליט"א לדקדק דפליגי עלי' וס"ל דאסור אפי' במטבע ופרוטטות ויש לו בביתו, ודלא כר"נ ס"ג ב', אבל באמת ע"כ ליישב לדעת הראב"ד (ותו') מ"ט לא אוקמו כולוהו במטבע ופרוטטות, וע"כ לתרוצי דניחא להו לאוקומה כולה בחד גונא, וא"כ אף לפי'

בלשון ההלואה, ודעת הראשונים המתירים, ה"ה אם אומר בפירוש הלויני, אין חילוק בין שולחני לאדם אחר, דעיקר ההיתר תלוי בזה שפורע מין אחר ולא בלשון הלואה או מכר, וזהו שלא חש הרמב"ן וכ' בשולחני לשון הלויני, וכדמדמי לה בגמ'.

בש"ך סק"ד ואם לדינא איכא מאן דשרי בטבועות בב' מינים

שם בשו"ע ס"ו ובש"ך ס"ק י"ד, יעוי' משנ"ת לעיל ס"ק ט"ז בדברי התו', וזו נראה כונת הש"ך, [דלא סליק אדעת' לפרושי דלהתו' הוה גירסא אחריתי, ולכך כתב כן בפשיטות, ועי' נה"כ], ודעת הפרישה שכ"כ בדעת הרא"ש היינו משום דסבר דהגרסא ברא"ש פרוטות [ולהש"ך י"ל שהיו הגהות הב"ח שהגיה פרוטות], וא"כ מפורש דה"ה טבועות.

ובעיקר הדברים נראה דליכא מאן דשרי במטבועות טבועות בשני סוגי מטבועות, וכמו שהוכיח הב"מ ממתני' המלוה סלע בה' דינרים, וקאמר דהוה ריבית דאורייתא, והראב"ד שמתיר דרך מו"מ, היינו אפי' אותם מטבועות ממש, (וכן רש"י), וגם הראשונים שהעתיקו הראב"ד לא דנו בזה, וכן תלמידי הרשב"א שבב"י, והתו' איירי במטבועות שאינן טבועות [דסמכי על גרסא דפרוטות ולא הוצרכו לפרש, וגם פרוטות נקראין מטבע אלא שאינן טבועות], וע"ז כ' לחלק שאינן אותן מטבועות, וכבר נתבאר לעיל שם עיי"ש, מיהו זה שהצריכו הפוסקים אינן טבועות כלל, צ"ע דודאי אם השולחני נותן לו מטבע כסף והוא מתחייב לו פרוטות של נחשת, אע"פ ששניהם טבועות, מ"מ דרך מו"מ הוא, ושרי שהרי מקבל עליו יוקרא וזולא של הנחשת כלפי הטבעא דהיינו כסף, וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ד, וכ"מ בסה"ת, ומ"מ כ"נ בדיון הגמ' דכסף בנחשת אפי' שניהם טבועות טבעא ופירא הוא ושרי, וצ"ע, שו"ר

כך וכך פרוטות בעד הדינר], ונראה דעת הטור דלא פליג הרא"ש ע"ז, דמהא דמהני בשאר מילי בכל אדם, אין ללמוד לנדון המיוחד שבמטבע.

ואפשר לפרש דהיינו חדושי' דרב אשי, ובהא פליגי עלי' ר"א ועולא, דהא דשרינן בעלמא, היינו דוקא באינו מפרש דכשמוכר לו קיראה בזול אפשר שזהו המחיר, אבל בכה"ג שמפרש שיתן לו יותר מן המחיר ס"ל דאסור, ור"א סבר כיון דדרך מו"מ הוא ומדאורייתא שרי, לא גזרו רבנן ביש לו, ולפ"ז ה"ה כל אדם, דלא משמע שרב אשי חידש לחלק בין שולחני לכל אדם, מיהו מ"מ אם כנים אנו בגרסת הטור נראה שיש להחמיר, אלא שאין כן דעת כל האחרונים, וכמ"ש בסמוך.

בש"ך סק"ב, ואם החילוק במפרש דרך מו"מ הוא במשמעות הלשון או בעיקר ההיתר

שם בש"ך ס"ק י"ב, עד דא"ל בפירוש דרך מו"מ כו' כ"ה גרסת כל האחרונים ועמש"כ לעיל דיש ספרים דגרסי כפי דרך מו"מ, (וכן ה' נראה עיקר), ובנדון הש"ך אם צריך שיאמר בפירוש דרך מו"מ, נראה דתליא ביסוד הדברים בכולה שמעתין, שהרי הש"ך והאחרונים ס"ל דהחילוק בין דרך מו"מ דשמעתין לאיסור סאה חטים בסאה דוחן לעיל סו"ס קס"ב הוא בלשון הלואה או מכר, ולפ"ז ודאי יש סברא באיניש דעלמא להצריך דרך מכר, דאי אמר תן מתפרש הלואה, מיהו אין זה מוכרע, ולפ"ז באמר הלויני בדיון הוא שיהא אסור אף בשולחני, מיהו אפשר דלשון הלואה שבשולחני מתפרש מכר, וכן צריך ליישב לשון הלויני שברמב"ן לשיטתם, ועמ"ש אאמור"ר שליט"א בנדון זה, וכ' דבשעה"ד יש להקל, ר"ל לשלם יותר כשאמר תן, וכ"ז דוקא בנותן הדינר, (וכעין הסברא שביארנו לעיל בדעת הטור עיי"ש) אבל בשלוקח חפץ בפרוטות ומקדים דינר היינו דרך מו"מ גמור, - ברם לפמשנ"ת לעיל ס"ק י"ז דאין ענין

וכן הא דמייתי רב אשי מ"ו א' נעשה כאומר הלויני עד שיבא בני היינו נמי לומר דאע"ג דליתא גבי' למוכרו מיד אסור, ויעוי' לעיל סוס"ק י"ז מש"כ בשם אאמור"ר שליט"א לצדד דר"א ועולא פליגי ארב אשי, ולפ"ז נראה דבהא פליגי דס"ל דשאני מתני' דאיתא גבי' אלא שמחוסר תיקון וחשבינן ל' כיש לו, אבל בליתא גבי' כלל אסור, ורב אשי מייתי דאפי' ליתא גבי' כלל חשבינן ל' כיש לו, ושרינן באיסור דרבנן, וה"ה במו"מ וכמש"פ הראשונים ז"ל, ור"א ועולא לא ס"ל לדמוינהו.

בדעת התו' בפוסק על הגדיש אסור להזיל

שם בא"ד וי"ל דפוסק עמו על הגדיש לא שרינן אלא לפוסק עמו בשער לקוטות כו' ביאור דבריהם דהא דפוסק עמו על הגדיש מיתניא לענין רישא דקתני אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער, וע"ז קאמר דעל הגדיש מותר, וכמו שברישא הדין מתפרש דאע"פ שאינו מוזיל אלא שפוסק במחיר שאפשר להשיג בשוק, אפ"ה אסור, כמו כן בדינא דפוסק על הגדיש אין לנו היתר אלא בדלא מוזיל, [ודומיא דיצא השער] והוא הנקרא שער הלקוטות ר"ל כשער שכבר אפשר להשיג בשוק דבלא זה א"א לדעת אי מוזיל גבי' או לא, ותו"ד ז"ל כאילו אמרו דעל הגדיש לא שמענו היתר במוזיל גבי', וא"ת הא כיון שלא יצא השער לעולם יש לחוש שמוזיל, וי"ל דאזלינן בתר השער החרף דאיכא קצת בשוקא, ולא נחתי לנדון לקוטות שבסוגיא ע"ב ב' אלא ר"ל שער הבכיר וכדפרש"י לעיל בתרעא חריפא עיי"ש, וכ"מ בתו' ע"ד א' ד"ה וכפר דבקדירות השיעור הוא כמוכרי קדירות בזול, [וע"ע בשטמ"ק מ"ו א' בשם תו' שאנץ שכ' וז"ל ולמאי דפרישית [כצ"ל] דלא שריא בפוסק עמו על הגדיש אלא דוקא כשער הלקוטות צ"ל כי כל אותם המנויים שם כגון על הביצים של יוצר ועל הסיד מששקעו בכבשן יש בהם ענינים דהוו

בב"מ שכ"כ בדעת תו' והסה"ת והביא שם ממשמעות הריב"ש שאוסר, ומה שיש לפקפק בזה הוא מדאוקי ר"א בפרוטות ולא בפרוטות, אבל אין זה ראי' דכיון שלא הוזכר איזה מעות נתן לו השולחני בדינרו לכך נקט פרוטות, או דלא נחית לדקדק בזה ואמר כדלעיל בפרוטות.

בהזילו או הוקרו הפרוטות נותן כשער שבשעת פסיקה

כתב אאמור"ר שליט"א דבהוקרו או הוזלו פרוטות נותן כשער שבשעת פסיקה, והדבר פשוט כן אלא שהוצרך לבאר לפי הלשון דלא קאמר כך וכך פרוטות, אלא יפה דינר וטריסית משמע כאילו ההתחייבות לפי דינר וטריסית, אבל זה לא יתכן דכל ההיתר הוא דרך מו"מ, ואם איתא דחייב להחזיר לו שוה דינר וטריסית אפי' הוזלו אין כאן מכירה על הפרוטות, וז"פ, מיהו פעמים שיכול לפוסק בשער הגבוה, כשאינו מתחייב ליתן ממה שיש לו.

בתוד"ה מהו

יט. **פ"ג ב' תוד"ה** מהו, וא"ת דטפי הו"ל לאתויי הכא כו', צ"ע מאי קו' הא לא בעינן לאתויי ראי' ליש לו דשרי, וא"כ הול"ל מ"ד כו' כיש לו דמי קמ"ל, אלא דמייתי דאפי' אינו מזומן בידו חשיב יש לו ושרי, ומה שייך לאתויי מפוסק על הגדיש דאיתא גבי', ונראה דעת תו' דטעמא דפוסק על הגדיש משום דחשבינן לחסרון שתיים כחסרון מפתח, ואם איתא דהתם נמי שרי ה' בדאזלי ד' טפי הו"ל לאתויי הא דדמיא טפי דהוי מו"מ, וגם דהוי חידוש טפי דאפי' בכה"ג חשיב יש לו אע"פ שמחוסר מעשה, וסד"א דה"ה גוביינא, ומ"מ נראה שאין זו קו' מכרחת, דיש לפרש דפוסק על הגדיש עדיף כיון דאיתא גבי', וכיון שאינו מחוסר כ"א שתיים חשבינן ל' כאיתי' השתא, משא"כ אבד המפתח.

ונראה דהתנא שונה כאן האופן הרגיל בפסיקה קודם שיצא השער שאין לראותה כשכר המתנת המעות והי' הוא תחלה הוא נתנת טעם להיתר דקתני, וביאור הדברים כמו הי' הוא תחלה למוכרים בשוק, וכי שיך לומר שאסור לפסוק עמו הרי אין להצריכו להמתין עם תבואתו עד שיצא השער, ובכח"ג ודאי דפוסק עמו, והחידוש דמחוסר שתיים חשיב יש לו זה פרט נוסף בחידושא דמתני', וה"ק הי' הוא תחלה לקוצרים ויש לו קודם שיצא השער פוסק עמו, ומהו יש לו כיון שהעמיד גדיש כו', והכי אורחא דתנא לפרושי במתני' האופן המובן בהיתר הנשנה, ומינה ילפינן לכל יש לו דמותר, [וכמש"כ לעיל סק"ג דהיינו נמי פירושא דהלויני עד שיבא בני דאופן זה הוא הסיבה להתיר סאה בסאה ביש לו, ולכן שרינן כל יש לו].

ולפ"ז נראה כפרש"י דכיון שהתנא שונה כאן היתר דיש לו מזומן, ומפרש דה"ה באין לו ממש מזומן אין לחלק ביניהם, דהא שיעור לשון המשנה הוא ואם יש לו מותר, ואפי' אין לו ממש, וכיון דיש לו מותר להוזיל ה"ה אין לו ממש, ואמנם אין הדבר מכריח לומר דדינם שוה, אבל כיון שאין הכרח לחלק ביניהם, אלא דמתני' לא שמעינן טפי מהיתירא דכפי השער, וכמשנ"ת ס"ק י"ט, שפיר יש ללמוד מדדמי לי' דאפי' מוזיל גבי' מותר.

הוספה לפו"ר לשון המשנה מתפרש דאע"פ שכבר קצר אינו פוסק עמו ע"ז אלא אם כבר העמיד גדיש, דאל"כ הול"ל הי' הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו, דהא מתפרש שכבר קצר הוא תחלה ואפי"ה אינו פוסק עמו ע"ז אלא על הגדיש.

לדינא אי שריא הוולא במחוסר מלאכה

ועיקר דברי התו' מחודשים, דכיון שהתנא בא להשמיענו דמחוסר שתיים חשיב יש לו, מה מכריחנו להוציא הדברים ממשמעותן,

כעין שער הלקוטות עכ"ל, ור"ל כמש"כ דשייך לדעת שמוכר כפי השער אע"פ שלא יצא השער דאיכא תרעא חריפא כשל לקוטות], ומ"ש תו' שם שהביצים לענין קדירות כעין לקוטות למוכרי תבואה יתכן שכונתם דכשיצא שער הביצים כבר יש שער חריף לקדירות והיינו אותן שמוכרין בזול, [אבל דברי מהרש"א צ"ע דכיון שיצא השער לביצים והוא מוכר קדירות במחיר ביצים הא מוזיל גבי', ועוד שהרי כ' דפוסק כשער מוכרי קדירות בזול], שו"ר בשטמ"ק ע"ד א' בשם תו' שאנן ועמשנ"ת בזה לק' סק"כ.

אף לפרש"י שפוסק על הגדיש שרי אף בהוולא מתני' לא איירי במוזיל

ונראה דאף לפרש"י דפוסק על הגדיש באיזה שער שירצה, היינו מפני שלא הוזכר תנאי במתני' איזה שער, אבל ודאי דמתני' לא איירי במוזיל גבי', אלא בפסיקת פירות כפי השער, וארישא קאי דאין פוסקין כו' אבל פוסק עמו כו', אלא דכיון שאין שער ס"ל לרש"י שכל המחירים בכלל, ולפ"ז תירוץ התו' אמת אף אם לא נקיים דבריהם להלכה, דמ"מ לא שייך לאתויי ממתני' דלא איירי במוזיל, מיהו לבתר מימרא דר"ג י"ל דקושטא הוא דאף במתני' יכול להוזיל כמו שירצה.

מתני' הי' הוא תחילה לקוצרים כו'

כ. **ע"ב** ב' מתני' הי' הוא תחלה לקוצרים כו' יש לעי' למה לי הוא תחלה, הא בדרך כלל בשעת הגדיש לא יצא השער והו"מ למיתני בסתמא ופוסק על הגדיש, ועוד דאף משיצא השער איכא חידוש בזה דפוסק כשער הלקוטות או באיזה שער שירצה כפרש"י, (ובשטמ"ק בשם תשו' הרי"ף כ' שאין זה תנאי אלא דכיון שהוא תחלה אפשר לפסוק עמו ולא עם אחרים, משמע שר"ל דקמ"ל דאפי' הוא תחלה לקוצרים מותר, דאין לפרש כונתו שבהי' הוא סוף מותר אפי' לא יצא השער, וקשה לדקדק בהעתקות, וצ"ב).

פסיקה ליש לו, ופשיטא דביש לו פוסק ככולה מתני', ונראה דלאפוקי ימות החמה אתא, ומינה דייקנן דרבנן שרי בימות החמה, ולפ"ז א"צ למה שהגיה רש"י לעולם אינו פוסק, דהדבר מבואר מיתור דברי ר"י וכמש"כ, מיהו אכתי קשה אמאי קאמר אא"כ היתה לו, הא איכא נמי יצא השער דשרי, ונראה דרש"י מפרש אא"כ היתה לו זבל באשפה דאז מותר אע"פ שעדיין לא נרקב ונישוף, והוי דומיא דאינך דשרינן קודם שנגמרה מלאכתן לגמרי, ולפ"ז איירי ר"י בימות הגשמים דאם יש לו זבל באשפה מותר לפסוק, ולכך הוצרך רש"י להוסיף לעולם דלישתמע מילת' אף בימות החמה, [ועי' תו' הרא"ש ע"ד א' מבואר דאשפה היינו לאחר שנישוף ועיי"ש דלפי פי' איכא חידוש בדר"י].

עוד בדין מחוסר מלאכה

ע"ד א' באתרא דהווא דובין כו' [אף דאין לדקדק מדקאמר באתרא מ"מ] נראה דאם פסק עמו דהוא נגיד או מפיק באתרא דהמוכר נגיד לא חשיב יש לו, דמ"מ אינו כמזומן בידו למכור, ובאתרא דהווא דובין נגיד ומפיק, אפשר דאפי' פסק עמו שהמוכר נגיד ומפיק, חשיב יש לו, וכ"ז באינו פוסק ליתן מאותו גדיש כמ"ש תו' ס"ד ב', אבל בפוסק על אותן עצמן אפשר דחשיב יש לו, אפי' פסק עמו על החטים מיד שקצרן, ועי' ס"ק כ"ו.

שם ת"ר אין פוסקין על הביצים כו' אע"פ שאין לזה כו', פי' הא דתנן פוסקין על הביצים של יוצר ס"ל לר"י דסגי ביצא השער לביצים, ואפשר דמודה ר"מ דבכפר שיחין וחנני' פוסקין על הביצים עצמן שהרי יצא השער, אלא דס"ל שא"א לפסוק על קדירות ביציאת השער דביצים, ואפשר דהאי אע"פ שאין לזה יש לזה אינו יציאת השער ממש, שהרי אין דרך למכור ביצים אלא קדירות, אלא דמ"מ כיון שמצוי ביותר ס"ל לר"י

הרי התנא עסיק בנדון זה אם מחוסר מעשה חשיב יש לו, ולמה לא נלמד מזה דהיינו דקמ"ל, וקו' תו' אין בה כדי להכריח כן וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ט, [דאף התו' מודו שבכלל מתני' גם דינא דיש לו], ונראה דגם דעת הרי"ף שבתשו' כפרש"י, שכ' וז"ל אם הי' מה שקצר כבר גדיש מותר לפסוק עמו השער, לפי שמי שהי' קצירו גדיש, הוא כמי שיש לו חטים, ואם מכר מה שיש לו בזול אין בזה איסור לפי שאין בו ריבית כו', משמע דכמוכר מה שיש לו לגמרי דמי, וכן פי' בנמו"י כפרש"י, וכן באו"ז העתיק פרש"י, וכ"מ במאירי, וכ"נ דעת כל הפוסקים שסתמו בזה, ובשו"ע סי' קע"ה ס"ד כ' כלשון הרמב"ם וכ' שם בבהגר"א שסתם כדעת רש"י, וכן בסמ"ג וסמ"ק לא הביאו פי' תו', ונראה דהכי קיי"ל, [והש"ך שם סק"ז העתיק ל' הטור וסיים וע"ל סי' קע"ג ס"ז, ואפשר שר"ל דשם משמע שהטעם משום מי שפרע, והא איתא אף בכה"ג הלכך אין לחלק, וכ"נ בבאה"ט ובחוו"ד שלא העתיקו דברי הש"ך הללו משמע דמפרשי כונתו לחלוק ע"ז], וכ"מ בחכמ"א כלל קמ"א ס"ג.

בדינא דפוסק עמו על הזבל

שם מתני' ופוסק עמו על הזבל כו' נראה דחזר לדין הרישא דזבל חשיב כל ימות השנה כיצא השער, אבל אינו יכול להזויל כיון דלית ליי', ולא דמי לאינך דכשלא יצא השער ויכול למכור באיזה שער שירצה דהכא כל ההיתר תלוי כפי מה שיכול להשיג בשוק, וע"כ מוכר כפי השער שבשוק אע"פ שאינו קבוע, [ולפרתו' נוחא בפשיטות דכיון שאין שער ע"כ שפוסק כפי מה שיכול להשיג בזול, והשתא הוי ממש דומיא דאינך, מיהו צ"ע בזה דאפשר דנפ"מ בינייהו בשער הבנוני דאם סומך על שער שבשוק בעינן שער בינוני, אבל בדין יש לו יכול למכור כשער היותר זול (אף לפרתו')], וא"ת א"כ מאי קאמר ר"י אא"כ היתה לו זבל באשפה, הא לא דמיה האי

בקו' הגרע"א ז"ל מ"ט כל פסיקה ל"ח קרוב לזה ולזה ולישרי אף בלא יצ"ה

כא. **ע"ב ב' מתני'** עד שיצא השער, הק' הגרע"א ז"ל אמאי אסור בלא יצא השער, (אפי' אינו פוסק בשער הגבוה) הא מקבל עליו זולא, והוי קרוב לשכר ולהפסד דמות, ולפ"ר הי' נראה לומר דבלא יצא השער חשבינן המחיר של עכשיו כמוזל מפני המתנת המעות, דאע"פ שאפשר להשיג בשוק במחיר זה אפשר דעד דאתי לוקח מיזדבן או מתייקר, ומה"ט לא מצי למימר לי' שקילא טיבותיך, דכל שאין הפירות מצויין עתה אין המחיר ידוע ואף כשקובע כמחיר שאפשר להשיג בשוק חשבינן פסיקתו כאוזהלי מיד בשביל המתנת המעות, מיהו לענין מזיק וגזלן לכאור' נותן כשער הבינוני שאפשר להשיג בשוק, ומכאן זה הק' הגרע"א ז"ל, ומ"מ נראה דבכה"ג חשבינן דמוזיל מיד ולא מהני קרוב להפסד בודאי ריוח, ועי' לק' ס"ק כ"ו.

יצא השער אינו היתר לפסיקה אלא שרי משום דליכא אג"נ

וענין יצא השער נראה דאינו היתר לפסיקה על הפירות אלא כל מה שאסרו חכמים פסיקה היינו בלא יצא השער, דבעיקר הדבר לא באו חכמים לאסור במו"מ כלל, אלא דתיקנו לאסור פסיקה קודם שיצא השער כיון דמינכר אגר נטר, וביצא השער לא מינכר כלל שפוסק על פירות שאינם ומפני הקדמת המעות, דכך הוא דרך המוכרים כולם, ומו"מ גמור חשבינן לי', וכן ביש לו גדיש מו"מ גמור הוא וכמו תרעא חריפא ס"ג ב', וכן הדין בכל דבר המצוי דכיון דלא מינכר הקדמת מעות לא אסרו, והיינו טעמא דזבל והיינו טעמא דקדירות בעפר שחור, ולעיל ס"ק י"ב צידדנו לומר דטעמא דיצא השער משום דלא חיישינן שיתייקר, אבל אין הדבר כן דבהדיא תנן טעמא משום דאע"פ שאין לזה יש לזה, וכן בזבל, וכן ר"י ע"ד א' אמר האי

דחשיב כיש לו ובהא פליג ר"מ, ועמ"ש להלן בדברי התו'.

שם בד"א בעפר לבן, לק' בגמ' מבואר דעשיק עפרא לא משוי לשחור כעפר לבן, ונראה לכאור' מזה שאין דרך לעשות ביצים ולהניחן באופן שיהיו מצויין, אלא מעפר שחור, אבל מעפר לבן עושין מיד הקדירות, או שעושים מעט כפי הצורך ואינו מצוי כ"כ, ולכך שייך שיהיו מצויין ביצים באתרי' דאמימר אע"ג דעשיק עפרא, (ועפרש"י ד"ה בעפר לבן, וכנראה פי' אע"פ שאין לזה עפר, והוסיף לפרש דעפר לבן אין מצוי כי אם ביצים ולכך בעינן יש לו ביצים, [דאין נראה לו לפרש יש לזה ביצים למכור, ועי' להלן בדברי התו' מש"כ בזה], וכתב כן ליישב הא דאמימר דוק), ועדיין צ"ע.

הוכחה לפו"ר אמימר חשש שהמקבל ישתמש במעות ולא יהא לו ממה לקנות אח"כ, ולכן רצה שיהא מזומן בידו העפר כדי להבטיח שיעשה הקדירות, ובוה מיושב דחשיב שפיר יש לזה ולזה, אלא כיון שהי' ביוקר חשש שלא יהא להם מעות אח"כ, ולשון הגמ' לעולם כו' יוסי, מוכח שהוצרך בזה לשריותא דר"י מפני שפסק קודם שהיו ביצים.

שם כגון כפר חנניא וחברותי' כפר שיחין וחברותי', לכאור' משמע דקמ"ל בשני סוגי עפר שחור דאל"כ הול"ל כפר שיחין וכפר חנניא (וחברותיהן).

שם תוד"ה וכפר, קשיא להו מה שער שייך לביצים הרי אין דרך למכור ביצים כי אם קדירו' ותירצו שיש הממהרים במכירתם קודם הזמן כעין שהלקוטות ממהרים למכור התבואה קודם זמנה קצת עפרש"י ס"ג ב', וה"נ בביצים הם עושים ומוכרים הביצים מיד, א"נ א"צ לדחוק דאמנם יש שער לביצים כו', וכ"מ בתו' הרא"ש, (ולעיל ס"ק י"ט כתבנו בע"א עיי"ש).

יכול לחזור בו דעומד בדיבורו הוא, שהרי התנה שאם יזול הוא חוזר בו מן המקח, ולא חשיב קרוב לשכר ורחוק להפסד, דלענין זולא חזינן כאילו המעות בעין שהרי לא ייחד לו פירות בשביל מעותיו כמ"ש תו' ס"ד ב', ולענין יוקרא חזינן כלקח פירות השתא אלא שחוזר בו כשאלו וכמש"כ ועי' לק' ס"ק כ"ו.

ר"י אומר אע"פ שלא פסק בו

שם ר"י אומר אע"פ שלא פסק בו, לכאורה הי' נראה דמה"ט ס"ל לר"י דאפי' לא פסק כמאן דפסק דמי, אבל בתו' גיטין ל' א' כ' דדוקא באומר כן בשעת הזול מהני, [וממה שהק' שם אין הכרח, דאיכא לאוקומי ברייתא כרבנן דר"י, ולפי מה שפרש"י שם דכשער הזול היינו כשעה שמפריש ע"כ דאתיא כרבנן, והוצרך לזה דלא מצי למיכל המעשרות שלהם אם לא חל המקח, מיהו אפשר שהם מתחייבים לו כך וכך פירות ובוה אולי' כשער הזול, וה"נ מסתברא דכשעה שמפריש פשיטא, דסתמא דמילתא מתפרש בלא קביעות על פירות אלא כשער שבשעת הפרשה, וכ"ה לפרתו' דאיירי במפריש בשעת היוקר, ולע"כ], ופשטות הסוגיא ע"ד ב' דלמ"ד דעת' דאיניש אתרעא זילא הו"ל כפסק בשער הגבוה, (אע"ג דבגמ' קאמר כי השתא, היינו לפי המעשה שהי' שם), וכמ"ב בתו' שם דרבנן דר"ש היינו ר"י לס"ד, וכיון דלדידהו לא פסק כפסק דמי, ה"ה למסקנא אליבא דר"י, מיהו אין כ"ז מוכרח דאפשר לפרש הכל דוקא בכה"ג דאיירי התם שחוזר בו בשעת הזול, [דה"נ מסתברא שאם הי' מתייקר שוב, הי' מסכים לשלם כדמעיקרא, ומשא"כ בפוסק בשער הגבוה], שו"ר בתוספתא פ"ו ה"ה ולע"כ.

בדינא דקרי

כב. ס"ד א' האי מאן דיהיב זוזי לגינאה כו' בפשוטו אינו מתחייב על קרי שברשותו דוקא, דהא לא אמר לי' מה שגינתי מוציאה כך וכך מכור לך, אלא לישנא דקאמר

טעמא, [ויעוי' בראשונים ס"ג ב' שכ' דהא קמ"ל רבא דלא נימא טעמא דמתני' משום דלא חיישינן שיתייקר אלא משום דחשיב יש לו עיי"ש ברמב"ן ורשב"א], והא דשרינן הלואת סאה בסאה ביצא השער היינו נמי מה"ט דכל התחייבות של סאה חטים בשיצא השער לא מינכר שהתחייבות מפני ההלואה. - בלשון קצרה הדבר מבואר בדברי הגרע"א הנ"ל דכל שפוסק על דבר שאינו, לא חלה מכירה כלל והו"ל הלואה וכל שמקבל עליו יוקרא מפני ההלואה אסור, משא"כ כשהדבר ישנו דחלה מכירה וה"ה ביצא השער וכמ"ש הרשב"א מ"ז ב' דדבר המצוי הרבה חשיב כיש לו אף לענין מי שפרע עיי"ש, מיהו עי' לק' ס"ק ל"ו, לענין פרה וטלית דמשמע שמותר לפסוק אפי' אין לו.

ברבנותא דפוסק עמו בשער הגבוה

שם ופוסק עמו בשער הגבוה, אכולה מתני' מתפרש, וקמ"ל דאע"פ שההיתר ביש לו הוא מפני שהמכירה כאילו חלה מיד על מה שיש לו, מ"מ יכול לפסוק על שער הגבוה, [דהי' מקום לדון בזה, אע"פ שהי' יכול לפסוק עתה איזה מחיר שירצה, מ"מ י"ל דאין להתיר שינוי במכירה כיון דחשבינן לה שחלה מיד], וכן קמ"ל דר"י אפי' בפוסק על הגדיש קאמר דא"צ לפסוק על שער הגבוה, וה"ה ביצא השער דפוסק כשער הגבוה, כדמשמע בנדוניא ע"ד ב', וכן פרש"י שם, וכ"ה בשו"ע סי' קע"ה ס"ז, - (שער הגבוה אינו זמן ידוע לשער זול דזה מותר לפסוק אפי' לא יצא השער שיתן לו כפי שער של זמן הזול, עי' ס"ק י"ב).

בטעמא דשקילא טיבותיך בשער הגבוה

ויש לעי' הא טעמא דיצא השער הוא משום שקילא טיבותיך כדאמר ס"ג ב', וכיון דקבל עלי' כשער הגבוה, מאי שקילא טיבותיך איכא, הא לא בעי למיזבן, שמא יזולו, ואפשר דכיון שאין המקח חל אלא לענין מי שפרע,

פסיקה אקרי שריא דוקא ביצר השער

ולפ"ז י"ל דדוקא ביצא השער דאיכא קרי בשוקא מהני טעמא דממילא קא רבו, אבל בלא יצא השער אין פוסקין על קרי בני זרתא בני גרמידי, לא מיבעיא לשמואל דהא מחוסר בידי שמים, אלא אף לרב מסתברא דדינו כמחוסר טפי מג', כיון דחסר עיקר הפרי, ואע"ג דממילא קא רבי, דטעמא דממילא קא רבי זהו היתר להזיל, אבל אי ליתי בשוק אין פוסקין, ולפ"ז אפשר דמשיצא השער פוסקין על הגדיש אפי' מוזיל טובא אף לפרתו, וניחא הא דשרי הכא לאוזולי טובא וכן בחלב וגזיות אע"פ שמחוסרין מעשה, כתבואה מגדיש, והיינו טעמא דכיון שיכול לפסוק על מין זה ע"י שיש בשוק, לענין הוזלת המחיר סגי במה שיש לו אפי' אינו מזומן, מיהו בתו' ל"מ כן, דמשמע דבכה"ג דקיראה אם אינו מזומן אסור [ואע"פ שיצא השער], וצ"ע א"כ מ"ט שרי בקרי לאוזולי טפי משער הלקוטות, וצ"ל כיון דממילא קא רבו לא חשיב לי' מוזיל טובא, אלא כמוכר הבני זרתא כפי השער ומניחן בשדה.

ולפ"משי"ב דאיירי באינו נותן לו הקרי שבשדהו אין לחלק בין זה לפרדיסא משום דהתם נותן הפירות שבשדה ומיחזי כאגר נטר כיון דיכול ליתן לו רק לסוף הזמן, דודאי הדין אמת דבקרי יכול להתחייב על הקרי שבשדהו, דלא יתכן שיועיל מטעם יש לו, אא"כ יכול למוכרן בני גרמידי, ולפ"ז אין ראי' ממ"ש תו' לחלק בין הא דרבא דשרי בקרי לפרדיסא, דמפרש דקרי דשמעתין איירי בגוונא דפרדיסא שנותן מאותן שברשותו דוקא, אלא דע"כ מבואר דרבא דיכול לפסוק על הקרי כמו בפרדיסא מדמהני מדין יש לו, והיינו דמדמינן להו למה שעזי חולבות, דאי שרי בקרי ע"כ דאף במה שעזי חולבות שרי, מיהו אכתי יש לחלק משום דבקרי ממילא קא רבו ואין טירחא נוספת שהרי מוכר לו קרי

דומיא דלישני' דר"נ בקיראה שאינו נותן אותם שיש לו דוקא, וכ"כ תו' לק' ב' לענין פוסק על הגדיש, ובפשוטו ה"נ דכוותה, וכ"נ מדקאמר פשיטא מ"ד כיון דממילא כו' ואי בפוסק עליהם דוקא מאי פשיטותא, ועוד דא"כ אי תקפי ומשתדפי הני קרי מחזיר לו המעות, והיינו דאביי (דאל"כ היינו מה שעזי חולבות מכור לך), ועוד דלשון יהיבנא לך בני גרמידי משמע הבטחה גמורה ולא שיניחם ומסתמא ממילא קא רבו והוו בני גרמידי, ומ"ש הט"ז והש"ך סי' קע"ג בשם הגהות מרדכי דדוקא במוכר הני דאית לי', לפנינו כתוב כן אקיראה, ובזה ודאי לא ס"ל כותי', וא"כ אין לחדש כן מסברא בקרי, והא דמדמי לה בגמ' למה שעזי חולבות כך וכך מכור לך, היינו לענין יש לו, אבל לאו למימרא דהוי דומיא דהתם, שאם מתו העזים מחזיר לו הדמים, ועוד דאי בנותנם לו כשהם בני גרמידי א"כ נמצא שמוכר בני זרתא כמחיר השוק, ואינו מרויח יותר ע"י המתנת המעות, דאי בעי עקר להני ומכר להו בשוקא, ול"מ כן, אלא דכיון שממתין מליקח אפי' כד הוו בני גרמידי משה מוזיל גבי'.

סברא דממילא קא רבו מהני רק להזולה

ויש לעי' כיון דטעמא דיש לו מותר משום דחזינן כאילו מוכר לו אותן שברשותו, מאי מהני לענין זה סברא דממילא קא רבו, מ"מ כיון דלא מצי לאקנוייה אותן שברשותו דהוו רק בני זרתא, יש לחשבם כלית לי', ואפשר דאמנם לא מהני האי טעמא אלא לענין הוזלת המוכר, דכיון דממילא קא רבו ברשותי, עביד איניש דמוזיל זביני, כמו שיכול להזיל מה שיש לו בעין [ועי' לק' ס"ק כ"ה], וזהו ג"כ הנדון במה שעזי חולבות, דכיון שמוכר ממה שיש לו, דהיינו העזים, יש מקום לראות ההזולה כענין מו"מ ולא כאגר נטר.

הלוקחות, [משא"כ בפרדיסא], ולכך לא חשיב אגר נטר דלא נגמרה המכירה עד שיתן לו, והא דמוזיל גבי' היינו משום דיש לו, אבל טרחתו אינה בשל המלוה.

ולפ"ז בא"ל מה שעזי חולבות מכור לך ומתו העזים מחזיר לו מעותיו דליכא מי שפרע כשחזור בו מחמת אונסא שמפסיד הכל, ורק בכמות החלב והגזיות קביל עלי' שכר והפסד, וכן בקרי לא משמע כלל שאם תשתדף שדהו לא יהיב לי' מידי, משא"כ בפרדיסא דכל הפסד ללוקח, דדידי' לגמרי הוא.

פרדיסא י"ל דמיירי בפסיקה ולא במכירה גמורה

ברם אין הדבר מיושב בסברא שאם לקח הפירות שבפרדס בקנין גמור, ובשכר שלקח עובר המוכר בשדה בשביל הלוקח אין זה אגר נטר כלל דהמכירה חלה מיד והר"ז כמתנה עם המוכר שיעבוד בביתו בשכר שלוקח ממנו, א"ו אין לפרש פרדיסא במכירה גמורה, אלא בפסיקה, כמש"פ במה שעזי חולבות והיינו דחשיב לי' אגר נטר שנותן המחזיר של בוסר וסמדר, ואמנם כונתו לפסוק על הבוסר עצמו, דאי משתדף פטור, אבל כיון שפוסק על פירות גמורים דלקמי' הו"ל אגר נטר, ופלוגתייהו דרו"ש היא בפרדיסא דלא שכיח בי' פסידא כ"כ אם יש לאסור מדרבנן משום דמיחזי כאגר נטר, ולא דמי לאונסא דאורחא, ואפשר דבשדה לא נחלקו שהקלקול מצוי בה יותר בשדפון וכיו"ב, ויתיישב הא דתוספתא דשריא ליתן על מה ששדהו עושה, א"נ התם קודם שיצאו הפירות כלל ובכה"ג לא מיחזי כאגר נטר כיון דאפשר שלא יצאו פירות כלל, והא דשרי על הגדיש [אף כשמתחייב ליתן מן הגדיש], היינו כמש"פ תו' בדבר מזומן לא מוזלי כ"כ ולא מיחזי כאגר נטר, ועי' לק' ס"ב סק"ט בסוגיא זו.

מחזירים כמחזיר תלושים בשוק וזה אינו מרויח, והא דממילא קא רבו אין לאסור.

בשמעתתא דפרדיסא

כג. פ"שטא דשמעתתא בפרדיסא הי' נראה שקונה הפירות מיד דומיא דתורי (בתוס' או ברמב"ם) ודומיא דחבילה ואינך, והמוכר טורח בשדה ופירותי' עד לקמיה, כענין ההעלאת הפירות למקום היוקר, ובמקבל עלי' אונסא דאורחא פשיטא דלא מיחזי כאגר נטר, אבל בפרדיסא ס"ל לרב דאע"פ שמקבל עלי' אונסא, כיון שאין מצוי קלקול, כבאורחא לא סגי בזה ומיחזי כאגר נטר, ומודה רב בתורי דפסדייהו כאורחא חשיב, [ופרש"י נוחא טפי דאיירי בפרדיסא גופי' דאם צריך חרישה בתורי גרע מתיהא ומודה בי' רב, וכ"נ לעיל ל' א'], (ואפשר נמי דבפרדיסא נמי מוכר הפירות אח"כ בשוק, ואין הלוקח נוטל הפירות עצמן, דומיא דחבילה), ומ"מ כללא דההיא שמעתתא בטרחא דלוה בשל מלוה.

החילוק בין פרדיסא לקירא וגזיות וחלב

אבל בקרי ובגזיות וחלב נראה דאין קנין גמור, והמוכר בדידי' קא טרח, אלא דכשפוסק מה שעזי או מה שרחילי, יש בזה תנאי שאם לא יעשו העזים בטלה הפסיקה, ובפוסק כך וכך ולא עשו כ"כ מחזיר לו הדמים, אבל אף כשהפסיקה קיימת אין זה קנין גמור, ואפי' קנין כסף ליכא על דבר מסוים ממש, אלא התחייבות כהיא דנדוניא ע"ד ב', [ואיכא מי שפרע בכה"ג כמש"כ הרשב"א מ"ז ב' דכיון שהדבר מצוי מהני קנין כסף לענין מי שפרע, והיינו ליתן נדוניא אבל אין הקנין על נדוניא מסוימת, או כשיטת הראשונים דאיכא מ"ש אף אי לא קני כלל, ועי' בספר אאמו"ר שליט"א סט"ז סק"ב בכ"ז ולע"כ] וה"נ כיון דלא חשיב דשלב"ל מפני קנין ופסיקה לענין מי שפרע, אבל אם מכר העזים או הגזיות אין הלוקח מוציא מיד

בדברי הרמב"ם, והרשב"א מהדר בטר טעמא, ומשמע דאין לד"ז ראי' בגמ', [ועי' בחדושי הר"ן נ"ז ב' שהביא ב' הדעות, ועי' להלן].

ובאמת אם באנו לומר בדמכר לא נחלקו ר"ה ור"י ע"ה א' דכיון דמוזיל גבי

יש להחמיר דוקא בדמיחזי כמו"מ גמור, צ"ל דבזא"ז נמי לא מהני, שהרי מבואר שם בתו' דלר"ה לא מהני בזא"ז, וכן משמעות הגמ' שאין מחלקותם אם אפשר שיחול בב"א כבזא"ז, אלא בעיקר הדין אם מותר לו ללוות יותר ממה שיש לו, ועמש"כ בזה לעיל סק"ג, ולפ"ז האי קיראה דאית לי' חמש חלות דבש בביתו ופסק עם ראובן שוב אינו יכול לפסוק עם שמעון, ואע"פ שמותר לו למכרם לשמעון מיד, והא ודאי לא משמע כלל, דאף הפוסקים אין דעתם להצריך כן, וכיון דע"כ ס"ל כר' יצחק אף במכר, מה"ת לחלק דלענין החידוש שחל בב"א כבזא"ז אין שוה מכר להלוואה, אא"כ נימא דס"ל דאף לר"ה מהני בזא"ז, אבל בתו' והרא"ש ע"ה א' ל"מ כן, ונראה דע"ז בא הרשב"א ליתן טעם [ולעיל סק"ג נתקשינו בכונתו עיי"ש] דסברא זו דאף בב"א חל בזא"ז, לא שמענו אלא בהלוואה שאפשר לומר דטפה כנגד טפה ואח"כ ב' כנגד ב', אבל במכר דלית לי' כי אם טפה אחת ליכא האי טעמא, ואין כונתו לחלק בעיקר הדין בין מכר למלוה, דבין במכר בין בהלוואה קיי"ל כר"י דיכול להתחייב על יותר ממה שיש לו, אלא דסתמות הגמ' דמשמע בהלוואה דאפי' בב"א מותר והיינו משום דחזינן לי' בב"א כבזא"ז, זה מסתבר בהלוואה טפי במכר, דמיחזי קצת כחוכא להלוואה כ"כ על טפה], אבל אם מפרש בהדיא בזא"ז מועיל אף במכר.

ומ"מ נראה דאין טעם זה מחייב להמציא כן בלא ראי', ובפשוטו צריך לפרש פלוגתא ר"ה ור"י בהבנת ענין יש לו, אבל מנ"ל לר"י להמציא חילוק בין מכר למלוה, אם איתא דמודה דיש לו המוזכר במכר פירושו כר"ה, ואף למש"כ דהחילוק בין בב"א

אי בפסיקה בעי' י"ל הכל וברמ"א בזה, וכמה פרטי דינים בזה

כד. **שו"ע** סי' קע"ג ס"ו בהגה ול"נ כו' דא"צ שיהיו כל דמי הדינר כו' אם קבע פרעונו מאותן שבביתו דוקא, דהיינו שאם נאנסו בטל המקח ופטור מהטריסית, נראה דלא מהני אא"כ יש לו הכל, [במעות הדבר פשוט כן אלא אפי' בגיזות וחלב דעבידי דאתון], והדבר מפורש בגמ' דמה שעזי חולבות כן וכך אע"פ שיש לו מעט חלב ודבש אסור, דהיכא שקובע פרעונו ממה שעזי חולבות, ע"כ אי אפשר לראות המעט שיש לו כמתייחד כנגד כל החוב, שהרי אם לא חלבו עזיו פטור, וא"כ איך שייך לראותו כפורע מיד, דבר שאפשר שלא יתחייב בו, וכ"ש אם מייחד פרעונו ממה שבביתו דע"כ בדאית לי' הכל איירי, [ובקרי ס"ד א' אם נימא שפורע רק ממה שיש לו וכמ"ש הט"ז והש"ך בשם הגהמ"ר, ניהא, ולמש"כ לעיל ס"ק כ"ב דמתחייב בכל ענין י"ל דקרי בני זרתא אינם חשובים מעט מבני גרמידי שהרי צריך לפרעו במין הזה דבני גרמידי וזה אין לו כלל].

והנה אם נימא דבפוסק על הגדיש אינו מתחייב אלא אם יהא לו מאותו גדיש וכמו שצדדו תו' ס"ד ב', א"כ כ"ש בקיראה דשרינן טפי, וכ"כ בהגהמ"ר הובא לעיל ס"ק כ"ב, ולפ"ז פשוט דבעינן יש לו כולו וכמש"כ, אלא דהנדרון לפי מסקנת התו' וכדנקטינן עיקר לדינא דא"צ ליתן לו מאותן שיש לו, ואפי' נשתדפו חייב להעמיד לו אחרים, לפ"ז יש לומר דיש להשוות דינא דיש לו במכר והלוואה, כיון שאין שום חלות על מה שיש לו כי אם לענין היתר פסיקה, ובפשוטו נראה לפי דעת תו' ס"ד ב' ס"ג א' ד"ה בשמשך דכל שהיש לו הוא רק משום היתר פסיקה איכא טעמא דפרש"י ע"ה א' ד"ה כמה עיי"ש, וגם הרמב"ן והרשב"א שהביאו דברי הרמב"ן דמצריך שיהא לו כשיעור מעותיו כתבו כן כמחודש, ותלוהו

לבזא"ז אין לנו מהיכן לחדש כן, וכן סתמא דתלמודא מדמי עד שיבא בני דהלואה למכר מ"ו א' ס"ג ב', ולמש"פ בשטמ"ק ע"ה א' בשם ה"ר יהונתן ברייתא דר"ח לענין פסיקה מיתניא, דבמאי דקתני במתני' ס' ב' ויין אין לו קתני ר"ח וטפת יין אין לו, וא"כ בהדיא קתני דדינא שוה.

ובבהגר"א סי' קס"ג סק"ב הביא מהרי"ו בשם הרא"ש וכתב (הרי"ו) שכן עיקר, דשרי התם לפסוק ביש לו אפי' מעט [והובא בב"י עיי"ש], וכ"כ שם סק"ה בדעת הגהמ"ר עיי"ש [דאם איתא שצריך כשיעור כל מעותיו לא ה' נאמן לומר דאית לי', שאינו מוצא ללוות הרבה, ולפ"ז מ"ש הרמ"א בסי' קע"ג ס"ח היינו רק לשיטתו דא"צ כל המעות, ובפוסקים ל"מ כן, והגר"א ציין לההיא דסי' קס"ב אף דלא דמי לפ"ז, וצ"ע, (ועי' בהגהמ"ר שכ"כ בההיא דסי' קס"ג ולדעת הגר"א דמי לסי' קס"ב וכמשי"ת להלן, אבל לפשטות הפוסקים סי' קס"ג דמי לסי' קע"ג וכטעם הרשב"א)], ולכאור' מבואר מזה כגרסת הרמ"א בטור דא"צ שיהא כל המעות בידו, ברם נראה דדעת הגר"א לחלק בין פוסק כפי השער או במוזל גבי', דבפוסק כפי השער דאסרי' משום דעיקרו הלואה בזה דמי להלואת סאה בסאה, כיון דבאמת אין כאן תוספת אלא גזירת חכמים שמא יתייקר, וכל כה"ג שרינן ביש לו אפי' מעט דשוב לא גזור, אבל במוזיל גבי' דאיכא רבית גמורה אלא שהיא דרך מו"מ, לא שרינן בתיקון מועט, אא"כ יש לו הכל דחשיב כמו"מ גמור, אבל באין לו כי אם מעט דאי בעי למכור לא מצי, אסור, אפי' דרך מו"מ, דמ"מ הלואה היא, ולפ"ז מיושב הא דבעינן יש לו הכל בפוק על הגדיש סי' קע"ה ס"ד כיון דהתם מוזיל גבי', והנה בטור סי' קע"ה מבואר דכל שלא יצא השער אסור לפסוק אלא כדי מה שיש לו, משמע לפ"ז דכל שפוסק כשאין שער חשבינן לי' מיד כמוזיל גבי', ואם התיר

הרא"ש בההיא דפוסק על הלואתו היינו דוקא בשיצא השער, ודלא כהרמב"ן והרשב"א וש"פ דלרבנותא נקט כשער של עכשיו, [ולפ"ז יתבאר מה שהביאו דברי הרמב"ם שהצריך כשיעור מעותיו לסיומי מילתייהו דא"צ יצא השער, והיינו דכיון שהתירו כאן אע"פ שלא יצא השער כדין כל פוסקין על הפירות כיון שיש לו, סיימו דהרמב"ם הצריך יש לו כשיעור כל החוב, כמו בפסיקה], אבל דעת הגר"א משמע שתומך בדעת הרמב"ן והרשב"א וכמ"ש בשו"ע סי' קס"ג, ועיי"ש סק"ג וסק"ו, וצ"ע א"כ כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, ונראה דעת הגר"א דאף כשלא יצא השער אם פוסק כפי מה שיש בשוק לא חשיב מוזיל גבי', והאיסור לפסוק דמי להלואת סאה בסאה, ולכך שרינן ביש לו מעט, אבל בפוסק פחות מהשער בעינן יש לו הכל, והא דבגדיש בעינן יש לו הכל, היינו מפני שפוסק פחות מהשער וכפרש"י ע"ב ב', וכ"כ בבהגר"א סי' קע"ה סק"ה שכ"ה סתימת השו"ע, [נדנאה שאם פוסק כשער הלקוטות כ"ז שלא יצא השער לא חשיב מוזיל להגר"א, דסתמא הכי הוא שהפוסק כ"ז שלא יצא השער היינו כלקוטות, וכמשנ"ת ס"ק י"ט, (והטור לשיטתו שיטת תו' והרא"ש בגדיש ודוק)].

והגר"א כ' לדקדק דמדקאמר ר"נ איתנהו משמע כולהו, והיינו מדלא קאמר איתא, וי"ל דקמ"ל אפי' אית לי' כולהו באשראי אסור, ומ"מ אין דקדוק זה מכריע דשפיר מזכיר ההיתר העיקרי דיש לו היינו שהכל אצלו, והא דמהני מעט בטעמא דחשבינן המכירה כבזא"ז, אין בזה לשנות הלשון, דמ"מ ההיתר משום שיש לו כנגד הכל.

ולענין הלכה ודאי שאין להקל נגד רוב הראשונים, ולפי חילוק הגר"א לא אשכחן מאן דשרי במוזיל גבי', [ולפ"ז אין החילוק בין מו"מ להלואה אלא בין מוזיל לאינו מוזיל, ודלא כהרשב"א, ואף דודאי כן

שם מהו דתימא כיון דאית לי' אשראי כו' יש להבין הא טעמא דמהני יש לו משום דחזינן כאילו הקנהו מיד ממה שיש לו, ומה שיך שיועיל אשראי לענין זה, ואפשר דבאמת אם לא יצא השער פשיטא דלא חשיב אשראי כיש לו, אבל הכא דיצא השער (מדשרי לפסוק ד') ואין החסרון דלית לי' הקירא, אלא דמוזיל גבי', לענין מוזיל גבי' שפיר מהני הסברא דאשראי דעביד איניש דמוזיל מאי דאית לי' ואפי' באשראי, כיון דעכ"פ יקבל קירא מבעה"ב, קמ"ל דבעינן יכול להקנותו מיד, וייעוי' בגליון הגרע"א ז"ל בשו"ע סי' קס"ב ס"ב בשם תו"ח בהיפוך, הובא לעיל ס"ק י"ב, ועי' לעיל ס"ק כ"ב.

רש"י ותו' פ' לזמן פלוני, אבל הרמב"ם לשיטתו בפ"י דבקובע זמן לא מהני יש לו מפרש באינו קובע זמן, וזהו שכ' בפ"ט ה"ו דבאשראי כיון שאינו מזומן בידו הו"ל כקובע זמן לפרעון.

ס"ד א' ההולך כו' באומר מה שעזי חולבות סתם שרי אפי' אומר למחר או בשנה זו

כו. **ס"ד א' ההולך** לחלוב את עזיו כו' בתוספתא מסיים בה ואם יש לו מותר לגזו וליתן לו, אפי' בכך וכך, וכן בשמעתין מבואר דהנדון לאסור כך וכך הוא על מה שנוסף אח"כ, דומיא דקרי, (אלא דהני לאו מיני' קא רבו), ולפ"ז באומר מה שעזי חולבות אפי' למחר או בשנה זו מותר, שהרי הנדון על מה שחולבות אח"כ, ועלה קאמר דבלא כך וכך מותר, וכן ביאר הגרע"א ז"ל במתני' ע"ב ב' עיי"ש, וכ"ה בתורי"ד בשמעתין, ולפ"ז הא דקתני ההולך כו' לרבותא דסיפא הוא שאפי' על המעט הנוסף בדרך ההליכה אסור לפסוק בכך וכך, ועי' לק' ס"ב סק"ט בכ"ז.

ונראה דחלב וגזיות ודבש פוסקין עליהם כל השנה דאע"פ שאין לזה יש לזה, דכיון שעושים בקביעות אין להם גורן, ועי'

עיקר לדינא, אבל לא הוכרע בדינו הדבר מסברא, דכיון דאף במוזיל אין כאן מכירה גמורה ורק היתר פסיקה, שהרי יכול לאכלה וגם אין בדעתו כלל להקנותה, א"כ מה מכריחנו לומר שבהיתר הפסיקה הזה לא התירו כבסאה בסאה, שו"ר דאמנם כן דאין ראוי שחכמים יתקנו ענין יש לו מעט בדבר שהאיסור מפני הריבית שבפסיקה ולא במה שיתחדש אח"כ, דבמצב של עכשיו מינכר הריבית שהרי אין לו [וקו'] הוא ממ"ש הטור בשם הר' ישעי' שאסור לפרש והאי מפרש גמור הוא, משא"כ בהלואה או בפוסק על השער מכח הלואה וכדעת הגר"א], ואולי בפוסק הלואתו על הפירות כפי השער דבעינן נמי יש לו, יתכן שיש להקל, ובפוסק בזא"ז משמע דאפי' עם אותו אדם שרי, כגון שיש לו יפה דינר וטריסית, ונוטל הרבה דינרים בזא"ז, [ומ"ש הגרע"א ז"ל דסגי ביש לו התוספת דמוזיל, אין לזה מקור בגמ', ואין נראה להקל].

מהא דתניא מ"ו א' ואני אעלה לך כו' ממעות שיש לי בביתי יש לו מותר, מבואר דאף אם נאנסו אותן שבביתו חייב ליתן לו ממקו"א, דאני אעלה אינה פסיקה על אותן שבבית אלא כמו הלויני עד שיבא בני, דאל"כ אין שיך לסיים ע"ז יש לו מותר, הרי כל עיקר המכירה תלוי בזה אם יש לו, ובלאו איסור ריבית ע"כ איירי ביש לו, מיהו ע"כ למאי דמוקמינן לה בחליפין קשה, ועיי"ש בתו' דאית דלא גרסי ממעות שיש לי בביתי, ולפ"ז ניחא, ועי' לעיל סוס"ק ט"ו, מיהו עיי"ש בנמו", וצ"ע.

בדינא דקיראה

כה. **פ"ג ב' האי מאן** דיהיב זוזי לקיראה, הא דנקט קיראה אפשר דאורחי' דקיראה שיש לו אשראי אצל בעה"ב, והא דנקט גבי' היינו לפרושי דאיירי באשראי, [ועי' לעיל מ"ש בשם הגר"א].

יחלבו ואפי' בגיזה שניכר לעין אפשר שמתקלקל הרבה (וגם קשה לשער), בכה"ג שרינן אפי' בהלואה כיון שאין השכר וההפסד תלוי בהמתנת הזמן, משא"כ ביוקא וזולא, (או עיסקא), [ובדרך העולם במשא ומתן הדבר מבואר כן בפשיטות, דריוח של יוקרא וזולא זה שייך להמתנת מעות שדרך בעלי ממון לקנות בזול ולמכור בשעת היוקר, משא"כ הכא].

והנה הגרע"א ז"ל הוכיח דלא שרינן קרוב לשכר ולהפסד בפסיקה שאין חלות על דבר מסוים, ממתני' דאין פוסקין על הפירות עד שיצא השער, ולעיל ס"ק כ"א כתבנו לדחות הדיכא דמוזיל גבי' מיד לא חשיב זולא קרוב להפסד, וה"נ בלא יצא השער אפשר דחשיב כזולא מיד, מיהו אפי' אם האמת כן, מ"מ הדין עם הגרע"א ז"ל דודאי משמע דטעמא דפוסקין משיצא השער הוא משום דאע"פ שאין לזה יש לזה, ואם איתא למה לי האי טעמא כיון דמקבל עלי' יוקרא וזולא לישתרי, א"ו טעמא דמהני ביצא השער משום דחשיב טפי כמכר, כיון שמצוי הוא, ויכול ליתן לו מיד, [ועי' רשב"א מ"ז ב' שכ' כהאי טעמא בנדוני' עיי"ש], אבל אי לא"ה הו"ל כהלואה ואסור אפי' קרוב לשכר ולהפסד, ועי' להלן.

שו"ר דמש"כ שמועיל יצא השער לפסוק כן וכך כפי השער אפי' נימא דמה שעזי חולבות לא חשיב בא לעולם, זה אינו, דטעמא דיצא השער חשיב יש לו אינו מועיל אלא כשאינו מתחייב לתת ממה שיש לו, אבל כשאומר מה שעזי חולבות כן וכך כיון שאם לא חלבו פטור אין מועיל מה שיש בשוק דשמא לא יתחייב [וכסברא שכתבנו לעיל ס"ק כ"ד דהיינו טעמא דלא מהני יש לו מעט, בשפוסק ליתן ממה שיש לו], ואפי' יש לו הכל בביתו נראה דלא מהני כיון שאינו מתחייב ממה שבביתו כ"ש שאין מועיל מה שיש בשוק, וא"כ מהא דפרש"י במוזיל גבי'

תוספתא פ"ו ה"ב דכל שאין לו גורן קוצץ עמו כל שעה שירצה, [מיהו דוקא כפי השער, והיינו דקתני לעיל שם אין פוסקין על החלב ועל הגידין אלא עד שיעשו דהיינו לפסוק בפחות מן השער], והיינו דקמ"ל שאסור לפסוק כך וכך אע"פ שכפי השער חשיבי יש לו, והי' מקום לומר דלענין מוזילנא גבי' סגי בזה שמוכר ממה שעזי חולבות דיכול להזיל במה שיש לו, ועי' לעיל ס"ק כ"ב דהיינו טעמי' דרב, [ועי' ס"ק כ"ה], שו"ר לפרש דכיון שפוסק ליתן רק ממה שיש לו, לא מהני שער שבשוק וכמ"ש להלן, (ולפ"ז י"ל דהיינו טעמא דלא מהני הכא), - והא דקתני בתוספתא קמח, צ"ל דאיירי שמוכר לו החטים מיד עם קצירתם דאל"ה הרי מחוסר שלש, והיכי מוזיל גבי'.

בקו' הגרע"א ז"ל מ"ט שרי במה שעזי חולבות משום שקרוב לשכר ולהפסד

הקי' הגרע"א ז"ל במתני' ע"ב ב' [עיי"ש שהעתקנו באופן אחר], מ"ט שרי לפסוק על מה שעזי חולבות מטעם דהוי קרוב לשכר ולהפסד הרי בהלואה לא שרינן קרוב לשכר ולהפסד כמ"ש תו' ע' א' ד"ה דקא, וכל שאין חלות מכירה על דבר מסוים היינו הלואה, והוכיח מזה דמה שעזי חולבות חשיב בא לעולם אפי' פוסק על מה שיחלבו למחר [והטעם נראה דכיון דעבדי חלב כל שעה ושעה חשיב כפירות בוסר וסמדר, אע"ג דלאו מיני' קא רבו], אבל אין להוכיח כן מהא דאסרינן כך וכך דוקא במוזיל גבי' כמ"ש פ' רש"י, דכיון דחשיב כיצא השער פשיטא דפוסק כפי השער, [שו"ר שאין הדבר כן וכמ"ש להלן], מיהו לכאן (י"ל דשכר והפסד דמה שעזי חולבות עדיף שהרי מקבל עליו גם זולא, וגם הפסד שיחלבו מעט, ואע"ג דאיכא נמי יוקרא ושיחלבו הרבה, מ"מ יש להתיר, ועוד) י"ל דשכר והפסד שאינו תלוי במשך זמן דאפי' הולך לחלוב העוזים מיד שייך להתנות כן, שהרי אין הדבר מבורר כמה

שאינ לחוש שיחול יותר, אלא דוקא כפי השער.

שם אי תקפה ברשותך, פי' לגמרי, ומחזיר לו מעותיו, אבל לא שישלים לו ההפסד.

חילוקי הראשונים בין חביתא דחמרא לפסיקה בי"ל ויצי"ה

שם ב' האי קרוב לשכר כו' ג' חילוקים כתבו הראשונים ז"ל לחלק בין הך דהכא לפוסק על הפירות ביש לו ויצא השער,

א. חילוק תו' דכיון שאין הפירות מבוררין אין ניכר שיהא קרוב לשכר ורחוק להפסד, [ואו בלשון אחר שאין ניכר שהמוכר נפסד במה שצריך לתת לו פירות טובים, שבשעת הפרעון הוא קונה פירות טובים ולא נפסד בהם כלל, ואע"פ שהחיתור לפסיקה הוא מפני שיש לו או שיכול לקנות מיד, מ"מ כל שלא קנה לא הפסיד בתקיפה].

ב. חילוק הרמב"ן והרשב"א והנמו"י דבפוסק על הפירות המקח קיים בכל גונו, ואין כאן צד הלואה כלל, משא"כ הכא דאי תקפה הוו המעות הלואה.

ג. חילוק הריטב"א בשטמ"ק לק' ע"ג ב' בשם תו' דהתם אי בעי מוכר יהיב לי' מיד החטים ואינו מתחייב באחריות יותר, אבל הכא קובע לו זמן אי תקפה עד זמן מסוים, ברשותך, ונמצא שאין המקח מוחלט עד אותו זמן, ועד השתא הו"ל הלואה. - וע"ע ברש"י ע"ג ב' שכו' דאין מצוי קלקול בחטים, משא"כ תקיפה ביין, וע"ע בשטמ"ק ובראשונים שיטת הראב"ד.

בתוד"ה אי

שם א' תוד"ה אי, וי"ל דלעולם איירי כשמשך כו', לכאור' צ"ע מאי ס"ד דרב שרביא וכי אין חילוק יין מחבירו יכול להתנות אי תקפה ברשותך, ונראה מזה דהאי תקיפה אינה סיבה ביין זה, אלא ממקרי הזמן,

נמי מוכח דחשיב בא לעולם, דאל"כ יהא אסור אפי' בלא מוזיל ומשום דחשיבא הלואה, ולפ"ז אפשר לקיים דברי הרשב"א שהביא הגרע"א ז"ל שם דמשמע שאפי' בלא מוזיל גבי' אסור דכיון דלא בא לעולם הו"ל הלואה, ולא שרינן יוקרא וזולא בהלואה, כמו סאה בסאה דאסור ולא מהני לזה יצא השער כיון שפוסק משלו דוקא, כמש"כ דא"א לראות חלות המכירה על מה שבשוק, והא דשרינן בשכר והפסד דמה שעזי חולבות, הטעם כמש"כ דהפסד זה שלא יחלבו הרבה כיון שאינו תלוי בהמתנה מותר.

ברם פשטא דשמעתין משמע דהגדון משום דמוזיל גבי', ואם נקיים נמי הדין דלא חשיב בא לעולם, נראה ללמוד מזה דאם פוסק על דבר מסוים אפי' לא יצא השער [אבל יש מחיר ידוע, ועי' ס"ק כ"א] ואין לו, אם לא מוזיל גבי' מותר, ואפי' פוסק כך וכך דאי לית לי' מחזיר לו המעות, דמ"מ כיון דדמי ממש למו"מ ומקבל עלי' יוקרא וזולא מותר, ולא דמי לפוסק על הגדיש דבעינן יש לו ממש, כיון שאינו פוסק על אותו גדיש דוקא, ומיחזי טפי כהלואה, [ולפ"ז נראה דהפוסק על דבר מבורר אינו יכול לפסוק בשער הגבוה, אפי' לא חלה המכירה מיד, כגון בכה"ג שלא בא לעולם], דאם נימא שאינו יכול למכור בכה"ג א"כ אפי' יצא השער לא מהני וכמש"כ, וצ"ע, [דאפשר שמכח זה יש להוכיח דלא חשיב דשלב"ל, וכ"ז דוקא במוכר הגיזות וכיו"ב במחיר גיזות ולא במחיר דקיימי על הבהמה].

בחביתא דחמרא

כו. **שם** אמר אביי שרי לי' לאיניש כו' ארבעה זוזי אחביתא דחמרא כו' נראה דלהכי מפרש ד' זוזי שהוא מחיר חביתא בשעת היוקך כדמשמע מ"ג א', לומר שאינו יכול להוזיל גבי' אע"ג דמקח גמור הוא, דאי מוזיל גבי', אין הזולא קרוב להפסד, כיון

במשך הזמן מקבל עלי' הלוקח שהרי הוא משהה המקח מדעתו, ואי בעי לקחו מיד, וה"נ תקיפה, ועי' מש"כ לק' בתו' ד"ה האי (ד"ה ולכאו' נראה).

שם בא"ד אע"ג שיכול להתנות כו', יש לעי' מי דמי התם האמת הוא שזה מלוה, ולכך לא מהני אם יקרא לזה שם פקדון, אבל הכא האמת הוא שזה מכר, ולמש"כ דאיירי הכא באינו מקבל עליו כלום חוץ מזולא נחא, דאם אינו מקבל על עצמו אפי' זולא, לענין מה האמת שזה מכר, אבל אם מקבל גניבה ואבידה ושאר אונסין יש מקום לדון דמהני תנאי אפי' אזולא ותקיפה, דמ"מ מכר הוא ולא מלוה, ובאמת הרמב"ן מפרש דכיון דקביל עלי' זולא הו"ל מו"מ ולא מלוה, והא דקאמר קרוב לזה ולזה לאו דוקא.

שם בא"ד לכך נראה דתקפה כו' [דבעי בתר הכי חלא מאי כו' לפור' צ"ע דלא קאי התם חלא מאי אתקף אלא אזל, אבל בפשוטו התם נמי מתפרש תקף החמיץ], יעוי' בתו' ב"ב צ"ז ב' ונראה יותר כדבריהם שם דתקף היינו החמיץ, אלא דהכא מקבל עלי' תקיפה שנתחדשה אח"כ ואין לשייך אותה למכירה, [או כמ"ש תו' שם כמה אופנים, [מיהו מ"ש שם מחמת דשני בברזא צ"ע דבפשוטו לאו דוקא לפרושי שמעתין בהכי אלא דוגמא לחומץ שאינו חייב באחריותו, וכן מחמת טלטול], או כל ריבוי הזמן טפי ממקפה], והלוקח יין בתשרי שלא למקפה אפי' מעיקרא דחלא חלא לא הוי מקח טעות כיון דאף האי דמעיקרא חלא, יין טוב הוא עד טבת, אלא דלענין רבנן דשקלי ל' בטבת מועיל האי טעמא דאין להם כלום ממה שהחומץ הי' יין עד טבת, וכא"ל למקפה דמי, אלא דבגמ' פריך דריבית הוי כיון שלא בטל המקח וכמשנ"ת להלן.

שם בא"ד וא"ת מאי צריך לקמן כו' לכאו' התם גרע שלא בטל המקח בתקף אלא

וכאילו אמר אי מיגנבא ברשותך, דכיון שאין התנאי שייך למקח, אין זה מתנאי מו"מ, [ולא דמי ליין דמבחר נפשי' בטבת דאותו מעיקרא חלא, אבל לאחר טבת אמנם אפשר שיחמיץ היין אבל אינו מעיקרא חלא אלא דמיקרי דתקיף וכההיא דתקיפו לרב הונא ברכות ה' ב' וכמ"ש תו' להלן], ונמצא שהמקח תלוי ועומד מסיבה צדדית, והו"ל כמקבל יוקרא בשביל מעות שלא הוחלטו כמקח.

מיהו למאי דמשני אביי כיון דמקבל עלי' זולא כו' נראה דדוקא במקח שרי אבל בעיסקא הו"ל קרוב לשכר, שהרי יוקרא וזולא לחודייהו קרוב לזה ולזה חשיבי, אלא דבמקח חשיבי המכירה גופה כשכר למוכר, א"נ במו"מ לא קפדינן בקרוב מעט יותר לשכר דמ"מ דרך מו"מ הוא, ואין רואין הקריבה לשכר כאגר הקדמת מעות, ועי' להלן.

ולכאו' נראה מהא דקאמר כיון דמקבל עלי' זולא, דאיירי הכא שאינו מקבל ע"ע שום הפסד חוץ מזולא, דאם איתא שמקבל עליו היזק דשכיח א"כ מאי פריך הא קרוב הוא להפסד יותר מלשכר, וגם הו"ל לשנויי משום זולא והיזק המצוי שזהו החידוש יותר שלא הזכירו אביי בפירוש, ולכן נראה יותר דאיירי בשלא משך ולכך א"צ להתנות בגניבה ואבידה וכיו"ב, כי אם בתקיפה, ומשהתנה בתקיפה תו ליכא פסידא אלא בזולא, ולפ"ז אפשר דבקביל עלי' תקיפה ולא זולא אף ר"ש מודה דשרי דמו"מ גמור הוא ע"י שמקבל עליו אחריות כל החבית, ואף דבסברת קרוב לשכר הוי איפכא דתקיפה אינה מצוי' כזולא, וכ"נ דעת תו', מ"מ י"ל דבמו"מ גמור לא פריך.

שם בא"ד דליכא מי שפרע כיון שמפסיד הכל, יש מקום לומר דדוקא בהפסד מחודש כנשרפו חטיף ודבי פרזק רופילא דלגבי זה אמרו שמעות אינן קונות כדי שתהא האחריות על המוכר אבל היזק העלול לבא

מעותיו, ומ"מ לענין הוקרו לא חשיב שכר מעותיו כיון דכאן חל המקח בכל גווני, ואין צד הלואה במכירה זו, שבשום ענין לא יחזיר לו מעותיו, מיהו התו' לא הזכירו חילוק זה, וצ"ל לדידהו דלענין אחריות הטעם מפני שאינו מבורר, ולענין זולא הוי ביטול מקח וחזרה זו לא חשבינן לה קרוב לשכר כיון דמכח מו"מ גמור יכול לחזור בו דליכא מי שפרע, וכל שהדבר מותר במו"מ גמור לא שייך לאסרו במכירה, ועי' לעיל ס"ק.

שם בא"ד וכן משמע לקמן דקאמר כו' פי' דבפשוטו איירי התם כגונא דפוסק על הגדיש שהרי לא פסקו על חבית מסוימת, וכיון דמשמע שקלקול אחר הוו מקבלי, ה"ה בפוסק על הגדיש, ובסמוך כ' ליישב דהתם לא דמי לפוסק על הגדיש כיון שהיו רוצים דוקא מאותו גדיש, וכונתם בכ"ז קלקול דשכיח כחימוץ וכמ"ש לעיל ד"ה אי, וכ"כ מהר"ם שיף.

ולכאוי נראה דכשפסקו רבנן על היין כבר הי' היין מזומן ברשות המוכרים, ולכך לא רצו לפסוק בעלמא כפוסק על הגדיש כיון שהכל מזומן בידם ואינם צריכים להמתנת כל המעות [כמו פוסק על הפירות שאין לו הפירות כלל, וכן עד שיבא בני או עד שישגמור תיקון הגדיש], ואם כל האוצר הי' מחמיץ הוי מקח טעות כיון דאחלא לא יהבי זוזי, ואונס אחר שאינם מפסידים הכל אפשר שהיו מקבלים כיון דאיכא מי שפרע וכמ"ש תו' לעיל, ולמה שצדדנו לעיל דבכל היזק המתחדש בעולם ליכא מי שפרע, כגון שנרטבו החטים דאע"פ שהם ראויים קצת מ"מ יכול לחזור בו, דג"ז שייך לתקנה שלא יאמר נשרפו חטיף, לפ"ז אפשר דחוץ מתקיפה כל ההיזקות אינם באחריותו, - ולמאי דמסיק דמעיקרא דחלא חלא ה"ה דמצו לאוזולי גביהו, אף דבמזויל גבי' תו ליכא למיחשב הזולא קרוב להפסד, וכ"כ במחנ"א סכ"ט.

מבחרי ושקלי יין טוב, וכיון שלא בטל המקח בדין הוא שיפסידו בתקף לפי ערך (עכ"פ) ולכך חשיב לי' ריבית, שבשביל הקדמת המעות פרעי להו יין טוב אפי' תקף דידהו, ונפ"מ להו לענין יוקרא, [אבל בלא"ה נמי כיון שהמקח קיים יש להם להפסיד בתקיפה], וע"כ אף לפרתו' זהו עיקר הנדון בסוגיא שם, דכיון דמפרשי לה בהחמיץ דהוה מקח טעות, א"כ אין הנדון דרביית בזה שאין נוטלים החומץ, אלא בזה שלוקחים יין טוב, (מיהו י"ל דהיינו דמשני מעיקרא כו' והוי מקח טעות אבל ל"מ כן דאף המקשן ידע סוגיא דב"ב), ונראה דעת תו' דכיון שבסברא דקרוב לשכר אינם קרובים טפי מהכא, דגם כד מבחרי יין טוב איכא להו יוקרא וזולא, אין לאסור בזה מחמת ריבית, אבל אין הדברים מיושבים דכיון שהמקח קיים הו"ל כעיסקא ואם אינו נפסד בחומץ הו"ל קרוב לשכר אע"פ שבאמת אין לו יותר שכר כי אם מניעת הפסד, דמ"מ מקרב עצמו לשכר יותר מהמוכר.

בתוד"ה האי

שם ב' תוד"ה האי, וא"ת תיקשי לי' אמתני' כו' במתני' אין מפורש דפוסק כשער הגבוה קאי ארישא ולכך לא הקשו מכח זה לאביי, ולתירוץ נוחא נמי הא, ועי' מהרש"א.

שם בא"ד איכא למימר דאם מתקלקל כל הגדיש כו' כאן יש להקשות אכתי הא קתני פוסק עמו בשער הגבוה וכיון דלא מקבל זולא אפי' מקבל עליו אחריות הו"ל קרוב לשכר, וי"ל דהיה מפרש פוסק עמו בשער הגבוה ארישא, ולמ"ש ומיהו נראה כו' נוחא אף דקאי אכולה מתני', - יש לדקדק בלשון "כל" הגדיש שכתבו ונתבאר לק' סק"ל עיי"ש.

מש"כ דטעמא דאין הפירות מבוררין מהני אף לפסוק בשער הגבוה, היינו משום דלא מינכר פסידא דזולא, דחזינן כאילו המעות עדיין בעין שהרי לא ייחד לו פירות בשביל

בהא דקאמר כיון דמקבל עלי' זולא קרוב לזול"ז הוא להרמב"ן ולתו'

כח. לפי הרמב"ן נראה לפרש הא דקאמר כיון דמקבל עלי' זולא קרוב לזה ולזה הוא, דהיינו כיון שמקבל הפסד כנגד השכר אין זה שכר מעותיו, אע"ג דרחוק הוא מן ההפסד דאי תקפה הו"ל המעות הלואה, מ"מ השכר דיוקרא אינו שכר ההלואה כי אם שכר קבלת ההפסד דזולא, [מיהו דוקא כשהזולא הוא קרוב כמו היוקרא אבל אם מכר לו בזול אין היוקרא שכר קבלת הזולא, דאע"פ שיש כאן צד הפסד מ"מ אין לראותו כנגד השכר דיוקרא], ולפ"ז ה"ה דאינו מקבל עליו שום הפסד אפי' דשכיח, דכל שיש הפסד כנגד הריוח מותר, אע"פ שבשאר האופנים הו"ל הלואה, [ונראה שזו כונת הגהמ"ר שכי' אי תקפה כו' שמעינן מינה אם הלוקח מקבל טפי אחריות רק שבצד אחד יקבל המלוה הכל מותר דקרוב לזה ולזה הוא מדלא דאיק [כצ"ל] בעל התלמוד אם שקולין ההפסדות כו', וסיים דהיינו דוקא במכר אבל בעסקא לא, מיהו אפשר לפרש כונתו דסגי באיזה שהוא צד הפסד, וגם דברי הרמב"ן אפשר לפרש כן, אבל מ"מ נראה דבעינן חשש הפסד גמור, אבל במוזיל גבי' לא חשיב זולא צד הפסד].

אבל דעת תו' דטעמא דחשיב בזולא קרוב לזה ולזה היינו משום דתקיפה לא שכיחא ואין מדקדיקין כ"כ במכר אם מקבל עליו המוכר קצת יותר, [וצ"ע לפ"ז שלא השיבו אביי דמקבל עלי' היוקא דשכיח, עי' ס"ק כ"ז], מיהו דוקא בהיזק שאינו נפסד הכל, כגון חומץ, אבל בנפסד הכל בטל מקח, ואף לפרתו' כ"ז דוקא כשיש צד הלואה בדבר שאם תקפה בטל מקח ומעות הלואה, אבל כל שהמקח קיים לעולם כההיא דפוסקין על השער ועל הגדיש אפי' אינו מקבל ע"ע כלום שרי, וצ"ל לפרתו' דאם אין הלוקח מקבל ע"ע היוקא דשכיח לא חשיב מכר, דאל"כ למה

הצריכו שיקבלו רבנן בלקיחת היין כל היוקא דשכיח, הול"ל דיחלקו בהפסד דאכתי הו"ל קרוב לזה ולזה, מיהו בשמעתין נמי משמע קצת דרב שרביא הצריך שיקבל עליו הלוקח תקיפה.

טור סי' קע"ג ומותר להקדים מעות לגינאה

כט. **טור סי' קע"ג** ומותר להקדים מעות לגינאה כו' בפשוטו מתפרש שאינו פוסק עמו על קרי שברשותו דוקא, ולכך לא דמי לפרדיסא, שפוסק על אותן שברשותו ומינכר הקדמת המעות שהרי אינו יכול למוסרם לו מיד, אבל כשפוסק על דבר שיכול למוסרו מיד דמי טפי למו"מ ויכול להוזיל גבי', כיון שיש לו, דכל שמעלת היש לו בשביל המוכר סגי בזה שיש לו משלו ושפיר מוזיל לפי רצונו, אבל אם בעינן יש לו לחלות המכירה אכתי לית לי', ולפ"ז י"ל דאדרבא אם פוסק על קרי מחוברין שמוכר לו אותן הקרי אפי' מינייהו קא רבו אסור, אלא דאיכא טעמא אחרינא להיתירא דלא מינכר אגר נטר כיון שדרך למוכרן גם כן, ולפ"ז צריך לחלק בין עגל קטן דבעינן לטעמא דנפיש פסידייהו, ולומר דגרע מקרי בני זרתא ודוחק, [וכבר נתבאר לעיל ס"ק כ"ב דמדברי הגהמ"ר אין ראי' דס"ל דאף בקיראה דבעינן שיתן לו ממה שיש לו], ועמשנ' בכ"ז לעיל ס"ק כ"ב דפשוטות הגמ' משמע שאינו פוסק על אותן קרי שברשותו, ועי' לק' ס"ב סק"ט.

ונראה דיכול להוזיל גבי' אפי' פחות ממחירן של בני זרתא, דכיון דאית לי' בני זרתא ודאי דמצי לאוזיל גבי', דהא ברצונו קא מוזיל, דאי בעי מכרן בשוק עשרה בזוזא (ועב"ח), אלא דלא איירינן בגמ' אלא במוזיל מפני הקדמת המעות, אבל בפוסקים ל"מ כן.

ביאור הגמ' לפי' הטור

ל. **שם** בטור מותר להקדים מעות על יין כו' נראה דרבנו מפרש כפרש"י דלפסוק על יין טוב לא מהני יש לו כיון דרגיל

להחמיץ, דכיון דטעמא דיש לו מהני משום דחזינן ל' כמקנה לו ממה שיש לו, אם אינו מקבל עליו חימוץ אין לראות הפרעון ממה שיש לו כיון שמצוי הוא שיחמיץ, וע"ז משני בגמ' דאחריות החימוץ לא חשיבא ריבית כיון דאחלא לא יהבי זוזי, ואמנם אחר טבת אם יתקלקל היין אין חימוצו מתשרי, מ"מ מותר כיון דכל עיקר טעמא שחילקנו בין יין לחטים היינו משום דקלקול דחימוץ שכיח, והינו דוקא עד טבת אבל חימוץ מחודש שאחר טבת אינו שכיח כ"כ ודמי לשאר קלקולים בחטים שהמוכר מקבל עליו.

ולפ"ז ביאור הגמ' הוא דס"ד דיין גרע מחטים כיון שקלולו מצוי, ומשני דקלקול המצוי לא חשיב ריבית כיון דמעיקרא הוה ב', אבל לענין קלקול שאינו מצוי הו"ל בכלל שאר אחריות שמקבל עליו המוכר כמו בחטים, מיהו איכא נפ"מ לדינא שאם החמיץ כל היין של אותו מוכר עד טבת, איגלאי מילתא שלא חל קנין כלל, דאחלא לא יהבי זוזי, אבל אם החמיץ אחר טבת הו"ל כנשרף כל הגדיש דחייב ליתן לו כיון שלא פסק על אותו גדיש וכמ"ש תו' ס"ד ב', [מיהו אפשר דכיון דעד טבת תליא מילתא ביין של המוכר אף לאחר טבת כן, (וכ"נ בטור דלא מחלק)], ולפ"ז פוסק עמו בשער הגבוה אף על יין כמו בחטים, ונמצא דאפי' אחריות דחימוץ ודזולא על המוכר מותר, [ואם נימא דאף לאחר טבת תליא ביין של המוכר צריך לקבל עליו זולא].

ולאחמור דיניה דהטור אמת לכל הפוסקים, דלצד שיהא ביטול מקח לא חלה מכירה כלל דהא לית ל' יין, ומקח טעות הוה (ולא חזרה ע"י התנאי), ואם יש לו יין הו"ל כפוסק על הפירות דעלמא, דפוסק בשער הגבוה ואחריות על המוכר, ואם נימא דפוסק על מה שיש לו דוקא אף לאחר טבת הו"ל כההיא דאביי וצריך לקבל עליו זולא.

ועוד י"ל בכונת הטור כשיטת תו' ב"ב צ"ז ב' דאי תקפה ברשותך היינו אפי' בסיבות מחודשות, והא דמבחרי בטבת איירי בקנקנים דמוכר בלא סיבה לחימוץ דבכה"ג אמרי דמעיקרא חלא הוא, אלא שהי' בדין שיבטל המקח, וע"ז קאמר דאחמרא יהבו דמי', דהיינו על אותו שיתברר שהוא יין, מיהו אם הי' פוסק על חבית ידועה הי' בטל מקח דכיון שנתברר דחלא הואי ולא יהיב דמי' עלה, אין כאן מקח כלל, והא דמבחרי בטבת היינו שאז היו מעבירים לכליו של לוקח, ולפ"ז כל שהחמיץ בכליו של מוכר אפי' אחר טבת אמרי' דמעיקרא חלא הוי, כיון שלא נתחדשה בו סיבה לחימוץ, וכ"ז בלא תנאי דמעיקר הדין בטל מקח, ובפוסק על חבית ידועה איירי במקבל עליו כל חימוץ אפי' בכליו של לוקח דאיכא למיתלי החימוץ בסיבה מחודשת, וזה דוקא במקבל עליו זולא, [ואמנם אף ברישא נראה דמקבל עליו זולא, אבל נפ"מ דברישא יכול להוזיל גבי' מיד דלא בעינן שיקבל עליו זולא מפני ההפסד שבוה, אלא דלהוי מקח, משא"כ במקבל עליו תקיפה בעינן שימכור במחיר השוק, דאז הוי הזולא קרוב להפסד], ומ"ש דאחריות על המוכר י"ל דהינו אחריות חימוץ, (א"נ שאר אחריות לענין ביטול מקח).

בטעמא שהק' תוד"ה האי דחשיב קרוב לשכר רק אם נתקלקל כל הגדיש

ס"ד ב' תוד"ה האי, דאם מתקלקל כל הגדיש כו', צ"ע למה לי כל הגדיש, הא ביין לא נתקלקל כל האוצר דהא מבחרי יין טוב מאותו אוצר ומ"מ פריך דלקבלו עליהו והיינו הפסד לפי ערך, (או ביטול מקח לפי ערך), ונראה דכונתם שנתקלקל כל הגדיש קודם גמ"מ, וכשפוסק כך וכך על הגדיש היינו על מה שיגמר מן הגדיש, וכמו הפוסק כך וכך בגיזות שכל הגיזות יחד משתעבדות להוציא חלק זה, ואפשר שזה כולל אף אונסים מחודשים

משום דשכיח בה זולא, אבל למ"ש ועוד דיש חילוק בהא דרבנן מקבלי יין טוב, לפ"ז אמנם מקבלי אף זולא וכמ"ש, וכ"כ בחזו"א יו"ד סי' ע"ו סק"ג עיי"ש, ונראה דהעיקר כפי' בתרא דהדבר מפורש בגמ' דשקלי יין טוב, וגם הדבר מחודש לומר דאין זולא דעד טבת מועלת, וכ"נ בתור"פ, ולפ"ז בפוסק על הפירות דעלמא לדינא כשיטת תו', ובמתנה שלא יתן עד זמן פלוני בעינן שיקבל זולא כנגד אחריות, ואם הלוקח מקבל אחריות אפשר דא"צ לקבל זולא, ואחריות דחימוץ עד טבת שאני דמעיקרא חלא, ואין כאן אחריות כי אם בירור.

בדעת תו' והרמב"ן

ונראה לדעת תו' והרמב"ן וש"פ אסור בחבית ידועה [משום דמינכר ההפסד או משום דאיכא צד הלואה], אפי' אינו קובע הזמן לטובת הלוקח, דמ"מ בזמן שזה ברשות המוכר הו"ל קרוב לשכר בשכר המתנת מעות, [וביותר הדבר מובן כן כשמוכרת ההמתנה מעצם הפסיקה כגון שפוסק על פירות שבמדינה] דע"כ לא מצי למיתב לי' מיד, מיהו אם מצד הלוקח אינו יכול ליתן מיד י"ל דאף בפוסק על השער שאין הפירות מבוררין אסור דלא מהני שער אלא מפני שיכול להחזיר מיד ממה שבשוק, וכן יש לו לא מהני, וכ"כ הרמב"ם בפ"י ה"ב, אבל דעת הרא"ש בתשו' דיש לו מהני אפי' אינו יכול להחזיר מיד, אלא דהרא"ש כתב כן בהלואה סאה בסאה דמקבל עלי' זולא, ובזה גם הריטב"א מודה דהו"ל קרוב לזה ולזה, אבל קשה דבהלואה לא שרינן קרוב לזה ולזה, וי"ל כמ"ש תו' כיון דלא בעינן היש לו כי אם להיתר פסיקה לא מינכר אחריות על הלוה, [וצ"ע א"כ מ"ש יצא השער, הא לענין פסיקה לא מחלקינן בהו, וי"ל דלא חשבינן מה שבשוק כביד הלוה בשביל המלוה אלא דחשבינן לי' כשל המלוה וזה א"א, משא"כ ביש לו ממש דמ"מ לא פסיד הלוה, וצ"ע],

שקודם גמ"מ, או אפשר דדוקא אונסים הרגילים עד גמ"מ, ומ"מ קבלת אונסים אלו לא דמו לקבלת אונסי היין דהתם אין חסר בחלות המכירה דנימא שאותן חביות שנשמרו עד טבת הם תוצאות כל האוצר, דכיון שאין חסר בגמ"מ חלה המכירה בשלימות על חלק מסוים ולכך צריכין לקבל אחריות לפי ערך, וה"ה בגדיש אם גמר מלאכת כל הגדיש ואח"כ נגנבו כמה סאין דמי לשאר קלקולים ביין, [מיהו יש מקום לומר דגניבה אף מן הגדיש עצמו חשיבא כשאר קלקולים דמקבל עלי' וכמ"ש דאפשר דדוקא אונסים הרגילים בכלל, ולפ"ז יתפרשו דברי התו' באונסים הרגילים], ועי' חו"ד ביאורים סי' קע"ג ס"ק י"ט, - וכבר הביאו הראשונים ז"ל מהתוספתא דקתני בהדיא לאפוקי צד זה דלא נימא כשפוסק על הגדיש כקונה חלק בגדיש, ונפ"מ כגון שאותן פירות השביחו הרבה יותר מפירות הרגילין בשוק דא"צ ליתן לו מאותן דוקא, וזוהי כונת הותירו שבתוספתא.

בדברי הריטב"א בביאור החילוק בין חביתא דחמרא לפסיקה

לא. יעוי' בריטב"א ע"ג ב', ולכא' יש לבאר בלשון קצרה דכל אחריות שאינה לטובת הלוקח אין להחשיבה בקרוב לשכר, וזהו החילוק בין חביתא דחמרא ומבחרי בטבת לבין פוסק על הפירות, והחילוק בין רבנן דמבחרי לחביתא דחמרא הוא משום דבחביתא בטל מקח ורבנן שקלי יין טוב, וע"ז משני דהתם איגלאי דמעיקרא חלא הוה, ואי פסיד מטעם אחר יש לדמות לחביתא, ואם התנו כיון דמקבלי עליהו זולא מותר, אבל מה שנקט הריטב"א דרבנן לא מקבלי עליהו זולא ומ"מ שרי, צ"ע מנ"ל, דהא ע"כ הקו' אף אי מקבלי זולא מדלא מפרש טעמא דלא מקבלי זולא, שו"ר שכ"כ לפי מה שהשווה ממש הא דחביתא ורבנן דלפ"ז ע"כ למימר דהא דפריך ארבנן משום דלית בהו טעמא דעי' זולא קרוב לזה ולזה, ושאני חביתא

כן, דכיון שלא משכו כל הפסד דליכא מי שפרע בחזרתו, לא קיבלו עלייהו, ולפ"ז ע"כ דרבנן קיבלו עלייהו זולא דכל כה"ג שפוסקין על דבר מסוים בעינן לקבולי זולא וקלקול דשכיח כנגד יוקרא, וכ"נ דלדעת תו' הא דאמר כיון דקביל עלי' זולא קרוב לזה ולזה הוא היינו משום דתקיפה לא שכיחא, אבל איפכא דמקבל תקיפה ולא זולא [והיינו עם קלקול המצוי דודאי מקבל, אפ"ה] אסור.

בדברי מרן זללה"ה בדעת התו'

אבל מרן זללה"ה ביו"ד סי' ע"ו סק"א ו' נקט בדעת תו' דמקבל אחריות אפי' אינו מקבל זולא מותר, ולפ"ז ניחא הא דפוסק בשער הגבוה אף בגדיש, דלפמש"כ אם בפוסק על הגדיש נותן לו רק מאותו גדיש ע"כ דבשער הגבוה ארישא בלחוד קאי וכמש"כ לעיל ס"ק כ"ז בדברי התו', אבל זה דוחק, ולכך פירש דאף לצד זה דהתו' ניחא הא דפוסק בשער הגבוה דכיון דמקבל אחריות א"צ לקבל זולא, ולפ"ז ה"ה ברבנן דמבחרי בטבת שיכולים לפסוק בשער הגבוה, מיהו נראה דכיון שהתו' לא הזכירו הא דשער הגבוה וכן פשיטא להו דרבנן קבלו עלייהו זולא כדמקשו בד"ה אי, ואם למסקנא א"צ קבלת זולא מנ"ל הא וכמשה"ק בחזו"א שם סק"ו, א"ו ניחא טפי לקיים כן אף למסקנא, וכן לדעת הרמב"ן והנמו"י נראה דלא מצו למפסק בשער הגבוה, דאז חשיבא ביטול מקח והו"ל הלואה עד זמן הזול, מיהו נפ"מ דלדעת הרמב"ן יכול להוזיל מיד, ולדעת תו' אינו יכול להוזיל (עכ"פ אם מקבל עלי' אחריות).

ס"ג ב' תוד"ה ואמר

לג. **ס"ג ב'** תוד"ה ואמר, וא"ת אמאי אסור כו', לכאור' כל הני פסיקות דקירא ופרוטטות וקרי וחלב וכיו"ב, דמיין לשכירות, דכיון שלא קיבל עדיין המקח אינו מתחייב בתשלומין, ולכך שרי לי' אפי' לפרש אם מעכשיו אתה נותן לי אוזולי מוזילנא גבך,

שו"ר בתשו' הגרע"א קמא סי' נ"ב ד"ה אף דלכאור', כ' די"ל דפסיקה עדיפא מהלואה עיי"ש, אבל בגליון השו"ע הביא תירוצ' הריטב"א, ועיי"ש בתשו' ד"ה ולזה י"ל.

בטעמא דשקילא טיבותיך ביצא השער

ולכאור' טעמא דשקילא טיבותיך ביצא השער ס"ג ב' (וכן טעמא דחטי דקדחי באכלבאי) מהני רק באינו קובע זמן, דאל"כ תינח פירות דלא קדחי, אבל פירות וירקות המרקיבין מה הי' מועיל שקונה מיד, א"ו כיון דאי בעי המוכר פורעו מיד א"כ מתפרש שהלוקח צריך לזה מיד, ולענין זה מהני האי טעמא, אף אם נתאחר המוכר מרצונו, אבל אם הלוקח צריך הפירות לזמן מאוחר מה הי' מועיל לו אם הי' קונה עתה, ועי' לק' ס"ק מ"ח, שו"ר בתשו' הגרע"א ז"ל ד"ה ולזה י"ל עיי"ש.

עוד בשיטת התו'

לב. **עוד** אני חוזר לשיטת תו', והנה נקטנו דעת תו' דבפוסק על הגדיש ליתן לו מאותו גדיש דוקא, אע"פ שאין מבורר באותו גדיש הפירות של לוקח, מ"מ אם נתקלקלו מעט אין הלוקח יכול לברר היפות וליקח, [אם לא שנתקלקלו קודם גמ"מ עי' סק"ל], דהא ביין איירינן ככה"ג שפסקו על אוצר יין ומבחרי הטוב שבאוצר, וע"כ הטעם דכיון דמינכר פסידא דמוכר, אף לגבי הלוקח חשיב קרוב לשכר, ולא דמי לפירות שבשוק שאין המוכר נפסד כלום, ועוד מבואר בתוס' דאף שהלוקח מקבל עלי' זולא צריך לקבל קלקול דשכיח, ולפ"ז אם מקבל עליו קלקול דשכיח ולא זולא אסור, דאם איתא דקלקול השכיח סגי נגד זולא, א"כ פשיטא דמקבל אף זולא יכול להתנות על תקיפה דלא שכיחא, דודאי זולא עדיף מתקיפה דלא שכיחא ומאי פריך רב שרביא, וגם בסברא (לבר מחימוץ) אין קלקול דעדיף מיוקרא בלא חשש זולא, אא"כ יקבלו כל שאר פסידא דעלמא, ול"מ

למוכרה בהמתנה, ומשני לי' דבמפרש אסור, ור"פ עשה טרשא בדבר שאין דרך למוכרו בהמתנה, וא"כ מינכר דמחירו כדהשתא, וסבר ר"פ להתיר משום דלגבי ידי' האמת שיעקר מחירו הוא כשל ניסן, כיון שאינו עומד לימכר היום, [ואנא הוא דעבידנא כו' פי' עבידנא טובה דיהיבנא לי' השיכרא היום ולא בניסן].

פי' הגאונים בטרשא דר"נ

לפי' הגאונים אפשר לפרש טרשא לשון אמנה [וכן יסד הפייטן באקדמות, רבה אמונתך סגיאה טרשותא] ומתפרש כדלעיל ס"ג א' אמנה בפירות, שעושה אמנה במכירתו שאם יתייקר ועדין לא שילם לו, ישלם לו כאותה שעה, דכאלו המקח עדיין ברשות המוכר עד שעת התשלומין, א"נ טרשא לשון חוזק שמעמיד המקח עד שעת התשלום, [אבל לשון חרשא שכ' הרמב"ן צע"ק דא"כ פירושו אר"נ לא קץ שרי, וא"כ מאי פריך, וגם אילם מיבעיא לי'], וכ"ה לישני' דרב חמא ניחא להו דליקו ברשותי, משמע שזהו ענין הטרשא, דחשבינן לי' כקאי ברשותי דמוכר, ואיירי שפיר במפרש אם מעכשיו כשער של עכשיו, ומ"מ שרי כיון דלא קץ לי' שישלם יותר לאח"ז, דאפשר שלא יתייקר, [ואפשר לפ"ז דרמב"ח פליג אר"נ, וס"ל דאמנה דמי למתני', שהרי החילוק בין קץ ללא קץ מבואר ולא חידשו להם ר"נ בתשובתו, ועי' מש"כ להלן בזה], ולפ"ז מתפרשים דברי ר"פ דאף למאי דלא ס"ל לרמב"ח או רעב"ח דיניה דר"נ, מ"מ טרשא ידידי שרי כיון דהאמת הוא שאינו צריך האמנה לטובתי ואנא הוא דעבידנא מילתא גבי לוקח, ובכה"ג יש לראות כאילו המכירה חלה בניסן, ואין לדייק ממתני' דקתני אם מעכשיו דדוקא במפרש אסור, אלא דהתנא נקט לה לפרושי קציצת הריבית בשדה כמה שזה עכשיו וכמה לאחר זמן, שאין המחיר מבורר עתה ולא מצי למיתני מכר לו לגורן בי"ב סתם, אבל ה"ה ביצא השער וקוצץ יותר בלא מפרש אם מעכשיו.

ואם כשתקבל המקח כמחיר השוק [ועי' לק' ס"ק ל"ח בשיטת הר' ישעי'], ולא דמי לשוכר את הפועל לגורן, כיון דהכא יש לו למוכר ומכח זה הוא דשרינן, אלא שאין הלוקח מתחייב בתשלום עד שמקבל המקח לידו (או לבעלותו), [ועי' עליות דר"י בשטמ"ק ב"ב פ"ו ב'], אבל טרשא דר"נ במכר שכבר נתחייב בתשלומיו איירי, ולכך אסור היכא דקץ, אבל מדברי התו' נראה דקשיא להו שיהיו המעות כמקח, שמתחייב לשלם תמורתן ה' ה' קירא, וכיון דלא מפרש לישתרי, ולפ"ז מותר ליתן מעות על פרה וטלית אפי' לית לי' ויתחייב תמורתן בזול לאח"ז, ודבר תימה הוא דאי לאו דדרך מו"מ הוא הו"ל ריבית קצוצה, שהרי לא חלה כאן מכירה כלל אלא שמתחייב לשלם הריבית בחפץ אחר ולא בדמים, ועוד דא"כ אמאי אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער, הא כיון דלא מפרש לישתרי, ודוחק לומר דכ"ז שלא יצא השער כמפרש דמי, כיון שיודעים שישתנה המחיר, שו"ר בכ"ז בט"ז סי' קע"ג ס"ק י"ב, ועי' לק' ס"ק ל"ו.

בענין טרשא

לד. ס"ה א' אר"נ טרשא שרי, אפשר לפרש דטרשא הי' ענין ידוע בזמנם שהיו מוכרים בהמתנת המעות, וזה מצוי במכירת בתים ושדות, שערכם רב, ולכך הדרך למכרם בהמתנת המעות, דמשמעות הדברים שלא אמר ר"נ דבריו אמתני', דא"כ הו"ל מ"ט ולא איתיבי', ומדלא פירש משמע שטרשא זה הי' ידוע שענינו מכירה בתשלומים לאח"ז, ואע"ג דאי יהיב לי' השתא מוזיל גבי' וא"כ זהו מחירו האמיתי, דכיון שמתחייב בתשלומיו מיד הו"ל מחירו כך, והא דמוכר בתשלום מאוחר יותר הו"ל שכר המתנת מעות, מ"מ כיון דדרך למכרם בהמתנת המעות, הו"ל כשכירות דאם משלם מיד חשבינן לי' כמוזיל גבי', ולא כעיקר המחיר, ומ"מ במפרש אסור, והיינו דאיתיבי' ממתני' דקתני סתמא דשדה אסור אע"פ שדרך

היוקר, והם משתכרים בתבואה עצמה כדרך שהיו משתכרים במקום הזול אם היו משלמים מיד, אלא שהתבואה היא של ר"ח עד מקום היוקר, ואי אכלי לה מיד משלמין כמקום היוקר, והיינו טרשא שהמכירה היא כמקום היוקר וכאילו מכרה להם בהגיעם לשם, אבל הם מותרים לאכלה מיד], וקמ"ל ר"ח דאע"ג דלגבי ידיד' הו"ל ריבית דאית לי' רווחא, מ"מ כיון דלגבי ידיד' דידהו נחא להו טפי, חשיב שסחורתו של ר"ח שויא טפי, והיינו דניחא להו בנקיטת שוקא שהם משתכרים בזה גופא, ועמש"כ בזה לק' ס"ב סק"ד.

בדברי הראשונים בטרשא

לה. הרמב"ן נקט דלכו"ע טרשא דר"פ באינו קוצץ מחיר, אלא מוכר כשער של ניסן, [וסתמא דמילתא הכי הוא שאין השער של ניסן מבורר כמה יהי', ולא משמע שקוצץ לפי מה שמשער שיהא השער בניסן], והנה דעת הרמב"ן דודאי עדיף לפסוק כשער של ניסן, ואע"פ שמפרש מעכשיו כשער של עכשיו, מלפסוק סתמא כך וכך לניסן, דזה אסור אפי' לא פי' [אם ניכר שזה יותר מן השער], מיהו יש סברא איפכא דכשפוסק סתמא אין כאן קציצה דאפשר שזהו מחירו, אבל כשמפרש כשער של ניסן הרי הוא מפרש שאינו מוכר כמחיר של עכשיו, מפני המתנת המעות, ולפ"ז י"ל לפרש"י דהיינו דקמ"ל ר"פ בטרשא ידיד' טפי מדר"נ ולא קיי"ל כותי', אבל קיי"ל כר"נ כיון שאינו קוצץ כלל, והיינו נמי דאסרי' בירו' כגונא דר"פ כיון שמפרש שלא זהו המחיר עכשיו, ולפ"ז לפרש"י במפרש אם מעכשיו בכל גווני אסור, ובאינו מפרש וקוצץ מחיר גדול היינו טרשא דר"נ, אבל באומר כשער של ניסן אסור דלא קיי"ל כר"פ, [ויצא השער לכאן' לאו כמפרש דמי, דהא ר"פ ביצא השער איירי, מיהו לאו ראי' היא דכיון דבדר"פ איירי באינו קוצץ מחיר כלל לא חשיב מפרש אע"פ שיצא השער עכשיו, וכן נקט הרמב"ן בדעת רש"י דכל

שם אר"נ טרשא שרי, לפי' הגאונים שאינו קוצץ בכמה, אלא כפי השער שיהא בזמן הפרעון, נחא טפי סתמות הגמ', דטרשא פירושו העמדת המקח שכאילו יחול בזמן הפרעון, [ושייך לסתום בזה בלשון טרשא משא"כ אם טרשא פירושו שאינו מפרש הו"ל למימר שמעתתי' אמתני' ואם אינו מפרש אף במכר מותר], ואיתיבי' כיון דבשדה אין שומתו ידועה והמוכר אומר שבגורן הוא רוצה י"ב מנה עבור השדה, א"כ לישתרי משום טרשא שמעמיד המקח עד הגורן, ואז השער הוא י"ב [דרצון המוכר זהו השער, ועדיפא מינה כ' הרמב"ן שהרי באמת מתייקרים השדות לגורן], וא"ל כיון דקץ המחיר, שלגורן הוא יותר, אסור, ואם נפרש דר"פ פליג אר"נ היינו משום דס"ל שאין להתיר לעשות טרשא כיון שהמקח נגמר מיד, והו"ל אגר נטר, שהרי עיקר המתנת המקח הוא בשכר המתנת המעות, אבל טרשא ידיד' שעיין המקח לטובת הלוקח אין לאסור, דאזלינן בתר האמת ולא בתר קציצה, ור"פ לא הי' רוצה למכור כלל אפי' נותן מיד, והיינו דקאמר אנא הוא דקא עבידנא מילתא גבי [האי] לוקח שאני נותן לו היום, [ואתאי דר"פ כעובדא דירו' שאינו רוצה למכור כלל כי אם בפוריא, והם מסכימים לשלם כשל פורים בתנאי שימתין להם המעות, דמשמע שהם היו רוצים לשלם מיד כשער של עכשיו אלא שלא הי' חפץ למכור כלל], וס"ל לר"פ דסגי בזה דלגבי ידיד' לאו ריבית הוא כדי להתיר באיסור דרבנן.

לפרש"י נראה דטרשא ענינו חוזק [כסלעים, ועי' ב"ק צ"ח א' וטרש"י] ואר"נ דמותו לחזק המקח עצמו (מפני ההמתנה).

בטרשא דרב חמא

וטרשא דרב חמא לכאן' הי' אפשר לפרש שמוכר להם בזול פחות משער שבשוק כדרך הסותרים דבעה"ב מוזיל גבייהו, והשתא דלית להו דמי', מוכר להם במקום

הזול כלל) וא"כ מבואר דאפי' בלא קץ אסור, והא דקאמר שכראי לא פסיד זוזי לא צריכנא, זהו ביאור טעם הנהגתו בזה שאינו מוכר עתה [ואמנם בעיקר הא שממתין מלמכור עד ניסן מבואר ששכרי' לא פסיד ולא צריך זוזי אלא לפי שהי' ר"פ רגיל לתת מיד בהמתנה לכך הוא מבאר שביסוד הדברים אינו מוכר עתה כלל], דגם שאר סוחרים יש להם שכר שאינו מתקלקל ומ"מ מוכרים עתה משום דצריכי זוזי, ולהאמור לא שייך להקשות דמתני' נשנית אף לאדם עשיר, דכיון שרוצה למכור עתה היינו זוזי צריכנא, וזוזי לא צריכנא דר"פ היינו דבאמת אינו רוצה למכור עתה מה"ט, [מיהו הרמב"ן וגם הר"ז פ"י אנה הוא דקא עבידנא כו' בזה שמוכר עתה במזומן כשער של עכשיו, והיינו משום דקשיא להו הנתינת טעם של שכראי כו' וזוזי כו' דאם באמת אינו מוכר עתה כלל א"צ לפרש טעם, מיהו ל"ק, דר"פ מבאר ענינו לבני הישיבה ושפיר מפרש ענינו וכמש"כ], וכן פירש אאמו"ר שליט"א בסט"ז ס"ק י"ב, [וכ"ה ברשב"א בפי' אנה הוא כו'].

טרשא דרב חמא נמי מתפרשא באינו קוצץ מחיר אלא כמחיר מקום היוקר (דמשמע שהי' נוהג כך ולמה לי' לקרץ), ומ"מ אסור דהו"ל כמפרש וכמו בטרשא דר"פ שכשקוצץ בתשרי על ניסן הו"ל כמפרש.

אם אינו קוצץ כשער שידוע שיתייקר, אלא סתם, כגון מתשרי לטבת, ואינו מפרש אם מעכשיו לדעת הרמב"ן מותר [ואפי' יצא השער, לדעת הרמב"ן אפשר דאינו כמפרש אם מעכשיו, ואפי' קוצץ ועל שער ידוע שיתייקר מותר], ולדעת רש"י נראה דאסור כל שמפרש שאינו מוכר כשער של עכשיו, מיהו בתו' משמע דאף בגונא דר"פ בעינן קץ, אלא דאפשר שמפרשי ר"פ בדקץ בפירוש כמה הוא שער של ניסן [עי' שטמ"ק בשם ריצב"ש] מיהו ברשב"א ונמו"י נראה דבזה לכו"ע שרי, וצ"ע.

שיצא השער אם קוצץ אסור, וזהו שהקדים לומר דבדר"פ כו"ע מפרשי באינו קוצץ].

הרשב"א כ' לפרש"י דר"פ הו"ל כקץ כיון שידוע שהשער של ניסן ביוקר, כ"נ כונתו וכ"ה בנמו"י והיינו כעין הסברא שכתבנו שמפרש דבריו שרוצה כשער אחר משל עכשיו, אבל אין כונתו דר"פ בדמפרש בכמה, ולפ"ז לא דמי למתני' דמפרש בהדיא אם מעכשיו באלף זוז, דאע"ג דלגורן שויא י"ב אסור, מיהו בלא"ה ניחא לפרש"י דאם לגורן היינו אחר שיהא לך מעות מתבואת השדה דלפ"ז אפשר לפרש מתני' בעומד בגורן, ואומר אם לגורן של שנה הבאה, ולא איירי בזמן הזול שמתייקר בגורן בדרך כלל [ועי' מתני' ע"ה א'], וא"כ לא דמי כלל לר"פ, דבגונא דמתני' לא מהני זוזי לא צריכנא וארעא לא פסיד, כיון שאפי' אם יניח השדה עד גורן השני לא ישתכר יותר, וראיתי בסה"י לר"ת שהביא דלפי' רה"ג איירי במתני' בשוה י"ב מנה לגורן, וכ' ובזה לא נתיישרו דבריו בעיני דלא איסתכלא מתני' בהכי ע"כ, (פי' שיתפרש גורן מפני שמתייקר), והיינו דניחא לי' מתני' אפי' אי ר"פ שרי בקץ.

מהא דאמרי' טרשי פפונאי משמע דר"פ הי' נוהג כן למעשה, ולפ"ז נראה דאיירי בדלא קץ וכמו שהוכיח הראב"ד הובא בשטמ"ק דלמה לי' לר"פ לקרץ אם מעכשיו, וכן עיקר ענין טרשא דר"פ נראה שלא הי' מוכר שיכר כי אם בניסן, דלמה באמת ימכור כשער הזול אם שכרי' לא פסיד וזוזי אינו צריך, וכן הא דקאמר אנה הוא דקא עבידנא כו' מתפרש גבי האי לוקח ולא גבי לוקחים דעלמא, ועוד דמאי מילתא הוא דקעביד דמה תועלת יש ללוקח בזה כיון דר"פ לא בעי למכור, יקח בשוק, [וכן מבואר בפרש"י דאי הוו להו זוזי היו קונים בשוק עיי"ש] א"ו מילתא דקעביד גבי לוקח היינו הטובה שמוסר לו היין עכשיו, והיינו משום דר"פ אינו מוכר עכשיו כלל, (וכן רב חמא אינו מוכר במקום

נמצינו למידין

א. המוכר בתשרי כשער שיהא בניסן, והוא בדרך כלל שעת היוקר, אע"פ שלא פירש אם מעכשיו, ואע"פ שלא קצץ כמה הוא שער של ניסן, אלא כמה שיהי', אסור, לדעת רש"י היינו טרשא דר"פ כמ"ש הרשב"א והנמו"י, וכ"כ הרמב"ן, [מיהו הרמב"ן נוטה להתיר בכה"ג כיון שלא פי' אם מעכשיו, אלא שאפשר שמחמיר כהירו' שאוסר בזה, ומ"מ נקטינן בזה לאיסור דכל שיצא השער כמפרש אם מעכשיו דמי].

ב. אם קוצץ המחיר של ניסן [כפי הרגיל בניסן, וע"מ לפרוע בניסן], ג"כ אסור אע"פ שלא פי' אם מעכשיו, דכיון דיצא השער הו"ל כמפרש אם מעכשיו, ולדעת הרמב"ן אסור מפני שקצץ אע"ג דלא חשיב כמפרש, [ובזה דעת הרמב"ן שלרש"י מותר].

ג. אם אין לדבר שער קבוע, וקוצץ מחיר ביוקר, אע"פ שלא פירש מעכשיו, כיון דניכר להדיא שמוסיף מפני ההמתנה אסור, לדעת הרמב"ן האיסור מפני שקוצץ, ולשיטת רש"י יש לומר דכמפרש דמי כיון שידוע עכ"פ שלא זהו המחיר, והיינו חבילה, ואם לא ניכר להדיא באופן שאין לראותו כמפרש, בזה אפשר שיחלקו רש"י והרמב"ן, וכ"כ הרשב"א והנמו"י להתיר, [מיהו הרמב"ן סובר דרש"י לא פליג עלי' בהא].

ד. ואם אין לדבר שער כלל כגון קרקע בזה לכו"ע באינו מפרש מותר, ואע"פ שקוצץ, מיהו הרמב"ן מוסיף גם בזה טעמא דבניסן יקרי ארעתא, והיינו דס"ל שאם אף בניסן אינה שוה י"ב אסור, ומ"מ אף אם עכשיו אינה שוה י"ב מותר לקוץ כיון דלא מינכר שמוסיף על השער של עכשיו, ולדעת רש"י נראה דשרי כיון דלא מינכר תוספת, אע"פ שבאמת אינה שוה בגורן י"ב, [דלדידי' גורן לאו ליוקר נשנה].

ה. אם השער שפוסק עליו אינו ברור שיתייקר כגון מתשרי לטבת, מדברי הרשב"א והנמו"י מבואר להתיר, מיהו יש לדון בזה לשיטת רש"י [ותו' אם מפרשים דר"פ בקוצץ כמה הוא של ניסן] דכיון שמפרש שאינו מוכר כשער של עכשיו לא שמענו להתיר, וכן לדעת הרמב"ן מותר (אם אינו מפרש אם מעכשיו, דבמפרש צ"ע לכו"ע).

ו. אם מפרש אסור אפי' כשאומר אם מעכשיו מוזילנא גבך, כ"מ במלחמות.

בטעם ההיתר להוסיף על המקח מפני ההמתנה באינו מפרש

לו. **בטעם** ההיתר להוסיף על המקח מפני ההמתנה באינו מפרש, כ' הרשב"א דכדי שלא תנעול דלת בפני לוקחין ומוכרין הקלו בה, ויש להוסיף דכל שקונה פירות אין כאן צורת הלואה כלל, דבשלמא בפוסק על הפירות דנותן מעות ומתחייב תמורתן המעות כהלואה ולכך נראה הפרעון כריבית, אבל בלוקח פירות וממתין המעות יש כאן שני חלקים דהיינו בתחלה זביני, ואח"כ המתנת מעות, ואין לראותם יחד אלא במפרש בהדיא, ומה"ט יש לחלק בפשיטות בין טרשא להדיא דקיראה דכיון שלא חל המקח הו"ל הלואה ויש לאסור יותר, מיהו התו' מדמו להו, ונראה טעמם כמ"ש הרשב"א דבעינן מו"מ הקלו, הלכך יש להתיר בכל מו"מ, והא דלא שרי לפסוק בלא יצא השער, צ"ל דהיינו משום דכשאין שער לא חיילא מכירה כלל, והו"ל טפי הלואה, [וכ"כ בחו"ד סי' קע"ג עיי"ש].

בפסיקה ביש לו ויצא השער בזה

וביש' לו ויצא השער עדיפא פסיקה ממכירה, דאין כאן צד הלואה כלל, דחזינן כאילו המקח שברשותו הוחלט ללוקח, משא"כ במוכר דהמעות הלואה, וכ"כ הרמב"ן במלחמות, אבל צ"ב מאי מקשה מהא דליתנהו אסור דודאי בזה אסור טפי מבמכירה, כמו

חכמים לפסוק, דרך מו"מ הוא לפסוק על פרה וטלית, ואין להצריך שתהא הפרה מזומנת אצלו, דבדרך כלל אין הפסיקה בהם שמא יוקרו דברים אלו אין השער שלהם עשוי להשתנות לפי הזמנים ואף כשקוצצים בהם היינו קציצת מו"מ גמור ולא להבטחת המחיר, משא"כ בפירות ששער שלהם משתנה לפי הזמנים וקציצתן מתפרשת להבטיח המחיר, ולפ"ז הי' מקום לאסור כהיום אף בפרה וטלית כיון שקציצתן מתפרשת להבטיח המחיר, ואע"פ שאינו ידוע במוחלט, אבל אפשר שלא אסרו חכמים, ועמשנ"ת לק' סק"מ.

ויסוד הדברים הוא שההקדמה הרגילה בפסיקת פירות ראו חכמים לאסור מפני שהיא מתפרשת בהדיא בשכר ההלוואה, אבל דברים שאין מצוי בהם הקדמה, וגם אין ההקדמה מועלת ליוקרא טפי מלזולא, דבדרך כלל השער קבוע, לא אסרו כלל ולא הצריכו שיהא המקח בידו, ולדעת הרמב"ן אפשר דאפי' במוזיל טובא יהא מותר, ונדוניא דלק' ע"ד ב' דמי לפירות, כיון שזה דבר המצוי הרבה ויש לו שער ועשוי להשתנות, [ומ"מ יש ללמוד מזה דלאו דוקא פירות אלא אפי' בתכשיטין איכא כה"ג].

בדברי הפוסקים בדין מפרש ובאין שומתו ידועה לז. **מור** סי' קע"ג ונראה שאפי' אינו מפרש כו' הב"ח כ' שכיו"ב כ' בעה"ת בשם הרמב"ן, והנה הרמב"ן מתיר לדעת רש"י אפי' ניכר שאינו שוה עתה כ"כ כיון שישוה בזמן הפרעון, אלא ר"ל דגם הרמב"ן הגביל הדברים דוקא באינו ניכר, ועי' לעיל ס"ק ל"ה.

ש"ר בבהגר"א סק"ד וכן בש"ך סק"ה שג"כ השוו הדברים וכמ"ש הב"ח, ולפ"ז מ"ש הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע היינו דאף לדעה קמיתא דמשמע שאפי' מעלהו הרבה מותר, מ"מ דוקא כשישוה כן בזמן הפרעון, וכ"ה האמת דהרמב"ן כתב כן לפי הבנתו

שאסור לפסוק כשלא יצא השער, ואמנם אפשר להקשות באופן כללי שלא התירו דרך מו"מ אפי' באינו מפרש וכק' תו', אבל הרמב"ן מפרש לה באריכות דפוסק עדיף ממוכר, ונראה דעתו ז"ל דכל שהמעות הלוואה, גרע טפי וזהו החילוק בין פסיקה למכירה דבפסיקה המקח הלוואה ולא המעות שקיבל שהרי אותן אינו צריך להחזיר, והא חשיב לי' טפי דרך מו"מ, ואמנם מצינו דבלא יצא השער אסור לפסוק אע"ג דלא מוזיל, אבל כללות הדברים דהלוואת המעות חשיבא טפי הלוואה, מהלוואת המקח, מיהו י"ל כמ"ש כ' דכיון שלא חל המקח (דאין לו ולא יצא השער) חזינן המעות כהלוואה גמורה.

ס"ג ב' תוד"ה ואמר

ס"ג ב' תוד"ה ואמר, לפמשנ"ת לעיל ס"ק ל"ה כל שניכר שפוסק ביוקר חשיבי כמפרש, דעכ"פ יצא השער שלא זהו המחיר, ולפ"ז אפשר לקיים דברי התו' דשוה דין פסיקה לדין מכירה, דהקלו במו"מ כל שאין ניכר להדיא שמעלה מפני המתנת המעות, ועי' לעיל ס"ק ל"ג מה שנתקשינו בדבריהם, ולפ"ז ניחא דכיון שאין הדבר מבורר שמוזיל מהמחיר התירו חכמים, ואפשר דבלא טרשא שרי דקאמר ר"נ ג"כ יש להתיר דכיון שאין לדבר שער קבוע יש להתיר לפסוק בכל שעה, ולא הקפידו במחיר שפוסק, אם לא שניכר להדיא דהו"ל כמפרש, וכ"נ לשיטת הרמב"ן דמתיר בפסיקה טפי מבמכירה, וכמ"ש הטעם דבפסיקה אין כל המעות הלוואה, [וכצ"ל במלחמות משא"כ במושך פירות שהמעות [הלוואה] אצלו].

ולפ"ז הא דאסרו לפסוק על הפירות עד שיצא השער היינו דוקא פירות שיש להם שער והפוסק קודם הו"ל כמפרש שרצונו בפסיקה בשכר ההקדמה, אבל בדברים שאין להם שער אע"פ שלענין חלות המכירה לא חל מידי והו"ל מעות כהלוואה, מ"מ לא אסרו

במפרש אף לדידי' אסור דהיינו טרשא דר"נ], ונראה דכל שידוע שיתייקר יותר בניסן אפי' אין השער ידוע היום אסור דהיינו נמי מפרש כמו במעלהו הרבה, שו"ר בספר אאמור'ר שליט"א, [ומשה"ק ממוליך חבילה יש ליישב דהרי כל ההיתר של הרמב"ן הוא משום דיש צד רחוק שלא יתייקר אבל הכא ידוע ששם ביוקר יותר, והו"ל כקץ, ועי' במלחמות דמשמע שמפרש לה בקוצץ ואני אתן לך כך וכך כדרך כו', והיינו כמש"כ דכיון שאין הדבר מסופק כלל אין חילוק אם פירש או אמר כדרך שמעלין לך במקום פלוני, - ולדינא נראה דאין להקל כלל, [ולפ"ד הש"ך הי' מותר ללות דולרים ע"מ לפרוע בלירות כשער שבשעת הפרעון מיהו י"ל דבלשון הלואה אסור, ומ"מ בלא"ה אין להקל כמשנ"ת מדברי הראשונים ז"ל].

שם בפ"ת סק"ה, עי' מש"כ אאמור'ר שליט"א בס"ק י"ג להוכיח כן, ודלא כהחכמ"א עיי"ש, [ולפלפולא אפשר ליישב דברי החכמ"א דלא תקשי לי' מהרמב"ן, כיון דהרמב"ן לשיטתו דיצא השער לא חשיב כקץ, וכיון דלעולם אזלינן בתר קציצתו פשיטא דה"ה לאיסור, אבל לדידן דיצא השער כמפורש דמי, י"ל דכיון שניכר שמוזיל, לא חשיב ריבית כשמוכר אח"כ כפי השער, מיהו לדינא ודאי דהעיקר כמו שהוכיח אאמור'ר שליט"א עיי"ש].

בדברי הר' ישעי' שהביא הסור סי' קע"ג ובפוסקים בזה

לח. **פזר** סי' קע"ג והר' ישעי' כתב דוקא בסתם אבל במפרש אסור, הב"י כ' לחלק דנהי דיצא השער מותר אע"ג דחשיב כמפרש כמ"ש תו' והרא"ש, מ"מ מפרש בהדיא גרע, ונראה משום דהיתר יש לו הוא משום דחזינן כאילו הקנה לו מה שיש לו, וכשמפרש שאינו מקנה לו מה שיש לו שהרי מתנה אם מעכשיו כו' יש לאסור, ומ"מ צ"ע

בדעת רש"י דאפי' מעלהו הרבה מותר, אבל למאי דקיי"ל כהטור אפי' ישוה אח"כ יותר אסור במעלהו הרבה, ובמעלהו מעט א"צ לטעמא דישוה אח"כ כיון דאפשר דהשתא הכי שוה, וכ"כ אאמור'ר שליט"א שם ס"ק ט"ו, [ועי' חו"ד ביאורים סק"ג שלא כ"כ ולפמשנ"ת דהבנת הרמב"ן אפי' במעלהו הרבה, נתבררו הדיוקים שכ' שם, וכן עיקר לדינא].

בשיעור מעלהו מעט נראה שאין לקבוע גדרים, בשתות או חומש, דהכל לפי הענין כמה אין שומתו ידועה, ואפי' ביצא השער אם מעלה מעט מאד י"ל דלא מינכר אלא כמוכר ביוקר, ובדבר ששומתו משתנה הרבה (כגון המעילים) לא מינכר אפי' בהרבה, ונראה להוכיח דאפי' בשתות חשיב מינכר, דהא בקרקע דמתני' מעלהו שתות מאלף ל"ב מנה, ומ"מ כתב הרמב"ן טעמא דבקרקע אין ניכרת העלאה, ש"מ דאי לאו טעמא דקרקע אסור, ועי' חו"ד ביאורים סק"ג, מיהו יש להביא רא' איפכא מהראשונים שלא חילקו בין קרקע לפרה וטלית, ומדפריך לי' ממתני' ש"מ דלר"נ שרי כה"ג, שו"ר בסמ"ג וז"ל ואפי' בסתם שמתיר ר"נ אינו מתיר אלא בדבר שאין דמיו ידועין כגון חפץ הנמכר בחמש לכל ומכרו לשנה בשש שאין זה דומה לאגר נטר כי גם עתה יכול למצוא בן אדם שיתן לו שש אבל שוה חמש בעשר הי' מודה דאסור אפי' בסתם, עכ"ל.

בהגה ס"א עי' בהגר"א, ועמ"ש בגליון מקור מים חיים.

בשי"ך סק"ג ובגליון הגרע"א ז"ל, כבר נתבאר לעיל ס"ק ל"ה דהרשב"א והנמו"י מפרשים דהיינו טרשא דר"פ ואסור, והיינו נמי פירושא דירו', ולפרש"י ותו' אפשר דבכה"ג גרע מטרשא כיון שמפרש שלא זהו המחיר עכשיו, [ואין להסתייע מדברי הרמב"ן דהא ס"ל דיצא השער לא חשיב כמפרש אבל

דאיירי בכל גוויי בין בנותן מעות בין בנותן המקח, ופריך ל' ממתני' כיון דכל הפסיקות שוות, אבל אם ע"כ לא איירי ר"נ אלא בנותן מעות ולית ל', ע"כ דמתני' גוונא אחרינא הוא, ועיקר הקו' הו"מ לאקשויי בפשיטות והא מתני' אית ל' קרקע וקתני מפרש אסור, (דס"ל להגר"א שטעם המתירים ביש לו משום דהוי מו"מ גמור וה"נ הכא הוי מו"מ גמור כיון שהקרקע יש לו), וע"כ צ"ל דמתני' שאני שיש לאסור טפי, וא"כ אין ראי' דר"נ שרי טרשא בגונא דמתני' דגריע טפי דילמא דוקא בפסיקה שרי טרשא (דהיינו אינו מפרש), - בלשון קצרה, כיון דע"כ להי"א מכר דמתני' גרע דהא יש לו וקתני דבמפרש אסור, א"כ מנ"ל דר"נ דשרי טרשא, דהיינו אינו מפרש, בגונא דמתני' איירי, דילמא בפסיקה איירי, וכלפי מה שמתיר ביש לו אפי' מפרש, קאמר דטרשא מותר בכל גוויי, א"ו מדמדמינן להו יש לדמות אף לגבי זה שמפרש אסור בכל גוויי, וכ"ז איננו שוה להכריח הדברים וצ"ע.

בדברי הש"ך סק"ז בפסיקה בדבר שלא יצא השער בשווי ולידינא בזה

לט. ש"ך ס"ק י"ז ובנה"כ, יעוי' בגליון הגרע"א ז"ל, וכוונת הש"ך צ"ל דיצא השער לענין הסברא דאע"פ שאין לזה יש לזה, דהיינו שמצוי בשוק הרבה אבל לא יצא שער קבוע למחירו דאכתי אין שומתו ידועה, ובכה"ג הפוסק על דבר זה מקבל מי שפרע, [מיהו עי' ש"ך חו"מ סי' ת"ט] (ועי' בנדוניא ע"ד ב'), ולכך יכול לפסוק, ויכול להויל כל כמה דלא מוכח, וכוונתו שהערך שלהם קבוע, ואינו עשוי להשתנות לפי הזמן, ועמשנ"ת בזה עוד לעיל ס"ק ל"ו דאפשר שלא גזרו חכמים אלא בדברים שהפסיקה בהן כדי להיות בטוח מפני יוקרא, וזה אינו מצוי אלא בפירות וכיו"ב שיש להם זמנים מיוחדים למכירה ואז השער גבוה מפני שכולם מוכרים, ועד"ז יש לפרש לפי דברי הט"ז, וכך מתפרשים דברי הרמ"א. - כלל דמילתא

מנ"ל לחדש ד"ז ולהמציא איסור בדבר, דהא ביש לו מזומן ויש לו גם באוצר ואבד המפתח וא"ל אם מאלו בכך וכך ואם מאלו שבאוצר בפחות ומקנם לו מיד פשיטא דשרי, וה"נ יש לראות פסיקה זו, (מש"פ בב"ח צ"ע דודאי הכא הנדון לאסור מה שפוסק ב' ולא ב"ב), ומסתמות דברי התו' והרא"ש נראה דשרי, [דאין לדקדק מדלא תירצו כהס"ת דהעיקר חסר מדברי ר"נ אם זהו כל ההיתר שבא להשמיענו], וכן הביא בבהגר"א מסה"ת, ולכא' ה' נראה להוכיח מהא דיפה דינר וטריסית מ"ו א' דאפי' מפרש מותר שהרי אומר בפירוש שיתן לו יותר מהשווי, מיהו יש לדחות ד"ל שבלא ההמתנה ג"כ לא ה' רוצה לקנות בדינר יפה דינר (אע"ג דשולחני הוא), שהרי באמת אין כאן המתנה כ"כ ומ"מ נראה יותר לדייק מזה כמש"כ.

ולענין הלכה נראה להקל בדיעבד לענין שלא יוכל המוכר לחזור בו משום אבק ריבית, דפשטות הפוסקים נראה להתיר, וכ"נ מדברי הרמב"ן במלחמות, דקציצה חמירה ממפרש ומ"מ שרי ביש לו, ומ"מ אין להקל בזה ואפי' בדיעבד ראוי להחזיר כיון דהטור והרמ"א הכריעו כן, וגם הגר"א מסכים עמהם, שו"ר בשטמ"ק ס"ג ב' בשם הראב"ד שכ' לפרש כל אגר נטר ל' אסור וז"ל נ"ל דהכי אתא לאשמועינן ר"נ דאפי' על שער שבשוק או יש לו שהוא מותר אם הזכיר לו שכר השימור אסור דהו"ל כריבית מאוחרת, עכ"ל, ולכא' היינו מפרש דאסור וכדעת הר' ישעי', וצ"ע.

בבהגר"א ס"ק י"ט כ' אבל דברי הר' ישעי' נכונים דא"כ מאי פריך שם ס"ה א' ממתני' על ר"נ הא קרקע אית ל', נראה כונתו דכיון דטרשא שפירשו שפוסק ואינו מפרש, בליתנהו איירי, א"כ טרשא שרי דר"נ איירי בפוסק על פירות ולית ל' ולא שייכא במתני' כלל, בשלמא אם דברי ר"נ כוללים כל האופנים דכל שאינו מפרש מותר, ניחא,

לפסוק על טלית אע"פ שאין לו ולא יצא השער.

ללוות טלית בטלית בלא יצא השער

ואם כנים הדברים נראה דה"ה שמותר ללוות טלית בטלית דאיסור הלואת סאה בסאה מכח איסור פסיקה נשנה, דדבר שאין לאסור בפסיקה אין לחוש בהלואה, (ודמיה לדינא דחרוש עמי ואחרוש עמך שלא אסרו), וד"ז טעות הוא כמש"כ להלן.

שוק של עיירות אי חשיב י"ל לענין מי שפרע

ונראה דשוק של עיירות חשיב יש לו לענין מי שפרע, והא דאסור משום דלא מצי למימר שקילא טיבותיך או דהוי כמפרש שמתחייב להבטיח המקח מפני שינוי השער, ומה"ט אין פוסקין בפחות כשיצא השער, ולא משום דחשיב אין לו בשאין איסורו בידו כנגד כל הפסיקה, [ולפ"ז ה' מקום לומר דלוי' על שוק של עיירות כיון דטעמא דשקילא טיבותיך בלא"ה איכא, ויתפרש שער שבשוק דקאמר ע"ב ב' אפי' שוק של עיירות, מיהו עי' לעיל ס"ק י"ב], אמנם לפרש"י ותו' דמה לי הן מה לי דמיהן דקאמר רבא ס"ג ב' אהכי איתמר, הטעם משום דיש לו דמיהן, אבל דברנו לפי' הראשונים ז"ל דהא דרבא לא שייכא בדין פסיקא על השער.

ולפ"מ שנית דוקא בפסיקה על פירות בעינן טעמא דשקילא טיבותיך משום דאיכא טובה בזה שהמחיר עשוי להשתנות בדואי, אבל בפסיקה על פרה וטלית אפי' נצריך שער דלהוי מי שפרע על הפסיקה, מ"מ לא בעינן לשקילא טיבותיך כיון שקביעת המחיר לא חשיבא טובה, ומש"ה ל"ק היכי שרי בפרה וטלית באינו מפרש, הא מ"מ שקילא טיבותיך ליכא, מיהו לפי דברנו מסתבר דאפי' לא יהא מי שפרע על הפסיקה יהא מותר, דלא גזרו בהני כלל וכ"נ דעת החכמ"א בנ"א כלל קל"ט ס"ח.

לדינא, דכגון פרה וטלית אם מצויין בשוק הרבה (וכן נדוניא) הפוסק עליהן קאי במי שפרע, ולכך מותר לפסוק עליהן דהוי כמכר גמור, ואפי' יש לחוש שיתייקר יש להתיר, דכיון שאין שומתן ידועה אין ניכר ביוקרא משום ריבית, ובדבר שאינו מצוי אפשר שאין הפסיקה כי אם בגדר הלואה כיון דלא חל מידי, מיהו גם בכה"ג יש מקום להתיר כיון שאין ניכר שנתייקר יותר ממה שפסקו שהרי אין שומתו ידועה, ונראה דבזה פליגי הט"ז והש"ך דלהש"ך אסור, ועי' בינת אדם.

אמנם מדברי התו' והרא"ש אין הכרח לומר דמשכח"ל יצא השער לענין מי שפרע, אע"פ שאינו שער קבוע, די"ל למסקנתם דביצא השער הו"ל כמפרש וממילא בלא יצא השער אסור משום דהו"ל פוסק קודם שיצא השער, אלא דנראה לקיים דברי הבי' והרמ"א, משום דפשיטא להו מסברא שאפשר לפסוק על פרה וטלית (אע"פ שאין להם שער קבוע), וכענין ששנו בתוספתא דדבר שאין לו גורן פוסק לעולם, (עי' לעיל ס"ק כ"ו) ועמשנ"ת בזה לעיל ס"ק ל"ו.

אם איסור פסיקה בלי' השער רק בפירות שהשער שלהם משתנה לפי זמנים

מ. נחזור על הראשונות, הא דאסרו לפסוק על הפירות עד שיצא השער, נראה לצדד דהיינו דוקא בפירות שהשער שלהם משתנה לפי הזמנים, ואסרו חכמים מפני שהפסיקה עליהם היא כדי להיות בטוח ביוקרא אבל דברים שאין להם שער ושינוי לפי הזמנים אין לגזור, וכמשנ"ת כבר לעיל ס"ק ל"ו ל"ט, ולפ"ז אפשר דנדוניא ע"ד ב' ה' מותר לפסוק ע"ז בכל שעה שלא הוזכר איסור הפסיקה, ואם נימא דאף לפסוק ה' אסור קודם שיצא השער, צ"ל דנדוניא דמיה לקדירות וסיד שהיתה להם עונה מיוחדת למכירתן, ובכלל פירות הוא, ולפ"ז מותר

בדין שער שבזמנו

שער שבזמנו בא"י נראה שאין לו דין שער קבוע כיון שכהיום משתנים המחירים יותר משער של עיירות, מיהו נראה דלענין מי שפרע חשיב יש לו בשער כזה, לפי מה שצדדנו בשער של עיירות, והכא עדיף שאין שער טוב מזה, וע"כ שיש מצב דחשיב יש לו ביציאת השער שמצוי לכל, ולענין פסיקה לפי מה שצדדנו דלא אסרו אלא בהני ששער שלהם משתנה לפי זמנים ידועים, לפ"ז י"ל שלא אסרו בכה"ג, ואף שכל החפצים מתייקרים, מ"מ כיון שיש לייחס היוקר בפחיתות המטבע ולא במין שפסק עליו, אין לאסור בכה"ג, דאיסור הפסיקה הוא מפני הטובה שחושש ליוקרא במין זה ויש לחשוב המוכר כמפסיד מפני הקדמת המעות, אבל בכה"ג שהיוקר הוא כללי הדמים שניתנו להוצאה אצל המלוה כנתן לו חפץ דמי ולגבי שאר חפצים אין היוקר ניכר בפירות אלו, כללא דמילתא אין איסור פסיקה אלא בפירות וכיו"ב שמחירם משתנה לפי הזמנים, דבזה המתחייב מפני הקדמת המעות כמתחייב לתת ריוח למלוה, שזהו מהרווחים שעושים בפירות, [כענין הגיע זמן יין למכור ס"ג א' או טרשא דר"פ וכיו"ב], אבל בדברים שערכם קבוע לא אסרו חכמים לפסוק, וא"ת מ"מ בזמנו יש לאסור כיון שהמחיר מתייקר הרבה בכל שעה יותר מהתייקרות הפירות, לאו קו' היא דהתחייבות המוכר מפני הקדמת המעות אין לראותה כהפסד תמורת הקדמת המעות, שהוא ג"כ קנה חפצים ונמצא עומד בערך הפסיקה, דמה שנפחת ערך המטבע אין לראותה כהפסד ללוה, וכן להפוסקים (הש"ך) דבעינן יצא השער מ"מ חשיב שער שלנו כיצא השער לענין זה דאיכא מי שפרע וכמש"כ.

ולפי מה שצדדנו דכל שמותר לפסוק מותר ללוות ה"ה דמותר ללוות טלית בטלית וכן שאר דברים שערך שלהם קיים ואינו

משתנה בזמנים ידועים, אע"פ שהערך הכללי פוחת והולך והטלית מתייקרת.

עוד בדין פסיקה והלואה בדברים שאין השער שלהם משתנה לפי זמנים

ברם דברים שאמרת טעות הן בידי דבהלואה הכל אסור כדאמר מ"ד ב' בדינר זהב ואע"ג דליכא ב' יוקרא וזולא לפי הזמנים, וכן מבואר מזה דאע"פ שמצוי לקנות דינרי זהב מ"מ לא חשיב יצא השער, דלא משמע שיש זמנים מיוחדים במכירת דינרי זהב, ולפ"ז נראה דלא חשיב יצא השער יש לו אלא בפירות שיש להם זמנים מיוחדים שאז הם נמצאים בשפע וכל הסוחרים משתדלים למכור ואפי' בהקפה והלואה יחי, ולכך חשיב כיש לו, אבל דברים המצויים בדרך כלל בשוק ואין שפע מיוחד לא חשיבי כיש לו, והפוסק עליהם לא קאי במי שפרע, (וזבל חשיב יש לו כל ימות השנה לת"ק ע"ב ב' מפני שנותנים אותו בקל מפני פחיתות ערכו), ולפ"ז לדעת הש"ך א"א לפסוק בזמנו על פרה וטלית אא"כ יש לו, מיהו לפי פשטות הרמ"א וכ"נ דעת (הט"ז) החכמ"א יש להתיר.

וכשהצעת מהדברים לפני אאמו"ר שליט"א אמר שהדבר צריך ראי', דמהא דקתני אין פוסקין על הפירות אין לחלק דוקא פירות שיש להם זמנים, וגם אין להוכיח מזה שיהא אסור לפסוק על פרה וטלית.

בשנויא דרבה מתני' בבא לחוב כו'

מא. ס"ב ב' אמר רבה מתני' בבא לחוב כו' נראה דס"ד לפרושי ביש לו חטיו ונוטלם המוכר תמורת היין ובזה שרי דכאיסרו הבא לידו דמי, ומשני רבה שאין לו החטים אלא בא לחוב בדמיהן, ואפשר דבאין לו חטין כלל קאמר, אבל יש לו אע"פ שאינם קנוים ללוקח כאיסרו בא לידו דמי, ואפשר דכל שלא הקנם ללוקח כבא לחוב בדמיהן דמי, אלא כיון דקתני תן לי חטיי הרי חטיך, הוצרך רבה לפרש שעדיין אינם שלו אלא

דניחא לי' לפרושי ענין התרבות אף דהרישא בגוונא דהיתר נשנית, כדי שע"ז נבין איזה תרבות אסורה ביין, - והא דקתני וכן השער היינו כדי לפרושי שפסיקת החטים היתה בהיתר דהו"ל מו"מ גמור (דכיש לו חשיב) ואפ"ה אסור, דלא נפרש טעמא דחשיב פוסק ע"י מלוה מפני שתחלת הפסיקה היתה באיסור, (דאין לו ולא יצא השער דהו"ל מלוה) אבל כשפסק בהיתר דהו"ל מקח גמור מותר, קמ"ל וכן השער, ועוד קמ"ל דפסיקת החטים באין לו מיירי, ובבא לחוב בדמיהן, ואף דביש לו נמי י"ל דחשיב כבא לחוב בדמיהן כיון שאינו מקנה לו, מ"מ ניחא לי' לתנא לפרושי שלא לקח חטים מסוימות, וכיון דקתני יצא השער מובן כן, אבל ביש לו הי' צריך לפרש כגון שלא הקנה לו ולא ייחד לו ממה שברשותו.

שם מאי איריא אין לו כו' לפמשנ"ת דלקח לקח ממש, לכאו' מבואר דאף הפוסק במלוה שמחמת מקח לא חשיב כאיסורו בא לידו, אבל בשו"ע חו"מ סי' קצ"ט ס"ב כ' דעדיף מנותן מעות (וכמשה"ק תו' בשמעתין), וי"ל דהתם שאני שהמקח חל לגמרי והמעות חוב, אבל הכא המקח עצמו לא נקנה אלא לענין מי שפרע, ובזה חשיב כפוסק במעות שנתן עבור המקח, (ולכאו' יש מקום לומר איפכא), ועי' בבהגר"א חו"מ סי' ר"ד ס"ק י"ד, ולפמשנ"ת טעמי' דרבה דבא לידו בתורת מקח עדיף, מיהו ע"כ אין הטעם משום דחשיב כמעות דא"כ אפי' אין לו מותר, אלא דאין להצריך איסורו בא לידו, ביש לו, כיון דמעיקרא מקח והשתא מקח גמור, ולע"כ בעניני מ"ש, ועי' הגהות הגר"א ס"ג א'.

והנה רש"י פי' טעמא דבעינן איסורו בא לידו כדי שיהא לו במה לקנות בשוק, אבל קשה דהאי טעמא לא בעינן ביש לו, ורש"י פי' דאביי מבריייתא דייק דאפי' יש לו לא מהני, ולישנא משמע דסברא דאיסורו בא לידו מחייבת דאפי' יש לו לא מהני, וכ"נ בדרבא

שבא לחוב בדמיהן, ולפ"ז נראה כפרש"י דרבה אסיפא קאי, בדמיהן אחטים מתפרש, ולקח לקח ממש, מדלא פירש רבה מאי לקח, (דלק' נראה שרבא עצמו הוסיף לפרש מאי לקח, שזו אינה קו' שבעל הגמ' צריך להקשות, אלא זהו עיקר הפירוש), ומשה"ק תו' אמאי לא פריך מרישא, י"ל דהא לא קתני רישא דאין לו חטים, ומשה"ק דפשיטא דבא לפסוק על הלואה גרע, כבר נתיישב דס"ד דמתני' ביש לו החטים ופוסק עליהן יין, א"נ יש לפרש כמ"ש הר"ן דכיון דהמקשן לא ידע לחלק בין בא לחוב לפוסק במעות, קא אמר רבה טעמא דמתני' משום שבבא לחוב בדמיהן עסקינן, וכדנתיא כו'.

ביאור המשנה לפ"ז

וביאור המשנה נראה דה"ק איזהו נשך דאורייתא, ועד היכן מגיע האיסור דרבנן דתרבות, ולכן לכל התירוצים שבגמ' נשנה במתני' האיסור היותר קל, ולומר שאף זה אסור מדרבנן, ולרבה השמיענו התנא איסור פסיקה על הלואה, אף במקום שתחלתו מקח, [ואפשר דבהא הוא דס"ל לרבה דמהני יש לו, אבל בגוונא דתניא בברייתא הרי שהי' נושה כו', אף יש לו, לא מהני, כדמשמע סתמא ועמד על גרנו, חטים יש לי, [ואמנם אף בברייתא דר"א קתני הכי, אבל התם מסיים יש לו מותר, ושפיר מתפרשא רישא ביש לו, אבל הכא קתני רק איסור], וא"א לסתום אסור אם באופן הנשמע מסתמות הברייתא מותר], והא דקתני עמדו חטים בשלשים דינרים, אפשר שאם לא נתייקרו חטים, והי' מבקש לפסוק על יין בדינר זהב הי' מותר, דכיון שעיקר הפסיקה דרך מקח הוא, חשיב השתא נמי דרך מקח וכחזור לפסוק במקום חטים יין, ורק כשנשתנה המחיר ונעשתה הלואה מחודשת על לי' דינרים בזה בטלה פסיקת המקח, וחשיב כפוסק ע"י מלוה, ולפ"ז איצטריך כולה רישא משום סיפא לאסור יין, ואם נימא דאפי' לא עמדו בל' אסור, י"ל

בשנויא דרבא

מב. שם אלא אמר רבא כו' ומאי לקח כו' נראה דסיומא דמילתי' דרבא הוא, ובאמת הול"ל אלא א"ר מאי לקח כו' וכדתני ר"א כו' אלא מפני שפתח בכי שכיבנא, סיים דברי ר"א, והדר קאמר מאי לקח, ובספרים דידן ל"ג בבא לחוב כו' וכ"נ לפי הלשון דכי שכיבנא, שאין נאות לומר בבא לחוב כו' וכי שכיבנא כו' [וגם הרי"ף אפשר דלפירושא נקטי' וס"ל דסמך אתירוצא דרבה, א"נ גריס בתרווייהו רבא והביא שני המימרות שלו כאחת], ונראה דלרבא אפי' יש לו חטים קאמר, ואם לרבה חשיב בא לחוב בדמיהן באין לו חטים דוקא א"כ לרבא לא איירי בבא לחוב בדמיהן, אבל יותר נראה דלכו"ע כל שלא הקנה לו החטים חשיב בא לחוב בדמיהן [ועי' לעיל ס"ק מ"א ובמש"כ מד' הר"ן].

ומדמפרש לקח בהלואתו מבואר כפי' הרשב"א דבפוסק לכתחלה על חטים אפי' אין לו יין מותר, וזה מבואר מדהוצרך ר"א לשנות תחלה בנושה בחבירו, ובשלמא ברייתא דרבה לא קתני אלא חד גונא, ואם הי' שונה בפוסק על חטים, הי' צריך להאריך בחטים ויין, ועוד דטעמו מוכיח מדקאמר שלא כאיסרו כו', אבל תנא דר"א אם איתא דאף בפוסק תחלה אסור הו"ל למיתני בפוסק, דבפשוטו בא להשמיענו האיסור, ואמנם אין הטעם משום דבעינן כאיסרו בא לידו, אלא דכיון דתחלתו הלוואה, ועכשיו אין לו, לא מיחזי כמו"מ ואסרו חכמים, (ואפשר עוד דבסברא פשיטא לי' שאם אין הטעם משום דבעינן איסרו בא לידו, ויש לו מהני בהלואה, אין לאסור בפסיקה כלל, דהלואה ויש לו, גרע מפסיקה ואע"פ שאין לו, דהתם כולו מו"מ, וליכא למימר מיחזי כהלואה), ועי' לק' ס"ק מ"ז כתבנו לפרש דהיינו מימרא דרבא מה לי דמיהן כו'.

לק', ולכאור' נראה מכאן כשיטת תו' דחוב אפי' מי שפרע לא עביד, וכמ"ש בשו"ע חו"מ סי' ר"ד ס"י, (ורש"י לשיטתו לק'), והיינו דקאמר אביי כיון דהאי ברייתא מצריכה דוקא פסיקה המועלת כאיסרו הבא לידו דהיינו דאיכא מ"ש, א"כ אף ביש לו אכתי ליכא מי שפרע כיון שלא בא איסרו לידו.

בתוד"ה הרי, ואי קשיא לחו אף ביעא השער

תוד"ה הרי, תימה והלא כו', יש לעי' הא הכא אינו קונה חטים מסוימות, כמו כל פוסק על הגדיש וכמ"ש תו' ס"ד ב', וכ"מ מדקתני אעלה לך כל י"ב חודש, משמע שהמוכר משתכר בהמתנת היב"ח, וא"כ אין שייך שיקנה כיון שאין דבר מסוים, וכיון דלא חל קנין גמור, חזר הדין דקונה בהלואה, וי"ל דהיינו דמשנו דהכא מיירי שלא פטרו כו' ור"ל שלא נתבטל החוב כיון שלא חל מקח גמור, ולפ"ז אפי' בהנאת מחילה לא קנה וכמו שציין בהגהו' הגר"א, מיהו יותר נראה ממ"ש דהכא מיירי שאם יפטרנו בהדיא אף בלא חלות מקח נמי חשיב כאיסרו בא לידו, אלא דבסתמא איירי באינו פוטרו כיון שלא חל מקח על דבר מסוים, שו"ר ועוד י"ל בקושיהם כמ"ש תו' ט"ז א' דמתפרש במקנה בחוב עצמו כדקתני הרי חטיך כו' בהן יין, וכן בברייתא תן לי מעותי כו' שאני נותן לך כו', ולכן חשיב כלא בא איסרו לידו, [ולרבא בסמוך אף בכה"ג מותר ביש לו, עי' להלן], ומדלא תירצו הכי משמע דס"ל דלא חשיבא פסיקה כלל, א"נ משמע להו הברייתא כקנין המועיל ע"י מלוה בעלמא דהיינו בהנאת מחילת מלוה. - ונראה דלא קשיא להו אלא ביש לו, אבל לענין יצא השער, דבעינן טעמא דשקילא טיבותין בזה ניחא להו דהנאת מחילה לא חשיבא כמעוה בעין, ועוד דלא מצי לאוזולי גבי', והנאת מחילת מלוה אינה שוה מנה וא"כ אינו יכול לפסוק עמו בשוה מנה.

בהלואתו, היינו משום דקשיא ל' רישא אי בלקח פשיטא, ולא ניחא ל' לשנויי דמשום סיפא נקטי' ולאשמועינן דאפי' לקח תחלה, אסור לפסוק אח"כ באין לו, דהשתא אתינן מכח הסברא דכל שאין לו איסור לפסוק הו"ל כפוסק בהלואה, ואם אין לו אסור, ועוד דבגונא דמתני' י"ל דגרע מפוסק במלוה, כיון שעמדו חטים בל', והחמש היתירים לא נתן לו מעולם, והא דקאמר מאי לקח ה"פ כיון דלקח פשיטא, ע"כ לדיוקי אתא דדוקא לקח אבל בהלואה אסור, ואפי' יש לו, ומשני מאי לקח לקח בהלואתו, וקמ"ל סיפא דאפי' עמדו חטים בל' דינרים שלא נתן לו החמש הנוספים מעולם, אפי' ביש לו מותר, ובאין לו בכל גווי אסור.

ויש לעי' אם נפרש רישא דדוקא לקח מותר, א"כ סיפא דאסור דוקא באין לו יין, ע"כ משום דלקח תחלה, ולפ"ז בלקח תחלה ויש לו מותר ובהלואה לעולם אסור, וזוהי הסברא דלא ס"ל להרמב"ן השתא, וכיון דע"כ איכא האי טעמא א"כ הו"מ לשנויי דהיינו דקמ"ל רישא דאפי' לקח דוקא יש לו מותר, וי"ל דלגבי היתר דיש לו אמנם יש לחלק, אבל אין להתיר באין לו כשלא בא באיסרו, דטעמא דפוסק באין לו מפני שיכול לקנות בשוק, והאי טעמא ליכא בפוסק על ידי חוב אפי' של פירות שלקח, [ורבה שלא חש לדיוק זה, היינו כמש"כ לעיל ס"ק מ"א דאמנם לדידי' בהלואה אפי' יש לו אסור, ושירותא דמתני' משום לקח הוא], ולפ"ז ניחא הא דש"מ תלת דאפי' מלוה מעמידין, מיהו בין במלוה בין במקח, והוא דיש לו.

ולמסקנא כ' הרמב"ן דקבלת הגאון תכריע להתיר בלקח תחלה, ודוקא בהי' נושה אסור, ובסברא הדבר מיושב דלא נחתו חכמים כלל לאסור אלא בהלואה [ול"ד לברייאתא דלעיל דקתני הטעם משום דבעינן איסרו בא לידו], וכן לשון מאי לקח משמע שבעיקר הפירוש צ"ל כן, ולפי' הרמב"ן הול"ל

ונראה דמשו"ה נקט חטים ויין ושמן, לאשמועינן דאע"פ שכבר נשתקע ענין ההלואה שכבר לקח חטים כשהי' לו, וכן יין, אפי' בעינן בכולן יש לו ואפי' בשמן, כיון דתחלתו הלואה אסור, (כ"ז שלא הגיע המקח לידי המלוה), ואפשר דהיינו נמי דקמ"ל מתני' דאפי' לקח הימנו חטים בהיתר, כגון שהי' לו, אפי' יין אסור, כיון לקח בהלואתו, והיינו דסתם תנא דמתני' ולא פי' מידי בחטים, לרמוז דפעמים שאף החטים אסור כיון דלקח בהלואתו, ואפי' פסק בהיתר על החטים כגון דיש לו יין אסור, כשאין לו, [ומתפרש הכי ויין אין לו, אבל חטים דרישא בין אין לו בין יש לו, לגבי איסור היין, אלא דבאין לו אסור וביש לו מותר החטים].

ולפמשנ"ת ניחא הא דאמר רבא ש"מ תלת, דאמנם יש שני חידושים בדר"א חדא דלא אמרי' שלא כאיסרו הבא לידו, ונפ"מ דבפסק בתחלה על חטים מותר אפי' אין לו עכשיו יין, ולתנא דרבה אסור (עכ"פ באין לו) כיון דשלא כאיסרו כו', ועוד דבמלוה מתחלה והוא דיש לו, אבל אין לו אסור, ונראה דמשו"ה לא פי' כן בהדיא, משום דאף בהי' תחלה מקח ויש לו הוצרכנו לחידושא דר"א, דלטעמא דלא כאיסרו הבא לידו דמי אף בכה"ג אסור וכדפריך אביי לרבה, ועוד דלא ניחא ל' להאריך בענין, והק' ש"מ בעיקר הדין דמעמידין מלוה ולא אמרי' שלא כאיסרו, [ונפ"מ בלקח כמש"כ], ועוד טעם מחודש לאסור באין לו, והוא משום דמיחזי כהלואה.

בדעת רה"ג דבפסק תחילה על חטים שרי בחוב
אף ביצ"ה ובדברי הרמב"ן בזה

מג. הרמב"ן בפי' שני כ' לפרש דלעולם אינו פוסק באין לו, אא"כ בא עכשיו באיסרו, וביש לו אפי' בהלואה מותר, ולפ"ז מצינן לפרושי רישא לקח ממש, ומ"מ סיפא אסור באין לו, והא דקאמר מאי לקח לקח

ומדברי הרמב"ן נראה דמפרש בא לחוב עצמו בדמיהן של החטים ואח"כ בא לפסוק בזה יין, אבל לא שבא לחוב בדמי החטים יין, וגם בלשון הנמו"י מבואר דכל שלא נזקף החוב בדמים מותר וז"ל אלא הכא ה"ק שהמעות שנתן לו בעד חטים זקפן עליו במלוה והיינו בא לחוב בדמיהן כו' עיי"ש, ומצאתי בחו"ד סי' קע"ה ביאורים סק"ב שהביא מהפנ"י שתמה ע"ד זה, דאי בכה"ג אסור א"כ ל"ל לאוקומה בלקח בהלואתו, כיון דזקפן במלוה וא"ל הרי חטיך עשויות עלי כו' הו"ל הלואה ואסור, [והחו"ד כ' לחלק בין אם הלואה אומר או המלוה, אבל באמת הלשון שהביא הרמ"א עדיף מלישנא דמתני', דבמתני' קתני הרי חטיך עשויות עלי בל' דינרים ואפ"ה שרי, וכ"ש כשמחשב כמה שוים החטים בדינרים דאין מקום לאסור, ועוד דכיון דהדיוק מהנמו"י ליתא דע"כ אף באינו פוסק בחטים עצמן מותר, מנ"ל להמציא חילוק בין הלואה למלוה, ובדרך כלל הזקיפה נעשית בהסכמת שניהם ואין מקום לחלק הדברים, וגם מסתברא שאין המלוה יכול לזקוף שלא בהסכמת הלואה].

מיהו לדעת רש"י באמת אסור אפי' לא שם החטים בדמים דלדידי' אין חילוק בין בא באיסרו בתחלה לנושה בתחלה, וכ"נ לדעת תו' והרא"ש כל שלא זכה החטים הו"ל הלואה ולזה רמז הגר"א בסי' קע"ה סק"י, מיהו נראה שכונתו לחלוק על דברי הרמ"א כיון דלדינא קיי"ל כהגאונים [וכ"כ הרמב"ן שקבלת הגאון תכריע], וכ"נ להקל בזה וכדעת הפנ"י, וכ"כ בב"י בשם תו', ונראה דאף להב"י והרמ"א יכול לפרש כמה שוים החטים כל שאומר תן לי בהם (בחטים) יין, דכיון שנשאר החוב בחטים לית דין ולית דיין דשרי, (לדעת הגאונים), אלא דלמש"כ אף באומר הרי חטיך עשויות עלי כו' לא חשיב כביטול חוב החטים.

א"ה מאי איריא לקח כו' מאי לקח כו', וכ"נ דמתני' איסורא אתיא לאשמועינן כדקתני ואיזהו תרבות, ויש לפרש חידושא דמתני' בלקח לאיסורא, ולא למידק דדוקא לקח שרי, ומדמפרש רבא לקח בהלואתו משמע שבלקח ממש מותר, [וע"ע מש"כ לעיל ס"ק מ"ב דנראה לפרש שהתנא סתם הדברים ברישא, ושנה בה איסור והיתר עיי"ש, ועי' ס"ק מ"ד], ועי' לק' ס"ק מ"ז דכ"מ במימרא דרבא לק' ב'.

לענין הלכה בזה

ולענין הלכה אם מתחלה הי' נושה בו, בעינן יש לו בכל פסיקה, ואפי' פסק על חטים ויש לו (אותם) חטים אינו יכול לפסוק בהם על יין כשאין לו, וביש לו יין אפי' אין לו חטים מותר, ובלקח תחלה חטים אפי' אין לו חטים עתה [וגם מתחלה פסק על השער], פוסק על יין אפי' אין לו כדין פוסק במעות, ואם זקף החטים במלוה אסור, אע"פ שהחטים היו במקח, דאליבא דרבא דלקח בהלואתו לא בעינן לאוקומה בבא לחוב בדמיהן חשיב כן כיון דעיקרו הלואה, וה"ה בעיקרו מכר ובא לחוב בדמי החטים דהיינו שזקפן במלוה, ובכ"ז אין חילוק בין יש לו המין שלקח תחלה לאין לו דהעיקר אזלינן בתר המין שבא לפסוק עליו עכשיו, דכיון שאין המין שלקח קנוי לו, לא חשיב כבא באיסרו.

בבא באיסרו על החטים זקף החוב במלוה ומה נחשב זקיפה במלוה

בב"י סי' קס"ג כ' לדייק מדברי הנמו"י דלא זקף במלוה היינו שאומר הרי לך יין בחטיך, אבל אמר לו חטיך שוים לי' דינרים הרי לך יין בל' דינרים חשיב זקף עליו במלוה, ולפ"ז כ"ש אם אמר הרי חטיך עשויות עלי בשלשים דינרים, והרי לך אצלי בהן יין, והדברים תמוהים דהיינו מתני' שהוצרך רבה לאוקומה בבא לחוב בדמיהן, אבל סתמא כה"ג לא חשיב בא לחוב בדמיהן,

הפירות מיד אסור להוזיל גבי' דיהיב לי' דינר זהב ושקיל לי' ומה לי הן מה לי דמיהן, אבל אין נראה לחדש כן, דהכל לפי הענין, וכיון שהי' מוכר לאדם אחר ג"כ במחיר זה למה נחשבנו ריבית מאוחרת], ואפשר דכיון שמוכר לו כפי השער הי' מקום לומר דאין משייכים הפסיקה לפרעון החוב, שהרי אין לו צורך בפסיקה עם הלוח דוקא, שאין מעלה במה שיש ללוח על מה שיש בשוק, וא"כ אפשר לראות כאילו פרע לו החוב ופוסק בדמים, משא"כ בלא יצא השער ופוסק במה שיש לו דע"כ הפסיקה נעשית בין המלוה והלוה בכה"ג יש לאסור טפי, דלא מצי א"ל תן לי מעותי ושקול טיבותיך, ולפ"ז נוחא נמי הכרעת הרמב"ן דלהמתיר ביש לו א"צ יצא השער, וצ"ע.

לפרישיי ותו' לק' ב' דמה לי הן מה לי דמיהן היינו מפני שאפשר להשיג מהפירות דמים, לפ"ז י"ל דדוקא יצא השער מותר דאז אפשר להשיג מהפירות פירות שמצויין עתה בשוק, אבל פירות שאינם מצויים נהי דיש לו אין לומר עליהם מה לי הני מה לי הני, ועי' ס"ק מ"ז.

בדינא דמה לי הן מה לי דמיהן ודשרי אף ביצ"ח ואין לו

מה. **ס"ג א'** וש"מ איתא לדר' ינאי כו', דינא דר' ינאי הוא אף בפוסק על השער ואין לו, מדקאמר מה לי הן מה לי דמיהן ואם איתא דבאין לו לא אמרי' הכי לא הול"ל האי טעמא בפשיטות, ועוד כיון דרב מודה ביחד לו ק"ז א"כ לפ"ז היא פלוגתייהו בנדון יש לו אי כיחד לו ק"ז חשבינן לי' או כשער שבשוק, ול"מ כן כלל, וכן רבא דייק מדר' ינאי דמה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרי', ואם איתא הרי יש לפרש בדר' ינאי סברא פרטית דיש לו כיחד לו חשבינן לי', א"ו בכל דוכתא סבר ר' ינאי הכי, וכ"מ במתני' לפרש"י דאע"פ שפסק ברישא על

בדברי הרמב"ן דהא דשרי ביש לו הוא אף בלא יצא השער

מד. **כתב הרמב"ן** דהא דשרי ביש לו היינו אפי' לא יצא השער, והא דקתני כשער של עכשיו היינו לאשמועינן דאפ"ה אין לו אסור, ואמנם בברייתא דר"א התירין מבואר, אבל במתני' דקתני וכן השער ברישא דאיירי ביש לו, קצת דוחק הוא לומר דנקט יצא השער משום סיפא דאפ"ה אסור ביין, ולמש"כ לעיל דהתנא סתם הדברים ברישא דלישתמע איסור והיתר, דאפי' הו"ל חטים, יין אסור, ואם אין לו אפי' חטים אסור, נוחא בפשיטות דנקט יצא השער ברישא, מיהו הרמב"ן מפרש רישא ביש לו ואין אסור אלא יין, והנה חדושה דמתני' ברישא במאי דקתני עמדו חטים בל' דינרים הוא לאשמועינן דאפ"ה ביש לו יין מותר, ולא אמרי' דדוקא בבא פעם בסכום מעות כשיעור שפוסק עתה מותר, כ"כ הרמב"ן, [וע"ע לעיל דקמ"ל שאפי' כבר נעשה מקח בחטים אסור כיון דעיקרו הלוואה, מיהו עמדו חטים בל' קמ"ל כהרמב"ן], ולפ"ז י"ל דקמ"ל נמי דלא נימא טעמא דאסור באין לו מפני שלא קיבל מעולם כשיעור שפוסק, וכגון דאוזיל גבי', מש"ה אשמעינן ברישא שפסק עמו כדרך מו"מ והיינו וכן השער, ואפ"ה אסור אח"כ באין לו יין כיון דעיקרו מהלוואה אתי, [ונמצא דנקט יצא השער לרבנות דאין לו, ועמדו בל' לרבנות דיש לו, ולא הו"מ לשנויי יצא השער רק בסיפא כיון דהחידוש בפסיקה דרישא].

ברם יש לדקדק בברייתא דמייתי רבה דקתני נמי צא ועשה עלי כשער של עכשיו, ואע"ג דאיירי ביש לו וקתני דאסור, ומשמע מזה דהי' מקום לומר דכי אסרינן ביש לו ה"מ במוזיל גבי' או שלא יצא השער, אבל מוכר כפי השער מותר אע"פ שלא בא באיסורו כיון שיש לו, ומש"ה איצטרין לאשמועינן דאפי' כשער של עכשיו אסור [ויש מקום לומר דבבא לקנות בהלוואתו אפי' נוטל

וכן מבואר בדר' ינאי דקאמר מה לי הן מה לי דמיהן, ואם איתא דעיקר טעמי' דרב משום דזוזי יהיב זוזי שקיל אין בדבריו תשובה ע"ז כלל, בשלמא אם רב מצריך שיפרע המקח עצמו שפיר קאמר מה לי המקח מה לי דמיו, וכן מה לי דמיהן מתפרש על פירות מיוחדות מדלא קאמר מה לי פירות מה לי דמים, והיינו דפשיטא לי' לרבא דלרב אף יין אסור ליטול בשביל חטים.

הא דאמרי' בב"ק דכי מזבני כיתנא דכהנא שרי למשקל זוזי לרב, נראה דא"צ שיאמרו כן ללוקחים אלא שיהא הדבר מבורר להם למוכרים שעכשיו מזבני כיתנא דכהנא וכגון שייחדו לו ק"ז וכיו"ב.

בדברי התו' אי לר' ינאי שרי לפרוע גם מעות או רק פירות אחרים

תוד"ה דאמר, כך פי' ר"ש ור"ל כו' [לכאז' צ"ע מה מכריח לחדש כן בכונתו], אם באנו לומר דמעות אסור מפני שנתן מעות, א"כ זו סברא מחודשת ואינה מענין פלוגתא דרב ור"י, וה"נ משכח"ל בפסק בחטים על יין ופורעו בחטים, ולא שייך למימר ע"כ לא פליגי כו', דפלוגתתם היא בזה דרב מצריך מו"מ גמור ור"י אינו מצריך, ונדון מעות הוא טעם מחודש מסברא דיש מקום לאסור ליתן מאותו המין ואינו שייך לפלוגתתם, ולפ"ז צ"ע מנ"ל להמציא איסור שלא נזכר בגמ', ואם נימא דמעות אסור משום דלא מיחזי כמו"מ כלל משא"כ פירות, ואפי' פסק בפירות לא יפרענו במעות משום דלא מיחזי כמקח, לפ"ז ניחא דשייכא בפלוגתייהו דרב ור"י ומצינן למימר דע"כ ל"פ, אבל צ"ע למה לן לאפוקי גמ' מפשטה דקאמר רב ואין עושין אמנה בדמים וע"ז קאמר ר"י דבדמים נמי מותר, ומה"ת לפרושי דמים בפירות ממין אחר, וכן רבא קאמר מדר"י דמה לי דמיהן מה לי הן ואם איתא דחידושו של ר' ינאי אינו שהדמים כפירות אלא שאין לחוש בפורעו ממין פירות

השער אם יש לו יין מותר, וכ"מ לפי' רה"ג וש"פ דבלקח ממש מותר אפי' אין לו וכ"ש יש לו ואע"פ שפסק תחלה על השער, מיהו לפרתו' אין הדבר מפורש, וזהו שדקדקו בתו' ב"ק ק"ג א' על פרש"י שם, ואמנם בדר"כ שם ודאי משמע שפסק ביש לו דאם פסק על השער לא הי' שייך שיאמרו כיתנא דכהנא, אבל לדינא ה"ה ביצא השער וכמשנ"ת.

עושין אמנה כו' בהא דלכאז' משמע ברש"י דפוסק ע"מ לפרוע במעות בשעת היוקר

שם עושין אמנה בפירות ואין עושין אמנה בדמים, פרש"י לפסוק על פירות כדי לקבל דמים לכשיוקרו כו', וצריך פירוש, דודאי אם פוסק שיתן לו מעות כשער של חטים בזמן הפרעון לכו"ע אסור, ואפשר דריבית גמורה היא, (ואפשר שע"ז כ' רשב"ם דמעות אסור, עי' רמב"ן), וע"כ איירי שפוסק ע"מ שיתן לו חטים אלא שיכול ליתן לו גם שוויים במעות, אלא שרש"י בא ליישב לשון עושין אמנה דמשמע על הפסיקה, ופי' דנקט כן מפני הפרעון שבסוף, ולכאז' הי' לפרש עושין אמנה מקיימין האמנה ועל המוכר קאי שמקיים אמונתו בפירות ואינו מקיימה בדמים, שו"ר בר"ח שבשטמ"ק ונראה דמפרש כמש"כ, שו"ר בסמ"ג פי' כן בהדיא וז"ל עושין אמנה בפירות פי' המוכר יכול לקיים נאמנותו לשלם פירות כו' ואין עושין אמנה בדמים פי' אין יכול לקיים נאמנותו לשלם דמי הפירות כו'.

שם ואין עושין אמנה בדמים, לא יתכן לפרש מימרא דרב, דרק ביהיב זוזי לא יפרענו זוזי, דא"כ הול"ל ולא יפרענו ממין שנתן לו, כיון שזה דין פרטי דזוזי שקיל זוזי יהיב מיחזי כריבית, וגם אפשר שנתן לו פירות בפסיקתו, כגון חטים על יין, ועיקר מימרא דרב מתפרש דין יסודי באמנה שאין עושין אותה אלא כמקח גמור, והיינו בפירות שפסק עליהן, [ואפשר שצ"ל עושין אמנה בפירות בפת"ח תחת הבי"ת והיינו הפירות המיוחדין].

במימרא דרבא, שו"ר ברמב"ן עיי"ש, מיהו עמש"כ לפרש בגמ' לק' ס"ק מ"ז, ולפ"ז לא ניחא כ"כ, ולפרתו' ל"ק כלל אין לו אמאי אסור כיון שלא בא.

בשמשך אי מיירי במשיכה גמורה, ברש"י ותו' בזה

שם אי בשמשך צריכא למימר, פי' שפוסק יין בחטים שמשך ופריך דהחטים שמשך כנותן איסור דמו, אבל היין שפוסק עליו לא משך, ומשמע דאף למאן דמצריך בא באיסורו מותר בכח"ג, דכיון שיש לו לא בעינן איסור ממש לכו"ע, ורק בשער שבשוק דבעי למיזבן בהני מעות יש לחלק בין פירות למעות וכדאמר רבא לק' לפי' הרמב"ם.

לפרש"י משמע דמשך היינו שמושך הפירות שפוסק עליהן, (ולא הפירות שפוסק בהן), וצ"ע דא"כ אין כאן פסיקת פירות אלא מכירה גמורה ומי איכא למאן דאסר אפי' לא בא איסורו לידו, וכן למאי דמשני שייחד לו ק"ז פרש"י דקמ"ל דיחוד מילתא היא, קשה דא"כ פשיטא דמותר, ואדרבא צ"ל דאע"ג דייחוד לאו מילתא היא מ"מ לענין טעמי' דרב סגי בזה, כדא"ל רב לר"כ בב"ק ק"ג א', ואמנם לפי' ניחא הא דאין לו אסור, כיון דאיירי שאכל הפירות אחר שמשכן אבל ע"כ איירינן בפסיקה ולא במכירה גמורה.

ונראה שלזה רמז הרמב"ן דנראה שרש"י היתה לו גרסא מוחלפת מדדחיק לפרושי כה"ג, וכונתו דלפרש"י הק' אי בשמשך צריכא למימר על עיקר הפסיקה פריך ולא משום דחשיבא כאיסורו בידו, אלא דכיון שמושך אין זה פסיקה אלא מכירה גמורה ולא בעינן איסור כלל, והק' מאי יש לו שמשך מה שיש לו וע"ז פריך פשיטא דשרי וכ"מ בתו' הרא"ש, (ולכך לא הק' אין לו אמאי אסור וכמש"כ) ומשני מאי יש לו שייחד לו ק"ז, אבל ג"ז קשה אם נימא דיחוד מילתא היא, ועי' בשטמ"ק בשם הריטב"א, ואמנם נראה

דשפיר מיחזי כמו"מ, א"כ אין ללמוד מזה דבר, וגם לשון מה לי הן מה לי דמיהן לא משמע שיש איסור בדמים, וכן במתני' קתני הרי חטיף עשויות עלי בל' דינרין ואמרי' בגמ' בבא לחוב בדמיהן, ומשמע שיכול לחוב בדמיהן להיות חייב ל' דינרין, וצ"ע ברא"ש שכ' לתמוך בדעת רשב"ם, ומ"ש להוכיח מדברי הגמ' כבר נתבאר דלא מצי לפרושי טעמי' דרב בדמים לחוד, שו"ר בבבבגר"א סי' קע"ה.

לדינא בזה

ונראה דיש להקל בדעת רוב הפוסקים (דגם בדעת רשב"ם יש מקום לדון, שו"ר ברמב"ן), ה"ה רש"י ור"ת ור"י נכ"ה הכרעת תו' כאן ובב"ק וכ"כ הריטב"א בשמן והרמב"ן והרשב"א והריטב"א וסה"ת והנמו"י, ובבבבגר"א הביא שהרא"ש בב"ק ג"כ כתב כר"ת (ואינו תח"י), וכ"ה במרדכי ובסמ"ג, וכ"מ בר"ח ובראב"ד הובאו בשטמ"ק, וכן ראיתי בספר המקח וכ"ד הגר"א, והרא"ש יחידאה בזה וגם בבב"ק פסק כר"ת, ועי' בספר שער דעה שכ' להקל ועיי"ש עוד ראשונים וכן עיקר, - [עיקר הפי' שכ' בשם רשב"ם דדמים היינו פירות נראה שנסתייעו בו לפי' לק' מה לי דמיהן מה לי הן דמיהן היינו הפירות, אבל לפי' הרמב"ן וש"פ אין להמציא כן כלל, מיהו עמש"כ לק' ס"ק מ"ז דלכאור' לפרש"י ותו' עיקר הדיוק מדשרי ר"י אפי' דמים].

שם מיתבי כולם אם יש לו מותר

מו. **שם** מיתבי כולם אם יש לו מותר, הא דלא פריך ממתני' היינו משום דהתם פשיטא ל' דמצי לאוקומה בשמשך, דהא לא קתני חידושא דמותר, דניפורך פשיטא, [וגם לישנא דמתני' קתני הרי חטיף עשויות עלי משמע שיש לו חטים מיוחדין], ואין לו יין אמאי אסור ליכא למיפרך דהא לרב לא אמרי' מה לי דמיהן מה לי הן, וכדפירשו ז"ל לק'

בפלוגתתם כלל דאפשר דמודה רב דיכול לפסוק בפירות, ולא אסר אלא אמנה בדמים דמיחזי כריבית, ואפשר דר"י אסר בפירות כיון שאין לו ולא חשבינן שער שבשוק כיש לו, אלא כשהמעות מזומנים בידו ליקח בשוק, אלא משיטפת לישנא דמה לי הן מה לי דמיהן יש ללמוד שאין מדקדיק בדבר, [ולכאור' בזה גם רב אשי מודה דבעי למיתב זוזי לספסירא או הטובת הנאה שאינו צריך למכור, דמסתברא דטעמא דזוזי דאינשי שייכא רק כשהמעות מזומנים מיהו עמ"ש"כ לק' ס"ק מ"ח], מיהו קשה מאי מותבי לי' ר"פ ורהבדר"י וכי לא ידעו לחלק בין נותן לו פירות בשעת הפסיקה לפוסק ע"י מלוה, הא בהדיא קתני הרי שהי' נושה כו' ודוקא יש לו חטים מותר, אלמא אע"ג דיהיב לי זוזי מעיקרא כיון דהשתא הלואה ניהו אסור, וכ"ש פירות [ואפי' היו החטים מזומנין ביד הלוחה אין לחשבו כפוסק בפירות בעין כיון שלא נקנו למלוה], ועו"ק דרבא משני להו התם הלואה כו' והו"ל לשנויי בפשיטות התם אין איסרו בידו לקנות בשוק, מיהו בזה י"ל דלא ניחא לי' לשנויי הכי כיון דבלקח תחלה מותר ודוקא לקח בהלואתו אסור, וע"כ דהחילוק משום הלואה וזבני, ונראה דאמנם אינהו נמי מכח אוקימתא דלקח בהלואתו קא מקשו, דכיון דבלקח במעות חטים ובא לפסוק בהם על יין מותר, אפי' אין לו יין וגם אין לו עתה החטים, ע"כ דלא בעינן טעמא דאיסרו בידו ואע"פ שאין לו, א"כ ה"ה בהי' נושה כיון דמקח החטים בידו כמו בלקח ממש, דבתרווייהו חלה הפסיקה, ועכשיו אין לו, א"ו התם היינו טעמא דאסור משום שאין לו מעות אלא פירות, ולא אמרי' מה לי דמיהן מה לי הן, ומש"ה ל"ק להו מרישא דבזה פשיטא להו דהלואה שאני, אבל מהחטים על יין דמכר הוה קשיא להו. - לפי' הרמב"ן נראה דר"פ ורהבדר"י סברו דטעמא דאין לו אסור שוה בין לרב בין לר' ינאי, וכיון דלרב

דלכו"ע ייחד ק"ז איירי מתחלה, אבל הטעם משום דייחוד אינו כמשיכה גמורה אלא דמהני לטעמי' דרב וכמש"כ.

ולפי' תו' נראה דאיירי בשאכל החטים קודם שנתייקרו ומ"מ שרי רב, דדמי חטיו קא שקיל, ולפ"ז ניחא דלא חשיבא האי משיכה כמקח גמור, דכי אייקור ברשותי' דמוכר הוה, וכן צ"ל בדעת רש"י, ונראה דאמנם הטעם שלא פ"י כפשוטו משום דקשיא להו אמאי לא פריך אין לו אמאי אסור, ולא מצו לשנויי כהרמב"ן דמפרשי סוגיא דלק' בע"א, שו"ר דאדרבא הכי הוא פשטא דלישנא דומיא דייחוד לו ק"ז, ועוד דדוחק לאוקומי בשמשך אח"כ בזמן הפרעון, דלזה אין רמז בברייתא, [וגם אפשר דרב אמר בשמשך על כונת ק"ז שהרי לא שמענו שתי מימרות מרב, ולפ"ז ודאי דמשך מתפרש כייחוד ק"ז].

לשון קצרה, לפרש"י ותו' איירי בשמושך בשעת פסיקה, אבל אין איסרו בידו דאף החטים שמשכן אינם בעין בשעת פסיקת היין, ומ"מ פריך פשיטא דרק פסיקה אסור אבל ליקח פירות בתשלום החוב מותר אפי' בנושה מנה, ואין לו אסור ג"כ פשוט שהרי אינו בא באיסרו, וניחא בזה דא"צ לדחוק בשמשך בשעת פסיקת היין את החטים, וגם סתמא כולה באינו בא באיסרו דומיא דמנה שנושה בו, ויש לפרש הגמ' דומיא דק"ז, [והא דשרי לרב היינו מפני שפוסק בחטים שמשך ולא בחטים שהאמינו במעותיו, ואע"פ שאינם בעין מ"מ שרי דעדיף מכיתנא בכהנא דשרי בב"ק].

מה לי דמיהן כו' בפי' הרמב"ן דפוסקין בפירות על הפירות קאמר

מז. פ"ג ב' מה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן כו' פי' הרמב"ן דפוסקין בפירות כגון חטים על יין שבשוק דמה לי חטים מה לי דמיהן, ונראה דמלישני' דר' ינאי דייק לה, אבל עיקר הנדון לא שייכא

לספסירא דאם בפוסק על פירות קיימינן, הרי הוא פוסק עם המוכר עצמו ומה לו לספסירא, אבל אם רק אירע שפוסק עם אדם מן השוק, ע"י חוב של מעות או של פירות שנשאר אצלו, בזה שייך למימר והא בעי כו', מיהו אין נראה לחדש דקיימי אגונא דרבא (אף לתו' נמי נמצא כן), ודברי רבא מתפרשים כהמשך לגונא דר' ינאי ולכך נקט שפיר האי לישנא על כונת פסיקה בחוב של חטים].

ולפמשינא צ"ל דהא דמסיים רבא לעיל מאי לקח לקח בהלואתו, היינו לבתר דדייק מדר' ינאי דמה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרי', ולפי' השני שברמב"ן עי' לעיל ס"ק מ"ג נחא טרם (אבל לפ"ז אין מיושב משה"ק לעיל) ואפשר דהאי מימרא דרבא נאמרה מקמי הא דאוקי למתני' כדר' אושיעא.

ואפשר דמה לי הן מה לי דמיהן דקאמר ר' ינאי פירוש דבמכר חזינן כאילו הפירות מזומנין וכאילו הם ביד הלוקח ומה לי אם נוטל דמים תחתיהן, דלא חזינן הדמים כפרעון אחר (וכטעמי' דרב דאסור), אלא כתמורת הפירות, וע"ז אמר רבא דכמו שהפירות ההן אע"פ שאינם בעולם (וגם פסק מתחילה על שער שבשוק) אמרי' אלו דמיהן, אלמא חזינן להו כישנם בעולם לענין להחליפן בדמים, ה"נ אפשר לפסוק בהן, והיינו מה לי שהדמים הם תחתיהם או שפסיקת הפירות תחתיהן, דכיון שהם קיימים לענין תמורתן אין חילוק בין תמורה בדמים לתמורה בפסיקה, ולפ"ז מדברי ר"י למדנו דבכל מקח כבא באיסרו חשבינן ליה, וקו' דר"פ ורהבדרי' מתפרש כמש"כ לעיל, ולפ"ז בבא באיסרו אפי' שוה כסף אפשר דרב נמי מודה דיכול לפסוק, [והא דלא פריך לעיל א"ה אין לו אמאי אסור עי' ס"ק מ"ו] צ"ל דלא ברירא לי' להתיר אליבא דרב, אבל אפשר דלקושטא דמילתא שרי, א"נ כיון דאשכחן דלענין אין לו מחמירין טפי בתחלתו הלוואה (אע"ג דבתחלתו מכר שרי), לא נחא לי' למפרך

אף כשמשך או שייחד לו ק"ז אין לו אסור, ע"כ טעמי' משום דבעינן פסיקה בדמים דוקא, וכמ"ש הרמב"ן לעיל שם, וה"ה לר' ינאי, ומהדר להו רבא דלר' ינאי טעמא אחרינא איכא.

ודאתאן עלה (דע"כ מבואר בדרבא שריותא בתחלתו מכר) ה"י אפשר לפרש הא דאמר רבא מה לי דמיהן מה לי הן היינו דכמו שיכול ליתן דמים שיתן לו יין כשיצא השער כפי השער ואע"פ שאז אין הדמים בידו, ה"נ בפירות, והשתא כשפסק על חטים יכול לפסוק בהם על יין, ואע"פ שאין החטים בידו, דמ"מ כיון דזביני גינהו, הו"ל כבידו, ולא חשבינן לי' להוצאה, [א"נ בפשיטות יותר דכמו שיכול לקבל דמים תמורת הפירות יכול לומר כאילו נתקבלתי מעות בזה שאתה פוטרני מן הפירות, דגם בדר' ינאי אין הפירות מזומנין דנימא שהמעות תחתיהן, ועי' להלן], ושיעור דברי רבא מתפרשים אהאי גונא גופי' דאיירי ר' ינאי והוסיף דמה לי כו' נמי אמרי', ולפ"ז ביאור מימרא דרבא דבלקח ממש אפי' אין לו חטים ולא יין מותר, והשתא שפיר איתבוהו ר"פ ורהבדרי', ומהדר להו דכיון שהי' נושה תחלה, הכל מתייחס להלואה קמייתא, וכמשנ"ת באוקימתא דרבא לעיל, [וראיתי בסוף ספר המקח לרה"ג משפטי הלוואה וכנראה פ"י כן הא דרבא, וכ"נ לפרש ברי"ף שכ' ואי קשיא לך כו', ודו"ק], שו"ר בפנ"י שכ' לפרש כן, (וסיים שכ"כ בנ"י בשם הרשב"א וז"א).

[ועפ"ז] אפשר לפרש נמי הא דרבה ור"י דלא קשיא להו על כל פסיקת פירות ביצא השער, אלא הכא דאין לו ללוקח במה לפסוק, והיינו דקאמר אילו הווי' לי זוזי בדי דהיינו אם היית פורע לי חובי, הווי' לי זוזי, והייתי לוקח בהיני ושילי בזולא, ואין לי תועלת בפסיקה ע"י ההלואה, וניחא בזה הא דקאמר אילו הווי' לי זוזי בדי, משמע שעכשיו אין לו, וניחא נמי הא דפריך והא בעי למיתב זוזי

לי דמיהן, דבלאו האי טעמא התירו חכמים לפרוע במעות.

ועו"ק דלפ"ז עיקר הדיוק מדשרי ר' ינאי אפי' מעות דאילו שאר פירות אף בברייתא מבואר כן, ובתו' לעיל נסתפקו בזה, [ו"ל דמשמע לי' דר"י שרי אפי' בפירות שלא יצא השער שלהם].

ועו"ק דאף העושה אמנה בדינרי זהב ס"ל לרב שאינו יכול לפרוע בחטים ואע"פ שיצא השער, ואין הטעם משום שאינו יכול להשיג בקל חטים, [מיהו ל"ק דודאי רב אית לי' טעמא אחרינא לאסור], וכן סתמא דתלמודא דל"מ כלל דאתיא דר' יוחנן כדרב ולא קיי"ל כותי', דהו"ל להזכיר פלוגתייהו הכא או לקמן.

ולענין הלכה נראה דאין להקל כלל בשוק של עיירות, דאף לפרש"י כפי מה שנקטו הרמב"ן והרשב"א איירי דוקא בדורמוס ולא בשוק של עיירות, ולעומתם איכא רק שיטת תו' והרא"ש, וגם עיקר הפירוש בגמ' דחוק מאד, ואין לדחות סתמא דגמ' ע"ב ב' מכח זה, והרמב"א בסי' קע"ה ס"א כ' להקל במידי דרבנן, ונראה דעת המחבר עיקר וכו"נ בבהגר"א. - (לפמשנ"ת אפשר דלפרתו' אין עושין אמנה בפירות אחרים אא"כ יצא השער שלהם אא"כ נימא דפירות בפירות קיל טפי ממעות בשביל פירות).

נראה דאף לרש"י ותו' אפשר לפסוק בפירות על פירות

ונראה דאף לפרש"י ותו' אפשר לפסוק בפירות על פירות, דהא רבא משני התם הלואה הכא זבין ומשמע דבגונא דברייתא אי הוה זביני הוה שרי (דהיינו חטים על יין) אפי' אין לו, ועוד דבשער דאכלבי הדבר פשוט כן דהא מבואר בברייתא דאמר' מה לי הן מה לי פירות אחרים, אלא דיש מקום לומר דפירות על פירות כשיצא השער עדיף מפירות על מעות וכמשנ"ת לעיל

מזה, ומ"מ ס"ל דיש לו פשיטא, ולפ"ז נמי למסקנא בשמשך אפי' אין לו מותר לכו"ע, שו"ר דמסתברא טפי כפרש"י ותו' בפירושא דשמשך לעיל, ולפ"ז ניחא].

בפרש"י ותו' במה לי דמיהן מה לי הן

פירש"י ותו' דחוק מאד דלישנא דרבא לא משמע דהחידוש בשוק אלא החידוש באין לו, דהו"ל פוסקין אפי' על שער שבשוק, וכן רבה ור"י נקטו שער שבשוק ואין טעם דשקילא טיבותיך מוסיף ביאור שנוכל להוכיח מזה דאף בשוק של עיירות כן, וכן לק' ע"ב ב' נקט רב הונא שער שבשוק וכונתו דאפי' על שער הקבוע אסור [עי' לעיל ס"ק י"ב], ובפשוטו שיעור מילתייהו דרבא ורבא ור"י פוסקין על הפירות אע"פ שאין לו, אלא שלא יכלו לסתום כן, דמשמע דבכל ענין שרי, והוצרכו לפרש על השער, (ואמרו שבשוק כיון דאיירי באין לו).

ועו"ק דטעמא דאין פוסקין על שוק של עיירות משום דחיישינן שיתייקר ולא מפני שאינו מצוי, ומה מהני לזה טעמא דמה לי דמיהן, והרמב"ן והרשב"א כתבו (לפרש"י) דקמ"ל רבא דאין הטעם משום שמא יתייקר אלא משום דאע"פ שאין לזה יש לזה, ודוחק דמתני' היא ועי' לעיל ס"ק כ"א.

ועו"ק דטפי' הו"ל לאתויי מברייא דאפי' מפירות על פירות מותר שיותר קשה להשיג פירות מפירות מלהשיג מעות, ויש לדחות דפעמים שמוצא יותר בקל, להחליף פירות בפירות, א"נ י"ל דברייתא בשער של אכלבי ולכן מותר, וכ"נ עיקר.

ועו"ק מאי מקשו לי' מברייא ממ"נ אי בשוק של אכלבי איירי לדידהו מי ניחא אין לו אמאי אסור, ואי בשוק של עיירות יש לו אמאי שרי הא גם ביש לו בעינן לטעמא דמה כו' ואדרבא הו"ל לסיועי' מברייא כדדייק רבא מר' ינאי, ואפשר שהם רצו לפרש שאין הטעם משום מה לי הן מה

דמש"ה לא מיינתין מברייתא לענין שער שבשוק די"ל דמעוה על שער שבשוק של עיירות גרע מפירות על פירות בשוק דאכלבי, אבל עכ"פ בשוק דאכלבי ודאי דאף בפירות מותר, וכ"ז לענין דלא מוכח מברייתא אבל למאי דמסקינן דפוסקין על שוק של עיירות יש לפרש אף הברייתא בשוק של עיירות, והיינו דקאמר רבא התם הלואה כו'.

רבה ור"י דאמרי תרויהו כו' פוסקין כו'

מח. שם רבה ור"י דאמרי תרויהו כו' פוסקין על שער שבשוק כו' לפי הרמב"ן וכן למשנ"ת לעיל לא שייכא מילתייהו בדברא כלל, דפוסקין על שער שבשוק דקאמר פירושו יצא השער פוסקין, וקאמר רבא דטעמא דמה לי דמיהן מה לי הן מהני אף לענין פסיקה ביצא השער, ורבה ור"י איירו בטעמא דמתני', ונקטו לה הכא משום מתני' דהכא דפרכינן וכי אין לו מאי הוי, משום דמחלקי בין הלואה לזבני, וכן לפרש"י לא קיימי אדרבא, אלא אדרבא אסי ור"ז ע"ב ב', ולא נחתי לפשט זה דשער שבשוק אלא אגב אורחיהו נקטי הדין דסגי בשער שבשוק, [מיהו לפרתו' ק"ק וצ"ע].

עיקר ענין הפסיקה על הפירות, ובדברים שאין השער משתנה

שם מ"ט אמרו רבנן כו' יש לעי' מה צריך טעם הא אע"פ שאין לו ניחא לי' למוכר בכך דבעלי החטים מוזלי גבי' דמוכר, מפני שקונה הרבה כאחת וגם רגיל אצלם, והוא משתכר בזה שמוכר כפי השער, ואפשר דבאמת ל"ק לי' על הפוסק עם סוחרי תבואה או עם מי שיש לו שדה ומחוסר עדיין ג' מלאכות, אלא קשיא מ"ט התירו חכמים הדבר לגמרי אפי' אין לו כלל, וכונתם לעשות אמנה בפירות, ובעיקר הדבר נראה דענין פסיקה על הפירות כל עיקרו נעשה להבטיח הלוקח מפני יוקרא, ולכך ה' ראוי שיאסרוהו חכמים דכל הפעולה שעושין ביניהם הוא ריוח בשכר

הקדמת המעות, וכנראה גם דאי לאו הקדמת המעות, לא היו המוכרים שמתחייבים למכור כפי השער, בשכר שהלוקח מתחייב לקנות ולשלם בשעת משיכת הפירות, ונמצא שהדבר מבורר וניכר שמבטיחו מפני יוקרא בשכר הקדמת המעות, אלא שלא יכלו חכמים לאסרו, כיון דבמצב של עכשיו אין לחשוב טובה זו כשכר מעותיו, אלא כולה טובת המוכר חשיב, - ולפ"ז יש לקיים כמש"כ לעיל סק"מ בדבררים שאין השער שלהם משתנה לא אסרו לפסוק כלל, כיון שאין פסיקתם להבטיח מפני יוקרא, והו"ל כמו"מ גמור, [ובמה שמצוי היום דטבעא הוא דול, והפסיקה להבטיח המחיר, י"ל דאיכא נמי טעמא דשקילא טיבותיך כיון שכל מה שיקנה קרוב לשמור ערכו והרי אינו צריך להחזיק בטבעא, ועוד דאין זו טובה מצד המוכר דאיהו נמי זבין בהא מידי (ועדיף מבעלמא ודוק), וגם נראה שאין לחדש איסור פסיקה בזה, כיון שלא אסרו אלא בדברים שמחירם משתנה ולא הטבעא, ולחדש מסברא אין לנו, דכיון דהטבעא זל אין לחשוב הפסיקה אגר נטר].

והא בעי למיתב זוזי לספסירא

שם והא בעי למיתב זוזי לספסירא, נראה דל"ק לי' בפוסק עם סוחרי תבואה או עם אדם שיש לו שדה אלא שחסרה ג' מלאכות, דבהני איהו גופי' עביד ספסירותי', אבל בפוסק עם אדם מן השוק שהוא יצטרך למיתב זוזי לספסירא בשביל לקנות החטים, בזה קשיא לי', [ועי' בשטמ"ק בשם ריטב"א ולמש"כ אין ראוי], (ולמש"כ לעיל דבעיא דמ"ט נמי בכה"ג איתמר ניחא בפשיטות, מיהו בלא"ה נמי י"ל דמתפרשת השאלה בכה"ג דבעי למיתב), ומשני רבא דיהיב לי' נמי, כדי שאם יצטרך לקנות עי' ספסר לא יהיו הזוזי אגר נטר, ור"א ס"ל דאין לחוש לזה דהרבה פעמים קונים בלא ספסר ואין לחשוב הפסיקה בזה כשכר הקדמת המעות, אף אם באמת יצטרך המוכר לקנות עי' ספסר [וכ"מ בראב"ד

ממשיך להתחייב לטובת עצמו זה אינה מהתחייבות הפסיקה, ואמנם אם התנו שלא יוכל לפרוע מיד אסור, ועי' לעיל ס"ק ל"א, ויש לעי' במ"ש הרא"ש שהלוקח יקבל עליו חסרונות שמשעת פסיקה עד שעת פרעון, דלפ"ז נמצא שא"א לפסוק על פירות שמרקיבין, וכן אם החזיר החטים אחר כמה שנים שכבר היו מרקיבין אסור, וזה תימה, ואולי יש לפרש כשקבעו זמן לפרעון שלא יוכל לפרועו תוך הזמן, ולא נחית הרא"ש רק לעיקר הדין שצריך לראות שלא ירויח הלוקח בפסיקה. - שו"ע סי' קע"ה ס"ה וצריך שינכה למוכר החסרון כו' פי' שאם בשעה שלקח עמדו חטים בדינר זהב הכור ועכשיו בל' דינרים והפסד החטים הי' ב' דינרים ינכה לו דע"ז לא מצי למימר שקילא טיבותיך דאילו הוה זבין הי' נפסד כן, מיהו בהוולו או בלא הוקרו אינו מנכה לו, שהרי לא נפסד כאן המוכר כלום, ועיקר הדין צ"ע ולכא"ו הי' נראה לפסוק כן רק כשאנו יכול לפרעו קודם, ואין כן סתימת האחרונים ז"ל, וצ"ע.

הרי"ף השמיט הא דרבה ור"י ודאביי ורב אשי, והא דהשמיט דרב אשי י"ל דסתמו כפירושו שא"צ ליתן דמי הסרסור, והא דהשמיט דאביי, י"ל משום דסבר דאביי אתיא כס"ד דרב הונא ע"ב ב' דאסר ללוות סאה בסאה על שער שבשוק, [מיהו הראשונים ז"ל כתבו דל"פ], והא דהשמיט דרבה ור"י י"ל משום דסבר דאתיא דלא כרבא, דלרבא היכא דתחלתו מקח אפי' אין לו עתה מותר, מיהו לאו פירכא היא וכמשנ"ת לעיל, וכן בגמ' גרסין א"ל רבב"א לרבא אלמא משמע דרבא לא פליג, ושמא כיון דליכא נפ"מ לדינא לא חש להביא, וצ"ע.

האי מאן דיהיב זוזי אתרעא כו'

מט. **שם** האי מאן דיהיב זוזי אתרעא (ראיתי באו"ז שכ' מר"ח ורי"ף דל"ג חריפא והכריע כן עיי"ש) כו' לכא"ו נראה

שבשטמ"ק], ולפ"ז אף במקום שקונים ע"י ספסר א"צ למיתב דמי ספסרות דהא לא פליגי במציאות אלא בהכרעת הדין בכה"ג, ותמוהים דברי הטוש"ע סי' קע"ה ס"ה שלא הביאו הכרעה דרב אשי, וכתבו דין אחר כגון שפוסק עמו ע"י סרסור וע"ז כתבו שהלוקח יתן שכר הסרסור (וזה פשוט וא"צ ליכתב), אבל בגמ' איירי באינם פוסקים ע"י סרסור כלל, ואם כונתם שכר הסרסור שיקנה מוכר זה בשוק, הא בזה הכריע רב אשי דא"צ ליתן, וצ"ע.

פוסק בפירות על פירות מ"ט א"צ ליתן שכר מכירת הפירות

לכא"ו הי' נראה דהפוסק בפירות על פירות ודאי יהיב לי' זוזי למוכר בשכר שאינו צריך למכור פירותיו, אבל קשה מדתנן במתני' עמדו חטים בל' דינרים כו' עשויות עלי בל' דינרים כו' בהן יין, משמע שפוסק בל' דינרים כשוויים בשוק, וכ"נ מדרבא לעיל דכי היכי דאמרי' מה לי הן מה לי דמיהן אמרי' מה לי דמיהן מה לי הן, והיינו כשוויים ממש, ונראה מזה דמה שמקבל הפירות כמחירם בשוק היינו מכר גמור, ובזה אפשר שישתכר המלוה, ורק בפסיקת הפירות הצריכו שלא ירויח כלום, דבזה הלוח מתחייב תמורת המעות, ולפ"ז נחא טפי הא דאמרי' שקילא טיבותיך אף בפוסק מחטים על יין כשתחלתו מקח, דהסך שמתחייב תמורת המקח אינו חלק מהפסיקה ושפיר מתחייב ככל הסכום שחייב ליתן לו.

פסיקה על פירות שמרקיבין מיד, וביאור דברי הרא"ש בחסרונות

והנה פשוט שאפשר לפסוק על פירות אפי' הם פירות שמרקיבין מיד, ואע"ג דאי הוה זבין להו השתא כבר לא הי' נשאר לו בשעת הפרעון, מ"מ כיון דהמוכר יכול לפרוע לו מיד, והוא מעכב הפרעון לטובת עצמו יכול לומר לו שקילא טיבותיך דבהתחייבות שלטובת המלוה אינו צריך לו, ומה שהלוח

ורשב"א שם], ולפ"ז דבר שמחירו קבוע ומצוי לקנותו בשוק עדיף מיצא השער ובכלל זה פרה וטלית שאין מחירם משתנה, אע"פ שעיקר השער שלהם אינו מבורר, מ"מ אין חילוק בין שעת הפסיקה לשעת המשיכה.

ולפ"ז כל הנדון בשמעתין הוא אם הדבר מצוי למוכר ואע"פ שאין לזה יש לזה לגבי המוכר קאמר, דכשיודע הלוקח שאין למוכר אין כאן פסיקת מו"מ, ואפי' מי שפרע ליכא, [ותליא בפלוגתת הסמ"ע והש"ך בסי' ר"ט, וסוגיא דשמעתין ע"פ דברי התו' ס"ב ב' דבעינן יצא השער לענין מ"ש, וכ"ה ברשב"א מ"ז ב' ועי' בספר אאמור"ר שליט"א סט"ז סק"ב], והיינו דבעינן שיוכל בעה"ב למיזן מלקוטות שהפוסק עם בעה"ב על של לקוטות לא חשיב כיש לו, והא דרבה ור"י ס"ג ב' זה נדון נוסף דס"ל שהי' ראוי לאסור פסיקה כיון דעיקרה ריוח בהקדמת המעות, אלא דכיון דמצוי א"ל שקילא טיבותיך אין מקום לאוסרה, וכמשנ"ת לעיל ס"ק מ"ח, [ומש"פ רש"י ותו' דהטעם מפני שהמוכר יכול לקנות במעות שקיבל זהו לשיטתם בפי' מה לי הן ס"ג ב', אבל בפשטא דמילתא אין לנו ענין במה יקנו, וגם לרבא הטעם משום שקילא טיבותיך כדגרסינן א"ל ראב"א לרבא, ועי' תו' הרא"ש ריש פרקין שכ' שיש שני טעמים והובא בשטמ"ק בשם תו' שאנץ].

וי"ש לעי' אם יצא השער לדינר זהב הכור ונותן לו חצי דינר זהב אם יכול לפסוק על כור, דשקילא טיבותיך לא מצי למימר, אבל איכא למימר שהפסיקה על החצי כור הנוסף אינה שכר המתנת המעות דאותו חצי כור כמכר לו ממש דמי, (דודאי ליכא משום ריבית אע"פ שבשכר הלקיחה מתחייב יותר), מיהו הכא גרע שהחצי דינר נותן על כל הכור, ולפרש"י ותו' דבעינן שיוכל המוכר לקנות במעות אלו מסתברא דאינו יכול לפסוק, [מיהו ביש לו ודאי שרי כדאמר מ"ט א'], וצ"ע לדינא דהא לא קיי"ל כפרש"י ותו' דלדידהו

לפרש שאינו פוסק מחיר וגם אינו נותן דמי כל המקח, דלא עביד איניש למיתב דמי כל המקח לבי תרי תלתא, אלא ענין נתינת המעות, הוא כדי שיתחייב להמציא לו כך כך מתבואתו בזמנה, כמחיר השוק או כמחיר שישתוו ביניהם, ונותן המעות קודם זמן הקציר ומש"ה לא סמכא דעתי, ואשכחי בשוקא דקאמר רב אשי היינו בזמן הקציר או הגדיש, (דבזמן נתינת המעות לעולם אומר שעליו סומך), ולפ"ז לא איירינן בדיני ריבית כלל, כיון דרק יהיב זווי ולא פסק מחיר, מיהו מפרש"י נראה שפוסק כדין פוסקין על הגדיש, מיהו אף לפי"ז נראה שאינו נותן כל דמי המקח, ומ"מ פוסק עמו כיון שיש לו, ואין להוכיח מכאן דאיכא מי שפרע על כל המקח אפי' נתן מקצת מעות, דשפיר פריך דמי שפרע בלא"ה איכא כנגד מעותיו, אי שלא כנגד מעותיו ליכא מ"ש, אפי' מיתחזי לא מהני, מיהו סתמא הכי משמע שעל כל המקח איכא מ"ש, ואמנם קושטא הוא דקיי"ל כר"י מ"ח ב' ועי' מ"ט א', וכמ"ש בחו"מ סי' ר"ד ס"א שאפי' לא נתן אלא מקצת דמים איכא מ"ש על כל המקח.

חדושא דמתני' דאין פוסקין על הפירות

נ. ע"ב ב' מתני' אין פוסקין על הפירות כו' נראה דעיקר דין המשנה הוא דבאין לו הו"ל כפוסק על דבר שלא בא לעולם וכמ"ש בשו"ע חו"מ סי' ר"ט, וא"כ אין כאן מכר כ"א הלואה, וע"ז קתני דביצא השער מותר דאע"פ שאין לזה יש לזה, וחשיב מו"מ, ובכלל זה כל שהדבר מצוי לקנות בשוק ואפי' בשוק של עיירות, דעיקר נדון המשנה בחסרון דאין לו וע"ז מהני אפי' שוק של עיירות, וכ"מ בראשונים ס"ג ב' בההיא דרבא עי' תו' ורמב"ן, ור' יוחנן הוסיף מטעם אחר דכמו שאין פוסקין ביצא השער כ"א כמחיר השער, ה"ה כשהשער עשוי להשתנות ה"ז כפוסק שלא במחיר השוק, דיש לחוש שיתייקר ומשתכר בהקדמת המעות, [עי' רמב"ן

מסירת החפץ יתן י', ג"כ שרי, כיון שהמקח חל מיד ואינו מקדים מעות], ואפי' מוכר לו שני דינרים טבועים שבביתו תמורת דינר יש להתיר, מיהו בכה"ג אין להקל דלא מתחזיא כמכירה, ומ"מ כסף ונחשת או זהב אע"פ ששניהם טבועים חשיב דרך מו"מ ושרי.

והנה אע"פ שאמרנו שהלוקח קנה החפץ מיד, מ"מ אם נאנס או נפסד ברשות המוכר, יכול הלוקח לחזור בו, ולא אמרי' מכח זה דהמעות הלואה, דמה שיכול לחזור בו מהלכות מו"מ הוא, וכמו שחוזר בו במקח טעות, ה"נ בקנין מעות מעיקר התקנה הוא שאם ישרפו הם באחריות המוכר (כדי שישתדל בהצלחתם), ולא חשיב תנאי זה טובה ללוקח בשכר המתנת המעות, כללא דמילתא כל תנאי שהוא מעיקר הלכות מו"מ אין בו משום ריבית, מיהו אם מוסיף להתנות לטובת הלוקח יש בזה חילוקי דינים וכדלהלן. - קלקול מועט שנתהוה בחפץ מקבל עליו הלוקח, כגון שתקף היין שעדיין ראוי הוא, ונראה דגם בזה דוקא קלקול שאינו ע"י סיבה מחודשת מבחוץ, כגון שאם נשרף החפץ מעט בטל מקח, אע"פ שאינו נפסד לגמרי.

ב. אם התנה הלוקח שאם יוזל החפץ, בטל מקח, והמעות הלואה, אסור, [אפי' משך החפץ דהוי קנין גמור], דקרוי לשכר הוא שמרויח ביוקרא ואינו נפסד בזולא, ואם מקבל על עצמו אחריות המקח י"ל דהוי קרוב לזה ולזה, [מיהו אפשר דבעינן שיקבל אפי' אחריות שאר אונסין, ועי' בזה לעיל ס"ק כ"ז ל"ב]. - אפי' אם מתנה שאם יוזל יתן לו כשער הזול, אסור בפוסק על דבר מסוים דכיון דמינכר הפסד הזול בחפץ צריך שיקבל עליו, ולא דמי לפוסק באין לו, מיהו יש לדון בזה עי' ס"ק ל"ב.

ג. אם מקבל עליו זולא, יכול להתנות שאינו מקבל שום הפסד אפי' של תקיפת יין, דכנגד היוקרא איכא פסידא דזולא, (מיהו

בעינן מעות או פירות בעין בשעת הפסיקה ואינו יכול לפסוק על חוב של פירות אפי' לקח תחלה.

אר"נ כללא דרביתא כו'

נא. ס"ג ב' אר"נ כללא דרביתא כל אגר נטר לי אסור, נראה דבא ללמדנו כלל דבין בדרך הלואה בין בדרך מו"מ אסור חכמים להרויח ע"י ההמתנה, ובכל נדון צריך למצוא טעם להוציאו מן הכלל הזה כדי להתירו, כגון שקילא טיבותיך, אוזולי הוא דקא מוזיל גבי', ממילא קא רבו, וכיו"ב, דהמתיר הוא המוציא מחבירו, אבל אין מקום להתיר מפני שאין לגזור בכה"ג, דכללא דרביתא שחכמים אסרו הכל.

דינים העולים

נב. קוי"ל דמעות אינן קונות, ולפ"ז הנותן מעות על חפץ מסוים כ"ז שלא משכו, הרי המעות כהלואה ביד המוכר, מיהו כיון שהמוכר מתחייב ליתן החפץ ואם יחזור בו יקבל מי שפרע, חשיב מו"מ, ויש בזה כמה חילוקי דינים לפי אופני המכירה, א. מוכר מיד מה שברשותו, ב. מתחייב לתת ממה שברשותו, אבל אינו מקנה מיד דבר מסוים, ג. יש לו החפץ בביתו, אבל אינו מתחייב לתת ממה שיש לו, ד. אין לו החפץ ברשותו, אלא שמתחייב לקנותו בשוק, וליתן לו במחיר שקבעו, ה. ויש שמושך החפץ מיד, וממתין לו בפרעון המעות, באופנים אלו גופייהו יש עוד חילוקים ויתבארו לפנינו בס"ד.

א. המוכר דבר מסוים המזומן ברשותו, אפי' אינו יכול למוסרו ללוקח מיד, כגון שאבד המפתח או שהחפץ במדינה", אין בזה הלכות ריבית, דמכר גמור הוא, כיון שזכה הלוקח מיד בחפץ, ולפ"ז יכול למכור שוה י' שברשותו בה', אע"ג דמוזיל גבי' בשכר שנותן לו המעות קודם מסירת החפץ, [ונראה דבכה"ג אפי' מפרש שאם יתן המעות בזמן

לדעת תו' פסידא דשכיח צריך לקבל עליו), מיהו אם מכר לו בפחות מן השער שבשוק אין קבלת הזולא נחשבת קרוב להפסד כיון שאין לחוש שיזול הרבה.

ד. במקום שאמרנו שבטל מקח, אין הלוקח יכול לברר לעצמו חבית אחרת מרשות המוכר באותו מחיר, שלא הי' מקח כ"א על אותה חבית, (מיהו בלוקח יין בזמן הבציר יכול לבחור היין מן האוצר ולהניח החומץ, כיון שמעיקרא קנה היין, ועכשיו נתברר שהחומץ לא הי' יין מתחלה).

ה. יש אופנים שאפי' אם מוכר מיד אסור, כגון מוכר פירות הפרדס כשהם בוסר, אע"פ שמקנם לו מיד, כיון שאינם מזומנים למסרם עד גמר הפרי, ניכר שמקדים לשלם קודם זמן המכירה, וכיון דלקמי' שויא טפי מיחזי כאגר נטר, [ועי' ס"ק כ"ג], ויש בזה כמה חילוקים, א. בעיקר הטעם אם זה דוקא בדבר שאינו ראוי לימכר כך, או שצריך טירחא והוצאות להשלמת הפרי, וכן יש חילוקים דאם מצוי שהדבר יפסד כגון תורי דנפיש פסדייהו מותר, וצ"ל ע"כ בסוגיא זו. - לפי' הפוסקים מצינו בגמ' שמותר למכור קרי בני זרתא ע"מ ליטלן בני גרמידי, ומשו"ה הוצרכו לחלק בין זה לפרדס, ואמרו בזה דכיון שהם ראויים לימכר כך וגם אין טורח בגידולם מותר, ולפי"ז בדבר הגמור אע"פ שמחוסר יותר מג' מלאכות מותר, (וכ"כ תו' שאין דרך להזיל הרבה בדבר שא"צ המתנה מרובה).

ו. מה שעזי חולבות (וכיו"ב) רב הן מעט מכור לך מותר, אפי' מוזיל גבי', ואפי' מה שעזי חולבות למחר או בחודש זה מותר, [וכן מה ששדך עושה תניא בתוספתא דשרי, וצ"ע בדין פרדס לעיל דין ה' ועי' ס"ק כ"ג].

ז. אם אין לו ומתחייב ליתן ממה שיהי' לו כגון מה שעזי חולבות כך וכך מכור לך, אפי' יצא השער ויש לו חלב אסור, כיון

שאינו מתחייב אלא ממה שעזיו יחלבו וזה אינו בעולם, ולא מהני מה שיש לו או שיש בשוק, כיון שאינו יכול לפרעו ממה שיש לו, [ואפי' אינו מקפיד ע"ז, מ"מ כיון שאם לא יחלבו הצאן כלל פטור, לא חלה הפסיקה על מה שיש לו], מיהו על החלב והגיזות שכבר נמצאים אע"פ שלא חלבן יכול לפסוק.

ח. אם יש לו ומתחייב ליתן ממה שיש לו, אלא שאינו מקנה ממש, כגון הפוסק על הגדיש ליתן מאותו גדיש, לכאור' בכה"ג עדיף מיש לו ופוסק בלא התחייבות לתת ממה שיש לו, ואמנם כן בסברא דאורייתא יש מקום לחלק כן, דבכה"ג דלא חשיבא הלואה, ונפ"מ במעות טבועות על מעות טבועות עי' דין א', ואפשר שזה מחלוקת הראשונים עי' ס"ק ט"ו, אבל לענין היתר פסיקה כה"ג חמיר מפוסק סתם ויש לו, שהרי בכה"ג אם ישרף כל הגדיש הו"ל מעות הלואה ונמצא שיש כאן צד הלואה, ועוד דמינכר פסידא דמוכר אם ישרף חצי הגדיש, ואילו בפוסק סתם לעולם חייב לפרעו בפירות, וגם אין לומר שהפירות שפסקו עליהן הוזלו או נתקלקלו, שהרי אינם מבוררין כלל, הלכך הפוסק על מה שיש לו דוקא, אינו יכול לפסוק שאם יוזלו יתן כשער הזול דהו"ל קרוב לשכר, ואם נתקלקלו מעט לכאור' צ"ל דבטל מקח לפי ערך, וצ"ע בזה דבתו' כתבו כל הגדיש עי' סק"ל, ועי' דין ב' דשייך ג"כ הכא.

ט. אם יש לו המין שפוסק עליו, אפי' אינו מתחייב ליתן מה שיש לו, יכול למכור בזול, אפי' ניכר שמוזיל גבי' בשכר שאינו צריך למסור לו המקח מיד, כגון דאזלי ד' ד' בזוזא ויהיב לי' ה' ה' בזוזא, ואפי' מפרש שא"צ לתת לו המקח עד זמן פלוני, וגם יכול הלוקח להתנות שאם יוזלו הפירות יותר ממה שפסקו יתן לו כשער הזול, שאין כאן צד הלואה כלל, שלעולם א"צ להחזיר המעות כי אם פירות, ולגבי המוכר חזינן כאילו מעות הפסיקה עדיין ברשותו, שאין הפירות מבוררין

אפי' מחוסר שתיים ביד'ש חשיב יש לו וה"מ במחוסר תיקון, אבל אם גוף הדבר צריך לגדול ביד'ש לא חשיב יש לו.

יב. הא דשרי להויל ביש לו היינו דוקא באינו מפרש שמוזיל מפני ההמתנה, אבל אם מפרש שאם ישלם לו בזמן מסירת החפץ יתן יותר, או שאומר אם תחפץ החפץ עכשיו מחירו כך, ואם מתתין אוזיל גבך, אסור, וצ"ע בדיעבד אם הריית ריבית. - אומר אדם לשולחני תן לו דינר ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית ופרוטטות (שיש לי בבית), דהו"ל כפוסק על מה שיש לו ומוזיל גבי', מיהו בכה"ג שניכר שהעיקר כונתו הלוואת הדינר ולא מקח הפרוטטות, אם אינו שולחני צריך שיפרש דרך מו"מ, דאל"ה מיחזי כהלואה, ובדיעבד יש להקל, (ויתכן שאם אינו שולחני אסור להויל הרבה בכה"ג דהו"ל כמפרש).

יג. אפי' אין המעות מזומנים ביד הלוקח אלא שבא לפסוק בחוב שיש לו על המוכר (ואפשר דצ"ל בהנאת מחילת החוב), כיון שיש לו מותר, [ואפשר דבזה סגי יש לו מעט, עכ"פ ביצא השער ג"כ], ואפי' אין לו כל המעות כנגד מה שפוסקין יכול לפסוק.

יד. אם אין לו אינו יכול לפסוק מחיר, אפי' אינו מוזיל כלל, דכיון שלא חל מקח אפי' לענין מי שפרע (ובש"ך חולק בזה) הו"ל הלואה, ואסור להתחייב יוקרא תמורת הלואה, אפי' הלוקח מתחייב בזולא, ואם יצא השער פוסקין, דלא חשיב לא בא לעולם דאע"פ שאין לזה יש לזה, ואף בכה"ג אינו יכול להויל אלא פוסק כפי מה שיוכל המוכר להשיג בשוק, - אם אין השער קבוע כ"כ, אע"פ שהדבר מצוי בשוק, מ"מ כיון שעשוי להשתנות בזמן קצר, הו"ל כפוסק עמו שלא כמחיר השוק, ואסור, דדלמא עד שיקנה המוכר בשוק יוקרו החטים וכאוזיל גבי' דמי, ויש מקילין, ואין להקל, ולמעשה צ"ע לקבוע מה נקרא שער קבוע, ועי' דין י"ט, (דיש בזה

ללוקח דנימא שהם הוזלו, [ובהלכות מו"מ הענין הוא שהלוקח חוזר בו מן המקח, שהרי יכול לחזור כ"ז שלא משך, ואינו מקבל מי שפרע כיון שהתנה כך בפירוש], מיהו אם לא התנה אינו מקבל אלא כשער שפסקו, ואפי' הוזלו וחזרו והוקרו אם פסק בשער הגבוה נוטל כשעת הוזל.

י. הא דיש לו מהני היינו דוקא אם יש לו כנגד כל השיעור שפסקו, אבל יש לו מעט לא מהני, [כיון דמוזיל גבי', ואם פוסק כפי השער, אפי' לא יצא השער הקבוע, אפשר דסגי ביש לו מעט], מיהו אם פוסק בזא"ז יכול לפסוק כמה פעמים כפי המעט שיש לו, אבל אינו יכול לפסוק כאחת ויאמר שיחול בזא"ז, ואף באותו מעמד כ' האחרונים לאסור, ועם שני בנ"א יכול לפסוק מיד על אותו מעט. - אם מתחייב ליתן ממה שיש לו, פשיטא דצריך שיהא הכל בכל האופנים. - פעמים שאפי' אין לו יכול לפסוק כגון בפוסק על קרי בני זרתא שיתן לו בני גרמידי כיון דממילא קא רבו, מיהו דין זה אינו מבורר, ועי' ס"ק כ"ב כ"ט. - אם יש לו אשראי (אפי' מזומן הרבה כגון בבנק) לא חשיב יש לו, אבל פקדון חשיב יש לו, כיון שיכול להקנותו מיד.

יא. אע"פ שאין המקח מזומן בידו ממש, כל שאינו מחוסר כי אם שתי מלאכות חשיב כמזומן ויכול להויל אפי' טובא, ודעת תו' להחמיר באינו מזומן שיכול לפסוק רק כשער הוזל, אבל דעת הפוסקים להקל בזה. - ועי' כמה אופנים במתני' ע"ב ב' ובגמ' ע"ד א' מה חשיב יש לו, ומבואר שם דפוסקין לקדירות על הביצים של יוצר, ופעמים שאפי' אין לו ביצים אם מצוי בשוק דהו"ל כיש לו, יכול לפסוק לקדירות, ונפ"מ כגון בפוסק עם גגר על שלחן ויש לו עצים משופים מותר, ואע"פ שאינו עושה השלחן מאותם עצים, וצריך להתישב עוד בדבר זה ובכל דבר מה נקרא מלאכה אחת, [ועי' דין י' במוקף]. -

הן מה לי דמיהן, ואפי' מעות מזומנין יכול ליקח, ויש מחמירין בזה.

יפ. דבר שאין שומתו ידועה כגון פרה וטלית, וא"כ אין שייך בהם שער קבוע, אם הם מצויין בשוק, יכול לפסוק עליהם במחיר המתקבל על הדעת לומר שזהו מחירו, אבל למכור בזול דמינכר שמפני ההמתנה עושה כן אסור, - אפשר שלא אסרו כלל פסיקה בדברים אלו כיון שאין השער שלהם עשוי להשתנות, ולא בעינן לטעמא דשקילא טיבותיך אלא בפירות שהשער שלהם משתנה לפי הזמנים, והפסיקה בהם להבטחת המחיר, (עי' ס"ק מ"ח), אבל בדברים שאין להם שינוי קבוע בשער לפי הזמנים, הפסיקה בהם משום קביעת המחיר כיון שאין שומתן ידועה, ולא להבטחת המחיר מפני יוקר, מיהו בהלואת סאה בסאה מצינו שאסרו בכל דבר, וי"ל דהלואה חמירא טפי, וצ"ע, ומ"מ בשהדבר מצוי בשוק וערכו קבוע כיצא השער כתבו הפוסקים להחזיר, ועי' סק"מ מ"ח בכ"ז, שוב הצעתי מזה לפני אאמו"ר שליט"א ואמר שהדבר צריך ראי'.

כ. אם הלוקח קובע זמן שלא יוכל לתת לו המקח עד זמן פלוני, אינו יכול לפסוק על פירות שמרקיבין וכן צריך לקבל כל החסרונות שהיו החטים מתחסרות משעת פסיקה עד שעת משיכה, ועיקר הדין צ"ע דאפשר שאסור לפסוק בקביעות זמן ואפי' יש לו, (ועי' ס"ק ל"א דבהלואה מחלק הרא"ש בין יש לו ליצא השער ועי' סק"ז וצ"ע, יעוי' בגליון הגרע"א ז"ל שהביא דברי הריטב"א, מיהו בתשו' סי' נ"ב ד"ה אף דלכאור' מצאתי שסיים דבפסיקה י"ל דקיל מהלואה ועי"ש עור).

כא. המוכר חפץ ונותנו ללוקח מיד אע"פ שממתין לו המעות, לכאור' שני ענינים הם א. מכר במחיר שקבעו, ב. הלואה המעות שנתחייב, מיהו אם ניכר שמוסיף במחיר מפני המתנת המעות, אסור, פרטי הדינים מתי חשיב

ג' מדרגות, ולדעת המקילין כל שמצוי בשוק מותר, וגם לדידהו צ"ע בזמננו דאפשר דגרע משוק של עיירות).

כו. אע"פ שאינו יכול לפסוק בפחות משער שבשוק, מ"מ יכול להתנות שאם יזול יתן לו כשער הזול, ועי' דין ט'.

כו. בטעם הדבר שמותר לפסוק באין לו, אמרו בגמ' משום דא"ל שקילא טיבותיך שאין לי תועלת בפסיקתך דיכולני לקנות לבד, ואניחם ברשותי (עד זמן היוקר), ולכאור' לפ"ז אינו יכול לפסוק על פירות שמרקיבין מיד, ול"מ כן, אלא כיון שהמוכר יכול ליתן לו מיד, מה שמעכב המוכר מרצונו אין זה מהתחייבות הפסיקה ולא חשיבא טובת הלוקח, מיהו כ' הפוסקים שצריך שינכה לו החסרונות שהיו מחסירין ברשותו אם הי' קונה עכשיו, וצ"ל דהיינו דוקא בקובע זמן שלא יוכל לפרעו תוך הזמן, וצ"ע, עי' ס"ק מ"ח ועי' להלן דין כ'.

ז. אם אין נותן לו כל המעות בשעת הפסיקה אינו יכול לפסוק אלא כנגד המעות, שיוכל ליקח בהן בשוק, וכן אינו יכול לפסוק בחוב שיש לו על המוכר, מיהו אם החוב של מכר כגון שפסק עמו על חטים ונתן לו מעות, ואח"כ רוצה ליקח בהם יין יכול לפסוק עמו על יין, דחוב של מקח כבעין חשיב, בד"א שתחלתו מקח, אבל אם הי' נושה בחבירו מנה, ופסק עמו על חטים שיש לו דמותו כדלעיל דין י"ג, אינו יכול לפסוק עם החטים על יין כיון שתחלתו הלואה. - כשם שיכול לפסוק במטבע יכול לפסוק בפירות על פירות, דמה לי הן מה לי דמיהן.

יד. כשבא לפרעו את הפירות שפסקו עליהן והוקרו, יכול לפרעו פירות אחרים תמורתן (בהסכמת הלוקח), ולא מיחזי כריבית, דנימא שלא הי' כאן מקח כלל שהרי לא לקח הפירות שפסק עליהם והוקרו, דאמרי' מה לי

ניכר נתבארו לעיל ס"ק ל"ה, ובכ"ז הנדון כשבאמת ממתין המעות, אבל לשלם מיד בזול בכל גוויני שרי.

כב. בלשון הלואה אסור בכל גוויני, אפי' יצא השער ויש לו, ואע"פ שמדאורייתא אין הלואה אלא במחזיר אותו דבר.

סימן ב

בסוגיא דמוליק חבילה ע"ג א', ובטרשא דר"ח ס"ה א', בסוגיא דפרדיסא ועוד בדף ע"ג א' ב'

א. ס"ה א' כיון דזביני ניהו ובעי למישקל דמי מעכשיו כו' נראה דאין לזה

שם הלואה מדאורייתא, דכיון שהתנו כן בשעת המכר, הו"ל האי מכר משתלם לבסוף, ויתכן דעדיף מהקפת החנות דאינה משמטת, דלא חל חיוב התשלומין על מכירה זו, עד הזמן שהתנו, ולא דמי לשכר הרווחת זמן שכ' הראשונים ז"ל נ"ז ב' דאפי' בלא הלואה תחלה הוי ריבית דאורייתא, [כגון במתחייב ליתן להקדש דינר והרויח לו הגזבר בשכר שיתן ב' דיגרים ועי' שו"ע סי' קס"ו מחלוקת בזה], דה"ה במכר אם מרויח לו הזמן יותר מהזמן שהתנו ביניהם, חשיב נמי הלואה וריבית דאורייתא, וכ"כ בחו"ד סי' קס"ו ביאורים סק"ג אבל הזמן שהותנה בחלות המכר יש לו דין מכר, דאלת"ה היכי שרי ר"נ בטרשא אכתי לא עדיף מריבית מוקדמת, דכל שידעינן האמת שעושה בשכר ההלואה אפי' אין זה מתפרש בהדיא, מ"מ לא עדיף מהקדמת שלו, א"ו אין כאן הלואה כלל מדאורייתא, ומש"ה אין בזה משום ריבית מוקדמת, וכ"ג דהלוקח בהמתנת המעות מותר להקדים שלו' מדאורייתא, ויתכן דאף מדרבנן לא אסרו בדרבנן ריבית מוקדמת ומאוחרת וריבית דברים, (מיהו אפשר דכעין דאורייתא תקון), ובהקפת החנות הרי הדבר פשוט כן אלא דהתם לא חשיב בשכר ההקפה כיון דלכו"ע נמי עביד הכי, ועמש"כ לק' דמדברי התו' ע"ג א' מבואר דמדרבנן אסור, [שו"ר

דהכא גרע מריבית מאוחרת כיון שהכל בתנאי המכירה ודמי לר"ק].

ב. ע"ג א' ברשות מוכר מותר כו' לכאו' אם מוכרה לו במקום היוקר ע"מ לשלם לזמן פלוני אין כאן הלואה כלל וכמש"כ סק"א, [וגם המכירה אינה ביוקר], אלא שיש כאן ריבית מוקדמת למכירה בהמתנה, ואם נימא דלא אסרו חכמים בזה וכמו שצדדנו לעיל סק"א, י"ל דא"צ ליתן לו שכר עמלו, [מיהו שו"ר דבכה"ג חמיר מריבית מאוחרת או מוקדמת כיון שזה בתנאי ההלואה] אבל בחמרים דסיפא הו"ל הלואה תחלה, ואח"כ פורעו במקום הזול, וקונה לו חטים במעותיו, ואי לאו דניחא להו הו"ל ריבית מאוחרת, דבשכר ההלואה טורח בהבאת תבואתו ממקום הזול למקום היוקר, ולפ"ז רישא וסיפא במקבל אחריות, אלא דבסיפא איניש דעלמא אסור אפי' ברשות נותן המעות, והיינו דינא דמציעתא שאין לו פירות אסור, ומשמע בכל האופנים, ועי' לק' סק"ג, דנראה שמסירת המעות לחמרים ג"כ לא חשיבא הלואה מדאורייתא.

תוד"ה ברשות, דס"ד דלא מיחזי כריבית כו', אם החבילה בבעלות המוכר אלא שהלוקח קיבל עליו אחריות כדין מתנה ש"ח להיות כשואל, צ"ע למה אסור, הא שליח גמור הוא ומקבל שכר עמלו, ונראה דמפרשי ברשות לוקח היינו בבעלות הלוקח, והו"ל כלוקח במקום הזול ומשלם כמקום היוקר

להעלאת המוכר והלוואתו, ולא חשיב ריבית מוקדמת כיון דלהנאתו טורח.

ומבואר מדבריהם דאף המוכר בהמתנת זמן הפרעון דינו כהלואה וכל מה שטורח בשכר זה הו"ל כריבית מוקדמת או מאוחרת, (והיינו מדרבנן), וכ"נ מדברי הרמב"ן במלחמות ס"ה א' שהסכים לדבריהם שיש לאסור טרחא בשכר המתנת מעות המכר, ואפשר שדעת בעה"מ כמו שצדדנו לעיל סק"א. [שו"ר בשטמ"ק בשם הריטב"א שכ' בשם מורו דמשום ריבית מוקדמת ליכא למיחש בכה"ג שהוא דרך מו"מ, אלא שסיים בטעם אחר, וצ"ע], ועי' לק' סק"ה.

תוד"ה החמרים לפ"ד החידוש בחמרים דבלא עמלם נמי שרי, אבל צריך שיהא ברשות מוכר, לענין אחריות [ואין להקשות מאי פריך מ"ט דבבב"א מבוואר דיש היתר מיוחד בחמרים] וצ"ע דלפ"ז העיקר חסר מן הספר דשכר עמלו לא הוזכר בשמעתין ולא בדרי"ח לעיל, וצ"ל לפירושם דברשות מוכר (אין זה מתייחס לאחריות אלא) כולל הכל, ובחמרים איירי בלא רשות מוכר אלא בבעלות החמרים אלא שהתנאי שאם יפסד פטורים, ושכר עמלם זהו המודד אם זה של המוכר או של הלוקח, ולא רק מדת ההפסד של החמרים, ולפ"ז ניחא נמי לישנא דבב"א דמשמע דאדינא דפירות קאי ולומר שהחמרים מותרים אפי' אין לו, וכ"ה בהדיא בתוס' [ונראה דצ"ל בירו' בתוספתא] אבל החמרים כו', ואם איתא דהחמרים מעלים את של הבעה"ב לא שייכא בדרישא כלל, אבל אם החמרים מעלים את של עצמם, (והראי' שאינם מקבלים שכר עמלם) אלא שהבעה"ב מקבל על עצמו הפסד אונסין, ניחא טפי, [ואין להקשות לפירושם ל"ל להזכיר בדרכ אונסא דאורחא, אם איתא דבבב"א הדבר פשוט דאיירי במקבל אונסא, דאיצטרין לפרושי דלא נימא דשקיל חמשא ולא שיתא בשכר שהם מקבלים עליהו אחריות], מיהו קשה

בשכר המתנת המעות, וחשיב מפרש כיון דאמר אעלה לך כאותו מקום שהוא מקום היוקר, ויש לעי' כיון דנותן לו עמלו הו"ל לגבי המוכר כאילו מעלהו בעצמו וא"כ אפי' ברשות לוקח לישתרי כטרשא דר"פ ועדיפא מינה דלגבי המוכר ליכא רווחא כיון דמשלם שכר עמלו, וכן הלוקח אינו נפסד, וי"ל דאונסא דאורחא פסידא דשכיח הוא ולכך חשיב רווחא למוכר, (והתם להכי קאמר שכראי לא פסיד דאחריות לא חשיב רווחא לדידי), אבל אין נראה לפרש כונתם דכיון דמקבל אחריות להיות כשואל בשכר ההלוואה אסור, דזה אינו דבר מוכרע, והתו' טרחו למצא טעם להיתר ברשות לוקח, ואם איתא שפיר אשמועינן דאסור לקבל אחריות אע"פ שמקבל שכר עמלו, וכ"מ בדבריהם דעיקר הפרעון ביוקר הו"ל ריבית, וכ"נ בבב"א גופה, (ועי' להלן), - ועי' לק' ס"ה סק"ב.

מ"ש תו' שכר עמלו ומזונו, ר"ל לאפוקי שכר דפועל הנשנה במתני' ס"ח א', דרק כדין השני במתני' יהיבין לי', וכמ"ש שם בתו' ד"ה אלא, ומש"ה נקטו אגב גררא לשון ומזונו להזכיר לישנא דמתני', וכמ"ש אחרונים ז"ל דמזונו ל"ד, ועוד דג"ז אמת אם איתא שצריך להוציא יותר במזונותיו. - ואין להקשות היכי סתם תנא ולא קתני שכר עמלו ומזונו, דטעמא דשכר עמלו משום ריבית מוקדמת היא, וזה אינו מענין הבב"א דזה דבר מובן כמו הקדמת שלו', אבל איסור דברשות לוקח פרעון החוב גופי' בריבית הוא, וכמשנ"ת לעיל וכ"מ בדבריהם דענין שכר עמלו שלא יהא טורח בשכר הלוואה, ואיסור דברשות לוקח היינו כל הפרעון, אלא דס"ד כיון שהלוקח מוכרה ע"כ ביוקר לא מיחזי כריבית מיהו עמש"כ להלן בתוד"ה החמרים ולפ"ז ברשות מוכר כולל גם שכר עמלו דכיון שזה שלו ע"כ שאינו טורח עבורו בחנם ועוד י"ל דפעמים דליכא טרחא כגון שבלא"ה הולך לשם וניחא לי' טפי להעלות לבד מלהמתין

דבתוספתא ובירור' מבואר בהדיא דברשות מוכר היינו לאחריות, ומשמע דחמרים מותרים אפי' ברשותם, וגם סתום מאד ענין עמלו לומר שכל החילוקים הם בזה וזהו כל החידוש בחמרים ובטרשא דר"ח.

ג. שם יהיב רב זוזי לחמרי וקביל עלי' אונסא דאורחא, להמפרשים דברשות מוכר היינו לענין אונסין, א"כ בלא חמרי נמי הוה שרי למישקל שיתא, [ועי' להלן בפי' הרמב"ן במלחמות], כיון שפורעין חובו במקום הזול ומוליכין החבילה ברשותו, ולעיל כתבנו לחלק דהכא תחלתו הלואה גמורה, והו"ל ההלואה ריבית מאוחרת, משא"כ במוליך חבילה דליכא הלואה כלל, מיהו מסתמות הראשונים ז"ל נראה דס"ל שאף נתינת המעות תחלה לחמרים לאו שמי' הלואה אלא מקח בהמתנת משיכת החטים, ומדאורייתא הכל מותר ולפ"ז רב דקביל עלי' אונסא הי' מותר ליטול שיתא מכל אדם, ואיכא למימר דמש"ה פריך נישקול שיתא דזה קשה אפי' נימא שלא הי' לאותם חמרים הני טעמי דמוזלי ודמגלו תרעא, וכד משני אדם חשוב שאני ניחא הכל, ונמצא לפ"ז דאדם חשוב אסור אף בדין הרישא דברשות מוכר, ויש לעי' אי בחמשא שרי אף בלא טעמא דחמרי, או דתרת' בעינן ברשותו וחמרי, (ושם אז דוקא בחמשא), ומסתברא דבחמשא ככו"ע שרי כיון דקביל עלי' אונס מיהו אם נימא דביקש רבי דקאמר היינו רבי עצמו, א"כ מוכח דאף באדם חשוב איכא שריותא טפי בחמרי מבאיניש דעלמא, (אלא די"ל דביקש להתיר לאחרים, וגם י"ל דאין זה כלל בכל אדם חשוב דהכל תלוי לפי הדור, ובדורו של רבי אפשר דגם אדם חשוב הי' מותר), ועי' להלן, - הרי"ף השמיט הא דאדם חשוב, ואפשר דס"ל דליכא האידנא אדם חשוב לענין זה, מיהו צ"ע שהשמיט גרוטאות, ואי ס"ל דגרוטאות דוקא אסור (עי' להלן) י"ל שהשמיטו מפני שאינו מצויי וצ"ע.

ברא"ש כ' דאדם חשוב אפי' בתבואה לא, ומבואר מזה דהא דרב הוה שרי בכל אדם, ואפי' בלא עמלו, כיון דשקיל מיני' חמשא, [וכן ברמב"ם מבואר דבאדם חשוב דין התבואה כדין גרוטאות], ולפ"ז ביקש רבי היינו להתיר לאחרים וכמש"כ לעיל, ועיי"ש, ולפ"ד ברשות מוכר מותר אף באדם חשוב, אלא דרב שקיל חמשא במקום שכר עמלם.

ד. **ס"ה א'** אר"ח טרשא ידידי ודאי שרי כו' בפשוטו יש לפרש טרשא דר"ח דומיא דאינן טרשא שיש כאן מכירה גמורה ביותר מדמי', [ואם איתא דבאחריות דר"ח קיימי א"כ אינו מרבה על המכר כלל, אלא שבמקום שכר עמלם יהיב להו הא דשבקי להו מיכסא, וכן קשה הא דקאמר ניחא להו דליקו ברשותי, דהול"ל ניחא להו הא במקום שכר עמלם, ועוד דמ"ט שביק להו מיכסא ונקוט להו שוקא בחזרתן], ולכא' מיושב יותר כפי' בעה"מ דר"ח לא קיבל עליו אחריות, ובעלמא כה"ג חשיב ברשות לוקח ואסור, אפי' אם מקבל להעלות בדין ש"ח שהתנה להיות כשואל, דחשבינן המכירה כמעכשיו וכדנתיא ע"ג א', אבל הכא כיון דניחא להו דליקו ברשותי' דר"ח מותר, ולפ"ז נראה דאפשר שלא היו צריכים להלואת המעות אחר מכירת הפרקמטיא, אלא במכירת אותה פרקמטיא היו משתכרים, והיינו דניחא להו בנקיטת שוקא ושביקת מכסא, שלא היו עושים כן אלא בסחורתו של ר"ח גופי', אלא דאי הוה להו זוזי הוה שקלי כי הכא ומשתכרים יותר, מיהו א"צ שישווה הא דשבקי מיכסא ודנקטי שוקא כנגד כל ההפרש שבין מקום היוקר למקום הזול (דא"כ פשיטא), אלא כיון דניחא להו בהא כנגד קבלת אחריות סגי בזה, דהא אי הוה מקבל אחריות הו"ל ברשות מוכר ושרי, [שו"ר שכ"כ בשטמ"ק בשם הריטב"א בפי' בתרא] והשתא הוה דומיא דטרשא דר"נ ור"פ שר"ח גומר מכירתו מיד ונותנין באחריות הלוקחים, אלא דלא חשיב ידיהו עד שמגיעים

טרחם, א. בטרשא דר"ח שכר דמיכסא ושוקא במקום שכר טרחם, אבל אחריות מקבל, ב. במוליך חבילה איירי בקוצץ מחיר ואינו מתחייב ליתן כל מה שירויח במכירתו, והלוקח נוטל הרווח שירויח יותר במקום שכר עמלו, אבל אחריות על המוכר, ג. בחמרים מקבלים שכר טרחם, ובמקום אחריות נחא להו דמוזלי גבייהו או דמגלו תרעא, ד. א"נ מקבל הבעה"ב אחריות (ואינו נותן שכר טרחם), ובמקום שכר טרחם נחא להו דמוזלי גבייהו, ולפ"ז בעיקר הדין דעת הרמב"ן כדעת תו', אלא לדעת תו' לא מהני לעולם בלא קבלת אחריות, וטובת הנאה אחריתי מהניא רק במקום שכר טרחא אבל לדעת הרמב"ן אפשר שיהא שלוחו ויקבל עליו להיות כשואל, בטובת הנאה שמקבל ממנו, מיהו אז צריך שיקבל שכר טרחא דבלא זה לא חשיב שלוחו, - והנה גם לפי הרמב"ן צ"ע בסתימת הגמ' בכ"ז, דאמנם לפי נחא הא דמשמע דבחמרים מותר אף ברשותם אבל חסר הביאור דבעינן שכר טרחם, וביותר הדבר שתום בדבר דלפירושו איירי באינו נותן שכר טרחם וסתמא דתלמודא משמע דרב איירי בגונא דחמרים דברייתא, [ועוד דלפ"ז לא שמעינן דאדם חשוב אסור בגונא דברייתא, די"ל דוקא בדבר דלא יחייב להו שכר עמלם בעי לקבולי חמש, ואמנם ג"ז דוקא באדם חשוב דבאיניש דעלמא שרינן ברשות מוכר עם הנאה נוספת, אבל מנ"ל דבשליח גמור אסור באדם חשוב, וי"ל דטעמא דחמרים אינו מבורר כ"כ, כדחזינן בגרוטאות וכלי פשתן, ומסתבר לפרש דחומרא דאדם חשוב שאין לו להתחשב בריוח זה].

והנה יסוד הדברים לשיטת תו' והרמב"ן הוא, מתוך הנחה דהמתנת זמן הפרעון כהלואה גמורה חשיב, וכל מה שמקדים טובה או מאחר כריבית מוקדמת או מאוחרת דמי, [ואין לפרש דמיירי שהמעות אחר המכירה הם של המוכר, ולוה ממנו המעות ולא חבילה, דל"מ כן כלל וכדקתני ואני אעלה לך כו']

למקום היוקר שאז לוקחים את הפרקמטיא מר"ח במחיר שקצבו, ומשתכרים במכירתם ביותר מזה.

ה. שיטת רש"י שמצריך קבלת אחריות על ר"ח, ובחמרים ע"ג א' לא מצריך, צ"ב, וכמשה"ק תו' שם ועוד דרש"י לא הזכיר שכר עמלם וא"כ היינו ברשות מוכר וכמשה"ק בעה"מ, ואפשר דרש"י מחלק בין מוליך ממקום למקום דאיהו נמי אזיל להעלותה דדוקא בזה יש להתיר ברשות מוכר דחשיב כאילו הוא עצמו העלה, אבל בדר"ח לא סגי לראותה ברשותו ע"י קבלת אחריות לחוד, כיון שלא הי' בדרכו להעלות הפרקמטיא לשם והא דלא סגי בטעמא דניחא להו דליקו ברשותי, י"ל דאמנם הוה סגי בזה אלא דאי לא מקבל אחריות למאי הוה קאי ברשותי, א"נ י"ל דדוקא משום דר"ח אדם חשוב הוצרך לקבלת אחריות, כדרב ע"ג א', ואפשר נמי דלא שקיל מינייהו לגמרי כבמקום היוקר (עי' סק"ד), אבל לאיניש דעלמא סגי בחד מינייהו דומיא דחמרים ודברשות מוכר ודוחק, [וגם לישנא דוהלכתא כר"ח משמע שזה דין כללי ולא בהלכות אדם חשוב, וי"ל דאחריות לא הוזכר בגמ' והחידוש בשביקת מיכסא בלא אחריות], ושמא י"ל דרש"י מפרש כולה ברייתא ע"ג א' בנותן שכר עמלם, והיינו דשרי בחמרים בלא קבלת אחריות וכפר"ח, ור"ח אינו נותן שכר כלל, ולפ"ז לפרש"י כפרתו' אלא דבחמרים פליגי אם באחריות או בשכר עמלם שו"ר בראשונים עי' ברמב"ן ובמ"מ בטעמי דרש"י, - מש"כ לחלק בין דעתו להעלות לאינו מוליך נראה דלמאי דקיי"ל כדא"ל ר"ש לר"פ מאי חזית דאזלת בתר דידך סברא זו אינה מוסיפה טעם להתיר.

שיטת הרמב"ן במלחמות ס"ה א' ובחדושים ע"ג א', דבעיקר הדברים בעינן שיקבל עליו המוכר גם אחריות וגם שכר טרחם, מיהו יש בזה כמה חילוקים דפעמים איכא ריוח אחר במקום אחריות ופעמים במקום שכר

ולענין הלכה הי' נראה דבמולין חבילה יש להקל בלא שכר עמלו, וכדעת רש"י ובעה"מ והרמב"ן והרשב"א וש"פ שסתמו בזה, [ואמנם לדעת הרמב"ן בעינן שיוכל להשתכר יותר בחבילה במקום היוקר, אבל עכ"פ בקוצץ מחיר יש להתיר, דרך במתנה שבכמה שימכור ישלם לו אסור לדעת הרמב"ן], ובחמרים אין להקל אלא או באחריות או בשכר עמלם, ובטרשא דר"ח ג"כ רבו המקילין בלא קבלת אחריות, וכ"כ במרדכי בשם ר"י וע"ע בשטמ"ק בזה, ברם הכרעת הטוש"ע לחומרא.

שו"ע סי' קע"ג סט"ו והוא שיתן לו שכר טרחו כו' פי' משלם וכמ"ש בש"ך, וכ"נ מדברי ש"פ לא מיבעיא משיטת תו' והרא"ש שהצריכו שכר טרחו משום דחיישי לריבית מוקדמת דודאי אזלינן בתר האמת, וכל הוזה מחמת ההלואה לא גריעא מהקדמת שלו, [וכן פשוט להתו' בד"ה מ"ט אלא שכ' דאין להחמיר כפר"ח] אלא אף לדעת הרמב"ן דלא בעינן שכר טרחו ממש, מ"מ בעינן שכר חשוב כגון שחושב שירויה במכירתו יותר, או שבקי מיכסא כמ"ש בשו"ע, וראיתי במרדכי בשם הר"מ דסגי במקבל לעצמו דורון שנותני' עבור העסקא עיי"ש, ומ"מ בדינר לכו"ע אסור, ואמנם בעיקר הדין היה מקום להקל וכמ"ש לעיל, אבל כיון שבאנו להחמיר בזה כמ"ש בטוש"ע אין להקל בדינר, מיהו יכול לקבל במחיר הזול שבשוק.

ועי' שו"ע סי' קס"ז (ובש"ך סק"ב שם), ולע"כ, וצע"ג, ועי' ס"ו ס"ק ט"ו.

שם שפוטריין ללוקח המכס, בב"י דקדק על שהשמיט הטור נקיטת שוקא, ונראה דעת הטור דסגי במכס מק"ו דגילויא תרעא, אבל בנקיטת השוק לחוד לא ברירא לי' להתיר, [מיהו להפוסקים דא"צ לקבל אחריות אפשר דדוקא תרוייהו בעינן].

והיינו מעות עבור החבילה], אבל ע"פ שיטת רש"י ובעה"מ נראה דכי היכי דמדאורייתא אין כאן הלואה כלל, וכמ"ש סק"א מדרשין טרשא עיי"ש, ה"נ מדרבנן כל שמוכר כפי השער בהמתנת הזמן לא חשיבא הלואה, וכל מה שאסרו חכמים היינו מכירה שלא כפי השער, דאז כשממתין הו"ל מפרש וכמתבאר בסוגיא דטרשא, ואסרו ברשות לוקח כיון שמוסר לו במקום הזול, ואסרו לחמרים להוזיל בשכר הקדמת המעות, אבל התיירו להם להוזיל כשיש להם תועלת בזה אפי' אי לאו הקדמת המעות, ואז חשבינן הפסיקה במקום הזול, וכן התיירו בטרשא דר"ח, אע"ג דאי הוה להו זוזי הוה זבני כדהשתא, דמ"מ המכירה אינה הכא כי אם במקום היוקר, ואין כאן מכירה ביוקר, ולפ"ז כל הסוגיות כפשטן [ועי' סק"ג], ועי' לק' ס"ק י"ג שו"ר דלא דמי כמ"ש סק"א ועי' ס"ז סק"א.

שימא הרשב"א בטרשא דר"ח כפי' בעה"מ, ובחמרים כפי' הרמב"ן, ויש לעי' כיון דס"ל דטעמא דמיכסא ושוקא מהני אף לענין קבלת אחריות, א"כ ל"ל שכר עמלם בחמרים, הא כיון דניחא להו דמוזלי גבייהו להו כמיכסא ושוקא ולישתרי בלא שכר עמלם, ומצינן למימר דטעמא דמוזלי גביהו לא אלים כ"כ, כשבקי מיכסא ונקטי שוקא, אבל מדברי הרשב"א שהק' לפרש"י (דבלא קבלת אחריות דמי לריבית גמורה) לא משמע דהיינו מפני שאין חשובה ההוזה וגילויא כמיכסא ושוקא, ונראה דשאני בדר"ח דנהי דלא מקבל אחריות מ"מ ניחא להו דליקו ברשותי', ולכך חשיב ברשותי' אף בלא אחריות, אבל בחמרים דאין להם ענין שיהא בבעלות הקונה בלא קבלת האחריות לא חשבינן לי' כברשותם אא"כ הם שלוחיו ממש דיהיב להו שכר טרחם, (השתא ניחא דאין השינוי במעלת הניחא להו, אלא כמה הניחא להו משוי לי' ברשותו) ועי' לק' סק"ח דין ה'.

פשיטא דשרי, ואפי' בלא שכר טרחתו, דהו"ל כנותן לו מעות בלייפסיג דאין כאן הלואה כלל, ואין חילוק אם עושה לו טובה או דניחא לי' משום דמוזלי גבי', וכ"מ בתו' ד"ה והחמרים וכמ"ש בהגהות הגר"א ע"ב ב', וכ"ה ברמ"א סי' קע"ז ס"א ובהגר"א שם, אבל אם עיקר מטרתו ההלואה בהליכה, צריך לדקדק במדת הריוח שיש לו בזה, אלא שמדבריו נראה דעיקר המטרה לקנות הרבה, ובהא ודאי שרי.

ו. ע"ג א' ר"פ אמר ניחא להו כו' בפשוטו נראה דאין לפרש הני טעמי בבעה"ב הלוקחים התבואה דהא רב לא מגלי תרעא ומ"מ פרכינן מיני' בסמוך, וכן אין לפרש שלוקחים החמרים אצל תגר חדתא, דמה לנו אצל מי בדעתם לקנות, אי ניחא להו בגילויא תרעא ליזלו גבי תגרא עתיקא, ואם מרויחים אצל החדתא טפי, הא עדיפא, וגם בברייתא סתמא קתני, ואין לאוקומה כגון שלוקחים אצל תגרא עתיקא, ולכן יש לפרש תגרא חדתא על החמרים עצמם שאם אינם ידועים עדיין, לא מוזלי גבייהו או לא מגלו להו תרעא, ובעיקר הפי' בגמ' אפשר דמוזלי גבייהו הוא מפני שקונים הרבה, כדרך הסוחרים לאוזיל לסיטונאי, וגילויא תרעא אפשר שענינו פתיחת שערים שסוחרי התבואה במקום הזול מפרסמין שיביאו פרקמטיא ופוחתים לפניהם שערי המכירה במקום הזול, ובתגרא חדתא ליכא גילוי תרעא שאינם מכירים אותו, (וצ"ל לפ"ז שהם מודיעים אותם תחלה שהם באים לקנות תבואה הרבה במעות שימכרו פרקמטיא שלהם שם, והתגר החדש אין לו למי להודיע).

שם א"ב תגרא חדתא, אם נימא דמוזלי גם בתגרא חדתא, צ"ל דס"ל לר"פ דכיון דלא מוזלי הרבה לא סגי בזה, ולפ"ז ניחא דר"א בדר"א בא להוסיף על ר"פ, אבל לפי' רש"י ניחא טפי דטעמא דמוזלי פשוט יותר, ומסתבר לפרש פלוגתתם אם סגי בטעמא

שם סט"ז לזמן פלוני ובש"ך ס"ק ל"א, כונתם שאם אינם משתכרים במעות בהליכה, אלא הולכים מיד לקנות פשיטא דשרי, אבל אם לוקחים סחורה כאן ומעלין לשם א"כ ממילא הו"ל לזמן פלוני, ולשון לזמ"פ בא לבאר שיש להם ריוח בשימוש במעות, (שו"ר בחו"ד שהוסיף דבעינן שלא יהא לחמרים שום הנאה במעות עיי"ש), וכונתם כמ"ש בהגהות הגר"א ע"ב ב' אות א' בפרש"י עיי"ש, ועי' ברמ"א קע"ז ס"א ובבהגר"א שם.

שם בש"ך ס"ק ל"ג אין כאן מחלוקת כו', דעת תו' והרא"ש נראה דבאינו מקבל אחריות לא מהני שכר טרחו, מדדחקו לפרושי ההיא דחמרים כברשות מוכר, ולא פי' החילוק כמשמעות הברייתא ולומר דבחמרים אף ברשות לוקח (דהיינו החמרים) מותר, [אמנם יש לדחות דמשום דרב קביל אונסא דאורחא פי' כן אבל מ"מ כ"נ דמזה גופא מוכח כן], וכ"נ בתוד"ה החמרים דבלא אחריות אין היתר בשום גונא, וכ"מ ממה שדחקו לפרש דברי ר"ח במקבל אחריות ולא פירשוהו כפי' הנמו"י וש"פ, מיהו לדעת הרמב"ן ודעימי' מותר כמ"ש הרמ"א, וכ"מ בבהגר"א דס"ל דפליגי, ועי' בשטמ"ק בשם הריטב"א שסיים דתלמודן פליג על היר', והיינו דאחריות דרב דוקא.

בדין שכר חמורים, אם מקבל אחריות נראה דאין להחמיר, שהרי התו' שהביאו פר"ח חלקו עליו, והאמת בדעת ר"ח דר"ל בלא אחריות וכהבנת הרמב"ן וש"פ, וא"כ מה"ת להחמיר, [מיהו עי' חו"ד].

כ' בחכמ"א כלל קל"ט ס"כ ולכן נ"ל דמותר ליתן מעות למי שנוסע ללייפסיג וכיו"ב וליתן לו שכר טרחתו ואפי' אם מתנה עמו שבבואו לביתו יקנה הוא הסחורה ממנו בריוח דמותר, עיי"ש, והנה באופן הרגיל משמע שאינו קונה בכאן סחורה למכור בלייפסיג וזה

פירות, אפשר דמשום סיפא דחמרים הוא [דדינא דחמרים קאי אהא דקאמר אין לו אסור, אבל חמרים מותרים וכדקתני בתוספתא], ולרמזי דדוקא בפירות מותר אבל לא בכל חבילה כדאמר' בסמוך דבגרוטאות וכלי פשתן אסור, א"נ נקט פירות דאע"פ שיצא השער שלהם במקום היוקר אסור להעלות שם בסכום הפירות שנותן לו כאן, ועי' להלן.

ע"ג א' ברשות מוכר מותר, אפשר דלהכי נקט חבילה כדי שלא יצטרך לפרש שכר טרחו דחבילה כולל אפי' חבילה מועטת שאין בזה עמל כלל, הן לפי הראשונים ז"ל דלהכי לא נחית התנא לזה דהכל לפי הענין, דכל שהי' עושה כן לטובת עצמו לא חשבינן ל' ריבית מוקדמת, וכמ"ש הרמב"ן במלחמות, ועי' סק"ב.

שם אם יש לו פירות באותו מקום מותר, מבואר הכא דהלוה סאה ע"מ לשלם סאה בשעת היוקר דוקא אין בו משום ריבית דאורייתא, ועדיפא מינה מבואר הכא דאע"ג דליכא טעמא דחטי דקדחי באכלבאי שאפי' יניחם ברשותו אינם מתייקרים במקום זה, לא חשיב ריבית, ולכאור' מוכח מזה דמדאורייתא אזלינן בתר כמות הפירות, ולא משום דבתר מעיקרא אזלינן, דהא הכא מתחייב מיד מפירות שבמקום פלוני דוקא ושם כבר כעת הוקר, [ואין מעלה ביש לו כיון שאינו מקנה לו ממה שיש לו, מדאורייתא הלוואה גמורה היא, שאם הי' מתחייב יותר מהכמות שלוקח אע"פ שיש לו הו"ל ריבית גמורה, ולא דמי ליש לו בעלמא דמצי לאוזיל דהתם מו"מ הוא מדאורייתא וליכא משום ריבית, שאינו פורע מהמין שלוה, משא"כ הכא שפורע אותן פירות וכבר נתבארו הדברים לעיל ס"א ס"ק י"ד ט"ו בסוגיא דדמים ופרוטטות מ"ו א'], מיהו י"ל דכיון שאפשר שיזולו במקום היוקר בזמן שיפרע לו שם לא חשיב פרעון בטוח בריבית, והו"ל כמתנה לשלם בניסן שהוא ידוע כזמן

דגילויא תרעא, - מ"ש בהגהות הגר"א לפרש דל"פ צ"ב, וממה שסתם הרא"ש אין ראי' די"ל שמתפרש לקולא וכמו שסתם הרי"ף, א"נ כיון דפליגי רש"י והרי"ף כמאן אתיא לקולא לא מצי למפסק וסתם הדברים, אבל דוחק לפרש א"ב שבגמ' דל"פ דל"ל למימר טעם שאינו אמת אם סגי בלאו האי טעמא אף לתגרא חדתא, וגם ל"ל לתלמודא למימר א"ב, אם האמת דל"פ, ואפשר שכונתו לומר דבעל התלמוד סובר שני הטעמים להלכה שו"ר דלפי' הרי"ף לק' כ"כ דשפיר נקט ר"פ הטעם הפשוט יותר בסברא, אף דאיכא גונא שאין מועיל טעם זה, ור"א הוסיף דבלאו האי טעמא נמי שרי, והוצרך להוסיף כן ללמדנו דאף בתגרא חדתא שרי, ומ"מ לדינא מסתמות הפוסקים משמע דאזלינן לקולא במידי דרבנן.

שם מהו לעשות בגרוטאות כן, אפשר דהלכה למעשה בעא מיני', אבל אין הנדון מיוחד בגרוטאות, מיהו אפשר לפרש דהנדון דוקא בהני, ולא יכא דאמרי ס"ל דאין ראי' מכלי פשתן לגרוטאות דכלי פשתן כיון שיקרים הם לא מוזלי ע"י שלוקח יותר, אבל גרוטאות נהי דחשיבי ולא מוזלי כ"כ, אבל מ"מ כיון שאינם ראויים מוזלי גביהו טפי, א"נ ס"ל דכלי פשתן שרי כיון שמצויים יותר, משא"כ גרוטאות שאינה פרקמטיא שיוצרים אותה לצרכי בנ"א, ולטעם דגילוי תרעא אפשר שאין סוחר קבוע לזה כמו שפרש"י, ולפ"ז לא אימעטי אלא גרוטאות וכלי פשתן שהם דברים חשובים, אבל שאר פרקמטיא שרי, מיהו הפוסקים העתיקו שאר סחורה, ומ"מ הכל לפי הענין וכמ"ש בחכמ"א כלל קל"ט ס"כ (עי' לעיל סוסק"ה), - הרי"ף השמיט שמעתא זו ואם נימא דגרוטאות וכלי פשתן דוקא, שמא י"ל שהשמיטו מפני שאין זה מצוי, וגם אין זה כללא לאסור לעולם בהני, [ועי' לק' ריש סק"ט מש"כ שם].

ז. ע"ב ב' המוליך חבילה ממקום למקום כו' הא דנקט ברישא חבילה ובסיפא

הלואה, הלכך יכול לקבל מעות במקום הזול ולקנות בהם פירות עבור הלוקח אע"פ שאחריות הדרך על המוכר, שאין כאן מלוה, וגם לא חשיב עיסקא כיון שכבר קיבל טובתו וטורח רק עבור הלוקח,

ג. אבל אם משתמש במעות לצרכיו תחלה ופורע לו הפירות לזמן פלוני, הו"ל הלואה, וצריך שיהיו הפירות באחריות הלוקח המלוה וגם שיתן לו שכר טרחו בהעלאה,

ד. פעמים שא"צ ליתן לו שכר טרחו כגון שהמוכר (הלוח) ניחא לי' בזה לטובת עצמו, ואין בזה משום ריבית מאוחרת, כגון שמוזילים לו המחיר ע"י שקונה הרבה, או שפוטרים לו המכס כשמעלה סחורתו של הלוקח, ואם נותן לו שכר טרחו נוסף לטובות אלו, יכול המוכר לקבל ע"ע גם אחריות הדרך, [ולא שיהיו הפירות בבעלותו, אלא שמתחייב בשמירה יתירה כדין מתנה ש"ח להיות כשואל],

ה. דין זה שייך במוכר כמו בלוקח, כגון שמולין חבילה למוכרה במקום היוקר, והלוקח טורח בהבאתה למקום היוקר בשכר המתנת המעות, וגם בזה בעינן שתהא החבילה באחריות המוכר וגם יתן ללוקח שכר טרחתו בהבאתה, או טובה אחרת במקום השכר טרחא, כגון שקוצץ עמו מחיר והלוקח חושב להרויח יותר מזה, דנמצא שאינו טורח בשכר ההלואה אלא לטובת עצמו, ובכה"ג א"צ ליתן לו שכר טרחתו, ואם מהני טובה במקום אחריות אפשר דתליא בפלוגתא הראשונים ז"ל, [בטרשא דר"ח], דבכה"ג גרע מדין ד' כיון שהחבילה נמסרת לידי הלוקח וי"ל שמשקבל האחריות הרי היא ברשותו ולא חשבינן לי' כש"ח המתנה להיות כשואל, משא"כ בדין ד' שמולין החבילה לידי המלוה, ו. הלוח כ' ע"מ להחזיר כ"ד, אע"פ שמתנה הלואתו באחריות הסחורה שאם תפסד לא יחזיר כלום, מ"מ כיון שאינו מקנה לו

היוקר אילו הי' יוקר בטוח י"ל דמדאורייתא נמי אזלינן בתר טבעא, ומ"מ העיקר נראה דכל שאינו פורעו יותר ממה שלוח אין כאן ריבית דאורייתא, וכדכתיב נשך אוכל, ועמש"כ בס"א סק"א מדברי אאמו"ר שליט"א בזה, [וזה כענין שאמרו ס"ב א' בתורת פקדון אתא לידי' ועי' ס"ד ס"ק].

בתוספתא מיתניא ברייתא דיפה דינר וטריסית דמייתי מ"ו א' בתר האי ברייתא, וכבר נתבאר דהכא אשמועינן רבותא טובא דאין בזה משום מו"מ מדאורייתא, ואפ"ה שרי ביש לו, ולפי' הראב"ד לעיל מ"ו א' דשרי בכה"ג אפי' יותר מאותן פירות קמ"ל הכא דבאין לו אסור אפי' שוה בשוה, ועמש"כ בזה לעיל ס"א ס"ק ט"ו, (אבל עכ"פ יש לפרש האי יש לו כההיא דדינר וטריסית להראב"ד).

שם והחמרים מעלים כו' יעוי' ברמב"ן ובראשונים ז"ל שפי' דהו"ל כשלחני על המעות בהליכה ולא כהלואה וכתבו כן לבאר ענין השליחות, אבל משום פוסקין במלוה אין כאן, כיון שקונים ממש עבור הבעלים ואין כאן פסיקה.

ח. דינים העולים

א. המוכר חפץ בהמתנת מעות יותר מהרגיל, מדאורייתא אין לזה שם הלואה, אבל מדרבנן אסור להקדים או לאחר טובה בשכר זה, [מיהו אם הטובה היא בגוף המקח מותר באופנים שהוזכרו בסוגיא דטרשא, דלא מינכר טובה נוספת כלל], ויש מקום לדון בזה ואפשר דפליגי בזה הראשונים ז"ל, אבל להלכה יש להחמיר, ועי' לק' ס"ק י"ג וברמ"א סי' ק"ס ס"ד,

ב. ע"פ יסוד זה, יש לזהר בטובה שעושה בשכר ההמתנה או ההקדמה, אבל אם אינו לזה המעות לצרכיו, יכול להשתדל במכירה, בשכר מועט או אפי' בחנם, כיון שאין כאן

נטר, והנה מבואר פלוגתתם במדת ההפסד דפרדיסא אי חשיב עיקרו אגר נטר או אגר אחריות, ולכך אין להקשות מגיזות וחלב ושדה, די"ל דהתם כו"ע מודו דאין קציצת המחיר בזול מפני אגר נטר אלא מפני חשש הפסד או דבאמת לא מוזיל כ"כ כמ"ש תו' דכיון דע"כ זה נדון פרטי בכה"ג לא שייך להקשות משאר אופנים, וע"ע להלן בזה.

שם כיון דלקמ' שויה טפי, פי' דאותו אופן של המכירה שוה לקמ' טפי, כגון שהיו לו מאה גפנים טעונות ואומר לו מה שכרמי עושה מכור לך, בזה גופי' אם אומר כן, בשעה שהוא בוסר או סמדר מוזיל טובא טפי מבשעת גמר בישולם, והיינו דלא דמי להא דתניא בתוספתא קמה זו עשוי' עליך כו' מותר, דהתם ליכא לקמ' דשויה טפי, דאופן זה של המכירה הן רב הן מעט שוה כך, ולא משום הקדמת המעות, ואפי' אם גם בגלל זה מוזיל מ"מ לא מיחזי כאגר נטר, וכדחזינן דמודה רב בתורי דנפיש פסידיהו אע"ג דודאי גם האג"נ בכלל, דדוקא כי מיחזי אסרינן.

ביאור הדברים הוא שלא אסרו חכמים במו"מ כשקונה דבר מסוים שמחירו הוא עתה כך אפי' אם מחירו נקבע מפני שצריך להמתין עד זמן גמרו, אבל כשאין החפץ בבעלות הלוקח עד שיגמר (אם אין בזה חשש פסידא) מיחזי כאגר נטר, וראוי לחכמים לאסור פסיקה שאין לה משמעות אחרת כי אם אגר נטר, אבל כשיש גם חשש פסידא אע"פ שמוזיל גבי' מפני הקדמת המעות לא באו חכמים לאסור במו"מ כה"ג, שאין נראה כעסק של אגר נטר, אלא כשאר מו"מ, דהלשון משמע דמשום "מיחזי" כאג"נ אסר רב, וגם בדנפיש פסידיהו מוזיל מפני ההקדמה ומ"מ שרי כיון דתו לא מיחזי, וכ"ז כשהמוכר חייב להעמיד פירות גמורים, אבל אם הלוקח מטפל בפירות, נראה דחשיב שכבר נגמר הכל מיד ואין כאן המתנה לזמן גמר בישולם, ולא אסרו בכה"ג, ולפ"ז ניחא בפשיטות דלא דמי למשכנתא,

בסחורה כלום, הו"ל ריבית גמורה, - ביטוח חפצים אין בו משום ריבית שאין ההתחייבות מפני הקדמת המעות אלא מפני צד ההפסד והריוח, (שו"ע סי' קע"ג סי"ח פרטי נתבאר) בס"ה מ"ו.

וב"ז במכר, אבל בהלוואה גמורה לא אשכחן דשרי, עי' תו' ע' א' ד"ה דקא וצ"ע בשו"ע סי' קס"ז, ועי' לק' ס"ו ס"ק ט"ו.

ט. **ע"ג א'** פרדיסא רב אסר כו' מדלא מפרש מהו פרדיסא נראה דשייכא בשמעתא דלעיל מיני' נוכ"נ שהשמיטו הרי"ף (כמ"ש רי"ו) מאותו טעם שהשמיט גרוטאות, וכ"נ בספר המקח ע"ש, ורי"ו כ' הטעם משום דממילא קא רבו וקיי"ל דשרי, מיהו סתמא דתלמודא ל"מ הכי כלל ועי' בהגר"א שו"ר בגליון הרי"ף שהשמיט כל העמוד עיי"ש וצ"ת], והנה הנותן מעות על פירות שבמקום הזול ע"מ לקבלם במקום היוקר, אפי' יש למוכר במקום הזול אסור, כמבואר בברייתא דיש לו במקום היוקר בעינן, מיהו באחריות הלוקח מסתברא דשרי, דהיינו גונא דחמרים, דבכה"ג שיש לו למוכר הפירות במקום הזול, היינו דניחא לי' דליזבן מיני' הפירות ולא בעינן אלא אחריות על הלוקח, ולפ"ז יש לפרש דהיינו נמי פרדיסא דכשהפירות בוסר חשיב כמקום הזול, ע"מ ליחנם בגמר בישולם שאז שויה טפי, ונראה שאינו קונה גוף הפירות אלא מקבל ע"ע (אחריות של) הפסד, וס"ל לרב כיון דההפרש במחיר הוא רק מפני הקדמת המעות ולא מפני חשש פסידא, יש לאסור, דלא דמי למעלה ממקום הזול למקום היוקר דהא דשוו טפי במקום היוקר היינו מפני טורח וסכנת הדרך, וכיון דמקבל עלי' אונסא דאורחא לא חשיב אגר נטר אלא אגר אחריות, אבל הכא דהאמת שזה אגר נטר, שהרי המוכר חייב בטורח גמר עבודתם, והיינו טרחא דהעלאה וגם אינו זוכה גוף הפירות, שהרי אם נתעצל המוכר בהשלמת גידולם מחזיר המעות ולא מפסיד הלוקח, מיחזי כאגר

כבר, והנדון על הגיזות הנוספות, וכן מותר לומר מה שעזי חולבות בשנה זו מכור לך וכמש"כ לעיל ס"א ס"ק כ"ו בשם התו' רי"ד והגרע"א ז"ל, וכן בשדה מתפרש כשאין ידוע כמה תוציא השדה, דהא קתני אם יש לו מותר לקוץ וליתן לו, והיינו דומיא דגיזות וחלב, וכן בקרי הנדון על התוספת אבל הבני זרתא ראויין כבר.

ולפ"ז ביאור דברי רב דעד כאן לא שרינן אלא כשיש נדון אם רב או מעט אבל כשהכמות מבוררת היינו כך וכך דאסור, ואפשר אמנם לומר דבשדה אף משצמחו אין הכמות מבוררת דמצוי בתבואה דקות שדופות קדים, ואם נימא דפסידא דידהו שכיח כפרדיסא, תתפרש הברייתא בשלא יצאו, קצוץ של דברים דע"כ שבקי' דאיהו דחיק ומוקי אנפשי' שהנדון בתוספתא הוא כשהפסיקה היא על הכמות שתהא ורב סבר דכפרדיסא אין נדון על הכמות, ובגיזות וחלב הדבר פשוט כן שאין החשש בהם משום תיוהא, דמשנוצרו אינם מתקלקלים אלא הנדון בבריותא דבהמה ביצירת החלב, ובכל כי האי מודה רב, והא דתניא קמה לקצור ותניא נמי מה ששדך עושה מתפרש בקמה לקצור שמקבל עליו הן רב הן מעט בהשערה כגון ששטח של מאה כור יש בו פעמים צ' כור ופעמים ק"י כור, דקשה לשער בדיוק, וכן מתפרש סתמא דגיזות וחלב, אלא דכיון דמסיים כך וכך אסור וביש לו מותר לגז וליתן לו, מוכח דברישא אפי' אין לו מותר וכמ"ש התורי"ד והגרע"א ומה ששדך עושה התם אין הנדון בהשערת העין אלא בהבטחת הפסק (כמו בשו"ע סי' קע"ג סי"ט לענין ספיה).

ולאמור נחא נמי בקרי דכיון שקוצץ לו בני גרמידי, הרי יש כאן ספק אם יוסיפו לצמוח כ"כ ולכך אם הי' קוצץ עליהם בין רב בין מעט מותר, אבל בהשלמת הפרי אין הספק מצוי וחשיב כודאי, ואין כאן אלא אג"נ, ומשכח"ל כה"ג באתרוג שמוסיף לגדול

מיהו עי' לק' ס"ק י"א בההיא דשבשא דמשמע שהם מלקטים הזמורות ואפ"ה אסור, ועיי"ש ברמב"ן.

הרמב"ן כ' לפרש דאיירי באומר כך וכך מכור לך, ובגיזות וחלב ושדה פשיטא דאסור, כיון דבהני ההפסד ששייך הוא במדה אבל קלקול בגוף הדבר אינו מצוי כלל, אבל בפרדיסא אפשר שיפסיד אף כשנוטל לפי מדה, כיון דאית בי' תיוהא דהיינו קלקול בטעמים כגון ענבי דאקרום, ולכך ס"ל לשמואל דשרי, וכבר כתב הרשב"א שאין פי' מתיישב דאין זה בכלל לשון פרדיסא שהכל תלוי בקציעה אם קצץ כך וכך כו', ועו"ק דלישנא דקאמר רב כיון דלקמי' כו' ל"מ כן, דהול"ל כיון שאין לו אסור, ושמואל סבר כיון דקרוב להפסד מצד אחר מותר, ועוד דפרדיסא כולל כל מיני פירות וקלקול המצוי בהם הוא כמו בתבואה דגם בתבואה יש חטים יפות וגרועות, ועו"ק דתורי דנפיש פסידיהו משמע שההפסד במדה ולא בגוף הפרי, וי"ל לפי' הרמב"ן דהיינו שהתורי נוקבים ומרסקים הפירות ומ"מ הלוקח נוטלם, שו"ר דהרמב"ן מפרש שהלוקח מקבל עליו לבצור ויהא לו הפסד עי' שיבצור בתורי עיי"ש, ובתו' ס"ד א' כ' בתירוץ בתרא כהרמב"ן וכ' בהגהות הגר"א דכל הפוסקי' חולקים ע"ז, ועבבהגר"א סי' קע"ג ס"ק מ"ש בשם רי"ו.

בעיקר הקו' מ"ש פרדיסא מהא דמה שעזי חולבות, הזכירו הראשונים ז"ל לחלק דהתם איירי בדליכא בעולם כלל ולכך לא מיחזי כאג"נ, ור"ל דכשהדבר לפנינו ניכרת ההמתנה יותר, מיהו לא נחא להו בתירוץ זה ערמב"ן ורשב"א, ובאמת בתוספתא מבואר דהנדון בכל הני הוא על מה שאינו בעולם כלל דהא מסיים בה ואם יש לו מותר לגז וליתן לו (אפי' בכך וכך), ויסוד החילוק דהתם הפסיקה היא על הכמות הן רב הן מעט, אבל אין ההמתנה מפני האיכות שעדין אין הפירות גמורים, דהגיזות והחלב שע"ג הבהמה ראויים

שייך אף במזומן והול"ל כיון דמקבל עלי' אחריות), דכל שאינו בידו להבטיח הדבר חשיב לשמואל ספק, ולא מיחזי כאג"נ.

ס"ד א' תוד"ה מה, דהכא אין רגילות לזלזל כו', כונתם כדתיניא "ההולך לחלוב" כו', ולפ"ז נמצא שאינו יכול לפסוק מה שעזי חולבות שנה זו, וצ"ע מה שיעור ניתן בדבר , ובתוריד"ד כאן [ובדברי הגרע"א ז"ל במתני' ע"ב א'] משמע דמותר אפי' לזמן מרובה, וכן בתוספתא תניא דמה ששדך עושה מותר והיינו אפי' זמן מרובה וכמ"ש"כ הרמב"ן ע"ג א' דאל"כ היינו דינא דקמה שם, וצ"ע לדינא דבפוסקים לא הוזכר חילוק זה [אלא שכ' ההולך לחלוב], וכן בראשונים ז"ל בסוגיא ע"ג א' לא חילקו כן, וגם בתו' אין הדבר מוחלט וכמ"ש ועז"ל, (ואפשר דגם התו' מודו דשרי אפי' לזמן מרובה, שלא אסרו אלא בהני שדך פסיקתן מוכחת לזמן מרובה ודוחק), מיהו בב"י סי' קע"ג משמע שנקט כחילוק שכ' תו' בין זמן מועט למרובה, וצ"ע לדינא, [נדעת הרמב"ן והר"ן ורי"ו להתיר בכה"ג אף בפרדס, וכן תו' בתירוצ' בתרא ורי"ו בשם ר"ה"פ, וגם הרשב"א והמ"מ והנ"י חילקו בע"א, (דלפי' תו' צ"ל בקרי נמי זמן מועט, וכתב במהר"ם שיף דאמנם כן הוא במציאות ועי' בשו"ע סי' קצ"ח סל"ו בבאה"ג דזרת היינו חצי אמה).]

שם בא"ד איכא לאוקמי דהתם מיירי בפרדיסא כשלא יצא כו' יעוי' ברמב"ן ורשב"א ע"ג א' שכ' סברא הפוכה דבלא יצא כלל לא מינכר אגר נטר, ואמנם כן דלגבי הנדון להתיר כך וכך יש לאסור טפי בדלית' כלל, אבל הנדון להתיר בסתם מה ששדך עושה היכא דליכא מידי יש להתיר יותר דלא מינכר האג"נ, וגם ההפסד שקול יותר כמשנ"ת לעיל, (ועי' ל' הטור סי' קע"ג).

שו"ע סי' קע"ג ס"ח שיתנם לו כשיהיו בני אמה כו', ואם לא גדלו אמה בטל מקח, דהיינו כך וכך מכור לך, דהכא שרי,

אף לאחר גמר פריו, דה"נ אם הי' פוסק עליהם על כל מה שיוסיפו בגדלם הוה שרי, שהספק הוא אם יוסיפו מעט או הרבה, ואפי' כך וכך מותר למאי דקיי"ל דמיני' קא רבו מותר, אבל ההזלה על דבר שאין בו ספק, מיחזי כאגר נטר.

כ"א דמילתא דפלוגתא דרו"ש הוא בדברים שבדרך הטבע השלמתן מובטחת, אלא שאפשר שיתחדשו סיבות בקלקולן, והיינו פירות בוסר וסמדר, דכל הפירות בישולם נגמר, וס"ל לרב דחשש הקלקול רחוק ואין ליחס לזה את ההזלה, אם לא בקלקול המצוי, [ואפשר שבתבואה חשיב קלקול המצוי], אבל הגדונים שבבביתא הם בדברים שלעולם אין ידיעה ברורה כמה יהא, כגון כמה חלב יהא או כמה יוסיף הקרי בגדלו, וכן כמה זרע תוציא השדה, [וכן כמה פירות יוציאו האילנות], וכל שפוסק בהם לא מיחזי כאג"נ, כיון דעכ"פ חלק גדול מהקובע במחיר הוא הנדון אם רב יהא או מעט, [נסגי בזה לרב כמשנ"ת לעיל דודאי לעולם גם האג"נ קובע במחיר, אלא דהיכא דלא מינכר שההזלה מחמתו לא אסרון], תדע דבכל הני אף אם לא ישלם מיד אלא יתחייב כך וכך בין רב בין מעט יוזיל גבי', ואילו בפרדיסא אם לא ישלם מיד לא יוזיל בגלל ספק דתיוהא כ"א מעט, ועוד דבהני שאין הכמות מבוררת אין ההזלה לפנינו, דאפשר שיהא מעט ולא אזיל גבי' כלל, [ועל החלב והגזוזת שכבר ישנם פשיטא דלא מיחזי כאג"נ, כיון דהשתא כבר שוו כל הערך ואי מוזיל גבי' הרי הוא כמוזיל ממה שמזומן ברשותו, וכדקתני דמה שיש מותר לגזז וליתן לו אפי' בכך וכך], -ויש מקום לומר בזה מעין ואזדו לטעמייהו לק' ע"ד א' דס"ל לשמואל דביד"ש אפי' אחת אינו פוסק, דכל שחסר ביד"ש חשיב ספק אם יהי', ורב לא חשיב ל' ספק כיון שזה הוה ורגיל בהנהגת העולם, וה"נ תיוהא עיקר פירושו קלקול בעצם הגידול (ולא בברד וגשמים שזה

ועמש"כ לעיל ס"א ס"ק כ"ב דסתמא דתלמודא משמע שפוסק על קרי בעלמא אלא דכיון שיכול לפסוק סתמא, והיינו דמדמינן להו לגיזות וחלב, ואמנם כן הדין בגיזות וחלב דכפי מה שיש לו, (דיכול לפסוק כך וכך כדתניא בתוספתא), יכול לפסוק גם סתמא, כדין פוסקין על הגדיש, [גיזות וכן קרי ואינך אינם מחוסרים מלאכה כי אם תלישה, מיהו בתבואה צ"ע מ"ש שם מותר לקצור וליתן לו ועמש"כ ס"א ס"ק כ"ו], ודברי הגהמ"ר שבט"ז וש"ך לא נאמרו על קרי וכמשנ"ת לעיל ס"א ס"ק כ"ב ועס"ק כ"ט, מיהו הרמב"ם פ"י בדלועים אלו עיי"ש.

שם ס"ט, צ"ע שלא הזכירו דדוקא לזמן מועט מותר כמ"ש בב"י, וצ"ל דסמכו אמ"ש ההולך לחלוב כו', ועמש"כ בזה לעיל.

נמצינו למידין: א. אין פוסקין על הפירות, אע"פ שפוסק ממה שיהיו לו דוקא, כגון שהיתה לו קמה לקצור ופוסק ליתן לו מאותה תבואה, ואם תפסד בטלה הפסיקה, אסור דכיון שאינם מזומנים בידו, הרי הוא מתחייב תמורת ההלואה להוזיל מפרותיו, ב. מיהו אם הפירות מזומנים בידו, אלא שאם יניחם בחיבורם יגדלו יותר ממילא, יכול לפסוק עליהם כאילו הגדולים מזומנים בידו, דבכה"ג לא חשבינן הפסיקה כהלואה, כיון שהשיעור הגדול מינייהו קא רבי, ולכא' ה' נראה דחשיב נמי יש לו בכה"ג, לפסוק בעלמא כשיעור זה בלא התחייבות לתת מאלו, אבל בפוסקים ל"מ כן, ג. בד"א כשהפירות הקטנים ראויים כבר, אבל אם הם בוסר, אע"פ שאין טורח בגידולם וממילא קא רבו, אסור לפסוק עליהם, ד. וכ"ז כשפוסק כך וכך סאין, שהאחריות על המוכר ואם לא היו לו כל כך פירות מחזיר המעות, אבל אם פוסק כל מה ששדך עושה הן רב הן מעט, כיון שהלוקח קרוב להפסד ולשכר, [אפי' אם ה' משלם בזמן נטילת הפירות], מותר דאין כאן אגר נטר, אלא שכר הביטוח שקבל ע"ע הפסד,

מיהו יש בזה פרטים דפעמים שחשש ההפסד הוא רחוק ומה שמוזיל גבי' הוא רק בשכר הקדמת המעות, וכדלהלן, - מותר לפסוק ולומר מה שעיוי חולבות מכור לך, אע"פ שאין חלב בעולם כלל, דכיון שמקבל על עצמו שאם יחלבו מעט יפסיד, לא מיחזי כאגר נטר, וי"א דבאומר מה שעיוי חולבות בשנה זו מכור לך אסור דדוקא בזמן מועט שאין חשיבות להקדמת המעות, מותר, וצ"ע, - מה ששדי עושה מכור לך הן רב הן מעט ג"כ מבואר דשרי, מיהו היינו דוקא בלא יצאו הפירות כלל שהספק אם רב או מעט הוא שקול, אבל משיצאו הפירות ואינם רגילים ליפסד אין ההוזלה בשכר הביטוח, אלא בשכר הקדמת המעות ואסור, ולי"א הנ"ל גם כאן מותר רק בזמן מועט. - פרי הפרדס שהם בוסר או סמדר אם אין מצוי בהם הפסד אסור, שהרי ע"כ ההוזלה מפני הקדמת המעות, דכיון שכבר יצאו הפירות כבר ידוע אם רבים הם או מעטים, ולא דמי לדלעיל דין ב' שאין ידוע כמה יגדלו יותר מגמר בישולם, ועוד חילוקים נאמרו בזה א. דהתם הזמן מועט (והיינו הי"א הנ"ל), ב. דהתם ראויים לימכר מיד ולא מינכר שהמכירה היא רק לאחר, אבל הכא הדבר מוכיח שהמעות מוקדמים למכירה, ג. דהתם ממילא גדלים אבל בפרדס יש טרחא והוצאות בגידולו. - ואם מצוי הפסד של קלקול מותר, אף בפרדס, ה. באופנים שמותר מפני שמקבל על עצמו הפסד, אפי' אם ידוע שמה שמוזילים הוא גם מפני הקדמת המעות מותר, כיון דלא מיחזי כאג"נ, ואם מפרש צ"ע, דאפשר שעיקר המכירה היא עכשיו, [והו"ל כאומר אם מעכשיו באלף דמותר ליתן מעכשיו], ונראה דאסור דאם אסרו משום מיחזי, כ"ש במפרש, ו. וכ"ז כשהפירות ברשות המוכר והוא חייב להביאם לו בשלימותן (ולטפל בהם), אבל אם הלוקח קונה הכל מיד (אפי' אם המוכר מתחייב לעבור עבורו ה"ז כפועל דעלמא) מותר ועי'

הבצירה, [שור' ברמב"ן שכ' שהלוקח קבל עליו לבצור, ויהא לו הפסד כיון שדרכם לבצור בתורי, אבל אין נראה כן לפרש"י וערשב"א מש"כ בענין זה בדברי הראב"ד ולהרמב"ן לשיטתו ל"ק], אבל בפשוטו י"ל שמקלקלים הפירות, ואיירי כגון שלוקח פרדיסא והמוכר מודיעו שבוצרין אותו בתורי או שא"א בענין אחר, - הרא"ש השמיט מימרא זו כנראה מפני שאין פירושה מבורר ולא רצה להאריך בדבר שאינו נוגע למעשה, שענין ההפסד משתנה לפי הזמנים, ולפרתו' הדבר פשוט להתיר וכיון שלא כתב לאסור בשוורים ממילא שרי.

יא. **שם** א"ל שמואל להנהו דשבשי כו' הרא"ש פי' דהנהו דשבשי מקבלים מעות עבור הזמורות שילקטו, ולפ"ז יש לפרש דה"ק להו הפוכו בארעא ואם לא החזיקו בקרקע הו"ל כהלואה כיון שאין להם משלהם כלל, ולפ"ז קמ"ל שמואל דאע"פ שהרשה להם בעה"ב ללקט זמורות אם לא קנו בגופא דארעא אסור, ומיושב לפ"ז לישנא דהוי לכו כהלואה דהיינו המעות שהם מקבלים, וחדושא דשמואל אפשר דאע"פ שהזמורות מצויות ללקט לא חשיב יש לו, מיהו לפ"ז לא שייכא בפרדיסא כלל, שהרי כ"ז שלא קנו בגופא דארעא אפי' הוה תיוהא בזמורות יש לאסור, כיון שאין לו, אבל הרא"ש מסיים הטעם משום דבזמורות ליכא תיוהא, וע"כ דמפרש הפוכו בארעא לבעה"ב הלוקחים מהם, וזה קשה דהא להנהו דמשבשי קאמר, ועוד דכורתי הזמורות גופייהו אין להם חלק בקרקע, וצ"ל דא"ל שע"ז גם הם יהיו אריסים אבל זה דחוק טובא, ועשטמ"ק בשם הראב"ד, ובתו' פירשו שכורתי הזמורות פוסקין עם בעה"ב, והשתא ניחא דכי מהפכי בארעא זכו בזמורות. **בתו'** בשם ר"ח פי' דאיירי בפוסק עם בעה"ב, כך וכך משאות בכך וכך, ולפ"ז א"צ לטעמא דליכא תיוהא דאפי' בדיאכא תיוהא, אסור בכך וכך, כיון שאינו מפסיד בתיוהא,

בזה לק' ס"ק י"א, וכן אם הלוקח קונה הרקל לפירותיו מותר, ועי' בזה כמה פרטים לק' ס"ק י"א, ז. דינים אלו שייכי גם בדברים אחרים דאם אין צד הפסד לא בכמות ולא בשאר קלקולים אסור, כיון שמוזיל בשכר הקדמת המעות.

י. **שם** גמ' ומודי רב בתורי דנפיש פסידיהו, לפר"ח צ"ע מה שייך למימר ומודי רב הרי פלוגתא דרור"ש היא בהכרעת, המצב של פרדיסא אם חשש תיוהא משוי לי' עיסקא שקרוב לשכר והפסד או דאכתי מיחזי כאג"נ, ונדון דתורי הוא ענין בפ"ע שצריך להכריע בו ולא שייכא בדבר, וי"ל דפלוגתא דרור"ש היא אם צריך קרוב להפסד הרבה או דסגי בקרוב מעט, והי' מקום לומר דתורי דמי לפרדיסא בקריבותו להפסד, וקמ"ל דמודה רב בזה, ודוחק דמ"מ לא הו"ל למיתלי' בדבר אלא ארשב"ח ובתורי שרי, ועוד דיש לפרש תורי דנפיש פסידיהו כדלעיל ל' א' ומתפרש בחרישת השדה, ועו"ק שהרי החורי ראויין מיד וכי אסור לקנות תורי ולהתנות עם המוכר שיגדלם בלא נפיש פסידיהו, (וגם עיקר הנדון בזה שייך לסוגיא דמקבלים עגלים למחצה), [וצ"ע במ"מ שחיפשו טעם למה מיאן הראב"ד בפ' הרמב"ם, והרי הדברים פשוטים דמאי שייטי' להכניס תורי בכאן, ואע"פ שיש ליישב אבל טעמא דהראב"ד ברור, (מש"כ שם שיש הפרש בין עגל לשור היינו שהריוח מרובה לגדל עגל עד שנעשה שור ואפ"ה שרי, ולכך כ' הרמב"ם עגל, ועי' הגהות הגרא"ז לרמב"ן ואפשר שזו כונתו).

ועוד דאין נראה חידוש בזה בין לפרתו' כיון שרגילות הרבה שמפילות ועדיפא ממה שעזי חולבות, בין לפי' הרמב"ם שאפשר שימות ואפשר שיכחש, אבל לפרש"י ניחא הכל דרב אסור פרדיסא, וארשב"ח דיש פרדיסא דשרי, מיהו מש"פ רש"י שרגלי השוורים והכרמים מתקלקלים צ"ע דהיינו פסידא דמוכר, אא"כ נימא שהלוקח משלם הוצאות

ובלשון הפוכו בארעא דמתפרש עבודה ולא החזיקו [וכמו בדברא], ולמש"כ נמי ניהא, ועשטמ"ק בשם הראב"ד.

משי"ב הרמב"ן דלא מהני אפוכי בארעא בשדה, משמע דהיינו משום דהוי דבר שלב"ל אבל היכא דאיכא אין מהני חזקה, דהוי כדקל לפירותיו ולא אמרי' קרקע לפירות וצ"ת בטעמא דמילתא ואולי כונתו קודם שזרע, ולע"כ בענין דקל לפירותיו ועי' הגהמ"ר.

מיהו יש לעי' אם גם בקונה כל תבואת השדה קאמר כן, או דדוקא באומר כן וכך שאין אחריות עליו ולא הוה קנין גמור, ומשמעות דבכל גונא קאמר, אלא דלפי' איירינן גם בפרדיסא בכך וכך, ולפ"ז לא מהני לקנות השדה לתבואתה כי אם בפירות האילן, וזה מהני אפי' בכך וכך, וגם בזה אפשר דדוקא כשקונה לגמרי והוא מטפל בזמירתו, אבל אם המוכר צריך להמציאן לו אסור, ופשטות הפוסקים דאין לחלק בזה, וצריך לדקדק עוד בזה, דבתו' ס"ד א' משמע דה"נ קונה קנין גמור מדלא חילקו בפשיטות.

שו"ע סי' קע"ג ס"א, לשון זה מתפרש דאפי' בלא כך וכך אסור, והיינו כגונא דפרדיסא שאין הזמורות ראיות להסקה עד שיבשו ולכן מוזיל גבי', ואיירי נמי כשבעל הפרדס יטפל עבורם בכריתת הזמורות, [אבל בגמ' איירי במלקטים בעצמם ועי' לעיל מש"כ בדברי הרא"ש], מיהו גם בזה יש לדון דבזמורות אין ידוע כמה יתייבשו וכשקונה הן רב הן מעט הרי הוא קרוב להפסד כמו בגיזות וחלב, מיהו המחבר לשיטתו דהחילוק הוא בין זמן מועט למרובה, ולכן שוים זמורות ופרדיסא.

והנה הטור השמיט שריותא דא"כ הפך בהם, ואפשר דהיינו משום דהיתר זה אינו ברור מהו, דלפי' תו' היינו חזקה בקרקע, והרמב"ן מפקפק בזה ומפרש הפוכו בארעא

אלא שהתו' כתבו כן לתירוצם בתרא לעיל ס"ד א' ד"ה מה, דבפוסק כך וכך פליגי, והתירוהא היינו קלקול בטיב הפירות ולא בכמות, ונראה שהם קונים כל הזמורות שיהיו אפילו טובא אלא שקציצת המחיר הוא בכך וכך למשוי ולא לכל הפרדס כאחת, דאם אינם קונים הכל, וגם אין האחריות עליהם מה מהני הפיכה בארעא, ולכאו' הי' נראה לפרש לפי פר"ח בלוקח כל הזמורות של הפרדס בכך וכך דהשתא הוי ממש דומיא דפרדס לפי' הראשונים, אלא דצ"ע כיון שהם עצמם מלקטים הזמורות יש לחשבו כמכר גמור, דנפקי מאחריות המוכר לגמרי, ועדיף מקרי, [ומה שאסר הרמב"ן י"ל דהינו דוקא בכך וכך דאחריות על המוכר וכ"ה לשיטתו ביאור פרדיסא] ועוד דמסתברא דבפסיקה כללית על כל זמורות הכרם יש חשש הפסד בין רב למעט, שאין הדבר מבורר לעיין לידע כמה זמורות לקטו, ויש להתיר בכה"ג בלא טעמא דתיוהא, ואפשר שלכך פי' בפוסק כל משוי ומשוי בכך וכך, ולפ"ז למאי דקיי"ל כתירוצ' קמא שבתו' דאפי' בלא כך וכך אסור, אבל בכך וכך לא נחלקו, א"כ לא שייכא הא בפרדיסא, (וכ"נ מדלא קאמר מודה שמואל בשבשא כדא"ל להנהו כו').

לכאו' הי' נראה לפרש מימרא דשמואל מענין ההיא דרבא, שנוהגים היו לשלם לזומרי הכרמים מן הפירות שיהיו בשנה הבאה, עיקר עבודתם תיקון האילנות, והזמורות לבעה"ב, ואפשר שאינם מלקטים אותו אלא מפסגים ומשליכים, ובשכר ההמתנה יהבי להו טפי, וא"ל שמואל הפוכו בארעא גופה דאז יחשב החלק שמקבלים בשביל האריסות שעבדו בזימור ובחרישה, אבל על ידי עבודת הזימור לא חשיבי אריסים לפירות וזה כפר"ח ומעין פרש"י, שו"ר פי' הרמב"ן (דמפרש שהיו מקבלים הזמורות בשכר עבודת הזימור וגם משלמים קצת עבור זה), ועיי"ש שדקדק בלשון משבשי ולא קאמר זבני,

אוזולי שמזלזלים במעות כנגד השכירות שלא היתה שוה כ"כ, [ועשטמ"ק בשם הראב"ד בההיא דרבא דבסמוך ועי' להלן] ונראה שאם היו קוצצים תחלה ע"מ לשלם אחר הגורן טפי היינו טרשא, והיכא דמינכר התוספת אסור, [אף דמדאורייתא לא חשיב ריבית וכמ"ש כ"ס ק"א].

שם מר נטר להו עד אייר ושקיל שיתא כו' נראה שהי' קוצץ כן מתחלה כדקאמר אתון קא עבדיתו שלא כדין, ומ"מ אסור דהו"ל כמפרש כיון דכו"ע שקלי ארבעה, והקשה הראב"ד כיון שלא קצרו עד אייר ההיא שעתא מישלם זימני, ואין כאן הלואה כדאמר רבא לעיל, וי"ל דאי לאו שיש תועלת לחטים בקרקע היה נחשב זמן החכירות עד ניסן, וכ"ה הדין לקושטא דמילתא אי מינטרי עד סיון אע"פ שלא קצר, דכיון שאין משמעות ההמתנה כי אם הרווחת זמן וכו"ע שקלי בניסן ההוא יומא זימני' הוא, והראב"ד כ' דלעיל לא שרינן אלא לאוזולי בפירי [ומשמע דלאוסופי בדמים אסור], וג"ז דוקא התם דבשכר הסיוע מוזלי גבייהו, וצ"ע דא"כ ל"ל טעמא דשכירות משתלמת לבסוף, (ועוד דרש"י פי' שקלי ד' כורין וא"כ אוזולי בפירות הוא, מיהו הא ל"ק דכיון שקצץ על פירות לא מהני טעמא דאוזולי), וצ"ע בדבריו ז"ל.

יג. **שם** ב' ושפכי לי' טפי כופיתא כו' א"ל הא ארעא כו' לפרש"י צ"ע דיהיב זוזי בארעא דלאו דידהו, וצ"ל שאחר שנתן נודע לו, ודוחק, ועוד דהי' לו לשאול תחלה על עיקר המקח ולא על הטפי כופיתא, וגם לשון הוה יהיב משמע שהי' רגיל בכך, ואפשר דאחולי הוא דקא מחלי גבך פירושו בעין יפה הוא דיהבי לך, [וכ"כ הריטב"א] והיינו דמיייתי בגמ' השיעור דשפכי טפי כופיתא, [עי' הגהות מא"י שבר"ף] שו"ר בבהגר"א סי' ק"ס שדקדק כן, דע"ז קאמר ר"א דזה בכלל עין יפה, וע"ז מקשה לי' רבינא דאין להם רשות ליתן בעין יפה [וכמ"ש הרמב"ן], אבל על

עבודת קרקע באריסות, וכן בספר התרומות הביא שצריכין להפוך הקרקע ולגלות השרשים [והוא מהראב"ד בשם י"א הובא בשטמ"ק עיי"ש], וכן לפרש"י י"ל דלא מהני חזקה בעלמא כיון שאינו קונה ממש, ואילו בקנין גמור י"ל שהדבר פשוט, ולענין הלכה בפרדיסא וזמורות אם קונה הדקל לפרותיו וזמורותיו מותר, וכן אם קונה העצים לחלבם וגיתם אפי' לזמן מרובה מותר, ובשדה כה"ג צ"ע, ועחו"ד, שצידד לומר דדוקא בשאין כשהמוכר חסר בכך מהני, ועי' כ"מ, ומשמע דאע"פ שהמוכר מטפל בגידולם מותר, ועי' הגהמ"ר ורמב"ן.

יב. **שם** וההיא שעתא אוזולי הוא כו' משמע הענין שהיו קוצצים מחיר עם השומרים, ואח"כ נותנין שכרם בחטים מן הגורן, ובשכר שממתינים עד אחר הגורן, נותנים להם חטים בפחות מן השער, דלשון אוזולי הוא דקא מוזלו גבייכו, לא משמע דהיינו אוסופי הוא דקאי מוספין לכו מתנה, ויש לעי' ל"ל טעמא דאוזולי כיון דלא הויה הלואה לשתרי אפי' מתנה בעלמא, ואפשר דהנה הרווחת זמן חשובה הלואה דאורייתא כמ"ש"כ הראשונים ז"ל נ"ז ב', והכא אם היו קוצצים שבשכר ההמתנה יתנו להם טפי הוי ריבית קצוצה, ולא הוה שרינן בסיוע כל דהו דמשמע שזה מועיל רק לחששא דרבנן, אבל אם קוצצים שבשכר ההמתנה ימכרו להם פרות בזול אפשר דכיון שאינם מוסיפין בפרעון אלא כסכום המעות שקצצו לא הויה ריבית קצוצה מיהו מריבית מאחרת מסתברא דלא גרע [שו"ר בגמ' ס"ה ב' בדמים הללו, בפשוטו הכא לא ואמנם כ' דהתם לא חשיב ר"ק ואפשר דהיינו מה"ט, ועי' בזה לק' ס"ג סק"א ז', מיהו חמיר מריבית מאחרת וחשיב א"ר], ולהכי איצטריך לטעמא דאוזולי, מיהו איירי בקצץ וא"כ בלא"ה לא הויה ריבית דאורייתא, ואפשר דלאו דוקא נקט אוזולי כו' אלא לפי הענין נקט האי לישנא, וה"ה דשייך למימר

עצם המקח לא הי' חושש דודאי ישלמו לבעלים כפי המעות שקיבלו בעד היין, אבל להוסיף בעין יפה אין להם רשות דזה לא יודיעו לבעלים, וכ"מ ברשב"א עיי"ש, (ואפשר דדוקא כופיתא אסור אבל מעט מותרים להוסיף בעין יפה), ומשמע קצת דאי יהבו לי' בריביתא לא הי' חושש משום גזל, דרק אחר תשובת ר"א הקשה והא ארעא לאו דידהו, והיינו טעמא דכיון שנותנים כן בתורת תשלומין שפיר מודיעים לבעלים או שגם המעות השקיעו בהוצאות השדה, אבל מה שנותנים טפי בלא חשבון אסור, א"נ י"ל דתיתי בעי מיני', [וערמב"ן] ולהאמור אסור להוסיף אפי' במכר ואע"פ שאינו מפרש, ורק שיעור כופיתא מותר דחשיב עין יפה ולא הוספה, מיהו אף הפוסקים שמתירים היינו בשיעור דלא מינכר שזה בשביל המתנת המעות דאל"כ הו"ל כמפרש, וכמ"ש בשו"ע סי' ק"ס ס"ו.

שם אחולי הוא דקאי מחלי גבך, לפרש"י ותו' משמע דאמנם נתנו לו בשכר מעותיו וצ"ע דהול"ל כיון שלא פי' מותר, [וערמב"ן] מה שנתקשה בעיקר הדין, ודוחק גדול הוא לאוקומי שהיו מוסיפין לו אח"כ, ויש סברא לומר דאח"כ ניכר טפי שבשכר יהבי לי' משא"כ באותו מעמד דשייך ענין עין יפה וכמ"ש לעיל, וגם למ"ש טעמא דבמכר הקלו צ"ע דהול"ל במכר מותר, והראשונים ז"ל גרסי אוזולי הוא דקא מוזלי גבך, ולפ"ז הק' לי' נהי דאסור לפסוק בפחות מהשער אבל המוכר יכול ליתן אח"כ בזול, [ולפ"ז צ"ל דדוקא כשפסק על השער ולא קצץ מחיר], וכ"מ ברמב"ן, אבל אסור להוסיף בשכר המתנה אפי' במכר אע"ג דלא הויא הלואה מדאורייתא וכ"כ בש"ך סי' ק"ס סק"ה ועמש"כ להלן, [מיהו אין להוכיח כן מסוגיא דלעיל במוליך חבילה עי' לעיל סק"ה, דשאני הכא דיהיב מדעת' ולא התנו כן, דבהתנו דמי טפי לקציצה דאורייתא], מיהו ברמב"ם פ"ח

ה"ט כ' דכל שלא קצץ כן מתחלה מותר וז"ל שהרי ברצונו הוסיף לו ואילו רצה לא הוסיף שהרי לא הי' שם תנאי, ועיי"ש במ"מ שכ' שאין תולין אותו בריבית מאוחרת כ"ז שהוא אחר פרעון ולא הזכיר בשכר כו', ולפ"ז נחא נמי לישנא דאחולי כו' דר"ל דחזינן לי' כאחולי ולא כריבית מאוחרת, וכן מיושב למש"כ לעיל דהיינו עין יפה, דהלשון משמע שלא חידש דין אלא החידוש במציאות דכה"ג חשיב מחילה.

מור סי' ק"ס ואפי' אם הלואה נותן לו יותר מדעתו בשעת הפרעון כו' וגם הרמב"ם כתב להיתירא כו' ויראה שאינו אסור אלא במפרש כו' והרמב"ם אסר אפי' בסתם, נראה דצ"ל הרמב"ן (וזה טעות המצוי הרבה בספרי הטור) והאחרונים ז"ל שנדחקו בזה מפני שלא ראו דברי הרמב"ן שאמנם כתב כן בחדושו בההיא דרבינא, שסיים על פרש"י ואינו מחוור, וגם דברי רש"י פי' דוקא שלא בשעת פרעון וכן פי' הרא"ש בדין ריבית מאוחרת דמשמעות המשנה דוקא במפרש, אבל בההיא דרבינא לא נתבאר פירושו, וכיון שאין דבריו אלא מלישנא דמתני' דקאמר בשביל מעותיך הדבר פשוט דה"ה דכל היכא דמינכר אסור, ורק כשאפשר שאין זה מפני ההלואה יש להתיר, ובזה י"ל שלא נחלק הרמב"ן, אלא דס"ל שסתמא בההיא דרבינא פירושו בגלל ההלואה, ועי' ש"ך סוסק"י, מיהו הטור נראה שמפרש להרא"ש כמ"ש הרמב"ן בפרש"י, דאל"כ במאי מוקים להא דרבינא, וכן פי' הר"ן והנמו"י.

בפרישה סק"י כ' דאף במקום שמותר למלוה לקבל דלא מינכר שזה מפני ההלואה מ"מ ללוה אסור ליתן אם מכוין בשביל ההלואה, ולכאור' לא הי' נראה לחלק בזה דכיון שטובה זו אפשר שיעשה לו אף בלא ההלואה והמלוה מותר לקבלה, אין ע"ז שם ריבית כלל, שו"ר בט"ז סק"ג שכ' דלדעת הרא"ש מותר, ואמנם כ"ה כונת הפרישה, [וכ"כ בחו"ד], וא"כ לדינא למ"ש הרמ"א,

נמצינו למידין א. שכיר שהגיע זמן הפרעון ולא פרעו אסור להוסיף לו בשכר ההמתנה אפי' אינו מפרש, ואפי' פורעו בפירות דאיכא למימר אוזולי הוא דקא מוזיל גבי', וכן אם התנו מתחלה שישלם לו לאח"ז אסור לפסוק ביותר ממחיר השוק, כמו במכר, דכל שמינכר שבשכר ההמתנה מוסיף אסור, - ויש עצה לזה שיוסיף לעבוד אצלו אפי' בסיוע מועט, ואז יחשב שלא שלמו ימי השכירות עדיין, ואין כאן המתנה, (וי"א דסיוע מעט לא מהני אלא כשמשלם בפירות דאיכא למימר אוזולי כו'), ב. המקדים מעות ופוסק שיתן לו הפירות כפי השער שבשעת הבציר, והוסיף לו המוכר תוספת מעט או שנתן לו במדה גדושה אין לחוש משום ריבית מאוחרת דעין יפה הוא דקא יהיב לי', וכן כיו"ב כגון שנותן בשער היותר זול שבשוק, באופן דלא מינכר שזה בשכר ההקדמה, ואפי' המוכר יודע בעצמו שמפני ההקדמה עושה כן, כיון שמעצם הנתינה אין ניכר מותר, ג. ובהלוואה אסור בשעת פרעון אפי' תוספת מועטת דאין בזה סברא של עין יפה ואוזולי, מיהו ריבית מאוחרת כל היכא דלא מינכר שרי, [וכשאין הדבר מוכרע, שזה מפני ההלוואה נראה דבהא פליגי הטור והרמב"ן ופסק הרמ"א להקל ודוק] ובמפרש בשכר מעותין הכל אסור בין במכר בין בהלוואה.

כשיטת הרא"ש דדוקא פירש אסור באמת מותר באינו ניכר אף כשהלוה יודע בעצמו האמת שאינו סתם ואפשר להוסיף עוד דלמ"ש הפוסקים וברמ"א ס"א דבריבית דרבנן האיסור רק המלוה, א"כ ככה"ג אין שום איסור כיון שהמלוה מותר לקבל [אלא דלהפרישה כשיחבאר לו כונת הלוה נמצא שעבר איסור באונס].

שו"ע ס"ד בגליון הגרע"א ז"ל, נ"ל דהיינו כעין עובדא דהש"ס שלקח ממנו בדרך פסיקה כו', כ"מ ברמב"ן, וכ"נ לספרים דגרסי אוזולי הוא דקא מוזיל גבך, ואע"פ שהנ"י הזכיר דרך מכר סתם צ"ל כונתו כמ"ש הרמב"ן, וכן בש"ך סק"ה כ' דדוקא באינו מפרש מותר, והיינו בגונא דאיכא למימר אוזולי הוא דקא מוזיל, דאל"כ לעולם חשיב בשעת הפרעון כמפרש וכמ"ש הראשונים ז"ל, [ולשון פרעון חוב של מכר שהזכיר הש"ך בסק"ד ודקדק בזה הגרע"א ז"ל צ"ל כונתו פרעון המכר עצמו כגון שנתן לו מעות לקנות דינרי זהב וכיו"ב] מיהו לשון הרמ"א ל"מ כן, וכ"כ בב"מ בהגרע"א ז"ל (וכ' דמהרמ"א ל"מ כן) ומ"מ לדינא ודאי אסור במכר, כי אם בסתם ודומיא דהלוואה אלא שהסתם במכר מצוי יותר דמותר למוכר ליתן בעין יפה ולהוזיל, ואילו בהלוואה אין הסבר לתוספת כי אם ריבית.

סימן ג

סימן זה טעון ביקור אחר סימן ד', ולא זכינו לזה כעת

בדין מכר לו את השדה, ובדין צד אחד בריבית ס"ג א', ובדין ריבית בדרך קנס

כדלעיל ס"ג א' משא"כ הכא שרק אם ירצה ימכרם לו אבל המעות הללו לא לקנין ניתנו, [וע"ע לק' סק"ח ט' י' בסוגיא זו], ואפשר דמדאורייתא לא חשיב צד אחד בריבית, כיון שלצד זה אינו צריך להחזיר המעות, וכמכר

א. ס"ה ב' משכן לו בית כו' לא תמכרם אלא לי בדמים הללו כו' לכאו' נראה דטעמא דשרינן בהלוהו על שדהו כה"ג, וכמשה"ק תו', מפני שחלות המכר הוא בנתינה זו, [או בפסיקה זו אע"פ שהי' נושה תחלה

שם בזמן שהמוכר אוכל פירות כו' רי"א אף בזמן כו' יש לעי' בלשון "בזמן" דקתני דמשמע שזה תנאי בעשיית המכר, ולכאור' הו"ל למימר ואסור ללוקח לאכול הפירות ר"י מתיר ואפשר דהאי בזמן בא לומר שאין האכילה מוחלטת, אלא שבמקום לשלש הפירות אוכלן המוכר מותר, ור"י נקט בזמן אגב רישא, ולפ"ז מבואר דללוקח אסור לאכול ע"מ להחזיר שהרי דומיא דמוכר קתני שהלוקח אסור, שו"ר דלאביי ה"פ בזמן שהתנאי שהמוכר אוכל הפירות אם יפדה השדה מותר, ומשלשין הפירות, ובזמן שהתנו שלוקח אוכל בודאי, אף לצד ההלואה, אסור ור"י מתיר דהא ר"י "אף" בזמן קאמר, וע"כ דבזמן שהמוכר אוכל, היינו כשיש צד ספק בדבר, דאם אף לצד ההלואה זה של הלוקח, א"כ למה אוכל המוכר, מיהו גם לפ"ז יש לדקדק דלוקח דומיא דמוכר אסור, אע"פ שאכילתו ספק, (ולפ"ז נחא טפי לאביי לשון בזמן).

ונראה דמזה דקדק רבא דפלוגתייהו בריבית ע"מ להחזיר, ושיעור ל' הברייתא הוא דעשה שדהו מכר דינו שמשלשין הפירות, דהא באומר מעכשיו קיימנן, [אפי' לר"י ס"ו א' דהא שלא בשעת מתן מעות איירי], ובזמן שהמוכר אוכל את הפירות המשלושין מותר, אבל ללוקח אסור, וכיון דרישא איירי באכילת ספק דמותר למוכר ואסור ללוקח, א"כ אין ראי' דר"י שרי אפי' לאכול במוחלט דהא אף בזמן שהלוקח אוכל מותר קאמר, והיינו אכילת ספק דומיא דבזמן שהמוכר, דלא נחא לי' לרבא לפרושי שני תנאים בעשיית המכר אלא באותה עשיית מכר דאיירו רבנן שאם יפדה יחזרו הפירות, קאמר ר"י דהלוקח יכול לאכול מספק, והיינו צד אחד בריבית ע"מ להחזיר, וע"י תוספת ביאור בזה להלן.

והנה מתנה ע"מ להחזיר ודאי דאסור בריבית, וכמ"ש ברמ"א סי' ק"ס ס"ה, וכ' שם בבהגר"א המקור מסוגיא דקדושין דחשיב

חשיב, ולפ"ז נחא מש"כ בב"י סו"ס קע"ב בשם בעה"ת דהוי רק א"ר, והיינו אף לרבנן דר"י דצד אחד בריבית הוי ר"ק [ועמש"כ בזה לק' סק"ג], דכיון דלצד של הריבית א"צ להחזיר המעות, לא חשיב ריבית להלואה, אבל אם אמר כשתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי בחצי דמים הללו אסור, כיון שיש כאן הלאה, [מיהו למש"כ אף בהלוהו על שדהו יש לאסור בכה"ג דהמכירה בפחות היא בשכר ההלואה של החצי השני], ויש לעי' בהוזלו פחות מדמים הללו והלוה רוצה למוכרם אם יכול לפטור עצמו מן החוב בכך, או שזה תלוי ברצון המלוה, ובהלוהו על שדהו הדבר פשוט דאפי' הוזלו הרי היא שלו, ואם נימא דה"נ קיבל עליו שאם ירצה למוכרם בדמים הללו יפטר, נחא טפי דלא חשיב ר"ק אלא כעין מכר חשיב, [וקצת יש לדקדק כן ממש"ק תו' מהלוהו על שדהו ואם מקבל עליו זולא, וכאן אינו מקבל, א"כ לק"מ, [וכן בראב"ד [בשטמ"ק] נראה כן], ונראה דנתינת מעות בהלוהו על שדהו כנותן מעות במטלטלין דמי לענין שאם מפסיד הכל יכול לחזור בו [עי' תו' מ"ז ב'] דלא חשיב שנותן לו], ועוד י"ל דכל אוזולי במחיר לאו ריבית קצוצה היא.

ולאמור אין ראי' דשרי ר"י צד אחד בריבית דאורייתא דרך הלואה, כגון שאמר אם תמכרנה תוסיף בפרעוני מנה, ועי' לק' סק"ג.

ב. ס"ג א' דאמר צד אחד בריבית מותר, נראה דלא שרי ר"י אלא כשסתמא בלא מעשה ליכא ריבית, אלא שיש צד שיגרום הלוה שישלם ריבית, אבל אם יכול לעשות מעשה ליפטר מן הריבית, היינו צד אחד בלא ריבית, וכיון דעיקרו ריבית אסור, ואפשר דריבית קצוצה נמי חשיב, וכן בברייתא דר"א הפסיקה על פירות ולא על מעות, ועי' לק' סק"ד בהא דשניהם אסורים ס"ה ב'.

איסור דאורייתא, מיהו גם בפדיו גופה פליגי דלר"י שרי מדאורייתא כה"ג, (ואפשר נמי ליישב עפ"ז דצד אחד בריבית אסור מדאורייתא, וכו"ע מודו דהפדיו בלא גרעון כסף התורה התירתו, ולא נחלקו אלא על השימוש, ודוחק דכיון שבאמת אינו ע"מ להחזיר א"כ לכו"ע השימוש מותר).

ובמתני' דמגלה פי' תו' דלר"מ אמנם אם יפדו ישלם דמי השכירות, אלא שאינו חושש מכך, כיון שכונתם למכור ואינם מתנים אלא מפני קדושת ביהכ"נ, [מיהו לכאור' יותר מדמי ההלוואה לא ישלם, דאין נראה שיש להצריך מדרבנן יותר, וצ"ע], ולא ניחא להו לפרשי אליבא דרבא שאם ירצו יחזירוהו דהיינו שימכרנו להם בשווי דמותר כדאמר ס"ה ב', דעיקר הענין שאם ירצו יחזירוהו לעשות שלא הי' כאן מכר ואין גנאי, אבל שאם ירצו יקנוהו אין מועיל לזה, וכמבואר בקו' הגמ' שם, וגם לא משמע שרבא חולק ע"ז.

בעיקר הטעם דחשבינן לי' ריבית, הרמב"ן הניח בקושיא, ולא ניחא לי' כלל פי' תו' דמצריכו לפרוע תחלה הכל, וברשב"א יישוב דלהכי עשו כן כדי שיהא יותר בטוח במקחו, ונראה גם דלא חשיב פוגם שטרו ע"י האכילת פירות, דהחוב כולו קיים, (ואפשר עוד דהטעם דחשבינן לי' ריבית מפני שתפוס בשדה כנגד החוב, ונמצא כאילו כבר נפרע כנגד החוב, מיהו זו אינה סברא בדאורייתא), ובשו"ע סי' קע"ד ס"פ פסק הרמ"א כפרתו, ועדיין צריך יישוב.

שם א"ל משם ראי' מוכר אוכל פירות הי' כו' נראה דהי' ידוע להם שביתוס בן זונין לא אכל פירות, ור"י סבר דביתוס הי' הלוח כדקאמר מעשה בביתוס ב"ז שעשה שדהו מכר והיינו שדה של עצמו, וכיון שהוא לא אכל הפירות, ש"מ דלוקח אוכל פירות מותר, והיינו דקאמר לוקח אוכל פירות הי'

מעות ובמכר קנה ובתרומה כו' ואף אשה כו' אי לאו משום חליפין, ולפ"ז ריבית קצוצה נמי היא, וא"כ ע"כ ר"י דשרי ריבית ע"מ להחזיר, היינו משום דצד אחד בריבית מותר מדאורייתא, והיינו דמסיים מאי בינייהו לבתר דשמעין דלר"י צד אחד בריבית מותר, [ואין פירושו במאי קמיפלגי אלא מאי נפיק מבינייהו להלכה], דלא משמע שרבא בא לחלוק על שמואל, ור' יוחנן בערכין ובמגילה, והיינו דפליג אביי בהדיה, ולא מפרשין לה כפלוגתא דרבא ושמואל (מיהו יש לדחות שהם נחלקו בעלמא על הבריייתא), ועיקר פלוגתתם הוא במאי דקתני לוקח דומיא דמוכר דהיינו ע"מ להחזיר, וכן מדקתני בזמן וכמש"כ, וס"ל לאביי כיון דע"כ בכלל דברי ר"י דצד אחד בריבית מותר מן התורה אין לחדש פלוגתא נוספת ולומר שבדרבנן התירו ע"מ להחזיר, כיון דבעלמא ריבית גמורה היא, ורבא סבר דאין להתיר מדרבנן כה"ג וע"כ דלא שרי אלא דומיא דמוכר.

ולפ"ז סוגיא דערכין כפרתו דמדאורייתא מודה רבא, ולא אמרו מדרבנן להחזיר בבתי ע"ח כיון שהתורה התירתו, (דהא אינו יוצא בגרעון כסף), ולרבנן היינו ריבית גמורה, ולדידיהו נמי היינו טעמא דלא הצריכו מדרבנן גרעון כסף כיון שהתורה התירתו, מיהו לרבנן עדיף שהתורה התירה איסור ריבית גמורה ואין לאסור אבל לר"י לא השמיענו כאן שום היתר מדאורייתא, ומ"מ חשיב התורה התירתו דזהו סדר הגאולה בתורה, ועי' לק' ס"ד סק"ו, [וכעין זה יש בדם שלא תיקנו בו מעילה מדרבנן, כיון שהתורה התירתו בפירוש, ועוד כיו"ב] ואפשר דה"ז כמין ריבית על השימוש בתוך שנתו קתני ולא על הפדיו שלא בגרעון כסף, ולפ"ז ניחא טפי מימרא דרבא דלר"י היתר גמור הוא דלא אסורוהו כלל ולרבנן השימוש גופי' ריבית, דאפי' ע"מ להחזיר הוי ריבית דאורייתא, ואמנם עדיין אין זה מוחלט שיהא ריבית, אבל לצד הפדיו הו"ל כבר

פי' השני ולא ביתוס (ואפשר שהיו מכירים מי שאכל הפירות), אמרו לו התם ביתוס הי' המלוה ואותו שאכל הפירות הי' המוכר, והכי משמע במתני' ס"ה ב' דביתוס הי' המלוה, דכולה מתני' במלוה קיימא הלוהו, ואמר לו, הרי היא שלו, וכך הי' ביתוס ב"ז עושה, ש"מ דלרבנן ביתוס הי' המלוה, וכיון שהוא לא אכל הפירות, ש"מ דמוכר אוכל פירות, ויש לפרש לפ"ז משם ראי' דר"ל אדרבא משם ראי' לדברנו (ואין כלל בלשון זה עי' תוי"ט סוכה פ מ) ולפ"ז מיושב יפה לשון המחלוקת לוקח כו' הי', מוכר כו' הי' ולא לוקח ועריטב"א, [וע"פ דבריו אפשר לומר דס"ל לר"י שהי' כאן חידוש של ראב"ע ואי במוכר אוכל פשיטא ועי' לק' ס"ק י"ד].

שם רבא אמר ריבית ע"מ להחזיר א"ב, כבר נתבאר לעיל דרבא בביאור הברייטא פליג, דס"ל דמוכר אוכל פירות או לוקח כולו בחד גונא מיירו, וא"כ אין דברי ר"י מתפרשים בצד אחד בריבית, שהרי לצד ההלואה אינו מקנה לו הפירות, דומיא דת"ק, שאם יתן לו תוך ג' שנים הדרא ארעא ופירי, וקאמר דאף בכה"ג מותר ללוקח לאכול, ולפ"ז אפי' נשכח תנא דסבר צד אחד בריבית מותר, אין ליחס כן לר"י, כיון דר"י ודאי לאו בכה"ג מיירי, ולפ"ז מיושב לישנא דרבא אמר ריבית ע"מ להחזיר א"ב, ולכאור' לא הול"ל מאי בינייהו, אלא רבא אמר מודה ר"י שצריך להחזיר, וגם אין מיושב הא דפשיטא לי' הכי בדברי ר"י, אחר דפשטא דמתני' במגלה ובערכין דא"צ להחזיר, אבל למש"כ ניחא דאמנם אין מחלוקתו מסברא אלא בביאור הברייטא.

ודאתאן עלה אפשר דאמנם אליבא דר"י ס"ל לרבא דצד אחד בריבית דאורייתא ור"מ דמגלה הוא דסבר צד אחד בריבית מותר, וסתם מתני' בערכין כותי', וברייטא כרבנן דכיון שאין מחלוקת רבא בסברא דלא יתכן שיהא מי שמתיר בכה"ג, שפיר י"ל דר"מ

סבר הכי, ועי' תו' ס"ד ב' ד"ה ולא, ולפ"ז אפשר לפרש פלוגתא דריבית ע"מ להחזיר בסברא דרבנן דאין להתיר ללוקח בכה"ג משום דמיחזי כריבית אפי' ע"מ להחזיר, [נא"נ שמא לא יחזיר שהרי הלוה מחזיק לו טובה כשלא יתקיים המקח], ושלא ע"מ להחזיר בין לת"ק בין לר"י הוי דאורייתא, ולא נצטרך למש"כ לעיל דריבית ע"מ להחזיר נמי דאורייתא לרבנן, ומש"ה מוכיחין דלר"י צד אחד בריבית מותר.

בשטמ"ק בשם הריטב"א [נוכ"ה בפ"י רגמ"ה ערכין שם בל"ק, ובשם הגאון הביא כפרש"י], כ' לפרש ריבית ע"מ להחזיר דהיינו אם יש איסור ריבית בכה"ג שהוא כמכר גמור, אלא שהוא ע"מ להחזיר, ובאמת הטעם דלא חשבינן לי' כמכר גמור, נראה דהיינו משום דלצד הפדי' אינו נפסד ביוקרא וזולא ולא בשאר קלקולים, ואם הזיקין בידים מסתברא דצריך לשלם, אבל ע"מ שתמכרנו לי בשווי כשיהיו לי דמים, באמת חשוב כמכר גמור, ועיי"ש דלפירושו ניחא מתני' דמגילה ודערכין, וניחא נמי שאין איסור בשאוכל הלוקח ע"מ להחזיר, מיהו לשון הגמ' סתום לפי' זה, דמשמע דריבית הוי לכו"ע אלא הנדון ע"מ להחזיר, וביותר במגילה ובערכין דמסיים מ"ס ריבית ע"מ להחזיר מותר ומ"ס אסור, דהול"ל מ"ס ריבית הוא ומ"ס מכר הוא, ועוד לפי' פליג רבא אשמואל, אבל אם נפרש דמדאורייתא מודה רבא ניחא דס"ל לשמואל שאין לגזור אליבא דר"י, ואפשר נמי דאם נוטל מעות במקום פירות חשיב כמחזיר הפירות במקום המעות, ועוד דפשטות הברייטא ס"ה ב' דאמנם שניהם אסורים ולא אמרי' שיאכלו על תנאי, ועמש"כ לעיל דאביי נמי מודה בזה, (ולמש"כ לעיל לפרש אליבא דרבא דבזמן שהלוקח אוכל פירות היינו מספק כמו לת"ק, לא יתכן לפי' הריטב"א). – שו"ר במלחמות כ' דלרבא תנא דמתני' לאו היינו ר"י, ותנא דמתני' ודברייטא פלוגתא אחריתי

שנתקשה בב"י סו"ס קע"ב בדברי הסה"ת שכ' דלא הוי אלא א"ר, והק' הא לרבנן צד אחד בריבית הוי ר"ק, ולמש"כ לא קאמר רהבדרי"י דהוי צד אחד בריבית, אלא דלר"י צד אחד בריבית מותר, הוה שרי הכא אפי' בדמים הללו, [וכן הא דתלי שמואל (ס"ג א') בדרי"י, היינו לענין ריבית דרבנן] שו"ר בסה"ת שער מ"ו ח"ד אות כ"ג ושם מעתיק דברי הראב"ד שתירץ ד"ל דאף בהלוהו על שדהו ואמר לו כו' אסור, אלא דקנה, וע"ז מסיים דאין זה אלא א"ר, וז"ל גם תירץ [הראב"ד על הק' מ"ש מהלוהו על שדהו], דאי נמי קנה אמרי' אבל איסור ריבית מיהא איכא, [ועי' בשטמ"ק בשם הרשב"א מ"ש ע"ז] מיהו ליתא אלא אבק ריבית שהרי ע"י מכר הן באין, עכ"ל, [שו"ר דכונת הב"י למ"ש בח"ג סוף אות כ' ע"ש] ומ"מ לא שנא בנדון צד אחד בריבית דהתם הצד של הריבית הוא ע"י הלוואה, וכבר העיר בזה במקום מים חיים הנדפס בגליון השו"ע עיי"ש, וע"ע ברשב"א ס"ז א'.

ד. שם תודה צד, וי"ל דלא חשיב צ"א בריבית אלא דבר שיש ביד מלוה או ביד לווה כו', מקור ד"ז הוא מהא דמוקימנן לק' ס"ה ב' הא דשניהם אסורים דלא כר' יהודה, וכמ"ש בשטמ"ק בשם הרא"ש דלר"י שרי לוקח לאכול מפני שיכול להביא מעות ולהשלים המקח, והרי הלוקח הוא המלוה ואפ"ה כיון דבדידי' לבטל הריבית מותר, וצ"ע טעמא דמילתא היא כיון שאין ביד הלוה לבטל הנשך, הו"ל ריבית מעלייתא, דמה בכך שיכול המלוה שלא ליטול הריבית, (לעולם יכול המלוה לוותר על הריבית) ואמנם לא דמי לכל וויתור על ריבית כיון דכאן אינו מבטל הנתינה, אלא משנה אותה נתינה להיתר, אבל בגדר הדאורייתא לא מסתבר כ"כ לחלק, וקצת משמע דמפרשי מפני שיכולים לעשות על היתר לא חשיב שקצצו ריבית, וכיון שהמעות למכר גמור ניתנו חשבינן האפשרות של ההלוואה כצד רחוק וכל שסתמו למכר

היא אם בכה"ג שהתורה נתנה אפשרות פדיון אם זה מחשיבו הלוואה או מכר, (א"נ לא פליגי עיי"ש), ונראה דדוקא בדין הפדיו' של התורה פליגי, אבל בעלמא אם מתנה שיוכל לפדות בסף שנתן אפי' יוקר, חשוב הלוואה, ולפ"ז ההיא דמגילה אתיא כפרתו', ואפי' נימא דלעולם הך מכר אבק ריבית הוא מ"מ צריך להחזיר.

ג. שם צד אחד בריבית מותר, ברש"י לעיל ס"ב ב' פ' דספק אם יהיו פירות משוי ל' ריבית שאינה קצוצה, [מיהו יש לדון בזה כיון שיכול למכור ספק זה ונמצא שזה שוה כסף במוחלט], ולפ"ז כ"ש ספק התלוי ברצון הלוה דלא חשיב ר"ק, ונראה דהכא גרע דלצד שזה מלוה הריבית קצוצה והו"ל צד אחד במלוה עם ר"ק וצד אחד במכר, ואע"ג דמ"מ נתינת המעות הם בספק ריבית, מ"מ כיון דלגבי הלוואה הו"ל ודאי ריבית, לא חשיב הספק מכר ספק בהלוואה, דאף דמעשה הנתינה מסופק אבל מעשה ההלוואה מוחלט בריבית, וקרינן ב' לא תתן לו בנשך, ולענין איסור דרבנן הסברא הפוכה דהלוואה מוחלטת עם ספק ריבית יש לאסור טפי, וזהו שפרש"י דמשום צד אחד מכר שרי ר"י, דכיון שאין כאן הלוואה ברורה שפיר אוקמוה אדאורייתא, ומש"ה תו' ממשכן לו בית דהוי ודאי הלוואה וספק ריבית י"ל כמש"כ לעיל סק"א דבכה"ג חשבינן ל' כספק מכר כיון שאינו צריך להחזיר הדמים, ועיי"ש עוד, שו"ר בתו' מגילה כ"ז ב' ע"ש.

וזהאמור בההיא דמשכן לו בית לכו"ע לא הוי ר"ק, כיון שהריבית בספק, ועדיף מספק שלא יעשו פירות, כיון שתלוי ברצון הלוה, והא דמדמינן לה לר"י, לפרתו' היינו מפני שהספק תלוי בו וזה יש להתיר אפי' בודאי הלוואה גם מדרבנן, ולפרש"י משום דחשיב צד מכר, וכמו שלא גזרו בהלוהו על שדהו מה"ט, יש להתיר גם כאן, אבל לאו למימרא דרבנן ר"ק הויא, וצ"ע מה

ואסרינן הפירות וזה אינו מוזכר במשנה כלל, ועו"ק לר"ה היכי סתים תנא אסור על איסור אכילת פירות לוקח הא בלאו איסור ריבית נמי לא יהיב ללוקח כיון דא"ל לכי מיייתת קני, (ואם נותן לו רק אם לא יקנה א"כ ר"ק היא), ולכן נראה דאסור דמתני' לאו אאכילת פירות קאי, ואפשר דמכר לו את השדה פירושו בכך וכך ומיירי בקומץ עמו שאפי' יוקרו יתן לו במחיר זה, וקאמר דכיון שאינו גומר המכירה רק לכי מיייתת, לרב הונא, וזווי הלואה גבי' הו"ל קוצץ בשכר ההקדמה, ואסור, [ולא דמי לפוסק על הפירות שמתחייב מיד במי שפרע, אי לא מיייתת לי'], א"נ אסור להויל גבי' בשכר ההקדמה, לרב הונא, ועי' לק' ס"ק י"ג (ד"ה ויש) וכן אסור להוקיר בשכר ההמתנה לרב ענן, וקמ"ל דאע"פ שאינו קובע זמן פרעון ואפשר שיתן לו מיד ואפ"ה אין המחיר משתנה בין יתן לו מיד או אימתי שירצה מ"מ חשיב הלואה ואסור להוקיר כיון שכשישלם תחול המכירה מעכשיו, והו"ל כאם לגורן כו', ועוד מתפרש אסור לנהוג בהיתר כמוכר ולוקח אלא אסור בכל איסורי מלוה דהיינו שלא ידור בחצרו חנם, דלא מכר הוא.

עוד אפשר דאמנם לרב ענן אסור דמתני' אאכילת פירות קאי, ולדידי' ניהא טפי דשפיר נקט לשון אסור על עצם המכירה דאצלו מי שתהי' השדה אסור, ואע"ג דהמכירה שריא כשמשלשין הפירות, מ"מ סתם מכירה אינה מתפרשת בהשלשת השדה ושפיר קתני אסור וניהא לי' טפי לפרושי מתני' בא"ל קני מעכשיו כדקתני וטול את שלך, אבל ר"ה קשיא לי' לפרושי הכי לשון אסור כיון שאינו מוזכר על אכילת הפירות, ולכך מפרש אסור על פסיקת המקח, דאסור לקבוע המחיר או להויל בשכר הקדמת המעות, והא דנקט וטול את שלך, נראה דרמזו בזה שאפי' הוקר יתן לו בכמה שפסקו דכיון דלגבי יוקרא ידיה הוא שייך לומר את שלך דהמותר כבר נסתלק, (מיהו אם הוול לא יביא שאר המעות) מיהו

שרי, ודוחק, ולכא' י"ל דאמנם אף לר"י לוקח אסור לאכול, והא דאמרי' דלא כר"י היינו במה ששניהם אסורים, דלר"י מוכר מותר לאכול בהמתנת המעות ללוקח כיון שביד הלוחה שהוא הלוקח לבטל הריבית, וכן פרש"י בגמ' שם צד אחד כו' כיצד אם מוכר אוכלם כו', וכן נראה למש"כ לעיל ריש סק"ב דלא שרי ר"י אלא כשסתמא אין בו ריבית, אלא שהלוחה יכול לחדש צד שיהא ריבית, דכיון שכל פעולת הריבית מתחדשת ע"י הלוחה לא חשיב כלל נתינת כסף בנשך, (והיינו לשון צד אחד כלומר יש אפשרות שיהי' כן), דלפ"ז נמי דוקא מוכר מותר דכיון שאם לא יוסיף הלוחה ליתן מעות, הרי המוכר אוכל משלו, כשהלוקח גומר מקחו הוא מחדש את ענין הריבית, אבל לוקח לכו"ע אסור.

שם ול"ד לסאה בסאה שתלוי בשער כו' משמע דספק שאינו בידם חשיב טפי ריבית, ואילו בספק אם יהיו פירות בשדה פרש"י לעיל ס"ב ב' דלכו"ע הוי אבק ריבית, ועי' מה שנתבאר בזה לעיל סק"ג.

ה. ס"ה ב' מי אוכל פירות כו' יעוי' ברא"ש שפי' דאסור דמתני' קאי בעי, ויש לעי' לר"ה מה מקום יש לדון שהלוקח יאכל פירות, הא בין כך ובין כך דמוכר נינהו, וי"ל דשריותא מוכר קמ"ל דבלמא נתן לו מקצת דמים קנה מיד הכל כדתניא מ"ח ב', והי' מקום לומר דניכר שבשכר המתנת המעות, המוכר אוכל, והתשובה לזה דאמנם ודאי מפני ההמתנה אוכל פירות, אבל הפירות שאוכל ידידי' נינהו שמפני ההמתנה אינו מוכר עדיין.

ברם לשון מי אוכל פירות משמע שזה נדון נוסף ולא משמע דזהו האסור דקתני במתני', דהול"ל ר"ה אמר מוכר אוכל פירות, ר"ע אמר שניהם אסורים, ועוד דלשון אסור דמתני' משמע שהמקח עצמו אסור כדלעיל ואם לגורן ב"ב מנה אסור, ואנן שרינן המקח

ל' פירות, שהרי אם יבטל המקח יחזיר לו מעותיו, [ועמש"כ לעיל בתוד"ה ר"ה].

שם מאן תנא שניהם אסורים, אבל אמתני' לא קאמר, ובפשוטו י"ל משום אוקימתא דר"ה, ולמש"כ לעיל סק"ד דאף לר"י לוקח אסור, א"כ אף לאוקימתא דר"ע דאיירי במעכשיו מ"מ י"ל דאסור אלוך קאי ואתיא ככו"ע, (מיהו לרבנן מיושב טפי לשון אסור וכמש"כ לעיל), וכן למש"כ דלכו"ע האי אסור לאו אאכילת פירות קאי, אתיא שפיר מתני' כר"י, והכי מסתברא דסתם מתני' אית לן לאוקומה כר"מ מגילה כ"ז ב', וכסתם מתני' דערכין, (מיהו עמש"כ לעיל סק"ב בההיא דמשם ראי' כו' דסיפא דמתני' דלא כר"י).

שם שניהם אסורים אין לפרש לאכול באופן מוחלט, דאם התנו שהלוקח אוכל באופן מוחלט א"כ היינו קני מעכשיו, (ולא דמי להלוהו על שדהו דאפי' נתן לו לאכול במוחלט, אין כאן מכירה), ואם המוכר א"כ היינו לכי מייתת קני ומבואר דאפי' ע"מ להחזיר אסור, ואף לאוקימתא דאביי הכי הוא וכמש"כ לעיל סק"ב וכ"מ מדרהבדרי' דנקט לשון צ"א בריבית דהיינו כאביי, ומפרש הא דשניהם אסורים כרבנן, [שור' בנמו"י משה"ק על הרשב"א עיי"ש].

שם דלא כר"י כו' יעוי' לעיל סק"ד כתבנו לפרש דאף לר"י הלוקח אסור, דרק צד אחד בריבית שרי ר"י אבל הכא במצב זה הנתינה בריבית, אלא שיכול לעשות צד לבטל הריבית, ואע"פ שבדרך הרגיל הוא עשוי להשלים המקח מ"מ לא שרינן בכה"ג, ואפשר שזו סברא דאורייתא, ועוד דמה שביד המלוה לבטל ודאי שאין להועיל, דמ"מ הלוה מקבל הכסף בנשך, אבל התו' ס"ג א' פשיטא להו דאף להיתר הלוקח קאמר דלא כר"י, והדבר צ"ע בסברא, ועפרש"י דנקט רק מוכר.

שם דאי כר"י האמר צד אחד כו' לכו"ע איירינן הכא בריבית ע"מ להחזיר, דהא

לשון מי אוכל פירות מיושב יותר לפי' קמא, וע"ע מש"כ לק' בגמ' מאן תנא שניהם אסורים.

שם ולא פליגי, פי' בדין אכילת פירות, כי אם בפירושא דמתני', אלא דאגב אורחיהו אשמועינן דין אכילת הפירות, כל חד כאוקימתא.

שם תוד"ה ר"ה, דאמתני' קיימי דקתני הבא מעות כו', בפשוטו י"ל דמדקתני ונתן לו מקצת דמים משמע שהאיסור תלוי בזה, ואי בא"ל זוזי הלוואה (והאיסור רק על המוכר) מה בכך שנתן מקצת דמים, [שור' דיש בזה קצת חידוש עמש"כ בגמ' ומ"ש תו' ולא משמע להו טול כו' נראה דהיינו משום דהלשון משמע דיש צורך באמירתו זו ואי במשכון פשיטא, ועוד דהול"ל אימתי שתביא מעות תטול את שלך, א"נ כל הלשון משונה דהול"ל ומשכן לו את השדה על השאר, וכי צריך לבאר לנו מהו משכון, ולמש"כ דאם האיסור מתפרש על אכילת פירות היינו ששניהם אסורים, דרק בכה"ג שייך לומר אסור על המקח, אבל אם רק אחד אסור ע"כ היינו בעצם המקח לא שייך כלל לאוקומי בזווי הלוואה, ואי למימר דאסור להוקיר היינו רישא דאם לגורן.

שם גמ' פעמים ששניהם מותרים דא"ל קני כשיעור זוזן, יש לפרש דומיא דאינך דאי הדר ב' ולא מייתי שיעור זוזי דכל השדה בטל כל המקח, מיהו אינו בטל אלא מכאן ולהבא, דאי במכר חצי השדה מכירה מוחלטת פשיטא, ועוד דא"כ לאו נתן מקצת דמים הוא, ולא שייכא במתני'.

שם פעמים שהלוקח מותר כו' וזוזאי ליהו הלוואה גבך, גם כאן יש לפרש דאי לא יהיב ל' לבסוף בטל מקח, ומ"מ לא דמי ללכי מייתת קני מעכשיו, דרק מכאן ולהבא בטל מקח, ולפ"ז יש כאן חידוש בנתן מקצת דמים דלא אמרי' שבשכר נתינת המעות יהיב

וא"כ אין כאן צד ריבית כלל, ובאמת הדבר קשה לומר דכל דסליק לא"י צריך להמתין עד שיתברר אי מיתדר לי' שם, [ועי' ט"ז שכ' משיוולד הספק ולכא' היינו לענין איצטרכו לי' זווי, מיהו אפשר כונתו דאף באדעתא למיסק וכו', בעינן שתהא רעותא ולפי"ז ניחא קצת] ובפשוטו אוכל בנכייטא דשיים כולה פירי, וע"כ שגם הרשב"א מודה בזה דבנכייטא גמורה ליכא מאן דאסר וצ"ע א"כ במאי קיימינן וצ"ל דמייירי שמתנה עם המוכר שישלם לו תחלה כל החוב, [שו"ר בט"ז סי' קע"ד סק"ד שתמה בזה, ועחו"ד שם, וכונת הט"ז נראה כמש"כ דהכא לעולם חשיב ואנכה דהא ליכא טעמא דלעיל, וצ"ע גופי' תנא תרויהו].

יש לעי' בהא דמשלשין הפירות והם שוים כמחצית החוב ובא הלוקח עם חצי החוב ורוצה לשלם ביחד עם הפירות אי ייבנין לי', ובפשוטו בגונא דמתני' אין ספק שהרי אין המוכר מעונין בביטול המקח, ואפי' חוזר בו עתה, מ"מ לאו אדעתא לעכו"ב ללוקח הושלשו, אבל בהלווה על שדהו שכ' תו' דאוכל ע"מ להחזיר כדי להכביד על הלוה, יש לדון דאף תנאי ההשלשה הוא באופן זה, וכ"כ בחו"ד סי' קע"ד ביאורים סק"ד, ומ"מ הי' נראה יותר להקל, ורק כשהלוקח אוכל הפירות נחדש סברא זו, אבל לא בשליש, וצ"ע.

ז. שם משכן לו בית משכן לו שדה כו', יש לעי' ל"ל משכן לו, הא ה"ה כשא"ל כשתרצה למכור שדה זו או בית זה לא תמכרם אלא לי' כו', וי"ל דבלא משכן אף בשוייהן אסור דגם טובה זו שלא ימכרנה אלא לו, אסור, ואף שאינה שוה מעות, מ"מ לא גרע מריבית דברים, אבל במשכן הו"ל איהו קודם בלא"ה כדאמר ס"ח א' למאי נפ"מ לדינא דבר מצרא, ואין להקשות א"כ פשיטא דבשווייהן מותר, דהיא גופה קמ"ל דמשכן הו"ל כבר מצרא, [מיהו הרמב"ם בפ"ז מה"מ

לרבנן בהכי קיימינן שאם לא יגמור המקח הדרי פירי, ואף אם לר"י מותר שלא ע"מ להחזיר מ"מ האכ אגונא דרבנן קיימינן, ואם נימא דרהבדר"י כרבא יש לדקדק דלרבא נמי צד אחד בריבית מותר מדאורייתא לר"י, ולכך שפיר נקט האי לישנא לענין היתר ע"מ להחזיר כיון דזהו טעם ההיתר וכמש"כ לעיל סק"ב.

ו. כ' בנמו"י בשם הרשב"א דכיון דקיי"ל ריבית ע"מ להחזיר אסור, לפיכך בדובין ולא איצטרכו לי' זווי דאמרינן דהדרי זביני וא"נ בדובין אדעתא למיסק לארעא דישאל כו' לא אפשר ללוקח למיכל לפירות ואפי' בתנאי עד דידע לי' דליקום לי' זביני כו', ולכא' יש לדון בזה דלא דמי מכמה טעמים, חדא דכל כה"ג אין המקח בספק, ואינו אוכל בשכר מעותיו, דביטול המקח הוא ענין מחודש שעלול להיות, ואין השלמת המקח חלה כשיתברר דסליק לארעא דישאל, (תדע דאי לא סליק ולא הדר כ' מסתברא דלא בטל מקח), ועוד דלא ראו חכמים לגזור אלא במקח שיש שם הקדמת מעות או המתנת מעות, דכיון דצריכי לזווי יש כאן ענין הלואה, אבל במקח שאין המוכר נוטל המעות כדי להשתמש בהם בינתיים, דאם יבטל המקח מפני שאינו צריך לזווי יחזיר לו מעותיו מיד, וכן אי לא סליק לא"י, ואע"פ שיש לו מעות של הלוקח אין ע"ז שם הלואה דלא ניתנו להוצאה אלא מפני צד המקח, ואם יתברר לו מיד דא"צ לזווי אפשר דחייב להחזיר אותן מעות עצמן דלא קנה כלל, ועכ"פ ודאי שאסור להוציאם ולהחזירם לאח"ז, (ועוד דאף במוכר בהמתנת המעות דרך הוא שהלוקח אוכל פירות בכה"ג) ועוד דבכה"ג ליכא הטעם שכתבו תו' ס"ג א' לאסור ע"מ להחזיר דהתם התנאי הי' שישלם לו תחלה כל המעות, ועשה כן כדי שיזכה בשדה אם לא יוכל לפרעו, וכמ"ש הרשב"א שם, אבל הכא ודאי שינכה לו מן הדמים ולא מצי הלוקח לעכב כלום,

שם בדמים הללו אסור, בסה"ת כ' דאבק ריבית הוא דהוי, משום דדרך מכר הוא, ויש לפרש כונתו משום דאזולין קא מוזיל גבי ואינו מוסיף בתשלומין, אלא שמוכר לו הבית בדמים הללו, א"נ כיון דלצד הריבית אינו חייב להחזיר הדמים, הו"ל כמכר כיון שמקבל המעות כתשלומי הבית ולא כחוב, ולפ"ז מסתברא דאפי' הוזל נוטלו בדמים הללו, ואינו יכול לחזור בו, ועי' לעיל סק"א, עוד י"ל דכל שהריבית בספק לא חשיב ר"ק וכמ"ש רש"י ס"ב ב', וכבר נתבאר בזה לעיל סק"ג, (מיהו בשטמ"ק בשם הריטב"א כ' דהוי ר"ק).

וב"ז אף לרבנן דר"י דצד אחד בריבית הוי ר"ק, ולפ"ז י"ל דאף לרבא דר"י לא שרי אלא ע"מ להחזיר, ה"מ בריבית דאורייתא דמדרבנן מחמירין חד דרגא, אבל בריבית דרבנן כיון שנוסף הטעם דצד אחד בריבית לאו דאורייתא מותר לגמרי לר"י, וה"נ אשכחן לעיל ס"ג א' דשמואל קאמר דאליבא דר"י עושין אמנה בדמים, ובפשוטו יש לקיים הדברים אף אליבא דרבא, והיינו דכיון דצ"א לאו דאורייתא ממילא יש להקל יותר בדרבנן, מיהו יש לדחות דהתם כע"מ להחזיר חשיב, כיון שאינו נוטל יותר ממה שחייב לו בפירות, א"נ י"ל דכל אזולין במכירה כע"מ להחזיר חשיב כיון שאינו מוסיף בפרעונו.

שם מאן תנא בדמים הללו אסור ארהבדר"י דלא כר"י כו' בתו' הרא"ש בשם ר"מ כ' דכולה חדא ברייתא היא דתני ר"ס בבי ר"ח מדלא קאמר ת"ר, וא"כ מרישא שמעינן דהאי ברייתא דלא כר"י, ויש לעי' א"כ הני תלת דלא כר"י ל"ל, ובלא"ה נמי צריך טעם, [ואין לומר דס"ל הלכה כר"י וקמ"ל דלאו הלכתא נינהו, דהא ר"ה ור"ע, דלא כר"י], ונראה דג' ענינים אשמועינן אליבא דר"י א. ריבית ע"מ להחזיר, דהא רישא בע"מ להחזיר, ופליגי, ב. צד אחד בהלוואה והיינו משכן לו בית, א"נ קמ"ל דאף שלא ע"מ להחזיר שרי

ה"ז כ' דמיירי כשהמוכר אוכל פירות ועי' ראב"ד בשטמ"ק וצ"ע בזה בדיני משכנתא דיש מקום לומר דמשכנתא שמשלשין הפירות לא משוי למלוה ב"מ כיון שאינו משתמש בשדה כלל, ואינה שכונה גבי' ויש לדון אם באמת מותר בכה"ג אפי' בשויהן ועי' לק' ס"ק י"ב, ובחוו"ד סו"ס קע"ב ראיתי שהק' אי בשויהן פשיטא ב"מ הוא, ותירץ דבשויהן של עכשיו קאמר דאפי' הוקרו נותן לו כשער של עכשיו, וצ"ע בזה לדינא דכיון שלא חל מעכשיו כלום הו"ל בשכר מעותיו, שו"ר בלשון הראב"ד והרשב"א שבשטמ"ק ומשמע מדבריהם דבשויהן היינו בשעת המכירה (שהראב"ד כ' בדמים הללו אפשר שישה יותר, משמע דבשויהן א"א שישה יותר, וברשב"א נמי משמע שהאיסור מפני ששה יותר כשעת מכירה שכ' ואפי' השה מותר ועי' לק' ס"ק י"א).

ועוד נראה דכיון דאיירינן בקונה רק כשירצה למוכרם, ולא מעכשיו, א"כ בלא משכן הו"ל אסמכתא ואפי' הלווה על שדהו כה"ג אסור, לר"ה ולר"נ ס"ו א' וכמ"ש שם תו', וא"כ אין חידוש בדמים הללו אסור, ומש"ה נקט משכן, מיהו למאי דהדר בי' ר"נ אין מעלה במשכן דלר' יוסי לעולם קנה ולרבנן ל"ק אפי' משכן, מיהו שפיר אשמועינן דאף דמיחזי כעין מקח (וכמ"ש תו' שם) אסור.

שם כשתרצה למוכרם כו' בדמים הללו אסור, נראה דבלאו איסור ריבית אפי' למ"ד אסמכתא ל"ק, הכא מתחייב למכור לו בדמים הללו, כיון שבשעה שרוצה חל המקח, ואז חל מיד והו"ל מעכשיו, ועוד דאין כאן אסמכתא כיון שבשכר ההלוואה מתחייב כן, ושכר ההלוואה שוה כך, ולא דמי להלווה על שדהו דהתם אם אי אתה נותן לי קאמר, והיינו שקונס עצמו באסמכתא, אבל הכא בשכר ההלוואה פוסק כן, ועי' לק' סק"ט.

שאני קוצב עתה, וגם הול"ל ההם, מיהו כ"ז יש לדחות דאיירי בממשכן לו בשעת ההלואה, ושפיר קיצר התנא.

שם בא"ד דכשדחוק אותו מלוה כו' פי' כגון דאית לי' ללוה זוזי או מטלטלין דלא מצי לסלוקי למלוה בקרקע, ולא ניחא לי' למוכרם, דאי בלית לי' אלא האי קרקע שפיר מסלקו בחלק מן הקרקע השוה כנגד החוב, דאין נראה לומר שזה חשיב כמוכרה, וצריך למוכרה בדמים הללו.

שם ואפי' למאן דמוקי לה בלא מעכשיו כו' לכאור' אין בזה מחלוקת מדין ריבית אלא לענין אי מתני' ר"י או ככו"ע, אבל מדין ריבית לכו"ע אף בלא מעכשיו מותר, כדמוכח מר"ה ור"ג, וכ"כ בריטב"א, ועי' לק' ס"ק י"ד.

שם אינו עושה משום ריבית אלא מילתא בעלמא כו' שמחל לו בחנם, צ"ע א"כ ריבית מאוחרת הוא, וצ"ל כונתם דכיון שאינו עושה משום הכרח ריבית, מסתמא ניחא לי' לטובת עצמו בהכי, דהא לא איירינן בעושה טובה למלוה ברצונו שהרי מהכרח הסכים לתנאי דאם אי אתה נותן לי, ויש לעי' א"כ אסמכתא נמי לא להוי כיון שיכול למוכרה בשווייה, ונמצא דלא גזים במכירתו, שאם אינו מוכרה מסתמא ניחא לי', וי"ל דהאסמכתא היא על עצם מכירת ביתו, דגזים בזה שיצטרך למכור ביתו אם לא ישלם למועד שקבעו, וכ"מ מדלא הוכיחו דאיירי במוכר בפחות מהא דתלי לה באסמכתא, (אלא מדקאמר כנגד מעותיו) וכ"כ הרמב"ן לק' ס"ו א' עיי"ש, ולע"כ בסוגיא דאסמכתא.

והנה ודאי דגם הכא מצי לאשכוחי טצדקי להנצל ממכירה זו, כגון שימכור לאחר לאח"ז ובינתיים יחזיר לו המעות, דאחור הפרעון תו לא מיחייב למכור, דכבר ליכא דמים הללו [ועי' לק' סק"ן], ועיקר כונתם דהכא האיסור מפני הדמים הללו כדקתני בשווייה מותר, וכיון שהמלוה רוצה להרויח

ר"י בריבית דרבנן וכמש"כ לעיל, ג. מכר לו בית כו' דהוי ר"ק ומ"מ שרי ר"י בצד אחד בריבית, ולפ"ז רק בדין השלישי של רהבדר"י קמ"ל דלא כרבא, דלא מסתבר כלל לאוקומה בע"מ להחזיר.

ברם יש לדייק דבדינא דמכר לא קאמר מאן תנא החזירם לי אסור כדקאמר באינך מאן תנא שניהם אסורים, מאן תנא בדמים הללו אסור (ועפרש"י) ואפשר דבאמת אף לרבא כולהו דלא כר"י דלדידי' לר"י אסור בהחזירם לי, (מ"מ ליכא למיסתם אסור כיון שיכול לאכול ע"מ להחזיר ועוד י"ל), מ"מ ברייתא דלא כר"י דלדידי' אין חידוש בסיפא דאחזירם לך, בשלמא לרבנן דבהחזירם לי אסור מדאורייתא איצטריך לאשמועינן שלא גזרו רבנן באחזירם לך, אבל לר"י מיותר ד"ז, ולפ"ז י"ל דמש"ה לא פירש רהבדר"י בדבריו מאן תנא אסור, דלרבא הרא"י היא מכל הדין ולא מהאיסור, ולפ"ז ניחא דאתיא דרהבדר"י כרבא, [ומיושב לשיטת הרשב"א דלאביי ע"מ להחזיר מותר עי' נמו"י, אבל למש"כ דאף לאביי אסור לא שייכא בכללא דיע"ל קג"ם כיון דקי"ל כרבנן ואליבא דידהו ל"פ], ודוחק ועדיין צריך יישוב מרווח יותר.

ח. **שם** תוד"ה לא, מה שפי' בקונטרס כו' להוסיף על מעות הללו כו' לפנינו ברש"י כתוב על מעות הלואה ונראה שפי' דמים הללו, המעט מטבעות שמראה לו בידיו, דעי' שימחול לו החוב ימכור לו השדה במעט מעות, וכ"מ בלשוננו ז"ל, מיהו אפשר דפסק עמו באופן זה, מה"ט שפי' תו' אבל לא שהוסיף רש"י מסברא הדמים מועטים, [ולפ"ז אפשר דמעות החוב לא ניתנו לקנין כלל].

ונראה דהא דלא פרש"י וכן ש"פ בדמים הללו של ההלואה היינו מפני שלא הוזכר בביריתא ענין ההלואה, כי אם משכן לו, וכיון שאין דמים הללו מתיחס אדלעיל ע"כ לפרש על דמים שלפניו או שאומר הללו

שנים ומוכרה לו בתוך הזמן בדמים שהמלוה נותן לו עבור המקח, דמלוה כדקיימא קיימא, אבל ודאי באומר בדמים הללו שיהיו דמי ההלוואה לשם מקח דליכא הלואה כלל כיון דקאמר מעכשיו, פשיטא דמותר וכמ"ש תו' והרא"ש, ומ"ש הואיל ולא פסיקא מילתא דזביני ר"ל לאפוקי הלווה על שדהו שאינו תלוי בדעתו.

וב"מ בחדושי הראב"ד [הובא בשטמ"ק] בפי' הסוגיא דאף משחל המכר עדיין החוב קיים, שכ' דאיירי באוכל השדה בנכיתא [ודלא כהרמב"ם שבעל הקרקע אוכל פירות], ועכשיו אחר המכר רוצה לאכול בלא נכיתא מכח המכר, וע"ז קאמר דאסור עיי"ש, מיהו שם נראה דמיירי בלא מעכשיו, דמשמע שהשנה הראשונה שאכל בנכיתא אינה חוזרת, ורק מכאן ואילך הנדון, ומבואר מזה דאפ"ה לאו אסמכתא היא וכמשנ"ת לעיל.

י. ביישוב הקו' מ"ש משכן לו, מהלווה על שדהו, נאמרו בראשונים ז"ל ג' תירוצים עיקריים, א. תירוצ' הרשב"א בשטמ"ק [ולפנינו בחדושי הרשב"א ס"ו א'] דבהלווה לא הוי בשכר המתנת המעות דאי יהיב ל' רגע קודם אינו מוסיף כלום, ועל רגע זה לא יהיב ריבית כלל, אלא קנס הוא דאי לא יהיבנא לך הרי היא שלך, ב. תירוצ' הראב"ד דבהלווה על שדהו כיון שהמכר מוחלט מעכשיו הו"ל תנאי מכירה ולא חשיב הלוואה, ג. תירוצ' התו' דבהלווה על שדהו יכול למוכרה לאחרים, משא"כ הכא, ועי' סק"ח מש"פ בכונתם, ונראה דאין הכרח דפליגי דיש מקום לראות כל תירוצ' מהם שהוא היישוב הפשוט ולהכי נקטוהו, דהנה התו' מתרצים דבהלווה על שדהו אין נדון של ריוח בהוזלת השדה, וא"כ לא שייכא כלל בנדון ריבית בדבדמים הללו, כיון שאין כאן ריבית, וביאור דבריהם כמשנ"ת לעיל סק"ח דכיון שיכול הלוה למוכר שדהו בשווייה ולפרוע למלוה, ע"כ שהתנאי של אם אי אתה נותן לי, אינו כדי להרויח

המעות אסור, אבל התם הנדון על עצם המכירה שאינו חפץ למוכר שדהו, וכן המלוה אין דעתו על ההוזלה אלא שאינו רוצה למטרך בתרי' בדינא ודיינא, ולכך עשה לו שדהו מכר, והראי' דאילו לענין המחיר בקל יכול למוכר לאחר ולפרעו, ולא שזהו עיקר הטעם, אלא שזו הוכחה לביאור הענין, משא"כ בדמים הללו שעצם המכירה תלוי ברצון הלוה, והמחיר לא.

ט. הראב"ד בפ"ז מה"מ ה"ז הק' בשווייהן דמותר [כ"מ במ"מ, וכ"נ ל' הראב"ד] הא הו"ל אסמכתא, וצ"ע מאי קשיא ל' הא כיון שתלוי ברצונו למוכרם אין כאן אסמכתא, ואפי' לענין בדמים הללו שפוחת מדמיהם י"ל כן שכשמחליט למוכרם יודע הוא שע"י כן הוא מחליט, ואפי' נימא דאסמכתא התלוי במעשה נמי חשיב אסמכתא (עי' רמב"ן ב"ב) ה"מ כשאין התוצאה באה כאחת עם המעשה הנ"ל, אבל הכא ע"י המעשה כמקנה עכשיו מדעתו, מיהו בזה י"ל דע"כ אנוס הוא למוכר, שהרי אינו רוצה למוכרם בדמים הללו, ומ"מ הוא מוכרם, וגם המלוה על סמך זה עשה התנאי וכמ"ש תו' ד"ה לא, וכיון שהחלטת המכירה אינה מרצונו חשיב אסמכתא, מיהו לדעת תו' וש"פ נראה דלא חשיב כלל אסמכתא ומהטעם שכתבנו, ועוד דמה שמתחייב בשכר ההלוואה חשיב ששזה כן, וכ"ז בפוחת מדמיהן אבל בשווייהן והוא רוצה למוכרם מאי אסמכתא איכא, ומלשון הראב"ד נראה דעל חלות הקנין הוא דקשיא ל' דכיון שאינו יודע אם יחול, אין מקח חל בדמים שנתן, וצ"ע בדיני אסמכתא.

והראב"ד תירץ וז"ל ומסתברא בדא"ל מעכשיו ואפ"ה בדמים הללו אסור הואיל ולא פסיקא מילתא דזביני, ונראה דמפרש בדמים הללו כמו בכך וכך, וכ"מ במ"מ וכשפסק דמים ידועים אסור כו', ולכך חשיב לה הלוואה אפי' במעכשיו, וכגון שהחוב יותר מן הקרקע, א"נ כגון שהלווה לעשר

מהטעם שכ' תו', (וע"ע מה שכתבנו בסוגרים בסוה"ד הסמוך).

בלשון הרשב"א מבואר דכשתרצה למוכרם היינו אף לאחר הפרעון שמתחייב כן לעולם, וצ"ע דלשון משכן לו משמע דוקא בזמן שהם ממושכנים, וכן בדמים הללו מתפרש בפשוטו בדמי ההלואה (מיהו עמש"כ סק"ח ד"ה ונראה) וזה לא שייך אחר הפרעון, ועוד דבשו"ה אמאי מותר בשלמא במשכן לו בלא"ה דינו למכור לו ראשון משום בר מצרא כדאמר ס"ח א' ועי' לעיל סק"ד, אבל אמאי שרי להתחייב למכור לו בשכר ההלואה, ועכ"פ כריבית דברים ודאי חשיב [ועי' ט"ז סי' ק"ס ס"ק כ"ב ובפוסקים שם], ודעת תו' והראב"ד ודאי ל"מ כן, ויתכן שאין כונת הרשב"א לפרש כן בברייתא, אלא לבאר שהנדון הוא בשכר ההלואה, ולא קנס על שאינו משלם, (דה"י מקום לומר כשתרצה למוכרם מפני שהגיע זמן הפרעון ואין לך לשלם (כמ"ש תו' לא תמכרם אלא לי מכיון שלא שלמת לי בזמן).

יא. **כתב הרמב"ם** בדבמים הללו אסור, היינו אסור לקיים כן, אבל אם עבר ומכר לאחר ביותר מדמים הללו השני קנה, [ולפ"ז איכא עוד צד דלא הוי בריבית], ולכא"ו דעת תו' והרא"ש דאינו יכול למכור לאחר ביותר, שהרי כתבו דהיינו טעמא דאסור מפני שהמלוה מונע ממנו למכרה לאחר בשווייה, ברם בריטב"א כ' דברי התו' ודברי הרמב"ן, וש"מ דלא סתרי אהדדי, ונראה דהיינו טעמא דנחי שאסר יטען טענת אונס דזווי מהני, מ"מ חשיב מחוסר אמנה (או גרוע מזה), דלבטל קנין מפני תוספת מעות אינו דבר הגון, ולכך לא חשיב עצה למכור בשווייה, ויש לראות כאילו הוא חייב למכור לו בדמים הללו, וכ"מ בריטב"א.

ברם לכא"ו ה"י מקום לדון בעיקר הדין, שכתבו דמהני הכא זווי אנסוהו, דמה

ההוזה במחיר, [וע"כ איירי כגון שאינו מוזיל כי אם מעט, או דלא נחא לי' למטרח במכירתה, אבל הכל מפני טובת הלוח בעצמו], משא"כ במשכן לו בית שהתנאי של בדמים הללו הוא להרויח המחיר ובשווייה מותר, וכיון שכן אין לדייק מ"ט לא תירצו תו' שהריבית הוא קנס כתי' הרשב"א, או שהריבית בתורת מכר כתי' הראב"ד, כיון דתירוצם הוא שאין כאן ריבית, וכן להראב"ד ליכא לאקשווי אמאי לא משני שהריבית היא קנס, כיון שהוא מיישב דלא חשיב הלואה אלא מכר, ונפ"מ באומר לו הילך מנה ע"מ שהשדה שלי בעוד ג' שנים דודאי אין כאן הלואה כלל, וה"נ כשמתנה אם אי אתה נותן לי, דמ"מ הצד של הריבית הוא במכר כזה, [מיהו מת' בתרא דהראב"ד מוכח דפליג, וכ"נ דעת תו' וכמשנ"ת לק' ס"ק י"ג ט"ו].

יעו"י בבהגר"א סי' קע"ז ס"ק ל"ה (ליקוט אחרון) ולפ"ר צ"ע כונתו דהא הכא כשתרצה למוכרם קתני זמן ההלואה קצוב וההלואה כדקיימא קיימא ואין כאן קנס (גרשם לפ"ר).

הגרע"א ז"ל תמה על הריטב"א שכ' הביאור בהלוהו על שדהו כהרשב"א, ובשמעתין הק' קר' תו' וכ' תירוצם, (והאמת בזה נראה דאמנם כן לפירושו מיושב וכמ"ש הרשב"א, ומ"מ לא חשש מלהעתיק בשמעתין קר' תו' ותירוצם וסיים כך תי' בתו'), ומצינן למימר דס"ל שתירוצ' התו' אמת אף במקום שהריבית הוא קנס, כגון בהלוהו על שדהו וא"ל כו' וגם התנה עמו שאסור לו למכור שדהו כלל, ועשה כן להכביד על הלוח בפרעון החוב כדי שיזכר בקנס שקנס עצמו, וכמ"ש תו' דהיינו טעמא דלא תמכרנה אלא לי שהלוח מוכר למוכרה ואינו יכול למכרה בשווייה, ובכה"ג מסתברא דחשיב ריבית כיון שהתנאי של המלוה בהלוהו גורם את הריבית, אע"פ שקבעוהו בתורת קנס, ולפ"ז אף אם במשכן לו ה"י שייך טעמא דקנס, ה"י אסור

דאינו יכול למכור לאחר ביותר דחשיב כנגמר המקח אם ירצה בסוף למוכרה, וצ"ע, מיהו מפשטות לשונם ל"מ כן, וצ"ע בסוגיא דטענת אונס ולע"כ.

עוד כתב הרמב"ן דאפי' מכרה לאחר בדמים הללו דבזה לולי איסור ריבית קנה ראשון אפי' אסור לזה דכיון דהתנה ע"י הלואה יש בו משום ריבית, ולכאור' פשוט דכונתו כשהדמים הללו הם פחות משווייה, כמבואר בברייתא דבשווייה מותר, והיינו אפי' פסק כן בתנאי ההלואה, וצ"ע ברשב"א שהעתיק דברי הרמב"ן דאפי' אינה שוה יותר אסור למוכרה לזה כיון שפסק עמו בדמים הללו, וסיים ע"ז וצריכה לי עיונא, והיינו מה"ט דכיון שאינה שוה יותר הו"ל בשווייה וכמש"כ, אבל דברי הרמב"ן מפורשים בדמים הללו דוקא אלא שאירע, שמכרן לאחר ג"כ בפחות דבעלמא קנה אפי' למלוה אסור, כיון שבשכר ההלואה קודם את השני, (והא דמוכר כן לאחר לא משוי' לי' כמחיר השדה, אלא זה חשבון המוכר לטובת עצמו) וכן המ"מ העתיק דברי הרמב"ן, ומתפרש בדמים הללו פחות מן השער, [ולשון הנמו"י צ"ע שכ' ומשמע דאילו לא מכרה ביותר כו' אבל הרמב"ן כו' עיי"ש, ומשמע שר"ל דהפשטות שמותר בכה"ג, וצ"ע היכי משמע לי', אם לא שכונתו כהרשב"א אבל ע"ז באמת לא פליג הרמב"ן].

ויש לעי' בא"ל בשווייה דתניא מותר, ובא אחר ונותן יותר משווייה, אם מותר למוכרן למלוה כיון דלמלוה אין ריוח בדבר, אבל הלוה כנפסד תמורת ההלואה [מיהו הא פשיטא שאם מכרה לשני קנה אף למה שצדדנו (בדעת תו' והרא"ש) דלולא איסור ריבית אינו יכול למכור לאחר ביותר, דמ"מ לאחר איסור ריבית חזר הדין שאין מותר בשכר ההלואה אלא בקנין סודר בעלמא, [או דג"ז אסור ורק במשכון שרי כמש"כ סק"ז],

שייך לחשוב הזוי כאונס, הרי כאן עצם הפסיקה היא לפחות מן המחיר בשכר ההלואה, ואע"פ שהי' רוצה למכור בשווייה הוא נאלץ לעשות כן תמורת ההלואה, וא"כ הוא עצמו כמכריע את האונס שמעדיף הריח של הלואה מעות על התוספת שיקבל במכירה בשווייה, ולא נוסף לו דבר של אונס כשבא לוקח ונתן יותר, וההיא דע"ז יש לפרש שעיקר ההתחייבות היתה להעדיף אותו על אדם אחר, אבל לא נתחייב למכור לו בפחות, ומאה דקאמר היינו כיון דארעא לית לה שומא קצין לו המחיר שהוא מוכן למוכרה בו, ובזה נחלקו אם יש לחשוב קציצת המחיר במאה, כתנאי גמור שלא ימכור לאחר כלל, או דמפרשינן כונתו כי מזבנינא במאה לך מזבנינא, ולשון זוזי אנסוהו הוא סיבה לפרש כונתו בענין אחר, אבל לא דבאמת הו"ל כאונס, ועוד דבאמת אי לאו איסור ריבית חשבינן לי' שמקבל יותר ולית לי' אונס כלל כיון ששכר המתנת מעות, שוה כסף הוא, וכדתנן במכות אומדים כמה אדם רוצה ליתן כו', וסכום זה שוה יותר מתוספת המעות, והראי' שהוא הסכים להתחייב בשביל כך, וא"כ ודאי שיש לו להתחייב אפי' יקבל יותר, ועחור"ד סי' קע"ב ביאורם ס"ק י"ב, (ועי' להלן ד"ה ויש), [שו"ר בהגהמ"ר בשם ר"י כ' דהכא מיירי בהתנה שאפי' יאנסוהו זוזי לא יוכל למכור לאחר, ונראה דהיינו כמש"כ דכיון שמתנה בשכר ההלואה שיוזיל גבי' הו"ל כמתנה בפירוש].

ואולי כונתם דיש לפרש הברייתא בכה"ג שאינו פוסק ממש בשכר ההמתנה, שהוא שוה כך וכך, דא"כ פשיטא, אלא אפי' רק מתחייב כבקנין בעלמא, דאי בעי מוכרה לאחר בשווייה, אסור לקיים תנאו, [ואם נימא דכאן איירי במקבל עליו זולא, שאפי' לא תשוה כנגד החוב מ"מ יכול הלוה ליפטר מן החוב ע"י מסירת השדה, עי' סק"א, ובע"ז אינו מתחייב לקנות בע"כ, א"כ מסתברא נמי

והיכא דאנסוהו זוזי קנה השני], ומסתברא דריבית מאוחרת מיהא הויא, וצ"ע.

יב. **שייך** סי' קע"ב ס"ק כ"ח דלא כדמשמע מה"ה כו' אע"פ שאינו שוה יותר אסור, צ"ע ה"ד אם בשער המכר אינו שוה יותר, א"כ מה אסור הרי הוא מוכר לו שדה בשווייה, ואם הוקר א"כ באמת יש לאסור לכו"ע כיון שריוח היוקרא הוא בשכר ההלוואה, שהרי לא חל כלום עד שעת היוקר, ועמש"כ בזה לעיל סק"ז, [מיהו החו"ד מתיר בכה"ג, ורמז לדברי הש"ך הללן], וצ"ע.

בחו"ד ביאורים אות י"ב הביא שיטת הראב"ד והמ"מ דאף במעכשיו אסור, וכבר נתבארו דבריהם לעיל סק"ט, וכן הגרע"א ז"ל כ' דבמעכשיו מותר.

בגליון הגרע"א ז"ל הביא דהגהמ"ר והנ"י פליגי במוכר לאחר בדמים הללו אם מותר אף למלוה, (כ"נ מסידור דבריו ז"ח), אבל לכאור' פרט זה הוא נדון בפ"ע אם מותר למכור למלוה בפחות כשמוכר גם לאחר כן, כיון דהמלוה זוכה בזה מכח תנאי ההלוואה, ונדון זה שייך אף בגונא דהגהמ"ר וכגון שמוכר לאחר ג"כ בדמים הללו דמ"מ הם פחות ממחירו, עי' ס"ק י"א.

פי"ז סק"י, כ' בשם הלבוש דבכה"ג אין המלוה קודם לב"מ, אע"ג דבעלמא מאן דשכונה גבי' קודם, והנה כל מלוה מרויח ע"י המשכנתא הא דשכונה גבי', אלא ע"כ כונת הלבוש דבכה"ג שהלוה אוכל פירות לאו שכונה גבי' חשיבא, ומדין משכון אינו קודם לב"מ, וא"כ קשה איך יכול הלוה להתחייב למכרה לו אפי' אם ירצה, ושמא כונתו דאמנם אף בכה"ג חשיב משכון, אבל כיון שקצץ גרע, וצ"ע, ומ"מ להלכה מבואר בט"ז דחשיב שכונה גבי' אף בלוה אוכל פירות, ובראב"ד בשטמ"ק מבואר דאיירי במלוה אוכל פירות בנכיתא, ועי' לעיל סק"ז, - ובכה"ג משכח"ל תרביית בלא נשך.

יג. **שם** מתני' הלוהו על שדהו כו' הרי היא שלו כו' להכי לא קתני מותר, משום דהוה משמע אף לענין אכילת פירות, והיינו דמסיים וכך ה' בב"ז עושה ע"פ חכמים, דהיתר גמור הוא, וכבר תמה הרשב"א ע"ד הראב"ד שצידד לומר הרי היא שלו אבל אסור, מהא דקאמר וכך ה' כו', ולכאור' מפורש כן בברייתא ס"ג א' בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר, מיהו יש מקום לבע"ד לחלוק ולומר דהתם במוכרה בשווייה, ולא אשמועינן שום חידוש בהיתר המוכר כי אם באיסור הלוקח, מיהו מהא דמסיים במעשה דבב"ז ש"מ דבגונא דמתני' מיירי, [ועוד יש מקום לדחות ולחלק בין שעת מתן מעות לה' נושה וכמשי"ת החילוק להלן], וחידושא דמתני' יש לפרש בהלכות ריבית, וע"כ מיירי במוכר לו בפחות דאל"ה פשיטא, [אמנם לכאור' גם בשויה יש חידוש כיון שמרויח ביוקרא, אלא דאיכא פסידא דזולא כנגדו, ועי' לעיל סק"א אם גם בההיא דבדמים הללו מפסיד בזולא].

והנה בפשוטו חידושא דמתני' אינו לאשמועינן דמותר לקנוס עצמו אם לא יפרע בזמנו כההיא דב"ב קס"ח א' שהביאו הרשב"א והריטב"א, דהא הו"מ לאשמועינן כההיא דב"ב דהוי רבותא טפי, מיהו יש לדחות למה שצידד הרשב"א דההיא דב"ב לאו לכתחלה היו די"ל דקמ"ל דבכה"ג דשדה היתר גמור הוא וכדעבד ביתוס ב"ז ע"פ חכמים, ומ"מ הצעת הדברים במשנה ל"מ דבקונס עצמו איירי, דבפשוטו במתנה כן בשעת ההלוואה מיירי [ועי' ס"ג א' ובגמ' ס"ו א'], מדקתני מכאן ועד ג' שנים ולא משמע דהיינו הרווחת הזמן, וא"כ אינו צריך לקנוס עצמו כ"כ, דהא יהיב לי' פרעון חובו בקרקע, ואין זה אלא תנאי פרעון, (ולא משמע שקונס עצמו בזה שאינו פורע במעות ומטריח המלוה למכור הקרקע, דבפשוטו המלוה חפץ בקרקע, אלא שהלוה אינו רוצה למוכרה, ולפי"ז אין

לא הוצרכנו לחידוש זה, דכל שמטרתם מכר אין לנו בתנאי דביטול מקח כלום, - ועי' לק' ס"ק י"ד דסתמות הגמ' שאין חידוש באחר ג' שנים טפי ממעכשיו.

והא דתניא ס"ג א' הרי שהי' נושה כו' בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר כו' בפשוטו מתפרש בדמוזיל גבי' דאל"ה פשיטא, וכן מדמייתי עובדא דבב"ז דומיא דמתני', ויש לעי' הא הכא הוה ודאי הלואה והיכי שרי לאוזולי גבי' הא הו"ל ריבית מאוחרת, [ועי' להלן דיש לחלק דשלא בשעת הלואה עדיף ולכו"ע חשיב קנס], וי"ל דאה"נ ואיירי בפשוטו כשהדבר ניכר שאינו מוזיל בשכר הלואה הקודמת, דהא לא איירינן בכה"ג שהלואה מעונין להיטיב עם המלוה, ואינו עושה אלא ההכרח כדי להרויח זמן המעות, ולא מיבעיא במעכשיו דשרי, אלא אפי' א"ל לאחר זמן פלוני קני, נמי שרי, דומיא דמתני'.

יד. **שם** וכך הי' ביתוס ב"ז עושה ע"פ חכמים, בברייתא לעיל ס"ג א' מבואר דבב"ז הי' קונה מעכשיו, דבלכי מייתית קני מודה ר"י דמוכר אוכל פירות ולא לוקח, כמש"פ רש"י לק' בגמ', ויש לעי' א"כ היכי מייתי מינה לל"ק, דמתני בלא מעכשיו, וכן לר"ה ולס"ד דר"נ מיירי רישא בלא מעכשיו, (ומצינן למימר דר"י ורבנן בהא קמיפלגי דלר"י דאיירי במעכשיו, א"כ פשיטא, וע"כ דהחידוש של ראב"ע הי' בלוקח אוכל פירות, אמרו לו התם בלאח"ז מיירי וא"כ החידוש דמותר להוזיל בשכר הקדמת המעות, וממילא נמי דע"כ מוכר אוכל פירות, דלדידך נמי בכה"ג מוכר אוכל פירות, אבל ז"א דהא מבואר בגמ' דאיכא לאוקומי חידושא דמתני' במעכשיו, ואף דמוכר אוכל פירות, ופולוגתייהו דר"י ורבנן נתבאר לעיל סק"ג, ועוד דלית לן לאוקומי רבנן כר' יוסי דוקא), ודוחק לומר דלמאי דמוקמינן מתני' כר' יוסי ס"ל דמעשה דבב"ז הי' באופן אחר, ולפי' הרשב"א דטעם ההיתר במתני' משום קנס, י"ל דפשיטא לן

במתני' ההיתר דקנס, ואע"פ שאין הרגע של ג' שנים שוה כ"כ, מ"מ יש בהוזלה אגר נטר ובענין מגלגלין עליו את הכל, או כדאמר' בעלמא (חגיגה ט' ב') צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזי חד עשר פרסי בתרי זוזי, ואע"ג דרק צד אחד בריבית דאי בעי יהיב לי' זוזי תוך ג' שנים, היינו ברייתא דבדמים הללו אסור, ולפי' הדברים מיושבים כפותרו' והראב"ד דבעינן לחלק בין מתני' לברייתא, עי' לעיל סק"י, ועוד דקושטא דמילתא שאינו קונס עצמו במחיר השדה דאי בעי מזבין לה לאחר כמ"ש תו', וע"כ דעצם המחיר נוחא לי' בכך (כי היכי דלא נטרח), ואין כאן קנס.

ויש לעי' לאבע"א דמוקי מתני' במעכשיו, מאי קמ"ל מתני', בשלמא בא"ל לאחר ג' שנים קני איכא רבותא טובא, דאע"פ שמוזיל גבי' מפני הקדמת המעות, מותר, [ולא דמי לנתן לו מקצת מעות עי' לעיל סק"ה, מפני שאין הקנין מושלם עד שיביא שאר המעות, אבל הכא אם לא יתן לו, הרי המעות האלו פועלות הקנין, דיש לו קנין מיד בשדה לאכלה מאחר ג' שנים, ועוד דאי בעי מזבין לה לאחר ביוקר וכמ"ש תו', ואין כאן אג"נ, [מיהו יש לדון דבמעכשיו אפי' א"ל לא תמכרנה אלא לי מותר כדמשמע בתו'] משא"כ בנתן לו מקצת דמים שאין המכירה מוחלטת עדיין וגם אינו יכול לחזור בו מפני ההקדמה, ול"ד למוכר במוחלט לאחר ג' שנים], אבל במוכר מעכשיו א"כ מכירה גמורה היא, וי"ל דמ"מ הלואה נפסד בשכר ההלואה, שהרי אינו חפץ במכירת שדהו וכ"ש שלא במחיר זה, והוא עושה תנאי המכירה בשכר ההלואה, ונתינת מעות על ספק זה יש בו משום אגר נטר, דהיינו השקעת כסף בספק ריוח, ואע"פ שהריוח נקרא בשם מכר ואין כאן הלואה, מ"מ יש לחכמים לאסור כיון שבעיקר הענין הלואה נשך בשכר המעות, וכ"ז בהלואה על שדהו, אבל במוכר בתנאי שאם לא תתן לי,

תרנ"א כ' ליישב מתני' כיון שכבר לקח הריבית, וכנראה כונתו כיון שהשטר קיים שייך לומר שמה שפרע זה המתנה, ומ"מ צ"ע כיון דמעיקרא בתורת פרעון אתי ליד' ועביהגר"א סי' קע"ז ס"ק ל"ה.

ובאמת יש מקום לדון דבהלוה על שדהו וא"ל בשעת ההלוואה אם אי אתה כו' אסור מדרבנן אף בתורת קנס, דחשיב שנותן מעותיו בספר ריוח, וכעין צד אחד בריבית, וכ"נ דעת תו' והראב"ד דהכא חשבינן ל' כנחית גם אדעתא דהאי ריוחא, דלא דמי לגוזמא דפורע מקצת חובו, דכאן הספק קרוב יותר והלוה גומר בדעתו למכרה אם לא ישלם, (ומ"מ חשיב אסמכתא), אבל התם הלוה בטוח שלא יצטרך לשלם יותר, ואינו מקבל ע"ע בשכר המתנת המעות, וכ"נ דפשיטא לרש"י בסוגיא ע"ב ב' דפי' אין לזין על שער שבשוך אין לזין מעות ע"מ שאם לא אשלם לך מעות עד זמ"פ אתן לך פירות כשער של עכשיו, ואף למסקנא לא שרינן אלא משום דחטי בהיני, ובריטב"א אמנם כ' על פרש"י דשרי מטעם קנס, אבל דעת רש"י נראה דכל דנחית אדעתא דהכי בהלוואה יש לאסור.

ויש להסתפק בנושה בחבירו ועשה לו שדהו מכר דהשתא לא נחית להלוואה אדעתא דרווחא אם יש לאסור מדרבנן, דיש מקום לומר כיון דקציצת מעות על הרווחת הזמן ריבית קצוצה היא, כמ"ש הראשונים ז"ל נ"ז ב', הו"ל כהלוואה גמורה, מיהו י"ל כיון דלא נחית אדעתא דהכי מיחזי טפי כקנס ושרי, וזהו מה שיש ליישב לדעת הראב"ד דלהכי קתני בברייתא ס"ג א' מותר דהתם בהי' נושה מיירי, ויש להתיר מטעם קנס [עי' לעיל ס"ק י"ג], שו"ר בש"ך סי' קע"ז ס"ק ל"ד להתיר.

נראה דאף אם יכתוב בשטר קנס במקום ריבית אינו ניצול מריבית דאורייתא, דכל שהקנס הוא בשיעור הראוי לאג"נ, כגון שמתחייב ליתן בעד כל שבוע נוסף כך וכך,

שאינן לחלק אם קנס עצמו מעכשיו או מזמן פלוני, אבל להמפרשים דחידושא דמתני' בהיתר המכירה מנ"ל להתיר אף בלאח"ז, ואפשר דידעו שע"פ חכמים התירו לו לעשות שדהו מכר בכל גווני, מדלא הורוהו בפירוש דדוקא מעכשיו, א"נ בלשון וכך הי' בב"ז עושה משמע שהי' רגיל בכך, ובכל האופנים הי' עושה, [ואף לרבנן דר' יוסי הי' עושה בלא מעכשיו, וכגון שהיו יודעים דלא קני משום אסמכתא, ומ"מ הי' רשאי לקיים דבריו, דכיון שרוצה לקיים דבריו חשבינן ל' כמכירה ולא כהלוואה, רצ"ע בזה], וההיא דר' יהודה ס"ג א' זה הי' אחד מן המעשים שעשה והי' ע"פ ראב"ע ושם הי' במעכשיו, מיהו מסתמות הדברים משמע קצת דס"ל לתלמודא שאין לחלק לענין ריבית בין מעכשיו לזמן פלוני כיון שלצד המכר הוא מוחלט הו"ל כמוכר שדהו מזמן פלוני דשרי כיון שקונה מיד השדה לזמ"פ, וכל הנדון הוא משום צד ההלוואה וכיון דשרינן במעכשיו ה"ה לאח"ז.

טו. כתב הרשב"א דאפשר דאפי' בתורת קנס אסור לקנוס עצמו לכתחלה לתת יותר מעות דמיחזי כריבית, [וכן הביא הריב"ש בתשו' סי' של"ה בשמו, ואינו תח"י כעת] ודוקא בשדה דלא מינכר כ"כ דאיכא למימר אוזולי הוא דקא מוזיל גבי' שרי, וההיא דב"ב כיון שאין איסור גמור בדבר אלא כעין ריבית מאוחרת דא"צ להחזיר שפיר סתם תנא דמתני' יתן, ולכאור' הי' נראה דבההיא דב"ב דלא נחית להלוותו אדעתא דהכי, וגם עתה עיקר דעתו שיפרע לו בזמנו, והלוה מזרז עצמו בקנס מפני שפשע ולא שילם, כל כה"ג לא מיחזי כריבית כלל, דכל הענין מוכיח שאין המלוה בא להשתכר במעותיו, ומה שיש לאסור בקנס היינו כשפוסק כן בתחלת ההלוואה דהתם נחית המלוה לצד של ריוח במעותיו, ומיחזי כריבית, וכן בר"י מיגש וריטב"א משמע דפשיטא להו דההיא דב"ב היתר גמור הוא, שו"ר בתשו' הרשב"א סי'

היינו אג"נ, ומ"ל קראו ריבית מ"ל קראו קנס, ולא קיימינן אלא בקנס שבאמת אינו לפי ערך האג"נ כלל, שו"ר בכ"ז בשו"ע סי' קע"ז סט"ז.

טז. שם תוד"ה לכשיהיו אבל משכנתא יכולים לעולם לפדות כו', הק' הגרע"א ז"ל מהא דתנן במגילה אין מוכרין ביהכ"נ אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו, ואוקימנא לה בשיטת ר' יהודה, ואע"ג דלעולם יכולים להחזירו אם ירצו, (דאל"כ הוי גנאי במכירה), וי"ל דבביהכ"נ המכירה מוחלטת ואינו מחויב לשמור הביהכ"נ ואם סתרו תו לא מצו למיהדר דליכא ביהכ"נ וליכא גנאי, אבל במשכנתא אסור לו לקלקל השדה דכל הזמן בתורת ספק היא בידו, ועוד י"ל דבכה"ג שאין רצונם לחזור אלא דבעינן אפשרות לחזור מפני כבוד ביהכ"נ, אין לאסור, [דמסתברא שלפי תירוצו זה החילוק באיסור דרבנן, ובזה שייך לחלק כן, אבל התם פריך בגמ' מרבנן דצד אחד בריבית דאורייתא, ואיסור דאורייתא אין להתיר כ"ז ששייך שיחזרו בהם, וצ"ע בסוגיא דמשכנתא], ועי' לעיל סק"ו.

יז. בס"ד דינים העולים יהר"מ שלא נב"ה א. מכר לו את השדה וא"ל כשיהיו לי מעות תחזירם לי במחיר זה, אסור ללוקח לאכול פירות, אבל אם א"ל כשיהיו לי מעות תמכרנו לי במחיר שתשוה אז משמע דמותר, וצ"ע, ועי' ירו' פ"ה ה"ב, וכן אם אחר גמר המקח נתחייב הלוקח בקנין להחזיר השדה כשיהיו לו מעות מותר, ונראה שאין בזה חשש הערמת ריבית, דהא קתני מותר, וטעמא כיון שאין לזה שם הלואה כלל, וצ"ע, וגם קודם גמר המקח אם הלוקח הוסיף להתנות כן ולא קבעו המקח ע"ד כן מותר, כיון שאין הלוקח מחויב לקיים תנאו. — אם אוכל הפירות ע"ד לנכות מן הדמים מותר. — וכן המוכר לחבירו ע"ד לעלות לא"י שאם נאנס ולא עלה בטל

מקח אסור לו לאכול אא"כ אוכל ע"ד לנכות מדמי המכר.

ב. מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים, סתמא דמילתא המקח חל מיד וזווי הלואה גבי', אבל אם התנה שהמקח יחול (מעכשיו) רק משיביא שאר המעות, שניהם אסורים לאכול הפירות, רק משיביא שאר המעות, שניהם אסורים לאכול הפירות, מפני חלק ההלואה שיש לכל אחד, ואפי' כנגד מעותיו אסור, אא"כ מתנה בפירוש קני כנגד מעותיך, ואפי' ע"מ להחזיר אסור, אא"כ אוכל ע"ד לנכות מן הדמים, [ומשלשין את הפירות, ועי' לעיל סוסק"ו], ואם א"ל לך מייתית שאר המעות קני משם ואילך, מותר המוכר לאכול הפירות.

ג. משכן לו בית על חובו, יכול המלוה להתנות שאם ירצה הלוה למוכרו לא ימכרנו אלא לו בשויו, דבלא"ה דינו קודם אפי' לבר מצרא ועי' ס"ק י"ב, ודוק בשויו בשעת המכירה, אבל אינו יכול להתנות בכך וכך אע"פ שהוא שויו כעת. — וכ"ז דוקא בשעה שהבית ממושכן בידו אבל אם גם אחר הפרעון מתחייב למכור רק לו לכאור' אסור (ואפשר דחשיב רק כריבית מאוחרת), וברשב"א משמע דמותר, ולפ"ז ה"ה בלא משכן לו אלא א"ל שדה פלונית שיש לך, וצ"ע, שו"ר בשו"ע סו"ס ק"ס, ועי' לק' ס"ז ס"ק י"א.

ד. וכ"ז דוקא בשויו אבל אם א"ל שדמי ההלואה יהיו תמורת הבית אם ירצה למוכרו, אסור, וכן אם א"ל בכך וכך כל שאין זה שויו בשעת המכירה אסור, ואפי' מקבל עליו המלוה במחיר זה אפי' יוזל. מיהו אם מכרו לו לא הוי ר"ק, בכל האופנים ועי' סק"ז. — וכ"ז בא"ל כשתרצה למוכרם יהיו קנוים לי, אבל אם א"ל אם תרצה למוכרם יהא קנוי לי מעכשיו, דנמצא שאין כאן הלואה כלל, מותר.

הרשב"א משמע דאסור, וכן נפ"מ בהלווה על שדהו דלטעם דחשיב נחית אדעתא דהכי יש לאסור, ועי' ס"ק י"ג, אבל לטעם דמיחזי כריבית כ' הרשב"א דכיון שאינו מוסיף בפרעון אלא מוזיל במחיר השדה לא מיחזי כריבית, מיהו אף לפ"ז אם בתנאי שהלווה על שדהו גורם המלוה שיגיע הלוח לידו קנס, (כגון שאומר לא תמכרנה אלא לי עי' סק"י) פשיטא דאסור. וכ"ז כשהאמת שזה קנס אבל הערמת ריבית אצ"ל דאסור וכ"כ הרשב"א בתשו' עיי"ש.

שו"ר בכ"ז בשו"ע סי' קע"ז סי"ג-י"ז. ועמש"כ בהוספה.

במעמא דמעכשיו לא חשיב אסמכתא ראיתי בתו' רי"ד שכ' משום דחשבינן המקח כקיים והתנאי הוא לבטל המקח, וא"כ פשוט דלקיום המקח ליכא חסרון דאסמכתא וכ"נ בפרש"י, ול"ע בפוסקים כלל דאפשר שהזכירו כן.

יח. שו"ע סי' קע"ז סי"ג אא"כ יתן לו הקרן במתנה כו' (עי' תה"ד סי' ש"ב)

נראה דבכה"ג מודה הרשב"א שהרי אין כאן אלא נדון של מיחזי כריבית כהלווה ודר בחצירו, דהא בלא"ה נותן לו ההוצאות בשביל שלומד עם בנו, והו"ל הערמה במיחזי דיש להתיר, ואפי' לא הי' נותן לו כל ההוצאה בשביל שלומד עם בנו, מ"מ י"ל דאין זו הערמה כ"כ, וגם במאורע כזה אפשר שאין לגזור, דברי הרשב"א לענין קנס הריבית איתמר, שזה עלול לגרום הערמה להפקיע ענין ריבית לגמרי, [וצ"ע בבהגר"א ס"ק ל"ד גם מ"ש שהרב השמיטו צ"ב דלפנינו איתא ד"ז ברמ"א], (ויתכן דהכונה שכאן בשו"ע לא הזכיר שהי' נותן לו בלא"ה ההוצאה, ולזה ציין הרמ"א שביאר שם, וצ"ע).

וב"נ מדברי המחבר שהעתיק שניהם, ונראה שהגר"א הבין מהב"י שדברי הרשב"א על דין מתנה נשנו, ואין הרשב"א תח"י אבל

ה. אפי' מוכרן לאחר בדמים הללו אסור למוכרו למלוה, כיון שמכח ההלוואה נתחייב לו, ודוקא בפחות משווייה, ועי' ס"ק י"א, ועיי"ש עוד בעיקר הדין אם מועיל התנאי שלא יוכל למוכרו לאחר בשויו. – ואם התנה עמו למוכרו לו בשויו, ויש מי שרוצה ליתן ללוה יותר משויו, צ"ע אם מותר למוכרו למלוה בשויו.

ו. אם א"ל אם אי אתה נותן לי מכאן ועד ג' שנים הרי היא שלו, במקום החוב אפי' שוה יותר, מותר, כיון דהמעות למכר ניתנו, משא"כ בדין ה' שרק אם ירצה יקח המעות לשם המכר, ועוד דאם ירצה יכול למוכרה לאחר בשויה ולפרעו.

ז. וכן פשוט שהמוכר שדהו מאחר ג' שנים יכול להזויל בשכר הקדמת המעות שהרי זה מכר גמור מיד והשדה קנויה לו מעכשיו לאחר ג"ש, אבל אם נתן לו מקצת דמים וא"ל כשתביא שאר המעות תקנה אסור להזויל גבי' בשכר ההקדמה כי אין המקח מוחלט במעות אלו לזמן מסוים, והו"ל מעות הלואה, עי' סק"ה י"ג, וצ"ע.

ח. קנס שמתחייב הלוח על שאינו משלם בזמן אינו בכלל ריבית, ויש בזה כמה חילוקי דינים, מיהו אם הקנס הוא בהתאם להמתנה לא חשיב קנס אלא הוא ריבית גמורה בשינוי השם, כגון אם אומר בכל יום שתאחר מלפרוע תקנוס עצמך בכך וכך.

ט. אם בשעת ההלוואה פוסק עמו שאם לא ישלם עד זמן פלוני יוסיף בפרעונו כך וכך כתב הרשב"א דאסור, משום דמיחזי כריבית ולא גרע מריבית מאוחרת, וי"ל עוד דכיון דבתחלת ההלוואה נחית אדעתא דספק זה הו"ל ריבית גמורה (מדרבנן).

י. ונפ"מ בשקבעו הקנס אחר שהגיע זמן הפרעון ולא פרעו, ועכ"פ אחר ההלוואה, [שו"ר בש"ך סי' קע"ז ס"ק ל"ד] ולדעת

דאמנם כן דוקא בהתנה מתחלה כך שרי. –
ובעיקר הדין עמש"כ לעיל ס"ק י"ז דין ט'
י'.

עוד שם בבהגר"א בליקוט אחרון, אבל צ"ע
מ"ש ממשכן כו' ברשב"א כ' תירוצ'
דקנס, לחלק ממשכן שזה בשכר ההלוואה ואין
ההלוואה נפקעת ע"י המכירה, ולשיטתו אפי'
לאחר ההלוואה צריך למכור לו, ועי' בכ"ז
לעיל, וכנראה קושית הגר"א ע"פ שיטת תו'
שם, ועמש"כ לעיל שם.

שם סט"ו, עט"ז סי' קע"ו מה שביאר בזה,
וכן עיקר, ועם כ"ז הדברים מחודשים.

ש"ך סק"ל, עי' ש"ך ס"ק ל"ה.

בבהגר"א ס"ק ל"ט, הק' ממתני' אדינא
דמשכון, ודעת הראב"ד דבאמת
במתני' ג"כ אסור, ועמשנ"ת עוד לעיל ס"ק
י"ג דחידושא דמתני' אינה על הוולת המחיר,
דגם עצם מכירת שדהו חשיב אסמכתא, ועוד
יש לדקדק דלפתרו' לא חשיב מה שנותן
המשכון אג"נ, כיון שהי' יכול למכור המשכון
ולפרוע, [ואם נימא דמשכון דמטלטלין אינו
בידו למוכרו, אבל קרקע הי' יכול למכור (אף
שאינן נראה חילוק בעיקר הדין אלא דמילתא
שברשות הלואה אינו מצוי לו למכור), נחא
נמי קו' הגר"א] ועי' בגליון הגרע"א ז"ל סי'
קס"ו בשם תשו' הרשב"א.

שם סק"מ כנ"ל כיון כו' פי' דחשיב שהלווה
הסחורה, אע"פ שבאמת זווי יהיב זווי
שקיל, מיהו לכאור' הכא גרע דאותה סחורה
דיהיב עבורה ס' מוכר בק', ולא דמי להלווה
על שדהו שאפשר לראות שהשדה שוה כך,
(ואפשר דכיון דאפי' הוקרה הסחורה מק' אינו
נותן אלא ק', דמי קצת למכר), ומיהו אם
מתנה שיתן כפל מהסחורה עצמה ודאי אסור,
אא"כ ניכר שההפסד אינו האג"נ, אלא זה

כמדומה שלענין קנס איתמר, אבל לענין מתנה
שפיר יש להקל שזה כנותן לו מתנה ויודע
שיוסיף לו מתנה גדולה מזו כנגדה, [ואמנם
צריכים להפריש כסף מעשר מכל המעות,
ושונא מתנות ירחק מזה, דכל אחד מתנה
גמורה מקבל].

שם סי"ד ובהגה, עמשנ"ת בכ"ז לעיל ס"ק
ט"ו וס"ק י"ז, אלא שהדברים שם נכתבו
קודם שראיתי דברי הפוסקים כאן.

שם בבהגר"א ס"ק ל"ה בליקוט, ואינו ברור
אצלי דהא אמרי' בב"מ י"ד ב' כו' לכאור'
התם גרע שבשעה שמתחייב בשבח יודע הוא
שאינם שלו ומתחייב בשביל האג"נ, ואין כאן
ספק, דנימא שקונס עצמו, ואמנם המלוה לא
נחית אדעתא דהכי, אבל הלואה לזה בריבית
ממש, [ובמ"ש הגר"א דטעמי' דרב משום דלא
נחית אדעתא דהכי, עמש"כ אאמור' שליט"א
ב"מ סי"ח סק"א דאף במכר בהקפה יש לו
שבח לרב, דאי שבח ט"ס, אין בו משום
ריבית, שזה דבר ראוי בלא האג"נ, עיי"ש,
ועי' סו"ס קע"ב בשם הרשב"א], ועוד דהשבח
הוא גם קצת בהתאם להמתנה, ול"ד לקנס.

ומישיב הגר"א לחלק משום דקאמר מעכשיו,
לכאור' נראה דלהרשב"א אף בלא
מעכשיו לא חשיב ריבית, ואמנם זוהי קו'
הגר"א ממתני' דג"פ דהתם בלא מעכשיו
מיירי, ושרי.

שם בהגה ויש מתירים אם נותן לו מעות
ומקבל פירות כו' פי' אם התנאי הי'
מתחלה כך, דהו"ל כמכר ואוולוי הוא דקא
מוזיל גבי', וכגונא דמתני', אבל אם נתחייב
מעות אין חילוק במה משלם, מיהו בבהגר"א
מדמי לה לההיא דט"ו א' שאם משלם בקרקע
מותר, ולכאור' זה דוקא בזבני ולא בהלוואה
וכדמפרש התם וכמ"ש הגר"א גופי', [וגם בזה
עמש"כ אאמור' שליט"א שם], ולכן נראה

בש"ך סי' קע"ב ס"ק ל"ב הביא מסה"ת דבאומר אם תרויח תפרע תחלה כו' מותר, והובא בב"י כאן, ובגליון הגרע"א ז"ל שם בשם הגד"ת תמה דהו"ל קרוב לשכר, ויתכן דמס המלך הוא בשביל הרווחים שיש מהמנה, וכיון שכן כשהרויח, הו"ל הרויח כפירות השדה שהמלך נוטל מהם, דודאי בהלואה כה"ג מותר, אלא דמה שנוטל המלך גם כשאין ריוח זה אקרקפתא דגברא, וצ"ע, שו"ר בסה"ת ול"מ שם דזהו הטעם, ולא נתפרשה כונתו שם, (ומהצעת תשו' הרמב"ן שם אחר דין זה משמע דבאמת הכל אסור).

שאיין לו את הסחורה, ונפ"מ שאם הי' מוכר לו בהקפה גם הי' קונסו, כגון שצריך הסחורה למשתה בנו, דהקנס הוא לזרז עצמו שתהא הסחורה ולאו דוקא משום אג"נ.

ש"ך ס"ק ל"ו בסופו ועי' בדיני טרשא, אלא דהכא גרע שאין לו הסחורה למכרה כלל.

יט. **סי'** קע"ז ס"ח, במ"ש הפוסקים דהוי צ"א בריבית, למ"ש תו' ס"ג א' דדוקא כשתלוי בלוה או במלוה הוי צ"א בריבית, א"כ הכא לכו"ע אסור.

סימן ד

בסוגיא דמשכנתא

מה"ט השמיטה הרי"ף, שו"ר ברמב"ן, והרמב"ם בפ"ז מה"מ ה"א פסק ביתומים דמסלקינן ל' בלא זוזי, ולפ"ז שפיר איצטריך דמחשבין משטר לשטר, שו"ר בב"י עי"ש, וצ"ע איך מפרש הרמב"ם טעמי' דר"א השתא דאמרת, הא ביתומים לא אמר הכין, ולגרסא דידן לכאור' שתי מחלוקות הן, דכיון דאכל טפי מפקין מיני', ליכא טעמא דרב אשי ושפיר י"ל דמסלקינן ל' בלא זוזי, מיהו אפשר דטעמא דמפקין מיני', היינו דוקא לרבא דכי אכל שיעור אזי תו ליכא חוב, וא"כ הא"ר גזל הוא, אבל לר"א דהחוב קיים אפי' אם הוסיף לקחת א"ר מיתמי, לא מפקין מיני', ול"מ דביתמי חשיב כמחה בידו מיד אפי' קודם שאכל שיעור זוזי, וכ"כ הרא"ש, [ועי' רמב"ן ד"ה ומסתברא].

הא' דאמר רב אשי השתא דאמרת כו' צ"ב דהול"ל רב אשי אמר סלוקי בלא זוזי נמי אפוקי הוא, ותו לא, דהא דברי רבא נמי מתפרשים בתר דידעינן דאבך ריבית הוא, וע"ז קאמר דכנגד החוב לא חשיב אפוקי כיון

א. **סי' ז' א'** הא משכנתא באתרא דמסלקי כו' מסלקינן ל' דקאמר היינו בלא זוזי, דנהי דאבך ריבית אינה יוצאה בדיינין, ה"מ כשכבר פרע לו חובו, אבל אם קודם הפרעון א"ל טול האבך ריבית במקום הפרעון, לא מחייבינן ל' לפרוע ולקיים הריבית ביד המלוה, ולא אכל שיעור זוזי לא מסלקינן ל', היינו עד שיאכל שיעור זוזי, דזה ודאי יש לו זכות במשכנתא, ואין לפרש דר"א פרושי קא מפרש דנהי דמסלקינן ל', מפני שאין לו זכות להחזיק המשכנתא, כיון שכבר אכל ממנה שיעור זוזי, מ"מ עצם החוב קיים, דא"כ למאי נפ"מ דלא מחשבינן משטרא לשטרא כיון דבלא"ה החובות קיימים, א"ו ר"א לאיפלוגי אתי.

ולספרים דגרסי בדיתמי אכל טפי לא מפקין מיני', וכמ"ש הגר"א, הא דעבד ר"א עובדא ביתומים קטנים כגדולים, חד טעמא הוא, דכיון שהחוב קיים, אין נפ"מ במאי דמחשבינן משטרא לשטרא, דמ"מ אף ביתומים צריכים לפרוע שני השטרות, [ושמא

דבמו"ק מבואר דרבינא מת קודם ר"א, עיי"ש בפר"ח, ולכאו' רבינא ור"א הלכה כר"א, מיהו בקרא דמסמן אבינה לאחריתם, שו"ר בסדר הדורות הביא מחלוקת הראשונים בזה, ולפמשנ"ת נחא טפי לפרש"י דר"א לא אמר השתא דאמרת על החידוש דא"ר הוא, דד"ז פשוט הוא לתרוייהו, ומפשטא דתלמודא נראה דאין חולק בזה, ולפ"ז צ"ל דרבינא נמי לא פליג, ועי' להלן, ומ"מ להלכה ודאי דהכי משמע סתמא דתלמודא.

ב. שם סמכא דעת' ולא גמר ומקני, נראה דההיא איתתא לא ידעה שרוצה לחזור כשיהיו לו מעות, או סברה דאת ונמלא אחי הו"ל כאמר מדעתה, ולפ"ז יש לפרש (גירסא דסמכא דעת' כמו גירסא דלא סמכא דעת', וה"פ) לא גמר ומקני דאם אין כונתה לקנות על תנאי זה, לא גמר ומקני, ולפ"ז לא חל כאן מכר אפי' לזמן, וכ"נ מלשון אזל זבן לה דהול"ל אזל למיזבן א"ל כו', ומשמע דלגבי דידה הוה כמכר גמור, וכ"ה סתמא דמילתא כשהשליח משיב את ונוולא אחי, כונתו אני אגמור שליחות ואתם תשתוו ביניכם.

ולפ"ז נראה דהא דמיבעיא לי' פירי מאי, היינו דוקא בכה"ג, דלא הוה מכר כלל אפי' לזמן, אלא שהלוח הניחה לאכול הפירות בשכר המעות, או שחשב שהי' מכירה לזמן, אבל הלוקח לא קנה ע"ד כן, והשתא ודאי ריבית גמורה היא, דליכא למימר בתורת זביני נחית לה, מיהו כיון דלא קץ לי' אלא שהניחה לאכול ולא מיחה, י"ל דא"ר הוא דהוי, ובעיא דמשכנתא נמי בכה"ג איירי כדפרש"י, דכיון שלא התנה עמו לאכול פירות לא שייך להתיר משום מכר, ונמצא שבשכר ההלואה קא אכיל, א"נ משכח"ל בטעות כה"ג כגון באתרא דלא מסלקי וא"ל ע"מ דאי הו לי זוזי מסתלקת, ואהדר לי' את ונוולא אחי, התם טעמא מאי משום דלא קץ לי' לאכול בשכר ההלואה, או"ד התם זביני דממ"נ אם לא חל המכר

שהמלוה צריך לגבותו מהלוח, ולפי' הרמב"ן דר"א לא מודה לרבא בזה דחשיב א"ר, י"ל דה"ק לדידך דאמרת כו', ולפ"ז אריכות הלשון כדי לומר דלא ס"ל כותי', מיהו עדיין אין מיושב הא דמסיים הוי א"ר כו', (ופשטא דתלמודא דלא פליג עלי' כדמסיים עבד ר"א עובדא ומתפרש סתמא בכה"ג דאיירינן בי'), וגם לשון השתא דאמרת לא משמע דלפלוגי אתא, ועוד דהו"ל למימר השתא דאמרת א"ר הוא, ואפשר דאפי' הוי א"ר יש מקום לומר דאכל טפי מפקינן מיני', דכיון דאכל שיעור זוזי מסלקינן לי' בלא זוזי, א"כ משמע שמה שאוכל תחלה הוא כנגד החוב, וכיון דאיירי באתרא דמסלקי מה שמוסיף לאכול אחר שיעור זוזי, גזל הוא, דכיון דליכא חוב ממילא אסתלק לי' מהמשכנתא, והיינו דקאמר רב אשי השתא דאמרת אכל טפי לא מפקינן מיני', ש"מ דמה שאוכל תחלה אינו מוחלט כפרעון החוב, וא"כ הו"ל אבק ריבית, ואי מסלקינן לי' בלא זוזי אפוקי הוא, ובעיקר הסברא רבא נמי מודה דהא לא מחשבינן משטרא לשטרא אע"פ שהלוח מוחזק, אלא דס"ל דבאותו חוב עצמו לא מחלקינן בין הפרעון לריבית, וחשיב הכל פרעון החוב, ולכך מצי מסלק לי', ומ"מ אי אכל טפי לא חשבינן לי' כאוכל אחר סילוק, ועי' לק' סק"כ, [שו"ר בריטב"א עיי"ש].

והנה הסכימו הראשונים ז"ל דאין לפרש שמעתין בנכיתא, ודלא כהרי"ף, ועי' הטעמים ברשב"א, וכ"מ מדלא נחית לפרושא בנכיתא מידי, דהול"ל אכל שיעור זוזי בשוייהן שלא ע"פ הנכיתא שקבעו, ולפ"ז מבואר דמשכנתא בלא נכיתא [אפי'] באתרא דמסלקי א"ר הוא, ומ"ש הרמב"ן דרב אשי פליג בעיקר הדין, צ"ע מעבד עובדא דמסיים בגמ', וגם דותק לפרושי השתא דאמרת כו' לא מסלקינן כו' דרק משום נפ"מ בגוונא אחרינא נקטי', [ומ"ש הרמב"ן דאפי' פליג ר"א ארבינא קיי"ל כרבינא דבתרא הוא צ"ת

ג. ס"ו ב' אר"נ השתא דאמור רבנן כו' והדרי פירי, נראה דאעובדא דעבד לעיל א' כשמעתי' קא מהדר, ואמר כיון דלא קניא הדרא ארעא ופירי, והיינו לאחר שלש דהיינו שמעתי', ועוד דתוך ג' לא תליא באסמכתא כלל, דבא"ל מעכשיו ליכא אסמכתא, ובא"ל לכי מיתית לעולם תוך ג' של מוכר אף לר' יוסי, וצ"ע בהגהות הגר"א שהביא דעת הרמב"ם דהדרי פירי אף בתוך ג', הא אפי' הדין כן, מ"מ לא שייכא בדר"נ, דאיהו ודאי איירי במה שנשתנה ע"י דאסמכתא ל"ק, ודברי הרמב"ם בפ"ו ה"ד צ"ל באחר שלש, וצ"ע, ועי' לק' ס"ק ט"ז י"ז.

שם התם זביני הכא הלואה, לכא' יש לפרש התם זביני שמקבל המעות תמורת הפירות ואין הנדון אלא על חלות המכר ושפיר אמרי' דמחילה היא, אבל הכא צריך להחזיר כל המעות ונמצא שמוחל בחנם ובכה"ג לאו מחילה היא, ולפ"ז ניחא הא דלא היא מחילה לק' גבי את ונוולא אע"ג דזביני הוו כדאמר אביי, דכיון דהדרא ארעא ובטל המקח, אכילת הפירות היא מחילה בשכר המעות, דלעולם לאו בתורת קנין אכיל להו, (ובאמת לפי מש"כ לעיל סק"ב נראה דלמאי דמהדר לי' התם טעמא משום דלא קץ לי', לא חשיב התם זביני אלא הלואה, מה"ט, דכיון דלא חל מידי הו"ל הלואה) ועי' לק' ס"ק י"ז, מיהו מהא דמיתתי איילונית משמע דאף מחילה גמורה בלא תמורה היא מחילה, וגם לשון הכא הלואה ל"מ כן, שו"ר ברז"ה עיי"ש.

ועוד פי' הראשונים ז"ל דכיון דאסור לו למחול לא אמרי' דמחילה בטעות גמר ומחל, ונפ"מ בהלווהו על שדהו וא"ל אם אי אתה נותן לי מכאן ועד ג"ש הרי היא שלי לחמש שנים, ושמיט ואכיל ה' שנים, דארעא ממילא הדרא בלא כסף, והפירות אי לא הדרי זביני נינהו, וא"צ להחזיר המעות, מיהו עיקרו הלואה ואם בכה"ג לא היא מחילה, ע"כ

המעות נמי לאו להלוואה ניתנו, א"ל התם טעמא מאי משום דלא קץ לי', והא דמסיים עבד רבינא עובדא דלא כרבר"ה, היינו כדי שלא נפרש דארבה הוא דפליג, ועבד עובדא במשכנתא, אבל בזביני מודה, קמ"ל דאפיק פירי דלא כרבר"ה והיינו בזביני, והיינו משום דס"ל ריבית קצוצה היא כיון דלא נחית אדעתא דמכר כלל, [וערמב"ם פ"ו ה"ז שחילק בין משכנתא למכר באסמכתא, מפני שבאסמכתא ליכא גמר קנין אפי' גוף לפירותיו, משא"כ במשכנתא, וכך מתפרש לדברינו].

ודאתאן עלה אתיא שמעתין בפשיטות, כדמשמע סתמא דתלמודא דרק בכה"ג קמיבעיא לי' פירי מאי ולא מיבעיא לי' בברייטא ס"ה ב' גבי מכר לו בית מכר לו שדה וא"ל כו', וכן לא מיתתי סיעתא ממתני' וברייטא דערכין דאיירי בהדיא בנדון כזה, וכן טעמא דלא קץ לי' אינו מיושב כלל במשכנתא שקצץ ליתן לו על הלואתו, ואם נימא דאיירי רק במשכנתא שלא קצץ א"כ בקצץ לכו"ע הוי ר"ק, ול"מ כן במימרא דרבא בסמוך וכמש"כ סק"א, ולפ"ז ניחא נמי תרי מימרי דרבינא [דאין נראה לומר דתרי רבינא הוו דלעיל מ"ט א' אמר רב פפי משמי' דרבינא מימרא במעשה דהוה בזמן רבא ומשמע שלא ה' רבא קיים, וש"מ דרבינא דקאמר רב פפי משמי' הוה בתר רבא, והיינו רבינא שבזמן רב אשי וקצ"ע בסדר הדורות דרב אשי אמר כי הוינן בי' רב פפי, (אחר פפי ולא חדא רבינא דקאמר והבדרי') וצ"ע ודקדוק], דודאי בנותן לו בהדיא המשכנתא הו"ל מכירה לזמן, ולא איירינן בשמעתין אלא בשלא מכר וכמשנ"ת, וניחא נמי מימרא דרבא ורב אשי בסמוך דפשיטא להו דמשכנתא בלא נכייטא באתרא דמסלקי לאו ר"ק היא, וכמשנ"ת סק"א, דבזה לא דנו אמוראי כלל, [ועי' ס"ק ט"ז].

רש"י פי' אם אכל הלוח, ואפשר שהוצרך לפרש כן לפי שיטתו, דמה שנותנין השדה למלוה לא חשיב ודאי מוציאין, דמה"ט לא חשיב לדידן ר"ק, ובאמת מזה קשה לפירושו דמה שמוציאים מן הלוח כשהי' פירות, לא חשיב בכך דבדיניהם מוציאין בודאי, אלא כיון שהחליטו השדה למלוה בספק, תו לא שבקי ללוה לאכול, אבל אין מזה סתירה לכלל דר"ס דכל שבדיניהם מוציאין, בזמן שכל הטעם שבדיננו אין מוציאין הוא מפני הספק, ועמש"כ לק' סק"ה בשיטת רש"י.

שם ב' א"ל אינהו בתורת זביני אתא לידיהו, לפי' תו' ס"ד ב' וכן לפי' הרי"ף היינו נמי טעמא דידן דלא חשיב ר"ק, ואין בזה דוחק, דאף טעמא דאינהו בתורת פקדון אתא לידיהו דקאמר לעיל, היינו נמי טעמא דידן, ולא משום דשמא לא יתייקר, אלא אפי' ללוות במקום הזול ע"מ לפרוע במקום היוקר או בזמן היוקר שרי מדאו', וכמש"כ לעיל ס"ב סק"ז מברייא ע"ג א' דשרי כה"ג ביש לו עיי"ש, אלא דלא ס"ל לאביי לומר דאינהו נמי מה"ט מוציאין, וכן רבינא סבר דלדידהו דריבית שריא ולא צריכי לטעמא דזביני לא אמרי' דבתורת זביני אתא לידיהו (ובפרט באתרא דמסלקי).

ה. **פ"ד ב'** ברש"י, ויש ללמוד מכאן שאסור כו' תו"ד ז"ל דפשיטא לי' מסברא דמשכנתא דבית בלא נכייא ר"ק הויה, דטעמא דבדיננו אין מוציאין במשכנתא דשדה היינו משום דזימנין שהכרמים לוקים וזה אינו שייך בבית, ואפשר דמסוגיא דערכין הכריע לחלק כן, ומ"מ לאו משמעתי' מחלק כן, אלא דקשיא לי' בשמעתי' מ"ט אסרינן לשכור בפחות, מ"ש מנכייא דשרי אע"ג דבלא נכייא אסור, וע"ז משני דבשדה איכא תרתי לטיבותא דאף בלא נכייא הוי ספק, אבל בבית אסור, ולכאו' הו"מ לשנויי דלא ישכור בפחות דמתני' לא מיירי בגונא דנכייא אלא בשכירות המשתלמת לבסוף רק אם דר, וזוהי

הוצרכו לחלק דלא כמש"כ, אבל מסתברא דבזה לפטור הויה מחילה, וצ"ע, ועי' ס"ק י"ז.

ד. **פ"ב א'** א"ל רבינא לר"א והרי משכנתא בלא נכייא כו' מהא דלא קאמר משכנתא סתם, אפשר לדקדק דבנכייא שרי, [ולפי' הרי"ף היינו באתרא דלא מסלקי, נואף דלרבינא שרי בנכייא אף באתרא דמסלקי מ"מ פריך שפיר סתמא בלא נכייא וכמש"פ הרמב"ן דאפשר דס"ל לר"ס כרבר"ה דאף באתרא דמסלקי א"ר הוא, וביותר מיושב למ"ש הרמב"ן בדעת רב אשי ס"ז א' (עי' לעיל סק"א) דס"ל כרבר"ה], וק"ק כיון דפריך רק מאתרא דלא מסלקי א"כ ידע הטעם דזביני נינהו, בשלמא לפרש"י טעמא דאנן לא מפקינן טעמא אחרינא הוא, וכן לפי' תו' דפריך אף מאתרא דמסלקי י"ל דסבר דאינהו לא נחתי לי' בתורת זביני, אבל לפי' הרי"ף דנחית לעיקר החילוק בין אתרא דמסלקי ודלא מסלקי, א"כ התירוץ מבואר בקושייתו, ועיקר הפירוש נמי דוחק דפריך מאתרא דלא מסלקי דוקא, דהו"ל לפרושי כיון דאיכא משכנתא בלא נכייא דבדיננו מוציאין, מיהו בעיקר הדברים נראה דאף אי בנכייא נמי אסור, מ"מ לא קשיא לי' מנכייא דפשיטא דבתורת זביני נחתו לה, [וכ"נ לומר במ"ש רש"י וה"ה דמצי לאותובי' נמי מאבק ריבית דהמרבה בפירות דמתני' כ"ו, דודאי הא ל"ק לי' לרבינא כלל ורק במשכנתא בלא נכייא דלא חסר הלוקח כלום, סבר דלא בתורת זביני אתא לידיהו, וכן ההיא דאת ונוולא לא שייכא הכא כלל, דכל היכא דלא נחתי להלוואה אין זה בכלל הלוואה בדיניהם], ויתכן עוד דבנכייא אי אכיל לה הלוח (כפרש"י דהיינו מוציאין דידהו) אינהו לא מפקן מיני' אלא כשיעור הנכייא דחשבו לי' מכר גמור, וכאילו שוו הפירות כך.

שם דבדיניהם מוציאין כו' בפשוטו היינו מוציאין השדה מידו כפי שהתנו, אבל

שגורם לו שלא יוכל להשתמש בשכר המעות ואח"כ אוכלם היינו ר"ק א"ו ההיתר דאורייתא משום ספק, וסברא דר"ת הוא רק חילוק באיסור דרבנן.

ובאמת פרש"י מחודש מאד, דבגמ' אין לזה משמעות כלל, והא דקתני לא ישכור ממנו בפחות מתפרש שפיר בכל מילי ולא קאי דוקא אחצר דרישא (דבלא קיימא לאגרא איירי), וכן רבינא ס"ב א' הזכיר סתם משכנתא ולא פ"י שדה דוקא, וע"ע משה"ק לעיל סק"ד, וכן בכולה מכילתין קאמר משכנתא סתמא, [ועי' בגמ' ע"ג ב' ובמש"כ ס"ק י"ב], וכן בברייתא ס"ה ב' קתני מכר לו בית מכר לו שדה ולפרש"י רישא הוי ר"ק וסיפא א"ר, ועוד יש לתמוה אם איתא דעיקר החילוק הוא בין שדה לבית א"כ מנ"ל דר"י דשרי בשדה ה"ה בבית, דילמא בא"ר הוא דשרי צד אחד, וה"נ מסתברא שאין לו להתיר בר"ק לרבנן, וגם בסברא הדברים תמוהים כמשה"ק תו' דגם בבית איכא תיוהא, (ועי' בירור' הובא לק' סק"ו דשרי טפי בבית מבשדה), וביותר קשה לאידך גיסא מה סברא היא לומר שצד רחוק של הפסד משוי' לי' כספק ריבית, ועוד דהגע עצמך אם מוכר את זכות הפירות בשדה מי חשיב ר"ק, שהרי הוא מקבל בודאי אפי' ילקו הכרמים, וא"כ איך שייך לומר שהזכות הזו שיש לו לא חשוב ודאי נשך מן הלוה, וקצת יש ליישב כיון דאילו לא מכר, ולקו הכרמים, לא מפקינן מיני', אף באופן שזה ריבית גמורה (כגון בבית שנפל) ש"מ דלא חשבינן לי' כשנשתמש בודאי בזכות זו, וה"נ שפיר חשבינן לי' כספק קצת עד שיתברר, ומ"מ שאר הקו' צ"ע.

ו. **בנדרון** בתי ע"ח [דהיינו משכנתא בלא נכייטא באתרא דמסלקין] אם באנו לדון מצד הסברא, הדבר רחוק לפרש שזה בכלל את כספך לא תתן לו בנשך, דבפשוטו מכירה גמורה היא, ומצות התורה שהגאולה תהא במחיר שמכר לו, ואין כאן מלוה ולוה,

קו' הגרע"א ז"ל ביתר שאת לפרתו' [ועמש"כ לק' ס"ק כ"ח], וי"ל דמשמע להו לא ישכור בפחות דומיא דלא ידור חנם והתם מיירי בנכנס לדור בבית בשכר הלוואה דאיכא ספק, וע"ז אמרו שלא ישכרנו בפחות, ומתפרש קודם שדר, שלא רק לא יכנס ע"ד לדור בחנם, אלא אפי' ע"י נתינת מעט מעות דהיינו פחות לא יכנס לדור, ועכ"ז יש מקום לומר כהגרע"א ז"ל, ושמא י"ל דס"ל להתו' דהא פשיטא, ובשלמא לפרש"י קמ"ל דבית גרע משדה, ולפר"ת קמ"ל דאע"ג דבהלוהו ע"ז מותר מ"מ במלוה סתם אסור, אבל בריוח ברור פשיטא, [ועי' סוף סקי"ט], שו"ר ברמב"ן שכ' וי"מ ולא ישכור ממנו בפחות שלא יאמר לו דור בחדרי במחצית שכר ולאו מילתי היא דהא פשיטא ועוד דא"כ הול"ל ולא יאמר לו דור בה בפחות כו' משמע כונתם דא"ל בפירוש שיטול ממנו פחות ממה שישוה ולא קצץ מחיר, אבל אפשר לפרש כונתם כהגרע"א ז"ל וגם בתוספתא דמייתי משמע כפי' הגרע"א ז"ל.

ועוד הי' נראה ביישוב קו' הגרע"א ז"ל ע"ד התו' דכונת תו' לומר דכיון דאף בית הוי ספק כמו שדה, אין לפרש טעם ההיתר מפני הספק, דודאי אין בספק דשמא ילקו הכרמים לקבוע הריבית בספק, דהא הספק רחוק (ואם ימכור ספק זה עתה יקבל כמעט כל מחיר הפירות כיון שהספק אינו מצוי תדיר) וכל הנהגת העולם בנוי' על ספק כזה, ואם נחשיב כה"ג ספק אין לך דבר שאין בו ספק, וכיון שכונתם לסתור טעמא דספק לא שייך להקשות שיקיימו טעם דספק גם בבית, דהא גופא כונתם להוכיח שהסברא רחוקה, שו"ר בתו' ע' ב' ציינם הגרע"א ז"ל בגליון ושם מבואר דלפר"ת גם בית לא חשיב ר"ק משום דאיכא ספק, וזה כדעת הגרע"א ז"ל, מיהו ממ"ש תו' בשמעתין דבתי ע"ח לאו ר"ק הוא לפר"ת ל"ק, די"ל הטעם מפני שבלא"ה אינו יכול להשתמש, אבל ג"ז טעות דכיון

אין ראוי שיבאו חכמים לתקן בזה כלום, ומ"ש תו' דצריך לרחוק בטעמא דרבא, לפמשנ"ת לעיל ס"ג סק"ב טעמ' דרבא מפני שהבדייתא איירי בהדיא ע"מ להחזיר, וא"כ לק"מ, ועיי"ש.

ויעזי בירו' שהביא הרמב"ן במלחמות ולפנינו בירו' מסיים אפי' כן לא אשגח ר"א כו' ומשמע שהתיר כה"ג דבתי ע"ח דס"ל כמתני' דאינה ריבית, [ומשמע שמחלק דעד כאן לא פליגי רבנן עלי' דר' יהודה אלא בשדה דאיכא פירות ומינכר הריבית, אבל ישיבה בבית אין לאסור, אם לא נפרש הכונה בדלא קיימא לאגרא וכמ"ש במרה"פ], ומ"מ אין שם משמעות לאיסור תורה, דאדרבא מדשרי למעשה משמע דר"ח לא פליג עלי' אלא מדרבנן, והא דמייתי כאן התירתו מתפרש שפיר מדרבנן, דלא התירו אלא במקום שהתירה תורה, ולדחויי' דלא לידוק ממתני' דאינה ריבית כלל, [ומבאר מזה דסתמא דמתני' מתפרשא דאינה ריבית כלל, אפי' מדרבנן], ואמנם תלמודן פליג ולא שרי בבית טפי מבשדה מ"מ אין רא' לאיסור תורה כלל, וכונת הרמב"ן רק לסייע דלא נימא התורה התירתו ולמדתנו דאין זה ריבית, ולפמשנ"ת אמנם הכונה לומר דאסור בשאר דוכתי אבל היינו מדרבנן.

ז. **ס"ז ב'** אמר רבא ברי' דר"י [נראה דלעיל גרסינן מר ברי' דר"י, וכ"ה בס"י גם ברא"ש, וכ"מ מדלא גרס ואמר, ולפ"ז ניחא שלא אמר מימרא דהכא ברישא, דלכאור' כ"ה הסדר הראוי, דלבתר האי מימרא שייך לומר דאי אכיל בלא נכייטא דהוי א"ה, מסלקינן ל', אבל כיון דשני אמוראים הם שפיר מסדר להו בגמ' הכי כיון דמימרא דלעיל שייכא טפי בענין הדרא ארעא, וגם משום דשמעתא דהכא מסתעפת, וניחא ל' לסדר מימרות דרבא סמוכין, ולמש"כ בסמוך בלא"ה ניחא], לא ניכול אלא בנכייטא, לכאור' הול"ל לא ניכול בלא נכייטא, שהרי בא

ומסתברא נמי דלא קרינן ב' לא יגוש (זה פשוט לכו"ע כיון שאין הלוקח יכול לחזור בו) והבכור נוטל בו פי שנים ובע"ח גובה הימנו, דדוקא במשכנתא באתרא דמסלקי שעיקרו הלואה, ומטרת הלואה לסלקו בכל שעה שיוכל, ולכך אין זה מוחלט כמכר, אבל במקום שהמכר הוא העיקר, והתורה נתנה אפשרות גאולה, מה"ת לחשבו כהלואה וריבית, ואף שהאמת דמכירתו מפני שדחוק למעות, מ"מ עיקרה כשאר מכירה שג"כ נעשית מפני דוחק המעות, ואפשרות הגאולה לא מסתבר דתשוי ל' הלואה מדאורייתא.

ואין לנו לדון בזה אלא משום לישנא דתלמודא, והנה לשון ריבית אינו מתפרש דוקא דאורייתא, אדרבא תרביית קרי תנא לדרבנן, וכן במתני' ס"ד ב' נראה דלשכור בפחות לכו"ע ריבית דרבנן היא, דהיינו נכייטא, ועוד יתבאר בזה בס"ד, וגם ל' מפני שהוא ריבית משמע שהאיסור מחודש, ובר"ק לא איצטריך לאשמועינן, ועי' במתני' ע' ב' ולפרש"י והרמב"ם הוי דרבנן ועיי"ש בתו', וא"כ שפיר יש לפרש נמי ריבית גמורה דערכין ריבית דרבנן, ועוד דה"ז כמין ריבית ואינה ריבית ודאי מתפרש דאפי' מדרבנן אינה ריבית, דלא הו"ל למיתני אינה ריבית על דבר האסור, וכ"מ בירו' (כמ"ש להלן), וא"כ אין דוחק דמאן דפליג ע"ז ואמר דהוי ריבית פירושו מדרבנן, ולשון ריבית גמורה דנקט היינו לאפוקי מכמין ואינה דתני במתני', ולא לאשמועינן דחמירא טובא, והא דאמרי' התורה התירתו פ"י תו' כיון דהתירה תורה בפירוש לא רצו חכמים לאסור, ונראה דהכא חשיב התורה התירתו בדוקא, דכיון שדיני גאולה ניתנו מן התורה, אם יצרכו חכמים גרעון כסף דמי הדיור, אין זו הגאולה שאמרה תורה, ואם כן ראוי שאם הוקר הבית יותר משכר הדיור, שלא יפסיד כ"כ, דמה"ת לקבל הדין דהגאולה היא במחיר שלקח, ולהוסיף הגרעון כסף רק להחמיר על הלוקח, א"ו כיון שהתורה התירתו

הא לדידי' ע"כ נכייטא נמי אסורא דאפי' עד חמש בנכייטא אסר והיינו אפי' לאיניש דעלמא, וכ"ש כולהו שנין בנכייטא, וכיון דע"כ פליג ארבא לא שייך למיבעי לדידי' במאי ניכול, ואמנם י"ל דאכו"ע בעי לדידי' היכי שרי, מיהו לישנא ל"מ הכי, ועוד צ"ב איך יתכן דנכייטא דשריא לכו"ע אסירא לצורבא מרבנן, וקיצותא דאיכא מאן דאסר לאיניש דעלמא, שרינן למאן דשרי אפי' לצורבא מרבנן, וכ"ז קשה רק למש"כ דבאיניש דעלמא פליגי אבל אי בצורבא מרבנן פליגי, ניחא, ועוד צריך לבאר מ"ט דמאן דשרי בלא נכייטא עד חמש שנין וכולהו שנין בנכייטא אסר, אם נימא דמיירי בצורבא מרבנן, ולמש"כ צריך טעם עיקר הדין מ"ט שרי לאיניש דעלמא בלא נכייטא, וגם לפ"ז מבואר דכה"ג עדיף מנכייטא דהא שרינן לה לצורבא מרבנן אע"ג דאסור בנכייטא.

והנה זה מבואר לשתי הלשונות דהנדון הוא מפני הקיצותא, וסיבת ההיתר כבר נתבאר לעיל דכל שאין הריבית משתלמת בהתאם להמתנה, דמי טפי למכר מלאגר נטר, ואמנם לא שרינן קיצותא לכו"ע באיניש דעלמא, היכא דלא אמר מכאן ואילך שיימנא לך כולהו פירי, וכמשנ"ת לעיל דהיינו עיקר חידושי' דרבא, מ"מ היכא דשיים כולהו פירי לבסוף מיחזי טפי כמכר, כיון שאחר חמש שנים אין לו בה בשכר ההלוואה כלום, ומ"מ הוא מחזיק בה, ועוד דאין נראה כאן הערמת ריבית כמו בנכייטא שניכר להדיא שאין זה מחיר הפירות, ומה"ט שרינן הכא לצורבא מרבנן דלא מיחזי לאיניש כהערמה כלל, ואין סתירה בזה דאיכא מאן דאסר לגמרי, [וטעמי' משום דכל בלא נכייטא אסור, וכמש"כ להלן מהא דמודה בבבביתא דשרי], כיון שאין הנדון בת"ח אלא מפני שילמדו ממנו לזלזל באיסורין, (ולא מפני שצריך להחמיר בחשש איסור, שהרי אין כאן איסור אם חכמים לא אסרו), והאי טעמא שייך רק במילתא דמיחזי

להשמיענו האיסור דרבנן, דאף דמדאורייתא כזביני חשבינן ל', מ"מ מדרבנן לא ניכול בלא בנכייטא, ונראה דאמנם לא להשמיענו עיקר האיסור דרבנן, דד"ז ידוע שאין לאכול בלא נכייטא באתרא דמסלקי, דהיינו ברייתא דלעיל ס"ה ב' מכר לו בית כו' אסור, וכ"ש משכנתא דהלוואה היא, וכן תניא בערכין ריבית גמורה היא, ולרבא ליכא מאן דשרי דהא מוקי לה בע"מ להחזיר, ועיקר מימרא דרבא לאשמועין אופני ההיתר, וקמ"ל דאין אופן המותר אלא בנכייטא, ונראה דלאפוקי כעין קיצותא אתא, והיינו דא"ל עד חמש שנין אכילנא לה בלא נכייטא, מכאן ואילך לא אכילנא, ומשלשין הפירות עד שיפרענו, והי' מקום לומר דבכה"ג דמי קצת לאתרא דלא מסלקי, דעיקר האיסור באתרא דמסלקי הוא משום דניכר להדיא שהמשך האכילה הוא לפי המתנת המעות, ואין לך שכר המתנה מבורר מזה, אבל בכה"ג דאית ל' קיצותא, דמי טפי למכר, דיכול הלוה להחזיק במעות יותר ולא יתן שכר המתנה, והיינו נמי טעמא דקיצותא (בל"ק) כמ"ש להלן, ודמי בזה לאתרא דלא מסלקי שאין הריבית תלוי בשיעור המתנת המעות, וקמ"ל דבאתרא דמסלקי אסור, דכיון דיכול לסלוקי' בתוך הזמן, כל בלא נכייטא לא מיחזי כמכר, [ולפ"ז אין קושיא אמאי שנה מימרא זו לבתר מימרא דרבא דלעיל, דכיון דהאיסור ידוע שפיר שונה הדין דמסלקין ל', ובשמעתא דהכא מפרש אופני ההיתר, ולא בא להשמיענו האיסור].

שם דאתמר קיצותא כו' חד אמר קיצותא שריא כו' הלשון מוכיח דבעלמא נחלקו וא"כ מתפרש דמאן דאסר היינו אפי' באיניש דעלמא, מדלא קאמר במאי ניכול חד אמר בקיצותא וחד אסר, וכן הלשון שריא ואסירא לא משמע דאחומרא דצורבא מרבנן קאי, וכ"נ דל"ב כל בלא נכייטא אסור אפי' לאיניש דעלמא, ולפ"ז צריך ביאור מאי קשיא ל' למאן דאסר קיצותא בל"ב, במאי ניכול,

מסיח דעתו משדהו, וגם המלוה אינו קובע עצמו לאכול בשופי, אבל במשכנתא דסורא קשיא לי' כיון שכותבין תחלה ע"מ להשאירה בידי המלוה, ואתי לידי הפסד, [והא דקאמר וכי מתקני רבנן כו' אפשר שזו תקנה דרבנן לטובת הלוח וכמ"ש הרשב"ם פסחים ק"ב ב' ציינו הגרע"א ז"ל, (א"נ דשרי לצורבא מדרבנן רק כה"ג, מיהו התם רבינא קאמר לה, ואיהו אכיל בנכייא, וגם שרי בקיצותא כמ"ש כ' תוד"ה רבינא).

ונראה דאף במשכנתא דסורא איכא אתרא דמסלקי ואתרא דלא מסלקי, אלא דאף באתרא דמסלקי אדעתא דפירי נחית, למיכל עד דמשלם שניא, ואין הלוח טורח לסלקו, דבדרך כלל כה"ג עבדי הנכייא בשעור חשוב קצת ולא משהו, דדוקא במשכנתא שהלוח מקוה לשלם מהרה, אינו חושש למשכנה בנכייא מועטת, אבל במשכנתא דסורא אמנם ממשכן לו בזול, אבל כיון שיש לו ריוח קצת אינו טורח לסלקו.

ולענין הא דשרינן בצו"מ אין דוחק אם נוקמה כמשכנתא בנכייא דאיניש דעלמא אלא שהצורבא מדרבנן צריך להוסיף בשטר החשבון של השנים שבהם נפרע כל החוב ע"י הנכייא, דכיון דעיקר הטעם משום זלזול דחזו אינשי ולא מחומרא דאיסורא, סגי במה דמיחזי לאינשי כמכר, ואע"פ ששניהם יודעים שע"ד לפרעו מיד כשאכל, נחית, דמ"מ עיקר השטר הוא בלשון מכירה ולא מיחזי כריבית, וזה כמ"ש תו', ולפ"ז אפשר דלא שרינן משכנתא אפי' לאיניש דעלמא היכא שהמלוה יכול לכוף הלוח לפרוע החוב, כגון דממשכן לי' לעשר שנים ואח"כ מתחייב הלוח לפרעו, בניכוי מה שאכל כפי מה שהתנו, דבכה"ג אין דמי ההלואה כולם לקנין השדה ורק המעט שכנגד הנכייא לקנין ניתנו והשאר הלואה, ולא גרע ממוזיל גבי' בשכר ההלואה דתנן ולא ישכור הימנו בפחות, והא דשרינן משכנתא היינו משום דחשבינן כל המעות

לאינשי כהערמה, וטעם זה אינו כה"ג דענין מכירה לזמן מובן יפה לבנ"א ולא מיחזי כריבית, ורק מפני שיעור המועט שבנכייא חיישינן לזלזול, וכמשנ"ת, ומאן דאסר בל"ק אמנם מודה דענין קצותא עדיף מסתם, אלא דס"ל דכל בלא נכייא אסור, כ"מ בגמ' מדמודה לבתרייתא דאפי' בצורבא מרבנן שרי.

ולא יכא דאמרי טעמא דמאן דשרי מתפרש כבל"ק, אלא דכל בלא נכייא אסור, וכיון דלבסוף שיים כולו פירי לא מיחזי לאינשי כ"כ כהערמה ושרי אפי' לצורבא מרבנן, ומאן דאסר נראה דמודה בעלמא דבנכייא שרי לאיניש דעלמא כרבא, ומ"מ אסר כה"ג אפי' לאיניש דעלמא (וכמ"ש כ'), כיון שהריבית ניכרת בתנאי המשכנתא דבזה שאומר שישום אח"כ כל הפירות, הרי הוא מפרש שעכשיו אינו שם הפירות כפי מחירם, וכיון שהריבית ניכרת יש לאסור מדרבנן, והשתא אתיא שמעתין כפשטה, דכו"ע מודו לשירותא דנכייא באיניש דעלמא, ומ"מ פליגי בקיצותא אפי' באיניש דעלמא, ומיהו מאן דשרי שרי אפי' לצורבא מרבנן כיון דלא מיחזי זלזול כמו בנכייא.

ח. שם במשכנתא דסורא כו' נראה דעיקר משכנתא דנהגי בסורא, הוה על דעת שיאכל המלוה הפירות עד משלם שניא, והיינו דמיקריא משכנתא דסורא ע"ש המנהג, ולא על האופן שכתוב בשטר, וכ"מ לק' ק"י א' (ובכמה דוכתי) דפריך אלא מעתה האי משכנתא דסורא דכתבי הכי כו' היכא דכבשי' לשטר משכנתא ואמר לקוחה היא בידי ה"ג דמהימן וכי מתקני רבנן מילתא, כו', ומבואר מזה דמשכנתא דסורא החילוק בעיקר המשכנתא ולא רק בכתיבה, והיינו דלא קשיא לי' משאר משכנתא, דהתם אין רגילות להשהות השדה הרבה כי כונת שניהם רק בתורת ריבית ולא באמת לאכול הפירות במקום החוב לגמרי, וכיון שכן בדרך כלל ממחר הלוח לטרוח בהחזרת המעות, ואינו

קנין, ואח"כ חוזר הלוח ופודה ממנו, כמו בבתי ע"ח, אבל כשרק חלק מהם לקנין הו"ל בשכר ההלואה.

ברם לפ"ז צ"ב באתרא דלא מסלקי, דהיינו שמתנה עמו לאכול עשר שנים (ואפי' יפרענו בינתיים), אכתי כיון דאחר י' שנים יכול לכופו לפרוע, הו"ל הלואה, ולא משמע לומר דאחר י' שנים הו"ל כמשכנתא באתרא דמסלקי, או שקובע עמו כל פעם לעשר שנים, ומצינן למימר דהיינו שהלוח מתחייב לקנותה מן המלוח לאח"ז וכ"כ הרמב"ן.

ולכאוי היה נראה דבאמת בסתם משכנתא לעולם אין המלוח יכול לכופו הלוח לפרועו, אבל יכול להחליט המשכנתא לעצמו, כמו בבתי ע"ח, והיינו שקבעו זמן לפרעון שאם לא ישלם עד זמן פלוני, תהא הקרקע מוחלטת למלוח, ובתוך הזמן איכא אתרא דמסלקי ואיכא דלא מסלקי, מיהו אפשר נמי למיעבד משכנתא בלא שיעור זמן, והיינו באתרא דמסלקי כגון שאוכל עד שיביא המעות, ובאתרא דלא מסלקי כגון שקובע עמו שכל פעם אם יעברו י' שנים ולא יתן, ממשכן לה עוד י' שנים, אבל לעולם לא תהא מוחלטת, שו"ר בפלוגתת הראב"ד והרא"ש בכה"ג, ועמש"כ בזה לק' ס"ק י"ב.

ולאמור יש לפרש מה שפי' הראשונים ז"ל [ע"י ר"ן ונ"י] דהחילוק בין סתם משכנתא למשכנתא דסורא, הוא דבסתם משכנתא יכול לכופו לפרוע בהגיע הזמן, משא"כ במשכנתא דסורא, דהיינו כמש"כ שבהגיע הזמן יכול לכופו או לפרוע או שתחלט לו המשכנתא, אבל אינו יכול לכופו לפרוע דוקא, ולפ"ז ה"ה במשכנתא סתם אלא שלא קבעו זמן, דכיון שיכול להשאיר בידו המשכנתא לעולם, וממילא תיפוק בלא כסף, ע"י הנכייטא, מותר דהיינו משכנתא דסורא, וא"צ לכתוב כן בשטר, ויש לעי' במנכה זוז לשנה והחוב אלפיים זוז דלעולם לא נפקא

בלא כסף אי שרי, ויש לדון בזה גם במשכנתא דסורא וכגון שכתבו במשלם אלפיים שנה תיפוק בלא כסף, ולפרתו' אף בכה"ג צריך לכתוב כן בשטר [ועי' תו' כ"ב ב' ד"ה דמשמע דמפרשי סתם משכנתא בלא זמן, ועי' להלן] ואפשר שיש להקל כיון דלפירושם מיושב טפי הא דקאמר ניכול במשכנתא דסורא דמשמע שזה חילוק בצורת המשכנתא, ולפרתו' הו"ל ניכותב כדכתבי במשכנתא דסורא, ועוד דמ"ט דחיק בקיצותא ברישא, הא משכנתא דסורא היינו ממש נכייטא, ובקל יכול להוסיף חשבון השנים בשטר, וכן בגמ' משמע דמשכנתא דסורא זה ענין אחר וכמש"כ לעיל.

ולפ"ד בכל משכנתא אם שטפה נהר או נפל הבית אין ביד המלוח לתבוע כל החוב, שהלוח יכול לסלקו בבית שנפל, ברם ברמב"ן מבואר בהדיא דסתם משכנתא יכול המלוח לכופו את הלוח לפרעו, ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים, [שו"ר שכ"כ כל הפוסקים ונתבאר לק' בכמה מקומות] ורק במשכנתא דסורא האחריות על המלוח ואינו יכול לכופו את הלוח לפרעו, ולפ"ז מיושב יותר שיטתו ז"ל דחשיב משכנתא בלא נכייטא ר"ק, דבאמת רחוק בכה"ג לחשבה כמכורה, וק"ק לפ"ז הא דחשבו לה בדיניהם כזביני לעיל ס"ב ב', וכן בדלא מסלקי, ולפ"ד משכנתא דסורא שריא כיון שאין המלוח יכול לכופו לפרוע ואם נשתדפה הפסיד, וא"ת מה בין זה לבתי ע"ח, דחשיב לה הרמב"ן ר"ק, הא התם נמי איכא נמי טעמי, התם הטעם כיון דליכא נכייטא, ומבואר לשיטתו דנכייטא מהניא להתיר אף במקום שהר"ק בלא נכייטא, [ולפ"ז הוה נוחא בפשיטות שמעתא דבסמך דרבינא אכיל בנכייטא ומייתנין טעמא דשדה אחוזה, שו"ר בפוסקים בכ"ז ונתבארו הדברים לק' כ"ו כ"ז כ"ח, ועי' ס"ק ל"ו ל"ז.

ט. **שם** האי משכנתא באתרא דמסלקי כו' ושביעית משמטתה, פשיטות הלשון

תמורת המעות, וגם נראה דהמלוה את חבירו אע"פ שמשכן לו שדהו, מ"מ לא ידור בחצרו חנם, ולא יקדים לו שלו, וגם אסור בריבית מאוחרת, ואע"פ שבבתי ע"ח מותר בכולן, ומסתברא דאפי' באתרא דלא מסלקי חשיבא כהלואה לענין דינים אלו, וא"כ צ"ב מכירה זו מה היא, ואי משמטת מדרכנן הוה ניחא, דכיון שהצריכו חכמים נכייטא באתרא דמסלקי אמרו גם דשביעית משמטתה, מיהו סתמא מדאורייתא קאמר, ולפי' הרשב"א דמירי אחר זמן המשכנתא י"ל דבאותו בתוך הזמן הוה מכר גמור, ולפ"ז לא חשיבא נמי הלואה לענין שאר דינים ול"מ כן, ועוד דע"כ הא דשרי לאכול היינו מפני שהמכר נמשך עד שיפדנה, והדרא קו' לדוכתא א"כ ליכא חוב.

וּלְמִי"ש הרמב"ן דאחריות המשכנתא על הלואה ניחא דעדיין החוב מוטל על הלואה, ולפ"ז משכנתא דסורא אף באתרא דמסלקי אין שביעית משמטתה, וצ"ל דמפרש כמ"ש הרא"ש שהמלוה יכול לכופף הלואה לפרוע אף בתוך הזמן, והיינו אפי' לכופו לפרוע מעות כגון שנפל הבית, ושמא יש לפרש דאע"פ שאין המלוה יכול לכופף הלואה לפרוע, מ"מ תפיסת המשכנתא נגישה היא, כיון שהוא תפוס בה רק כ"ז שאין הלואה פורעו, ויתכן לפ"ז שהשביעית משמטת רק תפיסת המשכנתא אבל החוב קיים כיון שהוא לי' שנים, מיהו פשטות הדברים כדנקטו הראשונים ז"ל דמשמטתה אהוב קאי וממילא ה"ה המשכנתא, ואגב אינך נקט משמטתה דמשמע אמשכנתא, ואדרבה נראה דבאתרא דלא מסלקי הבכור נוטל פי שנים אף בחוב דכיון שהוא מוחזק במשכנתא הו"ל כמלוה על המשכון דנוטל פ"ש בכל המלוה, וכ"נ לשון השו"ע חו"מ סי' רע"ח, ועי' ב"י יו"ד סי' קע"ב בשם תלמידי הרשב"א.

ואפשר דהנה החילוק בין בתי ע"ח למשכנתא הוא משום דבבתי ע"ח הקנין מוחלט והפדיון מפסיקו משא"כ

משמע דהשביעית משמטת את המשכנתא, ולא מיירי בחוב עצמו, וי"ל דשביעית משמטת את החוב אף באתרא דלא מסלקי, אלא דקמ"ל שאע"פ שמשמטתו שביעית מ"מ המשכנתא אינה נשמטת, דלא חשבינן לי' ע"י השביעית כאילו לא הי' חוב כלל, וממילא כל מה שנקנה מכח החוב בטל, אלא שמיטת שביעית כפרעון דמיא, ולכך באתרא דמסלקי חוזרת הקרקע לבעלי, ולפ"ז לא נחתי לפרש באיזה אופן החוב עצמו משמט, ואפשר כל"ק במכות דהמלוה לי' שנים משמטת, א"נ כשלא קבע זמן במשכונתו ומן הראוי שיפרע הלואה מיד, ואע"פ שאין המלוה יכול לכופו, מ"מ חשיב הגיע זמנו, [זה למש"כ סק"ח אבל ז"א וכמש"כ הפוסקים, א"כ גם יכול לכופו וניחא בפשיטות] ועוד אפשר דתפיסת המשכנתא כנגישה חשיבא, (ואפשר דאפי' תוך זמנו גרע מי' שנים), [והא דלא חשיב של אחיך בידך, עתו', ונראה כונתם דכיון דקרקע אינה נגזלת אין בתפיסתו כלום, ועדיין של אחיך ביד אחיך, משא"כ במטלטלין שכשהמלוה תפוס הרי הוא המוחזק ובבעלותו קיימי], ועי' לק' ס"ק כ"ו בשם תשו' הרמב"ן שכנראה פי' כן, אלא דמפרש שהלואה יכול לכופף הלואה לפרוע.

ויש לעי' כיון דמשכנתא ענינה מכירה לזמן בין באתרא דמסלקי בין באתרא דלא מסלקי, א"כ אין כאן חוב, והו"ל כמוכר בית בבתי ע"ח דפשיטא שאין שביעית משמטתו, וכן אם מכר לו בית ע"מ כשיהיו לו מעות תחזירם לי דלכאוי' נראה שאין שביעית משמטתו, והרא"ש הוכיח מזה דבכל משכנתא ביד המלוה להכריח את הלואה לפדותה, [ועי' להלן אם ה"ה בתוך הזמן], ולפמ"ש לעיל סק"ח היינו או לפדותה או להחליטה בידי המלוה, [וחזרנו מזה], ומ"מ במצב זה נוגש המלוה את הלואה לשלם את החוב אם במעות אם בקרקע, מיהו עדיין צ"ב דאכתי כ"ז שלא תבעו המלוה לפדותה אין כאן חוב, ועדיפא משל אחיך בידך דמשכון כיון שקנוי' לו

דימה זה לאתרא דלא מסלקי דכי מישלם זימני' שיימינן ל' תמרי דעל בודיא, ולכא' גם שם יש לדון כן, ויש מקום לומר דהתם פשיטא דמסלק ל' דיודע תחלה מתי תכלה זמן המשכנתא, והחידוש הוא באתרא דמסלקי שזה קצת נגד היושר לבא עם המעות ברגע האחרון, ואפ"ה מסלק ל', וראיתי בשטמ"ק בשם הריטב"א שכ' לפרש בנכייטא וסיים דלכא' לפ"ז ה"ה באתרא דלא מסלקי, מיהו דחה דיש לומר דבאתרא דמסלקי אדעתא דהכי נחית, משא"כ באתרא דלא מסלקי, ולכא' י"ל כמש"כ, וצ"ע, ודעת הרא"ש והטור נראה כמש"כ.

ומי"ש הרשב"א והנ"י דלדעת הרי"ף דבנכייטא נמי הוי א"ר מיירי שפיר בנכייטא, צ"ב דהא טעמא דלא חשיב ר"ק הוא משום דמדאורייתא חשבינן ל' כמכירה בזול, וכיון דלגבי מכירה ס"ל דאף במחובר שיימינן ל' א"כ אכתי הו"ל א"ר, ואם יאכלם אחר הפרעון נמי לא מפקינן מיני', כיון דמדאורייתא קנה להו בנכייטא, ואי משום מחאה בלא"ה יכול למחות בא"ר, וצ"ל דכיון דמדרבנן לא חשבינן ל' כמכירה בזול, דהא הוי א"ר לא קנה אלא מה שתפס, וזה חשבינן כמכירה בזול, אבל קודם שתפס לא מהני הנכייטא ליחשב קנין, וכיון שסלקו ממילא נסתלק, ומשה"ק הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' קע"ב דלמה צריך ליתן המעות כיון דהוי א"ר בלא"ה יכול למחות, י"ל דאמנם כן, אבל הכא בעיקר הדין קיימינן כשאנו רוצה בידו מלאכול הריבית, דהני תמרי אסורים מן הדין כיון שסלקו במעות, וקרוב לומר שכונת הגרע"א ז"ל למשה"ק בתחלת הדברים.

שם אזיל אטרח ואייתי זוזי כו' בפשוטו נראה לפרש במשלם זימני', [בין באתרא דמסלקי בין באתרא דלא מסלקי], ובא המלוה לתובעו מעותיו, ואם א"ל אין לי יכול המלוה להמשיך באכילת הפירות דכ"ז שאין המלוה מכריחו ליתן מעות חשבינן ל' כלא מישלם

במשכנתא שהמשך הקנין תלוי בהמשך החוב, ואפשר דנפ"מ לענין קנין דבבתי ע"ח ובמכר לו בית וא"ל כשיהיו לי מעות תחזירם לי צריך המוכר לעשות קנין בשדה, והכא אם מוחל לו המלוה החוב ממילא הדרא ארעא וא"צ קנין, וכיון שנגישת החוב גורמת המשך הקנין, שייך לומר לא יגוש, וכן לענין בכור חשיב ראוי כמו מלוה, כיון שאין להם כי אם החוב, ועי"ז הם ממשיכים קנין השדה, ולפ"ז א"צ שיוכל המלוה לכופו לפרוע במעות, או להחליט המשכנתא למלוה, דכל החזקת המשכנתא נגישת החוב חשיבא שאם הלוח נוטל המשכנתא צריך הוא לפרוע החוב, ונמצא שהמלוה נוגש כל הזמן, ומקבל המשכנתא תמורת החוב, ולהאמור אפשר דלענין ריבית מאוחרת או לדור בחצרו חנם לא חשיבא הלואה כיון שיש למלוה את כל תמורת ההלואה, ואין כאן המתנת מעות, מיהו הכל לפי הענין דבאמת אם אין המלוה עושה טובה בהמתנת המעות ע"כ דמה שנותן לו אינו בשכר המתנת המעות, וצ"ע בזה.

ולפ"ז אף במשכנתא דסורא באתרא דמסלקי שביעית משמטתה, ועוד יתבאר בכ"ז להלן בס"ד.

י. שם מסלקי ל' ואפי' מתמרי דאבודיא כו' לכא' יש לפרש בדאכיל בנכייטא, ואע"ג דשרי למיכל, מ"מ זהו דינא דאתרא דמסלקי, ואמנם באותה שנה לא ינכה לו הנכייטא כיון שסלקו, וה"ה במשכנתא דסורא באתרא דמסלקי וכמשנ"ל לעיל דחד דינא אית להו, וצ"ע מנין פשיטא ל' להרשב"א דבנכייטא לא מסלקינן ל', נהי דתקיני למיכל בנכייטא כדי שיחשב כמכירת הפירות בזול, אבל אין זה כדי להוסיף על עיקר זכות המשכנתא וכיון דבאתרא דמסלקי, מסלקי ל' אפי' מתמרי דאבודא אף הנכייטא נקבעת לאחר שאכל הפירות, ואמנם אם סילקו אינו מנכה לו וכמש"כ, [ועי' להלן בגמ' דאיזיל ואטרח ברשב"א ומש"כ שם], והנה הרשב"א

לי' ואכול בנכייטא כ"ז שתמשך משכונה זו בידך, וט"ס הוא כדמוכח מתוכו בחדושי הרשב"א, ומ"ש בשטמ"ק וכן הוגה בחידושים באתרא דמסלקי טעות הוא וצ"ל דלא מסלקי וכבנ"י, [ועי' בדברי הרשב"א בפסק המשכונות במ"ש ע"ד הראב"ד ובסוה"ד שם והובא בנ"י לעיל, ולק' ס"ק כ"ב].

יא. שם ר"כ ר"פ ור"א לא אכלי בנכייטא רבינא אכיל בנכייטא אמר מ"ז מ"ט כו' משמע שלא אסרו כן לכו"ע אלא שלעצמם נהגו שלא לאכול, וזה מבואר מדקאמר לא אכלי ואכיל (אף שיש לדחות דאגב אכיל נקט לא אכלי), וכן מדלא נחלקו אמירא דרבא דלעיל, ולמימר ר"כ ור"פ ור"א אמרי אפי' בנכייטא אסור, וכ"נ הלשון מדקאמר מ"ז מ"ט דמאן דאכיל ואם איתא דנחלקו בעיקר הדין וטעמם משדה אחוזה הי' להם לפרש פלוגתתם בהאי טעמא, ולפי הענין נראה דס"ל שהנכייטא היא כעין הערמה, שהרי אין מחיר הפירות כך, ובמקום שאסור בלא נכייטא ראוי להחמיר אף בנכייטא, והיינו דנקט לישנא דנכייטא בלא פירוש, כיון שהנדון על מושג נכייטא ונראה דאין הטעם כאיסור צורבא מרבנן דלעיל, דהתם היינו שלא ילמדו ממנו לזלזל באיסורין, אבל הכא מעיקר הדין דינו דיש מקום להחמיר שלא לאכול בנכייטא, ונפ"מ שאפי' אינו ידוע כצו"מ או שאינו צו"מ דג"כ יש מקום להחמיר, ובההיא דרבא דוקא בידוע כת"ח צריך להחמיר, והא דלא אסרו כן לכו"ע אפשר דהיינו מפני שפשט היתרו הרבה, א"נ באמת לא הוי אלא חומרא כיון דמדאורייתא יש כאן שני טעמים להיתר א. דמשכנתא מכירה היא ב. הנכייטא, ואין לחכמים לאסור בכה"ג, אלא שיש מקום להחמיר, ומאן דאכל סבר שאין זה כהערמה כיון דאשכחן בשדה אחוזה מושג כזה, דאע"פ שהי' אפשר לומר שיתן הפדיון לפי הפירות שיאכל, ובזה הי' יותר ריוח להקדש בדרך

זימני' לענין אכילת הפירות, [וה"ה במשכנתא דסורא לפמשנ"ת לעיל] וקמיפלגי באיזיל אטרח אם מותר לאכול, אבל בתוך הזמן אין סברא כ"כ שיעכבנו הלוה מלאכול ע"י שאומר לו שהוא טורח להשיג מעות, [וסתמא דמילתא טורח הוא בהבאת מעות כל הזמן], מיהו אפשר דמיירי באתרא דמסלקי ובתוך הזמן ויסוד הדברים הוא בסברת הסילוק של אתרא דמסלקי, דמסתבר לומר שרק בשכר שהמלוה ממתין לו ואינו דוחקו יהיב לי' המשכנתא, אבל כשהכסף מזומן בידו או שמשתדל להביא לו מיד, כיון שאינו צריך להמתנתו, לא יהיב לי' המשכנתא ומיירי שלא שהה בהבאת המעות ע"י האיזיל ואטרח דבזה פשיטא שאוכל, המתנת הזמן שבאטרח דבזה פשיטא שאוכל, אפילו לא שהה כיון שאינו מזומן ממש י"ל דאכיל כיון שבמציאות, אין חילוק בין קודם שאומר אטרח לאחר שאומר, ואמנם אם נשתתה בהבאת המעות אע"פ שאמר איזיל ואטרח, לפ"ז יכול לאכול.

והרשב"א אזיל לשיטתו במימרא דמ"ז משמ"י דר"פ דכל בנכייטא קנין גמור הוא אפי' באתרא דמסלקי, ואפי' במחורב קני' להו, וכיון שכן לא מסתבר לאסור לאכול כ"ז שלא סלקו במעות ממש, דהא מחאה ודאי לא מהני כיון דשרי, ולכך מפרש באתרא דלא מסלקי ולבתר דמישלם זימני' וכגון שלא כתב לו שיאכל כ"ז שהמשכונא בידו, דבכתב לו כיון שאוכל בנכייטא הו"ל כאתרא דמסלקי דבנכייטא אכיל אפי' א"ל איזול ואייתי זוזי, ומיהו אפי' לא כתב לו מותר לו לאכול כ"ז שלא מיחה בידו או כ"ז שאינו פודה, ומ"ד לא אכיל סבר דאיזיל ואטרח כמיחה חשיב, וקצת דוחק לפי"ז דבפשוטו יש לפרש הנדון בעיקר הדין אם יכול לעכב ע"י בשאין לו זוזי מזומנים, ולא במשמעות לשון זה אם כמחאה חשיב, וגם לאוקומי דוקא באתרא דלא מסלקי ובמישלם זימני' דחוק, וצ"ע, - בנמו"י הגירסא דכתב

תורה למקדיש שבכך וכך יוכל לפדותה, [ובאמת אם הוה משכח"ל שהקדש לקח שדה אינו מוכרה בנכיתא], אבל הכא שדה שלו היא ומפני המלוה מוכרה לו בנכיתא, ומיחוי כריבית.

פ"ז תוד"ה רבינא, ועוד דלעיל איפליגו בקיצותא כו' למש"כ לעיל סק"ז פלוגתא דקיצותא באיניש דעלמא היא, ואין ראי' מזה דמודו לרבא דצורבא מדרבנן לא ניכול בנכיתא, מיהו ודאי סתמא דתלמודא משמע (דאפשר) דמודה רבינא לרבא (אף דיש לדחות דעיקר הקו' מרב אחא דקיי"ל דאיהו לחומרא), וגם לא משמע דמייתי דר"כ ור"פ ור"א ס"ל כרבא, ולפ"ז לא מהני גירסא דרפרם במקום רבינא.

שם בא"ד ואור"ת דרבינא לא הי' רוצה כו', צ"ע וכי ברצונו תליא מילתא, הא אמרי' דצו"מ צריך לחוש שילמדו ממנו לזולל באיסורים, וצריך לישר דרכיו יותר, ומה מהניא ענוה לזה, ובלא"ה נמי אין סברא להקל על עצמו בזה שאינו רוצה ליטול את השם, ועו"ק מה נטילת שם יש בזה אטו בני סורא ת"ח נינהו, ודוחק לומר דהיינו בזה שנוהג שלא בסורא כמשכנתא דסורא, דאיזה היכר יש עי"ז שהוא מוסיף חשבון השנים וכותב במשלם שניא כו' וכפרתו ד"ה במישלם, דת"ח הוא, [ולפלפולא הי' אפשר לומר שמעולם לא נטל את השם להקרא צורבא מרבנן, ולכך אין חשש שילמדו ממנו, מיהו לפ"ז צ"ל דאף ר"כ ור"פ ור"א הוו הכי, דאל"כ במאי פליגי], ועו"ק דא"כ צ"ל דר"כ ור"פ ור"א נמי הכי ס"ל, דהא משמע דפלוגתייהו בסברא דנכיתא כדמייתי משדה אחוזה, ונמצא שכולם לא חשו לאיסור דצו"מ כיון שלא רצו ליטול את השם, וצ"ב.

שם ונראה שגם ר"ח כו' עי' תו' הרא"ש מש"כ לפי"ז, ומ"ש עוד לפרש דברי ר"ח בע"א.

כלל, לא אמרה תורה כן, וש"מ שענין מכירה במחיר קצוב אפי' מועט אינו (רק) הערמה.

ולפ"ז כל אופני נכיתא בכלל דבריהם, דהיינו כולוהו שנין בנכיתא, באופן דליכא חשש שילמדו ממנו, כגון שאינו ניכר כצו"מ, א"נ בקיצותא דקיי"ל כרבינא לקולא כדאמר בפסחים, ואפ"ה אינהו לא אכלי כיון דמושג נכיתא לא נראה להם וכמשנ"ת, וגם במשכנתא דסורא נראה דלא אכלי למש"כ לעיל סק"ח דגם בזה איכא אתרא דמסלקי, ולא חשיב ממש כשכירות, מיהו באתרא דלא מסלקי לפרש"י דשרי בלא נכיתא אינהו נמי אכלי, כיון דרק על מושג נכיתא קשיא להו.

שם מידי דהוה אשדה אחוזה, לכאור' שדה אחוזה דמיא למשכנתא דסורא, ואם במשכנתא דסורא מודו, א"כ מאי מייתי מינה, [הרי בשדה אחוזה במישלם שניא ביוכל נפקא ארעא בלא כסף, ואין אחריות על המוכר, וכבר העיר בזה הרש"ש, ושם הוסיף דהוי כאתרא דלא מסלקי כיון שא"א לסלקו עיי"ש ועמש"כ להלן בדברי הרשב"א], ולמש"כ ניחא דאמנם אף במשכנתא דסורא פליגי, ואע"ג דבשדה אחוזה שרי בלא נכיתא מדין ריבית וכמשה"ק הרש"ש, מ"מ חזינן דבמקום שהצריכה תורה תשלום הפירות אף נכיתא חשיב דרך צו"מ, וכמשנ"ת, וכ"כ הרש"ש.

פ"ח א' ומאן דאסר אמר לך כו' צ"ב מאי קא דחי, הא עכ"פ חזינן דפדיון שויות ההקדש אמרה תורה בד' זווי אע"ג דקאכיל פירות טובא, ואין לפרש דה"ק הכא מלוה היא ומיחזי כריבית והתם ליכא האי טעמא, דהא על עיקר הסברא קיימינן אם נכיתא חשיבא הערמה ושפיר יש להסתייע מבעלמא אף כשאין חשש ריבית, ואפשר דהק' שדה אחוזה, הקדישוה ע"מ להרויח להקדש שיעור פדיונה ושפיר אוקמי' רחמנא אפדיון, שאם יקדישו שדה יוכלו לפדותה בכך וכך, ואפי' אם באמת אין זה שווי השדה שפיר קבעה

יעו"י ברשב"א שנתקשה אי לצורבא מרבנן הוא דאסרי, אמאי לא עריב ותני רבא בהדיהו, וי"ל כפרתו דנפ"מ לקיצותא מיהו למש"כ שני ענינים הם, דאפי' נפרש טעמם משום חומרא, היינו דקדוק ההלכה, ולא שמא ילמדו מהם.

עוד כתב ז"ל דמהא דקאמר מאן דאכיל גמר משדה אחוזה שמעינן דמאן דשרי אפי' באתרא דמסלקי משרא שרי, ואע"ג דשדה אחוזה לא מצי לסלוקי ליה דהפודה מן ההקדש יכול להחזיקה עד היובל ואין הבעלים גואלה מידו בע"כ, וכמש"כ לעיל בשם הרש"ש, (ולע"כ בזה), אין כונתו מהא דאף במסלקי פריק בד' זווי, דהתם בלא"ה הקדש הוא, וכן דמי למשכנתא דסורא דלכו"ע שרי לדעת הרשב"א, אלא כיון דמייתי משדה אחוזה דנכייטא דרך מו"מ הוא, א"כ אין לחלק בין מסלקי ללא מסלקי, דלענין מכירת הפירות אין חילוק, שו"ר ברשב"א לק' בענין פסק הלכה שלא כ"כ וצ"ע בכונתו ז"ל ועי' ס"ק כ"ג.

ומי"ש דהא דגמרי' משדה אחוזה, היינו דכיון דהתירה תורה בהדיא ש"מ היתר גמור הוא, כבר נתקשה ברש"ש דהא שדה אחוזה דמי למשכנתא דסורא, ואי מייתי לעיקר הסברא דנכייטא דרך מו"מ הוא, בלא"ה ניחא, ומשה"ק עוד נילף מבתי ע"ח, אמנם עיקר התירוצ' כמ"ש הרשב"א בדבר המובן לאסור משום חשש דאורייתא לא מהני הא דאשכחן דשרי, ואמרי' כאן התירתו תורה ולא במקור"א, מיהו י"ל נמי כלישנא דמשני בשמעתין התם רחמנא אוקמי' אפדיון, פי' התם אפי' ירצה למוכרו במוחלט התורה העמידתו אפדיון, ולא מינכר ע"י הפדיון שכונתו להמתנת המעות ולא למכירה, משא"כ בעלמא במכר לו בית ע"מ שתחזירהו לי כשיהיו לי מעות, דיש לאסור טפי.

יב. **סי"ח א'** סתם משכנתא שתא, לק' ע"ג ב' מבואר דה"ה בבתיים, ולפ"ז אין הטעם מפני שהפירות הם משנה לשנה, אלא דפחות משנה אינו זמן חשוב לקבוע עצמו לדור בבית או לזרוע השדה, ונראה לדקדק מלישנא דתלמודא לק' ע"ג ב' דקאמר נטר תריסר ירחי שתא, דבשנה מעוברת אין העיבור בכלל, ויתכן שבאמת שנה מעוברת היתר בההיא דרמב"ר.

שם דשכונה גבי', נראה דאף למ"ש תו' ק"ח ב' ד"ה ארעא דבבית ליכא דינא דבר מצרא, הכא אף בבית איכא דטעמא השכונה גבי' שוה בבית ובשדה, משא"כ טעמא דבר מצרא וכמ"ש תו' שם, וצ"ע בתו' הר"פ ובריטב"א ע"ג ב' שכו' דלפר"ת דליכא ב"מ בבית, ה"ה במשכנתא, ושמא כונתם משום לא פלוג, וצ"ע, ולמש"כ ניחא נמי לישנא דמשכנתא שכולל בית ושדה, (וערש"י ס"ב ב').

רא"ש סל"ה יש מקומות שנהגו כו' וכתב הראב"ד דהיינו באתרא דלא מסלקי ולא נהירא לי כו' לכאור' לענין הא דאמר ר"פ ורהבדר"י לעיל ס"ז ב' ודאי מסתברא דכאתרא דלא מסלקי דמי, דלמה לא יטול הבכור פי שנים בפירוש של אותה שנה, ואין תשמטנה שביעית בזמן שאין זה תלוי בנגישה, ואפשר דכונת הרא"ש רק לענין שאין לאכול בלא נכייטא בכה"ג, דכיון שהמשך המשכנתא תלוי במשך זמן ההלוואה אין להתיר בכה"ג בלא נכייטא, משא"כ הזמן שקובעים בתחלת ההלוואה, דעקר ההלוואה ומשוי לה כמכר, ברם לפ"ז סתמא כהראב"ד אם איתא דמודה לי' הרא"ש דלגבי שאר דינים כאתרא דלא מסלקי דמי, מיהו עיקר טעמי' דהרא"ש צ"ב דמ"ל בשעת הלוואה מ"ל בשעת הרווחת הזמן, דמ"מ מקנה לו השדה לשנה ע"י מעות ההלוואה, וי"ל דטעמי' מפני שא"א לקנות בדמי ההלוואה לפי שאינם בעין ועמש"כ בזה

להלן ד"ה ויש לעי', ולכן נראה דס"ל להרא"ש דהגבלת הזמן במקומות אלו, היא כעין קנס, דאין כונתם לחדש המכירה בכל פעם, אלא להכריח עצמו בפרעון, ושלא יפחד המלוה לעבד השדה, שמא יסלקנו מתמרי דאבודיא, וכיון שאין לזה דין מכר אסור, ואף בבכור ואינך י"ל שאין כאן קנין גמור אלא תנאי שלא לסלק, ומ"מ פשטות הסברה נראה כהראב"ד, ועמש"כ להלן בד"ה ויש לעי', ועי' לק' ס"ק כ"ב.

בב"י סי' קע"ב הביא דעת הרשב"א כהראב"ד דגדולה מזו כתב דכל שהי' זמן דלא מצי מסלק לי' מה שנמשך אח"כ ג"כ דיני כאתרא דלא מסלקי, ואמנם לדינא ודאי לרשב"א חשיב אתרא דלא מסלקי, מיהו לכאור' אין בדברי הרשב"א הכרעה בפלוגתת הראב"ד והרא"ש [ותרויהו פליגי אדיניה דהרשב"א לכאור'], די"ל שאם היה מודה דבזמן שיכול לסלקו בין שנה לשנה חשיב אתרא דמסלקי, אפשר שהי' סובר דמה שאינו יכול לסלקו אח"כ לא משני לי' אתרא דלא מסלקי, אלא שדעתו דכל הנמשך מאתרא דלא מסלקי אחר דמישלם זימני', ה"ז כתוספת על העיקר והמשך המכירה חשיב, (ויש מקום לבע"ד לחלוק ולומר דאדרבא הכא גרע וגם דכיון שיש קביעות זמן מחודשת בכל שנה לא אמרי' דכולה חדא מכירה היא ונטפלת למכירה דשנה הרשב"א מודה דלא חשיב כאתרא דלא מסלקי דכיון שיש קביעות זמן מחודשת בכל שנה לא אמרי' דכולה חדא מכירה היא ונטפלת למכירה דשנה ראשונה, דלא דמי לימים הנמשכים אחר דמישלם זימני', ואע"ג דהרשב"א כתב כן בכל סתם משכנתא ואף שאין בזה כ"כ הסברה דכל הנמשך אחר השנה, הוא המשך לשנה ראשונה, מ"מ הכא גרע כיון שזו קביעות מחודשת מיהו זה אין נראה), ונפ"מ היכא דבשנה ראשונה הי' יכול לסלקו דבזה ליכא טעמי' דהרשב"א ואח"כ אינו יכול לסלקו

וכאופן שכ' הרא"ש, מיהו מסתברא כותי' דהב"י דדעת הרשב"א כהראב"ד, דאם איתא שהי' מצריך בדין אתרא דלא מסלקי כהרא"ש, לא הי' מחדש להחשיב אתרא דלא מסלקי כל הזמן שאחר השנה ראשונה, (ואע"פ שהסברות חלוקות לגמרי וכמשנ"ת, מ"מ בהשקפה כללית הדעת נוטה לומר שזהו האמת) ואע"ג דאין לקיים דברי הרשב"א להלכה להתיר בלא נכייטא לאחר שתא או לאחר דמישלם זימני', כיון דגם הרשב"א מסופק בדבר כמ"ש הב"י שלא כ"כ למעשה, וכן בחדושו כ' ואם הדין הזה אמת כו', וכמשנ"ת עוד בזה לק' ס"ק [ועוד דלדיד' אסור בלא נכייטא אפי' בדלא מסלקי] מ"מ יש להסתייע בזה לפלוגתת הרא"ש, וכ"נ דעת הש"ך ס"ק כ"ו שהביא דברי הב"י דדעת הרשב"א והמ"מ ותלמידי הרשב"א כהראב"ד, (וערי"ו ומ"ש שם שהרשב"א כהראב"ד אין כונתו לפלוגתת הראב"ד והרא"ש אלא למה שהזכיר הרשב"א בפסק ההלכה דמשכונות).

וי"ש לעי' לפי' הראב"ד במה חל הקנין בכל שנה, הרי בחוב קדום לא קנה המשכנתא וכמ"ש בשו"ע סי' קע"ב ס"ג בהגה, וי"ל דנהי דיש חילוקים בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי, מ"מ אין צריך קנין מיוחד לחילוק שבין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי, דגם באתרא דמסלקי השדה קנוי' לו ואין זה כ"א חיזוק בקנינו שלא יוכל לסלקו מקנינו וכ"מ בראשונים ז"ל בשמעתא דלעיל פשיטא כו' הא קאמר לא מסתלקנא וברמב"ן הדבר מפורש שכ' וז"ל ועוד דודאי כל שמוכן שדה לחבירו בנכיתא או בקיצותא נעשה כאומר לו תיקני לך שדי לפרותי' עד זמן פלוני ומנהגא דנהוג דאי מייתי לי' בגו זמניה להסתלק ואפילו אתני בהדי' בדבורא בעלמא מצי לבטוליה דהא קא מחיל ומביטל לתנאי', כו' עיי"ש, מיהו ש"פ העתיקו רק הטעם הראשון, מיהו גם לפ"ז משמע שאי"צ קנין מחודש במשכנתא וכמש"כ ונימא נמי הכא שבכל שנה

ונהי דמה שאוכל כאתרא דלא מסלקי דמי, מ"מ הרשב"א לשיטתו דנכייטא מיהא בעינן, [וצו"מ אפי' בנכייטא לא ניכול] משא"כ בשנה ראשונה שלא זכה רבא כלום, וכמשנ"ת ועוד י"ל דידע שלא ימחה בו רבא, וכמיחה דמי.

שם א"ל אי הוה ידענא כו' יש לעי' אמאי לא הוה זבין לי', כיון דרב מרי לא הי' רוצה לקנותו וכמ"ש תו', ולא משמע דר"ל שלא הי' קונה עד שהי' מברר אם ר"מ רוצה לקנות (כיון דע"כ הא דמהני השתא היינו מפני שיודע שאין ר"מ רוצה לקנות ולא שייך לומר שאם לא הי' יודע האמת לא הי' קונה אם לפי האמת שפיר היה קונה) ובשלמא אם הי' ר"מ נפסד בזה שאינו יכול לאכול בריבית ניחא, אבל בהא דעבד לי' כדיניהם פי' תו' דלא עדיף מגברא דאתי מיני', וא"כ לא הפסיד כלום, ואפשר דבאמת לא דר בי' ר"מ בחנם, מה"ט דחשיב רבא הלוח, אלא דכדי שלא יפסיד טרח רבא לסלקו בזווי מיד, וכשיגבה מן הנכרי יחזיר לרבא, והיינו דעביד כדיניהם וגם כדינו דלא נתן לו לאכול בלא תשלום וגם כדיניהם שסלקו במעות, ואי לאו דזבן לה רבא הי' ממשיך לאכול בחנם עד שיגבה מן הנכרי, ולפ"ז אמנם רבא סלקו כלשון מסלקנא לך, אבל זה הי' שלא בדיעת הנכרי, עד שר"מ יגבה חובו מן הנכרי, מיהו בראשונים ז"ל מבואר דישראל הבא מחמת נכרי כנכרי חשיב ומותר לו לאכול כ"ז שלא סלקו, כ"מ ברש"י ותו' ורשב"א ובשם הראב"ד, וצע"ק נהי דכמכר חשיב כיון שבא מחמת גוי, מ"מ לא עדיף ממכר דבתי ע"ח שאסור בעלמא, [שו"ר ברמב"ן מבואר דכונתם כמ"ש בסמוך בשם ר"ח], שו"ר בשטמ"ק בשם ר"ח שכ' הטעם דעבד לי' כדיניהם, כיון דבדיניהם לא חל מכירה כ"ז שלא סלק המלוה ממשכונתו, ולא קנה רבא כלום, ולפ"ז הא דקאמר אי הוה ידענא כו' לאו משום פסידא דר"מ בריבית קאמר אלא דעי"ז לא ימהר הגוי לפרעו, כיון שכבר שקל דמי הבית, וצ"ע.

נחית אדעתא דהכי כמו בדאמר לא מסתלקנא, ועי' בדברי הרשב"א שהובאו לעיל ולק' ס"ק כ"ב נתבאר, [שו"ר דבפוסקים שם מבואר דיכול לקנות בחזקה וכמ"ש הט"ז שם סק"ט וכמשה"ק הרמב"ן בחדושו ס"ד ב' עיי"ש] א"נ אפשר דהכל חל בשעת הלואה כיון שהתנאי מוחלט שלא לסלקו כ"א בזמנים מיוחדים.

יג. **ע"ג** ב' דסתם משכנתא שתא אי בעי נכרי לסלקי כו' יעוי' בתו', ולכאור' מוכח מזה דאתרא דלא מסלקי שרי למיכל בלא נכייטא [ואפי' לצו"מ], שהרי ר"מ הי' חושש דרבא חשיב כלוה, ומ"מ לא יהיב לי' אגרא דשנה ראשונה, (ואולי יש לדחות דשקל אגר ביתא דשנה ראשונה ומשום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ובשנה ראשונה כיון דסתם משכנתא שתא, ידע בודאי דסוף השכירות אינה בתוך השנה, אבל מכאן ואילך הי' לו לקבוע עם רבא הזמן, ולא מסתבר, וגם נראה דלבתר שסילקו רבא בזווי שקל האגר ביתא, ואילו אגרא של שנה ראשונה אינו בדין שישקול כלל, כיון דכדיניהם עבד לי'), ואמנם כ"ה שיטת רש"י ותו', מיהו צ"ע לש"פ, וי"ל דכיון דלא מצי נכרי לסלוקי לי' בשנה ראשונה, לא זכה רבא בשנה ראשונה כלום, ורק לבתר שתא דמצי מסלק לי', שפיר זכה רבא בזכות זו שיכול לסלק המלוה בדמים, וכל שאינו מסלקו נמצא שבשכר המעות קא אכיל, אבל כל מה שאכל בשנה ראשונה מדנכרי שקיל, ושפיר אכל בלא נכייטא.

ולא **אמור** מיושב נמי מה שיש להק' משמעתינ לשיטת הרשב"א דבסתם משכנתא כיון דלא מצי לסלוקי לי' שתא, הו"ל כאתרא דלא מסלקי, וגם מה שאוכל לבתר דמישלם זימני' כאתרא דלא מסלקי דמי, וא"כ קשה מ"ט שקל אגר ביתא לבתר שתא, ולמש"כ ניחא דמ"מ זכה רבא בזכות הסילוק,

יד. פ"ח א' חכירי נרשאי דכתבי הכי כו' לכאור' נראה דדוקא חכירות אסור אבל בקבלנות שרי, אף שיש לדחות דנרשאי הכי עבדו, וה"ה קבלנות, מ"מ נראה דלא הוה סתים לאסור רק בחכירות אם אף בקבלנות כן, ולפרש"י עיקר האיסור משום חכירות שאף אם תלקה לא יפסיד, וזה לשיטתו דשרירותא דמשכנתא בעלמא הוא מפני שיש ספק שמא תלקה, אבל לשיטת ש"פ ליכא האי טעמא, וצ"ב מ"ט אסור רק חכירות, הא לכאור' טעמא דאימת קנאה שייך אף בקבלנות, כיון שהלוה מטפל בשדהו, ואין ניכר קנין דמלוה, וי"ל דדוקא בחכירות שאין למלוה שייכות בנעשה בשדה הוי הערמת ריבית, אבל בקבלנות כיון שמקבל לפי תבואת השדה, היינו קנינו, ושפיר מוריד בה את הלוה כדין אריס, ועי' לק' ס"ק ט"ו.

שם אימת קנאה כו' מלשון זה משמע דאם שהתה בידי המלוה כמה עידי שפיר דמי, וכ"נ דהא דקאמר בסמוך והאידנא דקא כתבי הכי היינו רק כתבי, אבל באמת לא שהתה בידו כלל, ואף דמלשון כתבי אין להוכיח כן [דבשמעתין חזינן דנקט לשון כתבי על כונת עבדי, והיינו משום דניחא לי' למינקט לשון קצרה, כמו במשכנתא דסורא דנקט בשמעתין דכתבי הכי והיינו עבדי לפי הראשונים ז"ל, ועתו' ובמש"כ לעיל סק"ח, ומ"מ מהא דנקט הכי גבי משכנתא דסורא בשאר דוכתי משמע כן, וכן בשמעתין חכירי נרשאי דכתבי הכי, אף שהאמת דקנאה תחלה וכמ"ש הראשונים ז"ל], מ"מ כ"נ, מדמסיים שלא תנעול דלת בפני לווי, והיינו מפני שבודרך כלל אין חפץ המלוה לירד לשדה כלל, אבל שהמלוה נחית כמה עידי ורוצה אח"כ להחכירה ללוה זה אין מצוי, וליכא למימר ע"ז שלא תנעול דלת, וגם הול"ל והאידנא דשהו כמה עידי, והדר מחכירי לי' שפיר דמי, אבל אם בשהו מותר, ניחא דכתבו שנעשה באופן המותר, וס"ד דסגי בהכי, ברם

רש"י פי' דאף אם שהו כמה עידי אסור, דפירש דכתבי האמת ולא הערמה בכתיבה, ואפשר שרש"י לשיטתו דמפרש שבאמת לא קנאה, ולכך הוי ר"ק, וטעמא דשרי בעלמא משום דאפשר שילקו הכרמים, ולא משום דמשכנתא זביני הויא, וא"כ באמת אין חילוק בין שהו ללא שהו, וס"ד דחשיב קצת כקנאה ע"י דשהתה בידו, וכדי שלא תנעול דלת שרי, ולאו מילתא היא כיון דבאמת לא קנא, הו"ל ר"ק, אבל לשיטת הראשונים דקנאה אלא דמיחזי כריבית, י"ל דבשהו כמה עידי לא מיחזי כריבית, מיהו אם בזמן ההלואה התנו כן, שאחר כמה עידי, יחכרנה הלוה, יש מקום לאסור, אבל אם משכן לו סתם מסתברא דאף הלוה מותר לחכרה ממנו, אחר כמה עידי, שו"ר בשטמ"ק בשם הריטב"א שכ' דכתיבה בשיקרא לא מהני, והיינו אף דלא ס"ל כפרש"י דר"ק היא, וכ"כ בנ"י, ולשון הטור בסי' קס"ד אפי' אם כתוב בשטר ששהתה ביד המלוה זמן רב קודם שהחכירה ללוה, ונראה שלא רצה לסתום דאף בשהו אסור, ומ"מ לא התיר בהדיא נגד פרש"י, ובש"ך כ' בשם הפרישה דה"ה בשהו וסיים ופשוט הוא, (והיינו משום דכתיבת שקר לא איצטריך לאשמועין, ועדיין יש לפקפק דכדי שלא תנעול דלת ס"ד דמהני), ולהלכה ודאי דהכי נקטינן, ועי' לק' ס"ק ט"ו.

יעוי' מש"כ הרשב"א בטעמא דהוי ר"ק לרש"י ונראה כונתו, שהרי כשמתנה עמו בפירוש ע"מ שיחכור ממנו המשכנתא הוי ר"ק, כיון שבשכר ההלואה מתחייב ליתן כן וכך כורין לשנה, וה"נ כיון שע"ד כן ממשכן הוי כהתנו כן בפירוש, ולכאור' יש לדון בעיקר הדין דפשיטא לי' להרשב"א דכה"ג חשיב ר"ק, דמ"מ בבעלות דידי ממונות הויא כאן מכירה גמורה ככלל משכנתא, וכ"ש אם המלוה יכול לחזור מהחכרתו ולהחכירה לאדם אחר, וה"נ מסתברא דבכה"ג באתרא דלא מסלקי אין שביעית משמטתה והבכור נוטל

בה פ"ש, שו"ר בטור סי' קע"ב בשם הרמ"ה שכ' כהרשב"א, ועי' בב"י וד"מ סי' קס"ד בזה, וצ"ע.

ועוד דברש"י משמע דאף בשהה כמה עידינו הוי ר"ק, ולמה נחשבנו כע"ד כן בכה", ולכאו' טעמי' דרש"י כמש"כ לעיל, ומפרש לשון אימת קנאה דלעולם לא קנאה (ולאו דוקא בכה"ג שמחכרנה מיד) וא"כ אין חלות להקנתתו, ונמצא שהלוח מתחייב בשיעור חכירותו תמורת ההלואה, ועד"ז מתיישב לשון רש"י עיי"ש, [ועי' בתשו' ע"ש הרשב"א שהביא בב"י סי' קע"ב, ובמש"כ בזה לק' ס"ק ט"ו], אלא דהרשב"א פשיטא לי' שאין היתר משכנתא בלא קנין, וכן עיקר, ובתו' הרא"ש כ' דאין כונת רש"י ר"ק אלא הערמת ר"ק.

טו. דין חכירי נרשאי לכאו' יש לפרש בכל האופנים שהמשכנתא מותרת, והיינו במשכנתא בנכיתא דשרי (עכ"פ לרבא), אפי' באתרא דמסלקי, או באתרא דלא מסלקי ואפי' בלא נכיתא, וכן במשכנתא דסורא ועי' לק' בזה, דכיון האיסור הוא משום דאימת קנאה, ה"ה בכל משכנתא ויש לדקדק דלכאו' יש לאסור חכירות במשכנתא בנכיתא אף בלא טעמא דאימת קנאה, דכיון שמקבל מהחכירות הרבה יותר מהנכיתא א"כ ניכר להדיא שכר ההלואה, דכשמנכה לו בשביל הפירות עשרה זוז לשנה ומחכירה לו בעשרה כורין לשנה, אין לך שכר המתנה מפורש מזה, ואפשר דבאמת אע"פ שניכר לא חיישינן לזה, דאמנם כן בעל השדה הוזיל ללוקח הרבה כיון שהקדים לו המעות, ואח"כ לקח ממנו ביוקר ע"מ לשלם של שנה בשנה, אבל אין לזה שם הלואה ומותר למוכר להוזיל בשכר ההקדמה כשמקנה לו הזכות מיד, כדתנן ס"ה א' גבי שכירות, מיהו מפשטות הדברים נראה שלא חשו לזה כלל, דכיון דעיקר ההיתר הוא משום שקונה כל המשכנתא, דאל"ה אסור כדתנן ס"ד ב' ולא ישכור הימנו בפחות, אין קפידא כ"כ אם ניכר שהנכיתא היא הרבה פחות ממחיר

הפירות, דלצורך הגזירה דרבנן שלא יכשלו באיסור דאורייתא, (ערשב"א הובא לעיל ס"ק י"א), סגי בזה שמפרש שמקנה לו הפירות במחיר זה, דמ"מ אין כאן ריוח המיוחד להמתנת המעות, וביותר מובן כן לשיטת רש"י ותו' דבאתרא דלא מסלקי מותר אף בלא נכיתא, שהרי בעיקר הקנין שוין הן, אלא שהצריכו נכיתא באתרא דמסלקי כיון שהריבית ניכרת לפי ההמתנה, ושפיר סגי בנכיתא מועטת שע"ז אין הריבית מיוחדת לפי ההמתנה, והרי לעולם כשעושים נכיתא שניהם יודעים האמת ועי' ס"ק י"א בדברי הגמ' מ"ט דמאן דאכל.הרשב"א כתב דחכירי נרשאי שרי במשכנתא דסורא, והיינו לשיטתו דמשכנתא דסורא אין בה צד הלואה כלל, דאין הלוקח יכול לחזור על המוכר וגם אין המוכר יכול לסלק הלוקח, וזהו שכ' דההיא דאיזיל אטרח ואיתי זוזי דלא יתכן לאוקומה במשכנתא דסורא דזוזי מאי עבדיתייהו, וכ"מ בדבריו שכ' בפשיטות דלא שייך לדון שום איסור במשכנתא דסורא, מיהו דעת הרמב"ן נראה דאף בכה"ג ס"ל לאסור משום הערמת ריבית, דכיון דאינו קונה כל הבעלות על המשכנתא שייך למימר אימת קנאה דנראה שהכל בשכר ההלואה עי' בריב"ש מ"ש לחלק בין זה למכר גמור, ולכאו' נראה שיש להקל בזה כהרשב"א, דבכה"ג שאין שום צד הלואה לא חידשו גזירות, והרי לדעת רש"י ותו' ודאי שרי, וכן לדעת הרמב"ם משכנתא דסורא יכול לסלקו, ולא הוצרך לדוחק זה אלא הרמב"ן דס"ל שאין שום היתר אלא במשכנתא דסורא ומפרש לה בלא סילוק, ועמש"כ להלן בדברי הפוסקים בזה.

וב"ז במשכנתא דסורא דלא מסלקי עד מישלם שניא, אבל לפרתו' והרמב"ם דאף במשכנתא דסורא מסלקי, פשיטא דאסור אף במשכנתא דסורא, לא מיבעיא לפרתו' שאין חילוק בעיקר המשכנתא כי אם בכתיבה, אלא אף לפי' הרמב"ם דאיכא חילוקים בעיקר

המשכנתא וכמו שביאר הרמב"ן, מ"מ פשוט דכל היכא דאיכא הלואה אסור, וכ"נ ברי"ף דשמעתין אף לענין משכנתא דסורא נשנית, (והיינו לכה"פ כפי' הרמב"ם), וגם הרשב"א לא דן במשכנתא כה"ג כמבואר בדבריו בהדיא וכמש"כ.

שו"ע סי' קע"ב ס"ב משוכנא זו אם בא המלוה כו' ויש מתירין, לפמשנ"ת לעיל אין מתירין אלא באופן הראשון המוזכר בס"א, אבל אם הלוח יכול לסלק המלוה נהי דעיקר המשכנתא שריא מדין ריבית, מ"מ אסור להשכירה ללוח, דהיש מתירין הוא הרשב"א בחידושו ומבואר בדבריו דהיינו מפני שאין כאן צד הלואה, והנה הב"י בס"י קס"ב כ' דלענין הלכה נקטינן דאפי' במשכנתא דסורא אסור, אע"פ שמדברי הריב"ש משמע שסובר כמאן דשרי, [עיי"ש בריב"ש שכ' שכן הסכימו האחרונים], ולפמשנ"ת דעת רזה"פ להתיר במשכנתא דסורא כשאינו יכול לסלקו דההיא שכירות גמורה היא, דהמתירים משכנתא דסורא אף בדמסלקי אין להם הכרח לחדש איסור זה, וגם דעת הרמב"ן נראה דאי לאו שהוכרח כן לשיטתו לא הי' מחדש כן, והרשב"א בחידושו מוכיח דיש היתר אף במשכנתא שאפשר לסלק מכה זה דלא יתכן לאוקומי חכירי נרשאי במשכנתא דסורא שאין שם צד הלואה, ולפ"ז נראה דבמשכנתא דסורא דלא מסלקי יש להתיר, ובדמסלקי אפי' במשכנתא דסורא אין מי שמתיר וכמשנ"ת, (ואפשר שהב"י החמיר מפני שסבר דע"כ בכל מה שחשוב משכנתא דסורא פליגי).

התשובה ע"ש הרשב"א שהביא בב"י [המתחלת ראובן משכן כרם לשמעון אפטרפוס כו'] נראה שאינה להרשב"א, דמ"ש שחכירי נרשאי מיירי במשכנתא דסורא דוקא ולכך הוי ריבית דרבנן, מבואר בחידושי הרשב"א דאדרבה לא יתכן לאוקומה במשכנת' דסורא, וגם בשאר משכנתא כתב דלא הוי ר"ק, גם מש"כ דקודם

שירד לכרם לא קנאו במשכונתו והוכיח כן מלשון אימת קנייה, מבואר בחידושי הרשב"א דודאי קנה בכסף אלא לפי מה שנראה לאינשי נקט אימת קנאה, ומשמעות הדברים בתשו' שטעמו דכל בלא נכייטא חשיב לה ר"ק, אלא דבאינו חוכר איכא חשש הפסד וכטעמי' דרש"י, אבל בחכירות ליכא האי טעמא, וע"ע בדברי הרשב"א בחידושו ביישוב שיטת רש"י דחכירי נרשאי ר"ק היא.

שו"ע סי' קס"ד ס"א מי שהיתה שדה ממושכנת בידו כו' מלשון זה משמע דאפי' שהה בה כמה עידינא אסור, וכ"ה לשון הרמב"ם, ולכך לא הוצרך להעתיק הא דולאו מילתא היא שבגמ', ועמש"כ לעיל ס"ק י"ד בדין זה.

שם וישכיר אותה, וכ"ה ברמב"ם וטור, והיינו חכירות, ועי' לעיל ס"ק י"ד דמלישנא דתלמודא משמע דדוקא חכירות אסור אבל קבלנות שרי, דבכה"ג ניכר יותר שהוא בעל השדה, ולא מיחזי כריבית, וכ"נ לפרש"י, אלא שבב"י בשם סה"ת הביא דמודה רש"י דלא הוי ר"ק אלא א"ר, וכן בשטמ"ק בשם הר"י ראיתי שמסתפק בזה, וכן בתו' הרא"ש נראה שאוסר עיי"ש היטיב שכ' דבנפל הבית המשכיר מפסיד וע"כ היינו בהפסד שאינו גמור וכמש"כ ס"ק כ"ח.

שם, ויש מי שמתיר לעשות כן במשכנתא דסורא, עמש"כ בזה לעיל ע"ד השו"ע סי' קע"ב ס"ב, ומ"ש בבגהר"א סק"א כמ"ש תו' כו' צ"ע דודאי לשיטת תו' והרא"ש דהחילוק רק בכתיבה ודאי דאסור, לפי מה שנתבאר בכ"ז לעיל, מיהו למ"ש המחבר בס"י קע"ב דהיש מתירין היינו אף במשכנתא דסורא שאפשר לסלקו, לפ"ז י"ל דאף דעת תו' והרא"ש כן, אבל לא מצאנו מי שמתיר בזה וכמש"כ לעיל שם, - ומ"ש דכצ"ל לדעת הרי"ף כבר נתבאר דבאמת זהו מה שדחקו להרמב"ן בזה, וגם לשון הרי"ף דמסיים ולא

מילתא היא אלא הלכתא כדאשכחן במשולם כו' משמע כן.

שם בהגה ובלבד שלא התנו מתחלה כו' בבהגר"א ציין ללעיל סי' קס"ג ס"ג, וג"ז ניחא רק אם מתירים גם במשכנתא דסורא דמסלקי, אבל בדלא מסלקי דאין כאן צד הלואה לא דמי לההיא דלעיל, מיהו בריב"ש כתב כן והיינו למעוטי בפלוגתא דהרמב"ן והרשב"א, שהרמב"ן אוסר אפי' בלא התנו, ועיי"ש שכ' לחלק כיון שאין גוף הקרקע קנוי' לו, משא"כ במכר.

שם וגם שכבר החזיק המלוה בשדה כו' כבר נתבאר לעיל שהתשו' ע"ש הרשב"א אינה להרשב"א, והתשו' ע"ש הרשב"א הוא מהאוסרים חכירי נרשאי במשכנתא דסורא, וע"ז הוסיף דבלא החזיק ר"ק היא, וכבר נתבאר מדברי הרשב"א בחדושו דודאי אף בלא החזיק קנה בכסף ההלואה, [ומישוב ראית הגר"א בסק"ג, ואדרבה מזה מוכח דהמפרשים חכירי נרשאי שלא במשכנתא דסורא איירי בדלא החזיק] וכ"כ בשטמ"ק בשם הרא"ש [ועיי"ש שכ' שגם רש"י מודה בזה] ועי' בש"ך סק"ד בשם הריטב"א, מיהו במשכנתא דסורא דמסלקי כבר נתבאר לעיל דאפי' החזיק אסור.

שי"ך סק"ב, נראה דאין כונתו לדקדק ממה שלא כתב המחבר היתר ע"י אחר בסתם משכנתא, דהא לדידי' אין היתר אלא במשכנתא דסורא אפי' אינו משכירה ללוה, [ואמנם פתח במי שהיתה שדה ממושכנת סתמא לומר שבזה לכו"ע אסור, וגם האמת שכולל בזה משכנתא דסורא כדעתו בב"ן], אלא דדייק מדתיבות משכנתא דסורא מיותרות, [ולפ"ד בקבלנות מותר ע"י אחר] ומסתברא בדעת המחבר שחזר לנקוט כן להשמיע דעתו דלא כהיש מתירין, אבל לא מסתבר שיפסוק כדעת רש"י נגד דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והמ"מ, ועי' בבהגר"א סק"ד ולפי' דבריו מיושב ונראה כונתו דלא כהש"ך כאן,

- ובעיקר הדין בריטב"א הכריע דהוי א"ר עיי"ש וכ"ה בתשו' הרשב"א שבב"י, וכ"נ, דאין לחדש שם הערמת ריבית בדבר שהוזכר לאיסור סתם בגמ'.

שו"ע ס"ב משכנתא דסורא אם בא כו' דעת הריטב"א ותלמידי הרשב"א להתיר כן בכל משכנתא, ודעת המחבר נמי אפשר דרק לשיטתו שאין משכנתא מותרת אלא דסורא נקט כן, וגם אין לחוש לשיטת רש"י דחכירי נרשאי ר"ק הוא, דהרא"ש כ' שאין כונת רש"י ר"ק, וגם טעמא דיהיב הרשב"א לשיטת רש"י ליתא בכה"ג, ואף בלא החזיק בה המלוה יש להתיר כדעת הרשב"א והרא"ש והריטב"א, ומה שאסרו הרשב"א (בב"י סי' קס"ב) והרא"ש (בטור סי' קע"ב) בתשובותיהם היינו רק בהערמת הדין דחכירי נרשאי, אבל כשהי' באמת יד אחר באמצע ומדעתו משכיר ללוה לא אסרו, (ולע"כ היטיב בתשו' הרא"ש), וצע"ע בזה.

מ"ש בנה"כ ע"ד הט"ז, יש לדחות דהריטב"א איירי כשהאחר מיהא נחית לתוך המשכונה, ובזה מודה הט"ז, מיהו האמת כהש"ך.

שו"ע ס"ג, מותר למכור כו', בירו' ה"ב ע"מ שאהא בא אריס כו' מותר, מיהו מ"ש שם שכ"ז שאני רוצה נותן דמי כו' צ"ע אי גרסי' מותר, ושמא מיירי באומר בשווייה דאפשר דשרי, שו"ר במצפה שמואל לתוספתא ע"ש, עי' לעיל ס"ג ס"ק י"ז, ולע"כ.

ט"ז סק"ה ופשוט הוא גם כאן שצריך כו' כבר נתבאר מדברי הראשונים ז"ל דקרקע נקנה בכסף אפי' במשכנתא וכ"ש כאן.

נמצינו למידין א. כל משכנתא אסור לחזור ולהחכירה ללוה, אפי' שהתה הרבה ביד המלוה, ולתת לו בקבלה למחצה לשליש ולרביע גם יש לאסור, וצ"ע, ב. משכנתא דסורא יש מתירין, ודוקא כשהמכירה מוחלטת

ואין צד הלואה כלל, אבל אם הלוח יכול לסלקו, או המלוה לחזור בו או לכופו לפרוע, אסור לכו"ע, ולכאור' נראה להקל כדעת המתירין, ובלבד שלא התנו מתחילה על כך, ג. אם אחר שכרו מהמלוה מסתברא דיכול להשכירה ללוה על דעת עצמו, אבל לקבוע כן בהערמה מתחלה ע"י יד אחר באמצע יש אוסרים, ובמשכנתא דסורא מותר, (ולדעת הש"ך יש להתיר בקבלנות כה"ג), ד. אם עבר והחכירה ללוה מסתברא דכא"ר חשיבא, ואם לא נתן לא יתן לו חכירותו ואם נתן לא יטול, (ויש חולקים). ואפ"י לא החזיק המלוה בשדה כיון שקנאה בכסף הרי היא שלו מעיקר הדין, ואם התנו ע"ד כן מתחלה, משמעות הפוסקים דר"ק היא, ועי' תשו' הרא"ש שבטור סי' קע"ב.

טז. **שו"ע** סי' קס"ד ס"ד הלוהו על שדהו כו' וי"א כו' כבר נתקשינו לעיל סק"ג דמה שייך להזכיר בכה"ג דין משכנתא, הא בפשוטו מיירי שאין המלוה אוכל פירות, תוך ג' שנים דומיא דמתני', דאף ר' יהודה מודה בלא מעכשיו שאינו אוכל פירות וכמ"ש רש"י ס"ה ב', ולאוקומי בקצץ לו פירות שלא כדין, העיקר חסר מן הספר דהו"ל לפרושי הלוהו על שדהו ע"מ שיאכל הפירות הרי אכילת שלא כדין כו', ואם לא קצץ לו והמלוה אכל, גזל גמור הוא, ואם חשב הלוה שמגיע לו, מחילה בטעות הוא, וצ"ע, וד"ז קשה גם על הטור ודברי הרמב"ם נתבארו לק' ס"ק י"ז.

פ"י קע"ד ס"ג, ומוציאים ממנו פירות שאכל, כאן לא הגיה הרמ"א כמ"ש הט"ז והש"ך (עיי"ש) שהרי לא כ' דמשום רק יוצאין ועיקר הדין אמת דלכו"ע מוציאין, מיהו מ"ש בט"ז דהיכא דלא שייכא מחילה בטעות כגון שהוא בענין שידע כבר, שאין כאן מכירה ואעפ"כ הניחו לאכול לא הוי אלא א"ר, אמנם הכי מסתברא בדעת הטור, אבל לפמשנ"ת לעיל

סק"ב איירי בגמ' שהניחו לאכול מפני המעות ולא בטעות, דאפ"י ידע שאין המכר חל, נחא ל"י דניכול בשכר מעותיו, והיינו דחשבינן ל"י ר"ק לרבינא, כיון שלא הי' כאן קנין לזמן כדין משכנתא, דהלוקח לא נתכוין לקנות אלא קנין גמור שלא ע"מ להחזיר ואותו לא גמר ומקני ע"ד כן, וכיון שאוכל בשכר מעותיו אע"ג דלא קץ ל"י חשיב ל"י רבינא ר"ק, דכיון שאין מקום לפרש האכילת פירות בענין אחר (לא מכירה ולא מחילה או מתנה) ס"ל לרבינא דכר"ק דמי, ובהא פליג אאינן אמוראי דאינהו מצרכי קץ ל"י דוקא, ולהאמור בכה"ג לכו"ע משום ר"ק מפקינן, ואפ"י ידע הלוה שלא חל המכר, [ועי' פר"ת במחילה בטעות דר"נ], (לפלפולא יש מקום ליישב דברי הטור דבאמת לא מפקינן מינ' בכה"ג, דטעמא דרבינא משום מחילה בטעות וכמ"ש הרא"ש, וס"ל הויא מחילה כלל, אבל אנן קי"ל דזוביני הויא מחילה, והכא זביני כדא"ל אביי לרבה או"ד התם הלוהה הכא זביני, ואמנם לרבינא אי שמיט ואכיל אף בפירות דקל מפקינן מינ', ולא קי"ל הכי כדפשוט לכל הפוסקים וכמ"ש הטוח"מ סי' ר"ט, וא"כ ה"ה בגונא דהטור, מיהו אין זה אמת ועי' סק"ג).

יז. **רמב"ם** פ"ו מה"מ ה"ד, לפיכך מנכה לו כל הפירות שאכל מפני שהוא ריבית של תורה, [ועי' לעיל הלכה א'] נראה דרבנו מפרש כפ"י הרי"ף דהתם זביני הכא הלוהה ואסור לו למחול דריבית דאורייתא היא, אע"פ שאינה קצוצה, כרבינא דלא מצריך קץ ל"י, ולפ"ז אע"פ שמחל חוזר ותובע דמחילה בשכר ההלוהה הויא וזהו שהשיג הראב"ד דטעמ' דר"נ משום מחילה בטעות והכא הלוהה זו סיבה לומר שלא מחל, אבל אי מחל מותר, וכן פ"י הנ"י בדעת הרי"ף, [והיינו כהרמב"ן שבסמוך] אבל א"צ לזה לשיטת הרי"ף דר"ק הויא, וכ"ה לשון הרי"ף בהלוהה דאיכא איסורא לא הויא מחילתו, מחילה, וכן פרש"י דר"ג פליג אדרבנא,

תו' ע"ג ב' ד"ה ושפכי, דכשעדיין חייב לו דמי טפי לריבית, משא"כ במוקדמת ומאוחרת דהשתא ליכא הלואה כלל, [ועמש"כ ס"ז סק"א ג'] [ועי' ל' הרי"ף] שו"ר בטור סי' קס"ו עיי"ש, ואם נפרש מתני' כמ"ש התור"ד דולא ישכור בקץ ל' מיירי, ניחא בפשיטות דהכא חמיר טפי וכמש"כ להלן.

שם לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות, יש לעי' אם לשכור בפחות אסור כ"ש בחנם, ובגמ' משמע דאין הכרח לפרושי מתני' בחצר דלא קיימא לאגרא, ואפשר הי' לומר דסיפא מתפרשת בדקץ ל' שישכיר לו בפחות, (וכן משמע קצת הלשון ולא ישכור ממנו דבמלוה תליא מילתא), ורישא קמ"ל דבחנם אפי' בדלא קץ ל' אסור, אבל לשכור בפחות דוקא בדקץ ל', אבל סתמא י"ל דמותר דמדאורייתא י"ל דאפי' בדקץ ל' אוזולי הוא דקא מוזיל גבי', ועי' בגליון הגרע"א סי' קס"ו וכמש"כ ס"ק י"ט, ואי נמי מוקמינן רישא בדקץ ל', כדפרש"י בל"ב, מפרשינן לה בחצר דלא קיימא לאגרא, דאפי' קץ ל' לאו מידי יהיב ל', וההיא דוקא בחנם אסור אבל בפחות יש להתיר, דזה נהנה יותר, דהא לא קיימא לאגרא [ועי' לק' ס"ק י"ט בזה] עיקר הדברים מבואר בתור"ד דלא ישכור מתפרש בתנאי ההלואה, מכח קו' זו דאל"כ מאי קמ"ל ברישא, ולפ"ז ניחא בפשיטות הא דחמיר מריבית מאוחרת כיון שהמלוה נוטל מדעתו, דהא דר בחצרו על סמך ההלואה וכה"ג דמי לקצוצה, [מיהו עתו' שלא כ"כ] וכן השכירות בפחות בקצוצה מיירי, משא"כ ריבית מאוחרת דמדעתו יהיב, ברם ברמב"ן ע"ג ב' כ' דגם לא ישכור ממנו בפחות אינו בתנאי ריבית וכ"מ בפוסקים, וא"כ צריך טעם במתני' (דאין נראה ככל לפי ענין המשנה לומר לא זו אף זו), ועמש"כ ס"ק י"ט.

שם ולא ישכור ממנו בפחות, רש"י ותו' פי' בשכירות דומיא דמשכנתא שאם יפול

והיינו דס"ל כרבינא, ותלמודא משני הכי לאוקמי דר"נ אליבא דהלכתא.

והרמב"ן כ' דגונא דר"נ עדיף מגונא דנוולא, דבגונא דר"נ אי לאו דאמדינן דעתו' שאינו מוחל (משום חשש ריבית), לא הוי ר"ק, כיון שבשעה שאכל הפירות היו שניהם בטוחים שמכר גמור הי', אבל בההיא דנוולא סמכא דעתו' שיחזיר לו כשיהיו לו מעות, וא"כ נותן לו לאכול כענין משכנתא ולכך (אפי' מחיל) הוי ר"ק, [ופי' זה קרוב לפרושנו לעיל סק"ב, אלא דיש להוסיף דהכא גרע ממשכנתא, כיון שלא הי' קנין לשם משכנתא], ולפ"ז מיושב הא דתלמודא קרי לההיא דנוולא זביני ואפ"ה לא הויא מחילה, דכיון שאין כאן נדון של מחילה בטעות, לא מהני טעמא דזביני, ועי' לעיל סק"ג, וזוהי שיטת הראב"ד בהשגות [דהאחרים שברמב"ן כנראה כונתו להראב"ד עי' שטמ"ק בשמן].

הרשב"א הק' לפרש"י שכ' דהדרא פירי משום ר"ק, דאין א"ר בדבר הלואה, דהא מבואר בגמ' ס"ב א' דאיכא משכנתא בלא נכייטא דלא הויא ר"ק אע"ג דבהלואה מיירי, וכן הק' בתו' עיי"ש, ושיטת רש"י נראה דבשמעתין כשהנדון אם הדרי פירי או לא היינו אם מחול לו עתה הפירות שאכל, וכיון שהדבר ברור שהיו פירות, ליכא טעמא שכתב רש"י בכל משכנתא דהא דלא הוי ר"ק הוא משום דהוי ספק שמא ילקו הכרמים, והיינו דחשבינן פירי דמשכנתא דאביי ר"ק, דהתם נמי לא יהיב ל' מתחלה המשכנתא ע"מ לאכול, והנדון אחר שאכל וכיון דידעינן כודאי שהיו פירות הו"ל ר"ק.

יח. ס"ד ב' מתני' המלוה את חבירו לא ידור כו' כולהו איסורי דמתני' משמע דחמירי מריבית מוקדמת ומאוחרת, דהא אכתי לא שמעינן במתני' דיש ריבית מוקדמת ומאוחרת, ואע"ג דלא קץ ל' בשעת הלואה מ"מ האיסור דרבנן בכה"ג חמיר טפי, וכמ"ש

שחסרו, וכיון דשמעינן מדר"נ דאף בלא קיימא לאגרא הפשטות הוא דקיימא לאגרא, ממילא סגי בזה לאסור אפי' איהו לא עביד למיגר, דכ"ה הדין פשוט בדקיימא ולא עביד, ואבע"א בלשון אחר דהא חצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר פשיטא דצריך להעלות לו שכר, דהא בדר שלא מדעתו קיימינן, שצריך מן הדין להעלות לו שכר, ולא איצטריך לאשמועינן אלא באותן שאמרו דא"צ להעלות לו שכר, וכיון דאשמועינן דלא קיימא לאגרא כקיימא לאגרא חשיבא, ממילא ה"ה בדלא עביד למיגר, ונפ"מ בין שני התירוצים בנתן לו לדור מדעתו בלא עביד למיגר ולא קיימא לאגרא, דלתי' בתרא א"צ להעלות לו שכר, מיהו ג"ז אינו מוכרע וי"ל דהגמ' לרווחא דמילתא נקט לעיל בגברא דעביד למיגר, אבל באמת פשיטא לן דחייב אפי' לא עביד למיגר אפי' נתן לו מדעתו, ודלא כמש"כ לעיל, שיש צד לומר דבלא עביד למיגר ונתן לו לדור פטר אפי' בדיקמא לאגרא.

שם מ"ט כיון דמעיקרא לאו אדעתא דהכי אוזפי' לית לן בה, נראה דאין הכונה כיון דלא קצץ לא דמי לריבית דאורייתא ולא חששו להחמיר מדרבנן, דא"כ הול"ל כיון דלא קץ לי, ועוד דהא מעיקרא נמי ידע דמ"ד הלוהו כ"ש הלוני והיינו משום דקצץ חמור טפי, וא"כ מאי בעי תו מ"ט, אלא קשיא לי' כיון דבדיקמא לאגרא אסור אפי' הלוהו, א"כ בדלא קיימא לאגרא נמי, דכיון דחשבינן לי' ריוח אף בהלוהו אסור, וע"ז משני דכשאוזפי' אדעתא דהכי אחשבי' ומינכר טובת הנאה בשביל ההלוואה, אבל היכא דלא אחשבי' כיון דבעלמא א"צ להעלות לו שכר מותר.

והנה רש"י דחק לאוקומי מתני' לל"ב בקצץ, ואע"ג דהמלוה את חברו סתמא קתני, פרש"י דקצץ לאחר מכן והיינו להרווחת הזמן [והובא בטור סי' קס"ו] ולא נתפרש מה דחק, הא בפשוטו יש לפרשה בדקיימא לאגרא וכדדחינן לל"ק, והיינו נמי טעמא דסתים

הבית יפסיד, וכבר הק' הגרע"א ז"ל דנפרש כפשוטו בשכירות דעלמא שמשלם רק אם דהבו, וכ"נ בתוספתא דמירי בסתם שכירות, וערמב"ן בשם י"מ, ועמש"כ לעיל סק"ה.

שם גמ' אריב"מ אר"נ אע"פ שאמרו כו' פי' בגברא דעביד למיגר וחצר דלא קיימא לאגרא, דאי בדלא עביד למיגר לא אמרו בזה מידי, וכמבואר בב"ק כ' א' שלא דנו בזה, [ומ"ש תו' ד"ה אמר, דהכא מירי בגברא דלא עביד למיגר, צ"ל כונתם דהו"מ למידחי הכי, ואע"פ שאין זה האמת וכמש"כ מלשון אע"פ שאמרו, מ"מ כיון שאין הסתירה ברורה לא מקשי מינה], ונראה דלא אסרו אלא בדבר שבפשוטו הוא שוה שכר, והמחודש הוא דלא קיימא לאגרא והיינו דמיחזי כריבית מפני שלומר שזה ריבית זה הפשטות, וכן בעבדים דבסמוך שכירות עבדים שוה כסף, אלא דריב"ח תפיס להו בזמן שהולכים בטל, אבל בדברים שדרך העולם להשאיל בלא שכר א"כ זהו הפשטות, וא"צ לחדש שזה משום ריבית.

שם אי ממתני' הו"א ה"מ בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, משמע דאפי' חצר דקיימא לאגרא הי' מקום לומר דאי לא עביד למיגר מותר, ואף דבעלמא פשיטא דמשלם וכמ"ש הרא"ש בב"ק פ"ב מ"מ י"ל דלא חשיב ריבית כשהלוה מניחו לדור, מיהו אם דר שלא מדעתו פשיטא דריבית היא, כיון שנתחייב בשכר וכמ"ש הרא"ש שם, [ועי' להלן] ועי' בפוסקים סי' קס"ו.

שם אבל חצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר אימא לא קמ"ל, כבר הק' מהרש"א מנ"ל דאפי' בגברא דלא עביד למיגר אסור, הא ר"נ בדעביד למיגר מירי וכמש"פ רש"י, [ועי' לעיל], והנה בחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, ודאי יש ללמוד מדר"נ לאסור, דהא אזלינן בתר הפשטות, וכ"ש בכה"ג שהי' חייב מן הדין ליתן לו כיון

דקמ"ל דג"ז בכלל מתני' כיון שזה אמת, ולפרתו' קשה דהו"ל לתלמודא לתרץ האמת דבגונא דמתני' שרי בדלא קיימא לאגרא, מיהו לפמשנ"ת נחא קצת כיון שהאמת דעיקר הנשנה במתני' הוא בדקיימא לאגרא, ועמש"כ לק' בדברי השו"ע.

ולפ"ז אף למסקנא צריך טעם מאי קמ"ל דלא ידור חנם, הא כ"ש הוא מלא ישכור בפחות, וכמשה"ק לעיל ס"ק י"ח עיי"ש, וי"ל דיש סברא לומר דבחנם לא מיחזי כ"כ כריבית, דאדם מכניס אורחים לביתו חנם, אבל כשמשכיר אין זו הכנסת אורחים, וא"כ הא דמוזיל גבי' ניכר שזה בשביל טובה שעשה לו.

בעיקר הא דאמרי' מיחזי באיסור דרבנן ולא חשיב גזירה לגזירה י"ל דהכא הטעם מפני שהפשיטות הוא דיהיב לי' בשכר ההלוואה והמחודש הוא לומר דה"ה אם הי' אחר דר הי' פטור, וגרע ממיחזי דעלמא שיש שני צדדים שוים, (מיהו יתכן דבלא"ה נמי אסרי' משום מיחזי ול"ע בזה).

שם צריך להעלות לו שכר, לא הו"מ למימר לא ידור חנם, דאף בלא הלווה אין זה דבר הגון, וכיון דעיקר הדין נשנה לענין דיעבד דא"צ להעלות לו שכר, שנה כן גם בהלווה דיעבד, אבל עיקר הכונה לכתחלה וכמו שכתב הרמב"ן דאם דר כבר א"צ להעלות לו שכר, מיהו אם דר ע"מ להעלות לו שכר (משום ריבית), אינו יכול לחזור בו, דכבר נתחייב בתשלומין מן הדין דזכין לאדם שלא בפניו וכאילו השכיר דירת הבעלים לאחר בשכר, דהתשלומין לבעלים, (ועי' בחו"מ לענין אם גילה דעתו שחפץ לשכור ובס' אאמור"ר שליט"א ב"ב ס"ב ראיתי שהזכיר סברא דזכין ומשם לקחת) ומיושב יותר לפ"ז ששנה הדין באע"פ שאמרו כו' לומר דהכא אינו כמו שאמרו אלא חייב מן הדין, ולא רק משום איסור ריבית, דאחר שדר ע"מ לשלם

תלמודא בזה, ולא פריך לי' ממתני' דאם התירוק כפרש"י הו"ל לפרושי, ואין נראה לומר דס"ל דבלא אוזפי' אדעתא דהכי אפי' בדקיימא לאגרא שרי, וצ"ע.

שם ריב"ח תקיף עבדי כו' נראה דגברא דלא עביד למיגר הוה, דאי לאו דהוה לי' הני עבדי לא הי' שוכר פועלים למלאכה זו, ומסתברא נמי דלמיגדר מילתא עבד הכי, שהי' קלקול ע"י שהעבדים הולכים בטל, דהתוקף עבדו של חבירו משמע דיעבד, וגם בסברא אין זה דבר הגון, ומיהו אם הי' צריך לשלם לא הי' לוקחן, דגברא דלא עביד למיגר הוה, וקצת משמע דהוה תקיף רק עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי, ואפשר שהי' עושה כן מפני שידע שהם לא יטענו עליו, אבל אחרים יטענו שלא כדין, א"נ ע"י טענה זו שהם חייבים לו הי' כופה העבדים, דבלא זה לא היו מתרצים, והכי מסתברא (אם האמת כדמשמע קצת).

שם א"ל אימור דאר"נ כו' אפשר לומר דקושטא קא מהדר לי', וה"ה דהו"מ למימר מיד ה"מ היכא כו' מיהו יותר נראה דאם התירוק מדר"נ, לא מיחזי כריבית כיון שנותן להם יותר ממה שנוטל.

יט. **שם** אע"פ שאמרו כו' אי ממתני' כו' קמ"ל, נראה דאף לפי האמת דבלא קיימא לאגרא נמי אסור, מ"מ עיקר מתני' מתפרשת בדקיימא לאגרא, ולאשמועינן עיקר הדין, ולבתר דקמ"ל דבכה"ג איכא משום ריבית ומכאן זה אפשר לומר דבלא קיימא לאגרא נמי מיחזי כאילו עובר על הדין הנשנה במשנה, וכיון שזה אמת ג"ז בכלל המשנה, דלא ידור בחצרו חנם בכל החצרות, אבל מתני' לא איירי בזה, [וצ"ע לפרש"י בל"ב, מיהו פירושו צ"ב וכמש"כ ס"ק י"ח], והיינו נמי טעמא שלא אמר דבריו אמתני' הב"ע אפי' בדלא קיימא לאגרא, דודאי עיקר הדין הנשנה במתני' הוא בדקיימא לאגרא, [ועי' תוד"ה אבל מיהו למש"כ שפיר יש לפרש

דדעת הראשונים שהביא אינם מפורשים יותר מדברי הרי"ף [וז"ל הגה"מ מד' הרמב"ם וכן פירש רב אלפס וס"ה וא"א והיינו דהכל אחד, וגם בסמ"ג אין הכרע (א"א ר"ל אבי אסף ולא ראב"ד)] ובכונתו כ' הרמב"ן והרשב"א והרא"ש והנ"י דר"ל חצר דעלמא, אמנם משמעות הרמב"ם לפרש דברי הרי"ף כפשטן, וכמ"ש הטור ועי' מ"מ סוף ה"ב מ"מ הו"ל יחידה בזה, (ולפי הנראה במה שיישבו הראשונים ז"ל דעת הרי"ף דכונתם דאף אם פשטות הרי"ף אף בדלא קיימא לאגרא, צ"ל שלא דק בזה כיון שעיקר כונתו להשמיענו החילוק בקצוצה שע"י הלוני ודור, ולא נחת לחלק במה שמשנתנה הדין בפרט זה דלא קיימא לאגרא, ועפ"ז יתכן לקיים גם דברי הרמב"ם) שו"ר בחור"ד מ"ש בביאור דברי הרמב"ם, ולפ"ז ליכא מאן דסבר דהוי ר"ק בדלא קיימא לאגרא, ומ"מ יש להחמיר לענין הלכה כדין א"ר, כיון דפעמים שאומר בשכר ההלוואה, דחשיב כמשכירו עתה והוי ר"ק לכו"ע, וגם בדרך כלל דעתא דאינשי קרוב לזה, עי' רא"ש].

שו"ע סי' קס"ו ס"א ולא ישכור ממנו בפחות אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא, משמע דמפרש מתני' בדלא קיימא לאגרא וע"ז מסיים דלא ישכור בפחות, ואמנם משמעות הראשונים ז"ל דלא ישכור אחר דרישא קאי, אבל קשה דכיון דלא קיימא לאגרא שפיר משכירה בפחות מן המחיר, דבלא"ה ניחא ל' בדירוי, ודלא נסתרי לעבדי, ותו לא מיחזי כריבית, וצ"ל דבפחות היינו בפחות ממה שהי' משכיר לאחר בכה"ג, וא"כ אין זה דבר מוגדר, ולמש"כ לעיל איירי מתני' אף למסקנא בדקיימא לאגרא (וכ"כ תו'), ושפיר מסיים דלא ישכור ממנו בפחות מן המחיר, וגם י"ל דלא ישכור שום דבר קאמר, (אלא דהראשונים ז"ל לא פיי' כן, רש"י ותוד"ה ולא וד"ה אבל הרמב"ם).

חייב מן הדין, והכא לאחר שדר קיימין שו"ר בבהגר"א סי' קס"ו סק"ג שכ' דפשטות הגמ' הלוהו ודר כו' דצריך להחזיר לצאת י"ש, ולמש"כ נתיישב.

רא"ש סט"ז וכ"ש הלוהו ודר בחצרו דאף אבק ריבית אין כאן, ואף לצאת י"ש אינו חייב ליתן לו דהא לא שקיל מיני' כו' ברמב"ן ורשב"א וכן בנמו"י מבואר בהדיא דאף בהלוני א"צ להחזיר דהא לא שקיל מיני' מידי, [והיינו אפי' לצאת י"ש דאל"כ הול"ל דא"ר הוא] וכך יש לפרש דברי רבינו ומ"ש ואף לצאת י"ש כו' חוזר אף על הלוני וכדמסיים טעמא דהא לא שקיל מיני' כו' וכן מסתבר בכהן שהלוה מעות לישראל, ורבנו מדמי להו, ומ"ש דבהלוהו אפי' א"ר לא הוי, ר"ל דכיון דלא שקיל מידי אם כן באמת לא לקח ממנו ריבית אלא דמיחזי כריבית, כדאמר בגמ', אבל בהלוני ודור הוי א"ר כיון שא"ל בשכר ההלוואה, אבל לדינא שניהם שוים דשניהם איסור דרבנן, אלא שזה דומה יותר לריבית, וכ"מ בהמשך הדברים דמשוי לגמרי הלוני והלוהו בדלא קיימא לאגרא, [ועוד הוכיח כן בב"י בהדיא מלשון לא מנכינן הובא בפ"ה אות ת'] שו"ר בב"י שכבר דקדק בדברי הטור שחילק ביניהם, ועי' מה שיישבו בזה בב"י וב"ח ועדיין צ"ב, ובפשוטו מעיקר הסברא שכ' הרמב"ן מוכח שיש להשוותם דהא קאמר שאין שייך לשלם ע"ז כיון שלא חסרו דבר, ואם בהלוני שייך לשלם מנלן דבהלוהו לא, אמנם ודאי ה' מקום לחלק ביניהם בעיקר הדין ולומר דהלוני כהשכיר לו חשוב וכמו שהזכיר הרא"ש, אבל כיון דמשנינן להו לענין דיעבד ממילא ה"ה לענין לצאת י"ש, וכ"מ מההוכחות שהאריך הרשב"א בחדושו דשוין הן לגמרי, וצ"ע, מיהו לענין הלכה יש לקיים הדברים, מצד אחר, דכיון דיש ראשונים דס"ל דהוי ר"ק לפמ"ש בש"ך סי' קס"ו סק"ו, ודאי ראוי לצאת י"ש ולהחזיר, [ברם עיקר מ"ש בש"ך אינו מוכרע

מ"ז סק"ג, עי' ב"מ וחור"ד, ובשטמ"ק בשם הריטב"א.

שם ס"ב ואי לא קיימא לאגרא כו' [עמש"כ בזה לעיל], ודוקא כשיכול לסלקו, אבל אם אינו יכול לסלקו הוי ר"ק דזכות זו ליכא לדר בדלא קיימא לאגרא, וחשיב כהשכירו לו בשכר ההלואה, שכ' רמ"א דהוי ר"ק, [וכ"ז באופן דלא חשיב משכנתא], וכן פשוט שאין למלוה זכות יותר מאדם אחר אלא שהוא דר בו בהשקט ואינו חושש שיאמר לו בעה"ב צא, (ול"ק מ"ש בגליון יד אברהם).

שי"ך סק"ט ומשמע דלא הוי אלא א"ר, מיהו גרע מריבית מאוחרת כיון שעדיין חייב לו, וכמש"כ לעיל ס"ק י"ח, מיהו ברי"ף הזכיר לשון ריבית מאוחרת בהלווה ודר, שו"ר דבזה מסתפק הטור עיי"ש, ועי' ס"ז סק"ג.

בגליון הגרע"א ז"ל הביא תשו' הרשב"א דאם אמר הלוני ודור בחצרי בדינר אף דשוה יותר לא הוי ר"ק דאין אונאה לקרקעות, וסיים דלפ"ז ביתר מפלגא דיש אונאה י"ל דהוי ר"ק, מיהו בתשו' הרשב"א שם כ' לפי שאין זה ריבית קצוצה וגם אין אונאה לשכירות קרקע, משמע דשני טעמים הם, וטעם הראשון כיון שאין הריבית מפורשת אמרי' אוזולי הוא דקא מוזיל גבי' [וכ"מ בתורי"ד שהבאנו לעיל ס"ק י"ח] מיהו אם מפרש שמוזיל מן המחיר בשכר ההלואה מבואר ברמב"ם פ"ו ה"א וברשב"א שם דחשיב ר"ק, ולכא' גם בזה ה' מקום לדון לענין דאורייתא, כיון שאין האיסור קצוץ ואפשר דבאמת רק שכר ההוזה חשיב ר"ק [עי' סי' קס"א בהגה] ולא כל מה שהוזיל, ועי' בגמ' ס"ה א' סבר וקיבל, [ועי' תו' בכורות ט"ז ב' ד"ה אין, מה שמשכיר בפחות מיהא מסתבר כו'].
כ. בפלוגתא הראשונים ז"ל בדין אבק ריבית דאין מוציאין ממלוה ללוה, אם קודם שפרעו מנכין לי', לכא' י"ל דלמעוטי

בפלוגתא עדיף, ועד כאן לא פליג ר"א ארבא אלא במשכנתא, שאם יסלקנו ממנה בלא זוזי אפוקי מיני' הוא, שהרי מוציא מידו המשכנתא, ואפי' בזה ס"ל לרבא דמסלקינן לי', אבל היכא שאין המלוה תפוס כלום לאו אפוקי מיני' הוא, ובאמת אם באנו לומר דאליבא דרבא מסלקינן לי' בכל א"ר בלא זוזי, נראין הדברים לומר דעד כאן לא פליג ר"א אלא במשכנתא, וכן ההיא דירושלמי אין לדחות דילמא סברה כדרבא, כיון דלא אשכחן פלוגתא בזה בתלמודן.

ברם עיקר טעמי' דהרמב"ן נראה דס"ל דבהא אף רבא מודה דלא מנכין לי', וכמו שכתב במלחמות וכמה הוא רחוק שנאמר במי שהי' חייב מנה לחבירו ונתן לוה למלוה כלים במתנה סתם או שהשאל לו בהמה וכלים שיהיו מחשבינן ופוחתין לו ואדרבה משכונה חמורה מזה כו', ואם איתא דאליבא דרבא הכי הוא אין כ"כ תימה אם רב אשי מודה בזה, ובביאור הדברים ה' נראה דעד כאן לא קאמר רבא דמסלקינן לי' בלא זוזי, אלא במשכנתא שניתנה תמורת החוב כולו, ונמצא שהגוף והפירות יחד מהוים פרעון החוב, וכשמשלקו לוקח ממנו הגוף בדמים, וכיון שאין תשלום הריבית דבר נפרד, דשייך לראותו מיד כמחילה ואינו יוצא בדיינים, ס"ל לרבא דיכול לומר לו מה שאכלת ה' בפרעון עצם החוב, וריבית לא יחייבנא לך, וכיון שאין חוב ממילא אינו תפוס בקרקע, ורב אשי אמר השתא דאמרת אכל טפי לא מסלקינן לי' וש"מ דמה שאוכל תחלה אינו מיוחד לפרעון החוב, א"כ אכל שיעור זוזי לא מסלקינן לי' דא"ר הוא דאכל, אבל באבק ריבית שאין לו שייכות עם החוב, לא מחשבינן מאבק ריבית לעצם החוב, כמו שלא מחשבינן משטרא לשטרא, דא"ר הניתן במוחלט שלא לשם פרעון, ה"ז כאילו ניתן על חוב אחר, כ"ז מתבאר יפה עפמש"כ לעיל סק"א בביאור דברי רב אשי עיי"ש, [שו"ר בריטב"א ס"ז א'].
כ. בפלוגתא הראשונים ז"ל בדין אבק ריבית דאין מוציאין ממלוה ללוה, אם קודם שפרעו מנכין לי', לכא' י"ל דלמעוטי

מיהו משמעות דברי הרמב"ן דמחלק בין סתם למפרש, דבסתם כו"ע ל"פ דאינו מנכה לו, אע"פ שאסור משום א"ר, ובמפרש פלוגתא דרבא ור"א, והיינו דחמירא משכנתא, וזהו שדקדק לכתוב ונתן לזה למלוה כלים במתנה סתם, והיינו נמי דניחא לי אם נימא דירו' כרבא, דאפי' נפרש הירו' במפרש היינו כרבא, ועמש"כ לק' ס"ז סק"ד.

וביאור דברי הירו' ודאי משמע כמש"פ הרמב"ן שלא אמר לו שידור בחנם, דהא א"ל ה' לי אגר ביתי קודם שיתבענו החוב, וע"כ אין הכונה שחזור בו מהא"ר שנתן לו, דאפי' נימא דמנכין לי' בא"ר קודם שפרע, מ"מ לתבעו ודאי אינו יכול, ועיי"ש עוד ברמב"ן, ובסיום דברי הירו' דצ"ע אם זה קאי אדלעיל.

בב"י כ' דבתשובת הרשב"א נראה דדעתו נוטה קצת לר"א, אבל בחידושו מבורר בהדיא כהרמב"ן וסיים ודברי הרי"ף עיקר, וכ"נ בנ"י, וכ"ד הרמב"ם כהרי"ף בעיקר הדין, אלא שגם במשכנתא מפרש בע"א, מיהו דעת הראב"ד כהר"א וכמו שדייק בב"י, וכ"כ בשטמ"ק ס"ז ב' בשם הראב"ד, (וכן בחדושי הרמב"ן שם כ' ע"ד הראב"ד דזה דלא כהרי"ף עיי"ש צוין לק' סוס"ק כ"ה).

שו"ע סי' קס"ו ס"ג היכא דהוי א"ר כו' אם לא פרעו עדיין כו' פי' אותו חוב שנתן ע"ז הריבית, אבל לא מחשבינן משטרא לשטרא אע"פ שהלוה מוחזק.

שם בהגה והסברא אחרונה היא עיקר, כבר נתבאר דדעת הרשב"א והנ"י, כהרי"ף והרמב"ן, וכ"ד הרמב"ם, וצ"ע בתפס.

כא. **שו"ע** סי' קע"ב ס"ג בהגה הא דמשכנתא שריא כו' אבל אם נותנה לו בחוב קדום אסור, שיעור הדברים בלשון אחר הוא כך, אם נותן לו המשכנתא שלא בשעת נתינת המעות צריך לעשות קנין אחר, שהרי אין כאן

קנין כסף, ואם אינו קונה המשכנתא הו"ל ריבית, דכל היתר המשכנתא הוא משום דקני לה, וכן בעיטור מסיים עד שיקנה לו המשכנתא בשטר עיי"ש (ואינו תח"י כעת), וכ"כ הט"ז לענין חזקה, ועחור"ד שהביא כן לענין שטר וחזקה משו"ע חו"מ עיי"ש ועב"מ, וכבר ציין בגליון מהרש"א לדברי הרמב"ן ס"ד ב' (ועי' בנמו"י שם) שהק' לדברי המפרשים דהחילוק בין משכנתא למתני' דלא ישכור בפחות הוא משום דבמתני' הוה חוב קדום ולא קנה המשכנתא, והק' ע"ז הרי שפיר יכול לקנות בחזקה ועיי"ש, ואפשר שהעיטור ס"ל כאותם מפרשים ולכך פסיק ותני לשון זה, כדתנן במתני', אבל למה שחילקו הרמב"ן והרשב"א אפשר דסתמא דמילתא קונה המשכנתא בחזקה, או שעושה שטר, וצ"ע בעיטור, [ועי' ס"ק י"ב ובדברי הראשונים ז"ל בגמ' דאמר לא מסתלקנא].

כב. **הסכמות** הפוסקים דאתרא דלא מסלקי עדיפא מאתרא דמסלקי, [וכבר כ' ב"י בסי' קע"ב דדעת העיטור בשם אביו בטל הוא בפני כל שאר פוסקים, ועריטב"א שהולך ג"כ בשיטה זו], והטעם כמ"ש הרמב"ן דכיון דלא מצי לסלוקי' הו"ל כמוכרה מעכשיו וחוזר ולוקחה ממנו לאח"ז, דהא מקניא לי' קנין הגוף לענין בכורה ושביעית כו' וכ"ד כל המפרשים כו' עיי"ש, ולפ"ד באתרא דלא מסלקי אפי' בלא נכייטא לכו"ע לאו ר"ק היא, מיהו הגר"א סי' קע"ב סק"א כ' בדעת הרי"ף כדמשמע ברמב"ם שאין חילוק בין אתרא דמסלקי לדלא מסלקי לענין זה, ובתרווייהו בלא נכייטא ר"ק, ובנכייטא א"ר, [וכ' ליישב דהרי"ף לא גריס רבינא בההיא דכל שבדיניהם, ולא נתפרש מ"ש הגר"א להוכיח בדעת הרי"ף כן וז"ל וליתא דא"כ ל"ל (להרי"ף) למימר דמש"ש אכל טפי כו' בנכייטא הו"ל בלא נכייטא ובדלא מסלקי, דהא בגמ' גרסינן באתרא דמסלקי, וע"כ כונתו דהרי"ף הי' לו לפרש הנפ"מ לדינא בדבר אשי

מדאורייתא נמי ס"ל דלאו ר"ק היא בכה"ג כיון דעיקרו מכירה גמורה, ומ"מ בדין דסתם משכנתא שתא ודאי מודה הראב"ד דלבתר שתא היינו אתרא דמסלקי, כיון שהזמן שתא אינו קביעות זמן הפרעון, ולא שייך לומר שהנמשך אחר שתא חשיב הכל אתרא דלא מסלקי, וכ"ש אם נימא דבלא נכייטא מודה הראב"ד דר"ק היא מדאורייתא, ועוד מבואר כן דעת הראב"ד במה שהובא ברא"ש סל"ה במקומות שנהגו עיי"ש, ובפשוטו משמע דלדעת הראב"ד אף באותן הימים שבין שנה לשנה שיוכל לסלקו בהם אוכל בנכייטא, וע"כ היינו מהטעם שכתבנו, דהא הראב"ד אוסר בדמסלקי בנכייטא, ועי' לעיל ס"ק י"ב, - ועי' פי' הרשב"א בגמ' דאיזיל ואייתי זוזי, ובמש"כ בזה לעיל ס"ק י"ב.

והרשב"א שם נתקשה בדברי הראב"ד שכ' והשתא נהוג עלמא למיכל בנכייטא ואתרא דלא מסלקי הוא דכלהו משכנתא פסקי להו זמן דלא מצי פריק לי' עד זמן ידוע, וז"ל אלא שאני תמיה למה הוצרך הרב להראות שעכשיו נהגו שלא לסלק דכולהו משכנתא פסקי להו זמן, דהא בלא"ה כל סתם מקומות אתרא דלא מסלקי נינהו, דהא קיי"ל דסתם משכנתא שתא ואין הפרש בין קובע זמן בפירוש לקובע סתם דהיינו שתא, וכן אין הפרש בין זמן מרובה לזמן מועט, ולפמשנ"ת הא דפסקי זמן היינו שאז הוא הזמ"פ כמו באתרא דלא מסלקי, שמהגיע זמן פרעון מסלק לי', ובזה מובן שגם הנמשך קצת חשיב כאתרא דלא מסלקי, אבל בקביעות דסתם משכנתא שתא, או זמן מועט שלא יוכלו לסלקו ואח"כ שיוכל לסלקו אפי' קודם הזמן שקבעו לפרעון, בזה ודאי חשיב אתרא דמסלקי, מיהו הרשב"א לשיטתו דמשהו להו, שכ' לעיל בההיא דשביעית משמטתו שאם הנמשך אחר הזמן דלא מסלקי חשיב כלא מסלקי ה"ה הנמשך שכ' לעיל בההיא דשביעית משמטתו שאם הנמשך אחר הזמן

בדלא מסלקי, ולא קו' היא דודאי ניחא טפי לפרושי דרב אשי אמימרא דרבא ועמ"ש בזה הרמב"ן [בחדושי], ובאמת למש"כ הרמב"ם דבכל משכנתא קנוי הגוף לפירות אין גרוע משכנתא דמסלקי לענין ריבית אלא דלפ"ז צריך טעם למה כל משכנתא בלא נכייטא ר"ק היא, [ואמנם כ"ה האמת לשטתנו בביאור הסוגיות דלכו"ע כל משכנתא כזביני עי' סק"א - ו' ובמש"כ בזה עוד להלן ס"ק ל"ו], וערמב"ן בגמ' ס"ז ב' ד"ה הא דאמרי', (הובא לעיל ס"ק י"ב).

בדין אתרא דלא מסלקי בתר דמישלם זימני' כ' הרמב"ן וז"ל והוי יודע דבאתרא דסתם משכנתא שתא ולא מצי לסלוקי' עד שתא, א"נ אתני בהדיא דלא לסלוקי' עד חד זימנא עד ההוא יומא דיניה כדין אתרא דלא מסלקי ואבק ריבית, מכאן ואילך אתרא דמסלקי הוא וריבית קצוצה הוא, ואין זה צריך לפנים, (והובאו דבריו בב"י סי' קע"ב בשם הריב"ש), ונראה דכונתו בזה לאפוקי מדברי הראב"ד [הובאו ברשב"א בפסק המשכונות] שכ' לאוקמי ההיא דאיזיל ואייתי זוזי בדלא מסלקי ולבתר דמישלם זימני' דמ"מ אכיל עד דמסלק לי', [אי כתב לי' מיהא אכול כך כ"ז, שתמשך משכונא זו בידך כ"כ הרשב"א שם, ואפשר גם דסתמא הכי הוא וכמ"ש הרשב"א עי' לעיל סק"י אלא דעכ"פ זה מבואר בראב"ד], וכנראה דעת הראב"ד שלא אסרו חכמים הימים הנמשכים לאחר דשלמו ימי המשכנתא, שהרי בדרך כלל עשוי לפרוע לו מיד לכי שלמו ימי משכנתא, דהא אתרא דלא מסלקי הוא וכד מסלקי היינו שהגיע זמן הפרעון, ומה שאוכל עוד כמה ימים מכח מכירה קמייטא היא, ויתכן שמודה דבלא נכייטא אפי' ימים אלו רבית קצוצה, ומ"מ מותר בנכייטא שלא אסרו באתרא דלא מסלקי כלל, והיינו דפליג עלי' הרמב"ן דהא בהא תליא, ולפ"ז לענין שביעית ובכורה מודה הראב"ד דכאתרא דמסלקי דמי, מיהו שמא

דפשיטא דחשיב אתרא דמסלקי, ובקו' הרשב"א עמש"כ לק' ס"ק כ"ו בשם הרמב"ן [ועיי"ש בתשו' שכ' דהסכימו המפרשים דסוגיין בתוך הזמן ע"ש] ועב"י.

יש לעי' לפרש"י במשכנתא דבית באתרא דלא מסלקי אי שרי בלא נכייטא, דעד כאן לא שמענו אלא בדמסלקי בשדה בנכייטא דאיכא תרתי לטיבותא, וכן בדלא מסלקי ושדה דאיכא תרתי לטיבותא, דאף במסלקי בשדה לא הוי ר"ק, אבל בבית בדמסלקי הוי ר"ק, י"ל דלא שרינן בדלא מסלקי בלא נכייטא, ונראה דשרי (ועי' לשון הטור), דכיון דמכירה גמורה היא, לא בעינן שיהא ספק הפסד, אלא שיש לדקדק דא"כ משכח"ל שידור בחצרו חנם, ולאו קו' היא כיון דמכירה היא, וכ"נ מפשטות הפוסקים שאין דין נכייטא בבית לפרש"י בדלא מסלקי, ולומר דאפי' בנכייטא אסור אין נראה, וא"כ לפ"ז נמי תיקשי דמשכח"ל שכירות בפחות, אלא ודאי כיון דמכירה היא שרי אפי' בבית, שו"ר שכ"כ בבהגר"א סק"א.

נמצינו למידין באתרא דלא מסלקי דעת רש"י ותו' והרא"ש להתיר בין בבית בין בשדה אפי' בלא נכייטא, ודעת הראב"ד והרשב"א להתיר רק בנכייטא, ובלא נכייטא הוי א"ר, לדעת הרי"ף והרמב"ן בין בנכייטא בין בלא נכייטא הוי א"ר, ולדעת הגר"א בדברי הרי"ף והיינו כרבותיו של הרמב"ם, בנכייטא הוי א"ר, ובלא נכייטא ר"ק, ולהרמב"ם יש חילוק בין בית לשדה, בבית כרבותיו, ובשדה כהרשב"א, והכרעת הרמ"א שאין להקל בלא נכייטא אפי' בדלא מסלקי, [כמ"ש בסוף ס"א מיהו אם אמר לא בעינא כו' אפי' באתרא דלא מסלקי כו'], וכן בדין דבקל אפשר לעשות בנכייטא, ולמה לנו להקל, [מיהו במ"ש הרמ"א שם עמש"כ לק' ס"ק ל"ה], - ובדין מה חשיב אתרא דלא מסלקי יש לנקוט כהרמב"ן דדוקא תוך שתא, או תוך הזמן שקצבו, [ולא כהראב"ד], ובפלוגתא

דלא מסלקי חשיב כלא מסלקי ה"ה הנמשך לאחר שתא, ואם אמנם נאמר בדעת הראב"ד דאף לענין שביעית ובכורה כתב כן יש מקום להבין דשוין הן וכמשי"ת להלן, אבל אם רק לענין היתר נכייטא כתב כן פשיטא דלא דמי.

ובאמת שיטת הרשב"א מחודשת מאד, דלפ"ז לא משכח"ל אתרא דמסלקי אלא בשתתנו שיוכל לסלקו מיד, ומי איכא אתרא כי האי, הא סתם משכנתא שתא בכל דוכתא, ורב אשי דעבד עובדא ס"ז א' צריך לפרש שהתנו שיוכל לסלקו מיד, [וע"ע מש"כ לעיל ס"ק י"ג מסוגיא ע"ג ב'], וכן בגוף הדין לענין שביעית צ"ע אמאי לא קרינן ב' לא יגוש כיון דמצי למנגשי, וכן יש לחשבו ראוי כיון שתלוי בהמשך זמן המלוה, והראב"ד והרא"ש שדנו במקומות דלא מסלקי אלא בזמנים ידועים פשיטא להו דכה"ג אתרא דמסלקי הוא, וטעמ' דהרשב"א משמע דס"ל דמשכנתא באתרא דמסלקי אינו מקנה לו הגוף לפירות כלל ולכך הוי ר"ק בלא נכייטא, ושריותא דנכייטא משום קנין הפירות שבנכייטא הוא ולא מפני שכל המעות לקנין ניתנו, [ועי' לק' ס"ק ל"ו], ובאתרא דלא מסלקי או בשתא קמייטא דע"כ מקנה לו קנין הגוף לפירות וכמשנ"ת לעיל, תו לא פקע קנין זה, דלמה יפקיענו כ"ז שרוצה להמשיך במשכנתא, ועי' לעיל ס"ק י"ב בשם הרמב"ן שאין חילוק בגוף הקנין בנכייטא בין אתרא דמסלקי לדלא מסלקי ואמנם הרשב"א והר"ן והנ"י השמיטו הטעם השני שכ' הרמב"ן בועוד דודאי כל כו', והיינו משום דס"ל שיש חילוק בעיקר הקנין.

ולדינא נראה דאין להקל כהרשב"א, וכמ"ש הרשב"א גופי' בתשו' שדבריו להלכה [ולא למעשה כ"כ ב"י], וכן בחדושו מסתפק בזה וכותב אם הדין הזה אמת, ואע"פ שהעתיקוהו הר"ן והמ"מ והנ"י, מ"מ הראב"ד והרא"ש והטור לא ס"ל כותי', וכן רי"ו בשם הרי"ף הובא בב"י, והריב"ש בשם הרמב"ן כ'

הראב"ד והרא"ש, עמש"כ ס"ק י"ב, דיש להקל כהראב"ד.

כג. **כתב הרשב"א** בפסק הלכה דמשכונות, דשדה אחוזה אתרא דמסלקי הוא, דכל היכא דבעי לסלקי פריק ומסלק את ההקדש, והק' מכח זה ע"ד הראב"ד שכ' דרבינא אכל רק באתרא דלא מסלקי, [ולעיל ס"ק י"א כתבנו לפרש כונתו דכיון דחזינן בשדה אחוזה דנכייטא דרך מו"מ הוא ממילא אין לחלק בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי, וכ"כ הרמב"ן מטעם זה וז"ל וגמר לה נמי משדה אחוזה לומר דדרך מקח בהכי עיי"ש, אבל כאן מפורש דס"ל דשדה אחוזה חשיב כאתרא דמסלקי] וכן הק' מכח זה על הרי"ף מנליה דאף באתרא דלא מסלקי אסור בנכייטא, הא באתרא דמסלקי מיירו מדיליף משדה אחוזה, ולא נתפרשה לנו כונתו ז"ל דהא הנדון כשפודה מן הגזבר ונותן סלע ופונדיון לשנה, ושוב אין הגזבר יכול לסלקו, ואפי' נימא דהבעלים יכול לסלק את הפודה [ול"ע בזה, אבל ברש"ש כתב שא"א לסלק את הפודה, הובא לעיל שם], מ"מ לא דמי כיון שלגבי ההקדש המכירה מוחלטת, וע"ע ברש"ש בזה, ובמש"כ ס"ק י"א, וצ"ע.

גם משה"ק ע"ד הרי"ף מנ"ל דבאתרא דלא מסלקי נמי לא אכלי, צ"ב דהא משמע דלא ס"ל שהנכייטא דרך מו"מ הוא ומיחזי להו כהערמה, ומ"ש אתרא דמסלקי או דלא מסלקי, כל שאסור בלא נכייטא יש לאסור נכייטא מה"ט, (וכמש"כ לעיל ס"ק י"א עיי"ש), וביסוד הסברא נמי יש מקום לדון דלא תהני נכייטא באתרא דלא מסלקי, אם בלא נכייטא אסור דבלא"ה מכירה היא, ואם אסור משום דלא חשבינן ל' מכירה לא מהני נכייטא, מיהו זו אינה קו' (וגם דעת הראב"ד אינה כן), ולשיטת הרשב"א דכל סתם משכנתא כאתרא דלא מסלקי היא, א"כ ניחא בפשיטות דודאי יש לפרש הא דלא אכלי בסתם משכנתא.

כד. **הרמב"ן** והרשב"א והר"ן פשיטא להו דשמעתא דקיצותא ליכא לאוקומה אלא באתרא דלא מסלקי, דאי במסלקי איך יתכן להתיר חמש שנים בלא נכייטא ואח"כ שיים כולהו פירי, אכתי אם יסלקנו תוך חמש נמצא דאכל ר"ק, דכל בלא נכייטא באתרא דלא מסלקי ר"ק הוא, מיהו דעת רש"י ותו' נראה דקיצותא נמי באתרא דמסלקי מיירי, וכ"מ ברא"ש, [שכ' דמהדרינן לאשכוחי במאי ניכול באתרא דמסלקי], וכ"כ הרמב"ן בשם ר"ח, ואמנם י"ל דהיינו לשיטתם דאף בלא נכייטא לאו ר"ק היא, (דלפר"ח דוקא בזבני הוי ר"ק), אבל יותר נראה דס"ל דכי היכי דבאתרא דלא מסלקי שרי מפני שהתנאי נעשה בדרך מו"מ, ה"ה דבאתרא דמסלקי חשיב דרך מו"מ, וזכות הסילוק אינה מבטלת שם מכר מעיקר התנאי, [הגע עצמך אי הוה איפכא דעד חמש שנים שיימנא כולהו פירי, ומכאן ואילך בלא נכייטא, דודאי יש לראות האכילה בלא נכייטא כחלק מן המקח, וה"נ כשזה תחלה, מיהו האמת נראה דבכה"ג אסור לכו"ע באתרא דמסלקי, כיון שהאכילה לבסוף נמשכת בהתאם להלוואה, (ועי' במשכנתא דסורא לפרתו'), ובעיקר סוגית הגמ' שם כבר נתבאר לעיל סק"ז, ומשמעות הגמ' דלא פליגי ר"א ורבינא ארבא, וגם משמע דבעלמא פליגי, ולא רק בצו"מ, ועמש"כ בזה שם.

משה"ק הראשונים ז"ל לשיטת רש"י ותו' מאי פריך במאי ניכול נימא באתרא דלא מסלקי, וכונתם שיתנה עמו ע"מ שלא להסתלק, נראה דעיקר הקו' לשיטתם דקיצותא ומשכנתא דסורא בדלא מסלקי הוא, וא"כ אין שייך לומר דמיבעיא ל' במאי ניכול באתרא דמסלקי, אבל לפרש"י ותו' דהני נמי בדמסלקי, ניחא בפשיטות כמ"ש הרא"ש דפריך במאי ניכול באתרא דמסלקי, דלא שייך למימר שיתנה עמו ע"מ שלא לסלק, דמהיכי תיתי שיסכים לזה, וכי צריך שיהא צו"מ

מפורסם שיסכימו ליתן לו ע"מ שלא לסלק, משא"כ משכנתא דסורא שמוסיף רק הכתיבה בשטר או שהמלוה מפסיד דבזה ודאי יסכימו, וכן קיצותא אפי' לל"ק לא חיישי כיון שהנכיתא בדרך כלל דבר מועט וניחא להו דלישום כולהו פירי אח"כ.

ומהא דפריך במאי ניכול, נראה דמשכנתא זה דבר הגון, ולא רק היתר לריבית, והוא כעין עיסקא לטובת הלוה והמלוה, שמוכר לו שדהו לזמן, (וכגון שהלוה בלא"ה אינו דר בביתו, ואינו מעבד שדהו), דאל"כ לא הי' לנו לחפש עצה לת"ח למיכל משכנתא.

כתב הרמב"ם דקיי"ל כמ"ד קיצותא אסירא מדשקלינן וטרינן בגמ' אליב', וזה שייך רק לגרסתו דגרס רפרם ור"א, אבל לדידן דגרסינן רבינא קיי"ל בכל התורה כרבינא לקולא כדאמר בפסחים, [מיהו יש לדחות דהכא ידעינן דרבינא טעמי' דפליג אר"כ ור"פ ור"א ולא קיי"ל כותי' התם וממילא נמי הכא, ול"מ כן, דא"כ אין מקום להזכיר רבינא בפלוגתא זו אם טעמו משום דשרי בלא"ה, וגם לא מסתבר שכונתו אפי' תימא נכיתא אסירא הכא שרי, ולפמשנ"ת לעיל סק"ז מיושב כ"ז, אבל לפי הראשונים ז"ל ע"כ גרסינן רפרם], וגם לפי שיטתו צ"ב מאי ראי' היא הא אמימרא דרבא שקיל וטרי ושפיר קבעי ולהאי מ"ד במאי ניכול, ונראה דהרמב"ן לשיטתו דתרווייהו פליגי ארבא ואסרי נכיתא לכו"ע, והא דפריך במאי ניכול לאו לרבא פריך דלדידי' ודאי יש להתיר בקיצותא, אלא לדידהו פריך כיון דאסרי נכיתא וקיצותא במאי ניכול, וכיון דמהדר לאשכוחי למאן דאסר במאי ניכול, ש"מ דהלכתא כותי', אבל אם נפרש דמודו לרבא באמת אין ראי' מדקבעי במאי ניכול דהלכתא כותי' וכמש"כ.

כה. הערות בדברי הרמב"ן על הסדר, ד"ה עבד רבינא עובדא כו' וכ"ש

במשכנתא ואלמא משכנתא בלא נכיתא ר"ק היא לרבינא, רבנו מפרש משכנתא מאי בסתם משכנתא דעלמא, אבל רש"י פירש משכן לו שדה ולא קץ עמו לאכול פירות לשם ריבית אלא סתם והוא ירד ועשה ואכל, ובזה ודאי מובן דהא לא הוה קנין הגוף לפירות כבכל משכנתא, ולכך הוי ר"ק, וכ"נ סתמא דתלמודא דלא פריך השתא אמשכנתא דעלמא אלא דומיא דזביני דאיירינן ב', ועמשנ"ת בכ"ז סק"ב, וכן במלחמות תמה על דברי בעה"מ משכנתא דאסמכתא מאי היא עיי"ש, והבעה"מ ואפשר שכונתו כפרש"י.

והנה לפרש"י לא קץ לי' היינו שלא קצץ לו לאכול בשכר מעותיו, דמעצמו אכל, וכן בזביני אכל בתורת מכר, ועמש"פ לעיל שם דהניחו לאכול בשכר מעותיו, ועוד אפשר לפרש לא קץ לי' שאין הריוח בטוח וכמש"פ רש"י בטעמא דשרינן משכנתא בעלמא, [ועי' לעיל ס"ק י"ז בביאור שיטת רש"י כאן, אבל לדעת הרמב"ם נראה כן], ויש לעי' לפי' הרמב"ן דאיירי בסתם משכנתא מאי קאמר ה"נ לא קץ לי', הרי קצץ לו לאכול המשכנתא בשכר ההלוואה, ושמא מפני שלא קצץ שיוסיף לו בשכר ההלוואה, ס"ל דלאו ר"ק היא, אע"פ שהאמת מבוררת דנותן לו משכנתא בשכר ההלוואה, וצ"ע בזה.

שם ואי קשיא כו' והם בכל מקום אין מסלקין הם, צ"ע הא בהדיא אמרי' לק' ע"ג ב' בדרב מרי בר רחל דרק עד שתא לא מצי לסלוקי לי' בדיניהם, וכן משמע התם דבזווי אינהו מסלקי, ובמלחמות הוסיף עוד טעם למה נקט סתמא, ולא פירש דמאתרא דלא מסלקי פריך עיי"ש, ויש להוסיף דלפי' הרמב"ן אפשר דרב אשי גופי' סבר דאף באתרא דמסלקי לאו ר"ק היא וכמ"ש לק' ד"ה והא דאמרי', אלא דהרי"ף לא ס"ל הכי דמוקים כולה בנכיתא עיי"ש, ועמש"כ לעיל סק"ד, ועי' לעיל ס"ק כ"ב בשם הגר"א.

שם והכי משמע דבאתרא דמסלקי נמי אכיל כו' עמש"כ לעיל ס"ק כ"ג בדברי הרשב"א בזה.

שם דלא קיי"ל כרבינא כו' וקיי"ל כרבים, למ"ש הרמב"ן לק' דרב אשי פליג ארבינא בדין ר"ק באתרא דמסלקי, א"כ הו"ל רבינא דלא כרברכ"ה ורבה ואביי ורבה ורב אשי, וכבר הק' כן הרשב"א, וי"ל דכיון דמני להו תלמודא יחד, רבים כנגד יחיד משמע לי' דהלכתא כרבים.

שם הרי אמרו ומאן דאסר כו' אלמא מיסר נמי אסרי, אין הכונה מלשון אסר לחוד, אלא מדמשכח טעמא לאיסורא דכיון דהלואה היא מיחזי כריבית, משמע שזה טעם גמור, דבחומרא בעלמא ה' לו להזכיר דס"ל שמ"מ יש מקום להחמיר.

שם ותו דר"א ורפרם בקיצותא תרווייהו אסרי כו', עמשנ"ת לעיל סק"ז, וס"ק כ"ד.

שם ד"ה והא דאמרי' כו' עמש"כ בכ"ז לעיל סק"א.

שם אבל באתרא דמסלקי לא אכיל בנכייטא, פי' כל אדם, ואין זה מנוסחת הגמ' אלא סיום דברי הרמב"ן לגרסא זו, ובעיקר הדברים עמש"כ לעיל ס"ק כ"ד.

שם פריק רבנו הגדול ז"ל לאו למימר דשרו כו' דיינינן להו כו' צ"ע היכי דיינינן לבע"ח שיטול המשכנתא שהיא א"ר, ומ"ט לא קרינן בי' לא יגוש כשלפי הראוי צריך לעזוב מיד המשכנתא ולנוגשו, ואפשר שאינו יכול לנוגשו עד מישלם זימני' אפי' יחזור בו מלאכול הא"ר שבמשכנתא, ועשטמ"ק בשם תשו' הרי"ף.

שם ואיכא למימר דמשכח"ל בהיתירא כו' לכאור' היינו כמשכנתא דסורא לפי' הרמב"ם, [ועי' חדושי הר"ן], אלא דהכא אם שטפה נהר משמע שגובה משאר נכסים, ורק אם לא עשתה פרות מפסיד, מש"כ התם

שהזכיר רבנו גם דאם שטפר נהר מפסיד עיי"ש, ולפ"ז משמע דעתו ז"ל שאין להתיר משכנתא דסורא באחריות על המוכר אפי' אין המלוה יכול לכופו לפרוע וגם ליכא לשון מלוה, מיהו יש לומר דהכא מלוה הוא כיון שאין החוב נגמר במשכנתא, משא"כ במשכנתא דסורא.

שם ד"ה ור"ח כו' בכל דיבור זה עמשנ"ת לעיל סק"ו ב'.

שם ד"ה ומסתברא כו', שיטת רבנו דבאתרא דמסלקי בלא נכייטא לא קני מידי, ומאן דלא חשיב לי' ר"ק היינו משום דלא קץ לי', הלכך לכו"ע מסלקינן לי' לגמרי אפי' לא אכיל שיעור זוזי, (דלא משמע כונתו רק למ"ד דר"ק היא דהא פשיטא), ולפ"ז צ"ל דהא דאמרי' אכל שיעור זוזי מסלקי' לי', ה"ה לא אכל שיעור זוזי, דאין לו זכות להחזיק במשכנתא אע"פ שיש לו חוב עדיין, אבל בפשוטו לפרש"י ה' נראה דאפי' באתרא דמסלקי אם החוב קיים יכול לתפוס במשכנתא, ועי' סק"א, מיהו כונת רבינו כאן משמע דאפי' בנכייטא קאמר, וק"ק ממ"ש רבינו לק' ב' דאין חילוק בעצם הקנין בין אתרא דמסלקי בנכייטא או בקיצותא לאתרא דלא מסלקי, וז"ל דודאי כל שמשכן שדה לחבירו בנכייטא או בקיצותא נעשה כא"ל תיקני לך שדי לפירותי' עד זמן פלוני ומנהגא דנהוג דאי מייתי לי' בגו זימני' ליסתלק כו', ואילו הכא מחלק רבינו בקנין שבין אתרא דמסלקי אפי' בנכייטא לאתרא דלא מסלקי, וי"ל דמ"מ שאני בנכייטא שקונה הפירות של כל שנה בכך וכך, וכיון שאסור בפירות ממילא בטל כל הקנין, משא"כ באתרא דלא מסלקי שאין הקנין מתייחס לפירות אלא קונה כל השדה למשך הזמן, ולכך לא תליא בפירות, ועי' לעיל ס"ק כ"ב.

שם וקרוב אני לומר כו' פי' דבתחלה כתב דב"ד אין מניחין אותו, וכאן כתב שאפי'

הלכות צ"ל דלמשל בעלמא נקטיה, וה"ק דאפשר כונתו של ר"י גאון שרק שיעור שאריס רגיל ליתן מותר, והיינו שאם הכל עושה האריס דרכו ליתן רביע, כיון שאפשר שגם יפסיד, ולפ"ז לדידי' נכייטא אסירא, אא"כ מנכה שיעור חשוב באופן שאפשר שיפסיד ונמצא שנוטל בשכר זה שנותן לו רביע בודאי, ולא בשכר ההלוואה, ומשמע דמפרש רביע רביע ממה שמשערים מחיר כל הפירות, ולא רביע הפירות שיהא באמת, דאל"כ ליכא תיוהא, והיינו דעדיף מאריס דעלמא שנותן רק אם יהיו פירות, וזהו שכ' לק' דאם נפרש החילוק בין מה שעזי חולבות לנכייטא, מפני שכאן השיעור מועט, הוי סיוע לדברי הגאון, אלא הטעם הראשון עיקר, ולא מחלקינן בשיעור הנכייטא עיי"ש, ועי' ס"ק ל"ז.

כו. **בדין** משכנתא כתבו הפוסקים דיכול המלוה לכופף הלוה לפורעו, ואינו יכול לומר לו טול הקרקע בחובך, ולכן אם שטפה נהר חוזר המלוה על הלוה, וכ"מ בש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק ל"ו, וציין שם לתשו' הרמב"ן שהשיב לבעל התרומות בסה"ת שער מ"ט, וכ"כ בחידושי הרמב"ן שבועות מ"ג ב' והועתק הלשון בתשו' שם ויש ללמוד ממנה למשכנות קרקע ואע"פ ש"ל דהתם כיון דקא אכיל פירי או בנכייטא או בשומא כזביני היא אא"כ שטפה נהר מ"מ הדעת מכרעת כו', וראיתי שם בתשו' שכ' דיש מוכיחין כן מהא דבאתרא דמסלקי שביעית משמטתו ואם אינו יכול לכופו לפרוע אמאי שביעית משמטתו, וכ' שזו כראי' נכונה אלא שיש מקום לבע"ד לדחות דאע"פ שאינו יכול לכופו לפרוע מ"מ כיון שהלוה יכול לסלקו אם יפרע לו, נמצא שהמלוה אוכל המשכנתא בכח נגישת החוב וקרינן ב"י לא יגוש, (ויתכן שכונתו שם שהנכייטא היא נגישת פרעון החוב), וכן צדדנו לעיל ס"ק ט עיי"ש.

רק אמר לו שאינו רוצה ליתן לו מעתה א"ר נמי אסור לו לאכול, ואם אכל משלם כדין גזל, ומיהו רבנו מסתפק בזה והיינו משום די"ל שבנתינת המשכנתא החליט לו את הא"ר של כל הזמן ואינו יכול לחזור בו, [אע"פ שבב"ד יכול לסלקו], ומ"מ אף לפ"ז בא"ל אייתי זוזי יכול לסלקו ואם אכל משלם, וצ"ע כמה שסיים רבנו ונכון הוא אם כונתו כאת"ל אינו משלם, או דאפי' את"ל, נכון הוא שאם אמר אייתי זוזי משלם, והרשב"א כ' בשם הראב"ד דבכל גווני משלם, והר"ן העתיק בתחלת דבריו כשאומר בב"ד, ועיי"ש, ועני', שו"ר בש"ך סי' קע"ב ס"ק ט"ו בשם תלמידי הרשב"א, ועמ"ש כ' בזה לק' ס"ק ל"ה, ועי' ב"י שכ' בשמם דהכרעת הרמב"ן דא"צ ב"ד.

שם ואם תשאל לדברנו כו' עפרש"י ס"ז א' דגרס בדיתמי אכל טפי מפקינן מיני', מה"ט, ומיהו אף לפי' עבד רב אשי עובדא ביתומים קטנים כגדולים, מיהו מ"ש רבנו בדאכיל בחיי אבוהון צ"ב דודאי בכה"ג אכל טפי לא מפקינן מיני', אלא דגרסת הרי"ף בלא"ה כן בדיתמי, ומ"מ צ"ע דא"כ פשיטא כיון דאכל בחיי אבוהון וגם צ"ע טעמי' דרבא דמחשבינן משטרא לשטרא.

שם ד"ה וראיתי, ועוד שאין רבנו הגדול מודה בסברא זו כמו שכתבנו למעלה, פי' דס"ל דלא בעינן קנין משכנתא להחשיבו אפוקי, ודלא כרבנו אפרים, והוא לעיל ס"ד ב' ברי"ף וברמב"ן.

שם ד"ה ופירוש נכייטא כו' ובעל הלכות נמי אמר כו' בה"ג הענין מבורר יותר, שנחלקו בהא דאמר לק' ק"י א' דתקינן לי' רבנן דמרי ארעא יהב טסקא וכרי בריא אם זה מכיסו או שנוטל מפירי ארעא, ומספק תיקנו שיתן מעט יותר בנכייטא, ואז יתן מארי ארעא מן דילי', (והיינו אף במשכנתא דסורא דהתם במשכנתא דסורא קיימינן), ועי' לק' ס"ק מ"ב ומ"ש בסמוך אלא שי"ל כדברי בעל

המלוה לכוף הלוה לפרעו בזמן שקבעו, ובמשכנתא דסורא קביעות הזמן היא עד מישלם שניא אילין, ב. דבמשכנתא סתם האחריות על הלוה, ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים, משא"כ במשכנתא דסורא שאפי' שטפה נהר נפקא במישלם שניא אילין בלא כסף, ג. דבמשכנתא דסורא אין לשון מלוה אלא לשון מקח דומיא דלוקח פירות כיון שקצב, ומיהו דעת הרמב"ן גופי' וכתב כן בדעת ר"ח והרי"ף ורי"א דמשכנתא דסורא לא מסלקי מינה עד מישלם ההוא יומא ונפקא בלא כסף ואין כאן הלואה אלא שכירות בעלמא היא, וכ"ד הרשב"א, והנה לעיל ס"ד ב' כתבו הרמב"ן והרשב"א טעמא דשרי משכנתא בנכייטא משום דכזביני דמיה שהרי מעותיו על אותה משכונא הם ובין עושה פירות ובין אינה עושה מנכה לו וכל חובו כלה באותו נכייטא כו' (ופורע לו מכיסו ואין מעותיו כלין כאן), ול' הרשב"א ואפשר שכל חובו כלה בניכוי זה, ומשמע מזה שאם לא יסלקנו הלוה וגם המלוה לא ירצה לכופו לפרוע אוכל בנכייטא זו עד שיכלה החוב, ולכך חשבינן הנכייטא כמכירת פירות, וסילוק המלוה או כפיית הלוה כביטול מקח מכאן ולהבא, דע"כ אין סיבת ההיתר בזה שפורע לו מדמי החוב ולא מכיסו, דה"נ לא ישכור חצרו בפחות אפי' אם דמי השכירות משלם בנכייטא ממעות ההלואה.

ברם בתשו' הרמב"ן לבעה"ת (הובא לעיל ס"ק כ"ו) מבואר דאפי' התנו בפירוש שאפי' אם עדיין לא פרע לו, מ"מ מזמן פלוני שוב לא יאכל פירות, אלא יתבענו בדין לשלם, ומבואר מזה דאפי' בודאי ישאר חוב מותר, וכ"כ הרמב"ן בחדושו דהחילוק בין מה שעזי חולבות ומה ששדי עושה מכור לך דשרי, ובנכייטא אסור, שכיון שהלוהו אסור דמיחזי כריבית שהרי המותר עליו במלוה והוא חייב בהן נמי, ושאיין כן בוז שכל מה שנתן על פירותיו נתן ואינו חייב אלא להעמיד לו מקח,

והקשה שם כיון שהמלוה והלוה שניהם יכולים לסלק באתרא דמסלקי א"כ לאיזה צורך עושים הזמן במשכנתא, [ומשמע דמפרש באתרא דלא מסלקי שהמלוה יכול לכוף הלוה, אבל הלוה אינו יכול לסלקו, וזה כדי ליישב קו' הרשב"א היכי קרינן ב"י לא יגוש], וק"ק מנ"ל דעושין זמן דילמא לעולם הוי תוך הזמן באתרא דמסלקי, ורק בדלא מסלקי יש זמן ועי' לק' ס"ק כ"ח, ותירץ דזמן המשכנתא הוא לענין שאח"כ אין לו לאכול, אלא צריך לכוף את הלוה לפרעו, ולכאור' נראה לפ"ז דבאתרא דלא מסלקי ג"כ החוב נשמט, אלא שהמשכנתא נשארת בידו, ואין השביעית משמטת את המשכנתא כיון שאינה תלויה בחוב, ועמ"ש"כ בזה לעיל סק"ט מיהו אפשר דכיון שאם המלוה כופהו לפרוע, צריך להחזיר המשכנתא, אפי' באתרא דלא מסלקי, א"כ כ"ז שתופס המשכנתא והיא קנויה לו, לא קרינן ב"י לא יגוש, אע"פ שיכול לנוגשו, משא"כ בדמסלקי כיון שאין תפיסת המלוה כקנין גמור קרינן ב"י לא יגוש, אע"פ שאינו תובעו, ועב"י בשם תלמידי הרשב"א, א"נ של אחיך בידך קרינן ב"י כדין משכון דמטלטלין.

ומי"מ לענין דינא נמצינו למידין דמאן דשרי משכנתא היינו אפי' האחריות על המוכר, ואפי' מאן דאסר מודה דמן הדין דאורייתא באתרא דלא מסלקי חשיב כמכר אע"פ שהאחריות על המוכר, ולא דמי לכל מכר דלא שרינן אחריות על המוכר כדאמר ס"ד ב' דבעינן קרוב לזה ולזה, דהכא המוכר רוצה בזכות החזרה שתשוב אליו השדה לאח"ז, ושפיר מקבל עליו אחריות דהיינו שגם הלוקח יוכל לחזור בו, וכן צ"ל בדיניהם נדחתי בתורת זביני אע"פ שהאחריות על המוכר, [ועי' ס"ק ל"ו].

כו. **הרמב"ן** כתב ג' חילוקים בין משכנתא סתם למשכנתא דסורא להמפרשים דבמשכנתא דסורא נמי מסלקי באתרא דמסלקי, א. דבמשכנתא סתם יכול

שהרי בסוף גובה המלוה חובו מן הלוה, ודעת תו' כחילוק בתרא דהרמב"ן דבמשכנתא דסורא אין לשון הלוואה ולכך שרי טפי, ולפ"ז אין טעם דאחריות עיקר, ובין להתו' בין להר"ן אע"פ שהאחריות על הלוה שרי בדין משכנתא דסורא, וטעמם נראה שאין לחלק בעיקר מושג משכון, וכיון דבעלמא האחריות על הלוה ה"ה בדסורא, וכ"כ החו"ד מסוגיא דכתובות צ"ה ב', ועי' במקור מים חיים, ובב"מ.

כת. מור סי' קע"ב וגם המלוה יכול לכוף ללוה שיפדנה אימתי שירצה, באתרא דלא מסלקי אפשר לומר דה"ה שאין המלוה יכול לסלק את הלוה, ויתפרש דג"ז בכלל חידוש הגמ' דקמ"ל דמשו"ה אינו משמט, וה"ה בתוך שנה בסתם משכנתא אפי' באתרא דמסלקי, דכל שאין הלוה יכול לסלקו גם המלוה אינו יכול לכופו, וכ"כ הב"ח, וכ"כ ב"י לק' ד"ה ולא ברירא לי, וכ"כ בש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק ל"ו, והביא שם שבעיטור מסתפק בזה, והיינו משום דסברא דסתם משכנתא שתא שייכא רק לטובת המלוה שאינו קובע עצמו לדור בבית או לעבוד בשדה אם צריך לחשוש שכל יום יסלקנו, אבל לגבי הלוה אין חילוק, אלא שהב"י והש"ך כתבו מסברא דא"כ לקתה מדת הדין עיי"ש בש"ך, מיהו נראה דהאי כללא הוא רק בסתמא, אבל אפשר שקבעו זמן פרעון תוך זמן המשכנתא, וכן תוך שתא, ואפ"ה קאמר בגמ' דאין שביעית משמטתו, וכ"ג בתשו' הרמב"ן שהובאה בבעה"ת שער מ"ט עי' לעיל ס"ק כ"ו, ואפשר דהיינו שהמשכנתא נשאת בידו, אבל החוב משמט, ואפשר דגם החוב אינו משמט כיון שתופס במשכנתא תמורת החוב ודמיא לשל אחיך בידך, עי' ס"ק כ"ו, ואמנם סומך שלא יתבענו המלוה מפני שיש לו משכנתא אבל מ"מ יש למלוה זכות לתבעו.

ובאתרא דמסלקי פעמים שקובעים זמ"פ ותוך הזמן אין המלוה יכול לכוף הלוה, ובדרך כלל נראה שאין קובעין זמן

וכן צ"ל לשיטת הרא"ש והטור דהמלוה יכול לכוף הלוה תוך הזמן, א"כ למאי הלכתא כתבי זמן, וצ"ל כהרמב"ן בתשו' דאחר הזמן לא יאכל פירות אפי' לא פרעו עדיין, וש"מ דאף בכה"ג שרי, [מיהו לשיטת הרשב"א י"ל דלעולם עשוי בכה"ג שאם לא ימחה בידו, יאכל עד שיגמר כל החוב], ואפשר לומר דהתנאי מתפרש שצריך הסכמת הלוה להמשך המשכנתא, ואם יסכים א"צ קנין מחודש דהכל מכח המשכנתא שבתחלת ההלוואה, אלא דתוך הזמן אין הלוה יכול לסלקו אלא במעות, ולאחר הזמן יכול לסלקו אם יאמר שאינו חפץ בהמשך המשכנתא.

מיהו בעיקר הדברים נראה דמשכנתא באתרא דמסלקי דמיא לאתרא דלא מסלקי שכ' הראשונים ז"ל דאפי' בלא נכייטא שרי, והיינו משום דהוי מכירה לזמן, ואע"פ שהאחריות על המוכר שרי, ולכא"ו נראה דה"נ כל משכנתא ענינה כך, אלא דכיון שהלוה יכול לסלקו מיחזי שאוכל בשכר ההלוואה ולכך הצריכו חכמים נכייטא, ועוד יתבאר זה להלן ס"ק ל"ו עיי"ש], מיהו אף לפי' הרמב"ן דבאתרא דמסלקי עיקר ההיתר הוא משום הנכייטא, מ"מ חשיב שכל דמי ההלוואה ניתנו מיד לקנין השדה לאכילת פירות, ואע"פ שהתנה שלא יאכל פירות כנגד כל המעות, זהו תנאי שיחזור ויפדה ממנו זכות זו, אבל מעיקרא כל המעות לקנין ניתנו, דומיא דמשכנתא דלא מסלקי, ואע"פ שאסור לו לאכול אחר שכלה זמן המשכנתא אפי' לא נתן לו מעות, כמ"ש הרמב"ן ועי' ס"ק כ"ב, [מיהו מהא דבבב"ב קדום אסור אין ראי', דאף לענין קנין פירות בעינן כסף], וצ"ע.

הר"ן והנ"י וכן במ"מ משמע שנקטו דעיקר החילוק בין משכנתא סתם למשכנתא דסורא הוא משום דבמשכנתא דסורא אין המלוה יכול לכוף הלוה לשלם, דמתחלה ניתנה עד דמישלם שניא אילין, ובמנהגא דנהגו למיכל בנכייטא היינו כמשכנתא סתם,

ובחור"ד ביאורים ס"ק כתב דתוך הזמן אין המלוה יכול לכופף את הלוה לפרוע, ואז מפסיד בנכייטא, וצ"ב כונתו דהא בשמהמלוה יכול לכופף את הלוה לפרוע קיימין, מדקרינן ב' לא יגוש, ומ"מ אוכל בנכייטא כמ"ש הטור וכמבואר בגמ', וכן ברמב"ן וכמש"כ לעיל, ואפי' נימא דכשקובע לו זמן מתפרש סתמא שאינו יכול לכופפו לפרוע תוך הזמן ודלא כמ"ש הרמב"ן בתשו' לבעה"ת, מ"מ ודאי שהדין אמת אף כשיכול לכופפו לפרוע.

ואפשר דאם בא המלוה לכופפו מפני הפסד הנכייטא לא כייפינן ל' דזהו תנאי המכירה שביניהם, ואף שיכול לומר דמטעם אחר חוזר בו מפני שצריך למעותיו, מ"מ אם יודע בלבו שחוזר מפני הנכייטא גזל הוא בידו, ומה שאכל ריבית חשיב, ואמנם ק"ק שיהא הדבר מסור ללב, מ"מ לענין איסור ריבית סגי בזה שמקבל על עצמו הנכייטא בין יהיו פירות בין לא יהיו, ומה שיכול להערים ולחזור בו, אין זה מבטל שם מכר, ואפשר דאם לפי ראות הדיינים חזינן שמחמת הנכייטא חוזר בו לא שבקינן ל', ועוד הערוני דאפשר שאע"פ שכופהו לשלם יכול הלוה להשאירו במשכנתא אותה שנה שכבר התחיל, וע"כ ינכה לו, דבשדה כל השנה חדא מילתא.

ועדיין צריך לבאר דהא אם שטפה נהר ודאי יכול לכופפו לפרוע וכמ"ש הרמב"ן, וע"כ שיש חילוק איזה קלקול גורם דליכא פירות, דאם זה קלקול המצוי ששייך לומר דאדעתא דהכי נחית שמא תעשה פירות שמא לא, זה באחריות המלוה, אבל דבר מחודש המפסיד את כל המשכנתא מקבל עליו הלוה, דאלת"ה במשכנתא דסורא דליכא קביעות זמן לפרעון כלל, מה שייך שתהא האחריות על הלוה הא מ"מ אינו יכול לתובעו, א"ו כל שמפסיד לגמרי המשכנתא יכול לתובעו מיד, ורק בקלקול דליכא פירות וכיו"ב או בגלל שצריך למעותיו בזה אינו לתובעו.

בכה"ג אלא כאשר תשיג יד הלוה יסלקנו, והמלוה חפץ באכילת הפירות ואינו עומד לסלקו, ומ"מ יש לו זכות לתובעו אם ירצה, עכ"פ לאחר שנה, נולפ"ז נחא קו' הרמב"ן שהובאה לעיל ס"ק כ"ו שהק' למאי הלכתא קובעים זמן באתרא דמסלקי, די"ל דאמנם אין קובעים זמן והכל חשיב תוך זמנו (לענין דומיא דלא מסלקי) כיון שמעיקרא נקבע בדרך זון, וכ"נ לשון הטור דבאתרא דמסלקי סתם הלוואה אין לה זמן, ואפי' תוך שנה משמע קצת שיכול המלוה לכופפו לפרוע, ועי' ש"ך בחור"מ שם.

ולפ"ז הא דחשיב נכייטא קרוב גם להפסד כמ"ש הטור להלן, היינו ע"כ רק אם לא יוכל לכופפו לפרוע כגון שלא יהי' מזומן לפניו להביאו לב"ד וכיו"ב, דאל"כ לעולם יכפנו לפרוע מיד כשיראה שמפסיד ע"י הנכייטא, אמנם אם הי' זמן לפרעון משכח"ל שיפסיד יותר, אבל אי בסתמא קיימין כשהמלוה יכול לכופף את הלוה לפרוע, א"כ אינו קרוב להפסד, ואפי' נימא דבסתמא יש זמן, מ"מ זה ודאי מבואר דאף בזמן שהמלוה יכול לכופף את הלוה מותר לו לאכול בנכייטא, כמ"ש הטור כאן וכדמוכח בגמ' לפי' הרא"ש, ואין לומר דהנכייטא מנכה לו בתחלת השנה כשאנו יודע אם יעשו פירות, דהא כיון דמצי מסלק ל' מתמרי דעל בודיא ואז ליכא נכייטא, ע"כ שמנכה לו רק משעבר זמן אכילת הפירות, וכ"מ ברמב"ן דהנכייטא כמכירה גמורה כיון שאפשר שיפסיד, ומ"מ כתב דבסתם משכנתא יכול המלוה לכופף את הלוה לפרוע, וכבר דנו בזה האחרונים ז"ל ובש"ך סק"י אמנם כתב דההפסד הוא כיון שאין לו משכון אחר מזומן וצריך לתבעו בב"ד וכל הזמן הזה יפסיד הנכייטא, ומאד הדבר דחוק לומר שמשכנתא חשיב קרוב להפסד מפני הזמן שמהתביעה עד הגבייה, וגם בעיקר הדין יש לדון שאם העיכוב בפרעון הוא מצד הלוה ראוי שב"ד יאמרו דמ"מ שוב לא ינכה לו,

כ"ל הדברים בכל משכנתא אחריותה על הלוה [ואפי' במשכנתא דסורא לדעת תו' עי' סוס"ק כ"ז], אבל באחריות שקיבל המלוה על עצמו, דהיינו שקיבל על עצמו בין יהיו פירות בין לא יהיו ישלם הנכייטא בזה אין שייך שתהא האחריות על הלוה, ולפ"ז בבית שהמלוה מקבל על עצמו אחריות נפילה לא שייך שהלוה יקבל עליו ג"כ, ולעומת זה א"א שהמלוה יפסיד לגמרי, וי"ל שהלוה מחויב לבנות הבית או לסלקו בדמים, ובתוך הזמן יפסיד המלוה, א"נ כגון שקבעו זמן לפרעון, ואמנם תוך הזמן אין הלוה יכול לתובעו, ועפ"ז מתבארים דברי הטור לק' ותשו' הרא"ש שם, וכדלהלן.

שם בטור וכל מאי דכתיבנא היינו בממשכן שדה כו' ור"י ור"ת מתירין גם בבית שפעמים נופל הבית או נשרף כו' [וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדעת ר"י, כצ"ל וכ"ה ברמזים, וכ"כ בב"ח, וכ"מ בתשו' הרא"ש שבסמוך עמש"כ להלן ונראה שזה נשתרבר ממ"ש לעיל וא"א הסכים לדברי רש"י, וטעו המעתיקים שהכל אחד, ואדרבה לשון הרא"ש שכ' אלא שרש"י כו' משמע כר"י], ואפי' לדעת ר"ת נ"ל כו' כבר נתבאר טעמא דמילתא דכיון דעיקר הספק הפסד בנכייטא הוא משום שאפשר שיפול א"כ אין שייך שיקבל עליו הלוה אחריות זו, מיהו היינו דוקא כשמקבל עליו אחריות שאם יפול יפרע לו מיד משאר נכסים, אבל אפשר שיתחייב הלוה להעמיד הבית, ואז הפסד הנפילה או השריפה דמיא להפסד דשדה, שכמה שנים עד שמעמיד הבית על מכונתו, מפסיד המלוה הנכייטא, אלא דהטור איירי בקבלת אחריות שרגילים בה, ודומיא דשדה שאם נשתדפה או קלקול גמור כיו"ב אינו ממתיך עד שיעמיד השדה, אלא כיון שאין מעמיד לו מיד המשכנתא גובה משאר נכסים, דלא קיבל על עצמו אלא קלקול בשימושי השדה ולא באיבוד גוף השדה, מיהו באמת לפר"י ור"ת צ"ב מתי יוכל המלוה

לתבוע הלוה בבית, אמנם משכח"ל בשקבעו זמן, אבל בסתמא דומיא דשדה מאי איכא למימר, ולכאור' צ"ל כמש"כ שהלוה חייב להעמיד הבית, ודוחק דלא משמע שע"ד כן ממשכנים בתים, ולכאור' הי' נראה דנופל הבית או נשרף דנקט ר"ת אין כונתו הפסד גמור כשטפה נהר, אלא הפסד מועט דומיא דשדה כגון שנופל מעט מהתקרה ודלף טורד ביום סגריר, ואינו יכול לדור בו עד שיתקן, וכן בשריפה כה"ג וכיו"ב, אבל בהפסד גמור דנמצא שאינו מעמיד לו משכונתו דמי בית לשדה דהאחריות על הלוה, [ועי' קו' הגרע"א ז"ל בתו' ס"ה ב' ולכאור' לפ"ז מיושב וצע"ע], ולפ"ז מיושב נמי תשו' הרא"ש וכמש"כ בסמוך, (והא דנקטי נפל ונשרף סתמא, י"ל משום דקיימי אמלוה סתם שיש בו זמן והתם אינו גובה קודם הזמן דומיא דהמלוה את חברו דמתני', ובה באמת נפסד אפי' נפל לגמרי).

שם כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשו' כו' ולא בירא לי כו' דעת הרא"ש כר"ת ור"י דאף בבית מותר בנכייטא, והכא איירי בנכייטא, [דאל"ה פשיטא דאסור ומה שייך למימר אני אוסרו כו'], אלא שהמלוה חוזר וגובה מן הלוה שכר דירה יותר מן הנכיתא שנותן הוא ללוה, ודמיא לחכירי נרשאי, אלא דהכא לאו חכירא הוא אלא קבלן, ושייך שפיר פסידא ע"י הנכייטא, כדמשמע בפרש"י וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ד ט"ו בסוגיא שם, ומ"מ אוסרו הרא"ש משום דמיחזי כריבית ע"י שהמלוה גובה מן הלוה יותר, [ומזה מבואר דדעת הרא"ש כר"ת, דאל"כ היכי שרי בבית כלל, מיהו עמ"ש בב"י], וקשיא לי' להטור כיון שרגילים לקבל אחריות (עב"ח) שמיד שיפול הבית ישלם משאר נכסיו א"כ לא שייך טעמא דר"ת וכדלעיל, וי"ל דהרא"ש איירי בקבעו זמן פרעון כמו שרגילין, ותוך הזמן אין המלוה יכול לכופו לפרוע וכ"כ בב"י, א"נ כמש"כ דהלוה חייב להעמיד הבית, ולפי מה

חילוקים אם הקדים דמי השכירות] ורק לדעת הרמב"ם כתב כן דע"ז חשיב כמכירה, [מיהו עי' ס"ק כ"ה ד"ה שם ואיכא למימר כו'], וא"כ ליכא מאן דאסר קבלת אחריות במשכנתא דסורא, ועי' בסמוך.

בחור"ד סק"י הק' מסוגיא דכתובות צ"ה ב' דקאמר התם דבקש פרדיסא קודם מישלם שניא חוזר וגובה מן הבעלים, ועי"ש מש"כ לבאר בד' הרמב"ן, וכ' דאין לחלק בין קש דאיגלאי מילתא דמעיקרא בטעות הוה דא"כ לא מייתי התם מידי לבעיא דנשתדפו, [ובאמת צ"ב לדעת הרמב"ן, ולמש"כ לעיל דהרמב"ן בשיטתו במשכנתא דסורא מודה דמקבל אחריות נחא, דלהרמב"ם איכא לאוקומה בסתם משכנתא דלדידי' שרי משכנתא בנכייא בשדה], והנה באמת בגמ' משני התם דכיון דהוה ידעי דפרדיסא עביד דקיש לא הוה להו למיזבן, אלא דכונת החור"ד שאם גם המקשן ידע שרק משום דטעות הוה כתבינן טירפא, א"כ מאי מקשי, וי"ל דמ"מ קשיא לי' דנהי דלגבי הלוקח חשיב טעות, כיון שפרדיסו של המוכר גרם, מ"מ לגבי לקוחות אין להם לחוש לכך, ובאמת נראה דא"א לדעת בבירור מתי יפסיקו האילנות מלינת פירות, דזה תלוי בהרבה גורמים ולא רק בשנים, וכ"מ בלשון עביד דקיש, וכיון שכן לא חשיב טעות, ומ"מ חשיב שאין מעמיד לו המשכנתא כפי התנאי, ולא דמי לנשתדפו שזו סיבה מחודשת, [ועי' בסמוך דאפשר דהכא איירי בקש בלא זמני'], ומיהו כבר כתבנו דבאמת דעת ר"ה דיוכל לקבל אחריות, וגם סתמא מקבל אחריות, - במ"ש שם בחור"ד דצ"ע לחלק בין סוגיא דכתובות דמבואר בקש לחמש שנים כתבינן טירפא, לסוגיא דב"מ דקאמר ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, לפו"ר י"ל דשאני ההיא דב"מ דקש בזמנו וידע המלוה ונחית אדעתא דהכי, ולא מצי למיטרף כיון שירר על דעת לאכול תבואה וכיו"ב מן השדה לאחר חמש

שצדדנו דנפל לאו דוקא שנפל לגמרי נחא בפשיטות, - מה שהזכיר הרא"ש ר"ק היינו מפני שנוטל מהלוה עצמו יותר, אבל על שימוש בבית לא הי' מזכיר נדון דר"ק וכדעת ר"ת ור"י, וע"ע לק' סק"מ.

שו"ע ס"א בהגה וכו' לא מיירי כו' ר"ל בבית כמ"ש בבהגר"א, אבל בשדה סגי בזה שהמלוה מקבל עליו ההפסד שלא יהיו פירות, (וכדמוכח משיטת רש"י שאינו חושש לנפילה), וק"ק מסתימת הרמ"א, ודברי הש"ך סק"י דחוקים וכמש"כ לעיל דנמצא שכל ההפסד תלוי אם המשכון מזומן מיד או כמיד גם פשטות דברי הטור דהיינו אחריות פשוטה, ואם בלא"ה האחריות עליו מ"ש אם אינו כותב, א"ו לדעת הטור אינו כופהו לשלם כשנפל, וצ"ל דרק כשיגיע הזמן כופהו, וע"ז צ"ע במשכנתא דסורא שאין זמן, א"נ כופהו לבנות הבית, ובעיקר הדברים צדדנו לעיל כדעת הב"י ולא מטעמי', אלא דנפל לאו דוקא שנפל לגמרי, אלא כל שאר קלקולים בכלל וכמו שהזכיר בב"י מתשו' הרא"ש דזימנין דאית בי' תיוהא (כבשדה).

שם ס"ג ואם נותן לו דבר קוצב כו' יש מי שאוסר, משמע שמוסיף לו על הנכייא דבר מועט על קבלת האחריות, וצ"ע מנ"ל דאסור להרמב"ן הוא כיון דמעיקר המשכנתא אין כאן הלואה כלל הו"ל כאדם מן השוק שמקבל על עצמו אחריות תמורת מעות, ואמנם בנכייא עצמה לא מסתבר שיועיל לומר שחלק ממנה בשביל האחריות, אבל אם נותן לו מכיסו ודאי יש להתיר, ועי' סי' קע"ג סי"ט, וי"ל דה"נ מיירי בכה"ג שבשיעור הנכייא כותב שחלק הוא עבור האחריות, ולעיקר הדין עמש"כ לעיל סוס"ק כ"ז דהרמב"ן יחידאה בזה, דש"פ לא מחלקי באחריות בין משכנתא דסורא לשאר משכנתות, וגם לדעת הרמב"ן במשכנתא דסורא אפשר שאם שטפה נהר אינו משלם דמי השכירות, ול"ע בדיני שכירות [עי' חור"ד ס"ק שהביא

לא. **שו"ע** סי' קע"ב ס"ג בהגה כל משכנתא אינה נפדית לחצאין ואם הביא כו' יעוי' בב"י בשם תשו' הרשב"א ודעתו שם לפרש נגאל לחצאין שהלוקח צריך לקבל חצי המעות אבל עדיין אוכל כל השדה, וכן פירש בהקדש כה"ג, ונפ"מ שאין חצי השדה יוצאה לכהנים ביובל, ואז חוזרת לבעלים וכן בבתי ע"ח אין נחלט לו אחר שנה כי אם חצי הבית, אבל תוך השנה ועד היובל אין חוזר לבעלים כלום, ולפ"ז ה"ה במשכנתא שבהגיע הזמן יכול לפדות אפי' חציה לגמרי, וכ"כ בשטמ"ק בשם הריטב"א [הובא בבדק הבית] וז"ל ונראין דברים דמשכנתא "בזמנה" נגאלת לחצאין ויוצאת לחצאין, וצריך להתנות שיאכל כל הפירות עד שיפרע מכל חובו לגמרי, מיהו אפשר דבזמנה לאפוקי תוך הזמן באתרא דלא מסלקי, אבל ה"ה באתרא דמסלקי אפי' לא קבעו זמן, ובבהגר"א הק' דא"כ גם את"ל דנגאל לחצאין יהא פקדון, ונראה כונת הרשב"א דהנה לדידי' עיקר הנדון אם נגאל לחצאין הוא אם יכול להכריח את המלוה לקבל חצי בתורת פדיון, ואם נימא דמשקיבל חצי ממילא נפקע חצי מפני שאין לו זכות להחזיק יותר, א"כ אין לחלק ביניהם, אבל אם נימא דלעולם אין נפקע כלום, והנדון אם לקבלה זו יש כח של פדיון (ונפ"מ בהוקר והוול) בזה יש לחלק דאם אינו נגאל לחצאין אין על קבלה זו שם פדיון, גדר הדברים י"ל בדרך זו, דנדון נגאל לחצאין הוא אם אפשר לגאול חצי מערך כולו, אבל לגאול חצי שדה לגמרי היינו גאולת כולו, וחצי השני כולו הקדש, וכיון שכן יש לפרש דאע"פ שנגאל לחצאין אין יוצא כלום, אבל אם נימא דע"כ נפיק מיני' מה שאין לו זכות, בזה אין לחלק מאיזה טעם אין לו זכות להחזיק כולו.

ברם בעיקר הפי' בגמ' צ"ע דבפשוטו נגאל לחצאין היינו לגאול חציו לגמרי, וכמ"ש תו' ב"ב ק"ג א', ואין חדושי הראשונים ז"ל לקדושין תח"י, ובבהגר"א חו"מ סי' ע"ד ס"ד

שנין, משא"כ ההיא דכתובות דקש שלא בזמנו, (א"נ ההיא דב"מ מיירי כשרוצה לאכול, אבל באמת יכול לחזור בו, מיהו לשנא דתלמודא משמע דדינא הכי).

כט. **הפוסקים** לא חילקו להלכה בין צו"מ לאיניש דעלמא, ודעת הראב"ד והרשב"א דרבינא פליג וס"ל דאפי' צו"מ שרי וקיי"ל כותי', (ולכאו' כן צ"ל לדעת הרמב"ם) ולדעת הרי"ף והרמב"ן בלא"ה אסור אפי' לאיניש דעלמא סתם משכנתא, אבל לדעת רש"י ותו' לא נתבאר בהדיא פסק ההלכה בענין זה, ואם רבינא אכיל בקיצותא א"כ אין ראי' להתיר לצו"מ בנכיתא, אפי' נפסוק כרבינא, [ואמנם סתמא דתלמודא נראה דמ"ז בא לפרש טעמי' דרבינא אלא דמסיים טעמא דפליגי עלי' מאן דלא אכיל, ויש לדקדק מזה דהלכה כרבינא, מיהו ר"ח ורי"ף פסקו כרבים, והיינו משום דמסדר להו תלמודא יחד כרבים נגד יחיד], וכ"נ לענין הלכה דצו"מ לא ניכול בנכיתא, אבל בקיצותא אפשר דשרי לגירסא דידן, דקיי"ל כרבינא לקולא, [ועי' תו' הרא"ש מ"ש בדברי ר"ח], ועמש"כ לפרש בגמ' לעיל ס"ק י"א, ובב"ח סי' קע"ה דקדק ע"ד הטור וכתב דלהלכה אין חילוק בין צו"מ לאיניש דעלמא עיי"ש.

ל. **בשיעור** הנכיתא הביא ב"י בשם הגהמ"ר דפחות מסלע ופונדיון לשנה לזרע חומר שעורים הוי כבלא נכיתא כיון דמשדה אחוזה גמר, וסיים דאין נראה מד' הפוסקים שהרי סתמו דבריהם ולא חלקו בכך, וכן מפורש ברמב"ן (ולא ניחא לי' כלל לחלק במדת הנכיתא) ובשם הגאונים עיי"ש שהזכיר זוזו ושמינית זוזו, וכן פשוט להלכה, ואמנם הענין משום דסגי לחז"ל בזה שעושים תיקון דמיחזי כקנין גמור ואע"פ שבודאי ניכר וברור דמוזיל גבי' טובא מפני הקדמת המעות, דמ"מ עצם הענין הוא מכירה לזמן שנוטל המשכנתא תמורת כל המעות.

שאכילת הפירות נמשכת לפי המתנת המעות, לפ"ז נחא דנהי דקונה משכון מ"מ כיון דמצי לסלוקי' מיחזי כריבית, אבל אם באתרא דמסלקי ליכא קנין, יש לדון ולהתיר במטלטלין אע"ג דמסלקי, וי"ל דלכו"ע מעלת אתרא דלא מסלקי הוא בהחלטיות הקנין לזמן מסוים, דבזה חשיב כחוזר ומוכרה לו, וזה ליכא במשכון דמטלטלין בדמסלקי.

לג. בב"י הק' דברי הנ"י בשם הרשב"א אהרדי שכ' דבכל משכנתא אם כתב לו כ"ז שתמשך כו' מותר לאכול בנכיתא, ולק' כ' בדלא מסלקי אפי' לא כתב לו מותר, ונראה דס"ל להרשב"א דבדלא מסלקי מותר יותר לבתר דמישלם זימני' כיון דהשלמת הזמן הוא לטובת הלוח שמוזמן זה יוכל לסלק, וא"כ לגבי המשך המשכנתא אין כאן השלמה כלל, ולכך א"צ כתב לו, אבל בדמסלקי ע"כ הזמן הוא להשלמת המשכנתא ולגביית החוב, ומ"מ אם כתב לו כ"ז שתמשך פירושו שבהשלמת הזמן יוכל לכופו לפרוע, אבל אם אינו כופהו ולא סילקו יכול לאכול, וכ"מ בחדושי הרשב"א בסוף פרק המשכונות עיי"ש, והרשב"א לשיטתו דתרייהו שרו בנכיתא, ולפ"ז אין דיוק מדבריו דלא כבעה"ת, ועי' בחו"ד חדושים סק"ח.

שו"ע ס"ג בהגה ואם עשו משכונא סתם כו' אזלינן בתר מנהג העיר כו', צ"ע אם קבעו משכנתא בלא נכיתא מה שייך מנהג העיר, וגם מה שייך מנהג על שיעור הנכיתא, ואפי' במשכנתא דסורא אכתי מצי למכתב במישלם אלף שנים תיפוק, (וערמב"ם בדין סלוקי בלא זווי, שכ' בזה מה שיראו הדיינים ועיי"ש וברשב"א בזה), ונראה הענין שכונתם לעשות משכנתא על צד היתר, ואע"פ שלא הזכירו נכיתא ולא השיעור מ"מ דעתם שישתוו ביניהם לעשות באופן המותר, דאין דעת הלוח על הנכיתא שהיא דבר מועט, ועושין כן רק להתיר המשכנתא, ומיהו כבר השיג בש"ך ס"ק כ"ד, ולענין משכנתא דסורא

ציין דפליגי ע"ד התו' דב"ב ומפרשי שאינו נגאל החצי לצאת מידו עיי"ש, שו"ר בחידושי הרשב"א קדושין עיי"ש, ולדינא נראה דיש לפרש סתמא שהמשכנתא בידו עד שיפרע כל החוב וכאילו התנה בהדיא דמי, דאוכל לכו"ע, וכ"כ ברשב"א קדושין שם, ולע"כ בדברי הראשונים שם.

לב. כ' ב"י מהנ"י בשם ר"ת דלא מהני נכיתא אלא במשכון דמקרקעי כו' אבל במטלטלי לא כיון דסגי פחתייהו וקא כליא קרנא, ביאור דבריו דכי אמרי' עביד איניש דמוזיל טובא במידי דרווחא, דניחא לי' בריוח בטוח אפי' מעט טפי מספק מרובה, אבל בחשש הפסד אינו מזלזל למכור במועט שהרי אפשר שיפסיד יותר מן הנכיתא שמקבל, ולפ"ז לאו כללא הוא לחלק בין מקרקעי למטלטלי, ובמרא וחצינא דזוטר פחתייהו כדאמר לק' ב', שרי אפי' במטלטלי, וכן במקרקעי משכח"ל דסגי פחתייהו, ומ"מ הביא ב"י מספרים דשרי, דסתמא דמילתא בספרים סגי פחתייהו, ולכאו' גם בקרקע אם מנכה שמינית זוז לשנה מפסיד הוא יותר מאילו הובירה דהוה שויה טפי, אלא די"ל דזה לא חשיב הפסד, ולענין הלכה פסק הרמ"א בס"א דאין לחלק, וראיתי בס' חדושי מהרא"ל שיש להחמיר שלא תהא הנכיתא פחותה מן ההפסד, (וזה כדעת ר"ת) וכן בלבוש פסק כר"ת, ערש"י קי"ד ב' (בחנם).

ובעיקר הדין שהשוו הראשונים ז"ל משכון דמטלטלין למשכנתא דמקרקעי, יש לדקדק דהא טעמא דשרינן באתרא דלא מסלקי בלא נכיתא הוא משום דהמלוה קונה השדה, ובכור נוטל בה פ"ש, ואין שביעית משמטתו, וכזבני חשיב, וא"כ יש לדון דה"ה במטלטלי, כיון שבע"ח קונה משכון אפי' באתרא דמסלקי וחשיב כמוחזק לענין שביעית ובכורה, ולפי מה שצדדנו דעיקר הקנין שוה באתרא דמסלקי דלא מסלקי, אלא שחכמים הצריכו נכיתא באתרא דמסלקי משום דמיחזי כריבית,

ציינן לההיא דלעיל סי' קס"א ס"ד, אבל מדברי הרמב"ן נראה דבמשכנתא יש נדון מיוחד, ד"ל דחשיב כאילו נתן לו כבר הזכות לאכול הפירות עד דמישלם זימני' או עד דמסלק לי', ולא חשבינן לי' בכל אכילה כנוטל עוד ריבית, והיינו דמספקא לי' אם מהני אמירה שלא בב"ד, כיון דלא מצי לסלוקי' וכ"ז שהיא בידו אוכל מכח נתינה קמייטא ואין כאן אכילת ריבית בע"כ [ועיי"ש ש"כ סברא זו לענין יתמי], אבל ב"ד יכולין לעכב עליו שלא יאכל ריבית, [ולא נתבררה הכרעת הרמב"ן וכמש"כ לעיל ס"ק כ"ה מיהו עב"י], ולפ"ז מיושב מה שדקדק בחו"ד ביאורים סק"ו עיי"ש.

ומי"ש הרמ"א דאפי' באתרא דלא מסלקי מנכין לי', צ"ע כיון דדעת רש"י ותו' והרא"ש דהיתר גמור הוא, מי אסיר לי' למיכל אחר שנתן לו בהיתר, ואפי' חוזר בו י"ל דאין ב"ד מוציאין דמצי אמר קים לי כותייהו, אם נימא דלא חשיב לקיחה מחדש כל פעם וכמש"כ בספיקו של הרמב"ן, ומ"מ אם אכל אין סברא להוציא ממנו, וצ"ע.

שי"ך ס"ק י"ד, וכן אם אמר אטרח כו' לפרש"י ועוד ראשונים הפי' כפשטא דגמ', במשכנתא בנכייטא באתרא דמסלקי, ואפי' בתוך זמנו, א"נ דוקא במישלם זימני', והנדון בעיקר הדין אם מהני הסילוק, או שהמלוה מותר להמשיך באכילתו, ולא מדין ריבית אתינן עלה, אלא שאם אכל אחר הסילוק גזל הוא, ועמשנ"ת בגמ' לעיל סק"י, ועחוו"ד ביאורים סק"ח בשם ד"מ.

שי"ך ס"ק ט"ז, לפמשנ"ת לעיל דעת הרבה ראשונים דבאיזיל ואייתי זוזי או אטרח ואייתי זוזי מסלקינן לי', ואדרבא בזה פשיטא דא"צ ב"ד, ועדיף ממחאה דריבית שברמ"א, דהתם חוזר בו ממה שנתן תחלה ויש לדון אי מהני וכמשנ"ת, אבל בדין אייתי זוזי הנדון מעיקר הדין מתי חשיב שסילקו באתרא

יש להתיר טפי כיון דמנהגי המשכנתא ממילא חיילי ולא יוכל המלוה לכופף הלזה לפרוע, וכן אם שטפה נהר לדעת הרמב"ן יפסיד, ועל שיעור הנכייטא יסכימו ביניהם וכמש"כ, וצ"ע, ואם כתבו שתהא המשכנתא על צד היתר אפשר שיש להתיר כמו שיוורם החכם צד ההיתר, דע"ד כן עשו.

שי"ך ס"ק כ"ה וכ' ה"ה בשם הרשב"א כו' הרשב"א לשטתו [עי' ס"ק כ"ב] ע"כ צ"ל כן דלדידי' אתרא דמסלקי היינו שמסלקי תוך שנתו, אבל לש"פ י"ל דטעות הוא שלא ידעו הדין דסתם משכנתא שתא, אא"כ הי' המנהג מפורש לסלק תוך שנה, או שפירש כן בשערי נתינת המשכנתא, (או לאחר מכן וקנו מידו), וכן דעת המ"מ והנ"י כהרשב"א בזה, ומד' הרמב"ם אין הכרע, ומ"ש וכ"נ דעת הרב דהיינו טעמא שלא הזכיר ענין שתא שהיום המנהג מבורר ויש לילך בתר המנהג, ומ"מ נראה דכל שאין מנהג מפורש לסלק תוך שנתו אע"פ שדעת בנ"א כן, הו"ל כמנהג בטעות, וצ"ע.

לד. מור סי' קע"ב לרש"י אפי' בלא נכייטא, ולר"ח ולר"א בנכייטא, יעוי' ברמב"ן דר"ח מחלק בין משכנתא לזבני, ואיירי שפיר בלא נכייטא, והובא ברי"ף ורא"ש בשם איכא מ"ד, והטור נמשך אחר דבריו לעיל וגם שם יש להעיר כן בדעת ר"ח, - (וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי רש"י מכאן נשתרבו לק' דדעת הרא"ש כרש"י ועי' לעיל ס"ק כ"ח).

המחבר השמיט ד"ז, ונהי דפסק כדעת הרי"ף מ"מ הו"ל להעתיק הדין דבנכייטא מיהא לא מסלקינן לי' בלא זוזי, אלא שתפס לו דרך קצרה להנצל מכל המסתעף מזה.

בדין יתמי, עמ"ש הרמב"ן בהשמטת הרי"ף, ושיטת הרמב"ם צ"ע דזה דלא כרב אשי וכמשה"ק לעיל סק"א עיי"ש.

לה. שו"ע ס"א בהגה מיהו אם א"ל לא בעינא דתיכול עוד כו' בבהגר"א

הוי א"ר, [ולכל שיטות אלו שדה ובית שוין], ו. רש"י באתרא דמסלקי בלא נכייטא, בשדה א"ר, ובבית ר"ק, ובנכייטא בשדה שרי, ובבית א"ר, ובאתרא דלא מסלקי שדה ובית שוין, ומותר אפי' בלא נכייטא, ז. הרמב"ם, בין באתרא דמסלקי ובין בדלא מסלקי בבית בלא נכייטא הוי ר"ק, ובנכייטא א"ר, ובשדה בנכייטא שרי, ובלא נכייטא א"ר.

טעמיהו דרש"י ותו' והרמב"ם דאיכא משכנתא דלא חשיב ר"ק אפי' בדמסלקי ובלא נכייטא, הוא מפני שאין הריבית קצוצה וברורה דאפשר שלא יהיו פירות, ודעת רש"י והרמב"ם דרק בשדה אמרי' כן, ודעת תו' דאף בבית ובאמת אי משום הא, כבר הכריעו הפוסקים דאין לחלק בין בית לשדה, וכמ"ש הרמ"א, וכ"ה סתמא דתלמודא דמוכיח מר' יהודה דשדה לבתי ע"ח, ועוד כמש"כ לעיל סק"ה, ואף טעמיהו דהתו' דגם בית חשיב ספק, נראה שהוא מוכרע מכל ש"פ דלא ס"ל הכי, וגם בסברא אין נראה שספק שמא ישתנה הדבר מדרך העולם, חשיב ספק ריבית, וכי במקבל כל הבית בריבית נמי נימא דהוה ספק שמא יפול, או שמא תשתדף השדה, וה"ה בפירות שדה ובית, ובהבנת הפסוק את כספך לא תתן לו בנשך הדבר ברור כן.

והנה במשכנתא דלא מסלקי, דעת ר"ה פ' דלא הוי ר"ק אף בלא ספק, וטעמא דמילתא כ' הרמב"ן דכמכירה דמיא, והו"ל כמוכרה מעכשיו וחוזר ולוקחה לאח"ז דהא מקניא לי' קנין הגוף כו', ואומר הגרי"א שליט"א דבהלכות מו"מ אין מכירה כזו, דהמחליף פרה בחמור לזמן חשיב כל אחד כשוכר תמורת השני, ואין ע"ז שם מכר, כיון דיוקרא וזולא ברשות מוכר ואם מתו מתו לו, [ועי' ס"ק כ"ו], ונראה לו שזו רק סברא בהלכות ריבית דכיון שנוטל מיד דבר תמורת מעותיו אין זה בכלל הלואה, אלא כמחליף פרה בחמור, מיהו בגמ' אמרי' דאינהו נחתי לה בתורת זביני,

דמסלקי, ובזה פשיטא דאם אוכל גזל הוא שלא נתן לו מעולם, אלא כפי הדין שיכול לסלקו, [וזה מבואר בדעת הש"ך דאפי' באייתי זוזי אינו מסתלק, כדמסיים עד דמייתי זוזי, וגם מחאה שלא כדין פשיטא שאין לה ערך, וכ"מ בב"ח, עיי"ש, ואין נראה כן דעת רש"י, ודברי הרשב"א מחודשים, וכמשנ"ת לעיל סק"י].

ש"ך ס"ק י"ז, ובהא א"ש דלא תיקשי כו' דברי המחבר שם מתפרשים במשכנתא המותרת כגון בנכייטא או דסורא, [ומיירי באתרא דלא מסלקי דסורא, וכמשנ"ת לעיל ס"ק דגם בזה איכא חילוק מקומות, וצ"ע בחו"ד סק"ז], וא"נ כדעת הפוסקים דבלא מסלקי שרי אף בלא נכייטא, וכך מתפרשים דברי הראב"ד וכמו שהעיר הגרע"א וז"ל.

ש"ך ס"ק י"ח, עי' לעיל ס"ק כ"ה הצדדים בזה.

בחו"ד סק"ח כ' דאפי' באתרא דמסלקי ולא כתב לו כ"ז שתמשך כו' מותר, ולעיל ס"ק ל"ג כתבנו לבאר דברי הרשב"א דרק בדלא מסלקי שרי בכה"ג עיי"ש, וצ"ע בזה.

לו. **שם** ס"א בבהגר"א סק"א מנה שבע שיטות. א. הרי"ף כפי' הרמב"ן וש"פ, דבאתרא דלא מסלקי בין בנכייטא בין בלא נכייטא הוי א"ר, ובאתרא דמסלקי בנכייטא א"ר ובלא נכייטא ר"ק, ואין חילוק בין בית לשדה, ב. הרי"ף כפי' הגר"א והרמב"ם, בין באתרא דמסלקי בין באתרא דלא מסלקי בלא נכייטא הוי ר"ק, ובנכייטא א"ר, ג. הראב"ד באתרא דמסלקי, בלא נכייטא ר"ק, ובנכייטא א"ר, ובאתרא דלא מסלקי, בלא נכייטא א"ר, ובנכייטא שרי, ד. הרשב"א, בנכייטא שרי בין באתרא דלא מסלקי ובין באתרא דמסלקי, ובלא נכייטא בדמסלקי הוי ר"ק, ובדלא מסלקי א"ר, ה. תו' והרא"ש, באתרא דלא מסלקי שרי אפי' בלא נכייטא, ובדמסלקי שרי רק בנכייטא, אבל בלא נכייטא

דשם אין הלוקח יכול לחזור בו, וכאן נוסף שגם הלוקח יכול לחזור בו.

ובכר נתבארו כל הסוגיות עפ"ז, דלא דנו בגמ' כלל דלהוי משכנתא ר"ק, וכדאמר רבינא לר"א בפשיטות דבדיננו אין מוציאין ממלוה ללוה, ורב אשי דקאמר ס"ז א' השתא דאמרת כו' אין כונתו השתא דאמרת דאבק ריבית הוא, (דזה דבר פשוט) וכמשנ"ת לעיל סק"א, והא דקאמר שם משכנתא מאי ע"כ אין הכונה לסתם משכנתא, אלא כדפרש"י שלא קבע לו לאכול מן המשכנתא, אלא שמניחו לאכול בגלל מעותיו, דומיא דאת ונוולא וכמשנ"ת בזה לעיל סק"ב, וכיון שכן ליכא קנין משכנתא דנימא זביני ניהו, (תדע שהדבר פשוט דבכה"ג דנוולא מסלקי תוך שתא, ואפי' באתרא דלא מסלקי), ובסוגיא דהדרא ארעא והדרי פירי, עמש"כ סק"ג, ומתני' דלא ידור בחצרו פשוטה וכמ"ש תו' דליכא למימר דבתורת זביני נחית, וסוגיא דערכין בריבית דרבנן מתפרשא, ותנא דמתני' סבר דהיתר גמור הוא, ורק דמי כמין ריבית, ומהדר ל"י תנא דברייתא שאין זה כמין ריבית אלא ריבית גמורה האסורה, אבל לא ס"ד כלל למימר דהיינו דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך, וכמשנ"ת לעיל סק"ו.

לז. **שיטת** הרמב"ן דכל בלא נכייטא לא מהני מידי להוציאו מידי ר"ק, ואע"פ שאין המלוה יכול לכוף הלוה לפורעו, וגם מקבל עליו אחריות שאפי' שטפה נהר אינו יכול לתובעו, וגם אין שם מלוה אלא שם מקח, ואמנם טעמים אלו כתב הרמב"ן לחלק בין סתם משכנתא למשכנתא דסורא לדעת הרמב"ם, אבל היינו דוקא לחלק באיסור דרבנן, אבל אינם מועילים באיסור דאורייתא לשוויי א"ר, וזה מבואר בבתי ע"ח, דס"ל להרמב"ן דר"ק הוי, ואע"פ שאין הלוקח יכול לחזור בו, ואם יפול הבית יפסיד, והוי שם מכר ולא הלוואה, וש"מ דלא מהני הני טעמי כיון דליכא נכייטא, אבל בסברא אין הדברים

(וכן בבתי ע"ח מסתברא דזביני חשיב, וזכות הפדיון אינה מבטלת שם מכר), ואפשר דאמנם אין זה כמכר דעלמא, אבל כיון דלא חשיבא הלוואה מה"ט, יש ע"ז שם מכר בחליפין, (וגם בשכירות מעות סבר ר"ח ס"ט ב' דשרי), ועי' לעיל סק"ט.

ולכאוי איך שיהי' הטעם בדלא מסלקי, אפשר להבין כן אף בדמסלקי, דמ"מ כ"ז שתופס במשכנתא בתורת זביני היא בידו, ובאמת כ"כ הרמב"ן בחדושו ס"ז ב' דאין חילוק בעיקר הקנין בין לא מסלקי למסלקי, [אלא שכתב כן מפני הנכייטא], ועי' לעיל סק"ה, וכן הרמב"ם בפ"ו מה"מ ה"ז כתב דמשכנתא לא דמיא למכר באסמכתא, כיון שהממשכן גמר והקנהו גוף זה לפרותיו, [ולדידי' באמת אין חילוק בין מסלקי ללא מסלקי], וכ"כ תו' ס"ד ב' דמשכנתא חשיבא כאילו היא בידו בתורת מכר, אלא שהם כתבו כן כל חד בדוכתי', ולא תפסו טעם זה לומר שמשכנתא לעולם לא הויא ר"ק, ומקורם מסוגיא ס"ז א', ובכר נתבאר יישובה לעיל סק"ב, ולפ"ז ניחא הכל, דאמנם כל משכנתא מדאורייתא שריא, אלא דבאתרא דמסלקי כיון שאכילת הפירות נמשכת ע"י המתנת המעות, ראו חכמים לאסור ולא שרו אלא בנכייטא דחשיב כמכירת פירות, ולכך שרי אף בנכייטא מועטת, כיון דעיקרו תקנה דרבנן דלא ליתחזי כאוכל בשביל המעות, [ועי' סק"ל בדין משכון דמטלטלין], והעולה לדינא לפ"ז הוא כפרתו, וכמו שהזכירו הם עצמם טעם זה, אלא שהם כתבו כן על מה שהתירו חכמים בנכייטא, אבל ההיתר מדאורייתא משמע דאף לדידיהו משום ספק הוא, וכנראה טעמם ז"ל דבקושי אמרי' דבדלא מסלקי חשיב מכר בכה"ג, וכמו שנתקשינו לעיל דליכא במכר כה"ג, אבל לומר שגם כשהלוה יכול לסלקו חשיב מכר, זה מחודש, דלענין מה הוה מכר, אם יוקרא וזולא ושבחא למוכר, ורשות הפדיו' למוכר, מיהו בבתי ע"ח אשכחן כה"ג, אלא

דוקא בכה"ג דחשיב כשכירות וליכא מלוה, אבל אם קבעו זמן לפרעון אע"פ שאינו יכול לגבות תוך הזמן לא מהני לחשוב אותו זמן כמכר, דחשיב כמוכר לו בזול בשכר ההלוואה, וכ"ה כל משכנתא לשיטת הרשב"א ודעימי'.

ש"ך סק"א, עמש"כ לעיל ס"ק כ"ז דדעת רזה"פ דעיקר הטעם תלוי בזה שאין המלוה יכול לכופו לפרוע כלל, ואע"פ שהאחריות על הלוה מותר, וכ"כ חו"ד וב"מ ובמ"ל מסוגיא דכתובות, ועס"ק כ"ח.

ש"ך סק"ד, ע"י מה שתמה במקור מ"ח, וצ"ע, ומיהו נפ"מ למה שצידד הש"ך סק"א דבחד טעמא סגי להתיר, ודעת רש"י ותו' נראה דלא שרו (בטעמא דלשון מכר לחוד) אלא בגוונא דבנכייא שרי, כיון דמשכנתא דסורא זה רק שינוי בכתיבה, וגם המלוה יכול לתבעו לפרוע, אבל בגונא דהשו"ע שאינו יכול לכופו שרי בלאו האי טעמא.

שם סק"ז ועפ"ז הוא ג"כ המנהג, וכ"כ הר"ן בהדיא עיי"ש, וע"י לעיל סוס"ק כ"ז.

בבהגר"א סק"ז ואין חילוק כו' כדברי תו' ורשב"א, אבל הסברות הפוכות דטעמייהו דהתו' מפני שבבית ג"כ איכא ספק, וטעמי' דהרשב"א דגם בלא ספק מותר כיון דאיכא נכייא, [דהא לדידי' בלא נכייא הוי ר"ק, ויש מקום לפלפל בזה ע"י ס"ק ל"ז].

שו"ע סי' קע"ד ס"ח, עחו"ד ביאורים סק"ז, ונראה דאפי' לא משכחינן נפ"מ לדינא, אין קו' אם מתירין מפני שינוי הלשון, דכשהמעות ניתנו תחלה בשביל השכירות חייל ע"ז שם שכירות, וע"י ס"ט ב', והחידוש הוא באיסור שבהלוואה ולא בהיתר שבשכירות דזה פשוט שאין מנין לאוסרו, ובאיסור ההלוואה אפשר להבין דמ"מ כיון דיש כאן שם הלוואה, לא מיחזי המשכנתא כשכירות כשיכול לסלקו, דמ"מ שכירות משונה היא, משא"כ בשכירות

מיושבים כ"כ, דהא מקבל עליו אחריות מנפילה ושריפה על כל מעותיו, דאין המוכר מתחייב לפדותו, ואמאי חשיב ר"ק אם אוכל בשכר זה.

ולפ"ד כל ההיתר תלוי בנכייא, וכיון דתו לא הוי ריבית דאורייתא התירו חכמים, לכל חד כדאית לי', ולפ"ז ודאי מוכן הטעם לאסור נכייא דיש כאן הערמה על עיקר האיסור דאורייתא, לומר שמוכר לו שוה מנה בפרוטה, והיינו דגמר משדה אחוזה דלא חשיב הערמה כ"כ, דעל האיסור דאורייתא בעינן למיגמר, ולכאור' ע"כ לפ"ז דכל מכירה בפחות בתנאי ההלוואה אפי' ניכרת הערמה לא הויא ר"ק, אבל אין זה מוכרח, דדוקא בכה"ג שאין הפירות מזומנים לפנינו אשכחן כן, אבל במוכר שוה מנה בפרוטה, ה"ז כמוכר מנה בפרוטה, דמסתברא דהוי ר"ק, ורק בלא ידור בחצרו חנם הוצרכנו לחלק, דגם שם אין הפירות לפנינו, ועיי"ש ברמב"ן, וע"י ברמב"ן ס"ז ב' ד"ה ופי' נכייא, שכ' שני ביאורים לחלק בין נכייא למה ששדי עושה מכור לך, והיינו כשיטתו שכל ההיתר על האיסור דאורייתא תלוי בנכייא, אבל לשיטת רש"י ותו' והרמב"ם וכן למש"כ לעיל ס"ק ל"ו, הנכייא היא רק תוספת חומרא מדרבנן, והדבר ידוע שאין זה מחיר הפירות.

לח. כ' החו"ד סי' קע"ד סק"א דבאומר ע"מ שכשיהיו לי מעות תחזירם לי מותר, דהמכירה גמורה, והחזרה הוא קיום התנאי, ויש לעי' א"כ נימא דבתי ע"ח נמי כתנאי חשיב, ומנ"ל דריבית גמורה התירה תורה, הא בפשוטו המכירה גמורה ואין כאן הלוואה, וא"כ הפדיון תנאי שעשתה תורה, וי"ל דכיון שאינו יכול למכור ע"מ שלא לפדות, לא שייך לחשוב המכירה שעד הפדיון כמכירה גמורה, משא"כ בתנאי דעלמא.

לט. שו"ע סי' קע"ב ס"א שמאחר שאין כח ביד המלוה לגבות מחובו כלום,

משעה דמסלקי צריך למיפרע הכל, ואם התנו בנכיתא מותר, וזו כונת ד"מ.

שם תשו' הרשב"א, תו"ד הרשב"א דסתם משכנתא כיון דאינו יכול לסלקו שתא, הו"ל כאתרא דלא מסלקי, וא"כ אפי' בלא נכיתא הוי א"ר, והרשב"א לשיטתו דמותר לאכול אחר השלמת הזמן אפי' לא כתב לו כ"ז שתמשך, ועמש"כ ס"ק ל"ג בזה, וסיים דיש פוסקים דבדלא מסלקי מותר אפי' לכתחלה לאכול בלא נכיתא.

מב. **שו"ע** ס"ו בהגה לזה מותר לתת המס כו' בגמ' ק"י א' אמרי' דהלזה חייב ליתן המס, מיהו עי' חדושי הרמב"ן בשם בה"ג שנסתפק אם פורע מכיסו או מפירות השדה, ועיי"ש מש"כ לצאת מספק, ועמשנ"ת בזה לעיל ס"ק כ"ה, שו"ר בסה"ת ח"ד דין י"ח תשו' הרמב"ן עיי"ש.

ונראה דעיקר החידוש דכשנוטל המס מן הפירות אפי' התנה הלזה תחלה שהוא ישלם אסור, כיון שאינו יכול למכור הפירות המשועבדין למס, אבל אם פורעין מעות אפי' הי' השעבוד על בעל הפירות (בשוכר כה"ג), יכול הלזה להשתעבד לשלם, דממשכן לו שדה הפטורה ממס.

מג. דינים העולים בפ"ד

א. משכנתא באופן המותר, אין בה משום הערמת ריבית, דהא רבינא אכיל, וכן בגמ' מהדרינן לאשכוחי לצו"מ במאי ניכול, ונראה מזה דמשכנתא המותרת הוא דבר הגון כמו עיסקא, שקונה השדה לזמן וחוזר ומוכרה לו.

ב. עיקר ההיתר דמשכנתא הוא משום דנחית לה בתורת זביני, שקונה השדה או הבית במעותיו, [ועי' ס"ק ל"ו], והקנין הוא כשאר קנייני קרקע בכסף בשטר ובחזקה, אבל אם לא קנה הקרקע ריבית גמורה היא, הלכך אם ממשכן לו בשעת ההלוואה, אע"פ שאינו עושה שטר, קונה בכסף, אבל אם ממשכן לו בחוב

בלא שם הלואה כשעשו כן אע"פ שזה משונה מ"מ לא שייך לאסור.

ולכאוי יש להתיר בכה"ג גם לחזור ולהשכיר למשכיר, אך יתכן דכיון דאוושא מילתא שניכר הערמה על הקדמת המעות יש לאסור, עי' ס"ב ב', וצ"ע.

מ. **מור** סי' קע"ב ומדברי הרמ"ה יראה שהוא ר"ק כו' לכאוי נראה שהטור מפרש פלוגתת הרמ"ה והרא"ש בשהתנו תחלה שהלוה ידור בבית, כמו שרגילין שהתנאי הוא מתחלה כך, וס"ל להרא"ש דכיון שתנאי זה אינו בשכר ההלוואה אלא לטובת הלוה, לא חשיב ר"ק, ועי' מייתי דהרמ"ה כ' דהוי ר"ק.

בב"י בשם רי"ו ואותם המקומות שנותנים כו' [ואין המלוה מחזיק כו' משמע דהחסרון משום דלא קנאה כדאמר ס"ח א', אבל הראשונים ז"ל פי' שם דודאי קנאה בכסף, אלא דמיחזי כלא קנאה], אבל אם עשה בשליחות כו' לכאוי היינו מ"ש הרמ"ה ל"ש אתנו בהד"י שהלוה עצמו חוכר ממנו, ל"ש אתני הלוה שישלח אחר לחכור מן המלוה, והוא ישלם לאותו אחר, מה שהוא נותן למלוה, וז"פ דאין חילוק אם יד אחר באמצע כשעושה בשליחותו.

ברם עיקר הדברים לא ברירא לן, ומשמע דהמנהג שנהגו הי' גרוע מחכירי נרשאי, שלא קנה המלוה כלום, לא בכסף ולא בחזקה, ואינו יכול להחכירם לאחר, ולא לסלק את הלוה, אלא שקוראים לריבית בשם שכר משכנתא, וצ"ע בכ"ז, ועי' ס"ק כ"ח, ועי' לעיל ס"ק.

מא. **שם** בב"י כל משכונא כו' וכ"נ מדברי הרמב"ם, עמש"כ לעיל ס"ק ל"ג בש"ך ס"ק כ"ה.

שם בדברי רי"ו, לכאוי כונת רי"ו במשכנתא בלא נכיתא דשרי כ"ז דלא מסלקי, וא"כ

ח. דיני משכנתא שוים בבית ובשדה [ויש מחלקים, עי' ס"ק ל"ו] ובמטלטלין [ויש אוסרים, עי' ס"ק ל"ב].

ט. סתם משכנתא האחריות על הלוה, שאם שטפה נהר או נפל הבית גובה משאר נכסים, [חוץ ממשכנתא דסורא לפי' הרמב"ן], ואע"ג דבמכירה בעלמא אסור כה"ג דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד, הכא שאני שגם לשכר אינו קרוב, שאם תשביח השדה יחזור הלוה ויפדנה בדמי ההלוואה, וכיון שהלוה רוצה להשאיר לעצמו זכות זו, בדין הוא שגם המלוה יוכל לחזור בו, א"נ בלשון אחר דכיון שאין השדה מוחלטת ללוקח, ממילא מפסיד בעל השדה כיון שעיקר השדה שלו, וכמו כל שוכר שאינו מפסיד בשטפה נהר.

י. סתם משכנתא יכול המלוה לכוף את הלוה לפדות משכונתו, [ולא מצי למימר לי' טול המשכנתא בחובך], ואם קבעו זמן במשכנתא, אפשר דתוך הזמן אינו יכול לתובעו כמו בכל חוב שאינו יכול לתובעו תוך זמנו, מיהו אפשר שהזמן הוא רק לאכילת המשכנתא, אבל אם ירצה יתבענו מיד, ומ"מ תוך שתא שאין הלוה יכול לסלק את המלוה, וכן אם התנו שלא יוכל לסלקו עד זמן מסוים, הכרעת הפוסקים דגם המלוה אינו יכול לתובעו, מיהו הכל לפי התנאי, ועי' דין ט"ו.

יא. במשכנתא יש כמה אופנים, א. משכנתא שהיא כשכירות גמורה, כגון שלוה ממנו מנה, ומשכן לו שדה בעשר לשנה, לעשר שנים, ואין הלוה יכול לסלק המלוה, ולא המלוה לתבוע את הלוה, עד עשר שנים ואז נפקא בלא כסף, ואם הי' עושה כן בלשון שכירות מתחלה, הי' היתר גמור, אע"פ שמוזיל גבי' בשכר שמקדים לו דמי השכירות, דמותר להוזיל בשכר הקדמת המעות כשקונה מיד ואין כאן הלוואה, ובזה מותר לכו"ע אע"פ שהאחריות על הלוה, אבל אם הלוה לו תחלה בלשון הלוואה וממשכן לו ע"ז, אפשר דלדעת

קדום כגון בשעה שמרויח לו הזמן, צריך לעשות שטר, או לקנות בחזקה.

ג. אם אינו מקנה לו, אלא נותן לו רשות לדור בחצרו בשכר ההלוואה, אם קצץ כן בשעת ההלוואה [או בשעת הרווחת הזמן, ויש חולקים בזה], כגון שא"ל הלוני ודור בחצרי [דקיימא לאגרא], הויא ר"ק, ואם לא קצץ הויא א"ר, וחמירא מריבית מאוחרת כיון שעדיין חייב לו, וחייב לצאת י"ש ולהחזיר, [מיהו לדעת [רש"י] תו' [והרמב"ם] כיון שאין הריבית בטוחה, לא הויא ר"ק בכה"ג].

ד. וכן אם משכיר לו בפחות הוי א"ר, דאין היתר משכנתא אלא כשקונה בדמי ההלוואה את השדה או הבית, ועי' ס"ק כ"ז, ואם התנה בהלוואה ע"מ שישכיר לו בפחות מן המחיר, י"א דהוי ר"ק, עי' ס"ק י"ט, אבל אם לא אמר בפחות מן המחיר אלא בכך וכך לא הוי ר"ק.

ה. סוגיא דמכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים, לא שייכא במשכנתא, כיון שאינו מקנה לו כלום לצד דביטול מקח.

ו. בתי ע"ח לכאו' יש לזה מעלה דמשכנתא כיון שמוכר לו עכ"פ עד זמן הפדיו', וכן בא"ל כשיהיו לי מעות תחזירם לי, ועי' סק"ו, מיהו עי' לעיל ס"ג מש"כ קודם סוגיא דמשכנתא, וצריך לדקדק עוד בכ"ז.

ז. אם הלוקח חשב לקנות קנין גמור, ולא ידע שדעת המוכר רק לזמן עד שיהיו לו מעות, הוי ר"ק [כרבינא, עי' סק"ב], דקנין גמור לא אהני לי' וקנין לזמן לא הוי, והלוה הניחו לאכול בשכר מעותיו, ולא בעינן קציצה מפורש בכה"ג, וכן אם משכן לו שדה ולא אמר לו שיאכל פירות, ואכל המלוה ע"ד עצמו הוי ר"ק, שהרי לא הקנה לו בקנין משכנתא.

באתרא דמסלקי לרש"י (או בנכייטא להר"ף) וחזר בו, אם אכל אח"כ הוי גזל וחייב להחזיר, וי"א שצריך שימחה בפני ב"ד, אבל באתרא דלא מסלקי בלא נכייטא, אפשר דלא מהני מחאה כיון דלשיטת רש"י ותו' והרא"ש מותר, ומ"מ אם אכל נראה שאין מוציאין.

יד. בדין אתרא דמסלקי יש כמה פרטי דינים ואפשר דלא שייכי למעשה כיון דהכל לפי המנהג, א. דמסלקו אפי' היו הפירות גמורים, ואפי' נשרו התמרים לתוך כליו של המלוה, כ"ז שלא הגביהו, דכך הוא תנאי הסילוק, ויש חולקים. ב. דאם אמר יש לי מעות בביתי שוב אינו אוכל, ואפי' אומר שאין המעות מזומנים בידו, אלא שהוא מביא לו מיד ע"י שיטרח ושיג המעות, ג"כ אינו אוכל, ויש חולקים. ג. אפי' באתרא דמסלקי אינו יכול לסלקו שנה ראשונה, ועי' ס"ק ל"ג. ד. אם התנה המלוה ע"מ שלא יוכל לסלקו, והסכים המלוה, אפי' אחר שגמרו הענין, א"צ קנין מיוחד כיון שמחזיק בקרקע ע"ד כן.

ט"ו. באתרא דמסלקי אם קבעו זמן במשכנתא, ועבר הזמן אין המלוה יכול להמשיך לאכול המשכנתא, אלא צריך לכופו המלוה שיפרענו, ואם כתב לו אכול כ"ז שתמשך משכונא זו בידך אוכל, ואז מסתברא שאין המלוה יכול לכופו את המלוה לפרוע תוך הזמן, דע"כ לענין זה כתבו הזמן, ולדעת הרשב"א לעולם אינו יכול לכופו תוך הזמן דסתמא מתפרש הזמן לענין הפרעון ולא למשך אכילת המשכנתא. - באתרא דלא מסלקי כ' הרשב"א דאפי' לא כתב לו, אכול כ"ז שתמשך כו', יכול לאכול אף משעבר הזמן, וכ"ז תליא במנהגא ולכן קשה לקבוע עפ"ז.

טז. היתר נכייטא הוא מפני שהמלוה מקבל עליו הנכייטא אפי' לא יהיו פירות, אבל

הרמב"ן לא יקבל עליו הלואה אחריות, ויש להקל. ב. כנ"ל באות א', אלא שהלואה יכול לסלק את המלוה תוך הזמן, וינכה לו כפי השנים שאכל עשר לשנה, וגם בזה מותר לכו"ע, אלא שלדעת הרמב"ן בעינן שתהא האחריות על המלוה, ולכתחלה יש להחמיר, ואם מוסיף מכיסו ללוה עבור האחריות, אע"פ שמקבל עליו בדבר מועט, יש להקל, והמנהג להקל בלא"ה וכדלהלן. - באופנים אלו מותר לכו"ע. ג. נהגו להקל במשכנתא אפי' אם המלוה יכול לתבוע את הלואה לפרוע החוב, ולקחת המשכנתא, ואע"פ שהאחריות על הלואה, וגם הלואה יכול לסלק את המלוה ע"י מעות, דכיון שמנכה לו מן החוב עבור הפירות, כל שנה, ה"ז כמכירת פירות בזול, ודוקא כשמקנה לו הגוף לפירות מותר דהיינו משכנתא וכמשנ"ת בדין ב' ג', דעת רש"י ותו' והרא"ש והרשב"א שמשכנתא זו מותרת, ולכו"ע המנהג להקל ולא עקרו המנהג וכ"כ הרמ"א. - ת"ח צריך לכתוב בשטר המשכנתא חשבון השנים שבהן יכלה החוב ע"י הנכייטא, דאז מיחזי טפי כמכר, וזה כדי שלא ילמדו ממנו לזלזל באיסורים. - באתרא דלא מסלקי ג"כ אין להקל בלא נכייטא וכדלעיל ס"ק כ"ב.

יב. משכנתא בלא נכייטא, באתרא דלא מסלקי הוי א"ר, ויש מתירים, ובאתרא דמסלקי י"א דהוי ר"ק. - במקום דהוי א"ר שדינו שאינו יוצא בדיונים, אע"פ שעדיין לא פרעו, אינו מנכה לו הא"ר, דמשאכל הא"ר חשיב כמוחזק, וי"א דדוקא במשכנתא אמרי' כן משום דחשיב כמוחזק במשכנתא, והרמ"א הכריע כדעה זו, ועי' סק"כ, מיהו אף לשיטתם דוקא אם הא"ר על אותו חוב שצריך לפרוע לו, אבל לא מחשבינן משטרא לשטרא אע"פ שהלואה מוחזק.

יג. אם מיחה הלואה במלוה שלא יאכל הא"ר, כגון שנתן לו משכנתא בלא נכייטא

אם הלוח מקבל עליו שכשלא יהיו פירות לא ינכה לו, אסור, ויש בזה פרטי דינים איזה אחריות יכול הלוח לקבל, ועי' ס"ק כ"ח.

יז. בדין אם יכול המלוה להחכירה או להשכירה ללוח, עי' ס"ק ט"ו.

יח. אם פרע לו מקצת החוב עדיין אוכל כל המשכנתא עד שיפרענו כל החוב. – אם כתבו במשכנתא שתהא באופן המותר עי' ס"ק ל"ג. – בדין חצר דלא קיימא לאגרא, עי' ס"ק י"ח י"ט.

סימן ה

בעצן ברזל, ובדין שכירות מעות

א. עי' ב' למימרא דברשותא דמקבל קיימא ורמינהו כו' נראה דאי לאו מתני' דהכא מפרשין ההיא דבכורות דברשותא דנותן קיימי, והמקבל מקבל עליו אונסא וזולא בשכר ריוח הגיזות וולדות, ועדיף ממתנה ש"ח להיות כשואל, וקמ"ל מתני' דברשותא דמקבל קיימי, דכיון שמקבל על עצמו הכל הו"ל כהלואה גמורה, והק' בתו' לפרש"י אימא דאה"נ, וטעמא דאסור במתני' משום דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד, דכיון דע"כ מתני' באיסור דרבנן קיימא, י"ל דהאיסור דרבנן הוא משום קרוב לשכר, ולא משום דברשותא דמקבל קיימי, [וטעמא דחשיב איסור דרבנן אפי' אי ברשותא דמקבל קיימי היינו כשיטת רש"י ותו' דכיון דהוי ספק אם יהיו פירות לא הוי קצוצה, וכ"מ בשטמ"ק בשם הרא"ש דהוי כמשכנתא בלא נכיתא], אבל לפר"ת דמתני' בריבית דאורייתא, ע"כ מבואר במתני' דברשותא דמקבל קיימי, וכיון שכן אין חילוק אם התנה ליתן דבר קצוב או חלק מהולדות, דמ"מ כולו ברשותא דמקבל קיימי, ולא נתפרש משה"ק מהרש"א דנוקי מתני' דבכורות בשעתנה ליתן מהולדות דהוי ריבית דרבנן, דאטו ריבית דרבנן משוי לי ברשותא דנותן, הרי עיקר כונת תו' דכיון דבלא"ה מיירי בריבית דרבנן, אין ראי' לפרש דברשותא דמקבל קיימא, והאיסור דרבנן משום דלא קצץ, דילמא ברשותא דנותן קיימי והאיסור דרבנן משום דהוי קרוב לשכר, אבל ריבית

דאורייתא לא יתכן שיהא אי ברשותא דנותן קיימי, והיינו דרייק שפיר לפר"ת, וכ"מ בתו' בכורות ט"ז ב' עיי"ש, [שו"ר דכונת מהרש"א דכיון דחולקין בגוף הולדות משוי לי' טפי ברשותא דנותן כיון שיש לו חלק בגופן, משא"כ אם קוצץ שכר מעלמא, ומ"מ כונת תו' י"ל כמש"כ, ועמש"כ לק' סק"ג דיש לחלק כהמהרש"א, ועי' סק"ו בדינים העולים דין א' באופן ב' וג'].

והנה מתני' מתפרשת דאין מקבלין כלל, ואפי' נותן לו שכר עמלו, [ותרי תילתי באגר או יותר מזה, וכ"כ הראשונים ז"ל, ולפ"ז ניחא נמי קו' תו', דאם איתא דברשותא דנותן קיימי, ה' מותר ולא חשיב קרוב לשכר, דהא כנגד זולא מקבל יוקרא, וגם נותן לו שכר עמלו, וכנגד קבלת אחריות מקבל חצי הריוח, ואפי' בפחות מזה סגי, כמבואר בסוגיא ע"ג א' ע"ש בראשונים ז"ל, וכן בסברא דבשביל קבלת אחריות אין נותנין חצי הריוח, (ואפשר דהתו' לשיטתם שם), וע"כ מדאסרה מתני' ש"מ דברשותא דמקבל קיימי, וזהו עיקר חדושה דמתני', וניחא דפריך ליפלוג וליתני בדידה, דחידוש זה נשמע שפיר גם בכה"ג, מיהו התו' נסמכים על פרש"י שכ' דמשנה שא"צ היא, אבל כונתו דאחר דידעינן דברשותא דמקבל קיימי א"צ להשמיענו דאסור, אבל גם לזה צריך חדושה דמתני' דלא מצי לקבולי עלי' אונסא וזולא וליהוי גם

דלא מהני שכר עמלו דבשל עצמו הוא עמל, ועי' סק"א.

ברם פירושם צ"ב, חדא דאכתי לא שמעינן וטעמא דתפיס לה לבהמה, [מיהו הא ל"ק דע"כ צ"ל כן וכמש"כ סק"ה וכדמבואר מדרשב"ג], ועוד דעיקר הדברים דס"ד שזכות התפיסה משוי לי' ברשות נותן קצת, וממתני' שמעינן דלא משוי לי' ברשות נותן כלל, דאל"כ לא הוי הלואה, זה חילוק מחודש, דהא אף למסקנא יש לו זכות זו וחשבינן לי' יד נכרי באמצע, אלא דזכות זו אינה מבטלת שם הלואה מעיקר הענין, וה"נ מצינן למימר לס"ד דמ"מ חשיב לי' התנא הלואה כיון שזו זכות קלושה ואינה גורעת בעיקר ההלואה, ועוד דלפירושם נמי לא נתיישב כ"כ הא דנפלוג וניתני בדידה, וכמו שנתקשו התו' עצמם, דאף אם נפלוג וניתני דבלא קביל אונסא מותר אין זה הנדון דמתני', דהא נמי פשיטא, ואדרבה זה גורע מהבנת עיקר המשנה שהיא מתפרשת לבתר ידיענין שבקביל עלי' אסור, ואתיא לאשמועינן דהכא הוי ר"ק, ואם הוה פליג בדידה דבלא קביל מותר, הוה משתמע דאיסורא אתיא לאשמועינן, ובתו' כתבו דגם הא דמקבלין מן הנכרי אינו חידוש, וצ"ע דאדרבא כיון דמתפרש דאשמועינן דר"ק היא, שפיר מסיים ע"ז דבנכרי מותר אע"ג דר"ק היא, ולפרש"י נחא טפי דמתפרש ניפלוג וניתני בדידה על החידוש השנוי ברישא, ולפי' תו' הו"ל למיפלג בדידה בד"א שנותן לו דבר קצוב, אבל אם חולקים בולדות אינו אסור אלא מדרבנן, ועוד דלפי' איירי מתני' רק בנותן לו דבר קצוב, ונהי דיש לפרש מתני' בכל גווני, אבל לפרושי רק בדבר קצוב זה אינו במשמע, מיהו זה יש ליישב דה"ק צ"ב הלואה גמורה היא, ואין מקבלין דכל מה שנותן ריבית הוא, ואמנם אם לא קצץ לא הוי קצוצה ולפ"ז הכל בכלל מתני', אבל אכתי בסברא אין נראה שבצאן ברזל שלא גזוז נותן לו דבר קצוב, דבפשוטו סתם צ"ב מן הצאן

ברשות נותן, ועי' לק' סק"ב משנ"ת בשיטת תו', - בשטמ"ק בשם הרא"ש כ' דמקבל נוטל מחצה בשכר עמלם ומזונם, וכונתו דלכך הוי קרוב לשכר, שמקבל עליו האחריות בחנם, אבל אפי' נימא הכי, הא לא קתני במתני' למחצה, ובפשוטו נראה במתני' דלא משכח"ל היתר בצ"ב כיון דכולו הלואה, ואפי' מקבל נוטל ג' חלקים אסור.

ב. **לכאוי** נראה דהא דפשיטא לן בכל עיסקא דברשותא דמקבל קיימא פלגא, אע"ג דהתם נמי איכא למימר דקביל עלי' אונסא דפלגא, היינו משום דבכל עיסקא אין הקרן קיימת, והאכילה בפירות, אלא או שמוכר הכל והריוח במכירה כחנוני, או שמגדל גוף הבהמה והריוח בבריותא דגופה, וכיון שכן ע"כ דגם ברשותא דמקבל קיימא, אבל בצאן ברזל דהריוח המשותף הוא בפירותיהן, שייך לומר שהקרן הקיימת היא לבעלים, אבל דעת תו' נראה דהא דפשיטא לן בכל עיסקא דברשותא דמקבל היא היינו מפני שמקבל עליו כל האחריות, וא"כ ה"ה בצ"ב וכיון שכן פשיטא דאסור, וזהו שהוצרכו תו' לפרש דאף לס"ד הא דאי לאו ממתני' דהכא נחא לן מתני' דבכורות אע"ג דברשותא דמקבל קיימא כיון דקביל עלי' אונסא וזולא, דהיינו משום דאתי נכרי ותפיס לה לבהמה, אלא דס"ד שבזכות זו חשיבי כברשותא דנותן קצת, אבל כיון דקתני במתני' דהוי ריבית דאורייתא מבואר דלא חשיבי ברשות נותן כלל, דאם יש לנותן זכות בגופן אפי' מעט תו' לא חשיבא הלואה, ולא משכח"ל ריבית דאורייתא, ורבא משני דאע"ג דלא קיימא ברשותי' מכח זה, מ"מ לענין פטור בכורה סגי בזה, ולפ"ז מבואר נמי קושיתם לפרש"י, דפשיטא להו דאפי' נותן לו שכר עמלו אסור, דהא לא איצטריך חדושה דמתני' לענין זה דהוי ברשותא דמקבל, אלא דבלא מתני' הו"א דחשיב קצת ברשות נותן כיון דמצי תפיס לבהמה, וכיון דעיקרו ברשות מקבל פשיטא

דוקא יהיב, אלא שיכול לקצוב שלא יתן יותר מסלע, ואולי בכה"ג איירי בירו' וסתם מקבלין מתפרש כן, דאם מקבל על עצמו בכל ענין ולא שייכא בצאן כלל, מה שייך להזכיר אין מקבלין צ"ב, [ואמנם לפי' תו' מפרש מפני זכות התפיסה אבל זה דוחק], ועו"ק כמו שנדחקו תו' דנמצא שנקט התנא מפני שהוא ריבית להשמיענו דהוי ר"ק, אע"פ שמשמש בלשון זה לריבית דרבנן, ואמנם מפני שהוא נשך לא מצי למימר, כיון דמרווחא יהיב לי' (בדרך כלל) ואין נאות ע"ז לשון נשך, אבל מ"מ לא הו"ל למיתני מפני שהוא ריבית שהוא לשון שאינו משמיע איסור דאורייתא, בזמן שכל עיקר מתני' נשנית לאשמועינן איסור דאורייתא.

ולפ"מ שנ"ת דס"ד דאע"ג דקביל עלי' אונסא וזולא ברשותא דנותן קיימא, וכש"ש שהתנה להיות כשואל, ניחא הכל וזה ע"ד הרמב"ן שכ' לפרש דהי' מקום להתיר צ"ב אע"ג דעיסקא אסור, והיינו דשמעינן בחדושא דמתני' דברשותא דמקבל קיימא, ואפשר דהתו' לשיטתם ע"ג א' דלעולם אם האחריות על הלוח הו"ל הלואה ואסור, אבל שיטת ש"פ שם דיכול לקבל הנאה תמורת קבלת אחריות ומותר, עיי"ש ברש"י ובראשונים ובסוגיין ס"ה א', ועמשנ"ת בזה לעיל ס"ב סק"ב ג'.

ג. **נראה** דצאן ברזל ענינו עיסקא, דאפי' אם ירצה המקבל ליתן דמי הצאן לא ניחא לי' לנותן בהכי, ולפ"ז אין המקבל יכול לחזור בו ולפרוע בדמים, אלא אם חוזר בו חייב להחזיר הצאן, וכ"מ ברמב"ן ובראב"ד, והא דפליגי ביבמות פ' אלמנה אם יכול לסלקה בדמים, ומאן דפליג נמי מפרש דמשום שבח בית אבי' יהבינן לה הנכסים עצמן, ולא קאמר דמעיקר הדין דידה נינהו, התם שאני דעיקר הענין הוא שיהא הקרן שלה קיים, ולא שיהא לה חלק בריוח, אבל הנותן צ"ב חפץ הוא בנכסים אלו לפרותיהן, ואינו רוצה למכרן

לגמרי, וכבר דקדק בשטמ"ק בשם הריטב"א ובבכורות בשם תו' בהא דקאמר דנכרי בעי זוזי ואי לא יהיב לי' תפיס לבהמה, ובשלמא לפר"ת בעי זוזי השכר שקצב לו על כל אחת, אבל לפרש"י ברישא יש לו לחפש אחר הגיזות וולדות המגיעות לחלקו, ואם בא לחזור וליטול כל הצ"ב א"כ בהמה איבעי לי' למיתפס ברישא, ונראה דודאי אין הנכרי בא אלא כשאין הישראל נותן לו חלקו בגיזות וולדות או במעות, ולכך מבקש מיני' זוזי דסבר דהיינו מפני שמתו הצאן ולית לי' רווחא, ואי לא יהיב לי' מהדר בתר הבהמה שמא נשארה כחושה או חלק מהם, מיהו לשון הגמ' נראה יותר דבעי זוזי של הריוח, ויש לפרש לפרש"י שאין נותן לו הגיזות עצמן אלא דמים, ובעיקר פי' הגמ' נראה דהכל בכלל פעמים שמתנים ליתן מעות (אם יהא ריוח) ופעמים חלק בגיזות וולדות, ונקט זוזי לשון הכולל ושוי לתרווייהו, וע"ע בריטב"א שם בעיקר הנדון.

יש לעי' במקבל צ"ב למחצה בגיזות וולדות, וכחשו הצאן, אם מנכה תחלה הכחש מהגיזות, וכן בנותן סלע מכל אחת יש לדון כן למש"כ לעיל סק"ב דהתם נמי פירשו אם יהא ריוח, ולכאור' נראה דמנכה ההפסד תחלה, דרק בריוח חולקין, ואפשר נמי דעבדינן חשבון הכללי מכל הצאן ולא מכל אחת, היכא דעבדו חד שטרא עי' ק"ה א', מיהו בהוולו צ"ע, ועי' בסמוך, ולק' סק"ו כתבנו דאינו מנכה עיי"ש, ועמש"כ שם מד' הטור.

למאי דמסקינן דברשותא דמקבל קיימא כ' תו' דהוי ר"ק היכא דמקבל עליו סלע לחודש, והא דמקבל למחצה הוי רק א"ר היינו שמא לא יהא ריוח, ולפ"ז לשיטת הפוסקים במשכנתא דחשיב ר"ק אף בשדה, ה"ה דה"נ הוי ר"ק במקבל למחצה ועי' לעיל ס"ד סק"ל דהרבה פוסקים ס"ל הכי להלכה, ועמש"כ שם דאפי' שרינן משכנתא מדאורייתא היינו משום דחשיב כקנין, ולא

עליו הפסד דזולא כי אם דאונס, ועמשנ"ת בזה לק' סק"ו.

יעזי' בתו' הרא"ש שביאר דצאן ברזל הוא כמשכנתא לגבי הנותן, והמקבל שהוא הלואה מקבל עליו אונסא וזולא כמו כל לזה, מיהו לא שייך שריותא דמשכנתא בכה"ג, בין לפר"ת בין לפר"י בתו' ס"ד ב', ע"ש, וכן פשוט כיון דמשכנתא קנין הוא והכא מכירה היא, דאדרבה הנותן מוציאן מרשותו, ואיך שייך לחשבו כקנין, [מיהו עי' ס"ק ל"ו דגם במשכנתא אין מוכן כ"כ ענין המכירה].

ד. **מתני'** אין מקבלין כו' למ"ש הרמ"א סי' ק"ס ס"א דבריבית דרבנן אין האיסור על הלואה, א"כ יש לדייק מלשון אין מקבלין דבריבית דאורייתא קיימינן, דנהי דאסור משום לפני עור, אבל מתני' בעיקר האיסור מתפרשת מיהו יש לדחות דאגב מתני' דלעיל דקתני מקבלין עגלים וסייחים נקט אין מקבלין, ועוד אגב גוי דמקבלין דוקא וכמ"ש להלן.

שם מפני שהוא ריבית, פי' מפני שאינה עיסקא אלא הלואה וכל מה שנותן ריבית הוא, ונקט לה לפרושי טעמא דאין מקבלין כלל, אפי' יחשבו ענין הריוח שיחא קרוב לשכר ולהפסד, דכיון דכולו הלואה כל מה שיתן ריבית הוא.

שם אבל מקבלין כו', גם מזה שמעינן דבישראל ליכא אופן המותר דמשמע שרק בעכו"ם אשכח אופן המותר, והיינו דפריך בגמ' ליפלוג וליתני בדידה, [ועי' לעיל ס"ט ב' דתניא אע"פ שאמרו כו' אבל מקבלין כו' אבל אמרו כו' ואפשר דמייתי סיפא לומר אע"פ שאמרו דבישראל הכל אסור מ"מ אמרו השם כו'], ולכאז' משנה שא"צ היא, ואפשר דקמ"ל דדוקא מקבלין אבל אין נותנין דהוי ר"ק ואסור בגוי לכתחלה, והיינו נמי טעמא דסמ"ך ל' ולוין מהן דרך זה מותר לכתחילה, דלא חיישינן לשמא ילמד ממעשיו אלא

משום ספק ריבית, וא"כ להלכה צאן ברזל ר"ק היא, ול"מ כן בפוסקים, ונראה מדברי הרמב"ן לעיל א' במעותן של יתומים דכל שהריוח מיני' ובי' של מעות ההלואה לא הוי ר"ק, שאין כאן נתינת כסף בנשך, ולפ"ז באמת החילוק כמש"כ סק"א בשם המהרש"א דכיון שקוצץ סלע בכל גווני נמצא שאין הריוח מתייחס לצאן כלל, ולכך לכו"ע הוי ר"ק, והר"ן והנ"י הזכירו דשמא לא יהא ריוח, ואין כונתם דמשה"ה לא הוי קצוצה אבל ריבית הוי, שהרי דעת הר"ן דמשכנתא בלא נכייטא באתרא דמסלקי ר"ק, אלא ר"ל דכיון שאפשר שלא יהי' ריוח ואז לא יתן לו, א"כ הריבית הוא רק ממה שיחא מאותן מעות ולא ר"ק היא, [שו"נ דכונתם דשאני מעות שאינם עושים ריוח בטבעם ובעי השתדלות ולכך הספק שבהם מבטל שם ריבית], אמנם רש"י והרא"ש ש"כ דריבית דרבנן הוא היינו משום דשמא לא יהא ריוח, אבל לפי' הרמב"ן ודעימי' הטעם משום דאינו מקבל אלא מיני' ובי', מיהו ברמב"ן שם תירץ עוד דהמעות כפקדון וקיבל עליו הפקדון כצ"ב דריבית דרבנן היא, ואע"ג דברשותא דמקבל קיימא לגמרי כמבואר בגמ', ולא שייך למימר דכש"ח שהתנה להיות שואל דמי, דא"כ ניחא בפשיטות דפטור מן הבכורה, א"ו היינו טעמא דכל שנוטל רק מה שמעותיו עושין ה"ז כנותן הכסף עם הריבית ולא חשיב נשך, אלא דבתירוצ' קמא סבר הרמב"ן דאפי' בהלואה גמורה לא הוי ר"ק בכה"ג, ולפ"ז צ"ל בכל צאן ברזל דאף בהוול נוטל המקבל הכל תחלה עד שישלים הפסדו, (מיהו אפשר דמודה הרמב"ן בצ"ב דר"ק היא, וחדושא דמתני' דסתמא מלוה היא, אבל אפשר שיתנה שישארו ברשות נותן והוא יהא כשואל, ובהכי איירי ביתומים, אבל אין נראה כן דא"כ יש אפשרות לקבל צ"ב), ועדיין צריך יישוב בדברי הרמב"ן שם, ושמא מפרש שאינו מקבל

כיון דברשותא דנותן קיימי, ואם כונתו קודם חלוקה א"כ אפי' ברשותא דמקבל קיימי כיון שיש לנכרי חלק בכל הולדות לא גרע משותף באזנו דפטור, ואם לאחר חלוקה צ"ב מה אחריות איכא, ולכאור' נראה מזה דתחלה משלימין כל ההפסד דאונסא וזולא מן הגיזות וולדות ואח"כ חולקין בריוח, וכיון שכן עדיין קיימי כל הולדות לאחריות שאם יאנסו הצאן יגבה הנכרי הקרן מן הולדות, אבל אי באחריות דישאל קיימי אפי' אותן שאצל נכרי משועבדות לישראל, אבל אלו שאצל הישראל ודאי ידי' ניהו, ואפשר דצאן גופי' נמי מיחייב כיון דבאחריות דישאל קאי מיהו לפ"ז צריך לחלק דדוקא הולדות משועבדים להשלים הקרן כיון דמגופה נפקי, אבל ולדי הולדות כבר שייכים במוחלט לכל אחד חלקו, ויש לזה מקום בסברא דמה שמתחדש אחר חלוקה מסתבר שיהא לכל אחד במוחלט, אבל מה שקיבלו מריוח העסק שפיר משועבד להעמיד הקרן, אבל לפ"ז הדברים מחודשים והו"ל לרבותינו לבאר חילוקים אלו בענין צאן ברזל.

ולכן נראה כמבואר בתו' דאי ברשותא דנכרי קיימי הוה פשוט לן הטעם דתפיסת נכרי פוטרת, וכמבואר גם בדרשב"ג דקאמר שאפי' עד עשרה דורות אחריות לנכרי, אלמא ת"ק נמי מטעמא דאחריות קאמר, וכ"ש לאביי דברשותא דגוי קיימא לאונסא וזולא, וקאמר ולד בהמתו הוא, ורבי חידש דאע"פ שאין לו שייכות בבהמה כלל תפיס לבהמה ולולדות, וחשיב עי"ז יד נכרי באמצע.

הרשב"א הק' לפרש"י ולדות אמאי פטורין, אפי' אי בהמה ברשותא דנותן קיימא, ותו' דז"ל דרש"י פירש דצאן ברזל מכירה גמורה היא ועל המקבל לשלם מעות, וכ"ז שאינו פורע נותן ריבית מגיזות וולדות, ולכך הוצרך רש"י לפרש דחולקין בולדות, דאל"כ פשיטא דאין לנכרי שום תפיסה, דחוב גמור הוא, אבל אי מפרשינן דצ"ב ענינו

במלוה בריבית שמפני הריוח המצוי לו אצל העכו"ם יתרגל אצלו, אבל לוויין מה איסור יש בדבר וצ"ע בבהגר"א סי' קנ"ט סק"א שכ' טעמא דמקבלין מהן משום דהוי א"ר ומשמע דעתו דאף ללוות מהם אסור, ונראה הטעם שכל דבר שאינו מוצא בהיתר אצל ישראל אם נתיר לו בעכו"ם יש לחוש שימשך וילמד ממעשיו, [שור' בברכ"י שהביא דברמב"ם מפורש שיותר ללוות], וצ"ע, ועוד מרומז במתני' דאף במקום שנהגו שאין מוכרין בהמה דקה לנכרי, מ"מ מקבלין צ"ב כיון דכולהו בהמות הוו ידי', ומצאתי בשטמ"ק בשם הראב"ד שהזכיר חדוש זה לענין בהמה גסה, אבל מתני' צאן קתני, [אלא שכתב כן לפי שיטתו דאין הגוי מקבל הולדות עצמן, וקמ"ל דלא חיישינן בתפיסת הגוי דלהוי כמוכר בהמה גסה לנכרי, וזה צ"ב דודאי יש לו לסלקן בזווי, ולא להניחו לתפוס הבהמה, אבל לפרש"י קמ"ל דאף שיש לו חלק בוולדות מותר, אע"ג דעיקר הצאן של הישראל דהא כמלוה חשבינן לה], ועוד הזכיר שם הראב"ד דקמ"ל דלא אסרי' לי' משום מו"מ עם העכו"ם כדאסרינן הלואה בריבית, [והיינו כמש"כ דרק בהלואה בריבית גזרינן שמה ימשך להרבות הונן].

ה. **שם** גמ' ולדות פטורין מן הבכורה, פי' ולדי הולדות כדפרש"י, [וזה פשוט לכו"ע, ומבואר כן בדרבא דנכרי תפיס לולדות, וכ"מ לאביי בדרשב"ג דמסיים במתני' אפי' עד עשרה דורות פטורין שאחריות לנכרי אלמא דאחריות דנכרי פטר להו מן הבכורה, וע"ע בסוגיא בבכורות], מיהו מה שפרש"י לא מיבעיא אמהות כו', ר"ל לצד דברשותא דנותן קיימא דאם ברשותא דמקבל קיימא י"ל דאף אמהות חייבין אי לאו טעמ' דרבא, וא"כ החידוש באמהות וכולדות שוה א"ו כונת רש"י אם נימא דברשותא דנותן קיימי כדמשמע לגמ' מסתמא דמתני', וכתב רש"י דולדות המגיעין לחלקו של ישראל פטורין

כצ"ב. - בבכורות פריך ועוד מאי פסקה, ור"ל דלא מצי למיתני פטור סתם, אם יש אופנים שחייב, אבל בשמעתין לא פריך דשפיר קתני במתני' אסור אף אם יש אופנים שמותר.

שם אונסא וזולא, יעוי' בשו"ע סי' קע"ז ס"א ומשמע שם דזולא היינו יוקרא וזולא דלא מוקים לה אביי בגונא שהיזק למקבל, ואינו מפסיד בזולא, אלא משום דאיירינן על קבלת הנותן נקט רק זולא.

ו. **כבר** כתבנו לעיל סק"ג דסתם צאן ברזל הוא ע"ד להחזיר הבהמה עצמה, דהא לא מיבעיא אם בסתם אינם קובעים זמן דודאי מתפרש שכ"ז שהבהמות ברשותו חולקין בולדות או שיתן כך וכך עבור הולדות שהרי בתוך הזמן פשיטא שאינו יכול למכור, אלא אפי' אם קובעים זמן, מבואר בראשונים ז"ל דע"ד להחזיר הבהמה הוא, [בריטב"א הדברים מפורשים, אלא שהזכיר די"ל דבעלמא יכול לשלם בדמים ועמש"כ לעיל שם לפרש דדוקא בצ"ב דאשה נחלקו בגמ', וברמב"ן ובראב"ד מבואר דאפשר ה' לפרש צ"ב כעין שכירות אלא שקיבל עליו, כדין מתנה ש"ח להיות כשואל, (ויקרא וזולא קיבל זה כנגד זה), ומבואר מזה דמחזיר לו הבהמה, וכן ברשב"א כתב דאי לא כחשה מהדר לה בעינה, והביא פרש"י דמחזיר דמים כמחודש, לפמשנ"ת כונתו לעיל סק"ה עי"ש, וכ"נ בברייתא ס"ט ב' דהתם במחזיר הבהמה מיירי ועי' סק"ז בדברי המ"מ פ"ח הי"ג, מיהו רש"י וכן תו' כנראה פירשו דמחזיר דמים, ומפרש"י נראה דמיד ג"כ יכול לשלם דמים, וזה ק"ק וכמש"כ סק"ג, מיהו ק"ק כיון דבדרך כלל אין הבהמה שוה כבשעת מסירתה, אם מצד כחש ושבח אם מצד יוקרא וזולא, ול"מ שמוסיף לו דמים בהתאם, ולשון הראב"ד משמע דבאמת רק אם הבהמה שוה כמו שהיתה מחזיר לו הבהמה, ומ"מ נראה שיש זכות לנותן לבקש בהמתו, וצע"ע ועוזר"א בכורות סי' סק"א.

כשכירות הבהמה, אלא שמקבל עליו אונסא וזולא וכחש ומיתה, נחא שפיר למקשה דכיון דברשותא דנותן קיימי פטורין, ולפ"ז מצינן שפיר למימר דאין חולקין בולדות עצמן, והנודן בשמעתין הוא משום דבעלות הגוי על הבהמה וא"כ הולדות שלו, אלא שנותן לישראל הולדות כפי מה שהתנו, ומקבל תמורתן הסכום שקצבו, וזהו שכ' הרשב"א דלפרש"י ע"כ הנדון בחלק הישראל שאחר חלוקה, אבל לפי' הרשב"א הכל של הישראל אלא שמקבלו מן הנכרי, ואיירי קודם גמר העיסקא שלא הוחלט לישראל חלקו, דברשותא דנכרי קיימי, מיהו קשה א"כ ולדי ולדות אמאי חייבין הא קודם חלוקה הכל ברשותא דנכרי, וצ"ל לכל הפירושים מדין תפיסת נכרי, אלא דאם הבהמה שלו שפיר תפיס לולדות ידיה, והוא כעין שיויר לתפיסה [ערשב"א מ"ש לענין בהמה גופה], אבל אם אין הבהמה שלו כלל לא ס"ד שתועיל תפיסת בהמה שאינו שלו דאיסור ממון חייב לו, [אבל ולדי ולדות כולי האי לא תפיס כדרבא], ורבא חידש דאפי' אין לו כלום בבהמה וברשותא דמקבל קיימא תפיס לולדות.

שם אמר אביי כו' צאן ברזל קרית לי' כו' י"ל דאביי מפרש ענין הצ"ב במקבל אונסא וזולא, דהמקבל קיבל עליו אחריות של הפסד המצוי בצאן כגון כחש ומיתה, אבל אונס דמעלמא כגניבה ושריפה וכן זולא דשייך נמי בדברים הבטוחים כגון ברזל זה לא קיבל עליו, ופי' הדברים שקיבל לעשות הצאן כברזל, ואחי שמואל נ"י העיר דס"ל לאביי כיון דבבכורות איירי בצאן דוקא, שפיר הוסיף דאפי' קיבל עליו כענין צאן ברזל פטור, ואין קו' אם אינו מתפרש כצ"ב דעלמא ממש, דעיקר הלשון מתפרש על הצאן אלא שהוסיף שאפי' חזק הקבלה כברזל פטור, אבל בעלמא דצאן לאו דוקא וה"ה כל דבר, לא מצי למינקט צאן ברזל אא"כ הוה בכל הדינים

אע"פ שבאופן ב' הריוח מגוף הבהמה ולא שמשלם מעלמא, ובזה לדעת רש"י ותו' והרא"ש הו"א ר"א מפני שהריבית ספק, ולדעת הרמב"ן בתירוץ קמא הו"א ר"א מפני שהריוח מיני' ואין כאן נשך, ולתירוץ בתרא משמע דבאמת הו"א ר"ק אף בכה"ג, - בד"א בצאן ברזל שהשכר המגיע לנותן אינו בגוף הבהמה דנמצא שאפשר שיפסיד המקבל בקרן והנותן יקבל ריוח בולדות, ובזה לא חשבינן לנותן כשותף כלל, אבל במקבל צאן לפיטום אע"פ שמקבל עליו כחש, מ"מ כיון שאם יכחשו או יזלו לא ירויח הנותן כלום, השבח מתייחס לבהמת הנותן ולא חשיבא הלואה דאורייתא, [הנפ"מ בזה הוא לדעת הרמב"ן בתי' בתרא], ב. סתם צ"ב הוא על דעת להחזיר הבהמה עצמה, מיהו צ"ע כיון שבדרך כלל אינה שוב בדיוק כמו שהיתה, ושמא זכותו של הנותן להוסיף או לגרוע כדי לקבל בהמתו, ברם רש"י ותו' פירשו שע"ד לשלם בסוף מעות הוא, (ובפרש"י משמע שמיד בתחלה יכול ליתן מעות אם יש לו), וצ"ע, - משמע שאפי' יתנה בפירוש שתהא הבהמה שלו והמקבל יהא בדין ש"ח שהתנה להיות כשואל (ויותר מזה), נמי לא מהני, דכיון שהכל על המקבל הו"ל הלואה, (דזהו עיקר הנושא של הסוגיא וכמשנ"ת סק"א וכן מלשון אין מקבלין משמע שאין עצה, וכן הו"מ לאוקומי מתני' דבכורות בכה"ג, וכן עסקא דהרמב"ן הו"מ לשנויי הכי עי' סק"ג ולעיל), מיהו לפרש"י ותו' אין לנו משמעות בזה, דהא בנותן ע"מ ליטול מעות איירי, אבל כן יש ללמוד מבריייתא ס"ט ב' דכל שעשאה דמים מחיים הו"ל צאן ברזל, אע"ג דהתם מיירי במחזיר הפרה בעין, אם לא נדחה משום דסתמא דמילתא הכי הוא.

טור ריש סי' קע"ז אין מקבלין צ"ב כו' או סחורה אחרת כו' וחולקין הריוח כו' רבנו מפרש צ"ב ככל עיסקא וכיון דהאחריות על המקבל הו"ל הלואה, ואמנם כ"ה שיטת תו' דאחריות קובעת ועמש"כ בזה סק"ב, אבל

ומה שצדדנו דאם כחשו הבהמות מנכה תחלה ההפסד מהולדות, זה אין נראה, דא"כ ינכה גם עמלו ומזונם ול"מ כן, הלכך נראה דההפסד והשבח שבגוף הבהמות הכל רק על המקבל, דגם לא מסתבר שהשבח למקבל, וההפסד ינכה מהולדות תחלה, ובולדות חולקים בלא שייכות עם הכחש שבבהמות, ולפ"ז יש ליישב דברי הרמב"ן שכ' בעיסקא של יתומים דחשיבי המעות כפקדון ומתנה ש"ח להיות כשואל, דשאני התם, שמה שנוסף על הקרן כל האחריות גם על היתומים שאינם מקבלים ריוח אם נפסד העסק, וכגון אם קנו בהמות וכחשו או מתו כל מה שיותר מן הקרן הכל גם על היתומים, ולא דמי לצ"ב שאם נפסדים הבהמות יש לו ג"כ ריוח הולדות, ונמצא שאין לו כלום בצאן עצמם, הא למה זה דומה למקבל צאן לפיטום והם חולקים בשבח והמקבל מקבל עליו כל ההפסד, דמ"מ אם לא יהא שבח, ההפסד על שניהם וכל כה"ג חשיב הכל ברשות שניהם, (ועוד שאין קבלת אחריות דכחש וזולא שייכא במעות אמנם שיכא בסחורה שקונים במעות אבל כיון שזה תלוי בדעת המקבל שייך לקבל אחריות), ולפ"ז בכל עיסקא ה' אפשר לחשוב הפלגא מלוה כפקדון מדאורייתא, ועמש"כ להלן מדברי הטור.

ולאחמור צ"ל דבאמת צ"ב ר"ק היא אפי' אינו קוצץ סלע מכל אחת, ותליא בשני התירוצים שברמב"ן, דלתירוץ בתרא דוקא באופן דמעות של יתומים חשיב כפקדון, אבל צ"ב ר"ק היא וכמש"כ סק"ג, אבל בגונא דהתו' לכו"ע ר"ק היא כיון שאין הריוח מתייחס לצאן כלל, ולא שייך למימר רווחא דמיני' וכ"כ הבי"י והש"ך בסי' קע"ז.

נמצינו למידין א. חלוקת הרווחים בצאן ברזל אפשר בג' אופנים, א. שמקבל סלע מכל אחת בין יהי ריוח בין לא יהי, וזו ר"ק, ב. שמקבל חצי הולדות, ג. שמקבל סלע רק אם יהי ריוח, ונראה שאופן ב' וג' שוין,

הואיל ולא עשאה דמים מחיים, וגם לשון עשאה דמים לא משמע שקיבל ע"ע לשלם דמי', אלא שעשאה בדמים קצובים אפי' שתשוה פחות או יותר, וכדתנן ע"ה א' עד שתעשינה דמים, והתם לגבי יוקרא וזולא מתפרש, (אלא די"ל שעשאה דמים לאחר מיתה כשוויה קודם מיתה, אבל יותר נוח לפרש שקצץ דמי' דאם רק להעמיד הבהמה אין הלשון עשיית דמים אלא קבלת אחריות וכיו"ב, דכיון שאין הבהמה קיימת הנדון על עשיית הבהמה גופה ולא על עשיית דמים), שו"ר דהרמב"ן מפרש דהיינו דקאמר שלא עשאה דמים מחיים, מיהו אף לפירוש הרשב"א ע"כ בגמ' משמע דאי לאו האי ברייתא הי' אסור אף לשלם כשעת מיתה, מדפרכי לי' ר"כ ור"א לרב אהא דקאמר אגרא ופגרא ולא מפרשי פגרא דשעת פגרא, ואמנם יש לדחות דאגרא ופגרא מתפרש אפי' כבזמן אגרא, דמשמע שניהם כאחת, אבל ביותר מוכח כן מדר"פ דקאמר נהגו בני כופרא פגרא בשעת שבירה והיינו כשעת שבירה כמש"פ הרשב"א ומבואר מזה דגם באופן כזה הו"ל בכלל ההלכתא דאגרא ופגרא, ויש לדקדק למה יש לאסור, והא מתנה ש"ח להיות כשואל ולא חשבינן לי' כלוה, ומסתמא אפי' על מתה מחמת מלאכה יכול השוכר להתנות ומה"ת לחשבו ריבית, ואפשר דדוקא במיתה ושבירה (דספינה) שהם דברים שבדאי יבאו במשך הזמן, (אע"פ שאפשר שלא במשך זמן השכירות מ"מ ל"ש), בזה חשבינן לי' כודאי קונה לאח"ז, וא"כ השכר שנותן הוא מפני המתנת הזמן, דאילו הו"ל זוזי הי' קונה מיד, אבל באונס דגניבה ואבידה פשיטא דיכול לקבל עליו, ולמסקנא גם במיתה שרינן לפי שלא עשאה דמים מחיים דהיינו שאינו קונה אותה הבהמה לאח"ז דרך אם ישתנה מצב הבהמה קני לה, ולכך לא חשבינן לי' כקונה מיד ומשלם שכר המתנת מעות, [מיהו א"צ לזה דלפי"ז ניחא בפשיטות שבשעה שמשלם

לפמשנ"ת לעיל דעת הרמב"ן דעיסקא שהשבח בגוף ההלואה והריוח תלוי בהפסד י"ל דמדאורייתא עיסקא ברשותא דנותן קיימא, ושאיני צ"ב שאין הריוח תלוי בהפסד, ולפי"ז דוקא כשחולקין הריוח בגיזות וולדות ולא בפיטום.

שו"ע שם ס"א לפיכך אם קיבל עליו בעל הצאן כו' או נטרפו כו' אבל כחש ומיתה על המקבל ואפ"ה שרי, וכ"כ הרמב"ן וכ"נ בראב"ד, ודוקא במקבל למחצה אבל לפחות ממחצה צ"ע כמה יכול לקבל על עצמו.

שם בהגה וכ"ז כו' בצאן ברזל כה"ג אין לחשבו הלואה דהא ברשותא דנותן קיימא ליוקרא ושבח דגופה וולדות, וא"כ אין החידוש בזה שאין המקבל מרויח כלום דאפי' הי' לו ריוח כל כה"ג לאו ברשותא דמקבל קיימא, אבל בעיסקא שאין הקרן קיימת שייך לומר כיון דבאחריות המקבל קיימא לא חשיב ברשותא דנותן, והו"ל הלואה, ופשוט שאסור ליתן ריבית אפי' מניח המעות בביתו, וקמ"ל דברשותא דנותן קיימא כיון דכל הריוח לנותן, אבל אי ברשותא דמקבל קיימא לא מהני מה שאינו מרויח כלום, מיהו עיקר הדברים נראה דבענין עיסקא מתפרשים ובנדון קרוב לשכר, (וכמ"ש בבבב"א מדברי הגמ' ע' א' קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד), דהכא נמי כיון שאין כאן שכר הלואה כלל לא אסרו חכמים, אבל לא איירי בגונא שהמעות הלואה, ועי' בהגר"א בשם ירו'.

ז. ס"ט ב' אע"פ שאמרו אין מקבלין כו' אבל אמרו כו' משמע דאופן המותר בצ"ב אתא לאשמעינן, ואם משלם כשווי בשעת מיתה צאן ברזל קרית לי', ולכאוי' זהו עיקר החידוש הנשנה בברייתא ולהכי מפרש הרי פרתך עשוי' עלי בשלשים דינר ולא אמר בשווייה, והיינו דמייתי דאף שלצד המיתה הו"ל צאן ברזל מ"מ מותר

המקבל, אלא די"ל דהדין אמת דלא סגי בקבלת כחש דצאן, אבל בש"ך כתב כן לחלק בין צ"ב דריש סי' קע"ז, וצ"ע, ועי' שטמ"ק בשם הראב"ד ס"ח ב' בברייתא דתרנגולת.

בעיקר פי' הברייתא ע"פ שיטת הרמב"ן ברי"ו וכן פי' בחו"ד כונת הטור, דשם הפרה דינר שאם ירצה יקח הל' דינר אלא שאז לא יקח הסלע לחודש, ואם יקח השכר צריך לקבל הפרעון בשעת השבירה, [ועי' עפ"ז הא דנהגו בני כופרא].

יש לעי' לפרש"י והרשב"א דטעם ההיתר מפני שאם תחי' אינו משלם כלום, הא הו"ל צד אחד בריבית דבגונא שמתה הבהמה נמצא ששילם ריבית, וי"ל דכל כה"ג חשיב כעיסקא כיון שמבטח לשוכר כל ההפסד אם תחי' ובשכר זה נוטל סלע לחודש, וכמו מבטיח ק' שבספינה בשו"ע סי' קע"ג סי"ט עיי"ש, ברם לכאור' הי' נראה לפרש דאף אם קוצץ כשעת מסירה, אינו מפני שהמכירה נעשית בשעת מסירה לצד המיתה, אלא דמותר לקצוץ שבכל ענין ישלם כן סמוך למיתה בין תשוה יותר בין פחות, אבל לעולם מחיים היא באופן מוחלט למשכיר, אפי' מתה אח"כ, והא דנהגו בני כופרא היינו שנהגו להתחייב בתשלומי שבירה ולא קצצו סכום מסוים אע"פ שגם זה מותר כמבואר בברייתא, והיינו דקאמר לא עשאה דמים מחיים דמחיים היא של המשכיר לגמרי.

מהא דשתיק רב משמע שהיתה קבלה בידו דספינה אגרא ופגרא, ואפשר דקבעו כן בכל שוכרי ספינות כדמשמע מדר"פ שנהגו כן, ולכך נשנה הדין בספינה.

בביאור לפי שלא עשאה דמים מחיים יש כמה פרושים, פירוש רש"י שלצד החיים לא עשאה דמים, פירוש הרמב"ן שלא עשה אלא הדמים שסמוך למיתה, וכל ההיתר הוא מפני שמפסיד בכחש שעד המיתה, ועו"ל שלא עשאה דמים אלא משעת מיתה, ואע"פ

שכירות ההפסד למשכיר ולאחר מיתה אינו משלם], מיהו מסתמות הדברים ל"מ חילוק זה, ואפשר דהשברים ונבלת הבהמה לשוכר, ולכך חשבינן לי' כקונה מיד אם תמות הבהמה, דהא לא אמרי' נעשה כאומר לו סמוך לגניבתה כו' כבריש המפקיד, ולא מהני מה שהמשכיר מפסיד בכחש דזה שייך להתנות גם ברשות השוכר דהא מקבל כחש ושבח יוקרא וזולא, ואפשר דדוקא בשוכר שמשמש מיד בבהמה חשבינן לי' כמכירה והשכר מיחזי כריבית, אבל בש"ח שהתנה להיות כשואל לא חשבינן לי' כמכר כלל, מיהו פשטא משמע שהשברים לבעלים וצריך רק להשלים ההפסד, וכ"מ ברמב"ם פ"ח מה"מ הי"א, בשו"ע סי' קע"ו אלא די"ל שזה מתנאי התשלום, וצ"ע, שו"ר דבפשוטו ניחא דכיון דהמקבל עליו כל האחריות אפי' דכחש פשיטא דאסור, א"כ מנ"ל שאפשר לחלק את האחריות.

במ"מ פ"ח מה"מ הי"ג כ' טעמא דשרי אפי' משלם כשעת מסירה וסיים משא"כ בצאן ברזל שהרי אינו עושה בהן מלאכה שיכחישו מחמתה והוא מקבל אחריותו עליו מעתה, משמע דעתו ז"ל דבצ"ב הכחש על הנותן ומ"מ אסור, ובפשוטו אין כן דעת ש"פ דאדרבא אפי' באוקימתא דאביי פירשו דהכחש על המקבל, ואפשר שפי' כן בכונת הרמב"ם שלא הזכיר חילוק דכחש בין הי"ב להי"ג, ומשמע לי' דאפי' הכחש לנותן אסור, ויתכן דלישנא דברייתא דייק דפתח בצאן וסיים בפרה, מיהו לאו ראי' היא דצאן ברזל לשון כולל הוא כמש"פ רש"י, ושפיר מסיים בפרה כפי הרגיל וגם אינו צריך להאריך בגיזות וולדות, וגם בדעת הרמב"ם אין הכרח כן, (שאינו מפרש מה שלא נזכר בהדיא), ולפ"ז באמת ה"ה בצאן כיון דמקבל עליו כחש הבא מחמת לידה או שאר סיבות לא גרע מחוסכא דנחשא, וצ"ע בש"ך סי' קע"ו ס"ק שהעתיק דברי המ"מ, והרי לדידן בודאי החילוק בין צ"ב לשם פרה הוא פשוט דאפי' יכחשו יפסיד

להו דאפי' קרוב לשכר ורחוק להפסד דדמי טפי לריבית גמורה (ערמב"ן) אפי' שרי, [הירו'] לפנינו בשקלים פ"ד ה"ב], מהא דחיישינן כולי האי לפסידא דיתמי (דרב יוסף יהב להו זוזי זוזי), משמע דרחוק להפסד דקאמר היינו כפי' הירושלמי, וכן בירו' שם מבואר דבחשש הפסד לא שרינן להרויח בשל יתומים עיי"ש.

מודברי הרשב"א והריטב"א מבואר דביתומים קטנים דוקא איירי שהרי כתבו טעם ההיתר משום דלאו בני מצוה נינהו, ודנו משום קטן אוכל נבילות ועוד עיי"ש, וכ"כ ב"י בשם ר"י בתשו' ועיי"ש, ולפ"ז יש לעי' במה שהכריע הרמ"א להקל בכל יתומים וכדעת התה"ד, מיהו אפשר דדוקא אליבא דר"ע כתבו כן הרשב"א והריטב"א, אבל למאי דמסקינן דרק איסור דרבנן שרי, זיל בתר טעמא שלא גזרו חכמים במעות של יתומים והיינו כ"ז שנקראים יתומים, וכן הוכיח בבהגר"א מלשון אפי' בדקוני שרי, משמע דכל שלא נתמלא זקנם יתומים חשיבי, וכ"נ מפשטות העובדא דירו' שקלים פ"ד ה"ב דכל מעות יתומים בכלל, ולא דוקא אלו שאין חייבין במצוות, וה"נ מסתברא שאין ההיתר מפני שהמעות של קטנים דלפ"ז מתפרש שהדבר אסור אלא שקטן פטור, אבל אם ההיתר משום יתומים מתפרש בפשיטות שהתירו ביתומים מפני הצורך ולא גזרו משום דמיחזי כהקדש וליכא למיגזר כ"כ, [ומה שציין בבהגר"א לגמ' ס"ז א' ביתומים קטנים כגדולים אינו סתירה לר"ז דהא התם ודאי ה"ה יתומים בני י"ג דהא טעמא מפני שחשוב כמיחזי ב"ד בידו עפרש"י שם ולא משום דשרי ריבית (דהא אינהו לווי' הוו)].

ט. פ"ט ב' מ"ש ממרא ולא היא כו' לכאור' הול"ל מ"ש מהא דתניא בתוספתא דמשכיר אדם מעותיו לשולחני, ולישני דהתם הדרי בעיניהו, ולפרתו' נראה דבאמת עיקר טעמי' הוה ממרא דלא הדר

שקצץ הדמים של שעת מסירה לית לן בה, ולפי' רי"ו י"ל שלא עשאה דמים מחיים, אבל לאחר מיתה אם ירצה יקח דמי' כמו שקצץ.

ע' א' אטו במנהגא תליא מילתא משום דמתניתא איפכא תניא ה"ג הראשונים ז"ל, ופירושו דאם ס"ל לר"פ דהדין דפגרא בשעת שבירה א"כ לא שייכא במנהגא, ומשני כיון דמן הדין מותר כדקתני בברייתא, תנא מנהגא דנהגו להחמיר פגרא בשעת שבירה, ולפ"ז אפשר דלהלכה לכו"ע יש להחמיר כן, אלא שאין זה איסור כי אם הנהגה טובה.

ח. **שם** תקיל ויהיב לי' כו' נראה דהריוח של חסרון המשקל ה' מועט ואם ההיתר רק בריבית דרבנן משום דיתמי נינהו, אין להתיר אלא בריוח שצריכין לפרנסתם, (דדחוי' היא ולא הותרה), אבל הכא מה שנוטל המשקל משוי לכל הריוח ריבית, ואין זה צורך היתומים כ"כ, היינו דמייתי מינה ר"ע דאף ריבית דאורייתא שריא בדיתמי, דאם היתר גמור הוא, ניחא דתקל אע"פ שאין כ"כ צורך היתומים בזה, דמ"מ כל כמה שאפשר יש להרויח ליתומים כיון שאין ענין להחמיר, מיהו פשטא נראה דאף בריבית דרבנן ס"ל לר"נ לאסור, וכ"מ מדקאמר ספינא להו איסורא, והיינו בריבית דרבנן שהלוה אינו עובר כמו שדקדק הרא"ש מהא דרבא לעיל ס"ח ב', [והא דמסיים יתמי דאכלי דלאו דידהו כו' נראה דהיינו מפני שנתחדש לו לר"נ דבר זה בערכין כ"ב א' דקאמר כיון דשמענא להא דר"ה חברין משמי' דרב יתמי דאכלי כו' עיי"ש, (ור"ל שאין זה לטובתם כ"מ ברשב"א)].

ולפ"ז יש לפרש דדוקא קרוב לשכר ורחוק להפסד שרי דהתירו להתעסק בשל יתומים באופן זה, אבל כל ריבית דרבנן שאין השויר מהעסק עצמו אף ביתומים אסור וכ"כ בב"י ס' ק"ס בשם תשובות הרשב"א, אבל הגאונים פירשו דה"ה כל ריבית דרבנן ומשמע

החילוקים בין מרא לזווי דתרוייהו ידע להו ר"ח אלא דסבר כי היכי דבמרא מותר אפי' לא הדר בעיני' אפי' בלא קבלת אחריות, א"כ יש להתיר בזווי בקבלת אחריות.

מ"ש תו' שקיבל עליו אחריות אונסין, נראה דעד שעת הוצאה קאמרי, אבל משהוציאן לצרכיו או שפרע בהן חובו מה שייך קבלת אחריות, הא דשוכר ניהו לגמרי, ולא איירינן במקבל אחריות על חפצי השוכר, אלא כונתם לפרושי מ"ש מהלואה גמורה אטו שמא לחוד גרים, וע"ז תירצו דהמשכיר מקבל עליו אחריות כל משך זמן השכירות אם ירצה השוכר להניחם ברשותו, אבל אם מרצונו מוציאם אין המשכיר מפסיד בכך, וגם בפחת דמרא מתפרש שאפי' מחזיר מרא אחרת בלא פחת אין המשכיר מפסיד בכך, דנוטל שכר על הרשות לפגום המרא, והשוכר מה שירצה יעשה, וחשיב כהניח המרא ולא עבד בה דנמי נוטל שכר, וה"נ קבלת האחריות דכוותה וכן מבואר בנמו"י דהשוכר לא הי' מחויב באונסין כ"ז שלא הוציאם, מיהו מה שסיים שם דעל אותה שעה הי' נוטל שכרו דהיינו עד שעת הוצאה, צ"ע דהא הי' נוטל שכר לפי משך זמן ההלואה, ולא לפי משך הזמן שמן ההשכרה עד ההוצאה, (דע"ז באמת הי' יכול ליטול שכר אם לא מפני שיכול מיד להוציאן), ופשוט שאין השכר על אותו זמן לחוד, ואפשר דכונתו ג"כ ע"ז שמקבל אחריות כ"ז שירצה השוכר להניח ברשותו, ומה שמקדים להוציא מרצונו אינו גורע באגרא דמשכיר, [מיהו יותר משמע דכונתו לפרש שהשעה מועטת שקיבל עליו אחריות זהו הפחת שנוטל עליו שכר, אבל קשה דבעינן פחת לפי משך הזמן כחוסכא דנחשא], ונראה דהי' השוכר יכול להחזיר המעות לרשות המשכיר ויהא באחריותו כגון ששכר הימנו לשנה ובתוך השנה הוצרך להשתמש במעות חודש אחד, ושוב אינו צריך אבל מניחן ברשותו שמא יצטרך בסוף השנה, דכ"ז שמניחן ברשותו

בעיני' (דאם ר"ח לא הזכיר מרא בהדיא אין סברא שהגמ' תפרש מרא ותאמר ע"ז שתי פירוכות טפי הו"ל למימר מ"ש מהשכרת כלי זהב ולישני דהדרי בעינייהו, אלא שיתכן דר"ח הזכיר מרא ומשום דזוטר פחת' כדאמר פ"ב ב'), אלא דתלמודא מפרש שני הטעמים כיון שהזכיר מרא סתם, וה"נ מסתברא דר"ח ידע לחלק בין הדרא בעינא ללא הדרי, אלא דסבר מ"ש ממרא דשרי, ולא היא מרא ידיע פחת' ואפי' מחזיר אחרת יכול להחזיר כזו שנפחתה בשיעור העבודה שבזמן השכירות, ולכך שפיר חשיב ששימושי השכירות נעשו בשל המשכיר, וע"ז נותן שכר, אבל במעות אם אינו מחזירם בעינייהו דוקא, הו"ל כהלואה כיון דלא ידיע פחתייהו, [ור"ח סבר כיון דזוטר פחתייהו כדאמר פ"ב ב' מסתמא אין ההיתר מפני הפחת ידיע, אלא דכיון שמקבל עליו אחריות ואפשר שלא יוציאם הלואה, אינו מבטל שם שכירות בזה שנותן לו רשות להחזיר כיו"ב].

והנה לכאור' דין מרא כדין ספינה ופרה שיכול לשומו בדמים שאם ישבר או יאנס ישלם, דכיון שלא עשאו דמים מחיים ומקבל על עצמו פחת דמחיים מותר, ולפ"ז אף בלא קבלת אחריות הי' מתיר ר"ח, דמ"ש ממרא, אבל בתו' כתבו דטעמא דס"ד דשרי הוא משום דמקבל ע"ע אחריות, ונראה מזה דאם האחריות על השוכר, חשיב בשעה שמוציא המעות או המרא לצרכו, כמיתה, ותו לא מצי למישקל אגרא, כמו בספינה לאחר שנשברה, מיהו אפשר דבספינה באמת מותר, אלא דפשיטא לן דבלא פחת ידע שפיר ר"ח דבעינן קבלת אחריות דאל"כ במאי חשיב שכירות, וכדנתיא נמי בתוספתא דבמעות אפי' הדרי בעינייהו בעינן דוקא קבלת אחריות על המשכיר ולא דמי לספינה, [מיהו יתכן דדוקא מעות דלא שייך פסידא דזולא, אבל בכלי זהב נהי דליכא פחת בגופייהו, מ"מ מקבל עלי' זולא, ועי' תו' ע' א' בשם ריב"ן ועי' ס"ק י"ב], ולפ"ז מיושב הא דמפרשינן שני

והנה לפמשנ"ת כל הנדון בקבלת האחריות, אינו מפני שנוטל שכר על הבטחת הקרן, אלא שזהו הקובע דלא הויא הלואה, דאכתי ברשותא דמרא קיימא, [ועי' לעיל סק"ב וס"ב סק"ב ג'] וכן כל משכיר אינו נוטל שכר על קבלת אחריות מאונסין, והא דלא חשבינן השכר בשביל קבלת אחריות, היינו משום דבדרך הרגיל אין שוה האחריות כ"כ ואי לאו ההלואה לא הוה יהיב, ולא מהני מה שנחשוב הריבית שהוא בשביל האחריות, ולא דמי לחוסכא דנחשא דהתם ג"כ הטעם מפני שזהו המוכיח דלאו הלואה היא, אבל באמת פשוט שאין השכר ניתן בשביל ההפסד המועט הזה, וכ"כ בריב"ש דאם נותן ריבית ממה שיש לו בספינה אע"פ שאפשר שיפסד הכל פשיטא דאסור, דאין התוספת בשביל הביטוח אלא בשביל ההלואה, והיינו סי"ח י"ט בשו"ע סי' קע"ג.

ברם התה"ד כנראה פירש דבשכר קבלת האחריות שקיל אגרא, והיינו דשרו בגליון תו', ופירש לפ"ז דטעמייהו דהתו' מפני שאינו מקבל אחריות גניבה ואבידה, והגליון תו' מתפרש במקבל גניבה ואבידה, מיהו לכאור' מהגליון משמע דכה"ג דשרי בתוספתא השכרת מעות לשולחני שרי במוציאן במקבל אחריות אחר ההוצאה, והתם סגי בקבלת אונסין לחוד, וגם לפי פי' זה נמצא דהא דחשיב לי' פקדון אינו מפני שזה של המשכיר, אלא דס"ל דטעמא דפקדון שרי מפני שנוטל שכר על קבלת האחריות, וה"נ איכא טעמא דפקדון, ול"מ כן, וכנראה לא ס"ל לפרושי שכל מה שלוקח של המשכיר הוא, וכן בד"מ סי' קע"ז כתב דהריב"ש פליג אגליון תו' ואסר וכבשו"ע סי' קע"ג סי"ח, ועי' בגליון הגרע"א ז"ל שהק' למה לא הגיה הרמ"א בדברי הריב"ש שם, ולמש"כ אי לאו דהד"מ מדמי להו מתפרש בפשיטות דהכא לא נפק מרשות המשכיר כלל כיון דכל הזמן הם באחריותו, אבל בספינה אין מה שבספינה

הו"ל באחריות המשכיר, מיהו צריך לזכותן למשכיר, ולפ"ז מיושב יותר פי' הנמו", וכ"נ בריטב"א, וצ"ע, ובר"ן כ' כנמו", וכ"כ בב"י בשם הריב"ש שם שם תו' שהי' מקבל אחריות עד שיוציאן.

בתה"ד סי' ש"ב הביא גליון תו' דבמקבל הנותן אחריות אף על מה שלוקח במעותיו יכול לקצוץ שכר דהו"ל פקדון, דכל מה שלוקח הו"ל כשוכר אותו חפץ שלקח, וע"ז נותן שכר, ולפ"ז אם פרע רובו במעות אלו, תו לא מצי למשקל אגרא דאין כאן פקדון, וכן אם קנה פירות ואכלם, אלא שדברי הגליון בלוקח סחורה כהיא דעיסקא דיתומים דקאי עלה, וכיון שיכול להשתמש בסחורה הו"ל שוכר, וכגון אם לקח כלי כסף אע"פ שאינו משתמש בהם אלא שמוכרם מ"מ כיון שיכול להשתמש בהם הו"ל שוכר, וכן פירות יכול להשתמש בהם בדלא מכליא קרנא, מיהו שימוש המפסידם לגמרי אינו יכול להשתמש דהו"ל מזיק בידים, ונראה דאפי' מקבל עליו השוכר חיובי גניבה ואבידה שרו, דלא איירי בשכירות מיוחדת שאינו מקבל אפי' גניבה ואבידה, אלא בסתם שוכר דרק אונסין על המשכיר, וכיון ששוכר הסחורה שקנה מותר, ברם לפ"ז מ"ש שם דאפי' קצץ מותר היינו דוקא אם לא הוזהר הסחורה פחות מן הקרן, דע"כ ג"ז בכלל קבלת האחריות, כיון דחשבינן הסחורה כשל משכיר, אלא דנפ"מ בקציצה שאפי' לא הי' ריוח נותן שכר דשכירות וא"כ קשה מה מרויח הא העיקר בעינן שיהיו היתומים רחוק להפסד ולא יפסידו אפי' בזולא, אלא דבלא"ה מיירר במפסיד באונסין, - וכ"ז בעיסקא דחשבינן הסחורה של היתומים, עכ"פ חצי', אבל בגונא דר"ח שמה שלוקח במעות הם של השוכר במוחלט, ודאי לא מהני קבלת אחריות להתיר דהא לאו ידי' נינהו, ומ"ש תו' היינו במעות עצמן כ"ז שלא הוציאם וכמבואר בר"ן ובנ"י, וכמשנ"ת לעיל.

שייך למשכיר כלל, ותו לא מהני קבלת אחריות כיון שאין נותנין השכר בשביל הביטוח, ונמצא פסקן של דברים אמת דלא פליגי, אלא דהד"מ מדמי להו, ועי' לק' ס"ק י"ג.

בריב"ש סי' ש"ו מבואר דאם המלוה מקבל עליו אחריות יש לדעת מהו האמת אם השכר הוא בשביל קבלת האחריות או בשביל הלואה המעות, ונפ"מ אם כשהי' נותן לו המעות רק בשביל הספינה אם ג"כ הי' נותן הריוח כך, וכל כה"ג ודאי שהערך שמגיע בשביל קבלת האחריות מותר בכל גווני, אבל הגדונים דשמעתין בעיסקא ובדבר חמא איירי שנוטל שכר יותר מקבלת האחריות, וא"כ ליכא האי טעמא להתיר אלא שיש לדון משום דחשיב עדיין ברשות המלוה, וכבר נתבארו הדברים לעיל.

מ"ש מהר"ם בתשו' שבמרדכי דלא סגי בקבלת המלוה אונסין כיון דגניבה ואבידה על הלוה, יש לפרש כונתו דאם הי' הכל על המלוה לא הוה חשבינן לי' אפי' שכירות, ולכך הוה שרי דראובן נותן רשות לשמעון לעשות במעותיו ככל חפצו והכל בבעלות ראובן, ובשכר זה נותן לו כך וכך, דכיון דלא יהיב לי' מידו אין כאן הלואה, ואחריות דגניבה ואבידה אינה הסיבה אלא ראי' שברשות הלוה הם, ואפשר דאפי' יפטור המלוה את הלוה מגניבה ואבידה לא מהני אלא א"כ התנו בפירוש שהמעות הם ברשות המלוה כל משך זמן ההלואה, אלא דבאחריות על הלוה לא מהני שיתנו כן, מיהו אע"פ שהלוה חייב בפשיעה מותר דפשיעה דמיא למזיק בידים דפשיטא דחייב אע"פ שהמעות של מלוה, ולפ"ז אין ללמוד מזה להתיר שכירות מעות כשהמעות בבעלות השוכר, ובגוונא דרב חמא מה שלקחו במעות הי' שלהם, [וכן הזכיר במהרי"ק דיש לחלק אם המעות מיוחדים כמו בעיסקא שאין המקבל יכול להוציאם לצרכו].

כ"ד הדברים העולה ממשנ"ת הוא דודאי מותר ליטול שכר בשביל קבלת אחריות דאונסין, אם מקבל גם גניבה ואבידה יכול ליטול יותר שכר, אבל אסור להערים בשכר זה דאם בשביל קבלת אחריות נוטלין דינר, אינו יכול ליטול יותר, דודאי שכר הלואה יהיב לי', ונפ"מ ביש ללוה סחורה בספינה ופורע למלוה אם תגיע בשלום יותר דאם נותן היותר רק כפי הערך שנותנים לבטח את סכום ההלואה מותר, כגון שהלוהו כ' ובשביל להבטיח כ' שבספינה נותנים ב' מותר, אבל מה שנותן יותר בשביל הקדמת הכ' אסור, [ובדין יש לו עבהגר"א סו"ס קע"ג, ויש בזה פרטים], ובזה אין חולק כמבואר בשו"ע סו"ס קע"ג, מיהו יש כאן נדון מחודש היכא דהנותן מקבל אחריות על אותן מעות עצמן שנתן ללוה, דבזה סבר ר"ח דברשותא דידי' קיימי והו"ל כשכירות, ולפמשנ"ת לעיל לא דנו התו' בקבלת אחריות על הסחורה שלקחו במעות השכירות, דודאי בפשוטו הסחורה בבעלותם המוחלטת וכאילו פרעו חובם במעות אלו ואין מקום לזכות הסחורה לר"ח, ולפ"ז אין חילוק בין גניבה ואבידה לאונסין, אלא דהתו' נקטו אורחא דמילתא בקבלת אחריות כדין כל משכיר וכ"מ בתו' הרא"ש, וכן פשוט כונתם דוקא משום גניבה ואבידה דאם טעמי' של ר"ח הוה רק בגלל קבלת אחריות דגניבה ואבידה הו"ל לתלמודא לפרש דלא הוה כשאר שכירות דמרא, והנדון שבגליון תו' ובתשו' מהר"ם ובתה"ד ובמהרי"ק הוא במקבל אחריות כל הזמן אף על מה שלוקח במעות, וצ"ע מה שדימו זה לנדון דהתו', וראיתי בריטב"א שהביא בשם תו' שהי' מקבל עליו אחריות על נכסי השוכר, ונראה דר"ל על מה שלוקח במעותיו, וזהו כפירושם בתו', ועי' תור"פ הנדמ"ח אבל בדברי התו' שלפנינו מתפרשים בפשיטות רק על המעות שנתן להם, דומיא דמרא, [וגם במרא אם מכרה שוב אינו חייב באחריות כלל], וכ"מ בתו' הרא"ש,

ע' לעיל סק"ט, דהא פחת דדודא כפגרא חשיב, מיהו לא דמי כיון דהדוד הנשאר עדיין ברשותא דמרא קיימא ועי' ס"ק ט"ו דין א').

יא. ברי"ף לפנינו כ' ואת"ל הדרי בעינייהו מרא ידיע פחתה כו', ולכא' זה כפרש"י, דלפרתו' הול"ל ואת"ל לא הדרא מרא בעינה מ"מ ידיע פחתה [וערשב"א], ונראה דאף לפרש"י מותר להשכיר כלי כסף ע"מ להחזירם בעינם וכן מעות לשולחני, דתו"ד רש"י דבשכירות מעות שמוציאם ע"כ אין האחריות על המשכיר, [וכמשנ"ת לעיל סק"ט דאף לפרתו' כן הוא, ורק עד שעת הוצאה קיבל עליו אחריות וכמ"ש הר"ן והנ"י], אבל מרא דהדרא בעינה נשאר האחריות על המשכיר, ואי נמי הדרי המעות בעינייהו בכה"ג שאינו מקבל אחריות ג"כ אסור כיון דלא ידיע פחתה, וזה אמת כדנתיא בתוספתא בשולחני, ואין כונת רש"י דבכל גווני אסור במעות אפי' הדרי בעינייהו, דזה מבואר בפרש"י דבשביל אחריות לחוד מותר במרא, א"ו כונתו בזוי בלא אחריות דכוותה במרא מותר, וכסוגיא דלקמן דשם פרה, וזה נראה מבואר בדברי רש"י, וכ"ה פי' הרי"ף, וגם בגמ' הדברים מחוורים יותר, דלא משמע מסתמות הדברים במרא דלא הדרא בעינה, וגם סתם מרא לא מתפרש בכה"ג, שו"ר ברא"ש שהק' ע"ד הרי"ף כק' תו' על פרש"י.

ולאמור דלפרש"י והרי"ף אין מבואר בגמ' דינא דמרא דלא הדר דהדר בעיני' דשרי, מסתברא דלדעת הרי"ף ורש"י באמת אסור, דלא אמרי' סברא ידיע פחתה אלא במילתא דהדרא בעינה [דלפרתו' יש לפרש הטעם מפני שיכול להחזיר מרא משומשת ול"מ כן, מיהו י"ל דאפי' נימא דצריך להחשיב כשעת הוצאת המרא לצרכיו, מ"מ חשיב ידיע פחתה, דבשעת הוצאה לצרכיו חשבינן ל' כמחליט שאינו רוצה להשתמש יותר, דמ"מ משלם על הזכות שימוש, וה"נ יש לו עד שיכול לקנות מיד מרא אחרת ולזכותה למשכיר ולהשתמש,

ובר"ן ונ"י הדבר מפורש, וכן פי' בריטב"א בשם הרא"ה בשם אחיו עי"ש.

י. יש' לעי' בדודא דבני מר עוקבא אי מהני קבלת אחריות על בני מר עוקבא, להתיר בלא חוסכא דנחשא, ולכא' מהא דמיייתי רק דתקיל ויהיב משמע דאע"ג דהויא שכירות סתמא דאחריות על המשכיר אסור, ואע"ג דבכה"ג בדבר שאין בו פגם כגון מעות לשולחני מותר כדנתיא בתוספתא, מ"מ כיון שנוטל הפחת חשיב טפי ברשות שוכר, מיהו יותר נראה דכל האחריות היתה על השוכר, ולא הוצרך תלמודא לפרש כיון דלא יהבינן מעות של יתומים אלא רחוק להפסד וכיון דמותר לשום היכא דלא עשאה דמים מחיים, פשיטא דשייך להו דודא, אלא שהוסיף ליטול גם הכחש דאסרינן בבהמה, וכ"נ בתו' שהזכירו דהאחריות על המקבל, ולפ"ז אי לאו זולא הו"ל ממש כצאן ברזל בשכר קצוב דהו"ל ר"ק כדפר"ת בתו' ע' ב', ובזולא לחוד לא סגי להתיר כמ"ש תו', והיינו דמפרש משום חוסכא דנחשא, ובאמת עיקר הדין דבמקבל הנותן אונסא וזולא מותר, מבואר בגמ' לק' ב' אע"ג דהכחש על המקבל כמ"ש הראשונים ז"ל, וה"נ הכא אם הי' אונסא על היתומים אע"ג דתקיל ושקיל יש להתיר דדמי לכחש, (אף דיש לחלק קצת), א"ו הכא באחריות על השוכר מיירי.

ולפ"ז מבואר נמי מ"ש תו' לפרש דבמרא אפי' לא הדרא בעינא מותר כיון ידיע פחתה, דהא הכא אי לאו חוסכא דנחשא הוה חשבינן ל' לגמרי ברשות שוכר כמו בצאן ברזל, אע"ג דהתם נמי אדעתא דמיהדר הבהמה גופה הוא כמש"כ לעיל סק"ו, דמ"מ כיון דאחריותה עליו ברשותי' קיימא [ואפשר דאם אכלה לאו גזלן הוא], ואפ"ה סגי בחוסכא דנחשא, וה"נ מרא, אע"פ שנותן רשות להשיב אחרת, מותר כיון ידיע פחתה, (ולפ"ז מבואר נמי דיכול ליטול שכר אף משהוציאה לצרכיו, ואע"פ שאחריותה עליו

וכמש"כ לעיל סק"ט לענין מעות עיי"ש, ומ"מ אין הדבר מוחלט לחשבו ככה"ג ידיע פחתין], דלכא"ו סברא ידיע פחתין מהני לענין שנחשבנה ברשות משכיר והא' ראוי' דמפסיד בפחת, אבל ודאי שאין משלמין כ"כ על פחת המרא, וא"כ בלא הדרא בעינה י"ל דלא חשיבא כלל ברשותא דמרה, אע"פ שמקבל על עצמו פחת אם ירצה להשתמש.

יב. יש לעי' אמאי לא הזכירו בגמ' דבוזוי לא שייך בהו זולא, וביותר הדבר קשה לפי' ריב"ן בתו' ע' א', דלענין הסברא דברשותי' קאי י"ל כיון דליכא זולא חשיב ברשותו מכח הא, דהדר בעיני' לחוד, ונמצא דליכא אלא פירכא אחת, ולכא"ו נראה הטעם כיון דמדאורייתא ליכא ענין זולא כלל דהלואת כסף והלואת אוכל שוה, ועי' ס"א סק"א, ואי לאו דהדרא בעינא הוי ר"ק אפי' עם זולא, מיהו למש"כ להלן דבהיכא דאיכא יוקרא כנגד זולא מודה הריב"ן, א"כ לק"מ לפירוש.

ע' א' תוד"ה דקא, כבר כתב במהר"ם שיף דדוקא בעיסקא ס"ל להריב"ן דמהני קבלת זולא כיון שאין הריח קצוץ, ואפשר להיות שרק יפסיד בזולא ולא יהא ריוח כלל, משא"כ בשכר קצוב דהוי ר"ק לא מהני קבלת זולא, ועו"ק דבדודא יוקרא וזולא ליתמי, משא"כ בעסקא שרק מפסיד בזולא, וביוקרא חולקין, ומי דמי כלל, וג"ז הק' במהר"ם שיף ומשמע כונת תו' דלהרמב"ן סגי ביוקרא וזולא נמי, ועי' לק' ס"ו ס"ק י"ח ועי' בב"י סי' קע"ז מהרי"ק שורש קי"ט.

שם ועוד כו' פי' דכיון דמקבל זולא, א"צ שכר עמלו, שהרי אין כאן מלוה (וזה כונת מהר"ם שיף, והמהרש"א הבין דאכתי בעינן שכר עמלו), ואם כונת תו' יוקרא וזולא ניחא בפשטות כונתם, וזהו מ"ש מהרש"א (שהרי מרויח ביוקרא כנגד הזולא ואפי' יצטרך להוסיף שכר עמלו ניחא ומ"מ האמת גם כפי' ראשון).

יג. בב"י ריש סי' קע"ו כ' דלדעת הרי"ף ורש"י אסור להשכיר מעות אפי' הדרי בעינייהו, כגון להתלמד בהן או ליראות, וכבר נתבאר לעיל ס"ק י"א די"ל דמודו לדינא דהתוספתא עיי"ש, מיהו אף למ"ש בב"י וכ"מ בתו' ורא"ש צ"ל דוקא במעות אסרי, אבל בכלי כסף אע"ג דהוה דבר שאין בו פגם, מ"מ חשיב ידיע פחתין דמ"מ כלים משומשים שוים פחות, ורק במעות שאין מדקדקין בהם כלל כיון דלאו לשימוש בגופייהו עבידי, בזה ס"ל דלא חשיב ידיע פחתין ועי' תו', ולפ"ז נפקא נמי קולא דבכלי כסף לא בעינן אחריות על הנותן כיון דחשיב ידיע פחתין מיהו ודאי שאין להקל בזה כיון דלש"פ אסור, ולדידהו היינו דתוספתא, וגם בגמ' משמע דדוקא חוסכא דנחשא דחשיב פחת אף לענין מעילה [כ"נ] חשיב פחת, [אלא די"ל דכיון שנוטל המשקל גרע, משא"כ כשכל פחת השימוש על הנותן] (שור"ר בב"י להלן מ"ש בדעת רש"י עיי"ש).

שו"ע ס"א בהגה אבל אם קיבל עליו כל אחריות אסור, דהיינו צאן ברזל, כיון דליכא כחש, מיהו כיון דמקבל עלי' זולא לאו ר"ק היא, ואפי' לא הוה זולא כיון דהדרי דוקא הני לאו הלוואה מיקרי, וע"כ צ"ל כן אם נימא דבמעות לא שייך זולא, עי' לעיל ס"ק י"ב, דלא משמע דהכא הוי ר"ק, מיהו בצאן ברזל נמי משמע דמהדר להו בעינייהו אי קיימי, ואמנם הזכיר ברמב"ן לפרש דדודא דבני מר עוקבא ר"ק חשיב כיון דכל האחריות על המקבל, וליכא כחש, מיהו קשה דהתם זולא מיהא איכא, ולהסוברים דבצ"ב לא הדרא בעינה, י"ל דלעולם כל דהדרא בעינה לאו ר"ק היא, (ובאמת אין מפורש בגמ' דר"ק היא בצ"ב).

ומי"ש הרמ"א בסמוך דאם לא קיבל אחריות כלל הוי ר"ק, צ"ל דהיינו דוקא במעות דלא שייך זולא, ותליא בהא דהרמב"ן שכתבנו.

השעה שמוציא הוה שרי באונסין לחוד, וכדתני בתוספתא, ובוה י"ל דהתו' נמי מודו, אלא דבמוציא לצרכיו לא שייך לומר דרשותא דנותן קיימי, ורק בעיסקא שייך לומר כן, ועי' לעיל סק"ט, שו"ר בבהגר"א סי' קס"ז סק"א עיי"ש.

בגליון הגרע"א ז"ל הק' למה סתם הרמ"א בדברי הריב"ש סו"ס קע"ג ולא הביא דברי היש מתירין, ולפי הצעת הדברים בש"ך סי' קע"ז סק"כ בשם הד"מ נראה דהרמ"א מחלק דטעמי' דהריב"ש משום דהו"א הלואה גמורה ור"ק, ובוה לא שרינן ע"י טעמא דקבלת אחריות, משא"כ במשכיר דהו"א א"ר היכא דמקבל אונסין, ושפיר מהני תוספת דגניבה ואבידה להתיר לגמרי, ואין סי' תפאל"מ תח"י, ועמש"כ לעיל סק"ט לחלק בעיקר הדברים דלא מהני קבלת האחריות אלא כשנותן לו החפץ דנמשכת בעלותו ע"י קבלת האחריות אבל בגונא דהריב"ש לא מהני כלל כיון שאין נותנין כ"כ בשביל האחריות, ולהחשיבה ברשותא עי"ז לא שייך כלל דהא של לזה נינהו.

שו"ר בב"מ האריך לתמוה בדברי הגליון תו' והתה"ד עיי"ש, וכן בחו"ד סי' קע"ז ביאורים סק"ט כתב דלא שרינן בקבלת אחריות אלא כשהחפץ של המקבל האחריות עיי"ש, [ומש"ש מההיא דצ"ב התם יש לדמות להדרא בעינייהו, מיהו י"ל דס"ל דלא הדרי, וכבר הוזכר בזה לעיל].

שו"ר סק"א, עמש"כ ס"ק י"ד.

יד. **שו"ע** ס"ב כלים מותר להשכירם אפי' כו' פי' ונוטל שכר אפי' משהוציאם כיון שאם ירצה ישאירם ויפתחם, או אם ירצה יחזיר כלי פחות בערך של שימוש כזה, אבל על מה שמשתמש עד שעת הוצאה פשיטא דשרי, ואף במעות כ"ז שהם ברשותו כיון דבאחריות דמשכיר קיימי יכול ליטול שכר על אותו זמן, ואע"פ שנותן לו רשות להוציאן,

שם בהגר"א סק"ב, דודאי כ' ל"ד אונסין וכמ"ש ריב"ש משום דאילו לא הי' מקבל עליו כל האחריות כו', נראה דאין כונת רבנו לומר דכונת תו' שר"ח שקיבל עליו גם גניבה ואבידה, דזו מנין לנו, ואדרבה סתמא דמילתא שכתבו ככל משכיר מתפרש שהגניבה ואבידה על השוכר, ואם ר"ח הי' מקבל יותר אחריות ממשכיר מרא הו"ל לתלמודא לפרש, אלא ר"ל דמה שהזכירו אונסין לאו למעוטי גניבה ואבידה דודאי ח"ה אם מקבל גם גניבה ואבידה דזה, לא מעלה ולא מוריד, אלא שהזכירו אונסין משום דבכה"ג דר"ח הוה קבלת אונסין לחוד דומיא דכל משכיר, [מיהו כונת הלשון בדקדוק צ"ב עדיין, וכן מ"ש כל האחריות משמע לאתויי גניבה ואבידה וצ"ע].

שם ודאי הגליון פליג כו' פי' דודאי כונת הגליון דסגי באחריות אונסין לחוד, דאם עיקר ההיתור משום קבלת גניבה ואבידה הו"ל לפרושי, ועוד דמדמי לה לההיא דתוספתא והתם מקבל השוכר גניבה ואבידה ואפ"ה שרי, ודעת הגליון למסקנא, כדעת תו' בטעותא דר"ח, וכדפרש"י מרא הדרא בעינא ומקבל אחריות משא"כ בדלא הדרי דאחריות על השוכר, ועי"ז כ' הגליון דאם מקבל אחריות אף כשמוציאן, מותר, ובלא קבלת אחריות באמת אסור אפי' מהדר בעינייהו כדתניא בתוספתא.

ולפמשנ"ת לעיל סק"ט מודה הגליון לדברי התו', דכונת תו' שמקבל אחריות כ"ז שלא הוציאן, ובוה גם הגליון מודה דאסור, וכך הם גם דברי רש"י דכיון שמוציאן ע"כ אין האחריות על המשכיר (עי' ס"ק י"א), והגליון איירי במקבל אחריות גם כשמוציאן, דהיינו בעיסקא שכל מה שלוקח בעיסקא באחריות הנותן, ובכה"ג חשיב כפקדון, דהא הדרי בעינייהו חפצי המשכיר, שהרי לעולם מה שלוקח הוא של המשכיר, וסגי באחריות אונסין לחוד (וכ"מ בר"ן ונמו"י וריטב"א שאם הי' נוטל ר"ח שכר על קבלת האחריות עד

טו. **בעדה** דיינים העולים יהר"מ שלנב"ה, א. כל שכירות דהדרא בעינא, אפי' של מעות, לאו שמה הלואה, ואפי' מקבל השוכר כל האחריות כמו בהלואה, לא היא ריבית מדאורייתא, ועי' להלן, מיהו מדרבנן בעינן שלא תהא התחייבות השוכר לגמרי כמו בהלואה, אבל יכול להתחייב יותר מסתם שוכר, הלכך אם שוכר כלי שנפחת ע"י השימוש, יכול השוכר לקבל ע"ע אחריות אונסין, כיון שהמשכיר מקבל ע"ע פחת השימוש, ואילו בהלואה כה"ג משלם הלואה כשעת משיכה, ואם אין הכלי נפחת ע"י השימוש כלל כגון במעות, [ושכרן להתלמד בהן], אינו יכול לקבל ע"ע גם אחריות דגניבה ואבידה וגם אונסין, דא"כ הו"ל לגמרי ברשותו כמו בהלואה, ולא סגי בזה דצריך להחזירם בעינייהו, כיון שאין לזה משמעות בערך הדבר, וכן בכלי אם מקבל עליו השוכר להשלים הפסד הפחת, בעינן שעכ"פ תהא אחריות דאונסין או דגניבה ואבידה על המשכיר, מיהו אפי' מקבל עליו רק פחת מסוים, כגון שע"י השימוש נפחת משקל הכלי, וגם ערך כולו פוחת ע"י ריבוי השימושים, סגי במקבל המשכיר ע"ע רק אחד מהם, ואז יכול השוכר לקבל ע"ע כל האחריות. – כלי כסף וכלי זהב שאינם נפחתים ע"י שימושם, דינם כמעות, מיהו אפשר שיש חולקים וס"ל דדוקא במעות חשיב דליכא פחת שאין שום חילוק בערך המעות בין חדשים לישנים, (עי' מ"ה ב'), אבל בכלים יש קצת חילוק עכ"פ, ומ"מ אין להקל.

כ"ז זה שאמרנו דכל דהדר בעיני' לאו הלואה היא מדאורייתא, קושטא הוא כשעכ"פ יוקרא וזולא על הנותן, [וגם בזה צידד הרמב"ן דהויא השכירות ר"ק, שהרי כתב בדודא דבני מר עוקבא דמשמע דהוי ר"ק, ואע"ג דהתם יוקרא וזולא ליתומים, ונראה דדוקא בכה"ג דאיכא פחת המשקל מיד עם תחלת השימוש, הי' מקום לומר דקאי מיד

מ"מ כ"ז שלא הוציאן אם קיבל ע"ע אחריות ברשותי' קיימי, וכ"מ בריטב"א וגם בר"ן ונ"י מתפרש שהטעות הי' שסבר שהכל נוטל על אותו זמן, ודברי הב"י והש"ך סק"א צע"ק, אלא דיש לפרש כונתם כגון דקיימי באחריות השוכר מיד, וצ"ע בסתימת המפרשים ועי' ב"י בשם רי"ו הובא לק' סקט"ו דין ג', ובעיקר הדין עי' לעיל ס"ק י"א דלדעת הרי"ף ורש"י מסתברא דאסור, בנתן רשות להוציאם ליטול שכו' גם על שעה שכבר הוציאם, וצ"ע לדינא.

פ"ג בהגה וי"א דוקא כלים כו' [לאפוקי דעת רש"י דסגי בקבלת זולא, וק"ק דכ' בלשון י"א אחרי שכ"ה הסכמת כל הפוסקים, דבחוסכא דנחשא כתוב כן בהדיא בגמ', ודברי המחבר ג"כ מתפרשים כך, אלא דלדעת תו' אליבא דריב"ן משמע דסגי בזולא, ועב"י וד"מ, ומ"מ ד"ז פשוט להלכה] ולכן אם נשבר כו', לכאור' לא תליא הא בהא דאף לדעת הרמב"ם והרשב"א והר"ן בעינן ידיע פחת', אלא דסגי בזה שידיע פחת' מחיים, ויקבל ע"ע המשכיר אם לא תשבר הספינה, ולדעת הרמב"ן ורש"פ וכן למנהגא דאיתמר בגמ' בעינן שאף לצד המיתה יהא הכחש על הנותן, אבל החולקים על הי"א הוא דעת רש"י בב"י וריב"ן בתו' דסגי בקבלת זולא וא"צ מידי דכחש כלל, ואפשר דשיעור לשון הרמ"א הוא כך, וי"א כיון דדוקא כלים כו' ומבואר מזה דבעינן שיהא הפסד על הנותן, [וזה לכו"ע מלבד רש"ן], ולכן אומרים הי"א דאם נשבר משערין כו', שו"ר דלפ"ז היינו הי"א שבס"ד, ול"מ כן.

ל"ש ה"טור שכ' ולשומה בדמים כו' נראה דכתב כן ליישב לשון הגמ' לשיטתו, ובדרישה פ"י דבריו כמו שיישב הרשב"א הגמ' לשיטה זו, ובחור"ד כ' דיכול לשומה לענין שאם תפחת כ"כ שהשוכר לא ימלא שומתה שבשעת מסירה, יטול כפי השומא בלא שכר, ואם רוצה ליטול השוכר יפסיד הפחת, שו"ר דכ"מ ברי"ו בהדיא, עי' לעיל סק"ז.

עוד להתיישב בדבר, ומלשון הרמב"ן משמע דצ"ב לאו ר"ק היא עי' סק"ו.

בן האמור נלמד דלא סגי בזה שהמשכיר מקבל ע"ע זולא, אע"ג דבמעו' סגי בקבלת אחריות אע"ג דליכא זולא, מ"מ בכלי אע"ג דמקבל זולא צריך לקבל גם אחריות, ואפשר שהדבר פשוט לכו"ע כיון דמקבל יוקרא כנגד זולא אין בזולא היתר, אבל התו' כ' דריב"ן פליג, וצ"ע, ועי' ס"ו סק"י ח.

ב זה שהתרנו שיקבל השוכר אחריות כשהפחת על המשכיר, מתפרש בפשוטו שמשלם כשוויה בשעת האונס, כגון השוכר בהמה שוה ל' דינרים, וכחשה ועמדה על כ', דאי מהדר לה הכי הוה פטור, שהרי קיבל עליו המשכיר כחשה אלא דכיון שמתה וקיבל עליו האחריות משלם דמי', ואמנם בסתמא ודאי משלם כ', ונחלקו הפוסקים אם יכולים להתנות שאם תמות ישלם ל' ואז אפי' תשוה יותר אינו משלם אלא ל', ולכאור' נראה דאף להמתירים יש לחשוב המכירה סמוך למיתה, אלא שמותר להם לקצוץ כפי מה שירצו כיון דלא היא הכא הלואה כלל, ואין להקל, מיהו יכולים להתנות שתהא הברירה ביד המשכיר שאם ירצה יקבל השכירות והפחת, ואם לאו יקבל כשעת מסירה בלא שכירות, וגם זה דוקא כשאינו מחזירה מחיים.

ג השוכר מעות ע"מ להוציאם, אע"פ שאמר בלשון שכירות הלואה גמורה היא, מיהו אם מקבל עליו המשכיר אחריות, כל משך זמן ההלואה, אפי' דאונסין לחוד, לא הוי ר"ק, ויש כאן לבאר מה שיין קבלת אונסין כשהשוכר מוציאן, וכגון שפרע בהם חובו וכיו"ב, ואפשר לומר דכיון שאם הי' השוכר רוצה להניח המעות ברשותו מקבל עליו המלוה אחריות כל הזמן, וזה שהוציאם השוכר אח"כ מרצונו אע"פ שעייז ממילא הוו שלא באחריות המשכיר, אינו אוסר, דהו"ל כלא נשתמש בחפץ ששכר, ועוד דבכל משך הזמן

ברשות השוכר, כיון שצריך להשלים הפחת, ויש מקום לראות כולו כהלואה, כיון שהכלי כשל הנותן כבר אינו בידו, וכ"ה לשון הטור ולא מיבעיא כלי שאינו נפחת מיד ע"י תשמיש ואין ההלואה נעשה מיד דשרי, אלא אפי' יורה שמתחלת ליפחות מיד מותר לשוכרה ליקחנה במשקל ולהחזירה במשקל והוא ישלם פחת המשקל אע"פ שההלואה מתחלת מיד בשעת שכירות כיון שנפחתה מיד אפ"ה שרי שעדיין היא ברשות משכיר לענין קלקול הנחושת כו' עכ"ל, ומשמע דחשיבא הלואה על כל ערך הכלי כיון שאינו מחזיר הכלי שלקח, אלא שיש לחשוב כאילו החזיר לו מיד החוב בכלי הפחות, ורק המעט שנפחת נשאר חוב, אבל אין הטעם משום דקבלת כל האחריות לחוד משוי ל' מלוה, ונפ"מ דבדבר שאינו נפחת אפי' קבל עליו כל האחריות לא היא הלואה, והא דזולא על הנותן לא מהני בכה"ג דכיון דחשבינן הכלי ברשות המקבל, הו"ל הנותן כמקבל ע"ע זולא על חפץ של המקבל, מיהו מסקנת הרמב"ן משמע דלא הוי ר"ק, וכ"ד ש"פ, אבל במקבל השוכר גם יוקרא וזולא אפשר דהויא הלואה גמורה, אע"ג דמהדר לה בעינא.

גדון זה מקורו בצאן ברזל, להפוסקים דמחזיר הבהמה בעינה, ומבואר בגמ' דברשותא דמקבל קיימא, כיון שכל האחריות דכחש ומיתה ואונסא וזולא עליו, וכתבו הפוסקים דבנותן שכר קצוב הוי ר"ק, וכ"מ בגמ' דמדאורייתא ברשותא דמקבל קיימא לבכורה, [מיהו במעו' של יתומים כה"ג כתבו דהוי ריבית דרבנן, אלא דהתם אין השכר קצוב, ועמשנ"ת בזה לעיל סק"ו] ואמנם שיטת רש"י ותו' דאינו מחזיר הבהמה בעינה, ולפ"ז אין רא"י, אבל שיטת ש"פ משמע דמחזיר בעינה כמש"כ סק"ו, וכ"מ בברייתא ס"ט ב' דאם עשאה דמים מחיים אע"ג דמהדר לה בעינה דומיא דשם פרה, מ"מ חשיב צאן ברזל, וצריך

דאורייתא באוכל נמי כתיבא אע"ג דאיכא זולא, ורק בדהדר בעינן מהניא סברא דזולא להחשיבו ברשות המשכיר, ועי' ס"א סב"א.

ד. עוד אפשר בדרך היתר שיקבל עליו המשכיר אחריות על כל מה שלוקח במעותיו, והענין בזה שהכל שייך למשכיר, וכשלוקח כלי במעות, הכלי של המשכיר, אבל לפ"ז יפסיד המשכיר בזולא, ואז אפי' מקבל רק אחריות דגניבה ואבידה מותר, [ולק' ס"ו ס"ק י"ד כתבנו דיש להחמיר בזה אא"כ מקבל גם אחריות אונסין, וכ"ז בשכר קצוץ, אבל לחלוק בריוח מותר] ענין זה כמעט שאינו שייך בשכירות סתם, שהרי אין כונתו להקנות למשכיר כל מה שלוקח, ועוד שאם פורע חובו או אוכל הפירות שלקח תו לא שייך שכירות, אבל משכח"ל בעיסקא, שאם מקבל עליו אחריות העיסקא כל הזמן אפי' מאונסין לחוד יכול ליטול שכירות, דחשבינן לי' ברשותי' והמקבל כשוכר, מיהו גם ענין זה אינו ברור איך לוקח המקבל כל הריח, וצ"ע בעניני עיסקא, ה. כל הנדונים הם כשקבלת האחריות לחוד אינה שוה ערך השכירות שמקבל ע"ז, וע"כ דמה שנותן הוא בשכר הכלי, אלא שהאחריות מאונס או פחת מוכחת שהכלי ברשות הנותן ואין כאן הלואה, אבל במקום שאין שייך לחשוב הכלי ברשות הנותן ע"י קבלת האחריות, כגון ראובן הלואה משמעון כ' ע"מ לשלם כ"ד אלא שמתנה שאם ספירת ראובן לא תגיע בשלו' יפסיד שמעון לגמרי, אסור והו"ל ר"ק, מיהו דוקא כשאין נותנים ד' להבטיח כ' שבספינה, אבל הערך שנותנים בשביל ביטוח מותר ליטול, דאין כאן אגר נטר, דאפי' הי' נותן לו הכ' אח"כ הי' מוסיף כן בשביל הביטוח.

כמדומה שבזמנינו כל שוכר אינו יכול לפטור עצמו בטענת אונס [אמנם לאו בכל מילי אלא כונתינו בשכירות כלים לשימוש במשתאות דלא שייך טענת ממ"מ או אונס

אע"פ שהוציא יכול לחזור ולזכות המעות למלוא ויהיו באחריותו, ולכך לא הוי ר"ק, ולפ"ז יכול ליטול שכר על קבלת האחריות שעד זמן ההוצאה, אלא שזה תלוי כמה זמן הי' משעת הלואה עד שעת הוצאה, אבל הפוסקים כתבו דאסור, ואפשר לפרש כונתם דבסתמא אינו מקבל האחריות בענין זה ועי' להלן, - הא דאסור במעות כה"ג, כתבו הפוסקים דדוקא במעות משום דלית בהו פחת, אבל במשכיר כלי אפי' נתן רשות להוציא כיון דמקבל עלי' פחתא, מותר ליטול שכר, ויש כאן לבאר שהרי משעת הוצאה אין פחת ומה מקבל עליו, ואפשר לומר כענין שכתבנו במעות דכיון שיכול לפחתו אם אינו פוחדו הו"ל כלא השתמש דודאי חייב בשכירות, א"נ יכול להחזיר כלי אחר שנשתמש בו כשיעור זמן השכירות, שהוא פחות כזה, ברם אין הדברים ברורים ואפשר שכונתם להתיר רק בשכר הפחת שעד שעת הוצאה ואע"ג דהא פשיטא י"ל כהפוסקים דלעיל שבמעות אסור כה"ג, כיון שאין ניכר פחת בשימוש שעד שעת הוצאה, ובעיקר הדברים נראה שיש חולקים דלדעת הרי"ף ורש"י אסור בכלי להוצאה כמו במעות ואע"ג דידיע פחת, ואמנם לא הי' בדין להחמיר בזה כיון שכל הפוסקים וטוש"ע סתמו להקל, אבל כיון שאין ברור ההיתר שכתבו דברי"ו משמע להדיא דעד שעת ההוצאה קאמר [שכ' בכלי שיש בו פחת שאפי' אם נתן לו רשות להוציא אם התנה שישלם לו כשעת הוצאה מותר ליקח השכירות ואע"ג דבמעות אסור, עכ"ד, הרי בהדיא שאינו נוטל שכירות על הזמן שמשעת הוצאה, אלא משלם שוויו שבשעת הוצאה, ולפ"ז מש"כ דבמעות אסור היינו כדעת הב"י והש"ך דאסור אפי' עד שעת הוצאה] אין להקל יותר, וצ"ע דלא משמע כלל שזהו החידוש שכתבו תו' אלא שהפוסקים סתמו, וצ"ע, - עוד יש לבאר בדברר הניתן להוצאה לא מהני כלל קבלת זולא, דהא הלואה

דהיינו דוקא בכלי זהב וכסף שאין מתקלקלים ביושנם, וצ"ע, מיהו במכונות וכיו"ב קלקול המכונה על המשכיר ומותר.

שיהא מוכן שהוא באחריות הנותן, וא"כ כיון שמקבל אחריות אסור לשכור כלים שאין פחת בשימושם כדתניא בתוספתא, מיהו אפשר

סימן ו

בדיני עיסקא

שפיר ברשותא דנותן, ואמנם אם הי' חצי הפקדון מבורר לעצמו לא הי' מועיל לחצי המלוה, אבל כיון ששותפותו בכל דבר, סגי בזה לענין דלא תחשב הלואה מדאורייתא כלל, והר"ז כמשלם בשכר דפלגא מלוה עבור קבלת האחריות והטרחא, (ואפשר דדוקא פלגא בהפסד, אבל פחות לא, דאז חשבינן למקבל עיקר), אבל לא משמע דהטעם כיון דלא מצי למישתי ב"י שיכרא כדאמר ק"ד ב', דלא משמע שם בגמ' שזה דבר מוכרח מכל דיני עיסקא, דרק מלשון עיסקא דייק לה רבא, (ועיי"ש ברש"י ותו' בטעמא דמילתא), אף ד"ל דסתמא דגמ' קאמר להא דמצי למישתי ב"י שיכרא, דלא הוה מאן דס"ד הכי, [והא דקאמר רבא אמר היינו משום דרבא אמר דבריו אכולהו מילתא אמאי קרו ל"י עיסקא ועיי"ש], מ"מ לא משמע שזהו, יסוד שריותא דעיסקא, שו"ר ברשב"א ע' א' שכ' בטעמא דלאו ר"ק היא בפסידא עלך גם מהא דאיבעי למשתי ב"י שיכרא מרי עיסקא מעכב על ידי, עיי"ש, ועי' ל' הרי"ף בפ' המקבל.

ובמברא נמי אין לראות עיסקא כנשך, אלא אדרבה עיסקא ניחא ל"י ללוה, שאם יפסיד לא יהא הכל באחריות וגם אין שייך שיהא הכל באחריות המלוה, דא"כ לא יתעסק כראוי, וע"כ מעיקר ענין העיסקא שיהא פלגא מלוה ופלגא פקדון, אף אם הכל בבעלות הנותן, ומה"ט נמי נראה שהקלו חכמים בזה, כיון שהענין כשלעצמו הגון, וצריך רק תיקון דלא ליתחזי כריבית.

א. ס"ח א' מתני' אין מושיבין חנוני כו' נראה דאף אם אינו נותן שכר כלל לא הוי ריבית דאורייתא, כדחזינן דאיכא מאן דשרי בטיבול ציר, וגם כפועל בטל מסתברא דלא הוו שרו רבנן לאערומי בדאורייתא, והנה מי שהלוה את חבירו וחזר ועשה עמו עיסקא בשותפות, שכל אחד נתן חצי, מסתברא שאם אינו נותן לו שכר משלם, הויא ריבית מאוחרת, וכשקוצץ הלואה ע"מ שתתעסק במעותי בשכר ההלואה ודאי דר"ק היא, ויש להבין אמאי לא חשבינן ל"י כקוצץ ע"מ שיתעסק בפלגא פקדון, ולא מהני לענין זה הספק ריוח, כיון ששכר הפועל הוא ריוח מוחלט, ואפי' נותן לו כפועל בטל אכתי הוי ר"ק, כיון שמתנה שבשכר ההלואה ישכיר עצמו בפחות מן המחיר, (דדוקא בקוצץ מחיר סתם אע"פ שהוא פחות, לא הוי ר"ק, אבל במפרש שיתן בפחות הוי ר"ק כמשנ"ת לעיל ס"ד ס"ק י"ט מדברי הראשונים ז"ל), ונראה דכיון דמדאורייתא אפי' כולו באחריות הלואה לאו ר"ק היא, כמ"ש רש"י והרמב"ן ע' א' במעות של יתומים וכ"ה דעת ש"פ שם, כשמקבל ע"ע אחריות דפלגא לא גרע, ולענין הדאורייתא חשיב שנותן לו חצי הריוח של הפלגא מלוה, בשכר עמלו בפלגא פקדון, א"נ כול' פקדון אע"פ שהאחריות על המקבל כמ"ש הרמב"ן שם בתירוץ בתרא, ועמש"כ בזה לעיל ס"ה ס"ק יו, ואפשר דבפלגא פקדון עדיף דכיון שכל חלק מהעיסקא בבעלות הנותן אע"פ שמשלם רק חצי ההפסד חשיב

מלוה בביתו, ולהתור' משמע דרך להוציאם למישתי בי' שיכרא אסור, אבל אם משאיר הקרן קיים אע"ג דלא עסיק מותר, מיהו אפשר דכל שחצי הקרן קיים הוי רווחא דפלגא לתרוייהו, ורק כשהוציאם לדרכו חשבינן לאידך פלגא כולי' פקדון.

ב. שם מאי כפועל בטל אמר אביי כו', לכאור' נראה לפרש הכא כמו באבידה וההיא דבכורות, דיסוד הדברים שאינו נוטל שכר על הפעולה של השבת אבידה, וא"כ יש לחשוב כאילו לא עשה כלום, והיינו יושב בטל, וה"נ הכא ס"ל לר"מ דאם אחד מן השותפין יושב בטל לגמרי, אין במכירת חנוני טורח כ"כ, ולא חששו משום ריבית על טרחא זו, ונותנים לו שכר כמה שרוצה בשביל להיות בטל, וכיון שהוא בטל שפיר מתעסק בעסק השותפין חנם, וכן כשמשיב אבידה או דן את הדין בהיותו בטל, אינו מקבל כלום, ונותנים לו השכר בשביל לישב בטל, ולפנינו בגמ' לא גרסינן באבידה הא לאו בטל הוא, ושפיר מתפרש כמש"כ, (ואפי' אי גרסינן לי' יש לפרש דס"ד כפועל בטל כמה שנוטל פועל בטל בשביל לחשוב אבידה, ופריך דמה שיעור הוא הרי פועל זה אינו בטל אי לאו האבידה, ומשני כמה נוטל בשביל להיות בטל), ובאמת זהו פי' תו', אלא דלדידהו יציבא בארעא דההיא דבכורות ודאבידה שפשוט שאסור ליטול שכר, יהבינן לי' שכר פעולה, והכא דבעינן טעם למה שלא יתן שכרו משלם, פירשו שאינו נותן לו שכר על הפעולה כלל וכאילו לא עשה כלום, ולמש"כ אדרבא התם פשיטא שלענין פעולת ההשבה והדין חזינן כאילו ישב בטל, אלא דאפי' לענין מכירת חנוני ס"ל לר"מ דחזינן לי' כלא עשה כלום, ורק מה שנוטל בשביל לישב בטל יהבינן לי', שו"ר בתו' בכורות שפי' כן עיי"ש, וכבר הביא דבריהם בהגה"א אות ג' ועיי"ש עוד.

ור"ש סבר דנותן לו שכרו משלם כל מה שמפסיד, שאם הי' משתכר סלע נותן

ברם יש לרקדק מדברי הטוש"ע סי' קס"ז, ועמש"כ בזה לק' ס"ק ט"ו, שו"ר בבהגר"א שם סק"א עיי"ש.

בתו' לק' ק"ד ב' כתבו דאי ממתני' הו"א דטפי מפלגא פקדון הוי ואפ"ה בעי שכר עמלו כיון דליכא תרי תלתי פקדון, (קמ"ל נהרדעי דפלגא פקדון), ויש לעי' למה לי שכר עמלו אכולי' פלגא דפקדון תסגי בפחות בשכר שמקבל אחריות על היותר מפלגא, [והא ל"ק מנ"ל דשכר אפלגא, דמתפרש מדקתני למחצה, שע"ז נותן שכר], וי"ל דהו"א שהצריכו יותר כיון דלא יהיב לי' שכרו משלם, [ועי' בגמ' לדברי רשב"י], והנה פשיטא להו דבלא נהרדעי נמי הוה ידעינן דטפי מפלגא לאו מלוה הוא, והיינו מסברא מדסגי בשכר עמלו, ואם הלשון השתא דאמרינן פלגא מלוה הוא סיום דברי נהרדעי וכ"ה בהדיא ברי"ף, יש קצת משמעות שהחידוש הוא דפלגא מלוה, מיהו בב"ב ע' ב' משמע קצת דמאן דלית לי' דנהרדעי סבר דכולי' מלוה, אלא שאין לדייק מהתם דאיכא מאן דסבר הכי עיי"ש, ולכאור' נראה דאי לא נהרדעי הי' מקום לומר דאחריות אונסין דעלמא על הלוח, ורק באחריות שמתוך העסק כגון זולא או הפסד אחר חולקין, והיינו דעבדו רבנן מילתא דניחא לי' ללוה ומלוה, ומ"מ אי לא נהרדעי הי' פשוט דלא מצי למישתי בי' שיכרא, כיון שאין חצי מוחלט כמלוה, דהא אכולה מקבל קצת אחריות, ומדנהרדעי שמעינן דפלגא כמלוה גמורה.

עוד שם בתוד"ה דלא למישתי בי' שיכרא, רש"י פי' הטעם דמתוך שתשתכר בשלך תטרח ותעסוק בה יפה, וצ"ע למה מיאנו בתו' בטעם זה וכתבו דמפסיד המלוה שאין קרן שלו קיים ואין לו על מה לסמוך, וי"ל דבעו לפרושי דומיא דאידך להכי קרו לי' עיסקא דאם מת לא יעשה מטלטלין אצל בניו, וכדפרש"י התם, ואפשר דחלוקים נמי לדינא דלפרש"י משמע שאינו יכול להניח הפלגא

דינר, הגע עצמך בשעה שיושב בטל ונוטל חצי דינר, פשיטא דבשביל לישב בחנות נוטל פחות, וכיון דע"כ לשער גם לפי העבודה שעושה עתה, א"כ ליכא צריכותא, [ואם נימא דאף לפר"ח אינו נוטל אלא כיושב בטל, ולא חשבינן הפעולה שעושה עתה כלל ניחא, דנמצא שפר"ח כפרתו' אלא שמוסיף שאין משערים כמה נוטל עכשיו בשביל לישב בטל, אלא כמה הי' נוטל בזמן שאין מלאכה, אבל ל"מ כן, [שור' בתו' בבכורות שפי' כן דעת ר"ח ועי' להלן] וגם מה סברא היא זו כיון שנוטל כיושב בטל לגמרי, מה"ת להפחית יותר [מיהו י"ל דכ"ז דוקא כשזה יותר משכר הפעולה עצמה], ועוד דאם מודה לעיקר הדין דנוטל כאילו לא עשה הפעולה כלל, מה מכריחו לפרש עוד דכשעה שבטל מאותה מלאכה, הרי הגמ' מתפרשת בפשיטות בלי תוספת זון, ועו"ק דלפי' נמצא דלעולם נוטל לכה"פ שכר הפעולה, אלא דלענין התוספת משערינן כפי המלאכה דבטל מינה, דהא לא שמעינן חידוש זה שאינו נוטל שכר עבור הפעולה כלל, וא"כ נוקים ת"ק דריב"י כר"מ וכמשה"ק הרשב"א, ונראה דהא דלא פי' כפי' תו', היינו משום דקשיא להו לומר שאין נוטל שכר כלל עבור המכירה והטרחא, שור' במלחמות שמפרש שזוהי הקו' והא לאו בטל הוא, ולפר"ח ניחא דפחות משכר המלאכה עצמה ודאי אסור, מיהו מ"מ נראה דכיון דבאבידה ובבכורות מתפרש בפשטות שאינו נוטל שכר על הפעולה, מסתבר לפרושי הכא נמי כה"ג, וטעמא כמשנ"ת דבמלאכה מועטת אם הוא בטל לגמרי אין לחוש דלעולם ייחב ל"י שכר מועט בשביל לישב בטל עבורו.

ש"י במלחמות שכ' וז"ל ומיהו מודה ר"מ שאינו דומה היושב בחמה ליושב בצל, אבל זה פעמים שהוא יושב בחמה ושמן לו הכל, ונראה כונתו דלעולם שמין לו כל שכר הפעולה שעושה, ואם עבודתו בחנות היא טפי משכר פועל בטל של אותה מלאכה דבטל

לו סלע, והיינו דמסיים בתוספתא דמ"מ אם הי' עושה מלאכה כבידה אין טעם לשלם לו כאילו עשה אותה מלאכה, ולדידי' נותנים כפועל בטל דפרש"י, וכן פרש"י בגמ' דשכרו משלם דר"ש היינו כפועל בטל, והא דקאמר נותן לו שכרו משלם, אשכר פעולה קאי דלר"מ אינו נותן שכר פעולה כלל, וע"ז מוסיף ר"ש דנותן כל שכר הפעולה נוסף למה שנותן אליבא דר"מ, ולפי"ז ודאי דמתני' ר"מ דלר"ש לא שייכא הצריכותא, דלעולם נותן כפי הפעולה שעושה, וכן הק' תו' לפה"מ, וביאור בין מרובה בין מועט ר"ל שאין השכר בהתאם לפעולה שעושה, אלא לפי ענינו של הפועל, ופעמים שזה מרובה פעמים מועט, ולכאור' נראה דלא דמשכח"ל לר"מ פועל בטל לגמרי שא"צ ליתן לו כלום דלאו בשופטני עסקינן, וע"כ אם הוא בטל היינו לתועלת מסוימת אלא דמשכח"ל שמרויח מעט, ובכדי לישב בטל, מסכים בדבר מועט [מיהו באבידה משמע דמשכח"ל שאינו מפסיד כלל, ושמא יש לחלק וצ"ע] ולהכי לא מוקמינן ת"ק דריב"י כר"מ, דלר"מ ליכא למיסתם לאיסור, דהכל לפי הענין, ופעמים שהשכר מועט וסגי בנסיובי ותותרי.

נראה דהבנת רש"י בצריכותא דפעמים שאדם מחליף בין עבודה קשה לעבודה שאין בה טורח כלל, דכדי לנוח ניחא ל' לפחות משכרו, אבל כשבין כך ובין כך טרחתו מרובה, ניחא ל' במלאכתו אע"פ שצריך לטרוח מעט יותר, ואינו מוכן לפחות משכרו עבור השינוי המועט.

לפר"ח קשה דנהי דאמר' לקולא כפועל בטל של אותה מלאכה בשעה שאין מצוי להשתכר, אבל מה"ת לומר לחומרא דנוטל כפי מלאכתו אע"פ שעוסק במלאכה קלה, דחייט שנוטל דינר ובשעה שבטל חצי דינר אין סברא שמקבל בשביל ישיבה בחנות חצי דינר, הרי אין טרחתו כשל חייט ופעמים דניחא ל' ישיבה בחנות בשביל פחות מחצי

והיינו דמסיים דאפי' לא טובל עמו כו' דלאו משום שכר הוא דיהיב לי', אלא טובה תחת טובה, אבל אם היינו באים לדון מצד שכר, אין לחלק ביניהם, כיון שנוטל שכר על המלאכה דבטל מינה.

ולענין הלכה אין להקל בפחות משכר הפעולה שעושה, כיון דלרוה"פ פשיטא להו דאף פועל בטל לגמרי נוטל שכר הפעולה, דלא דמי לאבידה ודין, והנדרון הכא רק לענין התוספת שמפסיד ע"י שבטל ממלאכתו, מיהו לענין זה נראה להקל כדעת תו', הלכך אם פועל בטל נוטל דינר בשביל לישב בחנות, והוא בטל ממלאכת ד' דינרים וכדי לישב בטל לגמרי נוטל ב', יהיבין לי' ב', אבל אם הי' בטל ממלאכת ב' דינרים וכדי לישב בטל סגי לי' בפחות מדינר, יהיבין לי' מיהא דינר, כשכר הפעולה לפועל בטל לגמרי.

שם בין מרובה בין מועט, מדלא קאמר פעמים מרובה פעמים מועט, משמע דר"ל בין מרובה בין מועט הכל מותר, וכן פרש"י, ולפרתו' נמי ניחא דכיון שאין צריך ליתן שכר הפעולה, שפיר קאמר שאין לנו ענין בשכרו ואפי' נתרצו בשכר מועט מותר, ונפ"מ בפועל שהולך בטל בלא"ה, דלא בעינן למיתב לי' שכר בטלה, אבל לפר"ח דלעולם נותן לכל הפחות שכר הפעולה צע"ק.

שם ר"י אומר אפי' לא טיבל עמו כו' לכאז' נראה לפרתו' דבעיקר הדין ר"י כר"מ דאין נותנין שכר הפעולה עצמה וכיון דלא חשבינן הפעולה ריבית (כיון שאין בה טורח כ"כ) א"צ ליתן שכר פועל, וכדאמר לעיל בצריכותא דכיון דלא נפיש טרחי', מהני הק' סברא שלא להתייחס למה שמפסיד בהיותו בטל ממלאכתו, וכמש"כ לעיל דבטובה שאדם עושה לחבירו כדרך העולם, אין להתייחס לפסידא דמלאכתו, וה"נ לאו שכר פעולה מועט יהיבין לי', אלא ענין ריעות שטיבל עמו ואכל עמו, וחשבינן המלאכה בגלל הריעות

מינה, יהיבין לי' כל השכר ורק לענין התוספת בשביל ההפסד שבטל ממלאכה טובה לא מחלקינן איזו עבודה עסיק השתא, אלא לעולם כפועל בטל של אותה מלאכה, והיינו הצריכותא דעבידנן, והנה לפי' הרמב"ן צ"ל בההיא דהשוכר את האומנין דיש שני עניני פועל בטל, אבל לפרתו' מיושב יפה, דהתם הוו ממש פועלים בטלים שלא עבדו באותו יום, ולכך יהיבין להו כפועל בטל, ובשמעתין נמי יהיבין כפועל בטל ואע"פ שאינו בטל וכמשנ"ת, ויתכן שגרסת הגמ' דחקתם דברמב"ן משמע דגריס בשמעתין כדגרסי תו' באלו מציאות, ומכח גירסא זו הרי נדו התו' מפירושם בההיא דאבידה.

התו' בבכורות כ"ט ב' הביאו פר"ח בתרי לישני, דבאבידה פירש כפועל בטל כדפי' תו' שנוטל שכר כיושב בטל, ולא כיושב בטל בשעה שיש מלאכה, אלא כשעה דבטל מינה, והיינו כמלאכה שמשכר פחות, דבשעה שאין מלאכה סגי לי' בחצי סלע וכמה נוטל לישב בטל מחצי סלע, (וכבר הזכרנו לעיל לפרש כן ועמש"כ שם), וגבי ריבית פירשו כפועל בטל שאין לו מלאכה שמשכיר עצמו בזול, וכותנם כפי' הראשונים ז"ל בשם ר"ח שנוטל שכר תפירת הבגד ולא כיושב בטל, אלא כתפירת בגד בשעה שאין מלאכה מצוי', דאין לפרש כמה נוטל פועל בטל לישב בחנות, דא"כ מאי צריכותא, אלא כמה נוטל החייט כשהוא בטל, וכן בתו' הרא"ש הביא פר"ח בשני לשונות באלו מציאות כמ"ש תו' בבכורות בשמו בפ"י ראשון, וכאן גבי ריבית כתב דכאן פר"ח כו' כמ"ש תו' בפ"י אחרון בבכורות שם, שם ב' אימא סגי לי' במשהו בעלמא דאפי' כו' אע"ג דלא יהיבין לי' שכר על הפעולה כלל, ורק על ההפסד כמה שמעמיד עצמו בטל נותן לו שכרו לפרו', מ"מ שייך לומר דכיון דלא נפיש טרחי', אין לראותו כפועל שנוצרך לחשוב כמה מפסיד, דאין לדקדק אם שותף אחד טורח טפי פורתא,

שביניהם, והא דקאמר זהו שכרו משום כמה דרישא נקט לה.

שו"ר דמהא דתלינן ריבוי בדאבוה, משמע קצת שזה ענין שכר, ואמנם לאו ראי' היא דודאי אי מהני טיבול שאין כאן שכר כלל, כ"ש דמהני מתנה מועטת, מיהו פשטות הדברים דנותן לו שכר, והתירו חכמים בשכר מועט להיכירא בעלמא, וכ"נ עיקר, (ואפשר דבאמת בהא פליג ריבוי אאבוה כדאמר לק' דר"י מיקל מכולהו, ולדידי' מתפרש כמשנ"ת), ועי' להלן סק"ג.

שם אפי' לא טבל עמו כו' כהאי לישנא מיתניא בברכות מ"ח א' לענין זימון.

יעו"י בראשונים ז"ל שהוכיחו דהלכה כר"מ, ונראה לדקדק עוד מדאיצטריך ר"נ לאשמועינן דאין הלכה כר"י וריבוי ורשב"ג ואי לגבי ר"ש הו"מ למימר הלכה כר"ש, וממילא פשוט דכל הני לא מהני, אבל לגבי ר"מ שפיר איצטריך לאשמועינן דאע"ג דקאמר בין מרובה בין מועט מ"מ בהני לא מהני דכר"י אתיא, מיהו בתו' לק' מבואר לפר"ת דלא אתא כלל למימר דלית הלכתא כותייהו, אלא לאשמועינן דחד טעמא הוא, ועיי"ש בשם ר"ח, ועי' מש"כ סק"ה.

ג. **פ"ח א'** מתני' אא"כ נותן לו שכר עמלו ומזונו, יש לעי' מ"ש הכא דיהבינן ל' שכר עמלו, ובחנוני חשבינן ל' כיושב בטל ואינו נוטל שכר פעולה לר"מ, [ומ"ש תוס' דהכא אינו מתבטל ממלאכתו לכאור' זו סברא ליתן לו פחות] ולכאור' משמע דמודה ר"מ בכל הני דטורחן מרובה ולא סגי להו כפועל בטל, כדעבדינן צריכותא בגמ', ואפשר עוד דדוקא בחנוני קאמר ר"מ דא"צ ליתן שכר, כיון שהריוח הוא מאותן פירות שנתן לו אלא שמכר על יד על יד, ולא מינכר דמקבל מיני' תוספת, משא"כ במגדל בהמה דלא זוהי הבהמה שנתן לו, וזה אפי' אם נימא דממילא גדלה, אבל אפשר דלא אמרי' ממילא

גדלה), ולפ"ז לא שמענו דעתו של ר"מ כי אם בחנוני, דס"ל דלא נפיש טרחי' וסגי בשכר בטלה, אבל באינך אפשר דכר"ש ס"ל ודאתאן עלה נראה דר"י פליג אר"מ וס"ל דשכר פעולה יהבינן ל', אלא דסגי אפי' בשכר מועט כיון שמתרצה בכך, [ועי' בזה לעיל סק"ב], ולפ"ז נחא הא דתלינן ריבוי ורשב"ג כדר"י, ולכאור' י"ל דרק בהני דלא נפיש טרחיהו ס"ל דסגי בטיבול בציר, כדעבדינן צריכותא לר"מ, אבל בגידול בהמה כי היכי דלר"מ לא סגי בלא שכר עמלו ה"ה לר"י, אבל כיון דטעמי' דר"י לאו משום דל"ל טירחא אלא דסגי בדבר מועט ה"ה בשאר מילי, וניחא נמי הא דקאמר בגמ' דר"י מיקל מכולהו.

שו"ר דהטעם פשוט דבלא שכר כלל לא שרי ר"מ, וכיון דלא שייך הכא כפועל בטל כמ"ש תו', ע"כ לתת שכר עמלו ממש מיהו א"צ ליתן לו משלם כדר"ש, אלא שאין השיעור מפורש במתני' ועמש"כ לק' סק"ה וגם בפועל דרישא הדין הוא דנותן לו שכרו, והדר בעי כמה הוא שכרו, וה"נ יש לשאול על המשנה כמה הוא שכר עמלו ומזונו, וכל חד כדאית ל'.

שם ומזונו, פרש"י מזון שהוא מוציא באפרוחים, והיינו משום דתרנגולת ידי' ובלא"ה יהיב לה מזוני ועי' מש"כ להלן סק"ד.

שם ב' ת"ר מקום שנהגו כו' פי' שנהגו לשלם למקבל לטפל בבהמה [ולא איירי במקבל למחצית שכר], שכר כתף, מעלין הכא משום חשש ריבית, דאע"פ שהמקבל מוותר אסור, [שו"ר שכ"כ הריטב"א דהמנהג אינו בעיסקא] ואין משנין ממנהג המדינה, אע"פ שמן הדין אפשר בפחות, וכמו שביאר הראב"ד בהשגות דכיתוף אינו מצוי תדיר, ולכך יש מקומות שאין מתייחסים לזה ליתן שכר, וכן אם נוהגים להעלות ולדות בשכר עמלו ומזונו,

דמהני אמו, דהא לא איירי בשכר כתף ברישא, מיהו נראה דגם בברייתא מבואר דיש חידוש בשמין עם אמו בכל מקום, מדמסיים ואפי' במקום כו', ואם החידוש רק לענין שכר כתף ממילא מתפרש דעלה קאי ואפשר דהול"ל ואינו מעלה שכר כתף, אבל לפי הלשון מתפרש דשמין בכל מקום, (וגם במתני' מרומז דבכל מקום שמין, מדתני מילתי' דרשב"ג בתר מקום שנהגו לגדול יגדילו, דמתפרש שדיניה דרשב"ג הוא בכל המקומות).

והנה התו' לא כתבו כן בדריבר"י ובדר"י, ונראה הטעם משום דלא פסיקא להו בפשיטות דלא סגי בביצים מוזרות או בנסיובי לשכר עמלו ומזונו, אבל גללים פשיטא להו, (אע"ג דאיכא נמי גללים דאם), וקצת יש לדקדק מדקאמר גיזה וחלב לא ספק לשכר עמלו ומזונו, דמזונו נמי דוקא, דמסתברא דחלב סגי נמי למזונו, ומשמע דלריבר"י לפי האמת סגי בזה, ברם בתו' לק' ס"ט א' ד"ה אלא משמע דכל עניני שכר דשמעתין מתפרש בענין אחד, ולא כתבו כן בגללים אלא מפני שכאן מוכח להדיא.

ובאמת כל ענין מזונו צריך יישוב, דבאריסי' דר"א פרש"י דאילו מזון אם הוצרך לסובין או שעורין קנית לאמצע כדרך שותפין, [ואמנם יש לדקדק מ"ט פי' כן לבתר דובן בהדי', דאם בכל עיסקא כן ממילא ה"נ, ומזה משמע שכשנתן הראש הי' גם שכר מזונו בכלל, אבל א"א לומר כן שהרי האריס נהג בפעם זו כמו בראשונה דהא סבר שיתן לו הראש, ועוד יותר, וברש"י מבואר דסתמא קנה לאמצע], וכן בגמ' אמרי' גביל לתורא גביל לתורי וזה שייך רק על עמלו, ונראה מזה דודאי כל מה שמוציא מעות לצורך העיסקא הכל לאמצע, וכל הנדון בשמעתין הוא בעמלו, (שו"ר במהר"ם שי"ף) והא דנקט מזונו קושטא דמילתא קאמר, א"נ ברוב פעמים א"צ לקנות מזון אלא מוליכם לאגם, ומתפרש עמלו בשאר דברים, וגם טורח נתינת מזון, כדקאמר

מעלין אף בעיסקא, ונראה דברייתא כר"ש דנותן לו שכרו משלם, והיינו דקפיד שיתן כפי השכר שנותנין בעלמא, [נוע' להלן ד"ה שם ואידך].

שם רשב"ג אומר כו' רש"י פי' במתני' לק' ס"ט ב' דא"צ שכר עמלו ומזונו לולד כי אם לאם, [ולכא' קשה דהא לאם נמי לא בעי, כיון שעושה ואוכלת, וכדפרש"י בשמעתין, שו"ר במהרש"א], ומשמע הטעם משום דליכא עמלו כיון שהאם טורחת עבורו, והא דצריכין לטעמא דגללים, י"ל דמשום מזונו הוא, א"נ מזונו נמי יונק מאמו, וגם כשמוליך האם למרעה הולך העגל עמה, אלא דמ"מ איכא טורח קצת כטירחא דחנוני, ולפ"ז מיושב לישנא דמתני' דרשב"ג אומר שמין כו' וא"צ כלום, שהרי לא הוזכר שכר כתף במשנה, ואי מזונו בעינן למיתב לי', א"כ מאי שמין דקתני סתמא, ויש לעי' כיון דאיכא גללים מ"ט אין שמין עגלים לחד למחצה, כדמשמע דלא פליג ארישא, וי"ל דדוקא בצירוף גללים דאין מותר דודאי גללים דאותה בהמה לחד לא מהני, אע"ג דרשב"ג בשיטת ר"י דלא בעי שכר גמור, מ"מ לשלם בגללים עבור המזון הוי חוכא, וכ"מ נמי מדמצריך ריבר"י נסיובי ותותרי ולא סגי בגללים מיהו י"ל דריבר"י פליג ארשב"ג וס"ל דגללים אפקורי מפקר להו.

ברם התו' פשיטא להו דשכר מזונו יהבינן לרשב"ג, ויש לעי' א"כ מאי שמין דקתני במתני', הא אכתי לא איירינן בשכר כתף, ועוד אם איתא דיהיב לי' שכר מזונו, א"כ מנ"ל לתלמודא דלא יהיב נמי שכר עמלו, דילמא רק לענין שכר כתף פליג רשב"ג, כדמשמע פשטא דברייתא, [שו"ר דהתו' הזכירו עמל דכיתוף, אבל קשה דאכתי איכא עמל טובא חוץ מכיתוף, אלא כונתם דזהו דמוכיח מברייתא שאינו נוטל עמל כתף] וי"ל דחדא מיתרצא בחבירתה, דמתני' שמעינן דאף לענין עמלו או גם מזונו ס"ל לרשב"ג

הא דקאמר איכא גללים, היינו חצי הגללים דחציים שייכים למקבל, אלא דכנגד הזמן שהי' הנותן צריך ליתן מזונות שהוא ג"כ חצי הזמן, כנגד אותו זמן כל הגללים היו שלו, וכן יש לפרש בנסיובי ותותרי וביצים מוזרות.

ד. **שם** ואת התרנגולות מפני שהיא עושה ואוכלת, ע"כ לא מיירי בביצים ואפרוחים דהא פשיטא, וגם משמע דת"ק פליג עלי', ואפשר דהאי עושה היינו דמושיבין אותה על הביצים, אבל אכתי צ"ב טעמ' דת"ק, ושמא ביצים מוזרות איכא בינייהו, וכדפליגי ר"י ור"ש לק' בברייתא, וקמ"ל דמהני ביצים מוזרות לאם, כיון שאינו מקבל ע"ע אחריות דאפרוחים, [ומה שעמל בהם נוטל הכל מן האמצע או שחולקים מיד], ובברייתא דר"י ור"ש א"צ ליתן שכר עמלו ומזונו דתרנגולות כיון דדידי' היא, וכמ"ש רש"י במתני', וקמ"ל ר"י דמהני הביצים לשכר עמלו ומזונו דאפרוחים, והא דלא מפרש ת"ק תרנגולות בהדיא היינו מפני שזהו החידוש הנלמד מן הכל בכל דבר שאינו כו' וריבוי' הוציאו מן הכלל.

שם גיזה וחלב, פי' או חלב, וכן נסיובי ותותרי פי' או תותרי.

שם ת"ר משכרת אשה כו' עפרש"י, ועדיין צע"ק מאי קמ"ל, והרמב"ם מסיים בה ואין חוששין משום ריבית, ולכאור' שיעור האי ברייתא כמתני' דאין שמין כו' אבל מקבלין כו', ועיי"ש בתו', ושמא הק' אע"ג דמושיבין תרנגולות ונוטלים שכר שני אפרוחים בלא אחריות, וא"כ הו"מ למימר דהא דנוטל מחצה לאו משום דחציו מלוה אלא כולו פקדון ושכר תרנגולת קא שקיל ואע"ג דמקבל אחריות לא ליגרע, כיון דבלא"ה מקבל מחצה, והו"ל כמקבל אחריות בלא שכר [וכבשו"ע סי' קע"ז ס"א בהגה], קמ"ל, וכן במתני' יתכן לפרש כן, [אלא דברמב"ם הנ"ל מוכח שיש חידוש בעיקר הדין], וצ"ע.

לאתויי לי' רעיא, [וכ"נ בלשון רש"י], ולפ"ז נראה דאף בנסיובי וביצים מוזרות מתפרש בלא מזונו, או דמזונו היינו טרחת הבאת מזונו בלא הוצאות, וא"כ אף בדרשב"ג מזונו דוקא, ולפרתו' דדרשב"ג מתפרש על עמלו לחוד מבואר דה"ה מילתייהו דרו"ש מדהוכיחו מינה דלית הלכתא כרשב"ג, ואם איתא דרשב"ג הוי בלא מזונו מי דמו, וכן כתבו לדמות ההיא דעזים ורחלים לדרשב"ג, ואם איתא דהתם סיפק למזונו, א"כ י"ל דהוי נמי טפי מגללים לענין עמלו, א"ו פשיטא להו דכולה שמעתין בחד גונא מתפרשא, ולעולם אין שכר מזונו בכלל, וגם רש"י מודה לזה לדינא, אלא דמפרש מזונו טרחת מזונות.

שם ואפי' במקום כו' משמע דהטעם מפני שא"צ כ"כ לכתף וכדפרש"י, ומבואר דלא סגי לרשב"ג בגללים גם לשכר כסף, אע"ג דס"ל כר"י, ודוקא עם אמו דליכא טורח כ"כ שרי, ולמש"כ ניחא דכיון שצריך להוציא מעות לכתף הו"ל כמזונו שאינו בכלל וכמשנ"ת, - מה שהזכירו בתו' כתף צע"ק דבפשוטו איכא עמל חוץ מכיתוף ועלה קיימינן, אבל עמל דכיתוף דאף בלא אמו איכא אתרא דלא יהבי, תו אין לחוש לכיתוף מועט כלל.

שם ואידך גללים אפקורי מפקר להו, פי' אפי' נימא דסבר לה כו' יהודה, מ"מ י"ל דגללים גרע, [ואפשר דמשום תנא דמתני' נקט לה, אבל תנא דברייתא בפשוטו כר"ש ס"ל] א"נ י"ל דגללים דאם וולד ספקו לעמל הולד שאינו מרובה עם אמו, (לבר ממזונו כפרתו'), ואי לאו דגללים אפקורי מפקר להו סגי לכו"ע, ומ"מ אמר ר"נ דרשב"ג כר"י, דסברא דאפקורי מפקר להו משוי לגללים כטיבול ציר שאינו נראה כשכר ואי לאו דסבר לה כר"י לא הוה שרי, מיהו האמת כפי' קמא דאין הגללים מספיקין לשכר עמלו (וכ"נ בתו').

אבל לר"ש נותן שכרו משלם ואין מקום לנדונים בזה, ולפ"ז מכאן נמי ראי' דהלכה כר"מ, שו"ר בסמ"ג עיי"ש, ועי' מש"כ להלן, בדברי התוד"ה אלא.

שם ושמואל אמר לא מצא כו' נראה דבמותר רביע אף שמואל מודה דשרי, [שו"ר בהגר"א סי' קס"ז סק"א משמע דכל מותר שהוא ספק אסור, וכ"נ סתמות הפוסקים וצ"ע] ובמותר חצי אף לרב אסור, ונחלקו בשליש שפעמים מוסיף על שליש הרבה ופעמים מעט ופעמים דליכא מותר שליש, וס"ל לרב דסגי בזה כיון שיש ספק של ריוח מרובה, [ואם בא למכור זכות זו של מותר שליש אפשר דהוה שויה דינר], והא דאמר שמואל קוצץ לו דינר בפשוטו מתפרש באופן מוחלט והיינו לבר ממותר שליש, כדי שלעולם לא ילך לביתו ריקם, וכן לשון קוצץ משמע בכל גווני כמו ריבית קצוצה, ולפ"ז אפי' על עסק גדול סגי ל' לשמואל בדינר כיון דאיכא נמי מותר שליש, והיינו דמיייתנן דרב מצריך קציצת דינר לבר ממותר שליש, ואי לשמואל מותר שליש לא מעלה ולא מוריד, א"כ מה"ת לפרושי מימרא דרב בדאמר מותר שליש, אבל אי לשמואל גם קוצץ דינר, אבל דינר לחוד לא מהני, ניחא, דקשיא לן מימרי דרב אהדדי דממ"נ אם מותר שליש הוה חידוש טפי למה לי לאשמועינן ריש עגלא, ואי ריש עגלא הוה חידוש טפי למה לי מותר שליש, א"ו ריש עגלא הוה הקציצה כדי שלא ילך ריקם, וגם לישני' דרב משמע הכי מדלא קאמר ריש עגלא לפטומא מותר, משמע שרוצה לומר דין נוסף שזה לעולם לפטומא, אבל בפרש"י משמע דקוצץ דינר אם לא יהא מותר שליש, וכ"נ בתו' דהיינו בלא מותר שליש, וטעמייהו דמדשרי רב בריש עגלא דלא שוי דינר, כדאמר בבכורות ח' ב' רישך לזבונך בכמה בפלגא דזוזא, וא"כ חצי הראש שנותן מחלקו שוה רביע דינר, יש ללמוד דקציצת דינר דשמואל בלא מותר שליש, דאין סברא שיצריך

שם תרנגולת שלי, קמ"ל דלא חשיבי שותפין בעיסקא, כיון שהתרנגולת נשארת שלה, ועשטמ"ק בשם הראב"ד.

שם איכא ביצים מוזרות, לכאן' בדין הוא שביצים מוזרות יחזרו לבעליהן, כדחזינן שאינו מקבל אחריות על המוזרים והיינו משום דמעיכרא לא שקיל מיני' אלא אותם הראויות לקלוט אפרוח, ומנין פשיטא לן דכולן למקבל, ונראה דמלשון הבריייתא דייק דקאמר נחלק באפרוחים ותו לא ולפ"ז ניחא דמתני' אתיא שפיר ככו"ע דקתני אין מושיבין תרנגולת למחצה, ולא שייך למימר איכא ביצים מוזרות דמה"ת שיהיו למקבל לחודי', (אדרבה סתמא לבעל הביצים נינהו, ועכ"פ הכל למחצה מתפרש).

שם תוד"ה איכא, וליכא למימר לא מצא כו' לכאן' י"ל דלר' יהודה סגי בספק ריוח, דלא גרע מטיבול ציר דהכא אפשר שירויח יותר, ונראה דמשמע להו דביצים מוזרות אפי' הוו ודאי לא ספקו לעמלו ומזונו דמשמע דר"י ור"ש בפלוגתייהו דלעיל פליגי, וכדפרש"י, וספק טיבול ציר אין לו להועיל אפי' לר"י, מיהו לכאן' יש לחלק דהכא הביצים מוזרות כבר בעולם, וכל ספק יש לו ערך, אבל התם כ"ז שטורח בשליש לא חשיב הספק שיעשה יותר משליש להתיר, וצ"ע אם זו סברא אמיתית לחלק, כיון דמ"מ כל ספק יש לו ערך, ועי' ס"ט א' תוד"ה אמר.

ה. **ס"ט א'** אמר רב מותר שליש כו' לפמשנת' לעיל הא דקתני במתני' נותן לו שכר עמלו ומזונו, אין פירושו שנותן לו שכרו משלם, אלא דצריך ליתן שכר עבור עמלו ומזונו, ואח"כ יש לפרש כמה הוא שכרו, וכבבריייתא לענין חנוני, ולפ"ז נראה דרב אליבא דר"מ אתא לפרושי, דכיון דליכא למימר כפועל בטל כמ"ש תו' במתני', וע"כ צריך ליתן איזה שכר דבלא שכר כלל הוה ריבית וכדתנן במתני', צריך לקבוע איזה שכר,

כיון שיש לו ספק דהרבה, אבל אם בא לילך ריקן בעיני דנר, ודוחק.

ויש לדקדק בהא דגרס בגמ' דקא"ל אי מותר שלישי כו' משמע דקא"ל הנותן למקבל לשון זה אי מותר כו' וזה מתפרש דאי ליכא מותר שלישי לישקול ריש עגלא, מיהו רש"י ודאי לא גרס לה דהא לדידי' זוהי הקושיא, וכן ברי"ף ליתא, ונראה דאפי' גרסינן לי' יש לפרשו לאו דוקא, ואגב דקאמר מאי לאו דא"ל מותר שלישי, מסיים לא דא"ל חד מינייהו, אבל הכונה על רב דקמ"ל דחדא מינייהו סגי, וכ"ה ברי"ף וכמו אי דקא"ל מותר שלישי אי דקא"ל כו'.

שם אבעית אימא כי קאמר כו' פי' לעולם כדקאמרת מעיקרא דמדקאמרי ריש עגלא לפטומא משמע דמותר שלישי לא מהני, והא דקאמר רב דמהני בדאית לי' בהמה לדידי', (ועי' נ"י), וא"ת היכן מרומז חילוק זה בדבר, וי"ל דדברי רב מתפרשים דאפי' במותר שלישי משכח"ל דמותר, ועלה פליג שמואל, וגם משינוי הלשון דקאמר לפטומא ולא קאמר מותר שלישי בשכרן ה"ז מותר, וש"מ דבכל גונא דפיטום ריש עגלא לפטומא מותר.

שם ויהיב לי' רישא באגרי', פי' כדרב. - יהיב לך נמי אליתא, פי' כולה מלבד הראש, - פלג לי' מאליתא, פי' לא נתן לו האלי' כולה כמו שאמרה אלא חילק האלי', כמו קודם שלקח בשותפות, - א"ל השתא כמעיקרא כו' פי' לא מיבעיא האלי' שחלקת אלא אף הראש תחלוק.

שם מיחזי כריבית, נראה דמשום דאריס הוא קאמר מיחזי כריבית, דמן הדין מותר כיון דמשעבד נפשי' למרי ארעא, אבל באיניש דעלמא הוי ריבית גמורה מדרבנן, וברא"ש כ' גבי פועל בטל דרק מיחזי כריבית, ואפשר דהיינו לשיטתם דלאו דוקא אריס, אבל לשון הגמ' ל"מ כן.

שמואל כ"כ נוסף למותר שלישי, וגם לא אשכחן דפליג ארב בשיעור המתיר, דרק בשירותא דספק פליג.

והא דבעי למימר דריש עגלא לבר ממותר שלישי היינו משום דריש עגלא הוה דבר מועט, וס"ד דרב נמי חייש שלא ילך לביתו ריקם, ומצריך שדבר מועט יהא בודאי, וגם לשון ריש עגלא לפטומא משמע דבר קבוע וכמש"כ, ומשמע שאין עצה דמוסר שלישי [וכ"ה לאבע"א], ומשני דשני ענינים הם אם נותן לו בודאי סגי בריש עגלא, אבל בספק דוקא מותר שלישי דאפשר דהו"ל רווחא טובא, ואי הוה קאמר רק מותר שלישי הו"א טעמא משום דלא חייש רב שמא לא יהא מותר שלישי, והו"ל כקצץ ריוח מרובה, אבל ריש עגלא דבר מועט הוא ואסור, - עוד יש לפרש דה"ק מאי לאו אע"ג דקא"ל מותר שלישי מ"מ הצריך רב ריש עגלא, ולא למימרא דפירוש מימרא דרב בדא"ל, אלא דכיון שהצריך רב דוקא ריש עגלא, משמע דפחות מהיתר זה לא מהני, ושייך לומר הלשון דאפי' הי' א"ל מותר שלישי לא הוה מהני עד דיהיב ריש עגלא, (הוספה לפו"ר וכו' וכן נראה עיקר).

ולפ"ז נראה דשמואל לא קאי אמותר שלישי כלל, אלא אמתני' מהדר וקאמר דסגי בקציצת דינר, אע"פ שאין זה שכרו משלם, דתרווייהו לפרושי שכר עמלו ומזונו דמתני' אתו, אבל רש"י פירש קוצץ לו דינר אם לא יהא מותר שלישי, והינו דס"ד לפרושי דרב נמי הק' או מותר שלישי ואי ליכא להוי ריש עגלא, ונדחק כן כדי ליישב הס"ד דריש עגלא היינו בדא"ל מותר שלישי, אבל קשה דאי דינר דוקא קאמר, א"כ כי לא מצא מותר דינר נמי נאסור, ואי לעולם סגי בדינר וגם מיירי במותר דינר משלישי, למה לי מותר שלישי, דלא משמע שהמותר שלישי לטובת המקבל (דהא הגדון כמה מותר משום חשש ריבית), ויש ליישב דאם איכא מותר שלישי סגי בדבר מועט

ס"ח א', וכן בשמעתין ריש עגלא דבר מועט הוא, וגם מדמשעבד אריסא לפיטום משמע דטורח מועט הוא, וכמשנ"ת, מיהו י"ל דהכא איכא עמל טפי מבחנוני וכצריכותא דגמ' לעיל, (אע"פ שהפסד הבטלה פחות), אין כונתם להוכיח מדלא סגי לרו"ש בגללים, דכבר נתבאר דגללים הכונה עם של אם, וכדמוכח נמי מדריב"ר.

וי"ש ללמוד מדבריהם דרו"ש ודאי דלא כר"ש, דה"י מקום לומר דלר"י סגי בהכי, וע"כ שזה רחוק משכר משלם דר"ש, וע"כ דכר"מ אתיא וכמשנ"ת, שו"ר בסמ"ג עיי"ש.

שם תוד"ה אמר, וא"ת יהא צד אחד בריבית כו' משמע דבכל תרי תילתי באגר ל"ק להו, כיון דאי לא הוי אגר אין כאן ריבית, אבל לכא' אין הריבית השכר, דמדידי' קא שקיל, והריבית היא העבודה בחנם בחצי הפקדון, וא"כ אפי' כי לא הוה רווחא איכא ריבית, ואפשר דהטעם משום דא"ל טול מה שעשית בשכרך, דהעיסקא ע"ד כן, ולפ"ז בכל עיסקא אי הוה פסידא אינו נותן לו שכר כלל, וצ"ע בזה, ואפשר דכיון דא"ר הוא לא גזרו רבנן אלא היכא דמיחזי דשקל מיני' ריבית, משא"כ בדלא הוה רווחא, [וכ"מ מדשמואל דלא קאמר כן בעלמא] שו"ר בבהגר"א סי' קע"ז ק"ו ע"א, מיהו עיקר קו' צ"ב דאטו אם נותן לו משכנתא בשכרו נמי נימא צד אחד בריבית שמא ישתדפו השדות, כדחשבינן ל' ספק לפי' רש"י ותו' ס"ד ב', (וכן נסיובי ותותרי וגללים), וה"נ מותר שליש כיון דספק הוא שירויה טובא, ספק זה שוה כסף, ושפיר חשיב שכר, וצ"ע.

שם תוד"ה אי, צ"ע מאי ס"ד דהתו' לפרש שהי' נוטל חצי שלו וחצי חציו של ר"א, הרי לא הזכירה בדברי' כי אם האלי' ואם איתא ג' רבעים הול"ל, וכן בגמ' קאמר פלג ל' מאליתא משמע חציה, וכן קאמר השתא כדמעיקרא נמי לא, ואמאי הא הו"ל ג' רבעים,

שם מאי אמרת טרחנא טפי פורתא אמרי' כו' משמע דטירחא דפיטום אינה טירחא מרובה, וגם ליכא בה בטלה וכמ"ש תו' ס"ח א', ועמשנ"ת לעיל סק"ג לענין מזוננו.

שם מאי אבל דקאמר אלא לפי' כו' לפרש"י קשה כיון דקושטא הוא דטיפול שנה שני' קל משל ראשונה מה סברא יש לשנות טעם זה לסברא הפוכה [ואפשר דהטעם לזה הוא משום דאינו בקל למצוא מי שיטפל רק שנה אחת, או דניחא ל' מפני שרגילה בו או דנפ"מ לטירחא יתירא], ולכא' הי' נראה דתרתני קתני עד מתי חייב לטפל המקבל, ואם בא לחלוק הנותן, ובהכי ניחא טפי דפתח בחייב וא"כ ממילא מובן דאינו יכול לחלוק, אלא דבא להשמיענו שאף הנותן אינו יכול לחזור השתא מפרש שפיר שאינו דומה טיפולה כו', ואפשר דזהו שרמז התנא בלשון אבל דקתני, לומר שטעם זה סותר לדינא דרישא דא"כ הי' בדיון שהמקבל יכול לחזור.

שם תוד"ה אלא, דמ"מ הלכה כרשב"ג, פי' וה"ה כר"י וריב"ר דכלהו חד טעמא הוא, וכ"ה בתו' הרא"ש בפירוש, [ויש להוסיף דתנא דמתני' לא פליג עלי' דרשב"ג מטעמא דלא סבר כר"י, אלא משום דגללים אפקורי מפקר להו, אלא עיקר ההוכחה לפסוק לגמרי כרשב"ג], ויש לתמוה א"כ מאי משני ל' לאו הלכה איתמר וכו' הא מ"מ הלכה היא, וצ"ל דבאמת לאו שינויא הוא אלא קושטא קא מהדר ל', ועי' תו' הרא"ש ס"ט ב'.

שם בא"ד וליכא למימר דהיינו דוקא כו' פי' דמודו ר"י ורשב"ג לדרוש דבבהמה דנפיש טירחא לא סגי במשהו, דהא לריב"ר סגי במשהו אפי' בגדולות [פיי' עזים ורחלים, שאינם עושים ואוכלים, ול"ק משה"ק במהר"ם שיף], ונראה דניחא להו להוכיח מדריב"ר בהדיא, אבל באמת עיקר הסברא איפכא דבחנוני ראוי טפי למיתב ל' שכר סגי לר"י כטיבול ציר כ"ש בפיטום, וכמ"ש תו' במתני'

שו"ר תשו' הרי"ף שבשטמ"ק שביאר הדברים בארוכה, ושם מבואר דלשמואל סגי בדינר לכל העסק, מיהו דוקא בשאר עיסקא שאינו מתבטל לגמרי ממלאכתו, ומ"מ נראה לקיים דברנו, שהרי באלף בהמות דאיכא טורח טובא ממילא דמי לחנוני שהרי אינו יכול לעסוק במלאכתו, וא"כ ע"כ דברי הרי"ף במעט בהמות שהטרחא מועטת.

בסמ"ג מפרש ג' חילוקים באדם העוסק, שאם יש לו אומנות אחרת נותן כפ"ב, ואם אין לו אומנות אחרת, וכל עסקו בפיטום בהמות [או חנוני], שכרו בין מרובה בין מועט כמה שפסקו, ומפרש דהיינו ריש עגלא או דינר, ואם עוסק בלא"ה בדידי' סגי במותר שלישי, ומ"ש הרי"ף שאינו בטל ממלאכתו מפרש לה דר"ל בדאית לי' תורא לדידי', וע"ז מייתי כדאמרי' אמר רב כו', וכוונתו לאבע"א, ולפ"ז אין חילוק בין חנוני לפטם, ומפרש הא דמייתי הרי"ף תוספתא דחנוני היינו לפרש למה נקטו חנוני משום דלא מצי למיעסק במלאכה שלו, אבל לאו למימרא דבכל חנוני נותן כפ"ב, דבאומנותו חנוני סגי בקציצת דינר, ולעיל נתבארו דברי הרי"ף בע"א עיי"ש, ומ"מ לדינא אם אין הפיטום מבטלו מאומנותו אין לו כפ"ב, והסמ"ג איירי בפיטום המבטלו, מיהו הא דמיקל באין לו עסק בקציצת דינר, לפמשנ"ת לעיל בחנוני לעולם שכרו כפועל בטל, ולא בשופטני עסקינן שיושב בטל לגמרי, ואם עסקו בפיטום משערינן כפועל בטל דפיטום, ואף בבהמות בעינן ריש עגלא מכל בהמה, וכן דינר לכל אחת.

שיטת הטור סי' קע"ז נראה דכיון שלעולם משערים כפועל בטל לגמרי כמה יטול לעסוק בעסק זה, ואין שום חילוק באומנותו, א"כ אין לחלק כמ"ש הסמ"ג בין פועל בטל לקציצת דינר, ולכך מפרש דתרווייהו בחד גונא, ואם קצץ מתחלה סגי כפי מה שקצץ, ואם לאו נותן שכרו, ולא משלם, אלא כפי שנוטל פועל בטל, וכולה מתני' בלא קצץ ושכר עמלו

ונראה דאף בקושיתם פירשו דכל החצי לר"א, והיינו דקשיא להו ועוד, ומ"מ דבריהם צ"ב, דהול"ל וי"ל דכשנשתתף לא הוה מלוה כלל, שו"ר במהרש"ל שהוסיף כן בדבריהם, וכ"כ מהר"ם.

ו. **כתב** הרי"ף וה"מ בחנוני וכיו"ב דל"ל עיסקא אחרינא כו' אבל מאן דאית לי' כו' לא בעי באגרי' כולי האי כדאמרי' אמר רב כו', דברי רבנו מתפרשים כפי' תו' במתני' דבתרנגולים ועגלים לא שייך כפועל בטל כיון שאינו בטל, ולכן בעינן רק קציצת שכר עבור עמלו ומזונו, [וכר"מ], והיינו דקאמר כדאמרי' אמר רב כו' מדסגי בשיעור מועט ולא הצריכו כפועל בטל, (אבל אין הכוונה למאי דמסיים דאית לי' תורא כו' דזה ענין מיוחד בטירחא דפיטום), ולפ"ז דעת הרי"ף ותו' והרא"ש דבחנוני לא סגי בפחות מכפועל בטל בכל גווי, [חוץ מתרי תלתי באגר או תילתא בהפסד], ובפיטום סגי בריש עגלא מכל עגל שמפטם, וכן מותר שלישי בדאית לי' תורא כרב, וקציצת דינר לכל בהמה ודאי מהני, אבל לא שמענו להתיר בדינר לכל העיסקא בדאיכא בהמות טובא, וכ"נ לאסור, דרב לא שרי אלא ריש עגלא מכל בהמה ובהמה, וכן מותר שלישי מתייחס לכל בהמה, ומסתברא דאף שמואל לא קאמר אלא לבהמה אחת, ומדקאמר דינר משמע דוקא דינר ולא קיי"ל כותי', ואם נשתתפו א"צ ליתן שכר עמלו מחשש ריבית, אלא שאז צריך לפרעו מן הדין כמו כל שותפין, מיהו אם מחל האחד שרי, ובאריס כשלא נשתתפו מיחזי כריבית ואסור, אע"פ שמן הדין משעבד נפשי' ואין כאן ריבית, ולכך בנשתתפו פטור מליתן לו דתו לא מיחזי כריבית. – ובשאר עיסקא לא נתפרש מהו השיעור המותר, ואין שייך לקבוע מותר שלישי בכל דבר וכמ"ש לעיל סק"ה דמודה שמואל במותר רביע ומודה רב במותר חצי, והכל לפי הענין, וכן קציצת דינר אינו דין קבוע וכמשנ"ת.

ומזונו היינו כפ"ב, ורו"ש אשמועינן בקצץ, וזה כולל חנוני ופטם דאין חילוק ביניהם, ומה שחילק הרי"ף היינו בין אית לי' תורא לדידי', אלא דה"ה כיו"ב שאם אינו בטל ממלאכתו סגי במותר שלישי, ולפ"ז הא דרב במותר שלישי בדאית לי' תורא, ואפי' לא קצץ, דכיון שאין לו שום הפסד לא בעינן קצץ, ושמואל מצריך קציצה וכן ריש עגלא בקצץ מיירי, (א"נ שמואל בלא קצץ ודינר לכל יום קאמר) ועי' לק' סק"ז בע"א).

ז. פ"י קע"ז בהגר"א סק"ו, תו"ד ז"ל דשני הדינים שבשו"ע דאם יש לו עסק אחר סגי בדינר או בשליש מהריוח, הם דברי רב ושמואל דרב מודה לשמואל, ודברי שניהם מוקמינן בדאית לי' תורא לדידי', והיינו עסק אחר, דה"ה כל כיו"ב עסק שיכול לעסוק ביחד עם העיסקא, וזהו שכ' רבנו וכאב"א שם כי קאמר רב כו' וסובר דשמואל נמי בהאי גונא [דאית לי' תורא] דהא בחדא ענינא איתמר, [שדברי שמואל אמילתי' דרב נאמרו, ועי' להלן מ"ש רבנו שדעת הטור אינה כן]. ומפרש מ"ש מותר כו' [פ"י דמותר היינו הריוח, ושליש מהמותר בשכרך, מותר, (ואפשר נמי לפרש המותר משליש הריוח דהיינו שני שלישים ונמצא דשתות בשכרו, אבל הרמב"ם כתב שלישו)], ושמואל פליג ע"ז שמא לא יהי' לו שכר כלל [הטעם דכיון שטורח עבורו אין לנו ענין בתוצאות, דמ"מ טרח בפלגא פקדון בשכר ההלואה] וה"ה דפליג על מילתי' דרבא כו' [דגם שם איכא למימר שמא לא יהא ריוח כלל].

ומותר שלישי מפרש דלאו דוקא ה"ה פחות [צ"ע איך אפשר לפרש בזה לאו דוקא, אם הכונה שלישי מהריוח, אלא שהר"מ נסמך ע"ד הרי"ף שכ' דלא בעינן כולי האי כדקאמר מותר שלישי, וש"מ דלאו דוקא, ואמנם להרי"ף נוחא דהיינו כפרש"י, ועי' בדברי רבנו להלן בזה], ומפרש דכ"ז שלא פסק כו' [דהרמב"ם מודה לדין הטור בס"ג

דבפסק מתחלה סגי בדינר, וכמ"ש להלן בביאור דבריו במחלוקת עם רבותיו], וכן מילתי' דשמואל כו' וה"ה דיכול להקשות כו' [פ"י דקודם דידעינן דאיירי בדאית לי' תורא לדידי', דהיינו עסק אחר לפי' הר"מ, הי' יכול להקשות היכי סגי לשמואל בדינר, הא תנן כפועל בטל, וקו' זו קשיא רק משום דמפרשינן דשמואל בדלא פסק מתחלה, דאל"ה מודה הרמב"ם דבאמת מותר אפי' בלא עסק אחר], אבל למסקנא הוא אף לר"מ ור"ש [זה חידוש מדברי רבנו, דבאית לי' תורא דלא בטל כלל אף ר"ש מודה].

שם ומפרש מש"ש ר"א מהגרוניא כו' רבנו מפרש לדעת הרמב"ם דיש חילוק בין נתן מעות בעיסקא, לקיבל הכל, אלא דחילוק זה מהני רק לענין להחשיבו שיש לו עסק אחר, דהיינו החצי שלו, וכקו' תו' ד"ה דאמרי', [אלא דזה מהני רק בנתן מעות, וקו' תו' משום החצי מלוה, וזה לא מהני להרמב"ם כיון שהכל הוא מהעיסקא ולא שייך למימר שעוסק בלא"ה, משא"כ בחצי שממונן], והיינו דקא"ל השתא שותפי אנן, ונמצא דאית לך תורא, וסגי בדבר מועט, וכיון דאריס את, א"צ ליתן דבר מועט, אבל כשצריך ליתן שכר כפועל, לא מהני שיעבוד האריס כ"כ, דרק על טפי פורתא מהני, כלשון הגמ'.

בהגהות הגר"א בגמ' כ' דהרמב"ם מפרש שהאריס לקח בהמות לעצמו, וזה ע"פ הצעת הדברים ברמב"ם פ"ח מה"ש אבל למ"ש כאן א"צ לזה, דכיון שנשתתף במעות היינו לקח לעצמו.

ובהתנה מתחלה סגי בכל גווני בדבר מועט, והיינו ריש עגלא לפטומא, ומפרש רבנו מ"ש הרמב"ם א"ל הראש והאלי' שלך היינו מתחלה, - נמצא לפ"ז בהתנה מתחלה הכל מותר, לא התנה, ואינו שותף ובטל ממלאכתו, בעינן כפועל בטל, אם אינו בטל ממלאכתו, סגי בדבר מועט, ובנשתתף בעסק

לעולם סגי בדבר מועט, דחשיב אינו בטל ממלאכת וכ"ז מבואר בפיה"מ דבנותן לו יתרון בשבח מותר אפי' אינו שותף ובשותף אפי' נתן לו יתרון מועט מותר, וצריך לפרשו דהחידוש אפי' בלא התנה.

שם בבהגר"א, והטור לקח שיטת הרמב"ם רק ביש לו עסק אחר ס"ל כהרי"ף כו' ודבריו נכונים כו' פי' דביש לו עסק אחר אפי' לא התנה א"צ שני שליש, ולהלן חזר רבנו ופי' דגם הרמב"ם מודה להטור, והמחבר הוא שהוסיף דה"ה ביש לו עסק אחר, ונראה דגם לפי פי' רבנו לעיל נמצא כן לדעת הרמב"ם וכמשנ"ת, אלא שהי' מקום לפרש כגון שלא רצה ליתן המותר דינר, וכן הזכיר רבנו לעיל ו' בלשונו ומפרש מש"ש אי פלגא כו' בין דא"ל עסק אחר או לא עיי"ש, מיהו האמת דיתרון מועט סגי בכה"ג שיש לו עסק אחר, אפי' לא פסקו תחלה, דבפסקו אפי' אין לו עסק מותר, אלא שהרמב"ם הזכיר דינר ביש לו עסק וש"מ דמפרש כן דברי שמואל, והטור שהזכיר באין לו ש"מ דמפרש דברי שמואל באין לו עסק אחר.

שם וס"ק י"א, בהגהה שהגיה רבנו בטור יש לדקדק דנמצא שכתוב לשון זה, וכן צריך ליתן בכל יום וה"מ שלא פסק כו' אבל אם רוצה לפסוק עמו על כל העסק בדבר ידוע ואפי' בדינר אחד רשאי שנותן לו דינר כל ימי משך העסק, דלפי"ז הוסיף הטור לשון זה לומר דסגי בדינר אחד לכל הימים וא"צ דינר ליום, ולכאור' אדרבה לשון זה משמיענו להיפך דבמ"ש לפסוק עמו על כל העסק מתפרש כל הימים יחד, וכשמפרש שנותן לו דינר כל ימי משך העסק משמע לכל יום, ומה"ט אם לא נגיה אפשר ליישב הטור כלשונו דבלא פסק תחלה מהני דינר לכל יום ויום, ובפסק מהני אפי' אחד לכל העסק, - וצ"ע מ"ש רבנו בס"ק י"א וכן הגהתו בטור, הרי הגהת הטור היא בפסק בפירוש, ודברי השו"ע הם ביש לו עסק אחר, ובס"ג שייך לשון זה.

צ"ד א' דאיניש מהימנא הוא כו' לא קאי על נאמנות טענותיו, דהא הכא אין לו שום צד פטור דאפי' מיתה מ"מ, לא שייך גבי', אלא שנאמן לקיים דבריו ושומר כראוי דלעולם אין דעת הנותן על התביעה שאם יאנס, דעיקר רצונו בחפציו עצמם, ודלא ליקום בדינא ודיינא.

ונראה דהכונה הגהתו בטור, שאם הי' הטור במקומו הי' מתפרש שצריך דינר לכל יום, כמו שפרשנו וע"פ הגהה זו אין כתוב כן בטור, ושפיר יש להשוותו להרמב"ם.

שם ס"ק י"ג, לשיטת רש"י וש"פ נמי יש חילוק בין אריס לאיניש דעלמא, אלא שאין הנדון מהלכות ריבית, ולכך לא הזכירוהו הפוסקים כאן, אבל לשיטת הרמב"ם דשייך ריבית אף בשותף יש מקום להזכירו, בהל' ריבית, אבל אין כאן מחלוקת בעיקר הדין.

ברם יש לעי' לפי' הגר"א בדעת הרמב"ם דמותר שליש מותר בהתנה מתחלה, וריש עגלא לפטומא בהתנה מתחלה מיירי, א"כ מאי פריך דרב אדרב הא קושטא הוא דבכה"ג שרי או מותר שליש או ריש עגלא, ואי משמע לי' בדלא התנה א"כ ריש עגלא נמי לא מהני, ולמאי דמוקים לה בדאית לי' תורה ה"נ דמהני ריש עגלא, והרי כללו של דבר לדעת הרמב"ם דהתנה בלית לי' עסק, או לא התנה באית לי' עסק, שוין.

עוד דבר תמוה נמצא לדעת הרמב"ם דאחר גמר העיסקא יכול לומר שליש או עשירית הריוח בשכרך, דהא מוקים לה בלא התנו מתחלה, ומה סברא יש בזה, וגם מאי פריך שמואל לא מצא מותר שליש הא בגמר העיסקא קיימינן, ואם אין כלום באמת לא מהני, ואפשר דהיא גופה קמ"ל שאף כשוראה שאין ריוח יכול לומר מותר שליש בשכרך וא"צ דינר, וזה תמוה ואינו במשמעות כלל, וצ"ל דאיירי באמצע העיסקא ולא התנו מתחלה, וג"ז דוחק, שו"ר בב"מ ועיי"ש עוד.

וביאור דברי הרמב"ם בה"ב הוא דמפרש מותר שליש דדוקא מן הריוח יהיב [ולא כמילתי' דרבא] ופסק כאבא דגמ' דדוקא בדאית לי' תורא לדידי' שרי רב, וכ"ש דשרי בקציצת דינר כשמואל, אבל בליכא עסק אחר אסור במותר שליש, וכולה שמעתין בהתנה, דלא שייך נדון מותר שליש אלא כשהתנה קודם שידענו מתוצאות העיסקא וכמשנ"ת לעיל, וכיון שהתנה ליתן רק מן הריוח אסור, אבל ריש עגלא לפטומא מותר כיון שקוצץ ליתן לו הראש בכל ענין, אפי' תכחש הבהמה, וג"ז דוקא בהתנו, אבל בלא התנו מבואר דינו בדרבא וכמ"ש בהלכה ג', א"נ ריש עגלא שכר גמור הוא ומותר בכל ענין, וכ"נ בפ"ח.

ומשמעות הדברים בה"ד דאיירי בחולק בכל העסק דהו"ל כשנשתתף, וכל שנשתתף חשיב כיש לו כעסק אחר כמ"ש בפיה"מ, וכיון שכן סגי במותר דבר מועט כמו בה"ב ביש לו עסק אחר, ודעת רבותיו דבעינן עסק אחר לגמרי ולא סגי מה שיש לו באותו עסק גופי', ולפ"ז ניחא הא דהביא רבנו דין האריס בפ"ו ובפ"ח דבפ"ו איירי ביש לו עסק אחר לגמרי דפטור מליתתן דבר מועט, ובפ"ח איירי ביש לו חלק באותו עסק עצמו שלקחו בשותפות דגם בזה סגי בדבר מועט ובאריס פטור והיינו ממש עובדא דר"א, ודינא דפ"ו יליף מינה.

והעו"ה לפ"ז דאין מועיל פסיקת דינר אפי' מתנה בתחלה, אא"כ יש לו עסק אחר, דכל הדינים בה"ב הם במתנה מתחלה, ורק בין ה"ג לה"ד יש חילוקים בין התנה ללא התנה, ובלא התנה אפי' יש לו עסק אחר הדין כדרבא וכסידור הדברים ברמב"ם (עבהגר"א), ובהתנה ליתן בגוף העסק לעולם חשיב יש לו עסק אחר ומותר כשהריוח יותר, וכן אם לקח עמו בשותפות אפי' דינר לאלף, אלא דגם אז בעינן ריוח מעט יותר על ההפסד כמו באריס' דאי לאו דאריס' הוה הי' נותן דבר מועט.

ועו"ק דכל עיקר הדין דמהני התנו בתחלה אינו מפורש בגמ' לדעת הרמב"ם, דמנ"ל לפרושי ריש עגלא בהתנה מתחלה, (דהא לא משני התם בדהתנה) וגם בסברא הוא נגד כל מהלך הסוגיא דקתני אין מושיבין חנוני כו' והו"ל למיתני מיד אא"כ מתנה עמו, וכן בכולה שמעתין משמע שאין עצה בלא"ה, ולא דאיירי בכה"ג ששכחו ולא התנו ביניהם, וא"כ נוקי דרב עיליש בהתנה על פרוטה ולא הוצרך לכותבו בשטר, ולמה לא התנה ר"א מהגרונאי מתחלה, ואם נימא דהתנה ולכך סגי בריש עגלא, א"כ ליפטר נמי משום דאריס' הוא, דמאי שנא, הא להרמב"ם דבר מועט דהתנה ודבר מועט דיש לו עסק שוין, מיהו בזה י"ל דלא שייך תנאי ע"מ שלא ליתן משום דאריס הוא, ופטור דאריס שייך רק כשלא התנה.

והנראה מדקדוק לשון הרמב"ם דדין זה שנחלק עם רבותיו הוא בנותן לו עשירית מגוף העסק ולא רק מן הריוח, ושלישו או עשיריתו שכ' ביש לו עסק אחר היינו רק מן הריוח והיינו מותר שליש פי' בריוח כמ"ש הגר"א, אבל שאר שיעורים מתפרשים בכל העסק ותחלה יש לבאר דברי הרמב"ם בדין תרי תלתי באגר, דמבואר בדבריו שאפי' הי' הפסד נוטל המתעסק שתות מכל העסק, שהרי כתב בה"ג ואם פחתו יפסיד המתעסק שליש הפחת שהרי כו' ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון, משמע דכשיש הפסד ג"כ נוטל שכרו עמלו והוא שתות מן ההפסד כולו, ואפשר שפי' הלשון תרי תלתי באגר שאם יהי' ריוח יקבל שני שלישים מן הריוח, ואם יהא הפסד יקבל פלגא פי' חצי שליש מן ההפסד דכלפי שאמר תרי תילתי מסיים פלגא דתלתא, [א"נ פלגא בהפסד, חצי מתרי תילתי, דהיינו תילתא], ונתיישבה השגת הראב"ד, [ועי' פיה"מ בפ"י אבל מקבלין עגלים] שו"ר בחידושי הרמב"ם בביאור דברי הרמב"ם בזה ועי' סק"א.

שו"ר דברי הראב"ד בשטמ"ק עיי"ש.

מיהו אין הדברים מוכרעים, וקצת משמע דטעמ' דהרמב"ם במותר שליש שכ' בהל' ב' דהיינו שלעולם אינו נוטל אלא שליש, וכיון שמפסיד מחצה הו"ל הפסד מרובה על השכר ואסור, אא"כ יש לו עסק אחר, ובה"ד איירי בששהשכר מרובה ולכך מותר בלא עסק אחר, ולע"כ להעמיד פ' זה בטעמו, דנמצא שנותן גם הריוח שמהפלגא מלוה לנותן וזה אינו מובן.

ודאתאן עלה אפשר שגם דברי הטור יש להעמיד בכה"ג שהדינר הוא שיעור חשוב לגבי העיסקא, דדבר זה לא סליק אדעת' כלל שיועיל דינר לעסק שפועל בטל נוטל אלף דינר, וכבר כתבנו שזה נגד מהלך כל הסוגיא, דמשמעות הדברים שאין אפשרות להושיב חנוני ולקבל עגלים כי אם בתקנות השנויות, ואם אפשר לקצוץ דינר [וה"ה פחות] א"כ הכל מותר ולא הו"ל לתנא לשנות כן במתני' אלא הכי הו"ל שמין כל דבר ובלבד שיתנה בתחלה פרוטה למתעסק, ואם שכח נותן לו שכרו כפועל וכו', ועוד דדברי רב במותר שליש ע"כ במתנה מתחלה, אלא שיי"ל דמותר שליש גרע כיון שאינו בטוח אפי' בפרוטה, אבל ל"מ כן כלל, דאטו לא ניחא ל' טפי לפסוק פרוטה ולישתרי, ומה הוצרכו לקולות דצד אחד בריבית כמ"ש בתו' ותו' הרא"ש, וכן רב עיליש י"ל שקצץ משהו ולא הוצרך לכותבו, [אבל אם הקציצה לפי העסק, זה דבר שא"א לקוצצו מראש דהכל לפי הענין, והי' ראוי שיכתב בשטר], דאלת"ה א"כ גם הטיבול ציר הי' ראוי שיכתב בשטר ומאי פריך (ויש ליישב), א"ו כמו דריש עגלא היינו מכל עגל, ה"ה דינר לכל עגל, וכן מותר שליש מכל עגל, ועכ"פ בערך המתקבל על הדעת ולא פרוטה לאלף דינר.

ותו"ד הטור שכ' תחלה שנותן כל שכר הפעולה, ואח"כ הוסיף שאפשר לקצוץ

דינר על כל העסק, וזה לפי הענין, דדברי שמואל מתפרשים על פיתום בהמה אחת, וה"נ אפשר לקבוע מחיר המסתבר לפי הענין, וסיים דד"ז תקנת חכמים שאפשר לקבוע השכר מהעסק עצמו, או בקציצת דינר לכל יום או לפי הענין, דאע"פ שאין זה ממש כשכר דפועל בטל, פעמים יותר או פחות תיקנו חכמים שאפשר לפסוק כן, אבל שכר הפעולה לא חשיב תקנת חכמים שהרי שוכרו ממש, (וכפועל בטל לאו תקנה היא דהענין רק שאין מתחשבים באומנותן הקודמת כיון דלגבי הנותן אין חילוק בינו לאיש אחר), וד"ז נלמד מדשמואל, דניחא לגמ' טעמא דשמואל אף לס"ד, ואמנם למסקנא מילתי' דשמואל בדאית ל' תורא, היינו דס"ל שאין לחלק ולעולם בעינן קציצת דינר אבל ה"ה בדלית ל' תורא כדס"ד בגמ', ועוד מריש עגלא דקאמר רב שמעינן לה, דאיירי בדלית ל' תורא, וכ"מ בדר"א מהגרוניא וסיים הטור וה"מ כו' דסגי במותר שליש, ולא העתיק מותר שליש בהדיא, דהכל לפי הענין אם מותר שליש מצוי או לא, וכמש"כ לעיל סק"ה דרב מודה במותר מחצה דאסור, ודברי רב בפיתום בהמה נאמרו, אבל בשאר עיסקא אפשר שהריוח הוא פחות ושליש או יותר, וגם בפיתום הכל לפי הזמן, ולכך תפס כדברי הרי"ף והרא"ש דסגי בפחות.

ומה שדקדק בב"י מלשון רש"י לאו ראי' היא דודאי פעמים שטורח העסק כפועל, מועט ביותר, דאז סגי כשפוסק מעט יותר ממחצה, וכעין ההיא דרו"ש, וכן לדעת הסמ"ג אם יש לו עסק אחר לעולם אסור בפחות מפ"ב, ובאין לו עסק אלא זה משמע דסגי בדינר, אבל גם בזה בפשוטו צריך לקבוע כפועל בטל של עסק זה עצמו לפרתו', (מיהו לפרש"י אין שייך חילוק זה).

שו"ע סי' קע"ז ס"ג, יעוי' בבהגר"א שהרי"ף והרא"ש חולקים, ולפמ"שנ"ת לעיל אפשר דליכא מאן דסבר הכי, וכ"נ שאין

ח. שו"ע ס"ג בהגה וכ"ז כשאחד נותן כו' ד"ז הוא לכו"ע דוקא כשנתנו שניהם בשוה כשאין כאן הלוואה כלל, דהיינו שכל אחד נותן חצי המעות ואחריותו עליו, אבל פחות מחצי הו"ל מלוה על היתר שעד חצי ואסור, ומ"ש הרמב"ם דסגי באחד לאלף היינו רק לשיטתו דענין השותפות כדי שיהא לו עסק משלו, ולא יצטרך לשלם כ"כ בשכרו, אבל עדיין איכא משום ריבית ובעינן דבר מועט, ולענין זה שפיר כתב דסגי באחד לאלף, ד"ז ברור לכו"ע, אא"כ אינו מקבל אחריות כי אם על הערך שנתן בקרן, דאז אינו לוח כלום, ונמ"ש בחכמ"א כלל קמ"ב ס"ה משנים שהטילו לכיס, לכאור' לא שייך הכא, דהתם הנדון מדין גזל ואמר' דע"ד כן נתן שיהיו שניהם שוין, והו"ל בתוספת פלגא מלוה, וא"כ ודאי שאסור לטרוח חנם משום ריבית, שו"ר בתשו' הרי"ף שכ' כהחכמ"א, ומשמע מזה דאחריות על כל אחד כפי מה שנתן ולא הוי פלגא מלוה, ולפ"ז ניחא, אבל אם מקבל אחריות חצי כפשטא דשמעתין, אסור].

ט. ולענין הלכה נראה דבאין לו עסק אחר כלל, כגון חנוני שכל עסקו בעיסקא, אין להקל אלא כפ"ב או תרי תילתי באגר, אבל בעסק שאינו מחייב להתבטל לגמרי ממלאכתו, כגון פיטום וכיו"ב, א"צ כולי האי, אבל לא נתפרש שיעורו אם דינר או ריש עגלא לכל עגל או לכל העסק, ואף דבפשוטו ודאי נראה דלכל העסק לא מהני, מ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך, להתיר בקוצץ דינר בשכרו, מיהו בפיטום מרובה של הרבה עגלים הו"ל כחנוני שהרי ע"כ מתבטל הרבה, ואם עוסק בדידי' ממש בשעת העסק, סגי במותר שליש בשכרך, אבל אם סגי בדינר לכל העסק, אפי' עסק גדול, זה תלוי בנדון הקודם, מיהו לכל עגל סגי בראש או בדינר, - ולענין הנדון אי שותף בחלק משוי' לי' אית לי' עיסקא אחרינא, נראה דאין להקל, כיון

להקל בזה, ועי' להלן, ובתשו' הרי"ף, שו"ר בב"מ עיי"ש.

תו"ד רי"ו בנתיב ח' דיש ג' חילוקים, א. חנוני דבטל לגמרי ממלאכתו, ב. פטם וכיו"ב שאינו מפסיק אלא מעט ליתן לפנייהם מזונות, אבל במשך היום עוסק במלאכתו, ג. שעוסק במלאכתו באותו זמן שעוסק בעסק כגון דאית לי' תורא לדידי', וכ' דבאופן א' בעינן שכר כפועל בטל או תרי תילתי באגר, ובאופן ב' א"צ כולי האי וכמ"ש הרי"ף והרא"ש, וסגי בקוצץ לו דינר, דמפרש מילתי' דשמואל דינר לכל העסק, ונכתב דה"ה אם נעשה שותף בעסק בקרן חשיב שיש לו עסק שאינו מתבטל לגמרי בשביל הנותן, ואפי' נתן מעות רק מעט], ובאופן ג' כתב דא"צ דבר קצוב, פי' מוחלט, אלא אפי' מותר שליש דאפשר שלא יהא מותר, [וזהו שסיים שכ"כ הגאונים דכל שיש לו עסק אחר פי' כאופן ב' [ולאפוקי חנוני] אלא שבשעת העיסקא בטל ממנה, בעינן דבר קצוב דהיינו שברור שיהא, אבל אם עוסק באותו זמן ממש סגי אפי' אינו קצוץ, אלא מותר שליש דאפשר שלא יהא], והוסיף עוד דאם קצץ דינר לצד שלא יהא מותר שליש מותר, וכמש"פ רש"י דהיינו דקאמר מאי לאו דא"ל מותר שליש, וא"כ ומבואר בגמ' דמותר בכה"ג, ועי' לעיל סק"ה, והוסיף דראש עגלה נמי מותר באופן א', כדחזינן ברב עיליש, ואפשר דהטעם מפני שנותן לו הקרן ג"כ ונעשה כשותף, - ולהאמור לא מהני פסיקה מתחלה להתיר יותר, ואין לנו אלא החילוקים המבוארים אלא דמ"ש שסגי במותר דינר לכל העסק כשבמשך היום עוסק במלאכתו, יש לדון בזה, ולפמ"ש"כ לעיל בעינן דינר לכל עגל, ושו"ר תשו' הרי"ף מבואר כהרי"ו בזה אלא דהכל תלוי במציאות, שאם יש הרבה מקום ע"כ מתבטל הרבה וכמש"כ סק"ו, ולפ"ז נתיישב מה שדקדק הב"י בדבריו.

לזלזל בשכר עמלו, ועי' סי' קס"ז ולק' ס"ק ט"ו].

י. **סי' ב'** רב עיליש גברא רבה כו' בב"ב ע' ב' אמרי' דשטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה מחצה, ומפרש דהיינו כדנהרדעי דפלגא מלוה, ומבואר מזה דסתם עיסקא פלגא בהפסד תרי תילתי באגר, ורב עיליש שכ' פלגא באגר, ע"כ זה כדי שיהא תילתא בהפסד, ואפשר דהפלגא באגר מתפרש על שניהם, ולכך לא סיים כמה בהפסד, שזה אינו שוה בשניהם, וזה כגר"ח, ואפי' הי' כתוב פלגא בהפסד, הי' רוצה רבא לפרש דהיינו שנחלוק בהפסד ולא דוקא מחצה על מחצה, ולשון פלגא באגר יש לתפוס עיקר, ועכ"פ מידי ספק לא נפקינן, הלכך נשבע וגובה רק שליש, שהרי לא ידענו מה נעשה בעיסקא כלל, והיינו ממש כדן שטר כיס היוצא על היתומים, דעל מה שלא מהני טענת אונס נשבע וגובה, והשאר טענינן להו, א"נ כמ"ש הראשונים ז"ל דרבא פ' השטר שהזכות בידי רב עיליש, ועכ"פ לענין מעשה הנפ"מ הוא שישבע ויטול שליש ותו לא, שו"ר בני"י פ' המקבל ע"ש.

ואפשר דבאיניש דעלמא אמרי' שע"ד שיתן לו שכר עמלו כתב כן, ולא מפרשינן תרי תילתי באגר, אבל רב עיליש הי' מפרש בשטר ענין השכר, כדי שלא יראה כריבית, וע"כ דלא יהיב ל' שכר, אלא שעצם השטר מתפרש בהיתר מיהו אם טיבול ציר אע"פ שלא ניתן לשם שכר מהני א"צ לפרש בשטר, וכ"נ דעת הפוסקים דבאיניש דעלמא אם יתרכו יתן לו שכר עמלו, וערשב"א, שו"ר בשו"ע סי' קע"ז סכ"ה ובש"ך ס"ק נ"ב לאיסור ועמש"כ ס"ק י"ב.

ויש לדקדק מלשון איסורא לאיניש לא הוה ספי, דהיינו שלא הי' נותן בשכר חצי, אי לאו דתילתא בהפסד, דאם הכונה שלא הי' נוטל חצי בהפסד אי לאו דתרי תילתי באגר,

לדוה"פ הפי' כפשוטו, דאין כאן הלואה, וכדפרש"י, [אא"כ איירי כשאינו מקבל אחריות, אבל לאו בהכי קיימינן].

שי"ך סק"ו משמע דאפי' כו' והוא דעת רוה"פ, לפרש"י תורא דוקא כדאמרי אינשי, אלא דהתם לענין מותר שליש איתמר, אבל מ"ש בשו"ע שלישו חשיב לדידן כריוח ברור כדעת רוה"פ ודלא כהרמב"ם, ובזה החילוקים הם בכל עסק, וכונת הש"ך כאופן ב' שכתבנו ברי"ו ולאפוקי מאופן ג', מיהו עמש"כ שם, וכ"ה סתמות הסוגיא שיש ג' חילוקים, וכשיטת תו' במתני' ס"ח א', עי' לעיל סק"ו, ועי' תשו' הרי"ף.

שם סק"ז, אפי' דינר לאלף כו' כבר נתבאר לעיל סק"ח דדוקא הכא מהני אפי' דינר לאלף אבל לא לענין דברי הרמ"א בס"ג, ועיי"ש.

וטורם אכלה לדבר אוסיף בזה דכללא דשמעתין למאי דקיי"ל כר"מ שאין הערמה להתיר שכר מועט אפי' ניחא ל' ללוה ואפי' קצצו תחלה, אלא דאזלינן לקולא לשלם הכי פחות, הלכך יש לדקדק תמיד לפי טורח שבעיסקא, וכמה זמן בטלתו, ולא מהני עצימת עיניים, וכ"ז בטרחא, אבל בהוצאת מעות הכל מן הקרן, בין לכתף בין למזון.

שו"ר בשטמ"ק בשם הראב"ד מש"כ על תשו' הרי"ף ודעתו שם דבפסק סגי אפי' בדינר לכל העסק, וכן סגי בריוח מועט ולא דוקא תרי תילתי, וכמו שהסכים בהשגות לדברי הרמב"ם בזה, וזה מתאים לפסק השו"ע, ודאתאן עלה קשה לאסור לדינא, אבל ודאי שראוי להחמיר, וע"ע בחידושי הרמב"ן בתוה"ד שכ' דבעל השטר דרב עיליש הי' יכול לטעון שהתנו בריוח אחד ממאה יותר על מחצה עיי"ש, (וצע"ע אם כונתו לומר דמהני), ולפו"ר משמע דמותר בהסכימו תחלה, [ועי' (תו') רא"ש ע"ג א' שכתבו שאסור

כשיעור ערך שליש ההלוואה חשיב בשכר ההלוואה, וסגי בזה שתיקנו חכמים שיוסיף ריוח בערך שליש של ההלוואה, ומ"מ בלא הכרח מן הגמ', אין לנו אלא מה שנאמר בהדיא, דשליש מן העסק סגי בשכר, אבל פחות מכאן צריך ליתן שכר, וצ"ע ועי' להלן ס"ק י"ב מש"כ עוד בטעמא דמילתא.

ויעוי בבהגר"א סי' קע"ז ס"ק נ"ז שהק' לאידך גיסא שאם שני דינרים באחריות הנותן והשאר הכל באחריות המקבל, א"כ אם נוסיף לו שליש יהא יותר מכל הריוח ועמ"ש"כ בזה להלן.

יב. שו"ע סי' קע"ז ס"ד, עש"ך ס"ק י"ד, לפי הצעת הדברים בשו"ע שאין המלוה רוצה ליתן דינר וגם לא קצץ דינר אין תימה אם נאמר שיד המקבל על העליונה, אבל ודאי לעיקר הדברים הדין כמ"ש בש"ך וכ"כ הגר"א.

בבהגר"א ס"ק י"ז, כ' דלדעת הראב"ד הברירה ביד הנותן, אבל בראב"ד מבואר שאינו יכול לומר כשהי' הפסד הייתי נותן לך תרי תילתי באגר, וא"כ תשלם פלגא ולא תטול שכר, אלא נותן לו שכרו כפועל, ורק כשהי' ריוח יכול לומר לו טול חצי ותו לא, (ובדעת הרמב"ם עמ"ש"כ לעיל סק"ז, דיתכן שאין כונתו שהברירה ביד המתעסק), ועי' בהגהות הגר"א ס"ח ב', שו"ר בר"ן פ' המקבל עיי"ש.

שם בשו"ע סכ"ה, אם כתוב בשטר פלגא באגר ובהפסד כו' לפר"ח ודעימי' באדם גדול מפרשינן ל' פלגא באגר ותילתא בהפסד למקבל, דה"פ באגר פלגא ובהפסד כפי הדין, ולש"פ אפשר דבכי האי לישנא דלא כתוב ופלגא בהפסד אפי' איניש דעלמא מותר, (ועכ"פ עם שכר עמלו יש להתיר עי' בסמוך), ואם כתוב פלגא בשכר ופלגא בהפסד, לפר"ח אפשר דלא מהני בזה אדם גדול, ולפרש"י

מה שמשלם ההפסד אינו ספיית איסור, שלא זהו הריבית, אבל נתינת שכר יותר שזהו הריבית, היינו ספי איסורא, וש"מ שבא לומר דתילתא בהפסד.

יא. שם מה נפשך אי פלגא כו' לכאו' הכלל העולה מזה דשכר המתעסק הוא שליש מכל העסק, ומשערים לגבי המקבל כאילו הוא אדם שלישי, ושניהם נותנים לו שליש מחלקם בשביל העסק, הלכך אם התנו שהמתעסק ירויח רק רביע, [או אפי' שלישי], באגר לא שייך לחלק מהעיסקא גופא בהפסד, אא"כ נימא שבהפסד ולא כלום, ואז נמצא שאין כאן הלוואה כלל, ואם נימא דמפסיד מעט, נמצא שמקבל פחות משליש העסק בשכר עמלו, וזו מנין לנו להתיר, וע"כ בכה"ג בעינן שיתן לו שכר עמלו, [וזה ביסוד הדבר כרבותיו של הרמב"ם שהביא הרמב"ן], אבל הרמב"ן פשיטא ל' דאף בכה"ג משכח"ל חלוקת הריוח מתוך העיסקא באופן המותר, ולכן פירש דלעולם אם התנו בריוח יש לו בהפסד פחות שליש מן הריוח, ואם התנו בהפסד יש לו בשכר שליש מחלק ההפסד, וגם לפי"ז אין החלוקה שוה לגמרי, דבהתנו בריוח נמצא שהריוח הוא בשליש יותר מן ההפסד, דהיינו שליש מלבר, ובהתנו בהפסד הריוח הוא ברביע יותר מן ההפסד, דהיינו שליש מלגו, אבל עיקר הדבר צ"ע בסברא דמה"ת להתיר להתעסק בעסק של אלף ע"י תוספת ריוח של משהו, כגון שהתנו שיפסיד המקבל שני דינרים לאלף וא"כ הריוח הוא שני דינרים ושני שלישי, וכי שיעור זה שייך בכלל לערך של פועל בטל, וי"ל דהיינו טעמי' דהרמב"ן דתקנת חכמים נקבעה לפי דרך בנ"א, דבאמת אין דרך לשלם בשכר הלוואת ב' דינרים התעסקות באלף דינר, ובדרך כלל אין מוסיף בריבית יותר משליש ערך ההלוואה, הלכך אם קבעו העיסקא שמתעסק באלף עבור ב' דינרים, אין נראה שהעסק בשכר ההלוואה אלא טובה בעלמא הוא דעביד, אבל כשטורח

ותו' מסתבר דהברירה ביד האדם גדול, ועי' ש"ך ס"ק נ"א.

שם ש"ך ס"ק נ"ב, ד"ז אינו פשוט, דבשטמ"ק בשם הריטב"א פירש דבאיניש דעלמא אין לחוש לזה שלא כתב בשטר שכר עמלו, ונותן לו שכר עמלו כפ"ב ונוטל פלגא באגר, וכיון שכן אפי' חשבו להתנות באיסור, תו לא חשיב מפורש בשטר האיסור, וכן ברמב"ן נראה דבאיניש דעלמא נותן שכר עמלו ומותר, וערשב"א שכתב דבאיניש דעלמא השטר פסול ומהדרינן לי' אעיקר דינא דעסקא דהיינו פלגא מלוה ופלגא פקדון ואי מטא בי' הפסד לא שקיל מרי עסקא אלא פלגא, וצ"ב כונתו לדינא שאין בדבריו סתירה לדברי הטור אבל הלשון משמע דמהדרינן דינא ככל עיסקא והיינו דסתמא תרי תילתי באגר וכמ"ש הפוסקים בשם הרשב"א, ויש מקום להקל כדעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א, ול"ע כה"צ בזה, ועי' בב"י ד"ה כתוב בתשו' הרא"ש, (סמוך לדברי הר"ר ישעי' שבטור).

שם סכ"ו, דעת הרמב"ן והרשב"א וכ"ה לפרש"י ותו' דדיינינן לי' לטובת רב עיליש וצ"ע לדינא.

שם בהגר"א ס"ק נ"ז, במשה"ק על הרמב"ן, אפשר אולי לומר דכשחלק הנותן פחות מחשבינן לאידך גיסא, ולדעת הרמב"ן נותן לו שליש מחלק הנותן בשכרו, דהסברא שבדברי הרמב"ן היא דכל שהעסק קרוב לשכר לגבי המתעסק ניחא לי' בהכי ולא נחתינן לחלק לפי ערך, אבל ודאי היכא שמקבל שליש מן העסק שטורח דסגי לי' בהכי.

עיקר הדין דנקטו הראשונים ז"ל שצריך שתהא אפשרות חלוקה אף בשליש וברביע מתוך העסק עצמו, צ"ב מנ"ל, ואם אמנם שמענו בגמ' דשליש מגיע עבור ההתעסקות, אם רוצה ליתן לו רביע, ע"כ

יצטרך להוסיף, ומי מכריחנו לכ"ז, ועי' לעיל ס"ק י"א.

יג. **ב"ק** ק"ב א' תוד"ה הנותן, לכאור' הכא הטעם מפני שהשעורים הם שפחתו, ונמצא שהוא גרם ההפסד, אבל אם נשרפו מ"ל חטים מ"ל שעורים, וכיון דלאו איהו גרים פחתו לאמצע, הגע עצמך בא"ל חטים ולקח שעורים והותירו השעורים יותר מן החטים, דנוטל המשלח בשבח, ושוב נשרפו השעורים, וכי שייך לומר דבאחריות המקבל קאי כיון ששינה מיהו אם סיבת השריפה היא בשעורים, אע"פ שהוקירו תחלה ולא הי' לחוש לשריפה, מודינא דפחתו לשליח, דדינו ככל זכין לאדם שהדין נקבע לפי השעה שנודע לו, כמש"כ אאמור"ר שליט"א בכריתות כ"ד א', אבל כשהתוצאות לא שייכי בשינוי מה"ת לחייבו, וכן בהתנה להלוות על משכונות כסף, והוזלו הפירות, דלא שייך הפסד זה כשינוי התנאי מה שייך לחייבו, שו"ר בב"י יו"ד סי' קע"ז בשם הר"ן שכ' דהתו' נקטו ברייתא כפשטה דאם פחתו פחתו לו לגמרי, [פי' דכמו דלר"מ שקנה בשינוי בזה לגמרי ה"ה לר"י בפחתו לו דלא פליגי בזה, ועי' חידושי הרשב"א וגם דעת תו' אין נראה כן], דמשום טעמא דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי חייב לגמרי באחריות הקרן, מיהו גם טעם זה לא מהני אלא כשבאמת פחתו, אבל אם הותירו ואח"כ נאנסו מאי איכא למימר, ודברי התו' הי' אפשר לפרש דבאמת כונתם באונס הבא מחמת אי קיום התנאי, אלא שגזים בתנאי, אע"פ שידע שלא יקיימנו כלל, דאיירי בשמלוה המעות לעכו"ם בריבית, וההפסד המצוי הוא שאין הגוי משלם או כיו"ב, ואם הי' נוטל ממנו משכון כסף שהוא בטוח (וגם מזולא) וטומנו בקרקע לא הי' נפסד, וכן בשו"ע חו"מ סי' קע"ו וקפ"ג נראה לפור' דרך על הפסד שמחמת השינוי חייב, אבל בטוש"ע יו"ד סי' קע"ז ס"ה משמע דכל האחריות על המקבל.

אם אין הבעה"ב מקפיד על שינויו בגלל האחריות, דכיון שתנאי הבעה"ב הוא להוסיף שמירה מותר לו להסכים שתהא השמירה ע"י קבלת אחריותו, [וגם בזה דוקא באונסין הבאין מחמת חסרון השמירה וכדלעיל], אבל שינוי שאינו גורם בטוח להפסד אף שאירע שההפסד הי' בגלל השינוי אסור לשלם ההפסד משום ריבית, [כשהבעה"ב מסכים].

העולה לדינא. א. הנותן מעות לחבירו ע"מ ליקח בהם חטים אסור לו ליקח שעורים אפי' מתכוין להרויח בדבר, דהו"ל משנה מדעת בעה"ב, וכ' הר"ן בתשו' דאסור מדאורייתא. ב. אם שינה מדעת בעה"ב, ושינוי זה גרם להפסד, פחתו לו, ואם הותירו הותירו לאמצע. ג. אם ידוע שהבעה"ב רוצה שישנה כדי שירויח יותר, אין זה משנה מדעת בעה"ב, ואפי' פחתו פחתו לאמצע, ואם התנה בעה"ב שאם ישנה תהא האחריות עליו, אם הדבר מתפרש כקפידת בעה"ב אסור לשנות, ואם כדי שיתחייב באחריות אמר כן, הו"ל ריבית ואמנם אינה קצוצה, אבל הלוא כשמשנה קובע הריבית. ד. בד"א כשהתנה בדבר שאינו בטוח יותר, [אלא שאירע שהוולו שעורים, נמצא שהשינוי גרם ההפסד], אבל אם התנה שיקח חטים מפני שאין בהם חשש זולא, מותר למקבל לשנות ע"מ שיקבל ע"ע אחריות זולא בדבר ששינה, [שהרי ממעט בשמירתו ויש לו להשלימה], וזה מדין ריבית, אבל משום איסור לשנות, בעינן שיסכים בעה"ב שאם יקבל זולא יוכל לשנות. ה. וכן אם התנה שישמור הפקדונות בקרקע חייב לשמרם בקרקע, אא"כ פירש בעה"ב שאם ירצה לקבל אחריות על ההפסד העלול לבא בגלל זה שאינו שומר בקרקע מותר. ו. הטעם שאין בקבלת האחריות באופנים אלו משום ריבית הוא מפני שיכול לקיים האחריות ע"י שמירה בקרקע, וכן יכול להבטיח הדבר מפני זולא ע"י קניית המין שהתנה בעה"ב, [ובזה גם האחריות היתה על הנותן טעם זה כתבוהו הראשונים ז"ל, ולכאוי

שוב נראה דאמנם כן גם כונת הטוש"ע רק על הפסדים הבאים מחמת השינוי, אלא שיכול להתנות על כל מיני ההפסדים בתנאים חמורים, כגון לענין זולא שלא יתעסק כי אם בכלי כסף שאין מצוי בהם זולא, ולענין גניבה ושריפה שיטמון בקרקע, מיהו יש לדון היכא דידעינן ודאי שאינו רוצה שיתעסק בכלי כסף דליכא רווחא מינייהו, מי מהניא אמירתו הרי אדרבא אם יקיים דבריו יהי' לו תרעומת, ומ"ש בתו' היינו גיזום בשמירה שלא איכפת לי' שיטרח המקבל כ"כ, (מיהו קצת משמע דאף בציוור שבתו' אם ילוח רק על משכונות כסף וזהב לא ימצא להשתכר כראוי ולא ניחא לי' למלוח בהכי, ומ"מ שרי).

ואפשר דבאמת אין כאן הערמה כלל, שהרי הנדון הוא כגון שהנותן חושש מהפסד הקרן, ולכך הוא מתנה באופן שאם יעשה כך לא יגיענו הפסד בודאי, ובאמת אינו חפץ בשינוי דבריו אא"כ יקבל עליו המתעסק אחריות, דהיינו שמירה מן ההפסד תחת השמירה שיש בתנאים שהתנה עמו, דניחא לי' בשמירת הקרן יותר מן הרויח.

ולאחמור נמצינו למדין דלא מהני שום תנאי לחייב באחריות אא"כ ההפסד בא מחמת שלא קיים התנאי, כגון שלא שמר הכספים בקרקע ונגנבו, או שלקח דבר אחר שעלול להפסד, אבל א"ל חטים ולקח שעורים ונשרפו, ההפסד לאמצע, ואצ"ל אם א"ל לשמרם בבית ושמר בקרקע, וכיו"ב, דלא מהני תנאי להערמה בעלמא.

שו"ר בספר מרן זללה"ה יו"ד סי' ע"ז סק"א שכ"כ, ועיי"ש עוד שתמה ע"ד הרמ"א שכ' דמותר לשנות לכתחלה, דאם ניחא לי' לבעה"ב שישנה, כדי שיקבל אחריות, א"כ אין זה משנה מדעת בעה"ב, וא"כ מה שמקבל אחריות, אינו מפני שהוא הגורם, אלא משום ריבית, מיהו במתנה עמו לשמור בקרקע, כל שממעט בשמירה יכול לקבל ע"ע אחריות, אף

לבאר בזה כמה חילוקי דינים, הנדון להתיר ע"י אחריות, אפשר בשני אופנים, א. שיטול הריבית בשכר קבלת האחריות, ב. שהאחריות משוי' ל' ברשותי', ושכר מעותיו וסחורתו הוא נוטל, והנה באופן א' אם אין שכר האחריות שוה כפי מה שנוטל, הו"ל ר"ק, וזוהי תשובת ריב"ש, וזהו מ"ש הרמ"א לאסור, ולזה גם אין היתר בתה"ד, כיון שהגליון תו' מיירי בנותן בתורת שכירות וכאופן ב', וכמ"ש בבהגר"א ס"ק כ"ה, ואמנם תו"ד התה"ד כמ"ש בש"ך דרק על ההערמה כתב כן, אבל אין בדבריו כי אם גונא דשכירות, וכן בסברא פשוט דלא מהני קבלת אחריות במלוה כשנוטל יותר מהמגיע בשכר קבלת אחריות, וכמ"ש הריב"ש.

וב"ד דברי הפוסקים מתפרשים באופן ב', דהנה טעמא דחשבינן צאן ברזל ברשותא דמקבל אונסא וזולא, וע"ז יש לדון במה סגי להחשיכו ברשותא דנותן, והנה מבואר בגמ' ע' ב', לפר"ת ודעימ', דאפי' דבר קצוב מותר ליתן במקבל עלי' נותן אונסא וזולא, ואפי' כחש ומיתה על המקבל כמ"ש הראב"ד והרמב"ן שם בביאור אוקימתא דאביי, ויש לבאר לפ"ז במה כ' הטור בשם הר' ישעי' לאסור, (דאף שהטור פי' צ"ב כפרש"י והרמב"ם מ"מ לדינא אינו חולק על תו' ותו' הרא"ש וש"פ שפי' כפר"ת, אלא שכתב החידוש יותר לאיסור), ונראה דודאי מודה בצאן ברזל דלא מיחזי כלל כהלואה היכא דברשותא דנותן קיימי לאונסא וזולא, שהרי לא ניתנו להוצאה, וכשכירות גמורה דמיא, וכן אפי' נתן לו פירות למכרם בחנות, נמי אפשר דבאחריות על הנותן מותר (אפי' בשכר קצוב) אע"ג דלהוצאה ניתנו, דמ"מ לא דמי להלואה, ולא אסר הר"י אלא בנותן לו מעות להתעסק בהם דלגבי הנותן מיחזי כהלואה גמורה שאין נראה שקונה לו חפץ מסוים במעותיו, אלא כמלוה שלהוצאה ניתנה, ובאמת אם אינו קונה הסחורה עבור הנותן הו"ל ר"ק כמ"ש הריב"ש

בלא"ה אם הי' מקיים התנאי הרי לא הי' הפסד, והפסד מחודש גם עכשיו הוא באחריות הנותן ועחזו"א שם ואפשר שהזכירו כן לענין האופן השני בברייתא, שאין השינוי מחייב ההפסד כ"כ, ומ"מ אם אירע שפחתו פחתו לו, ונמצא שלטובת עצמו משנה ואין זה שכר ההלואה, אבל הפסד הבא שלא מחמת השינוי בכל גווני האחריות גם על הנותן, [ולא מהני מה שהי' יכול שלא לשנות והו"ל כהתנה שאם יאכל ענבים תהא האחריות עליו, כ"ה בחזו"א שם].

הלכך הרוצה להבטיח קרנו בעיסקא, יתנה עם המקבל שלא יתעסק כי אם בדבר פלוני שאין בו חשש זולא, ושישמור הסחורה במקום שאין בו חשש גנבי ולא חשש שריפה, וכיו"ב תנאים המוסיפים בשמירה וביטוח [אפי' מוגזמים], ואז אם ישנה יקבל ע"ע למלאות חששות אלו מכיסו, (אבל סתם תנאים אין להם משמעות), [ואסור לשנות מדין גזל אא"כ פירש לו הנותן דעתו להתיר ככה"ג, ותנאים המוגזמים בשמירה, כפירש לו דמי, כ"מ ברמ"א], ברם יש לדקדק דלפ"ז צריך ליתן שכר עמלו ומזונו כפי אותה סחורה שמתנה עמו, וכן צריך להוסיף בשכרו על ההטמנה בקרקע, וכ"ז לא מהני אלא להפסדים הבאים מחמת האי שמירה כפי התנאים, אבל לא מהני לענין נפסל המטבע, או היזק אחר שלא נגרם מחמת השינוי.

כ"ז לדינא, אבל לשונות הראשונים ז"ל מתיישבים יותר כפי' הר"ן בתשו' סי' ע"ג דכל האונסין על המקבל, דכיון ששינה, לענין פחת חשבינן ל' כקנה בשינוי, ועמש"כ בזה מרן זללה"ה שם, (ועי' תה"ד סי' ש"ב ואין מדבריו סתירה למש"כ), ועי' סה"ת ח"ד סנ"ג שמבואר בדבריו שהנדון על הפסד שמחמת שלא הטמין בקרקע עיי"ש.

יד. **שו"ע** סי' קע"ז ס"ו ובש"ך סק"כ, עמשנ"ת בכ"ז לעיל ס"ה, ונחזור

וכדלעיל, ובזה מובן דמיחזי כריבית, (וגם יש לגזור שמא לא יקנה בשבילו).

ולפ"ז מ"ש הרמ"א להקל בדרבנן, היינו דלא כהר"י ישעי', אלא שהרמ"א ס"ל לחלק בין מקבל רק אונסין למקבל גם גניבה ואבידה, וכל הענין הזה מעומעם כמשנ"ת לעיל ס"ה ס"ק, וכ"כ בב"מ ועחו"ד ביאורים סק"ט שכתב ג"כ ע"ד שכתבנו.

העולה לדינא בדין ליתן שכר קצוב. א. הדין דבלא קבלת אחריות הוי ר"ק הוא אפי' מתנה שהחפץ נשאר בבעלותו של הנותן, כ"מ לכמה פוסקים בדין צאן ברזל, וכבר נתבאר לעיל ס"ה ס"ק. ב. אם אין החפץ נשאר בבעלותו של הנותן לא מהני קבלת אחריות אפי' של גניבה וזולא או כל אחריות שבעולם והו"ל ריבית קצוצה, אלא שמותר ליטול שכר ביטוח כאיניש דעלמא. ג. אם העיסקא נשארת בבעלות הנותן לגמרי [עחו"ד שם] וכל מה שלוקח ומוכר הכל מזכה לנותן, אין כאן הלואה כלל, ומ"מ במקבל הנותן רק אחריות אונסין יש לאסור, דלא התירו הפוסקים אלא במקבל גם גניבה ואבידה, אף שמעיקר הדין אין שום חשש, מ"מ כיון שהעיסקא בשליטת המקבל למכור ולקנות מיחזי כהלואה, [ועי' דין ד' ה']. ד. סתם עיסקא שקיבל מעות ולוקח בהם סחורה לא מהני קבלת אחריות אפי' של גניבה ואבידה, כיון שסתמא אינו מזכה הסחורה עצמה לנותן, והו"ל ר"ק, (וגם מה"ט יש להחמיר בדין ג' יותר שמא לא יזכה). ה. אם נתן לו בהמה לגיזות וולדות סגי בקבלת אונסא, וכן אם נתן לו הסחורה עצמה למכור ואינו נושא ונותן, רק כחנוני, אפשר שיש להקל בקבלת אונסא. ו. כ"ז בקוצץ שכר קצוב בין יהא ריוח בין לא יהי, אבל לחלוק ברווחים מותר בקבלת אונסא לחוד, או גניבה ואבידה לחוד, [כיון דביוקרא וזולא חולקים, הו"ל האחריות כנגד שכר עמלו, ועדיפא מינה], דאין כאן מלוה כלל, אלא שאסרנו משום דמיחזי, וכיון שהולך

בריוח עצמו תו לא מיחזי. ז. ואף בקבלת זולא לחוד דעת הריב"ן להתיר בכה"ג, אלא שאין הלכה כמותו, וברמ"א ס"ב משמע דהריב"ן במקבל על החצי לחוד מיירי, ועי' לק' ס"ק י"ח.

טו. **טור** סי' קס"ז מלוה אדם לחבירו מנה על תנאי כו', לכאור' בכה"ג שמתנה ההלואה בתנאי ההתעסקות תחלה, הו"ל ר"ק, ולא ריבית מוקדמת, כמ"ש הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' ק"ס ס"ו וכ"כ בחו"ד שם, דבמשלח לו תחלה ע"מ שתלוני הוי ר"ק, ויש לעי' א"כ אמאי מהני שכר עמלו [ולא בעינן שכרו משלם כמ"ש בב"י בשם המרדכי ועי' להלן]. הא הו"ל ר"ק דע"מ שתשכיר עצמך בפחות, ולא התירו אלא בעיסקא וכמשנ"ת לעיל סק"א, וטרשא דרב חמא דרך מו"מ הוא שהי' מוכר להם התבואה במקום היוקר, אלא שממתין להם זמן תשלום המעות, דמדאורייתא לאו הלואה היא כלל, וכמשנ"ת לעיל ס"ב עיי"ש, ולכאור' הי' נראה לפרש דהכא מיירי בנותן לו שכר עמלו משלם, וכמ"ש הרא"ש ע"ג א' דאסור לזלזל בשכר עמלו, ועש"ך סי' קע"ג סט"ו ובמש"כ לעיל ס"ב, ולפ"ז לא עשה לו שום טובה אלא שנשכר אצלו כפועל, ובזה יש מקום להתיר [ובבהגר"א מבואר שג"ז אסור], אבל המחבר העתיק דסגי בכל דהו כדין עיסקא, וצ"ל דלאו בהלואה גמורה קאמר אלא בדין עיסקא שאסור למקבל להוציא המעות למיشتי בי' שיכרא, וחשיב הכל חד עיסקא אלא החלוקה באופן אחר ומזה שכתב הטור ד"ז כאן מבואר דכונתו למלוה גמורה, (והיינו דאיצטריך למיכתבי' גבי' עניני מלוה), ועי' להלן בדברי הגר"א, שו"ר בחו"ד שתמה בכ"ז וכתב ג"כ כע"ז, ועדיין צע"ג.

בבהגר"א כ' שני טעמים לאסור בכה"ג, והטעם השני הוא משום דבהלואה אסור, אבל הטעם הראשון צ"ב כונתו דמאי גרע כשקוצץ הא מ"מ כ"ז שלא עשה ב'

הכל עסק אחד וכמשנ"ת בזה לעיל סק"א, אבל כשאח"כ נעשה מלוה גמורה בעינן שלא יקבל שום טובה, והיינו דמייתי מירו' דמותר בכה"ג, מיהו נסתפק הראב"ד היכא שלבסוף הכל למלוה אם מותר, דנהי דשרינן בשכר עמלו בעיסקא היינו משום שטורח בשל עצמו ג"כ, והכל עסק אחד, אבל לטרוח אח"כ בשל מלוה לחוד יש לחוש לריבית מאוחרת, ואיירי ודאי בנותן לו שכר עמלו, אלא דלא סגי בזה אלא בעיסקא, וצ"ע מה שסיים בב"י להתיר בשכר עמלו, דהא זהו הנדון שלא יועיל שכר עמלו כיון דליכא פלגא לדידי', אבל בלא שכר עמלו פשיטא דמי עדיף מפלגא פקדון, [מיהו בל' הירו' אפשר דמיירי בלא שכר עמלו].

ומדבריו למדנו לפרש אף דברי הירו' שעד חנוכה העיסקא פלגא ופלגא כשאר עיסקות וכ"נ בירו' דקאמר התם מה דהינן עבדין מיכן ועד חנוכה ידידי מתמן ולהלן לית לי עמך עסוק אין פחתין ואין יתירין דידך בעה מיתן לי' בתר חנוכה ולא קביל ר' לעזר חשש על קרוב לשכר כו', ואם מתפרש שעד חנוכה הואי ככל עיסקא ניחא הא דבעי למיתן לי' בתר חנוכה שרצה המקבל להמשיך העיסקא ור"א החמיר, אבל אם מתחלה הי' הכל של ר"א פשיטא שאסור ומאי חומרא, [מיהו הא דמייתי התם דר"י יהב דינרין לב"נ בעא מיעבד לי' כהדא דר' לעזר ולא קיבל עילווי, משמע שהי' מחמיר יותר, ובשלמא אם נפרש שמתחלה הכל לנותן ניחא שהחמיר, אבל להחמיר טפי מכל עיסקא זהו מחודש, (אע"ג דאיכא ספיקו של הראב"ד), מיהו בלא"ה צ"ב הא דקאמר בעא מיעבד לי', הרי אין זה תלוי בדעת המקבל, ולפי הראה הירו' משמיענו חידושא דר"א שהחמיר ולא לקח רווחים שאחר חנוכה, ולא החידוש דמותר דהא פשיטא, ור"י ג"כ רצה להחמיר כר"א, ולא קיבל ע"ע המקבל שתהא כל האחריות עליו לאח"ז], ומיהו אפי' נפרש שעד חנוכה הכל לר"א מ"מ מהא דבעא למיתן לי' בתר חנוכה

דינרים הוי ברשות הנותן, ונראה דכונתו לבאר הענין כמש"כ דהוי הכל חד עיסקא אלא שהתנו שהחלוקה תהא באופן שעד שני מנים לנותן מכאן ואילך למקבל, וע"ז כ' דאין מועלת חלוקה כזו כדאמרי' לא מצא מותר שלישי, וה"נ לא מצא מותר מנה, ילך לביתו ויקם, שהרי יש קביעות זמן למשך העסק וההלואה, ואפשר שלא ירויח ב' מנים, במשך כל הזמן, ואמנם אין הענין שוה לגמרי דהכא נותן שכר עמלו, והנדון על חלוקת הריח, והתם הכל באחריות הנותן והמקבל מיד, משא"כ הכא דברשותא דנותן קיימי, מ"מ אם באנו לראות הענין כעיסקא אחת, אין להתיר חלוקה בענין זה אלא כהדיא דירו' שהחלוקה בזמן, (וכבטרשא דר"ח).

עוד התיר הגר"א בגונא דהרמ"א דלטובת הלואה מותר אף דקוצץ זמן, דהו"ל כמותר שלישי בשכר להנותן, (ועוד דבכה"ג שסוף העיסקא לנותן הו"ל עיסקא ולא הלואה שלא ניתנה להוצאה כלל).

ופי"ם הגר"א וז"ל ואינו מותר כאן אלא בעיסקא וכה"ג דירו' או כמ"ש בהגה כאן, ונראה כונתו דבאמת בהלואה אסור אפי' כגונא דהירו' והרמ"א ורק בתורת עיסקא אע"פ שחלקו גם בקבלת האחריות שכל אחד מקבל אחריות על הכל בזמן שנוטל הריח, מ"מ שייך ע"ז שם עיסקא אחת, ולא חשבינן לי' ריבית מוקדמת וגם בעיסקא בעינן שיהא הריח בטוח לקבל והיינו כגונא דהרמ"א שהמקבל נוטל תחלה, או כהת'.

בב"י הביא תשו' הראב"ד וז"ל יכול אדם לעשות עסקו מלוה כגון שא"ל מכאן עד סוף שנה יהי' ביני ובינך כתקנת חכמים כו' וכן מצאתי בירו' כו', הנה מבואר בדבריו דעד שנה העיסקא בהיתר כתיקון חכמים, אלא שאח"כ נעשית מלוה, והי' מקום להחמיר משום ריבית מוקדמת, דלא מהני שכר עמלו אלא בעיסקא שאין כאן מלוה גמורה, דמ"מ

חשיב הכל גם כבעלות הנותן אפי' בלא אחריות כיון שחלקו ענין האחריות כפי רצונם, ניחא. ג. בד"א בשחולקים הזמן, אבל אם קוצץ לפי הריח דעד שיהיו שני מנים הכל לנותן ומכאן ואילך למקבל, אסור, מיהו איפכא שקציצה לטובת המקבל מותר. ד. כ"ז במלוה ועיסקא אבל דרך מו"מ, מותר כפי הפרטים שנתבארו לעיל ס"ב סק"ח.

טז. **בענין** ההיתר שכ' התה"ד סי' ש"ב שיתנה שהאחריות על הנותן אלא שאין המקבל נאמן אלא בעדים מיוחדים וכו', וכיון שלא יוכל להביא העדים ממילא יתחייב בקרן כו' עיי"ש, לכאור' צ"ב דא"כ לפי האמת, אם אירע הפסד והמקבל משלם, מפני שלא הי' בידו להוכיח, הרי הנותן אוכל מעות שאינם שלו, ונהי דקיבל עליו המקבל ע"ד כן, מ"מ היכא שידוע הנותן האמת יש כאן חשש גזל, ומה עצה היא זו לשמירת הקרן שלא כדיון, ולפי הענין משמע שהתנאי הוא שאם לא יוכל להוכיח, שיהא חייב באמת, ואפי' יבא אליהו ויאמר לא מהני דכל שלא קיים תנאו לברר, הרי הוא חייב, (ואשכחן כה"ג באומר אל תפרעני אלא בעדים וכן בשליש וצריך לברר כ"ז), וכן שמעתי מאמור"ר שליט"א דשמא איירי בענין זה. — ועי' לקמן סק"כ.

יז. **בפ"ז** סי' קע"ז סק"ט, כתב דאם ניחא לי' למתעסק בחלק הפקדון כי היכי דמוזלי גבי' מותר בלא שכר עמלו, ובאמת הדבר מפורש בגמ' ע"ג א' דטעמא דמוזלי גבי' מהני במקום שכר עמלו לפרתו' עיי"ש, אבל אפשר דדוקא בדרך מו"מ שרינו, אבל בהלוואה כיון דמ"מ חשיבא טובה למלוה יש לאסור, ועכ"פ כשמסתברא שאי לאו ההלוואה לא הי' מסכים, ואף די"ל דלא גרע מדבר מועט, מ"מ נראה לאסור כיון שלא קצץ המלוה משלו כלום, מיהו למ"ש סי' קס"ז לדמות שריותא דטרשא אף בעיסקא ה"נ יש להתיר, וצ"ע, שו"ר בחו"ד שכ' לאסור,

מבואר שעדיין הי' בתורת עיסקא, דאם הלוואה גמורה היתה מאי ס"ד ליתן לו, ואפשר דהיינו דקאמר ר"א חשש על קרוב לשכר, דכיון שאינו מקבל ע"ע אחריות הו"ל קרוב לשכר, (והתם מיירי שלא הפסיד).

עוד אפשר דכונת הירו' רק על חלוקת ריוח [או הפסד דזולא] אבל האחריות של אונסין עדיין על שניהם כדין פלגא מלוה ופלגא פקדון, (וכן שכר עמלו נתן לו על חצי הזמן ולא רק עד חנוכה), וחלקו הריח בענין זה, ובכה"ג ודאי מסתברא להתיר כשהריח אחר חנוכה שוה יותר, כיון שזה יותר זמן בעיסקא, אלא שלשון לית לי עמך עסוק משמע גם לענין אחריות.

העו"ה לדינא. א. כל מה שהתירו בעיסקא דסגי כפועל בטל ועוד קולות, היינו דוקא בעיסקא, אבל להתעסק בפקדון קודם ההלוואה או לאחר ההלוואה כל שיש למלוה הנאה מזה אסור, [ואפי' אין לו ריוח בדמים, כגון שנוטל ממנו שכרו משלם, מ"מ אם התנה עמו ע"מ שיעבוד אצלו (בשכר משלם) ג"כ אסור, ג"ז הנאה חשיבא, כן הביא בבהגר"א מההיא דסי'], ב. כל עיסקא היא פלגא מלוה ופלגא פקדון ונוטל כל אחד החצי כנגד החלק שמקבל אחריות, ויש לדון אם יכולים לחלק בענין זה שהאחריות כולה תהא חצי הזמן ע"ז וחצי הזמן ע"ז, ואת"ל דמותר, יש לדון אם יכולים לחלק שכ"ז שכל אחד מקבל האחריות אז הריח שלו, ולכאור' הי' נראה לאיסור דכיון שבשעה שהמתעסק מקבל אחריות הו"ל מלוה, הו"ל הכל תמורת מלוה, [ועי' להלן מ"ש בסמוך דאפשר דלא חשיב מלוה מדאורייתא בכה"ג, ולפ"ז מסתבר להתיר], ולפ"ז אף לחלק האחריות חצי הזמן אסור, אבל רבותנו נקטו להתיר [והוא שיתן לו שכר עמלו ולפ"ז אפי' כשכר דעיסקא מותר, וצ"ע], וצ"ב במה חשיב עיסקא, כיון שאמרנו שבהלוואה הכל אסור, ולא משמע דרק באיסור למישתי בי' שיכרא הוא, וצ"ע, ואם נימא דמדאורייתא

לשכר ולהפסד, שו"ר במ"מ בשם הרמב"ן שכ' ג"כ הטעם משום קרוב לשכר, שו"ר בסה"ת, ועי' שיטת הרמב"ן בחביתא דרק משום צד הלואה אסור ולע"כ בזה.

בשי"ך סק"ח כ' דבעינן שיקנה החוב במעמד שלשתן, ולפ"ז אסור למכור צ"ק בפחות, [שיש לזה דין מלוה ע"פ], דכיון שלא קנה הו"ל מלוה, אבל כבר כתב החו"ד אע"פ שלא חל המקח בהלכות מו"מ, מ"מ כיון שיש כאן מכירת דבר מסוים חשיב מכר ואין בו משום ריבית, ומותר לקיים המקח, עיי"ש שהוכיח כן.

הא דאסור לקבל אחריות היינו בדברים המתחדשים בעולם, אבל אחריות של דבר העלול לבא מצד עצם המקח כמו תקיפת יין יש אופנים דחשיב מקח טעות ומותר, ולפ"ז אם הלוח הפסיד כל ממנו בשעת המקח, אפשר דבטל מקח, וכן כל כיו"ב בשאר מקח מה שחשוב מקח טעות, וצ"ע בפרטי הדינים שם, [ועי' גליון הגרע"א ומהרש"א וחוו"ד לענין גביית כל החוב או רק מה שנתן או אפי' הריבית (שהוא השבח), ועי' בהגר"א סי' קע"ז ס"ק ל"ה].

(פק"ז טעון תיקון ומ"ש בהעולה לדינא הוא עיקר).

העו"ל לדינא א. מלוה שיש לו שטרות על אחרים, ולא הגיע זמנם, יכול למכורם בפחות, ואע"פ שמוזיל מפני הקדמת המעות, אין בזה משום ריבית דלאו הלואה היא, מיהו אם מתנה שאם לא יוכל לגבות מן הלוח יחזור על המלוה, נמצא דלצד שלא יוכל לגבות בטל מקח והמעות הלואה, ואסור, דהו"ל קרוב לשכר ורחוק להפסד, [אבל יכול להתחייב אחר גמר המקח, חיוב נוסף מרצונו, לפצות את הלוקח], ב. בד"א בהפסד המתחדש כגון שהעני הלוח וכיו"ב, אבל הפסד דמשוי ל"י מקח טעות, חוזר, ולפ"ז אם נתברר שבשעת המכירה לא הי' בידו לפרוע חוזר, -

(ואמנם מ"ש שם מדברי התו' אינו דומה, אבל כונתו בעיקר לתירוץ התו', דסברא זו שייכא נמי הכא, וע"כ צריך לחלק בין ההיא דע"ג א' דהתם דרך מו"מ הוא וכמש"כ).

יח. שו"ע סי' קע"ז ס"ב בהגה וצריך להיות כל אחריות פלגא הפקדון כו' דברי הרמ"א מתפרשים דלא סגי בקבלת זולא לחוד על החצי דפקדון, אבל במקבל זולא דכל העסק, וביוקרא חולקין, לא שמענו, וי"ל דמהני, וכן מדברי הרמב"ם שהביא ב"י אין סתירה לזה שכ' יוקרא וזולא, אבל כשמקבל הפסד זולא בלא ריוח י"ל דמהני וכן דברי התו' ע' א' משמע דכונת הריב"ן אמנם על כל העסק אבל איירי במקבל יוקרא וזולא, וע"ז נחלקו מדודא ועיסקא אבל אם מקבל זולא מכל העסק ולא יוקרא י"ל דמותר שהרי הרא"י שהביאו מדודא, והקו' מחביתא מיירי במקבל גם יוקרא כנגד הזולא ועמש"כ לעיל ס"ה ס"ק ובמהרש"א ומהר"ם שיף [וכן הסה"ת מתיר בעיסקא דומיא חביתא, (ח"ד סנ"ד)], ולפ"ז אפשר דאף שכר עמלו א"צ ליתן כיון שאין כאן מלוה, דהזולא משוי ל"י שלא יהא מלוה, [אלא דמ"מ אסור היכא שנוטל יוקרא כנגדו].

יט. שו"ע סי' קע"ג ס"ד ובלבד שיהא אחריות כו' פי' דאי אחריות על המוכר אין כאן מכירה, ולפ"ז יכול להתחייב בהתחייבות מצד עצמו לפצות את הלוקח, דהא מכר גמור הוא, ואין כאן חשש ריבית, ומותר להוסיף בהתחייבות על מכירה, אבל ממה שציין בבגה"א סק"ט מבואר דאף במכר יש לאסור כה"ג, וכמ"ש תו' ס"ד א' דהו"ל קרוב לשכר ואפי' משך אסור, מיהו התם נמי מותר כשאין האחריות ביטול מקח, ולפ"ז אם הי' השטר על שאר נכסים דשייך בזה יוקרא וזולא מותר, כמו בחביתא דחמרא, [מיהו הכא גרע שמכר לו בפחות מן המחיר], כללו ש"ד כל אחריות שמחמת המוכר מותר, כמו בכל מכירה, ובשאר אחריות בעינן שיהא קרוב

ונראה דודאי מימרא דרבא בדלא מהימני להו איתמר, והיינו דעביד דאמימר לתקוני איסורא דרבא, וא"ל ר"א שאין מועיל התיקון, דלא משמע כלל דדברי רבא משום חשש יתמי נשנו, וגם מדקאמר דאמימר מהימן להו, משמע שזהו החידוש, ואי בלא האמנה לא נהגו כלל, א"כ פשיטא דמהימן להו, ומה שהשמיט הרי"ף הא דר"א ואמימר, היינו משום דסתמא מתפרש דבכל גווני אסור, (אבל לא מפני שעיקר המימרא בכה"ג מתפרשת).

והא דקאמר וכתבי לי' בשטרא, זהו גוף האיסור, אבל בלא כתיבת שטר יכולים להתנות שהריוח הנוסף יחזור להיות פלגא מלוה, אלא שהלוה יהא נאמן לומר שלא הי' ריוח, דהא לית לי' שטר נגדו, וה"ה אם כותבים בשטר שיהא נאמן, דכאילו לא כתבו שטר דמי, וכ"כ בב"י בשם רי"ו.

הרמב"ם בפ"ה מה"מ ה"י כנראה פירש דאמימר ודאי לא זקיף רווחא אקראנא אלא שהי' כותב כל העסקא בשטר בתורת מלוה, ובזה הטעם רק משום חשש יתמי, אבל ברישא איהו גופי' בא לידי ריבית, ואפשר דמפרש וכתבי לי' בשטרא שזה ענין נוסף, ושני טעויות הוי בשטרי מחוזנאי, ופי' מה שהשמיט הרי"ף הא דרב אשי מפני שזהו כל טעם האיסור, דבדלא מהימני לי' אקראן פשיטא דהו"ל מלוה, ועי' טור סי' קע"ז שפי' ג"כ דשני ענינים אסורים כאן, כ"כ בבבא גר"א שם ס"ק נ"ד.

כשחזור משום מקח טעות אינו מקבל אלא הדמים שנתן, ויש בזה חילוקי דינים ול"ע בזה, ג. אפי' לא הקנה החוב במעמד שלשתן דמן הדין יכול לחזור בו, מ"מ אם מקיים הדברים, אין בזה משום ריבית, שו"ר שכבר דנו בזה אחרונים ז"ל ועי' בחו"מ בזה, ואין לו להקל, ד. אם מקבל הלוקח חלק מן האחריות באופן דהוי קרוב לזה ולזה מותר, ועי' חילוקי הדינים לעיל סוס"א בדינים העולים.

כ. **סי' א'** שטרי מחוזנאי דזקפי לי' כו' וכי אתו לקמי' מהימן להו כו' נראה ביאור הענין שהיו נותנים מעות או סחורה למשך זמן, וחלק הריוח המגיע להם בתוך הזמן, נותנים אותו ג"כ בתורת עיסקא, כגון שנתן לחנוני פירות בק' ומרווח ק"כ, ואח"כ חוזר ולוקח בק"כ ומוכר, ואותן י' המגיעים לחצי הפקדון מקבל עליו בעיסקא פלגא מלוה, וכתבי בשטרא דקיבל ק"י פלגא מלוה כו', [וכיו"ב בכל ריוח הנראה להם כבטוח], ועל אותן הכתובים בשטר לא מהימני למימר דלא הוי רווחא, דכשאין המלוה מאמין ללוה לא יוכל להפטר כיון דאית לי' שטרא, אמנם אם ידע המלוה שלא הי' ריוח אסור לו ליטול, אבל כשאינו מאמין ללוה נוטל ממנו בכח השטר, והענין דומה למ"ש התה"ד סי' ש"ב שלא יהיו נאמנים כי אם שני עדים מיוחדים או שאר גוזמאות המצויין בהיתר עיסקא, אלא דהתם עדיף שיש צד בעולם שיוכל ליפטר.

סימן ז

בדין ריבית מאוחרת, ועוד פרטי דינים

חוב אין התוספת מפני נגישת החוב, אבל קודם שפרעו אפי' לא קצץ אסור לשלח לו בשביל מעותיו, מעיקר האיסור דרבנן, ודינו כריבית גמורה מדרבנן, [אף לענין להחזיר עי'

א. **ע"ה ב'** מתני' ר"ג אומר יש ריבית מוקדמת ויש ריבית מאוחרת כו' הא דחשיב ריבית מוקדמת או מאוחרת אין הטעם מפני שלא קצץ לחור, אלא דכיון שאין

שו"ע סי' קס"א ס' שו"ר דז"א וכמש"כ סק"ג], ואפי' קבע לו זמן פרעון ואינו משלח להרווחת הזמן, מ"מ כל מה שנותן בזמן שהוא עבד לזה לאיש מלוה, זה בא מהרגשת נגישת המלוה, וזה ריבית גמורה מדרבנן, ד"ז מבואר במתני' ס"ד ב' דלא ידור בחצרו חנם, אע"פ שלא קצץ, וכן לא ישכור בפחות, ועדיין לא שנינו במתני' ריבית מאוחרת, וכ"כ תו' ע"ג ב' ד"ה ושפכי דכשיש עדיין חוב חמיר טפי, [כ"נ אף שיש לדחות דכונתם דהו"ל כמפרש, אבל לא להחמיר טפי מריבית מאוחרת], ובטור סי' קס"ו כ' ד"ז כמסתפק וז"ל אבל אם כבר הרויח לו הזמן ובא בתוך הזמן ואמר דור בחצרי בשביל מעותיך שהן בטלות אצלי לא הוי אלא ריבית מאוחרת, א"נ י"ל דלא מיקרי ריבית מאוחרת אלא במה שנתן לו אחר שפרעו אבל כיון שאומר כן בעוד שהוא חייב לו אסור, עכ"ל, ונראה שמקורו בדברי התו' הנ"ל, [ואין הכרח מדבריהם כמש"כ במוקף, ולכך כתב בלשון א"נ י"ל], וכ' ב"י דהעיקר כל"ב, [אמנם מה שהוכיח מהרא"ש אינו מבואר, די"ל כונת הרא"ש רק דהוי כריבית מאוחרת], וכ"מ בש"ך שם סק"ט דהוי א"ר, [וכתב לאפוקי מהגהת דרישה שכ' דקצוצה הוי], מיהו למש"כ סק"ג אין נפ"מ בעיקר הדין כי אם בחומר האיסור.

שם בשביל שתלויני, פי' ולא כדי שתלויני, אלא בשביל מה שאני יודע שתלויני, כמו בשביל מעותיך שיהיו בטלות אצלי, אבל כדי שתלויני ר"ק היא כמ"ש הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' ק"ס ס' וכ"כ בחו"ד, ולכא"ו יש להוכיח כן מהא דאמר ס"ט ב' בהילך ד' זווי ואוזפי' לפלניא לא אסרה תורה כו', ולכא"ו כה"ג ריבית מוקדמת היא, [אמנם משכח"ל ע"י אחר בקציצה אחר ההלוואה, אבל בציור דאמר רבא איירי במוקדמת], א"ו כיון שהתנה נתנתו בהלוואה דוקא הו"ל ר"ק, ומן הלוה כה"ג אסור מדאורייתא.

ויש לעי' אם בהלוואה דרבנן נמי אסור ריבית מוקדמת ומאוחרת, כגון במקדים מתנה לחבירו בשביל שימכור לו בהקפה, דלאו הלוואה היא מדאורייתא, דמה שקובעים זמן לתשלום המכר שם מכר ע"ז, [מיהו אם מבקש אח"כ להרויח הזמן הו"ל כהלוואה], וכמשנ"ת בזה לעיל ס"ב סק"א, ולא דמי לטרשא האסורה או למוליך חבילה דהתם קוצץ הכל בתנאי המכירה, ודמי לר"ק, אבל ריבית מוקדמת ומאוחרת לא אשכחן דאסור, וכן נראה דהמוכר לחבירו בהקפה מותר להקדים לו שליו, אפי' עשה לו טובה בהקפתו, וה"נ יש להתיר ריבית מאוחרת וכ"כ הפוסקים בטעמא דרבינא ע"ג ב' דדרך מו"מ מותר, מיהו לענין הלכה כבר נתבאר לעיל ס"ב ס"ק י"ג מדברי הפוסקים דאין להקל במפרש אף במכר בהמתנה.

ב. שם ר"ש אומר יש ריבית דברים כו' דברי ר"ש מתפרשים בזמן שעדיין חייב לו, וכמשנ"ת לעיל סק"א דבזמן זה חמיר מריבית מאוחרת, וכ"ה לשון הברייתא מנין לנושה בחבירו מנה כו', ולפ"ז נראה דאין לחדש ריבית מוקדמת ומאוחרת בדברים, דכולי האי לא החמירו, וכ"מ משיטת הפוסקים דצריך לפרש בשביל מעותיך כו' ובריבית דברים לא שייך כן [שו"ר בב"י סי' ק"ס בשם הגמ' שכ' דלא מיתסרא אלא באומר בשכר מעותיך, וסיים דלא משמע הכי מדברי ש"מ אלא בכל גוונא אסור ולמש"כ יש לפרש כונתו בריבית דברים שאחר ההלוואה, רצ"ע], ועוד שהרי מותר לפייס את המלוה שילוהו, וגם הקדמת השליו בכלל הפיוס, אבל שאלת שליו בזמן החוב נשך הוא מפני שבא מנגישת המלוה, וכ"נ בלשון הרמב"ן ע"ג ב' דשאלת שליו רק קודם פרעון אסורה, וכן במרדכי סי' ש"מ, שו"ר בברכ"י בגליון השו"ע סי' ק"ס ס"י עיי"ש.

ולא אמור י"ל דמותר להכיר טובה למלוה לאחר פרעון כל שאין הטובה שוה

ולמש"כ סק"א בזה לכו"ע בעינן להחזיר לצי"ש.

ברם דברים שאמרתי בהבנת טעמא דריבית מאוחרת א"צ להחזיר אפי' לצי"ש טעותא נינהו, דלכא"ו יש לדקדק מנ"ל להרשב"א להמציא חילוק זה דבריבית מאוחרת א"צ להחזיר, ונראה דבאמת אין הטעם מפני שחומר האיסור דמאוחרת קיל וא"צ לצי"ש, אלא דאין שייך לצי"ש שאפי' יחזיר אינו מתקן האיסור למפרע, דדוקא בריבית שהלוח מחויב ליתן כפי מה שקצצו כמו סאה בסאה ומשכנתא, שייך לומר דכיון שאינו נותן מרצונו בגזל נינהו עכ"פ לענין לצי"ש, וכשמחזיר לו הריבית משלו נתן לו, דלא זכה המלוה בריבית שנטל בע"כ של הלוח, אבל בריבית מאוחרת דמרצונו יהיב, א"כ זכה בזה המלוה לגמרי, ואפי' אם יחזיר מתנה בעלמא הוא דיהיב ללוח, וזה מועיל כתשובת המשקל אבל לא כתיקון גמור, כיון שאינו מחזיר הריבית לקדמותה, וכ"מ בתשו' הרשב"א (שבב"י, ובתשו' ל"מ) שכ' דריבית מאוחרת אינו ניתן לחזרה ואפי' בבא לצי"ש, עכ"ל, והיינו דלא שייך חזרה ולא דא"צ, ונפ"מ דאפי' מדת חסידות לא שייכא אלא משום תשובת המשקל וכמש"כ, [והלוח צריך לתת כסף מעשר מזה, משא"כ בשאר ריבית דשלו חזר אליו], וכ"מ בבהגר"א סק"ח שכ' הטעם דהיא במתנה יתבה, [ועבהגר"א מ"ש בשם הרשב"א בחידושו].

ולפ"ז אף ריבית שקודם פרעון בדין ריבית מאוחרת היא לענין לצי"ש, ודלא כמש"כ סק"א, שהרי אין הטעם מפני חומר האיסור, ומשמעתין ל"ק דודאי מפני חומר האיסור הי' חייב להחזיר, אלא שאין ניתן לחזרה, (מיהו אם הי' הדין שיוצא בדיינים היינו מפני שאז לא הי' זוכה בזה כלל).

וב"מ בנ"י ס"ז א' בשם הר"ן דאי א"ר תפס לזה מפקינן מיני, כ"ש דא"צ להחזיר

כסף, דריבית מאוחרת בשאלת שלו' הוי תרי דרבנן ולא גזרו וצ"ע, (ועי' סק"ג) מיהו לברכו בשעת פרעון גרע, כיון דבשעת פרעון גרע ממאוחרת כמ"ש הראשונים ז"ל, אלא דאפשר שכל עניני דרך ארץ בהנהגת העולם לא חשיבי ריבית, דאין כאן תוספת למלוה וגם לא חשיב נשך דבר, ועוד דבדרך כלל על הטרחא לחוד הי' מברכו בלא האג"נ (ובאותו מעמד כבשעת פרעון דמי עי' ראשונים ס"ג ב') וצ"ע.

ועי' שו"ע סי' ק"ס סי"ג, וכמש"כ ס"ק י"ב שיש לדון שהפיוס לפלוני כריבית מוקדמת מיהא הוי.

ג. ס"ב ב' כל שאילו בדיניהם אין מוציאין כו' ריבית מוקדמת רבית מאוחרת, בריבית שהלוח נותן מדעתו צ"ע מה שייך לתלותו בזה שבדיניהם אין מוציאין, הא לא שייכא תביעה כלל, ונראה דקמ"ל דכל שאינה קצוצה ממש, אע"פ שנתן אדעתא דהכי, אין מוציאין, וכה"ג בדיניהם משכח"ל תביעה כגון שלפי הענין הי' מובן לשנהם שיתן לו מתנה מסוימת, ולבסוף חוזר בו, ונראה דגם ריבית שבזמן ההלואה דחמירא, בכלל דברי ר"ס, ואין כונתו דוקא לריבית מאוחרת דר"ג ע"ה ב'.

ומהא דאיצטריך לאשמועינן בריבית מאוחרת דאין מוציאין, נראה דהי' מקום לומר דחמירא מסאה בסאה ומשכנתא ושאר ריבית דרבנן, דכיון דמפרש לשם ריבית גרע, [עכ"פ לענין סברא דמוציאין דכיון דהריבית מבוררת שייך להוציא] משא"כ אינך דבתורת זביני ופקדון חשבינן להו, ולכא"ו הי' נראה מפשטא דשמעתין דנחי דאין מוציאין, מ"מ לענין לצי"ש לא גרע משאר ריבית דרבנן, [אבל ברמ"א סי' קס"א ס"ב בשם הרשב"א מבואר דא"צ], אלא שיש לדחות דמשום ריבית שקודם פרעון איצטריכא לי', דההיא חמירא

לשיטת הרמב"ם בשם רבותיו דבהרואות זמן לא חשיב ריבית קצוצה, קשה משמעתין דהא ריבית זו יוצאה בדיינים, וכמדומה שכבר הקשו כן, ושם י"ל דר"ס קאי על סוגי התחייבות של ריבית, ובדיניהם מוציאים משום דסברי דכהלואה שני' חשיבא, והו"ל כריבית דתחלת הלואה, וריבית כזו גם בדיננו מוציאים, ואע"ג דבדיננו לא חשבינן ל' כתחלת הלואה מ"מ אין לומר ע"ז דריבית כזו אין מוציאים, אלא דבהגדרת הריבית במצב זה אין הדינים שווים.

ד. **שו"ע** סי' קס"ו ס"ג וי"א דמנכין ל', יש לעי' למ"ש בשו"ע סי' קס"א ס"ב בהגה דריבית מאוחרת לא ניתנה לחזרה, ונתבאר הטעם לעיל סק"ג דכיון דיהב ל' מדעת' הו"ל כמתנה ולא שייך חזרה, א"כ מ"ט מנכין ל', הרי אין כאן ריבית ביד המלוה, וכד מנכין ל' ממונא ידי' מנכין, ולכאור' ה' נראה דלאו בכל א"ר קאמר, ודוקא באותם שנתחייב הלוה על כרחו מקציצת ההלואה או המכר, כגון משכנתא, דכיון דשייך לצי"ש, מנכין ל', [עי' נ"י בשם הר"ן הובא לעיל], או אפי' דר בחצר שלא מדעתו דשייך לצי"ש וכמש"כ לעיל, אבל מזה שהוכיחו מן הירו' מבואר דאפי' נתן לו מדעתו בכלל דבריהם, וכן הרמב"ן הק' ע"ד דא"כ גם מתנות ששלח הלוה למלוה סתם מנכין ל', וש"מ דס"ל דבכל הני נמי מנכין ל', וצ"ל דהיא הנותנת, כיון דמצינן לנכויי ל', עדיין לא הוחלטה נתינת הריבית, ואפשר לתקונה ע"י ניכוי, אבל בריבית מאוחרת שאין ביד הלוה לעכב הו"ל מתנה גמורה, [ולפ"ז קודם הפרעון ודאי דמחויב המלוה להחזיר לצי"ש, מיהו זה בלא"ה, שהרי מחויב הלוה לנכויי ולא לספויי ל' איסורא], וצ"ע.

ה. **פ"ד ב' אע"פ** שאמרו כו' כבר נתבאר לעיל ס"ד ס"ק י"ח דטעמא דאסרו בכה"ג הוא משום דסתם חצר קיימא

לצי"ש [ואמנם אין הכ"ש מבואר כ"כ, אבל מ"מ] מבואר שהטעם דא"צ לצי"ש הוא מפני שאין שייך לצי"ש דכי יהיב ל' מתנה בעלמא הוא דיהיב ל', [ואין סתירה מזה למ"ש הנ"י בר"פ בשם הר"ן דרק עיקר הדבר שיש ללמוד מדר"י לר"א כ' בשם הר"ן, וכ"מ בחדושי הר"ן שכ' דזהו הנפ"מ בין הדעות (אליבא דר"י) להלכה עיי"ש], ולע"כ בסוגיא דר"י ור"א, ומ"מ בדברי הרשב"א פשוט כן.

והנה בב"י ובהגר"א דקדקו מדברי הרא"ש ס"ד ב' שכ' בחצר דלא קיימא לאגרא דא"צ לצאת י"ש, ש"מ דבכל א"ר בעינן לצי"ש, ומשמע דבא"ר דכותה שהלוה ודר בחצרו דקיימא לאגרא צריך להעלות לו שכר, [באופן שהלוה מניחו, דליכא משום גזל], ואמאי הא כיון דמדעת' יהיב ל' הו"ל כריבית מאוחרת, לענין דלא שייך לצי"ש, וכמשנ"ת, וי"ל דאין ר"ל בכה"ג דדר בחצרו דאמנם לא משכח"ל אלא מדעתו ובלא"ה פטור, אלא ר"ל כה"ג שדר שלא מדעתו, וה"נ בא"ר דעלמא שלא מדעתו שו"ר שכן מבואר בחדושי הרמב"ן שם שכ' ומיהו לדעתו של נותן אבק ריבית אינו חוזר כלל ואפי' בא לצי"ש, [וכדפרש"י לעיל וזה א"צ לפנים דא"כ אינו חוזר כלל, לשון זה צ"ב ולע"כ, ואולי צ"ל כדפרישית], ומה שדנו שהי' לו לריב"ח להחזיר היינו משום שלקח שלא מדעת הלוה, מיהו מדברי הרמב"ן נראה דפשיטא ל' דכל א"ר חשיב מדעתו של נותן, ורק בדר שלא מדעתו דן, וצ"ע בסוגיות בזה.

נמצינו למידין דר"ז מוסכם דכל א"ר שנותן הלוה מדעתו א"צ להחזיר אפי' לצי"ש, וגם אין שייך לצי"ש, [עי' לירו' בעובדא דר"א הובא לק' ס"ו ס"ק ט"ן], ורק אותם שהם בתנאי ההלואה או המכירה שהלוה מחויב לעשות כן, הם בדין א"ר, דחייב לצי"ש, [ועי' במרדכי סי' של"ט].

לתנא למנקט חידוש טפי, מיהו צ"ב דהא לא משכח"ל זה נהנה וזה לא חסר אלא בחצר, דבבהמה וכלים חסר מיקרי, ולענין לא ישכיר בפחות, התם מתפרש בשכר ההלואה ואיכא ריבית בכל מילי.

שו"ע סי' ק"ס ס"ז כ"ז שמעותיו בידו, פי' דלאחר ההלואה בלא פירש לא חשבינן ל"י ריבית מאוחרת, אבל אין מכאן ראי' למ"ש סק"ב דבמידי דליכא חסרון ללוה לא אסרו במאוחרת, (ועי' ס"י), ופשוט.

ו. **ע"ה** א' מתני' ולא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך כו' נראה דהכא גרע משכירות פועל, דהכא מיחזי כהלואה, וקמ"ל ברישא דסאה בסאה בכה"ג מותר, אבל לא סאה חטים בסאה שעורים, [ואמנם הראב"ד למד מזה לאסור הלואת סאה חטים בסאה דוחן, דמפרש ההיתר בנכש ונאכש משום דיש לו, וכמו כן יש לו העידור ומ"מ אסור, מיהו י"ל דלא דמי דהכא השכירות היא הפועל, ולא שייך לומר שהניכוש והעידור יחשבו דרך מו"מ, ועי' לק' סק"ז, וע"ע מש"כ אאמור"ר שליט"א בסט"ז סק"ח, וכמשנ"ת בזה לעיל ס"א ס"ק י"ד ט"ן], ולפ"ז אין ללמוד ממתני' הא דתניא ב"ב פ"ו ב' דאסור לשכור את הפועל היום לעשות מלאכה בגורן כשהיום שוה דינר ובגורן סלע ונותן לו דינר, דזה איסור נוסף כפסיקה ומתני' כהלואה מיתניא, ונפ"מ נמי לדינא דאסור לומר נכש עמי ואעדור עמך מיד שתגמור הניכוש, דבפועל כה"ג מותר, שהרי אינו מתחייב בשכירות אלא לבסוף, ונמצא ששוכרו (בדמי הפעולה) לעבוד מיד, דהו"ל מהיום בדינר דשרי, וכ"נ מסתמא דמתני' דבכל ענין אסור, וטעמא דמילתא משום דמ"מ יש כאן ריוח, שהרי גם השכירות השני' בדין הוא שלא תשתלם אלא לבסוף, (מיהו אפשר לדחות ולומר דבכה"ג שרי, ומתני' מתפרשת רק בגונא דאיכא זמן דחשיב כהלואה, אבל לא במתחיל מיד לעבוד אצלו, ומ"מ כ"נ), ובתוספתא תניא לשון היום

לאגרא (וגם עביד למיגר), וכשרואים המלוה דר, יותר מסתבר הוא שדר בשכר מעותיו, מלומר שעל שאר בנ"א ג"כ לא הי' הבעה"ב מקפיד, [וכ"מ בתו' בתי' בתרא דבדרך כלל לא דיירי אינשי בחצר בלא רשות] אבל בדברים העשויים להשאיל בלא שכר, אין מקום לחשד, ולא מיחזי כריבית, ואפשר עוד דלגבי הלואה אמרי' דמיחזי כריבית, כיון שעושה שלא מדעתו, אבל הלואה שנותן מדעתו, ויודע דבלא"ה נמי הוה יהיב ל"י, מותר.

שם תוד"ה אבל, אפי' הוא אוהבו כו' צ"ע מנ"ל לאסור באוהבו, הא עד כאן לא שמעינן אלא כשהמלוה נהנה מכח שאין בעה"ב מקפיד, ומשוה עצמו לשאר בנ"א, ובזה אמרי' דבמלוה נראה שמכח חובו אוכל, אבל כל מה שמיוחד למלוה מסיבה אחרת אין לתלות דדוקא מפני ההלואה הוא, הגע עצמך בבנו ובאחיו וכי שייך לאסור, ונראה דאין כונתם אלא בכה"ג דדמי להא דשמעתין, שאין קורבתם חזקה כ"כ, אלא שמשער בנפשו שלא הי' מקפיד ליתן לו בחנם, כמו שאין הבעה"ב מקפיד שידורו בחצרו בדלא קיימא לאגרא, שו"ר ברא"ש בשם י"מ עיי"ש.

מידו קצת משמע דס"ל דיותר יש לחוש בדבר שמקפיד על שאר בנ"א, אלא שנותן למלוה מפני שהוא אוהבו, מבדבר ששאר בנ"א ג"כ א"צ להעלות לו שכר, דאין תולים הסיבה המיוחדת באהבתו אלא בהלואתו, ולפ"ז ניחא מה שתירצו דדוקא בדבר של פרהסיא אסור, ולא משמע כלל דחידושי' דריב"מ אר"נ דדבר של פרהסיא אסור, אבל לפ"ד מתפרש דבאוהבו הדבר פשוט לאסור פרהסיא, והוסיף ר"נ דאפי' בדבר השוה לכל נפש אסור בפרהסיא, [ומ"מ הסברה הראשונה נראית יותר].

שם בא"ד ודיקא נמי דנקט במתני' כו' פי' כיון שיש סברה לומר דחצר גרע הו"ל

ולמחר, אלא די"ל יש מחר יבוא לאח"ז, ועי' מ"ש בסמוך.

ולפ"ז יש ליישב דברי הרשב"א בב"ב פ"ו ב' שכ' דק בפועל אסור לשכור לגורן, שאינו קונה בגופו כלום דיכול לחזור בו בחצי היום, אבל בשדה יכול לשכור גם לאח"ז, ולכא' קשה דבתוספתא תניא אומר אדם לחבירו לך חמורי עמך היום כו' אבל לא יאמר לו חמורי עמך היום למזרח ושלך עמי למחר במערב תחרוש פרתי עמך היום במזרח כו', ומבואר מזה דאף בחמור ופרה אסור ולא רק בפועל, ולמש"כ ניחא דבכה"ג דהלואה חמיר טפי וזה באמת אסור בכל מילי, וכ"נ דהא קתני היום ולמחר, ובפועל כה"ג יש להתיר, א"ו דרך הלואה גרע, [ואפשר עוד דבתוספתא מיירי שאינו שוכר פרה וחמור זה דאכתי החיוב אקרקפתא דגברא מנח, משא"כ בשוכר בית זה או חמור זה שקונה מיד זכות בחמור, וצ"ע בפרטי דיני שכירות בזה].

ז. שם אומר אדם לחבירו נכש עמי כו' יש כאן חידוש גדול דאילו ניכש עמו והי' שכרו דינר וא"ל במקום הדינר אנכש עמך לזמן פלוני אסור, ואילו בנכש ואנכש מותר, מיהו יש לדחות דהא דאסרינן בפועל היינו דוקא לגורן, אבל כל ימי רביעה אחת, ומותר לקצוץ המחיר ששוע עכשיו, אפי' לאח"ז אבל ל"מ כן, ולפ"ז יש קולא וחומרא בנכש ואנכש דהא עיקר מתני' חומרא אחיא לאשמועינן דכיון דמיחזי כהלואה חמיר טפי, אלא שלא אסרו אלא היכא (דמיחזי) שפורע יותר ממה שקיבל, ונפ"מ בפרה וחמור ובמתחיל לעבוד מיד דאסור אע"פ שבשכירות מותר וכמש"כ סק"ו, ונראה הטעם משום דבנכש ואנכש אין נראה שבאים לקצוץ מחיר להיות בטוח מפני היוקר, דהכי אורחא דמילתא בלא חשש יוקרא, וגם אין שייך בענין אחר, אבל קציצת מחיר בשכר הקדמת המעות יש לאסור טפי.

ומשמע דאפי' אם המנכש השני עבד עבידתא שפירתא טפי לא אסרו, דהא משמע שחלוקתם בימים [שו"ר ברש"ש] ולא אמרו אם הי' הראשון זקן או חולה אסור [מיהו בזה באמת נראה דאסור] וכן בניכוש ועידור אסרו אף כשעבודת השני פחותה, מדאסר תרויהו משמע שבאותו אופן אסור שניהם וכ"נ בשו"ע סי' ק"ס ס"ט דבאינם שוים מיירי, מיהו איכא לאוקומה בשוין, וכ"נ בראב"ד] דכיון שאינו מחזיר כפי שקיבל יש לאסור דפעמים שהעבודה הפחותה מתייקרת, א"נ כל שאינה אותה מלאכה דמיא לפסיקה ויש לאסור לכל הפחות באינו מתחיל בעבודה מיד, ואף במתחיל מיד אסור כיון דהכא כהלואה וחמירא משכירות, [מיהו ודאי מיירי כשקרובים להיות שוים, דלא איירי בנותן מתנה לחבירו ועובד עבודה קשה בשכר עבודה פחותה, וכ"מ מזה שהלוח אומר כן, ולא הי' אומר לחבירו עשה עמי מלאכה כבדה ואעשה עמך מלאכה קלה], אבל באותה מלאכה אין כאן קציצה דניחוש לריבית אלא דרך העולם הוא להשתתף בעבודות השוות ואין מדקדקים בדבר, וכמו דשרינן לאשה ללוות מחבירתה ככרות בסוגיא דלעיל דלא קפדי בדבר מועט, וה"נ לא קפדי בדבר, והכא עדיף דלא חשיבא הלואה כלל מדאורייתא, כיון שהגוף קיים, ואפשר דאפי' היו מקפדין לא חשו חכמים לגזור בזה, מיהו אם אין החרישה שוה כגון במזרח ובמערב קתני בתוספתא דאסור.

שם ולא יאמר לו נכש עמי ואעזור עמך כו' הראב"ד דימה דין זה ללוה סאה חטים בסאה דוחן דאע"פ שיש לו ומחיר שניהם שוה אסור, ולכא' הכא לסאה בסאתים דמי, דכולה ענין אחד עבודת פועל, ואין לנו ענין בסוג העבודה, אלא דחיישינן שמלאכה השני' תהא מרובה על הראשונה, אבל בחטים ודוחן יש להתיר משום דהוי דרך מו"מ, ואין בו משום ריבית דאורייתא, ועוד דהכא לא חשיב

בגליון הגרע"א ז"ל כתב דאפשר שאם קצץ בהלוויני ואלוך צריך להחזיר כמה ששוה שכר ההמתנה, דזה נטל בכח ר"ק, ויש מקשים הבל למ"ש הגרע"א ז"ל לעיל דאם התנה את הריבית מוקדמת בתנאי ההלוואה הו"ל ר"ק, א"כ ה"נ הרי הראשון התנה את הלוואתו בתנאי ההלוואה השני והו"ל האי הלוואה ר"ק, ויצטרך השני להשיב לו, ולא קר' היא דההלוואה הראשונה שאינו מחויב בה לא חשיבא שנתן לו כלום, דשכר הלוואה אסור לו ליטול, ורק ההלוואה שנותן בעל כרחו מכח קציצת הריבית, זה יש לדמות לנוטל ממנו מעות בע"כ.

יש לעי' הלוויני ואלוך דרך מו"מ מאי, כגון שא"ל אם תקדים דמי חצי המקח, אאריך לך בזמן פרעון של החצי השני, דמדאורייתא אין כאן הלוואה כלל, דמעות הראשונות למקח נותנו ונתן אחרונות, והנה למש"כ דר"ק היא בהלוואה, מסתברא דודאי ה"ה שיש לאסור במו"מ, והגדון שייך רק להסוברים דא"ר הוא, או כעין ריבית מאוחרת, דבזה י"ל שלא אסור דרך מו"מ, ומסתברא לאיסור, ואם ביד הלוקח ליקח מיד את כל החפץ אלא שא"צ לו עדיין, יש מקום לומר דלא חשיבא הלוואה כלל, אע"פ שלמעשה הוא מקדים המעות ללקיחתו, דמ"מ יש לראות נתינת המעות כמו"מ, וצ"ע.

ט. **בב"י** סי' ק"ס הביא דברי התו' בגיטין כ' ב' ד"ה וכותב שכתבו דמסתמא כיון שהי' מלוה לכל בני העיר גם הם היו עושים לו טובה ונותנים לו במתנה, או מוכרים לו שדות כו', ודברים אלו כפשוטן מתפרשים שהיו עושים לו טובה בשכר ההלוואה, וזה תמוה דודאי מתנות אלו כמפרש דמי, שהרי אנו יודעים שהיו, רק מכח זה שמסתמא היו משיבים טובה תחת ההלוואה, והיינו ממש כמפרש, וכיון שכן י"ל דאף שהי' להם רגש הכרת הטוב לאותו זקן, מ"מ כיון שאסור באמת נזהרו מזה, אע"פ שהיו רוצים ליתן לו, ובב"י הוכיח מזה דאח"ז מופלג מותר אפי'

ממש יש לו, כדחזינן שאסור אפי' בקוצץ בדמים, מיהו בזה י"ל דראית הראב"ד מהיכא שמתחיל לעבוד מיד דבשכירות מותר והכא אסור או מהא דאסור אף בחמור ופרה, וכמש"כ לעיל, אבל מ"מ (חזינן דשכירות פועל לא חשיבא יש לו ממש, אמנם יש לזה עדיפות דהגוף הזה בעצמו נקנה לו, מ"מ) הטעם שאסור הוא מפני שאין הדבר בעין, משא"כ בדוחן שיש לו, וכבר הק' כן אאמור"ר שליט"א בסט"ז סק"ח, [עיי"ש שהראב"ד חזר בן ועמש"כ לעיל ס"א ס"ק י"ד ט"ו].

ח. **מדברי** מהר"ם שבמרדכי שכ' להוכיח מנכש עמי ואנכש עמך, להלוויני ואלוך, משמע דמפרש נכש עמי בהמתנת הפרעון, ואנכש עמך בהמתנת הפרעון, ולא שהניכוש הוא הפרעון, ואמנם זהו שהשיב המרדכי ע"ז, אבל אי מפרש לה כפשוטה צ"ע מאי מדמי להו, הא לא דמיא אלא להלוויני ואפרעך, ובאמת צריך טעם לדברי מהר"ם הא ודאי דהלוואה שוה כסף הוא כדתנן במכות ג' א' אומדים כמה אדם כו', ומה בכך שהוא גם הלווה, ושמא ס"ל דחזינן כאילו נתן כל אחד מנה בעיסקא, וחולקים באופן זה שכל אחד נוטל מאתיים חצי הזמן, ודומה עסק זה כמ"ש במהר"ם הובא בטור סי' קס"ז דמותר לומר שכ"ז שהריוח שלי הוא באחריותי, ואח"כ באחריותך, וה"נ כל שחלק שניהם שוה חזינן להו כמשותפין בכל העסק יחד, מיהו ודאי שהדברים מחודשים ובפשוטו הוי ר"ק כמ"ש המרדכי, וכן בבהגר"א הכריע דלא כמהר"ם, מיהו מה שמשמע בתשו' הרא"ש דלאו ריבית גמורה היא, ומשמע הטעם משום דהלוואה לא חשיבא ממון גמור ונמצא שגם אח"כ לא נתן לו כלום, אלא דלא גרע מטובה שאסור, זה צ"ע דהא ודאי אע"פ שריבית אסורה, מ"מ הלוואה שו"כ חשיבא, (ומשמע שכונתו אפי' נסכים לדברי מהר"ם דאין כאן נשך, מ"מ יש כאן ריבית האסורה, וכ"נ בבהגר"א, אבל זה צריך יישוב).

מדרכנן, אבל כל הנדון שלפנינו הוא בע"כ של שכיר, מיהו אפשר דדמי למבטל כיסו של חברו דאין לו עליו אלא תרעומת כדאמר בירור, דלא מצינו שכל מאחר מלשלם בע"כ של מלוה, משלם ההפסד שבהמתנת המעות, ואולי ס"ל דבזה חששו משום ריבית, אבל בשכירות רצו להקל, וצ"ע בכ"ז בדיני חושן משפט, אבל לא בהלכות ריבית, ועי' ב"י סו"ס ק"ס, וב"ח סי' קס"א, ובש"ך סו"ס קע"ו, ולמש"כ מבואר, ברם באו"ז שם משמע כהבנת ב"י, דאף בהמתנת דמי שכירות מותר ליטול שכר.

יא. **שו"ע** סי' ק"ס ס"ט לא יעשה מלאכה לחברו כו' צ"ע שלא הביא חידושא דמתני' שאפי' בשכר שניהם שוה אסור כל שאינה אותה מלאכה ממש, ואפי' היא עתה פחותה מעט משמע לאסור במתני', עי' סק"ז, אבל במתחייב לעבוד יותר לא איצטריך לאשמוענין, [דגרע מלהקדים שכר פועל וכמש"כ לעיל].

שם סי"א אם לא הי' רגיל כו' בב"י בשם הגהמ"י והגהמ"ר כ' דאם המלוה מחזיר החזקת טובה ללוה תמורת טובתו מותר, ולא דמי לאיסור הקדמת שלו' שאפי' אם מחזיר לו המלוה שלו' אין זה כטובתו של הלוה, שהמקדים משובח ממנו, וכונת הגמ', כשהמלוה מקדים לו לפעמים בשכר הקדמתו, שו"ר בברכ"י שהאריך בכ"ז עיי"ש, ועי' לעיל סק"ב.

שם סכ"ג בט"ז ס"ק כ"ב, יעוי' מש"כ לעיל ס"ג סק"ז דבאמת דוקא במשכנתא מותר דבלא"ה קודם הוא לבר מצרא, [ועי' לשיטת ר"ת בדין ב"מ בבית], אבל בלא"ה באמת אסור דלא עדיף מריבית דברים, ואפשר שזו כונת הש"ך בנה"כ, מיהו עי' לעיל שם סק"י דמדברי הרשב"א משמע שמותר אפי' אינה ממושכנת בידו, ועוד נראה דבמאורע מיוחד לכו"ע אין טובת הנאה ממון, ואמנם אם א"ל

מתנה מרובה דהוי כמפרש ודוחק, וגם מה צורך ראו חכמים להתיר בזה, ולכאור' נראה דכונת תו' דאדם כזה שיש לו עסק עם כל בני העיר, מסתמא גם הי' ביניהם עניני מו"מ ומתנות, כמו שמצוי אצל בנ"א המקורבין זל"ז, ולא בשכר המלוה, אלא מפני קורבתם, וא"ת מנין לנו שהיו מקורבים, ע"ז כתבו דמסתמא אדם כזה הי' מצוי שהיו עושים לו ג"כ טובה לפי דרך העולם שפעמים נותנים מתנות זל"ז, (ולאו דוקא הם לו אלא ה"ה הוא להם אלא דבהכי קיימינן), וכן מסתמא הי' עושה להם טובות אחרות, וע"ז הי' מקבל מתנות.

י. **בדין** ליטול שכר על עיכוב דמי השכירות, מקורו באו"ז ס"ה א' באריכות עיי"ש דמבואר שהנדון בשעיכב בע"כ של השכיר, ומצינן למימר דס"ל להר"א דדמי לשולח יד במעות שבידו דמותר לקבל הריבית כמ"ש הגרע"א ז"ל בגליון סי' ק"ס ס"ט, (ועי' סי' קע"ז סי"ט), אבל פשוט לכו"ע שאסור להסכים להמתין המעות תמורת הריבית, והתם לאחר מעשה שהי' תובעו ולא נתן לו בזמנו, ועכשיו בא לתובעו על מה שלקח ממנו הלואה בע"כ, וזה באמת דומה לההיא דמכות, [וה"ה אם עיכב דמי תשלום המקח יותר מהזמן בע"כ, וכן אם עיכב תשלום ההלואה בע"כ, ומה שדנו בשכירות י"ל דהיינו מפני שאין כאן דבר מסוים שנחשיבו גזלן בהמתנתו בע"כ, משא"כ במקח שמה שמעכב המקח בידו כגזל חשיב, וכן מעות ההלואה שקיבל, אבל בשכר הפועל אינו מעכב דבר מסוים ברשותו, ומשמע קצת דפשיטא להו' בהני דפטור דכגזלן חשיב, ואינו משלם אלא כשעת הגזילה, משא"כ בדמי השכירות], ולפ"ז הנדון בכה"ג שייך לחיוב הממון שבזה, אבל לא לריבית דלא הויא הלואה, ולא דמי להנהו דמנטרי באגי, שההמתנה היתה בהסכמתם, וכן שכירות דמתני' ס"ה א', דודאי כשמתכוונים ליטול שכר ההמתנה היינו הלואה עכ"פ

ממש מדין ערב), ובאומר אמור לפלוני דלופן זוזי, מתחייב בשכר אמירה, כפי מה שקצצו, ונראה פשוט דשכר האמירה אין פירושו טרחת האמירה, אלא כמו אדבר עליך לשלטון דאדם שיכול לדבר לשלטון שכרו מרובה, וכן כשדיבורו משפיע על זה שמדבר עמו ולפ"ז האומר לחבירו אני מלוה לך מעות בתנאי שתאמר לפלוני שיתן לפלוני מעות, הו"ל ר"ק, דשכר אמירתו של זה שוה הרבה, וה"נ י"ל שאם המלוה חפץ שיתנו ללוה כסף (כגון שהוא בנו) והתנה עם הלוה שידבר עם פלוני שיתן לו מעות, הרי המלוה מתחייב להלוות בשכר האמירה, ואי לאו איסור ריבית היו מוציין המעות מיד המלוה ומלוים ללוה, כדין אומדים כמה אדם רוצה ליתן כו', ויתכן דהשתא נמי דמוציין ממנו סכום זה כשאנו אוסרים להלוות, (אלא די"ל שיש כאן התחייבות של איסור ולא חיילא), ואין בין זה לאומר תן מנה לפלוני ואלוה אני לו, שמחויב להלוותו, מדין שניהם, קצרו ש"ד אף באומר אמור לפלוני שיתן לך לא חשבינן עיקר השכר לאומר בעצמו, אלא חשבינן לי' כאדם אחר, וטעמא דמילתא כיון שהנתינה מתייחסת למלוה ויש לו ההנאה מזה (כגון שהוא בנו), וחשיב כאילו הוא נתן, ובקשת הלוה מפלוני היא שימלא רצון המלוה, וזו כונת הגר"א בביאורו, אבל האחרונים הבינו שהאמירה לפלוני לא תתייחס למלוה כלל, אלא הלוה יבקש מפלוני ד' דינרים בלי להזכיר ענין ההלוואה כלל, ולכך דרשו וחפשו טעמים, כ"נ לפו"ר.

בפ"ת סק"ט נסתפק לדעת המתירים לפייס את הנותן שיתן איך הדין באומר למלוה פלוני יתן בשבילי, וכ' להתיר, ותימה דהא הו"ל כאומר המלוה אמור לפלוני שיתן לי דפשיטא דאסור לכו"ע, (וכמ"ש הב"ח), דכל שמתנה עמו בשכר מעותיו היינו ר"ק, ואם כונתו במספר סתם למלוה שפלוני יהא מוכן ליתן, בזה יש לדון כיון שהלוה לא

כל מה שתרצה למכור לא תמכור אלא לי אסור, אבל באומר על שדה מסוימת שאם תרצה למוכרה לא תמכרנה אלא לי, אפשר לומר שאין כאן חשיבות להתייחס לזה כממון בגלל הטוה"נ, ועוד כתב בנה"כ דבלוקח במעות לא חשיב טוה"נ, משא"כ שממציא לו מלאכה להרויח בה, ולפ"ז יהא מותר אפי' באומר כל מה שתמכור, וצ"ע, [ועה"ד ביאורים ס"ק י"ז, ועי' לעיל ס"ג סק"א ועוד שם, בזה] ולענין הלכה יש לאסור אפי' בכל מה שתמכור [ואפי' שדה זו, אם אינה ממושכנת בידו, מיהו צ"ע בזה עי' ס"ג סק"י].

יב. פ"ט ב' מ"ט שכר אמירה קא שקיל כי הא כו' נראה שאם לא הי' מלוהו על פיו הי' חייב להחזיר, אבל אם א"צ להחזיר בהא א"צ לאשמועין דשרי, וע"ז קאמר דמ"מ כיון שאין המעות שלו, לא חשיב שכר הלוואה, וע"כ שאינו נוטל כי אם שכר אמירה, [וקמ"ל נמי שמן הדין חייב לשלם לו כפי מה שקצץ בשכר האמירה, (דלא נימא כיון דלא חשבינן קבלת המעות ממנו, א"כ אינו חייב לו כלום)].

שם א"ל כל כי האי כו' לא אסרה תורה כו', במילתי' דרבא מתפרש לשון זה שלא אסרה תורה על המלוה לקבל ריבית, וכאן מתפרש שלא אסרה תורה נשיכת הלוה לחוד, ואפשר שהוצרך לזה לאשמועין דאע"פ שיודע המלוה בדבר, ואינו מלוה אא"כ יאמר לו בנו, ועושה כן כדי שירויח בנו מותר, ואע"פ שנמצא שאינו נותן מעותיו אלא כהשלוה נישוך, לא אסרה תורה [דזה נראה פשוט שלא הפסיק ר"פ להלוות עי' בנו אע"פ שידע שמשמכר בדבר, ואפשר דמעיקרא נמי ידע בזה].

שם ואוזפי' לפלניא זוזי, נראה דהאומר אוזפי' לפלניא זוזי ואני אתן לך ריבית, מתחייב בריבית, ומוציין ממנו כפי מה שקצץ, דהיינו חיוב מדין ערב, (אלא דלא חשבינן לי' כלוה

שבידו שלא להרויח הזמן ולכך חשיב כהלואה מחדש, ומ"מ אין דינו של הט"ז מבורר לי בפשיטות, וצ"ע.

ט"ז סק"ז, זה אסור לכו"ע, ואפי' כל הנותן אינו מפסיד אסר הרמב"ן.

פמ"ז בהגה, לכאור' הענין הוא שהלואה מקבל ההלואה בלי ריבית, והשליח מתחייב ריבית בלא הלואה, ונמצא שהלואה לווה מן המלוה דשלוחו כמותו, ולענין תנאי האיסור אינו שלוח ונמצא שנתחייב מעצמו למלוה ריבית, אבל מה שקשה הוא שהרי אין המלוה מסכים להלוות בלא ריבית ואיך אפשר לחלק הענין שהלואה קיבל בלא ריבית והשליח נתחייב בריבית, [וג"ז אסור כדלעיל סי"ג, כיון שחוזר וגובה מן הלואה שו"ר בבהגר"א].

ול"ד הראשונים ז"ל הי' אפשר לפרש דאביי תרתי קאמר, דכשחזר ולקחם הימנו בדינר זהב עבר על הערמת ריבית דברייתא דר"ח, אלא שהדבר מותר לאחר שעשה כן, כיון שהכל בהיתר דהלואה ניחא לי' להויל בלא שכר ההלואה, וכמש"כ, ולא שייך שיפקיעו חכמים ממונו של המלוה כלל, מיהו אסור לפרוע בדמים משום דמיחזי כריבית, וזה איסור נוסף, וע"ז נשנה אסור במתני', דמיחזי כר"ק, שנותן לי' לכ"ה, אבל בפירות דלא מיחזי אע"פ שעבר על איסור הערמה לית לן בה, והענין מתיישב יפה לפ"ז, וגם ניחא הא דאביי נקט טעמא דמיחזי, וגם ניחא הא דמשמע שחוב הל' כבר מוחלט כדא"ל רבא מעיקרא נמי הכי אוקמינהו עילווי', ואם אסור לאוקומי עילווי' אא"כ יפרע בפירות, א"כ ניחא בפשיטות דהשתא מוקים להו בל' כיון שבא לפרוע ביין, אבל קודם לא הי' הדבר מוחלט, משום איסור הערמה, אבל למש"כ ניחא דאיסור הערמה כבר עבר מיד כשלקח

משתדל לקיים דבריו לטובת המלוה, ואפשר לדון דבכל שפייס הלואה לפלוני תחלה הוי ריבית מוקדמת, שעושה טובה זו למלוה שמדבר עמו שיתן מתנה למלוה, (ולא דמי לנותן לבנו של ר"פ, דהתם מחויב הוא ליתן לו, ומה בכך שגם ר"פ נהנה מזה), ולדעת המתירים י"ל שלא אסרו ריבית מוקדמת כולי האי, (עי' סק"ב) שו"ר בחור"ד עיי"ש.

ט"ז סק"ו, כ' דבאומר כ"ז שלא יתן לך פלוני המעות אני אתן כל חודש דינר שזה איסור גמור כו', ול"ע בההיא דסי' קס"ט, אבל לפו"ר באומר למלוה אני קוצץ דינר כל חודש עבור הרווחת הזמן פשיטא דשרי, אלא החילוק משום דבכה"ג דהט"ז אין למלוה זכות לתבוע החוב כי התנה מתחלה שכ"ז שירצה יתן כך וכך לעכב החוב, משא"כ הכא ו**מק"ז נרשם לפור**

יג. **פ"ב ב'** וחזר ולקחן הימנו בעשרים וארבע כו', לאו בשכר ההלואה אוזיל גבי', דא"כ הו"ל ריבית מאוחרת, [מיהו עי' סק"א, והכא משמע דחשבינן לי' מכר דקאמר בסמוך תני שמכרתים לך וצ"ע], אלא הלואה ניחא לי' בהכי מפני שדחוק למעות וכדפרש"י, והערמת ריבית היא ע"י המלוה שידוע שהלואה ימכור לו בפחות מפני דוחקו, והנה אביי מפרש שאם נותן לו הוי ביין לית לן בה, ולכאור' קשה אמאי חשבינן לי' הערמת ריבית בזמן שערך הריחו אם ישלם לו בפירות מותר, וא"כ יכול המלוה להערים בהיתר ולפסוק שיפרע לו דוקא חטים ולא דמיהן [באופן המותר משום סאה בסאה] או שיפרע לו דוקא פירות, וירויח הדינר, וגם בסברא דוחק לפרש ענין הערמת ריבית שאין חוששין על הפסד הלואה, כי אם על המיחזי כריבית.

שו"ר ברמב"ן שכ' דקל הוא שהקילו כיון שעיקרו רק משום הערמת ריבית הוא דאסור, [וצ"ע מנ"ל לאביי הא].

ממנו בדינר זהב, ואינו ניתקן אח"כ, וכן מיושב לפ"ז מה שדקדק הרשב"א על אביי מלשון הברייתא, ולהאמור להלכה משעבר מוציאים מלוה למלוה, ולענין להתיר לכתחלה בפירות אין ראי' להתיר, ולהחמיר שלא לשלם במעות כאביי אין להחמיר דלרבא לא שמענו איסור זה, וכיון שלא נשנה במתני' אין לאסור,

ולבי מהסס, [הן מצד המחודש והן מעיקר הסברא שהאיסור הנשנה במתני' הוא אופן התשלום אחר שחל החיוב ושזה יהא האיסור היותר חמור].

ולדינא ודאי שראוי להחמיר לשלם בפירות, וכן להחמיר לשלם דהו"ל חשש גזל.